

ZPRÁVY
ČESKÉHO ZEMSKÉHO
ARCHIVU

SVAZEK VI.

POŘÁDÁ ŘEDITEL

DR. JAN BEDŘICH NOVÁK.

V PRAZE 1924.
NÁKLADEM ČESKÉHO ZEMSKÉHO FONDU.

BEDŘICH JENŠOVSKÝ:

KNIHOVNA BARBERINI
A ČESKÝ VÝZKUM V ŘÍMĚ.

Historický výzkum archivů vatikánských¹⁾ — a italských vůbec — podnikaný nákladem českého zemského výboru, jest dnes podnikem tak známým, že není třeba nejen šíře se o něm zmiňovati, ale ani znovu odkazovati na informační a instruktivní články jednotlivých členů »české expedice«, — jak bývali nazýváni zemští badatelé, posílání od r. 1887 do Říma, — které české kruhy historické seznamovaly jak s obsahem bohatých archivů a knihoven římských, tak s postupem prací, pokud z pramenů těchto bylo čerpáno, i s jejich výtěžkem, který stal se základem velikých publikací.²⁾ Bylo ukázáno upřímně, kde materiál uložený v římských archivech neuspokojil naději snad příliš do něho z počátku kladených, bylo však také na druhé straně poukázáno na nové a nové zdroje pro osvětlení různých stránek českých dějin náboženských i politických, na zdroje, které teprve zkušenost zemských badatelů mohla otevřítí českému badání. Byla konečně konstatována i vyložena skutečnost, že tam, kde nejvíce jsme čekali osvícení českých dějin s hlediska římského, — v dobách hnutí husitského — opouštějí nás římské prameny tak, jako přestávají styky českého národa s kurií, — a naopak poukázáno na množství látky uložené pro české dějiny v pramenech novověkých.

Výzkum pramenů novověkých nebyl však v původním programu českého podniku, řízeného historickou komisí zemskou, podniku, který měl především pokračovati v práci Palackého o pra-

¹⁾ Tato práce, jež, přihlížeje k celkovému obsahu velikého a důležitého fondu knihovny vatikánské, pokouší se ukázatí na význam různorodého obsahu tohoto fondu pro český výzkum italských archivů a knihoven, vznikla již v roce 1914 a byla ve stručném výtahu přednesena ve schůzi Král. české Společnosti nauk dne 22. listopadu 1914. Doplněna byla v některých částech a podrobnostech dalším výzkumem knihovny Barberini v roce 1922. Pokud tedy v následujících řádcích mluvím o českém výzkumu v Římě, mám na mysli jen český výzkum zemský, dotýkaje se jen na příslušných místech prací českých členů rakouského historického ústavu římského a nepřihlížeje ovšem ještě k programu nového československého státního ústavu historického v Římě, jenž uveden byl v život počátkem roku 1922.

²⁾ Srv. na př. článek Klicmanův v Čes. Čas. Hist. ročník I. (1895) a články Kroftovy v VI. roč. Čes. Čas. Hist. (1900) a v I. svazku Zpráv zemského archivu r. 1906 »České badání v archivu Vatikánském«. Srv. též Kybalovo pojednání o českém badání v Římě v České Kultuře r. 1913, otištěné též v jeho Drobných spisech historických (V Praze 1915), str. 78—116.

menech XIV. a XV. století. Registra středověkých papežů stala se tedy předmětem soustavného výzkumu českého; základní publikace odtud vyšly jsou pak Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia; ta byla především vždy pracovním oborem českých historiků v Římě. O pramenech novověkých počalo se v archivu vatikánském soustavněji pracovat teprve později, a to v souvislosti s reorganizací vydavatelských prací a s rozšířením programu úřední publikace českého zemského archivu Sněmů českých od roku 1526. Mnohem dříve však (již počátkem roku 1891) šťastná náhoda zavedla české badatele do rozsáhlého archivu kongregace »de Propaganda fide«, zvláště důležitého pro české dějiny v době katolické restaurace a tak bohatého po této stránce, že jeho výzkum vyžádal si několikaleté soustavné práce, jejímž výtěžkem stala se nová veliká publikace českého archivu zemského.³⁾ Výzkum novějších pramenů má i své zvláštní potíže; kdežto papežské prameny středověké uloženy jsou v různých seriích jediného archivu vatikánského, prameny k dějinám novověkým dlužno hledat nejen v archivech různých papežských úřadů a kongregací, nýbrž i v archivech a knihovnách rodinných, a nejen tyto bývají často nepřístupny badání historickému; stává se tak i při archivech některých úřadů církevních (archiv sekretariátu brevi, archivy některých kongregací na př. ceremonií, a pod.).

Skutečnost, že čeští badatelé v Římě od počátku musili mít zřetel k příštím publikacím, k určitému výseku pracovního programu, je snad také příčinou, že od otevření archivu vatikánského nedostalo se nám celkového soupisu bohemik nebo alespoň repertorií některých oddělení, po němž z odborných kruhů bylo voláno.⁴⁾ Bylo tu myšleno především na seznam po způsobu analytických inventářů a repertorií římských ústavů belgického a holandského. Pro některá oddělení toho ovšem potřeby není; Monumenta nahradí každé repertorium všech středověkých pramenů archivu vatikánského, počínajíc od doby papežů avignonských. Český badatel pocituje však tuto mezeru hlavně v knihovně vatikánské, kde dnes nestačí kusé zprávy Palackého a Dudíkovy, získané v pochopitelném spěchu prvních návštěv nepřístupných

³⁾ O českém badání v archivu kongregace de Propaganda fide srv. v I. ročníku Zpráv zem. archivu článek Hynka Kollmanna, vydavatele publikace »Acta s. Congregationis de Propaganda fide res gestas bohemicas illustrantia«, jejíž první svazek, obsahující akta z let 1622 a 1623, vyšel roku 1923. Obsáhlý úvodní svazek k celému dílu, pojednávající podrobně o fondech archivu kongregace Propagandy, o výpravě spisů, o kanceláři kongregace a pod., se právě dotiskuje.

⁴⁾ Srv. citovaný článek Kybalův.

nebo alespoň těžce přístupných fondů; pocituje ji zejména v pracích o novějších dějinách, kdy bohatství pramenů roste jak vnitřní hodnotou podrobných úředních zpráv a spolehlivých svědectví současných, tak i množstvím zachovaných spisů, uložených nejen ve sbírkách římských, nýbrž i v mnoha jiných větších i menších archivech italských.

Pátrání po pramenech pro novější české dějiny, především po tak důležitém prameni, jako jsou nunciatury,⁵⁾ přivedlo též české historiky do knihovny Barberini, která uložena jest od r. 1902 v knihovně vatikánské.⁶⁾

Knihovna Barberini však charakterem svých pramenů liší se podstatně od jiných oddělení knihovny vatikánské (Vaticana, Palatina, Ottoboniana), bohatých na cenné kodexy středověké; souvisí to ovšem se vznikem jejím. V oddělení knihovny označeném »biblioteca Barberini« nutno správně rozlišovati knihovnu a archiv Barberinů, při čemž historikové nepoměrně více vyhledávají to, co je vlastním archivem Barberinů. Podobně jako v knihovnách jiných velikých rodů římských, z nichž vzešli papežové XVII. století (na př. Borghese, Doria, Chigi), najdeme i v archivu rodiny Barberini množství důležité korespondence diplomatické, kterou tu uložili vlivní a mocní kardinálové-nepoti, kteří bývali státními sekretáři kurie, a kterou bychom hledali nejprve v archivu státního sekretariátu ve Vatikáně.

Vznik knihovny rodu Barberinů sahá do první polovice XVII. století. Původcem jejím je státní sekretář Francesco Barberini; on jest také vedle Urbana VIII. ústřední osobou, kolem níž kupí se prameny vlastního archivu. Když v době úřadování

⁵⁾ O důležitosti zpráv nunciů papežských pro poznání českých dějin v době Rudolfa II., zejména pro zemskou publikaci »Sněmů českých« srov. článek Jana B. Nováka ve Zprávách zem. archivu království Českého sv. I. str. 62 a násl.

⁶⁾ Také autor této stati, která, jak výše naznačeno, pokouší se při celkovém obrazu obsahu jednoho fondu z bohatství pramenů vatikánských ukázati přibližně poměr a podíl věcí českých nebo alespoň českým dějinám blízkých, přiveden byl do knihovny Barberini svou mimořádnou prací o nunciaturách doby předbělohorské, byv jinak po dvě svá studijní období v Římě (r. 1913 až 1914 a 1922) zaměstnán hlavně výzkumem středověkých register papežských pro edici Monumenta Bohemiae Vaticana. — Z dřívějších badatelů českých, pracujících v knihovně Barberini, budtež tu uvedeni alespoň Vojtěch J. Nováček, přišedší sem již r. 1889, Hynek Kollmann, který počátkem gotých let prohlížel tu zejména akta konsistorní, od zamýšleného soustavného výzkumu byl však odveden svými hlavními pracemi v archivu kongregace Propagandy, dále Václav Kratochvíl, Ot. Ludwig, Kamil Krofta a posléze Jan Bedřich Novák, studující tu podrobně nunciaturu z posledních let vlády Rudolfovy a z doby Matyášovy (v poznámku předešlou). Z českých členů rakouského historického ústavu v Římě používal knihovny Barberini Josef Šusta pro svou rozsáhlou edici akt koncilu tridentského.

tohoto sekretáře bylo třeba často sáhnouti i k archivu z doby předchůdců, pořizovány byly odtud kopie, a pokud byly po ruce v archivu originály, sotva vracely se do původního svého uložení; tak lze vysvětliti, že v knihovně Barberini najdeme celé svazky nunciatur i brevů nejen z doby bezprostředního předchůdce Urbana Řehoře XV., ale i z pontifikátů Pavla V. a Klimenta VIII. Obsahuje tedy knihovna řadu důležitých pramenů pro celou první polovinu XVII. století, v níž význam kurie stál tak vysoko, jednak vynikajícími osobami papežů mocných a velikých rodů italských Aldobrandini (Kliment VIII. 1592—1605), Borghese (Pavel V. 1605—1621), Ludovisi (Řehoř XV. 1621—1623), Barberini (Urban VIII. 1623—1644), Doria-Pamphili (Innocenc X. 1644—1655) a Chigi (Alexander VII. 1655—1667), jednak přímou účastí, jakou kurie papežská měla jak na velikých událostech a konfliktech, jež předcházely třicetileté válce, tak na této evropské konflagraci samotné.

České dějiny na počátku XVII. století jsou více než kdy jindy součástí dějin evropských, nejen tím, že Praha, jakožto residence římsko-německého císaře přivedla do svých zdí řadu diplomatických zástupců, kteří přirozeně zajímali se o poměry země, ve které žili, a o události, které se tu sběhly (vidíme to na př. na tom, jak obšírně a často zpravují různí vyslanci své pány o pasovském vpádu do Prahy r. 1611),⁷⁾ nýbrž i skutečností, že zápas českých stavů s dynastií o svobody náboženské, třebas tkvěl hlubokými základy v poměrech domácích, stal se částí velkého evropského konfliktu mezi protestantstvím a katolictvím, mezi kulturou germánskou a románsko-španělskou. Přes to, že země české brzy po vypuknutí tohoto konfliktu se stávají činitelem pasivním, neztrácí se naprosto v interesovaných kruzích zájem o postup rekatolisace země. Tento zájem byl pochopitelně především u kurie; ale zasahují do našich dějin i jiné veliké osobnosti světových dějin které lze blíže poznati opět jen z jejich vystupování v různých situacích a kombinacích, do jakých je přiváděl zajímavý kaleidoskop diplomacie třicetileté války — to platí především o papežích a vlivných činitelích u kurie — a i tu najdeme množství dokumentů, osvětlujících nejednu stránku těchto dějin, právě v knihovně barberinské. Kdo zabývá se českými dějinami této doby, zejména českou otázkou ve válce třicetileté, dostává se vždy více a více do dějin celé střední Evropy, Italie a Španělska; vidíme to na svazcích publikace »Sněmů českých« z oné doby, která byla nucena i po této stránce daleko rozšířiti základnu svých pramenů, a vidíme to i na jednotlivých českých hadatelích, kteří obírají se politickými dějina-

⁷⁾ Srv. XV. díl Sněmů českých, vydaný Janem B. Novákem r. 1917.

mi této doby. Poučným a klassickým přímo dokladem je tu Gindely. Gindely, který otevřel první tolik zahraničních archivů našemu badání, byl také, pokud vím, prvním historikem českým, který pracoval v archivu barberinském.

* * *

Vlastním zakladatelem knihovny Barberinů jest kardinál-nepos Urbana VIII. a státní sekretář kurie Francesco Barberini, nazývaný na rozdíl od svého synovce Francesco seniore. Stal se kardinálem hned v první promoci svého strýce 2. října r. 1623 stár jsa teprve 26 let; zvláštní přízeň možno shledávati i v tom, že papež přidělil jej témuž kostelu, jehož titulem jako kardinál-kněz sám se označoval, kostelu sv. Onofria. Již tehdy, kdy stal se (1627) bibliothekářem římské kurie a brzy potom jejím vicekanclérem, byl znám svou zálibou v literatuře a vědách, která, zdá se, byla společnou vlastností Barberinů.⁸⁾ I sám papež v mladších letech skládal básně a je známo, že ještě v pozdějších letech svého pontifikátu, prováděje definitivní revisi t. zv. římského breviáře, dával hymny homilií korigovati podle pravidel klassické prosodie. Papež Urban VIII. rozmnožil hned v prvním roce svého pontifikátu knihovnu mnoha cennými rukopisy řeckými, z nichž značná část pocházela z proslulé knihovny řeckého opatství v Grotta Ferrata, odkudž r. 1614 dal Pavel V. řadu rukopisů přenesti do knihovny vatikánské (prý pro větší bezpečnost).⁹⁾ Urban VIII. prospěl knihovně také tím, že založiv při kongregaci de Propaganda fide zvláštní tiskárnu, nařídil zároveň, aby každého díla zde vytištěného dán byl jeden exemplář knihovně barberinské; tedy instituce povinného exempláře. V krásném barokním paláci, který Urban VIII. brzy po svém nastoupení uprostřed kvirinálských zahrad dal vystavěti slavným mistrem římského baroku Berninim, se stropy ozdobenými malbami Pietra da Cortona, dostalo se brzy knihovně důstojného umístění. Bibliothekářem kardinála Fr. Barberini byl Leone Allacci (Allatius de Chio, který zemřel roku 1669 jako prefekt bibliotheky vatikánské); roku 1636 stal se knihovníkem Lucas Holstenius z Hamburku.¹⁰⁾ Jako pomocníci knihovníkovi přiděleni byli knihovně kaplani čtyř pod-

⁸⁾ Kardinál Francesco Barberini přeložil z řečtiny do latiny 12 knih Marc' Aureliových; překlad jeho vyšel r. 1667 v Římě u Jacopa Dragonelliho.

⁹⁾ Moroni, Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica XXXIII. 62—63.

¹⁰⁾ Holstenius sepsal též nejvíce na základě vatikánských kodexů životopisy středověkých papežů a uložil je ve svazcích sign. 2592—2601 v knihovně.

zemních kaplí kostela vatikánského, vystavených Berninim za Urbana VIII.¹¹⁾

Mimo Holštejna a jeho nástupce Suarezera pracoval v knihovně kustos *Carlo Moroni*, jenž společně s Holštejnem sestavil index knihovny, uložený dnes o sign. *Barb. lat. 3163* (XXXIX. 67), společně se Suarezem, pak katalog a index »variorum librorum fere omnium huius bibliothecae« *Barb. lat. 3152* (XXXIX. 56). Ve svazcích *Barb. lat. 3159* a *3160* uloženy jsou dva svazky inventáře kodexů barberinských, označených signaturami 1 až 3549, pocházející ze 40tých let XVII. století od Karla Morona. Mimo to pořídil Moroni seznam tištěných knih, neomezující se však jen na domácí knihovnu barberinskou (*Barb. lat. 3161*).^{12a)}

Nástupcem Holštejnovým stal se *Joseph Maria Suarez* (Suarezius), šlechtic avignonský původu španělského a učený biskup vaionský,¹²⁾ s jehož činností se v bibliotece často setkáváme; on pořídil také první větší seznam knihovny ve třech svazcích, označených dnes čísly 3133 až 3135, z něhož vyšel další index, jenž vyplňuje sedm svazků čís. 3194 až 3200 a jenž byl v další své redakci již r. 1681 vydán tiskem v Římě o názvu »Index Bibliothecae, qua Franciscus Barberius Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalis vicecancellarius magnificentissimus suae familiae ad Quirinale aedes magnificentiores reddidit«. Toho se však již zasloužil zakladatel knihovny nedočkal; zemřel dvě léta před tím ve stáří 82 let, byv 56 let kardinálem, a zúčastniv se za tu dobu pěti významných konklave.

Již v sedmnáctém století setkáváme se v knihovně též s indexy jiných bibliothek soukromých i úředních, tak s indexem knihovny bratra papežova kardinála Antonia Barberiniho, který byl kapucínem a který se po resignaci Francesca Barberiniho stal bibliothekářem knihovny vatikánské; Antoniova knihovna přešla patrně po jeho smrti (r. 1646) do knihovny rodinné, jak se brzy nazývala knihovna kardinála Francesca staršího. Setkáváme

¹¹⁾ Srv. Moroni, Dizionario 95, 14, 45. Byla-li tato praxe zachovávána i za nástupců Urbanových, nemám dokladů; nezdá se však pravděpodobným, že by kaplani kostela vatikánského ze své hodnosti byli vázáni nějakými povinnostmi k soukromé knihovně šlechtické. Také instituce povinného exempláře, o níž děje se výše zmínka, nepřetržovala asi dlouho pontifikátu Urbanova.

^{12a)} V katalogu Pieralisibo (v. níže) označen je tento seznam (sign. XXXIX. 65) takto: »Catalogus codicum librorumque typis editorum, qui vel in hac bibliotheca vel alibi servantur. Plurimae hic notantur relationes et instrucciones politicae et varii codices et libri typis editi in indicem relati sunt per Carolum Moronum.

¹²⁾ V knihovně uložena je jeho korespondence a akta ve svazcích čís. 2990—3056.

se tu však i s indexem knihovny rodiny Farnese (*Barb. lat. 3100*), knihovny Medicejské (*3185*), knihovny Atempké (*Barb. lat. 1323*), knihovny Antonína Fuggera v Kirchberce (*3181* a *3182*),¹³⁾ je tu zachován i zlomek starého katalogu knihovny avignonského papeže Benedikta XIII. (*3180*). Jest zde index »librorum prohibitorum existentium in archivio s. Officii Urbis« (*3131*); pro knihovnu získal jej kardinál Carlo Barberini, jenž sebral též akta kongregace Indexu z let 1654 až 1704 (kod. *3146—3149*). Z archivů papežských zachován je ve svazku 2509 (stará sign. XXXIII. 29) v rukopise ze XVII. století soupis archívalí uložených v archivu kostela sv. petrského,¹⁴⁾ inventář archivu avignonského z r. 1542, sestavený Pompejem Capellem,^{14a)} částečný inventář téhož archivu¹⁵⁾ a obširný (522 folia) ze XVII. století pocházející rejstřík ke knihám archivu svatoandělského »Index copiosissimus rerum et materiarum« (*Barb. lat. 2836*, stará sign. XXXV. 80).

Tyto soupisy knihoven pořizovány (či spíše opisovány) byly většinou patrně tehdy, když bylo v uvedených knihovnách opisováno pro potřeby ať již úřední či vědecké; zřejmý doklad používání těchto knihoven máme pro bibliotheku kolleje Capranikovy, kde r. 1639 Felix Contelori, archivář papežský (1626—1644), opisoval některé věci, týkající se koncilu kostnického (sv. 844 a 845). Již před ním v 70tých letech XVI. stol. přepisoval z kodexů této knihovny Magnus de Perna (sv. 923). V únoru r. 1628 vypsal z archivu svatoandělského kustos tohoto archivu Jan Bapt. Confalonieri z rozkazu papeže Urbana akta legace kardinála Fuxa (Petrus de Fuxo) v Aragonii v době Martina V. (cod. 2491). Téhož roku pořídil Contelori výtahy z register Martina V., zejména zápisy povahy komorní (č. 2707, sign. XXXIV. 24)¹⁶⁾ a v následujícím kodexu (č. 2708) sestavil stejné výtahy z doby

¹³⁾ Catalogus Bibliothecae Fuggerianae a P. Georgio Raw S. J. (3203 fol. 16—42).

¹⁴⁾ »Summa instrumentorum et aliarum scripturarum existentium in archivio basilicae s. Petri.« (68 fol.)

^{14a)} »Inventarium librorum, bullarum, aliarumque scripturarum in archivio Avenionensi existentium in palacio apostolico, ubi dicitur Turris de la Gaciola, collectum anno dom. 1542 a Pompeo Capello eiusdem archivii custode sub Alexandro Farnesio, S. R. E. cardinali vicecancellario Avenionensi legato.« (*Barb. lat. 3169*.)

¹⁵⁾ Inventarium librorum, bullarum et brevium existentium in archivio Avenionensi ab anno primo Innocentii VI ad annum XVI. Clementis VII. (*Barb. lat. 6538* fol. 20—23).

¹⁶⁾ V kodexu tomto jsou i některá bohemika, zejména stručná zmínka o procesu Husově, prohlášení arcibiskupa Konráda kacířem a zbaveným arcibiskupského úřadu Martinem V. 2. ledna 1426 (fol. 124). Bohemika tohoto kodexu rozepsal r. 1912 český zemský badatel Dr. Jan Morávek.

Sixta IV. až Pia V., které stejně označují se jako »Historia cameralis«. Podobně na př. Contelori vypsál z register Obligací pro communibus servitiis jména všech kardinálů vystupujících v kreacích papežů Bonifáce VIII. až Urbana VI. (sv. 2465). V první polovině XVII. stol. vůbec dochází k soustavnějšímu pořádání také archivu vatikánského již za předchůdce Urbanova Pavla V. a k různým indexům, pořizovaným právě tímto Contelorem, který měl pro pořádání archivu dobrý smysl.¹⁷⁾

Další index bibliotheky Barberini máme až ze samého počátku XIX. stol., z r. 1804; je to »Catalogus librorum bibliothecae Barberinae auctore Joachimo Pla' Hispano«, při čemž poznamenány jsou knihy »qui in alios pluteos translati fuerunt, vel qui post indicem typis editum ad bibliothecam accesserunt« (3104, k tomu snad náleží seznam edic XV. stol. této knihovny o č. 3106). Brzy potom došlo konečně k velikému inventáři rukopisů knihovny »Inventarium codicum manuscriptorum Bibliothecae Barberinae redactum et digestum a D. Sancto Pieralisi bibliothecario et in tomos viginti tres distributum«. Plně 23 svazky obsahoval tehdy původně tento inventář, který stal se již pomůckou vědeckého badání v knihovně. Ale katalog tento nezahrnuje v sobě nejdůležitější oddělení knihovny pro badání historické, vlastního archivu barberinského, svazků označených v knihovně souhrnným názvem *Carteggi diplomatici*. Jím věnováno je dalších 13 svazků inventáře, takže v celku obsahuje tento inventář 36 svazků, v nichž popsáno jest 9850 rukopisů. Katalog i srovnání diplomatických rukopisů jest však z největší části již prací nástupce Sancti Pieralisiho Alessandra Pieralisiho.¹⁸⁾ Všechny kodexy rozděleny byly Pieralisim do značného počtu oddělení (je jich přes sto), kde jsou opět zvlášť číslovány. Oddělení tvoří někdy samostatnější celky; oddělení 56. obsahuje na př. větší relace a instrukce ze XVI a XVII. stol., odděl. 39. indexy a pod. K tomuto indexu připojil pak ještě Pieralisi dvojdílný abecední rejstřík »*Index codicum manuscriptorum latinorum et occidentalium bibliothecae Barberiniana*«. Také oddělení diplomatických papírů má abecední katalog »*Catalogo generale dei carteggi diplomatici in ordine alfabetico con appendice in fine*«, vyplňující 15 svazků.¹⁹⁾

¹⁷⁾ Gasparolo, Costituzione dell' archivio Vaticano e suo primo indice sotto il pontificato di Paolo V., Studi e documenti di storia e diritto 8, 3 seqq. Roma 1887. — Srv. též Dudík, Iter Romanum II, str. 23—74.

¹⁸⁾ Katalog č. 25 uvádí se již takto: »Inventario di carteggi diplomatici raccolti e ordinati dal Cl. et R. D. Sancto Pieralisi bibliotecario e dal suo successore D. Alessandro Pieralisi«.

¹⁹⁾ Indexy Pieralisiho a abecední katalogy jsou přístupny ve studovně rukopisů knihovny vatikánské.

Když v listopadu r. 1902 dostala se celá bibliotheka o 40.000 tisků a téměř 10.000 svazků rukopisných koupí do knihovny vatikánské,²⁰⁾ byly všechny svazky bez ohledu na jednotlivá oddělení očíslovány jednotně čísly pořadovými 1 až 9807. Nové signatury poznamenány však byly v katalogu Pieralisiho, který tak zároveň je dobrou konkordancí obou označení.²¹⁾ Jako v jiných knihovnách vatikánských i knihovna Barberini rozdělena jest podle písma rukopisů v oddělení manuskriptů řeckých (590 svazků)^{22a)} a orientálních (154 rukopisy) a v oddělení kodexů latinských (označené *Barb. lat.*), daleko největší, k němuž jedině je zde přihlíženo.

* * *

První svazky knihovny, které obsahují z největší části rukopisy ze XIV. až XVII. století, bývají méně vyhledávány historiky; jsou tu rukopisy středověkých spisů i odjinud známých, zejména evangelií, spisy církevních otců, listy sv. Jeronyma, homilie sv. Augustina, různé martyrologie a homiliáře; ale i Cassiodorus, spisy Alberta Magna, Raymunda Lulla, různé canony, concilia antiqua (zejména koncily karthaginské) a pod., výklady na Summu Theologiae sv. Tomáše Aquinského, řeči Šimona de Cascia,²²⁾ Petrarka atd. Nejstarší z rukopisů je snad z XI. století (kod. č. 72 o životech svatých o 271 fol.).

České badatele zajímají z dalších svazků kodexy, obsahující některá akta z koncilů XV. století, kde lze nalézt nějaké bohemikum; *Barb. lat. 663.* (XIV. 36; papírový kodex XV. století) (23 folia) uvádí artikule pražské (fol. 21)²³⁾ a odpověď na ně (fol. 22).²⁴⁾

Koncilu kostnického týkají se dále svazky *Barb. lat. 844 a 845.*

²⁰⁾ Knihovna koupena Lvem XIII. za poměrně nízkou cenu půl milionu lir. Srv. Brom, Archivalia in Italie II (S-Gravenhage, 1911) str. 346, jenž tu vydal z knihovny barberinské v regestech, ve výtazích nebo v celých textech prameny týkající se dějin holandských o č. 258—477.

²¹⁾ Signatury Pieralisiho uvádím dále v závorkách u signatur dnešních, poněvadž i čeští badatelé, pokud pracovali v knihovně před jejím převezněním do vatikánských sbírek, užívají tohoto starého označení.

^{22a)} Srv. Seymour de Ricci, Liste sommaire des Manuscrits grecs de la Bibl. Barberini. Extr. de la Revue des Bibliothèques 1907. Paris 1907, str. 45.

²²⁾ Fratris Simonis de Cascia sermones varii et collationes tribus distinctionibus ordinati (rkps. XV. stol. pergam.; č. 710, st. sign. XIV, 33). V tomže kodexu po řečech Šimonových jest seznam osob a ústavů, které se zúčastnily koncilu pisanského.

²³⁾ »Notum sit universis Christi fidelibus, quod fideles in regno Bohemiae instant et domino iuvante proponunt, et sive per mortem sive per vitam, quantum est eis possibile, pro articulis infrascriptis.«

²⁴⁾ »Responsiones ad quattuor articulos datos domino duci Austriae per illos de Praga.«

(stol. XVII.), jež obsahují kopie z knihovny kolleje Capranikovy; papírový svazek XV. stol. 855 (XVI. 62), jenž obsahuje konstituce, dekreta a akta koncilu kostnického a basilejského, sebrané nákladem Jana Balue, kardinála-biskupa albanského a angerského, Janem Vallinem z Angers (Andegavensis), jeho sekretářem 15. srpna 1488.²⁵⁾ *Barb. lat. 856.* (XV. stol.) obsahuje: Petrus de Alliaco, De reformatione ecclesiae z r. 1416 (fol. 1—10); řeč Jana Gersona na koncilu kostnickém ze dne 21. července 1417 a traktát jeho »de potestate ecclesiae« ze dne 6. února 1417 (fol. 16—37); posléze traktát Jana patriarchy antiochejského a diskussi, vedenou na koncilu basilejském o 3 bullách Eugena IV. O počátcích a účelu koncilu posléze jmenovaného čteme zprávu ze dne 3. března 1431 v kod. č. 2277 (XXXII. 68, 12 fol.); ve svazku 895 (fol. 161 p. v. — 165) zapsána jsou pak »monitoria, ne laicis in Bohemia et Moravia communio calicis concedatur, scripta ad concilium Basiliense ex Viennensi studio« ze dne 30. listopadu 1438.

Z jiných pramenů středověkých možno upozorniti ještě na řadu pozdějších výpisů z register papežů, zejména z doby avignonského pobytu a velkého schismatu,²⁶⁾ kde ovšem nalezneme také bohémika, z největší části však známá z původních pramenů v archivu vatikánském. Ve sv. *Barb. lat. 2427* (XXXII., 218) vpsal na př. Felix Contelori z původních pramenů (»ex authenticis documentis«) pro kardinála Frant. Barberiniho císařská potvrzení privilegií, donací a přísežných slibů, učiněných papežské kurii počínaje privilegiem císaře Oty papeži Janu XII., mezi jinými též přísahy markraběte Karla Klimentu VI. ze dne 22. dubna

²⁵⁾ Tohoto kodexu použil též ke své edici akt kostnického koncilu H. Finke. Srv. H. Finke, Das Quellenmaterial zur Geschichte des Konstanzer Konzils. Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins, Neue Folge Bd. XXXI. (Heidelberg 1916) str. 253—275; zvláště str. 262. Za upozornění na tuto věc děkuji zde p. Dr. Fr. M. Bartošovi.

²⁶⁾ Na př. *Barb. lat. 2126* (XXXI. 11; pergam. a papírový kodex XIV. stol. o 199 fol.) »Brevia, bullae, indulta seu epistolae pontificum, qui Avinione sederunt« (až po Urbana V.); *Barb. lat. 2072* (kodex XVI. století o 133 fol.), obsahující kopie brevi papežů ze XII. až XV. stol. *Barb. lat. 2968* (XXXVII, 37) »de provisionibus praelatorum Urbani V. (zde na př. zápisy o obsazení biskupství pražského, olomouckého, nitranského a litomyšlského); *Barb. lat. 2838* fol. 183—260. »Acta nonnullorum pontificum«, *Barb. lat. 2850* »Diversae formae litterarum domini papae (mezi nimi na př. fol. 74 Urbana V., fol. 102 seqq. Innocence VII., fol. 109 Řehoře XII.); *Barb. lat. 2332* (XXXII. 123) »Publicum instrumentum« Urbana V. o přenesení hlav sv. Petra a Pavla z oratoria sv. Vavřince v basilice S. Sanctorum do Lateránu ze 16. dubna 1370; *Barb. lat. 2268* (XXXIII. 188) »Liber pactorum et capitulorum inter sedem apostolicam et diversos inceptus anno II. pontificatus Johannis pape XXIII. Desinit anno 1415« a j. Velikého schismatu týká se obsah kodexů č. 869 až 876 a veliký svazek *Barb. lat. 2703* (XXXV. 37), jenž obsahuje akta Řehoře XII. (od fol. 58) a Jana XXIII. (od fol. 128).

1346 a potvrzení císaře Karla IV. Innocenci VI. z 5. dubna 1355 a Urbanu V. ze dne 11. dubna 1368.²⁷⁾

Všeobecnějšího významu jsou svazky č. 1270 (XXIII. 42; ze XVI. století) a č. 1287 (XXIII. 59; kodex pergam. XV. století) obsahující regule a konstituce papežské kanceláře s poznámkami počínající dobou Jana XXII. Sv. *Barb. lat. 2325* (XV. stol. 27 fol.) a č. 2326 obsahují kroniku papežského penitenciáře Martina »de summis pontificibus et imperatoribus«; ve svazku 2465, již výše zmíněném, sepsána jsou jména kardinálů od Bonifáce VIII. po Urbana VI., ve svazku 2515 poznamenávají se kreace, rezervace in pectore kardinálů v době od Martina V. po Julia II. Svazek č. 2001 (kopie stol. XVII., stará sign. XXX. 74) přináší některá nová breve Martina V. a Eugena IV.; v rukopise č. 2510 sestaven je život Martina V. na základě jeho bull, brevi a veřejných dokumentů; *Barb. lat. 2431* popisuje ceremoniale Romanae curiae v době Martinově.

Ze spisů obsahujících akta z doby papežů v 2. polovině století XVI. a z doby koncilu tridentského zajímají nás některé listy českých králů Ferdinanda I. a Maxmiliána II., zejména pokud týkají se jednání o povolení kalicha v Čechách. Tak originální dopisy Ferdinanda I. Piu IV. z l. 1560—1563 (*Barb. lat. 3637* fol. 1—4), obsah listu Ferdinanda I. ze 26. září 1562 pro arcibiskupství pražské ve sv. 6537 (LXXV. 10 fol. 16—20), »Maxmilianii imperatoris dispositio communionis sub utraque specie in regno Bohemiae« z r. 1564 ve sv. 2605 (fol. 85—91); listy Maxmiliánovy Piu IV. z r. 1564 a 1565 (*Barb. lat. 6509*) a 15 původních listů jeho Piu V., z l. 1568—1572 (*3637*, fol. 5—19).

Koncilu tridentského týkají se svazky téměř celého XVI. oddělení knihovny (*Barb. lat. 794—808*) a řada následujících s menším přerušením (na př. kod. č. 855 a 856 a 869—876) až po svazek *Barb. lat. 895*.²⁸⁾ Svazek *Barb. lat. 834* přináší »Compactata inita cum Bohemia et Moravia de communionem sub utraque specie« (fol. 1—5). Svazky 838 až 841 obsahují kopie listů posílaných pap. legáty na koncilu tridentském: I tu jsou listy Ferdinanda I. koncilu a kardinálům, instrukce daná císařem Antonínovi z Toleda pro koncil tridentský dne 11. září 1560, list legátům koncilu z 9. července 1562, odpověď naň 22. července,²⁹⁾

²⁷⁾ Srv. Regesta imperii VIII, pag. 21 n. 228, pag. 163 n. 2014, pag. 379 num. 4647.

²⁸⁾ O jednotlivých svazcích tohoto oddělení, pokud přinášejí doplňky jiných pramenů k dějinám koncilu tridentského v 60tých letech XVI. století, pojednal Jos. Šusta v úvodě prvního svazku své edice »Die römische Curie und das Concil von Trient unter Pius IV.« (Wien 1904.)

²⁹⁾ *Barb. lat. 857* fol. 69—90 a 91—96.

listy ze dne 22. listopadu 1562 a 20. února 1563,³⁰⁾ žádosti jeho i krále Maxmiliána II. za povolení kalicha,³¹⁾ i přednesení pražského arcibiskupa, zástupce císařova na koncilu dne 27. června³²⁾ a dne 21. srpna 1562.³³⁾ Ve svazku *Barb. lat. 817* (st. sign. XVI 24) zachovány jsou v kopiích ze XVII. stol. některé důležité spisy kardinála Girolama Seripanda, významného papežského legáta na koncilu tridentském.³⁴⁾

Také pro nunciaturu při dvoře císařském v té době poskytuje knihovna některé příspěvky, neboť pro dobu pontifikátu Pavla IV. obsahuje knihovna zvláště významné a hojné prameny. Počínajíc svazkem *Barb. lat. 5697* (stará sign. LXI. 6) uloženy jsou tam totiž v řadě více než šedesáti svazků písemností rodiny Carafů ze XVI. stol., a to zejména i diplomatická korespondence státního sekretariátu Pavla IV.,^{34a)} listy nunciů i jiných duchovních hodnostářů, posílané Pavlu IV. a jeho nepotům kardinálu Carlo Carafovi a Giovanni Carafovi hraběti de Montorio (zvanému též duca di Paliano).^{34b)} Z nunciatury císařské jsou tu zachovány

³⁰⁾ *Barb. lat. 827* fol. 129 a *Barb. lat. 851* fol. 130—132.

³¹⁾ »Ragguaglio della domanda dell' Imperatore al sacro concilio di Trento per la concessione dell' uso del calice 1562« (*Barb. lat. 816* fol. 13 a násl.). — Žádost Maxmiliána II. ve sv. 895 fol. 179'.

³²⁾ *Barb. lat. 895* fol. 142' (v katalogu označeno »Summarium scripti per dominos oratores S. caes. Mtis die 27. Junii 1562 dom. legatis et patribus exhibiti«). Mezi voty na koncilu tridentském v *Barb. lat. 864* je též votum arcibiskupa pražského (fol. 245').

³³⁾ *Barb. lat. 895* fol. 79'. V témže svazku na fol. 126 jest »Generalis persuasio, ne Bohemis indulgeatur communicatio sub utraque specie.«

³⁴⁾ Srv. Šusta, Concil von Trient etc. I, str. LVI a násl.

^{34a)} Srv. R. Ancel, La secrétairerie pontificale sous Paul IV. Paris 1906 zvláště str. 37 a násl. Tyž badatel užil též hojně těchto kodexů ve své publikaci francouzské nunciatury z doby Pavla IV., obsahující zprávy nunciů Sebastiana Gualteria a Cesare Brancaccioho z let 1554 až 1557. (V Paříži 1909 a 1911).

^{34b)} O těchto svazcích pojednal Ant. Pieper, Die päpstlichen Legaten und Nuntien in Deutschland atd. str. 189 a násl., kde poznamenává, že akta Carafů, dotud uložená ve fasciklech, byla r. 1886 v knihovně Barberini vázána do svazků. Zároveň upozorňuje tu též na dva svazky avis »Copia di lettere ed avvisi mandati di nunzii della Sancta sede al cardinale Carlo Carafa e al duca di Paliano« z l. 1535 až 1557 a z 1558 uložených v následujícím oddělení LVII o číslech 65 a 66 (*Barb. lat. 5805 a 5806*), o nichž bibliothekář Sante Pieralisi poznamenal: »Questi fogli dovevano essere inserti nelle lettere originali scritte dai nunzii ai Carafa ed io, che li aveva trovati dispersi, come disperso trovai tutto il prezioso carteggio sotto il pontificato di Paolo IV., tentai di restituirli al loro posto, ma poi accertomi, che questa operazione era impossibile, perche molti di quegli avvisi, che raccogliero nel seguente volume, mancano di data, decisi di ordinarli in due volumi, de' quali questo (t. j. *Barb. lat. 5805*, u něhož čte se tento záznam) è il primo.

vány zprávy nuncia Zachariáše Delfina z l. 1555 a 1556;³⁵⁾ svazky *Barb. lat. 852 a 853* (stará sign. XVI 59 a XVI 60) obsahují pak originální výtahy (estratti), jež pořizovány byly v tajném sekretariátu z původních zpráv Delfinových kardinálu-sekretáři Borromeovi a předkládány pak papeži, jenž celých zpráv nečetl. Tyto výtahy z l. 1563 až 1565 nahrazují částečně původní zprávy nunciovy, jež z té doby nejsou zachovány.^{35a)}

* * *

*

Oddělení XXXVI. počínající svazkem č. 2867 obsahuje v 63 svazcích kopií (až po svazek 2929) *akta konsistorní* od doby Klimenta VII. až po Klimenta XII. (1730—1740).^{35b)} V těchto aktech, obsahujících záznamy, místy stručnější, místy však dosti podrobné, o jednání v tajných i veřejných schůzích konsistoře, o přijímání posílů císařských a jiných panovníků, o vysílání nunciův a legátů papežských, o potvrzování voleb duchovních hodnostářů a pod., jsou ovšem velmi četné zmínky, týkající se buď přímo nebo alespoň nepřímo českých věcí. Není však úkolem tohoto článku vyčerpati všechna tato bohemika, zvláště, dojde-li k soustavnému výběru bohemik z hlavní řady akt konsistorních v archivu vatikánském, k němuž připojil by se pak i výzkum konsistorních záznamů z jiných fondů (Barberini, Chigi atd.).³⁶⁾ Omezují se zde tudíž jen na některé poznámky, osvětlující zároveň i povahu těchto zápisů.

Vlastní archiv konsistorní, který vznikl z písemností a protokolů kollegia kardinálů, jakožto poradního sboru papežova v různých otázkách církevně právních i církevně politických, zřízen byl formálně a řádně organizován právě teprve papežem barberinským. Dne 15. prosince r. 1626 nařídil Urban VIII. bullou »Admonet nos«, aby spisy kardinálského kollegia soustředěny byly v samostatném archivu, a ustanoven též kustos archivu, Giovanni Battista Lauro. Poněvadž však starší akta konsistorní bylo již

³⁵⁾ *Barb. lat. 5714* (stará sign. LXI, 23). Srv. Steinherz, Nunziaturberichte aus Deutschland. II. Abt., svazek III., str. XVI.

^{35a)} Srv. Steinherz l. c. IV. svazek, str. XIV a Šusta, Die römische Curie und das Konzil von Trient sv. I., str. LXXXV.

^{35b)} Kodexy nejsou srovnány chronologickým pořadem zápisů, poslední svazek (2929) obsahuje na př. zápisy jen do pontifikátu Klimenta VIII. (1605).

³⁶⁾ O aktech konsistorních srv.: Alf. Cauchie, De la création d'une école belge à Rome (Tournais 1896) str. 39, Brom, Guide aux archives Vaticanes str. 66 a násl.; J. Korzenowski, Excerpta ex libris manu scriptis Archivii Consist. Romani MCCCXC—MDXC expeditionis Romanae cura anno MDCCCLXXXVII collecta (Cracoviae 1890) a L. v. Pastor, Geschichte der Päpste I (4. vyd.), str. 794 a násl.

v té době nesnadno nalézt v úplné řadě a patrně i způsob jejich dochování vzbuzoval některé obavy, byly v době Urbanově pořízeny opisy těchto nejstarších akt a uloženy v souborných svazcích. (Nejstarší zápisy v archivu konsistoriálním počínají se rokem 1409.) Při tom zajisté i originální záznamy a spisy konsistoria byly nově uspořádány. Tím lze si vysvětliti veliký poměrně počet svazků akt konsistoriálních, který dochován jest v knihovně barberinské.

Starší zápisy o jednání konsistoriálním jsou též v prvním svazku následujícího oddělení XXXVII.: *Barb. lat. 2932* (stará signatura XXXVII, 1), jež obsahuje »Acta consistorialia ab anno 1492 usque ad annum 1579«. Z kodexů oddělení XXXVI., jež nejsou srovnány chronologicky, obsahují ještě čtyři staré písemnosti konsistoriálních jednání, totiž svazky, v nichž shrnut byl později výběr záznamů z většího období časového, nadepsané: »Memorabilia rerum consistorialium« z l. 1493 až 1564 (*Barb. lat. 2873*; st. sign. XXXVI, 7), »Acta consistorialia notabiliora« od 6. června 1498 do 5. července 1499 v době Alexandra VI. a záznamy z doby Julia II. od 8. listopadu 1504 do 7. května 1505 (*Barb. lat. 2876*; XXXVI, 10), »Decreta consistorialia notabiliora« z let 1498 až 1620 (sign. XXXVI, 6) a »Acta et decreta consistorialia« z let 1498 až 1621 (XXXVI, 8). Zde³⁷⁾ čte se o stanovisku kurie k českému hnutí náboženskému tento záznam:

Cum felicis recordationis Paulus papa II. olim reprimere ac extirpare cupiens sectam haeticorum in civitate, diocesi et provincia Pragensi ac passim per totum Bohemiae regnum existentem acrius in eos, ac sui praedecessores fecere, interdictum innovasset regemque Boemiae titulo privasset, subito praeter suam ipsius opinionem ac desiderium eo saevierunt haetici, ut multa loca Deo dicata invaserint, prophanarint ac solo pene aequarint, rectoribus, presbyteris ac sacrorum ministris partim miserabiliter necatis, partim turpiter expulsis. Quod animadvertens postea Sixtus papa III. lenius cum his agendum ratus huiusmodi interdictum suspendere decrevit. Idem deinde Innocencius VIII., idem postremo etiam Alexander VI. fecere, quod ad salutem animarum mitigandamque rabiem ipsorum haeticorum longe melius visum est. Multos enim inde poenitentia ductos non modo ad catholicam veritatem revertisse, sed quae prius templa et sacella ferro, ignique vastarant, ea denuo in pristinum statum restituisse ferunt. Novissime autem, cum Wladislaus, rex Hungariae Boemiaeque, de-

³⁷⁾ Kod. sign. XXXVI. 7 fol. 11 p. v., sign. XXXVI. 10 fol. 58. Podle záznamů v kod. *Barb. lat. 2876* a v kod. XXXVII, 1 náleží tento záznam ke konsistoři ze dne 5. července 1499.

canus et capitulum ipsius metropolitanae ecclesiae Pragensis praemissa considerantes ac repetentes sanctissimo domino nostro supplicarint, ut supradictum interdictum ad beneplacitum suae sanctitatis denuo suspendere ac devotis oratoribus ipsius ecclesiae Pragensis, donec ei de vero pastore provisum fuerit, administratorem in spiritualibus et temporalibus concedere dignaretur, quem praefati decanus et capitulum pro tempore duxerint eligendum cum potestate scilicet conferendi beneficia et consecrandi calices et corporalia ac benedicendi paramenta; ad haec publice in catholicis ecclesiis divina officia celebrare possint etiam praesentibus haeticis, quandoquidem sine periculo evitari nequeant. Sua Sanctitas, prout in supplicatione continetur, reverendissimis dominis Alexandrino et Senensi bullam ad tres annos fieri mandavit, concessitque ad partem per breve quindecim tantum sacerdotibus auctoritatem absolvendi haeticos ad veritatem sanctae fidei redeuntes a quibuscunque casibus etiam, ab irregularitate, si quam incidissent.

Soustavnou řadu záznamů ze schůzí konsistoriálních tvoří svazky:

1. *Acta consistorialia* . . . a die 9. Martii 1517 usque ad 17. Julii 1525 (*Barb. lat. 2878*; XXXVI, 12).³⁸⁾

2. *Liber rerum consistorialium reverendissimi domini vicecancellarii tempore Clementis VII. Pont. Max. expeditarum* 1523 usque ad 20. Octobris 1531 (*Barb. lat. 2868*; st. sign. XXXVI, 2; 268 stran) a

3. *Acta consistorialia ab anno V Clementis VII ad an. III Pauli III* 1527—1537 (*Barb. lat. 2867*; XXXVI, 1). V obou svazcích posléze uvedených týkají se někdy českých věcí záznamy o listech kardinála Lorenza Campeggiho, jež na počátku r. 1524 vyslán byl jako legatus a latere do Německa, Rakouska a Uher proti rozšiřovanému učení luterskému³⁹⁾ a jež podává též zprávy

³⁸⁾ Tento svazek z větší části kryje se se dvěma svazky konsistoriálního archivu uváděnými Pastorem, a to s orig. svazkem nadepsaným »Rerum consistorialium Leone X. et Adriano VI. pontificibus maximis expeditarum per me Julium de Medicis S. R. E. vicecancell.«, počínajícím rovněž v březnu r. 1517 a s první částí svazku opisů akt konsistoriálních od 9. března 1517 až do 17. srpna 1548 (srv. Pastor, l. c. 796). — Zde na fol. 134 činí se záznam o konsistoři ze dne 19. prosince 1520, při níž čten dopis kapituly a obce vratislavské ze dne 24. listopadu, žádajících potvrzení Jakuba Salezy biskupem vratislavským. Saleza ustanoven pak biskupem v sedění dne 24. července 1521 (tamže fol. 154).

³⁹⁾ Ms. 2868 (XXXVI. 2) fol. 10' (konsistoř dne 8. ledna 1524) a fol. 16 (konsistoř dne 1. února).

o obraně Uher proti Turkům. Již počátkem roku 1514 vyslal král Ludvík k papeži posly se žádostí o pomoc proti Turkům. Tito poslové byli vlídně přijati v konsistoři dne 12. února a po jejich odchodu papež zvláště ještě zdůrazňoval těžkou situaci království uherského a vybídl kardinály, aby uvažovali, jak by králi mohlo býti pomoci, zejména prostředky peněžními.^{39a)}

O konsistořích v únoru a v březnu r. 1525 čtou se na př. tyto záznamy (*Barb. lat. 2868 XXXVI. 2*):

Romae die Lunae VI. mensis Februarii 1525. Fuerunt lectae litterae rev^{mi} d. card. Campegii datae Budae sub die octava Januarii, quibus continebatur negotium Boemorum, sperando se brevi bonam resolutionem habiturum, significabatque etiam certissimum apparatus Turcharum contra Ungariam.^{39b)}

Romae in Castello s. Angeli die Sabbati 28. Februarii 1525 fuit congregatio Rev. dom. et expedite fuerunt infrascripte. Lectae fuerunt litterae rev^{mi} d. cardinalis Campegii, legati in partibus Alamaniae sub dat. Budae undecima mensis Februarii 1525, quibus significabat regnum Boemiae accepisse conditiones iuxta capitula, alias sibi proposita in concilio Basiliensi, uniendo se sacrosanctae Romanae ecclesiae.^{39c)}

Romae die Lunae 20. Martii 1525... Fuerunt lectae litterae rev^{mi} dom. cardinalis Campegii, Alamaniae legati, sub data Budae die...^{39d)} continentis, quod Boemi perseverabant in bono proposito fidei et quod cito erant missuri legatos et continent aliquas provisiones factas pro defensione regis et periculum admittendi Lauizam et maximum apparatus Turcarum contra Ungariam cum tripartito exercitu.^{39e)}

Kardinál Campeggi vrátil se v říjnu 1525 do Říma a referoval v konsistoři dne 20. října toho roku o svém poslání.^{39f)}

Postup Turků v Uhrách, o němž papež byl zpravován nejen legátem, nýbrž i posly a listy císařskými nebo dopisy krále uherského a arcibiskupa ostráhomského, někdy také prostřednictvím listů, jež zasílal dože benátský svému vyslanci u papeže Dominiku Venereovi a jež předčítány byly též v konsistoři, byl ovšem v kon-

^{39a)} Barb. lat. 2868 fol. 16.

^{39b)} l. c. fol. 60.

^{39c)} Barb. lat. 2868 fol. 61.

^{39d)} Datum v kopii vynecháno, bylo patrně vynecháno i v původních záznamech, aby bylo doplněno později podle listu.

^{39e)} Barb. lat. 2868 fol. 63.

^{39f)} Barb. lat. l. c. fol. 92.

sistoriu sledován s velkým zájmem i s obavami;^{39g)} zejména události předcházející nešťastné bitvě u Moháče.⁴⁰⁾

Po smrti Ludvíkově přihlásil se kurii jako král uherský Jan vévoda Zápoľský, ale Ferdinand měl v konsistoři obháje

^{39g)} V konsistořích dne 20. dubna a dne 7. května 1526 četl kardinál Cibo zoufalý list krále Ludvíka o pomoc; papež vybídl nejen kardinály, aby uvažovali o pomoci králi uherskému, nýbrž rozhodl, aby vyrozumění byli i vyslanci všech knížat u kurie o nebezpečí, které hrozí Uhrám. (l. c. fol. 110' a fol. 113). V první červnové konsistoři téhož roku čten byl již list nuncia uherského o vpádu Turků do Uher (ibidem fol. 116).

⁴⁰⁾ O této bitvě zpravena byla konsistoř listem, který z Benátek poslán byl vyslanci benátskému Venereovi; obsah jeho naznačen je v zápisu o konsistoři dne 19. září (*Barb. lat. 2868 fol. 126*):

Romae die Mercurii 19. Septembris 1526 fuit consistorium et expedita fuerunt infrascripta. Reverendissimus dominus cardinalis de Cesis diaconus legit litteras illustrissimi ducis Venetiarii ad M. Dominicum Venereum, oratorem suum apud sanctissimum dominum nostrum, scriptas, quibus significabat, se ex multorum litteris percepisse die 29. mensis Augusti 1526 magnum conflictum fuisse factum inter Turcarum tyrannum et Ungaros, adeo magnum, quod Ungari cum suo rege debellati fuerant in damnum maximum Christianae fidei et periculum, quod dii advertant pro eorum misericordia et dubitabatur de amissione totius regni Ungariae, quod temporibus retroactis fuerat propugnaculum fermissimum pro fide christiana contra hanc immanem gentem, et de morte prefati regis, dubitabatur.

Tunc Sanctissimus dominus noster lectis litteris cepit deplorare conditionem nostrorum temporum dixitque nullum praesentaneum his tantis malis fore, quod si fieret pax et concordia inter principes christianos et propterea Sua Sanctitas decreverat personam suam exponere, ut decet optimum pastorem pro grege suo et ire cum nonnullis tremibus Barchinonam versus Caesarem Maiestatem non dubitabatque illam Maiestatem omnia facturam, quae ad honorem dei optimi maximi et totius christianitatis essent profutura, quoniam semper cognoverat ipsam Maiestatem summa religione, prudentia praeditam esse et ita de consilio fratrum huiusmodi protectionem decrevit, quam certis de causis in praesentia publicari prohibuit

Romae die Veneris 28. Septembris 1526 fuit consistorium... Sanctissimus dominus noster fecit verbum de amissione et iactura facta de regno Ungariae, quod Turcarum tyrannus armis occupaverat. deflens huiusmodi tempora, ostendens, nisi per reges christianos, quibus opes sunt, provideatur, maiora damna christianae fidei ventura, deplorando calamitates, devastationes, quae secutae sunt illi regno, hortando reverendissimos dominos, ut vellet in tantis malis ei consilio et auxilio adesse, affirmans pro fide Christi nihil praetermissurum, etiam si vitam ipsam exponere deberet, ut tanto omnium periculo et calamitati succurratur. His dictis reverendissimi domini libenti animo se obtulerunt Suae Sanctitati et omnia facere et quaecunque onera subire, prout videbitur expedire, non parcentur laboribus neque expensis, dictumque fuit per aliquos reverendissimos dominos, ut Sua Sanctitas omnes ingenii nervos ad ipsum tenderet, ut pax et concordia inter principes componeretur et interim providere, ne quid res publica christiana pateretur. Ipsique reverendissimi obtulerunt se personaliter cum eodem sanctissimo domino nostro et aliis principibus christianis ad bellum contra Turcas proficisci.

svých zájmů v kardinálu čtyř svatých korunovaných.⁴¹⁾ Po obležení Vídně, o němž dovědělo se kollegium kardinálské z listu předneseného posly císařskými ve schůzi dne 29. října 1529, zároveň však se zprávou papežovou o osvobození města,^{41a)} uložil papež v prosinci téhož roku všeobecnou dávkou ve prospěch výpravy krále uherského proti Turkům.⁴²⁾

Záznamy o konsistořích z doby pontifikátu Pavla III. (1534 až 1549) obsahují svazky *Barb. lat. 2879: Acta consistorialia rev. dom. vicecancellarii* . . . a die 20. Augusti 1530 ad 8. Octobris 1546 a *Barb. lat. 2880⁴³⁾ Liber rerum consistorialium 1546—1549*. Zde jest v zápisu o konsistoři dne 16. března 1541 tento údaj:

⁴¹⁾ »Romae die Lunae septima mensis Januarii 1527 fuit consistorium et expedita fuerunt infrascripta: cardinalis de Cesis diaconus legit litteras illustrissimi d. Joannis Vayvodae, qui se pro regem Ungariae gerebat sub dato 16. Novembris in oppido . . . (sic) ad Sanctissimum dominum n. sriptas, quibus significabat electionem de se factam in regem Ungariae per barones et primates illius regni, promittens filialem observantiam erga hanc Sanctam Sedem et Sanctissimum d. n., condolens mortem serenissimi domini Ludovici, olim regis Ungariae in bello contra Turcas defuncti, quod corpus praefati regis magna diligentia quaesitum et repertum humanum honorificentissime curavit, pro cuius autem anima decretae sunt a Sanctissimo domino nostro exequiae in capella more solito.

Reverendissimus d. cardinalis Sanctorum 4 [t. j. cardinalis ss. IV Coronatorum, Lorenzo Pucci], protector serenissimi d. Ferdinandi Austriae archiducis, electi regis Boemiae, fuit protestatus, quod non fieret aliquid in praedictum praefati archiducis, cum ipse archidux sit electus et ipse in regem Ungariae et praetendat ad eum regnum ipsum pertinere pleno iure. Et Sanctissimus dominus noster admisit dictam protestationem, cum Sua Sanctitas non intendat praeiudicare iuribus alicuius, prout in dicta responsione eidem domino Joanni Vayvodae fienda apparere poterit.« (*Barb. lat. 2868 fol. 142.*)

^{41a)} *Barb. lat. 2867 fol. 52; Barb. lat. 2868 fol. 210.*

⁴²⁾ Rozhodnutí o peněžním příspěvku v konsistoři zaznamenáno jest takto:

Die X. Decembris 1529 fuit consistorium Bononiae in loco solito ut supra et pro subventionem serenissimi regis Ungariae contra Turcam fuit resolutum et ordinatum de consilio fratrum, quod omnes et singulae personae tam spirituales quam temporales per terras ecclesiae Romanae mediate vel immediate subiectas, habentes in redditibus ultra CCC ducatos debeant solvere medium ducatum pro quolibet centenario (*Barb. lat. 2868 fol. 211, Barb. lat. 2866 fol. 55.*)

Die Martis 17. Decembris 1529 lecta fuit minuta litterarum de consilio fratrum continens generalem solutionem omnium terrarum et locorum, tam mediate quam immediate apostolicae sedis subiectorum, de omnibus et singulis bonis tam ecclesiasticis, quam prophanis ultra medium ducatum de singulis rebus stabilibus ad valorem centum ducatorum extimatis idque pro subveniendo rege Ungariae in rebus turcicis et ut facilius reperiretur, qui super exactione huiusmodi facienda promptas pecunias numeraret. reverendissimi domini omnes obligarunt proventus piglicii, quibus pro eorum indemnitate Sanctitas Sua voluit obligata esse omnia officia banchariis pro eadem materia assignata (*Barb. lat. 2868 fol. 212 p. v., Barb. lat. 2867 fol. 56.*)

⁴³⁾ St. sign. XXXVI, 14.

»Referente eodem reverendissimo cardinali Caesarino⁴⁴⁾ [sanctissimus dom. noster] confirmavit electionem factam a capitulo et canonicis ecclesiae Olomucensis de dicta ecclesia et illi vacanti per obitum quondam Stanislai . . . extra Romanam curiam defuncti providit de persona domini Bernardi Subeck⁴⁵⁾ decani dictae ecclesiae cum retentione decanatus ad sex menses et aliorum ad vitam. Absolvens etc. Reddatus flor. IIIM VIC Taxa flor. IIIM VIC.⁴⁶⁾ Ale již v konsistoři dne 27. června téhož roku bylo znovu rozhodováno o biskupství olomouckém: »Referente rev^{mo} dom. cardinali Caesarino [ss. dom. noster] confirmavit electionem factam a capitulo et canonicis ecclesiae Olomucensis de dicta ecclesia et illi vacanti per obitum quondam Bernardi Subeck extra Romanam curiam defuncti providit in titulum dom. Joanni Dubravii a Hradist canonici et archidiaconi.⁴⁷⁾

Z doby pontifikátů Julia III. (1550—1555) a Marcella II. (v dubnu 1555) i z prvního pololetí prvního roku vlády Pavla IV. (od června do prosince 1555) obsažena jsou akta konsistoriální ve svazku *Barb. lat. 2881 (XXXVI, 15): Liber rerum consistorialium . . . Alexandri s. Laurentii de Damaso diaconi cardinalis* . . . s. Rom. ecclesiae vicecancellarii, a die 29. Aprilis 1549 usque ad diem 20. Decembris 1555. I zde čteme zápis o biskupství olomouckém, jež papež v konsistoři dne 22. prosince 1553, schváliv volbu kapituly, udělil Marku Khuenovi.⁴⁸⁾

Další konsistoriální záznamy z doby pontifikátu Pavla IV. (1556—1559) obsahuje svazek *Barb. lat. 2875 (XXXVI, g)*, označený »*Liber Alexandri s. Laurentii in Damaso diaconi cardinalis de Farnesio nuncupati, S. R. E. vicecancellarii rerum consistorialium tempore Pauli papae IV. ab a. 1556 usque ad diem nonam m. Augusti 1550 expeditarum*«.

Zápisy konsistoři Pia IV. vyplňují jednak svazek »*Acta consistorialia Pii IV.* a die 25. Decembris 1559 usque ad 15. Decembris 1564 (*Barb. lat. 2882; st. sign. XXXVI 16*), jednak »*Consistorialia Pii IV. Pont. Max.*« 1563—1565 (XXXVI, 10), jednak posléze »*Acta sacri consistorii sub Pio IV. Pont. Max.*« a die 1. Januarii 1563 ad diem 7. Novembris 1565 inclusive scriptum per bone memorie cardinalem de Gambarara (*Barb. lat. 2870; XXXVI, 4*) a »*Acta consistorialia Pii IV. et V., Gregorii XIII.*« atd. až po Klimenta VIII. r. 1599 (XXXVI, 20). V aktech této doby vystupuje ovšem do popředí koncil tridentský, vzrůst protestantského hnutí v Německu i v zemích rakouských a legace

⁴⁴⁾ T. j. Alexander de Caesarinis, apoštolský protonotář.

⁴⁵⁾ Bernard Zoubek ze Zdětína.

⁴⁶⁾ *Barb. lat. 2870 (XXXVI, 13) fol. 200.* — ⁴⁷⁾ *Ibidem fol. 208.*

⁴⁸⁾ L. c. fol. 190'. Referujícími je kardinál compostelský. Taxa udána 3500 zl.

kardinála Morona k císaři.⁴⁹⁾ Zápisy z této doby jsou podrobné a citují často i přímé řeči účastníků konsistoře. Časté zmínky dějí se o snaze Ferdinandově o povolení kalicha utrakvistům, aby zamezeno bylo dalšímu vzrůstu učení Lutherova.⁵⁰⁾ Papež vzpomíná tohoto úsilí Ferdinandova zejména v době jeho nemoci v červenci 1564.⁵¹⁾ Smrti císařovy (zemřel dne 25. července 1564) vzpomenuo nejen v kongregaci kardinálů, nýbrž i slavnostními smutečními bohoslužbami a nad to i zvláštní řeči.⁵²⁾

Oceňuje v téže generální kongregaci, konané u sv. Marka 5. srpna 1564 zásluhy Ferdinandovy pro katolickou církev, papež projevuje zadostiučinění nad tím, že nástupce císařův zvolen byl

⁴⁹⁾ Na př. *Barb. lat. 2870* (XXXVI, 4) fol. 85 a násl., kde v zápise o konsistoři z 8. března 1564 mluví o vydání kard. Morona fol. 106' až 108, kde zvláště o stanovisku Ferdinandově k této legaci (konsistoř 14. dubna 1564).

⁵⁰⁾ Srv. na př. jednání v konsistořích v březnu r. 1564 (*Barb. lat. 2870* fol. 79 a fol. 85 a násl.); jednání od počátku vlády Maximiliánovy (*Barb. lat. 2886* fol. 4—6 p. v.).

⁵¹⁾ [Pontifex] fecit verbum de infirmitate serenissimi Ferdinandi in imperatorem electi et de desperatione eius salutis et de optima et pia eius ad mortem dispositione et multa de eius laudibus et in Christianam religionem pietate. Dixit ipsum maxima cum instantia petiisse, uti germanicae nationi et statibus patrimonialibus communio sub utraque specie concederetur. Id nisi fieret, brevi fore, ut illarum regionum viri non solum heretici, sed etiam infideles fierent, hanc concessionem solum remedium tanto malo futuram. Hanc petitionem factam ab imperatore communicato consilio cum principalibus catholicis Germaniae episcopis et electoribus. Ideo Sanctitatem Suam, quamvis a rebus novis semper abhorruerit non libenti animo, sed necessitate coactam, ut tantis malis remedium adhiberetur, de consilio quorundam cardinalium secreto per Sanctitatem Suam deputatorum et quorundam praelatorum, qui consilio interfuerant, facultatem dedisse quibusdam episcopis hanc concessionem faciendi, quibus tamen non dederat facultatem praecisam concedendi usum calicis, sed ita demum, si exposita ab electo in imperatorem vera esse reperirentur et cum conditionibus, de quibus in facultatibus se sui consilii rationem nunc reddere voluisse et certiores nos facere ex litteris nuntii Delfini accepisse Viennae maxima cum laetitia illius populi usum calicis receptum fuisse et cum laude et gratiarum actione erga imperatorem et Sanctitatem Suam et duas tertias partes ex Lutheranis et suspectis illius civitatis post hanc concessionem resipuisse et se catholicos declarasse quodque idem speratur fore in aliis civitatibus (*Barb. lat. 2874* pag. 221, *Barb. lat. 2882*; XXXVI, 16, fol. 187 p. v.).

⁵²⁾ [Smus Dom. N.] conquestus est de obitu serenissimi Ferdinandi in imperatorem electi, qui obiit die XXV. Julii maxima cum pietate, cum omnia ecclesiae sacramenta suscepisset, et multa dixit de eius laudibus et de iactura christianae reipublicae, quam sperabat serenissimos eius filios et praecipue regem Maximiliani resarcitum iri. Fecit verbum de eius exequiis peragendis et quod missa cantaretur per cardinalem et fieret sermo, quamvis non esset de more, et quod illius memoriae amplissime honores haberentur et deputati fuerunt ad hoc reverendissimi Moronus, Araceli, Sabellus et Borromeus. Fuit deputatus reverendissimus cardinalis de Altaemps legatus ad Serenum Maximilianum Romanorum regem (*Barb. lat. 2882*; st. sign XXXVI, 16, fol. 196).

již za jeho života, neboť nevylučuje nebezpečnost, že v případě volby teprve po smrti císařově mohl by se státi jeho nástupcem nekatoлик. Zároveň učiněny dispošice o vyslání mimořádných legátů k pohřbu Ferdinandovu a k novému králi.⁵³⁾

⁵³⁾ Nonis Augusti [1564] fuit congregatio generalis ad s. Marci. Summus pontifex dixit imperatorem Ferdinandum nos amisisse, gloriae et pietatis laude insignem. Eum ad octo kal. dicti Augusti, qui dies festus agitur s. Jacobi nomine, meliorem in vitam discessisse hora 23 summa levitate. nullo animi dolore, ut vere dici possit, mortuum esse tamquam agnum immaculatum; omnia catholici principis signa dedisse, ecclesiaeque omnia sacramenta sumpsisse compositis omnibus suis rebus summa cum aequitate suas reliquisse tum liberos, tum generos, quibus omnibus praeclara praecepta et consilia dederat imprimisque regi Maximiliano, quem hortatus est ac rogavit, ut religionis catholicae perennem se defensorem praeret. Huius viri morte dolorem se coepisse maximum dixitque neque capere potuisse maiorem, si unus aliquis sui sanguinis vel ex nepotibus suis discessisset. Maximum nos damnum fecisse idque a nemine alio posse resarciri, nisi a rege Maximiliano, quem sperabat religionis ac pietatis paterne imitatore. Nunc intelligi posse, quam utile fuerit, regem Romanorum creari ante mortem Ferdinandi gratiasque ob eam rem Deo agendas; nisi enim creatus esset, nunc periculum illud impenderet, ne ad hereticum aliquem res deferretur. Deum pro sua benignitate, ne id accideret, prospexisse. Itaque in ipso malo esse letari, quod paratus esset optimus successor. Cardinales autem vocasse se, ut de honoribus illi habendis deliberaretur, quos non solum ordinarios sed etiam extraordinarios esse cupiebat, cum propter mortui memoriam, tum succesoris etiam causa, in quo ob illius excellentiam virtutis atque animi magnitudinem toti rei publicae christianae praesidium videbat maximum constitutum, neque solum in rege Maximiliano se spem habere, sed etiam in Ferdinando et Carolo, qui tanto patre digni, ex familia nati tam catholica et de hac sancta sede tam bene merita a maioribus suis non degenerabunt. Se in praesentia statuisse mortuum honoribus afficere, deinde fortasse mittere legatum ad regem Maximilianum, quem ipse putabat aliquem ex suis huc missurum. His exequiis, qui praessent, se deputare cogitasse, Moronum, de Araceli ac Sabellum, quibus dixit, ut imperatori mortuo quam maximi honores haberentur, quique sibi ipsi, si casus contingeret haberi possent maximi; imo hoc maiori sibi curae esse quam illud. Nam in eo, quid cardinales facturos, quod illos placuerit; videri sibi rem postulare, ut a cardinali potissimum res divina fieret atque egentibus eleemosine fierent et quamquam ex libro ceremoniarum non videretur habenda oratio, tamen habendam esse censere, ne Ferdinandus debita laudatione fraudaretur.

Cumque facta esset mentio, ut ad Aram coeli res divina fieret, summus pontifex dixit commodius sibi fore, ut ea fieret in aede sanctorum apostolorum; cardinalique Morono admovente tribus deputatis adiunxit cardinalem Borromeum. Hoc in sermone cardinalis s. Clementis dixit, Paulum 3., cum imperatrix mortua esset, cardinalem Farnesium officii causa, qui dolendi et consolandi munere fungeretur usque in Hispaniam media aestate misisse. Cumque pontifex diceret, se unum etiam ex suis nepotibus missurum, cardinalis Moronus, dixit mittendum esse potissimum cardinalem Altaemps. Cumque pontifici videretur iussitque, ut cardinalis de Altaemps, dum sententiae rogaurent, exiret, ille ad sellam accessit monuitque pontificem, ut videret, ne forte rex Romanorum hac delegatione non delectaretur, ob eam ipsam causam, propter quam Moronus parvis mensibus ante recusaverat, ne scilicet suspicio protestantibus moveretur hanc legationem suscipi ad perturbandum; sed nihi-

Z jiných zápisů tohoto svazku možno ještě zmíniti se opět o potvrzení volby biskupa olomouckého v konsistoři dne 13. dubna 1565, kdy potvrzena volba Viléma Prusinovského, zvoleného po smrti Marka Khuena.⁵⁴⁾

Politiky Maxmiliánovy dotýkají se konsistoře Pia IV. jen v prvním roce vlády císařovy, zemřel Pius IV. dne 9. prosince 1565. Zápisy o konsistořích nástupců Piových obsaženy jsou ve svazcích: »*Acta consistorialia Pii IV et Pii V a die 6. Januarii 1565 usque ad diem 12. Maii 1572*« (Barb. lat. XXXVI. 18) a »*Acta consistorialia Antonii cardinalis Caraphae, descripta ab inicio sui cardinalatus sub Pio V.*»⁵⁵⁾ usque ad annum MDLXXXIV sub Gregorio XIII.« (Barb. lat. 2877; XXXVI. 11) a »*Acta consistorialia Gregorii XIII. a die 13. Maii 1572 usque ad diem 9. Januarii 1579.*« (Barb. lat. 2883, XXXVI. 17),⁵⁶⁾ jakož i zvláště podrobné záznamy Julia Antonia Santorih, kardinála sv. Severiny, nadepsané »*Consistorialia cardinalis S. Severinae anno 1570 usque anno 1559 inclusive*« (Barb. lat. 2871, st. sign. XXXVI, 5)⁵⁷⁾

V době, kdy jednáno bylo o povolení augsburské konfesse v rakouských zemích, vyslal papež r. 1568 k Maxmilianovi svého legáta kardinála Commendone. Jakmile se však císař dověděl o tomto kroku, zapřísahal papeže, aby legáta odvolal, neboť se obával, že přítomnost legátova pobouří a vydráždí spíše stavy protestantské, než by věci prospěla. Kardinálové doporučili však

lominus pontifex mandavit, ut exiret, ac de cardinali in Germaniam mittendo ad consolandum Maximilianum et ad consensum, qui inter illum et sedem apostolicam sperabatur conciliandum collegium consuluit (Barb. lat. 2870, st. sign. XXXVI. 4. fol. 146—148).

⁵⁴⁾ Barb. lat. XXXVI, 4. fol. 230: »Eodem [cardinali Morono] referente fuit confirmata electio facta a capitulo ecclesiae Olomucensis in Moravia... et illi prefectus fuit Guglielmus in aetate legitima et ordine constitutus et fuit illi facta gratia certae portionis ad intercessionem imperatoris Maximiliani, sub cuius dominio temporaliter extitit.«

⁵⁵⁾ Antonio. Carafa promován byl kardinálem tit. sv. Eusebia dne 5. dubna 1568 (Cristofori, Storia dei cardinali pag. 150), na dorsu svazku však vyznačen je počátek zápisů dnem 10. října 1561.

⁵⁶⁾ Zápisy z l. 1565 a 1566 jsou též ve svazcích XVI. 37 a sv. 141.

⁵⁷⁾ Zápisy Santoriovy o názvu Diario consistoriale vydal P. Tacchi Venturi S. J. v 23. až 25. svazku římských Studi e documenti di storia e diritto (Roma 1902—1904). Kardinál Santori, který nebyl bez literárních schopností a který i po stránce církevně správní a politické náleží k nejvýznamnějším členům kollegia kardinálů Řehoře XIII. a Sixta V., napsal též svou autobiografii, vydanou G. Cugnonim v Archivio della Società Romana di Storia patria sv. 12—13 (Roma 1889—1890). Kopie diaria, zachovaná v knihovně Barberinij pochází ze čtyřicátých let století XVII., jak patrně z poznámky kopistů na konci I. části (fol. 274), kde udáno, že tato část ukončena 20. července 1641. První část obsahuje zápisy z let 1570—1576, druhá z let 1577 až 1588, část III. léta 1589 až 1599; v části IV. připojují se doplňky.

papeži, aby legáta neodvolával, poněvadž prý vážnost církve více by utrpěla odvoláním legáta již vyslaného, než i případným nepřijetím jeho císařem. V konsistoři dne 2. prosince 1568 konstatoval papež s uspokojením, že pokus o povolení augsburské konfesse tentokráte selhal.⁵⁸⁾

V dubnu roku 1570 vyslal Maxmilián posly k papeži, aby mu přednesli stížnost císařovu proti tomu, že papež udělil Cosimovi Medicimu titul velkovévody toskánského (etruského), proti faktu, že papež korunoval vévodu slavnostně v kapli sixtinské a daroval mu požehnanou růži, čímž cítil se císař, jakožto vrchní lenní pán Florencie dotčeným ve svých svrchovaných právech.^{58a)} Papež, který byl tehdy nemocen, oznámil příchod poslů v generální kongregaci dne 12. dubna a ustanovil deset kardinálů, jimž uložil, aby jednali s posly císařskými. Tito však nepřednesli svého poslání ustanoveným kardinálům, ba nevyhověli ani starému řádu kuriálního, podle něhož všechna poslání panovníků dříve než se přednášejí papeži, mají býti odevzdána ve spisech. Ačkoliv kardinálové naléhali, aby vyslanci císařovým v zájmu vážnosti kurie nebyla tato formalita promíjena, a radili papeži, aby poslové dříve nebyli vyslechnuti, přece Pius V., nechtěje, aby poslové vrátili se domů s nepořízenou, rozhodl se přijmouti je soukromě dne 23. dubna; poslal kardinály do soukromé audienční síně a přijal tu posly zároveň s vyslancem císařským v Římě. Po přednesení protestace odpověděl papežský sekretář poslům, aby přednesené stížnosti podali písemně, aby na ně mohlo býti rychleji odpověděno. Poslové tak učinili a odjeli druhého dne z Říma. Papež uložil pak komisi pěti kardinálů, aby připravili odpověď císaři.⁵⁹⁾ Ale ještě dne 29. května t. r. radí se kardinálové v částečné kongregaci (semplena congregatio), má-li se vůbec císaři odpověděti, a v kladiném případě, má-li se odpověděti císařskému vyslanci u kurie či má-li býti odpověď zaslána papežskému nunciu u dvora císařova. Někteří radili, aby nebylo vůbec odpovídáno, aby nevzniklo pobouření v Německu a aby císaři, který konal té doby sněm ve Špýru, nebyla dána příležitost k zakročení brannému proti Florencii. Většina však rozhodla se pro to, aby odpověď dána byla císařskému vyslanci u papežské kurie.

O prvních diplomatických stycích císaře Rudolfa s kurií dovidáme se z konsistorních záznamů: V konsistoři dne 3. října 1575 oznámil papež kardinálům, »quod facta fuerat coronatio regis

⁵⁸⁾ Barb. lat. XXXVI. 11 (nefoliováno), k datu: III non. Decembris.

^{58a)} O politickém významu tohoto povýšení a o odrazu jeho ve stranách kardinálů srv. Paul Herre, Papsttum und Papstwahl im Zeitalter Philipps II. (Lipsko 1907) str. 176.

⁵⁹⁾ Barb. lat. XXXVI. 11, ke dni 12. dubna 1570.

Ungariae de regno Bohemiae,«⁶⁰⁾ v konsistoři dne 21. listopadu téhož roku papež »significavit... fuisse factam electionem regis Romanorum et quod Rodolphus rex Bohemiae erat factus caesar designatus, a quo erant omnia bona speranda et quod agerentur gratiae Deo.«⁶¹⁾

V dubnu 1576 vypraven byl k císaři Maxmiliánovi jako legát a latere děkan kardinál Jan Morone, o jehož slavnostním přijetí císařem referuje papež v konsistoři dne 9. července téhož roku.⁶²⁾ Podle dalších zpráv, podávaných papežem v konsistoři, byl kardinál-legát velmi spokojen za svého pobytu u císaře, chválil, že císař jej několikrát navštívil a že mu prokazuje nejvyšší pocty.⁶³⁾ Císař Maxmilián zemřel dne 12. října 1576, o jeho smrti poslal legát zprávu papeži a papež přednesl její obsah v konsistoři dne 26. října a nařídil nazítří zádušní bohoslužby, které sloužil kardinál-protektor Germanie. Kardinál Morone vrátil se po smrti císařově do Říma a byl přijat papežem ve veřejné konsistoři dne 17. listopadu 1576.

Dne 26. března 1577 přibyli do Říma poslové císaře Rudolfa, nebyli však přijati papežem ve veřejné konsistoři, neboť, jak odůvodňoval papež tento postup v konsistoři konané hned nazítří jejich příjezdu, nepřinesli poslové dokladu o volbě Rudolfově. Učinili tak teprve počátkem června toho roku. V tajné konsistoři dne 1. června schválena byla volba Rudolfova králem římským a jeho promoce císařem. Nestalo se tak však bez jistých obtíží, jak patrně ze soukromých zápisů kardinála Carafa. Někteří kardinálové totiž hájili stanovisko, že není důstojným apoštolského stolce, aby někomu byla udělována konfirmace, když o ni nežádal a nesložil dříve přísahy věrnosti. Proti tomu namítl však sám papež (Řehoř XIII.), že přísahy není potřeba, když zvolený hned po volbě skládá přísahu v ruce arcibiskupa mohučského, který v případě tom funguje jako papežský legát. Pokud pak jde o defectus volby, plynoucí z toho, že někteří volitelé jsou nekatolíci, podotýká papež, že podle bully Klimentovy je možno prohlásiti volbu, i provedenou částečně nekatolíky, jen když zvolení jsou katolíci. Ovšem skutečně proti všemu dosavadnímu zvyku poslové nežádali v konsistoři po-

⁶⁰⁾ Barb. lat. XXXVI. 17 fol. 85.

⁶¹⁾ l. c. fol. 87.

⁶²⁾ Barb. lat. XXXVI, 17 fol. 96' a fol. 99'.

⁶³⁾ V konsistoři dne 31. srpna 1576: »et dixit etiam, qualiter habuit litteras a rev. dom. cardinali Morono legato et quod se bene habebat et Mtas caes. pluries ipsum visitavit et summo cum honore tractat, et quod res prospere succedebant et quod dieta pollicita fuit satis notabile auxilium caesari et ideo sperabat etiam res contra Turcas prospere successuras esse et quod etiam Sua Stas erat praestitura auxilium (XXXVI. 17 fol. 102).

tvrzení volby Rudolfovy a neučinil tak ani protektor říše kardinál Madruzzi. Přes to papež navrhl schválení volby, což se také stalo; volba byla schválena.

Byla tudíž následujícího dne konána veřejná konsistoř pro uvedené posly císařovy. Ječen z nich, jenž byl znalým práv a byl radou císařským,^{64a)} pronesl řeč, která překvapila kollegium svou formou; papež nebyl tu nazýván ani zástupcem Kristovým, ani nástupcem Petrovým, ani hlavou církve. Teprve při této příležitosti přednesli papeži (Řehoř byl již té doby 5 let papežem) chladnou gratulaci k pontifikátu, k čemuž vtipně podotýká autor zápisů (kardinál Carafa), že to je asi stejného významu, jako kdyby papež navzájem projevil soustrast s úmrtím císaře Karla V.⁶⁴⁾ »Nihil de approbatione dixerant, nihil de electione facta, nihil de futura coronatione; omnia sub involucro verborum peracta« poznamenává dále záznam konsistorní. »Dixerunt Rudolphum esse filium obedientissimum ecclesiae catholicae, sponderunt eius nomine devotionem, obsequium, observantiam, protectionem pontificis, omnia denique dixerunt praeter obedientiam; nunquam nominarunt ecclesiam Romanam et semel vel bis sedem apostolicam, sed tamen in ore semper habebant ecclesiam catholicam, quasi non esset eadem Romana, sed apostolica et ecclesia catholica, sed altera, manifesto prae se ferentes visus et livorum in hanc sanctam sedem.« Dále podotýká pak autor zápisu, že list, který poslové jménem císařovým přinesli a který byl veřejně čten v konsistoři, měl adresu »Domino nostro papae, s. Romanae universalis ecclesiae pontifici.« Odpověď sekretářova ve jménu papežově nesla se v téže duchu a nelíbila se mnohým, postrádajíc vážnosti, jaké vyžadoval předmět jednání; takže vynutila zapisujícímu kardinálovi povzdech: »Demum utriusque sermo omnibus bonis stomachum movit.«

Vyřízení věci svěřeno pak kardinálské komisi, v jejíž předí byl kardinál Sirletti, výborný znalec diplomatických styků kurie se světskými panovníky jak dlouholetou praxí a zkušeností, tak ze spisů, chovaných v archivu apoštolské stolice. I ostatní tři kardinálové (Santa Croce, Alciati a biskup albanský) byli zkušení právníci. »Tandem post diem spatium negotium peractum, nihil

^{64a)} Císařskými posly byli velmistr Johannitů Filip Flach ze Schwarzenberka a císařský dvorský rada Dr. Jan Tonner z Trappachu. Srv. též Jos. Schmid, Die deutsche Kaiser- und Königswahl und die römische Curie in den Jahren 1558—1620. Hist. Jahrbuch VI. (1885) str. 3 a násl. a 161 a násl. O volbě Rudolfově str. 185 a násl.

⁶⁴⁾ Gratulati sunt pontificatum pontifici sera quidem et frigida gratulatione, quibus par erat responderi, quod pontifex dolebat secum mortem Caroli Quinti (XXXVI. 11).

fuit obtentum, sed quidquid voluerunt, permissum. Ad levandam enim molestiam, ad vitandos scrupulos convivemus et permittimus multa transire cum universitate malorum.« Posléze vydána byla tedy bulla approbační, podepsaná papežem a celým kollegiem. Carafa sice neví, obdrželi-li ji poslové císařovi, ale ukončuje tuto zajímavou část svého záznamu projevem: »Pontifex tamen, quod suam erat, fecit.«⁶⁵⁾

Další záznamy konsistorní z poslední čtvrti stol. XVI. obsahují ještě svazky č. 2871 (XXXVI, 5) nadepsaný *Acta consistorialia* z l. 1570 až 1599 a obsahující zajímavé záznamy kardinála sv. Severiny (Santorioho) o konsistořích z let uvedených⁶⁶⁾ a svazek sign. XXXVI, 63 (*Barb. lat. 2929*), jež obsahuje akta konsistorní z doby papeže Řehoře XIII. a jeho nástupců až do smrti Lva XI.

V tomto svazku (*Barb. lat. 2929*), jež označen jest »*Acta consistorialia Gregorii XIII., Sixti V., Urbani VII., Gregorii XIV., Innocentii IX., Clementis VIII. a die 16. Januaria 1579 ad 27. Aprilis 1605*«, jsou pravděpodobně opsány troje původní záznamy konsistorní, jež byly též zvlášť paginovány. V první části (fol. 1—170) zapisovány zprávy o konsistořích, hlavně pokud jde o změny uvnitř kardinálského kollegia (kreování a uvádění nových kardinálů, udílení kardinálských klobouků a prstenů, změny v titulech a v pořadí kardinálů, optování nových titulů, úmrtí kardinálů a pod.) nebo o obsazování biskupských stolců z posledního desetiletí dlouholetého vicekancléřství kardinála Alessandra Farnese (byl vicekancléřem od roku 1535) počínajíc dnem 16. ledna 1579 až do smrti kardinálovy (zemřel dne 2. března 1589, dosáhnuv dne 5. prosince 1580 též nejvyšší hodnosti v kollegiu — úřadu děkan-ského). Z jednání o událostech politických a z usnesení povahy administrativní poznamenávány tu jsou některé.⁶⁷⁾ Zprávy, jež

⁶⁵⁾ Podobný zápis v *Barb. lat. 2875* (XXXVI, 11). Oficiální záznam konsistorní zmiňuje se o celém slyšení císařských posílů stručně takto: »Romae apud s. Petrum die Martis 2. Julii 1577 fuit consistorium publicum, in quo Serenissimus Rodolphus ab Austria, rex Romanorum, in imperatorem postmodum promovendus, tamquam huius s. sedis obediens filius per suos oratores sanctissimo domino nostro papae obsequium et reverenciam praestitit et Sanctitas Sua una cum reverendissimis dominis cardinalibus benigne accepavit.« (*Barb. lat. XXXVI, 17 fol. 120.*)

⁶⁶⁾ Viz o něm výše str. 28. Kodex rozdělen je ve tři části, takže první část (274 fol.) obsahuje zápisy z let 1570 až 1576, část druhá (275 fol.) z let 1577 až 1588, část třetí pak záznamy z let 1589 až 1599. Ve čtvrté části (46 fol.) připojeny jsou některé doplňky. V zápise o konsistoři ze dne 3. března 1599 (III, fol. 164) poznámka o kreování 13 kardinálů, mezi nimi též Františka Dietrichštejna.

⁶⁷⁾ O některých konsistořích nejsou zde vůbec zápisy. O konsistoři dne 2. října 1579 poznamenáno na př. »Romae apud s. Petrum die Veneris 2. Octobris 1579 fuit consistorium, in quo nihil fuit actum de iis, quae in hoc

přednášejí o svých posláních kardinálové-legáti, nejsou tu ani stručně reprodukovány, nýbrž prostě jen uvedeny, že byly v konsistoři podány.⁶⁸⁾

O správě českých diecesí stala se v té době tato usnesení, zaznamenaná v zápisech konsistorních: Po návrhu kardinála-děkana Morona, jež byl prokurátorem Germaniae, potvrdil papež dne 26. srpna 1579 volbu Stanislava Pavlovského biskupem olomouckým.⁶⁹⁾ V konsistoři dne 28. dubna 1581 na návrh kardinála Madruzzioho, který po smrti Moronově (zemřel 1580) převzal protektorát zemí německých a rakouských, jmenoval papež arcibiskupem pražských Martina Medka,⁷⁰⁾ jemuž dne 10. května uděleno pallium.⁷¹⁾

Druhá část svazku (fol. 171 až 278) obsahuje zápisy o konsistořích, jež podle poznámek vicekancléře kardinála Alexandra Perettiho de Montalto nebo i jiných kardinálů sepsal sekretář vicekancléřův Martin Capelletti.⁷²⁾ Zápisy tyto počínají konsistoři

libro scribi solent« (fol. 12 p. v.), podobně o konsistořích dne 16. listopadu téhož roku (fol. 15), 18. dubna 1580 (fol. 20), 3. července 1581 (fol. 36 p. v.), 24. července 1581 (fol. 37), 1. prosince 1582 (fol. 52), 28. února 1583 (fol. 54 p. v.), 27. května 1583 (fol. 59), 17. června 1583 (fol. 59 p. v.), 4. července 1583 (fol. 60), 12. prosince 1584 (fol. 74), 24. března 1585 (fol. 79 p. v.) atd.

⁶⁸⁾ Na př. fol. 52 p. v. »Die Veneris 10. Decembris 1582 fuit consistorium, in quo... Rev. Dom. Ludovicus cardinalis Madrutius retulit ea, quae ab eo gesta fuerunt in legatione Augustana in dieta Germanica.« O relaci, kterou po své cestě do Polska podal v konsistoři dne 5. června 1589 kardinál Hippolyt Aldobrandini, čtou se na fol. 154 čtyři řádky.

⁶⁹⁾ »Referente reverendissimo Morono confirmavit electionem factam a capitulo ecclesiae Olomucensis iuxta antiquam consuetudinem et concordata inter sedem apostolicam et nationem Germanicam in episcopum ipsius ecclesiae Olomucensis, vacantis per obitum Joannis, de persona Stanislai Paulovii ipsumque illi in episcopum praefecit et pastorem, curam etc. committendo, cum decreto, quod, cum primum ipsius ecclesiae possessionem adipiscatur aut per eum steterit, quominus adipiscatur, praeposituram saecularis et collegiatae ecclesiae oppidi Brunensis Olomucensis dioc. et scolastriam et canonicatum dictae ecclesiae Olomucensis dimittere teneatur, alioquin eo ipso vacare censeantur, et cum clausulis opportunis et consuetis. Absolvens etc. et fuit facta gratia, dummodo quinquaginta pro expeditione (fol. 11).

⁷⁰⁾ »Die Veneris 28. Aprilis 1581 fuit consistorium, in quo S. Dominus Noster referente reverendissimo Madruccio providit ad Caes. Mtis praesentationem metropolitanae ecclesiae Pragensis, vacanti per obitum Antonii, de persona religiosi viri Martini Maglicii (sic) ordinis Cruciferorum cum rubea stella« atd. (fol. 34).

⁷¹⁾ »Referente reverendissimo Carafa concessit pallium de corpore b. Petri sumpsum... reverendo patri dom. Martino archiepiscopo Pragensi« atd. (fol. 34).

⁷²⁾ Capelletti sám praví o své práci na konci textu této části (fol. 242): »Ego Martinus Capellettus, reverendissimi domini mei cardinalis Montalti, S. R. E. vicecancellarii in hac parte a secretis acta sancti consistorii superscripta ex notis eiusdem reverendissimi domini mei vel alterius cardinalis

svolanou na zítří smrti Sixta V. dne 28. srpna 1590 a končí (fol. 242) uprostřed pontifikátu Klimentova koncem roku 1597. Označeny jsou »Acta s. Consistorii sub Reverendissimo domino cardinali Montalto vicecancellario a Martino Capelletto conscripta. Pontificatus Urbani VII., Gregorii XIV., Innocentii VIII et Clementis VIII. pars prima.« Zápisy, které při jednotlivých konsistořích jsou zvláště podepisovány, resp. ověřovány, Capellettim, jsou vedle označení kodexu též samostatně paginovány. Na fol. 242 a násl. připojen jest abecední index k zápisům.

V třetí části kodexu (fol. 279—415) pokračují zápisy Capellettiho, jež označeny jsou jako druhá část zápisů z pontifikátu Klimenta VIII. a zápisy z doby Lva XI. I tato část má vedle jednotné paginace svazku též samostatné číslování zvláštní. První zápis týká se konsistoře ze dne 7. ledna 1598, poslední smrti papeže Lva XI. dne 27. dubna 1605.

Také v zápisech Capellettových převládají většinou záznamy týkající se jednak osobních změn v kollegiu kardinálů, jednak péče o správu diocesis. V konsistoři dne 21. června 1593 jmenován pražským arcibiskupem Zbyněk Berka z Dubé.⁷³⁾ Dne 30. července 1603 po referátu kardinála Farnese jmenován strahovský opat Jan Lohelius biskupem sebastianským in partibus infidelium a ustanoven zároveň suffragánem arcibiskupa pražského.⁷⁴⁾ Volba Jana Sitsche biskupem vratislavským schválena v konsistoři dne 24. ledna 1601 za referátu kardinála Gesualda.⁷⁵⁾ Dne 2. srpna 1599 jmenoval papež na uprázdněný stolec nitranský po smrti Štěpánově Františka Forgáche.

ipso absente fideliter collegi, errata per incuriam scribentis commissa, quae ego agnovi, correxi et in fide mea manu hic et singulatim omnibus consistoriis subscripsi.«

⁷³⁾ Zbyněk jmenován byl arcibiskupem »cum retentione canonicatus Salisburgensis et cum condonatione iurium« (*Barb. lat. 2929*, fol. 207 p. v.).

⁷⁴⁾ Ustanoven »cum reservatione pensionis ducentorum talerorum super fructibus etc. dictae mensae archiepiscopalis et cum decreto, quod non possit exercere pontificalia alibi, quam in civitate et diocesi Pragensi ac retentione dictae abbatiae Montis Syon et clausulis etc. (l. c. fol. 385 p. v.).

⁷⁵⁾ Zápis (na fol. 342 p. v.) zní: »Romae apud s. Petrum die Mercurii XXIIII Januarii 1601 fuit consistorium secretum, in quo S. D. N. referente Revmo domino cardinali Gesualdo confirmavit electionem factam a capitulo Vratislaviensi de persona Joannis Sceschii ad ecclesiam Vratislaviensem, vacantem per obitum bone mem. Pauli episcopi ac supplevit omnes defectus tam iuris, quam facti, cum dispensatione super defectu gradus et cum decreto, quod antequam possessionem adipiscatur, iterum professionem fidei emittat et illius instrumentum quam primum ad curiam transmittat, et cum reservatione pensionis trium millium scudorum auri in auro pro Bonaventura Han et cum condonatione iurium pro tertia parte.«

Z kardinálských promocií Klimenta VIII. vedle kreování Františka Dietrichštejna dne 17. února 1599, jemuž dne 17. března 1599 udělen prsten a přiřčen kostel sv. Sylvestra jakožto titulární (fol. 305 p. v.), zajímá nás též promoce někdejšího pražského nuncia Filipa Spinelliho. Spinelli, arcibiskup koloský, jmenuje se mezi 18 kardinály, kreovanými Klimentem dne 9. června 1604 (fol. 398—399); v konsistoři dne 13. července 1604 připuštěn »ad pedis, manus et oris osculum« a odevzdán mu klobouk kardinálský (fol. 401), dne 2. srpna pak darován mu prsten a jakožto titulární kostel ustanoven mu chrám sv. Bartoloměje in Insula.

Politické události v Německu a v zemích habsburských té doby jen málo odrážejí se v konsistorních záznamech Capellettiho. Na sněm řezenský vyslán byl v konsistoři dne 14. února 1594 jakožto legát a latere opět kardinál Madruzzi (fol. 212). Také hrozivé nebezpečí turecké znepokojovalo častěji jednání v konsistořích. Počátkem roku 1594 uložil papež desátky v celé Itálii ve prospěch pomoci císaři proti Turkům (fol. 212); v konsistoři dne 29. května 1595 rozhodl se Kliment vyslati císaři Rudolfovi na pomoc proti Turkům značné sbory, dvanáct tisíc pěších a šest set jezdců (fol. 222). Poslední konsistoř Klimentova konána dne 7. února 1605; dne 3. března téhož roku zemřel Kliment ve vatikánském paláci »cum paucis diebus ante in morbum incidisset gravissimum«. Z doby krátkého pontifikátu Lva XI. není záznamu o konsistoři. Zprávu o korunování papežově následuje hned zápis o jeho smrti.

Zápisy o konsistořích Pavla V. a Řehoře XV., rovněž prací Capellettiho, obsaženy jsou ve sv. *Barb. lat. 2926* (XXXVI. 60), nadepsaném: »Acta consistorialia sub Paulo V. [et] Gregorio XV. h. e. a 15. Maii 1605 ad o. Julii 1622.«⁷⁶⁾ První část svazku (str. 1 až 378) obsahují zápisy konsistoří Pavlových; na fol. 379 až 418 připojen jest abecední rejstřík.⁷⁷⁾ Následují pak (fol. 419—469) záznamy konsistoří Řehořových, které jako samostatná druhá část svazku mají též označení fol. 1—51, i k nim připojen je rejstřík (fol. 471 až 474).

Pavel V. korunován byl dne 29. května 1605 a dne 1. června předsedal již první konsistoři. V českých zemích v době jeho ponti-

⁷⁶⁾ Kodex *Barb. lat. 2838* (XXXV. 82) nadepsaný »Nonnulla consistorialia decreta« obsahuje též zápisy z doby Pavla V., hlavně o kanonisaci Karla Boromejského.

⁷⁷⁾ Kodex, pokud obsahuje zápisy konsistoří, jest paginován, kdežto při rejstříku označena jsou folia. Rejstřík sestaven je se starého hlediska věcného, jmenování kardinálů dlužno na příklad hledati u hesla »admissio ad pedis, manus et oris osculum«, legáty u hesla »creatio leg.« atd. Foliování listů pokračuje pak i pro zápisy konsistoří Řehořových až do konce svazku.

fikátu dvakrát bylo rozhodováno o pražském stolci arcibiskupským. V konsistoři dne 14. května 1607 za referátu kardinála Paraviciniho obsazeno arcibiskupství pražské osobou Karla barona Lamberka »praesentati a rege Romanorum in imperatore electo, uti Bohemiae rege, de cuius iuris praesentandi existit ab immemorabili tempore;»⁷⁸⁾ dne 30. dubna 1612 ustanovil papež Jana Lohelia koadjutorem Lamberkovým s potomním nástupnictvím na stolci arcibiskupském.⁷⁹⁾ Olomouckému biskupu kardinálu z Dietrichštejna jmenován byl dne 3. září 1618 jako suffragán Hynek sv. pán z Kolovrat, jemuž téhož dne udělen titul biskupa nigropolského in partibus infidelium.⁸⁰⁾ O kardinálu z Dietrichštejna dvakrát jednáno v té době v konsistořích, jakožto o legátu papežským; dne 10. dubna 1611 jmenoval jej papež jako svého legáta a latere ke sňatku krále Matyáše,⁸¹⁾ v konsistoři dne 25. února 1613 rozhodl se vyslati kardinála v téže funkci na říšský sněm, jenž měl býti zahájen v Řezně dne 20. dubna téhož roku.⁸²⁾ V zastoupení kardinála Dietrichštejna přednášel v konsistořích návrhy na obsazování biskupství kardinál Aldobrandini; z největší části byla to biskupství in partibus infidelium.

⁷⁸⁾ Barb. lat. 2926 pag. 68. V rukopise nesprávně Camberg místo Lamberg. Pallium uděleno novému arcibiskupovi dne 16. července 1607 (ibidem pag. 71).

⁷⁹⁾ Barb. lat. 2926 pag. 178: »Romae in Monte Quirinali die Lunae ultima Aprilis 1612 fuit consistorium secretum, in quo S. D. N. referente revmo domino cardinali Aldobrandino ad supplicationem regis Bohemiae dedit in coadiutorem perpetuum cum futura successione rev. Patri domino Carolo archiepiscopo Pragensi rev. Patrem dominum Joannem episcopum Sebastianensem, quem Stas Sua cedente vel decedente dicto rev. dom. Carolo archiepiscopo Pragensi seu alias quomodo libet dicta ecclesia vacante ex nunc, prout ex tunc, in archiepiscopum ipsius ecclesiae Pragensis praefecit et pastorem, curam etc. commitendo, dictam vero ecclesiam Sebastianensem tunc eo ipso vacare decrevit, cum retentione abbatiae Montis Sion Pragae Praemonstratensis ord. Absolvens etc.

⁸⁰⁾ Barb. lat., l. c. pag. 333. Kolovrat ustanoven biskupem nigropolským »cum decreto, ut ad dictam ecclesiam non teneatur accedere, donec ab infidelibus detinetur, ipsumque Stas Sua dedit in suffraganeum episcopo Olomucensi cum facultate exercendi pontificalia in dicta civitate et dioecesi tantum Olomucensi, cum retentione ad triennium canonicatus in cathedrali Olomucensi ac praepositurae in collegiata Brunneni, du[m]modo eidem praepositurae cura non imineat animarum, deinde ad beneplacitum Stis Suae ac sedis apostolicae atque cum iurium condonatione.

⁸¹⁾ Romae in Monte Quirinali die Lunae X Aprilis 1611 fuit consistorium secretum, in quo S. D. N. declaravit et creavit suum legatum de latere Rev. mum dominum cardinalem Diaristain ad benedicendas nuptias Sermi regis Matthiae cum Serma regina Anna, filia ducis Salisburgensis, cum facultatibus in litteris exprimentis« (l. c., pag. 165). Instrukce vydaná při té příležitosti, jest rovněž zachována v knihovně ve sv. 5955 (viz níže str. 60).

⁸²⁾ Barb. lat. 2926 pag. 202.

V konsistoři dne 25. června 1618 jmenován byl nuncius u císařského dvora Ascanio Gesualdo patriarchou čáhradským.⁸³⁾ Bývalý pražský nuncius kardinál Spinelli, který hned v první konsistoři Pavlově přeložen byl z biskupství v Polycastru na stolec averský, zemřel 25. května 1616; jeho nástupcem ustanoven v konsistoři dne 18. července toho roku referendář obojí signatury, šlechtic neapolský Carlo Carafa, později (od r. 1622) rovněž nuncius u dvora císařského.⁸⁴⁾

Ve snaze o docílení smíru mezi císařem Rudolfem a arciknížetem Matyášem rozhodl se Pavel V. v konsistoři dne 5. května 1608 vyslati do Německa kardinála Giangarziu Millina jakožto legáta a latere.⁸⁵⁾ Instrukce pro toto důležité posláni datována jest již 12. května; dne 19. května pak po otevření konsistoře převzal legát slavnostně kříž a odejel z Říma byv za obvyklých ceremonií doprovázen kardinály až k bráně andělské.⁸⁶⁾ Již v konsistoři dne 14. července 1608 mohl papež s uspokojením oznámiti kollegiu, že spor mezi oběma bratřími byl uklidněn.⁸⁷⁾ V konsistoři dne 6. února 1612 vzpomněl Pavel V. smrti Rudolfovy s lítostí a obavou »propter varia discrimina«, která mohou vzniknouti církvi se strany heretiků, a nařídil, aby byly slouženy slavné smuteční bohoslužby v chrámě svatopetrském.⁸⁸⁾ Dne 7. ledna 1613 podává zprávu o volbě Matyášově (pag. 198). Při smrti tohoto panovníka neměl již papež obav, jako při smrti Rudolfově; oznamuje smrt jeho v konsistoři dne 8. dubna 1619 projevil naději »bene se res ad religionem catholicam et ad regem Bohemiae pertinentes habituras« (l. c. pag. 344). S velikou radostí oznámil pak dne 9. září 1619 kardinálům, že dne 28. srpna t. r. zvolen byl králem římským král Ferdinand, od něhož zvláště lze očekávati, že bude přáteli katolickému náboženství.⁸⁹⁾

⁸³⁾ Barb. lat. 2926, pag. 329. Gesualdo jmenován »Ste Sua proponente« a »cum retentione ecclesiae Barenis et aliorum compatibilium«.

⁸⁴⁾ Barb. lat. 2926 pag. 282.

⁸⁵⁾ [S. D. N.] deputavit legatum de latere in Germaniam Rev. mum dominum cardinalem Mellinum ad componendas discordias inter Rodulphum Romanorum imperatorem et Mathiam archiducem Austriae eius germanum fratrem ortas« (l. c. pag. 88).

⁸⁶⁾ Barb. lat. l. c. 90. Viz též níže o instrukci a posláni Millinově.

⁸⁷⁾ »Stas Sua significavit reverendissimis dominis cardinalibus, iam fuisse Dei optimi benignitate sedatas discordias, quae vertebantur inter imperatorem et Mathiam archiducem Austriae, eius germanum fratrem.« (l. c. pag. 95).

⁸⁸⁾ L. c. pag. 173.

⁸⁹⁾ Romae in Monte Quirinali die Lunae 9. mensis Septembris 1619 fuit consistorium secretum, in quo S. D. N. magna cum alacritate et laetitia cardinalibus significavit, Sten Suam ex litteris episcopi Vigliensis, sui in Germania nuncii, certiozem factam esse, die 28. Augusti electum fuisse in regem

Zápisy druhé části svazku 2926 týkají se, jak naznačeno, konsistoří Řehoře XV. V první své konsistoři, konané nazítří slavného korunování dne 15. února 1621, kreoval Řehoř XV. svého synovce Ludvíka Ludovisiho kardinálem, jehož prohlásil zároveň kardinálem-nepotem. Kardinál Ludovisi, který mimo správu státního sekretariátu zastával po smrti Petra Aldobrandiniho též funkci komorníka kurie, dosazen byl Řehořem po smrti kardinála de Montalto též v úřad vicekancléřský dne 7. června 1623.⁹⁰⁾ Z období jeho úřadu není však téměř nic zaznamenáno, neboť již měsíc po jeho jmenování vicekancléřem zemřel dne 8. července 1623 papež Řehoř XV., jehož smrtí končí zápisy tohoto svazku. V době vicekancléřství Montaltova vedl zápisy podle záznamů kardinálových dále sekretář jeho Martin Capelletti, k němuž přistupuje pak další sekretář vicekancléřův Nicolaus Ursini. Zápisy obou sestavil pak již ve svazku Dominik Cecchini, referendář obojí signatury a sekretář kardinála Ludovisiho v úřadě vicekancléřském.⁹¹⁾

Z promocií Řehořových možno uvést na tomto místě kreování bývalého pražského nuncia Antonia Caetaniho, arcibiskupa capujského, dne 19. dubna 1621 a Jean Armanda Richelieu, který uvádí se mezi 4 kardinály, jmenovanými dne 5. září 1622. Kardinál Caetani vyslán byl dne 13. října 1621 jakožto papežský legát a latere do Bologně (fol. 15), ale již dne 22. května 1623 jmenován je novým legátem bolognským kardinál Robert Ubaldini (fol. 47). Dne 9. ledna 1623 potvrzen byl pražským arcibiskupem Arnošt

Romanorum et deinceps in imperatorem Ferdinandum regem Ungariae et Bohemiae, quam electionem multo ecclesiae catholicae bono et commodo cessuram sperandum esse ob eximiam ipsius electi pietatem et in sedem apostolicam singulare studium, proinde a Deo Optimo Maximo humilibus precibus supplicandum esse, ut prosperos et felicissimos ei concedat eventus ad laudem et gloriam M^{ti}s Suae ac fidei catholicae exaltationem (Barb. lat. 2926 pag. 350).

⁹⁰⁾ Barb. lat. l. c. pag. 466. Tentýž den složil Ludovisi v konsistoři uloženu přísahu »in manibus S^{ti}s Suae publice coram omnibus reverendissimis dominis S. R. Ecclesiae cardinalibus«.

⁹¹⁾ Na konci zápisů (fol. 469) poznamenává o tom Cecchini: »Acta consistorii sedente S^{mo} Domino Nostro Gregorio papa XV. per Martinum Capelletum et Nicolaum Ursinum bo. me. cardinalis Montalti, S. R. E. cardinalis vicecancellarii hoc in munere secretarios, ex notis eiusdem cardinalis vel alterius cardinalis eius nomine ipso absente scribentis desumpta et scripta ego Dominicus Cecchinus, utriusque signaturae S^{mi} Domini Nostri referendarius, sacrae consistorialis aulae ad[voca]tus et basilicae s. Petri de Urbe canonicus, Ill^{mi} et Reverendissimi domini mei domini cardinalis Ludovisii in hoc eodem munere secretarius, insimul fideliter collegi et in hoc volumen redegei, in quorum fidem hic me mea manu subscripsi. Ita est Dominicus Cecchinus.«

Vojtěch hrabě Harrach, jemuž uděleno pallium v konsistoři dne 23. ledna 1623.⁹²⁾

Značnou část v konsistořích Řehořových zaujímají jednání o kanonisaci světců: Ignáce z Loyoly, Františka Xaverského, Isidora, Terezy a Filipa z Neri, kanonizovaných vesměs koncem ledna a koncem února roku 1622.

Zápisy povahy politické v konsistořích ani počtem ani významem nedosahují pramenů, chovaných v jiných odděleních knihovny barberinské. Podobně je tomu ovšem i v konsistořích z pontifikátu Urbana VIII., jehož, resp. jeho příbuzných kardinálů, bohatá korespondence i spisy z doby jeho pontifikátu jsou těžiskem této knihovny. Akta konsistorní z doby pontifikátu Urbana VIII. obsahují tyto svazky:

Barb. lat. 2933 (XXXVII. 2): *Acta consistorialia sub Urbano VIII.* (1623—1644).

Barb. lat. 2869 (XXXVI. 3): *Acta consistorialia sub Urbano VIII. a die 28. Februarii 1628 ad 15. Decembris 1642* (svazek o 234 foliích).

Barb. lat. 2889 (XXXVI. 23): *Acta consistorialia Urbani VIII.* (1623 až 1643), svazek o 279 listech.

Barb. lat. 2887 (XXXVI. 21): *Memorabilia s. consistorii ab anno 1638 ad annum 1641* (317 folií).

Barb. lat. 2888 (XXXVI. 22): *Memorabilia s. consistorii sub Urbano VIII. anni 1642* (151 fol.).

Barb. lat. 2855 (XXXV. 99): *Nonnulla acta originalia in consistoriis secretis summorum pontificum Urbani VIII., Innocentii X. et Clementis X.* (98 stran).

Zápisy o konsistořích nástupcův Urbanových obsahují pak tyto svazky:

Barb. lat. 2928 (XXXVI. 62) obsahující zápisy z doby pontifikátu Innocence X. ode dne 17. října 1644 po den 7. prosince 1654.

⁹²⁾ Záznam o potvrzení Harrachově zní: Romae apud s. Petrum die Lunae 9. Januarii 1623 fuit consistorium secretum, in quo S. D. N. Ste Sua proponente providit ad nominationem Maiestatis Caesarum, uti regis Bohemiae, ecclesiae Pragense, vacanti per obitum bo. me. Johannis Cocchio [sic, recte Lohelii], illius ultimi archiepiscopi extra Romanam curiam defuncti, de persona dom. Ernesti Adalberti ex baronibus ab Harrach, in XXV. suae aetatis anno constituti, graduati, omnia alia requisita habentis, ipsumque illi in archiepiscopum praefecit et pastorem, curam etc. committendo, cum dispensatione super defectibus aetatis et gradus ac retentione praepositurae secularis et collegiatae ecclesiae oppidi Soliensis Salisburgensis dioc. ac Olomucensis et Passaviensis ecclesiarum canonicatum et praebendam, quae ipse obtinet. Absolvens etc. cum clausulis. (Barb. lat. 2926, pag. 458, resp. II, fol. 40 p. v.) — Zápis o udělení pallia je tamže na fol. 42.

Barb. lat. 2891 (XXXVI. 25): *Acta consistorialia anno libellis propositionum ecclesiarum a die XXI. Aprilis 1655 per totum annum 1655 sedente Alexandro VII.* (silný svazek o 1064 foliích).

Barb. lat. 2892 (XXXVI. 26): *Acta consistorialia sedente Alexandro VII. et Clemente IX.* v letech 1666—1668 (1053 fol.), v němž pokračují záznamy ze svazku předchozího.

Barb. lat. 2893 (XXXVI. 27) obsahuje akta konsistorní z druhé části pontifikátu Klimenta IX. a z počátku vlády Klimenta X. (943 fol.).

Barb. lat. 2894 (XXXVI. 28) obsahuje zápisy o konsistořích Klimenta X. z let 1672 až 1674.

Barb. lat. 2895 (XXXVI. 29) zápisy z let 1675 až 1680 pro konsistoře Klimenta X. a Innocence XI. (687 fol.).

Barb. lat. 2896 (XXXVI. 30) konsistorní akta Innocence XI. z let 1681—1683.

Barb. lat. 2897 (XXXVI. 31) další konsistorní akta Innocence XI. z let 1684 až 1686.

Barb. lat. 2898 (XXXVI. 32) akta konsistorní z posledních let pontifikátu Innocence XI. a z prvních měsíců pontifikátu Alexandra VIII. ode dne 3. března 1687 až po 17. prosince 1689.

Barb. lat. 2899 (XXXVI. 33) zápisy o konsistořích z let 1690—1692, t. i. z pontifikátu Alexandra VIII. a Innocence XII.

Barb. lat. 2900 (XXXVI. 34) zápisy o konsistořích Innocence XII. roku 1693 (312 folií).

Podobně pro každý následující rok pontifikátu Innocence XII. samostatný svazek akt:

Barb. lat. 2901 (XXXVI. 35) pro rok 1694.

Barb. lat. 2902 (XXXVI. 36) pro rok 1695.

Barb. lat. 2903 (XXXVI. 37) pro rok 1696.

Barb. lat. 2904 (XXXVI. 38) pro rok 1697.

Barb. lat. 2905 (XXXVI. 39) pro rok 1698.

Barb. lat. 2906 (XXXVI. 40) pro rok 1699.

Barb. lat. 2907 (XXXVI. 41) pro rok 1700 a 1701 (Innocenc XII. zemřel dne 27. září 1700).

Zápisy o konsistořích v době pontifikátu Klimenta XI. (1700—1721) obsaženy jsou ve svazcích:

Barb. lat. 2908 (XXXVI. 42) pro rok 1701.

Barb. lat. 2909 (XXXVI. 43) 1702.

Barb. lat. 2910 (XXXVI. 44) pro rok 1703.

Barb. lat. 2911 (XXXVI. 45) pro léta 1704 a 1705.

Barb. lat. 2912 (XXXVI. 46) pro léta 1706 a 1707.

Barb. lat. 2913 (XXXVI. 47) pro léta 1708 až 1710.

Barb. lat. 2914 (XXXVI. 48) pro léta 1711 a 1712.

Barb. lat. 2915 (XXXVI. 49) 1713—1714.

Barb. lat. 2916 (XXXVI. 50) 1715—1717.

Barb. lat. 2917 (XXXVI. 51) 1718—1719.

Barb. lat. 2918 (XXXVI. 52) pro léta 1720 a 1721.

Následující svazky pak obsahují posléze tyto záznamy konsistorní:

Barb. lat. 2919 (XXXVI. 53): *Acta consistorialia integri pontificatus Innocentii papae XIII.* incipientia a feria IV. 28. mensis Maii 1721 usque ad feriam II. 14. Februarii 1724 (892 fol.).

Barb. lat. 2920 (XXXVI. 54) akta konsistorní Benedikta XIII. z let 1724 až 1725.

Barb. lat. 2921 (XXXVI. 55) akta konsistorní Benedikta XIII. z let 1726 až 1730 (přes 1110 folií).

Barb. lat. 2922 (XXXVI. 56) akta o konsistořích Klimenta XII. v letech 1730 a 1731.

Barb. lat. 2923 (XXXVI. 57) akta o konsistořích téhož papeže z let 1732 a 1733.

K této hlavní řadě záznamů konsistorních přistupují ještě další svazky s rovnoběžnými zápisy pro pontifikáty Alexandra VII., Klimenta IX. a Klimenta X.

Barb. lat. 2924 (XXXVI. 58) *Acta consistorialia domini vicecancelarii* z doby pontifikátu Alexandra VII. ode dne 21. dubna 1655 do roku 1660.

Barb. lat. 2925 (XXXVI. 59) obsahuje další zápisy o konsistořích od roku 1661 až do konce vlády Alexandrovoy roku 1667.

Barb. lat. 2931 (XXXVI. 65) akta consistorialia z doby Klimenta IX. 1667 až 1669 a *Barb. lat. 2890* (XXXI. 24) akta consistorialia z prvních let Klimenta X. 1670 až 1673.

Mimo toto souvislé pořadí svazků se zápisy o konsistořích jsou ještě akta konsistorní roztroušena v některých jednotlivých svazcích knihovny, na př. v citovaném již (srv. pozn. 76) svazku *Barb. lat. 2838* (XXXVI. 82), jenž obsahuje hlavně *Nonnulla consistorialia decreta* Julia III., Pavla IV., Pia IV. a některých dalších papežů až po Innocence IX., nebo ve svazku *Barb. lat. 2845* (XXXV. 89), obsahujícím diarium konsistoří za pontifikátu Sixta V. ode dne 9. ledna do 23. prosince 1589 (69 listů).

* * *

Další souvislou řadu důležitých pramenů úředních tvoří rozhočnutí auditorů nejvyššího soudního tribunálu papežského »*Auditorium S. Rotae decisiones*«, uložená ve svazcích *Barb. lat. 1513* (st. sign. XXVII. 19) až *1521*, ve sv. *1537* a ve svazcích *Barb. lat. 1596* až *1613*, celkem tudíž ve 28 svazcích a pocházející vesměs

z konce XVI. a z prvních let XVII. století. Decisiones srovnány jsou podle jmen jednotlivých auditorů.

Spisy jiného důležitého úřadu, *kongregace indexu knih zakázaných*, z l. 1654 až 1667 sebral kardinál Carlo Barberini a uložil ve svazku č. 3146 (XXXIX, 50); k němu připojují se pak v následujících svazcích *Barb. lat. 3147 až 3149* akta téže kongregace z let 1668 až 1691, 1692 až 1698 a 1699 až 1704. Ovšem že tu stejně jako ve sbírce rozhodnutí auditorů Roty nejde o původní materiál úřední, nýbrž o sbírku nebo výběr spisů, vzniklých iniciativou soukromou.

Svazky *Barb. lat. 1501 a 1502* (XXVII. 7 a 8) obsahují písemnosti *kongregace sv. Officia* týkající se inkvisice, a jsou zvláště důležitý jako všechny, i soukromé, prameny tohoto druhu, kdyžté úřední archiv kongregace je stále přísně uzavřen a badání nepřístupné.^{92a)} Svazek *Barb. lat. 1496* (XXVII. 2) obsahuje dekreta kongregace ritu, počínajíc dnem 26. listopadu 1629.

Z ostatních svazků, jež obsahují akta (většinou v kopiích nebo v registrech) kuriálních úřadů, uvádím alespoň *sv. 1486* (XXVI. 23) obsahující taxy papežské kanceláře upravené Piem V., *sv. 2855* s listy papežské kanceláře o dispensacích ve věcech manželských a *sv. 2860*, v němž registrována jsou breve papežů Alexandra VI., Julia II. a Lva X. týkající se kanceláře papežské. Jest tu ovšem i řada jiných svazků brevů papežských, jež bude nutno ještě prohlédnouti pro výzkum bohemik, tak *sv. 2072* (breve pontifikátů středověkých),⁹³⁾ *Barb. lat. 2127* (breve od Julia II. po Sixta V.), *2841 a 2843* (od Sixta IV. až po Pavla IV.), *2125* (breve z prvních šesti let jeho pontifikátu), *1984* (listy Pia V., které v prvních třech letech jeho pontifikátu vypracoval sekretář Antonio Florebello), *2123* (Julii Pogiani epistolarum Pii V. 136 fol.), č. 1980 (breve Pia V. fol. 1—7, Řehoře XIII. fol. 7—85 a Sixta V. 88—92), *sv. 1985* (od Sixta V. po Innocence IX. 113 fol.);⁹⁴⁾ jsou to však spíše membra disiecta, která z velké části jsou zajisté duplikáty hlavní řady brevů, zachovaných v úředních registrech sekretariátu v archivu vatikánském. To lze říci s větším či menším oprávněním o většině archivních pramenů a dokumentů, o nichž dosud byla řeč, pokud nepřesahují XVI. století, a již ze

^{92a)} Srv. o tom Pastor (Geschichte der Päpste V, str. 712), který, ač se o to několikrát pokusil, nemohl se dostat do tohoto archivu.

⁹³⁾ Viz výše; zde možno uvést i svazky *Barb. lat. 1932—1935* (XXX: 5—8) obsahující listiny a bully různých papežů.

⁹⁴⁾ *Barb. lat. 2073* (breve Innocence IX., Klimenta VIII., Pavla V. a Řehoře XV. 137 folií) neobsahuje bohemik.

stručného seznamu svazků, obsahujících nebo alespoň mohoucích obsahovati bohemika, je patrné, jak tento materiál v knihovně Barberini, jako ostatně i v jiných soukromých knihovnách, je nestejně rozdělen a hledíc k celkovým pramenům neúplný.

* * *

Historiku, který by byl zklamán tímto výsledkem v badání o středověkých nebo reformačních pramenech, dostane se však značné náhrady v pramenech, které především nutno hledati v knihovně rodiny Barberini, v pramenech vztahujících se k dějinám pontifikátu Urbana VIII. a jeho předchůdců. Jak již bylo naznačeno, střed těchto pramenů tvoří veliké oddělení o více než 3500 svazcích (6338—9850) označené Carteggi diplomatici. Avšak i v odděleních ostatních nalezne se množství svazků s dokumenty povahy diplomatické a politické, dopisy nunciů i státního sekretáře a pod., zejména též relace a instrukce, jež obsaženy jsou ve svazcích zařazených do zvláštního oddělení LVI. Hodlají v následujících řádcích upozorniti na důležité tyto prameny chronologickým pořadem pontifikátů papežských, naznačím vždy prameny z téže doby bez rozdílu, jsou-li v oddělení Carteggi či v odděleních ostatních.⁹⁵⁾

Carteggi diplomatici, jak již výše pověděno, byly samostatně spořádány a katalogisovány (katalog č. 24—36) většinou Alexandrem Pieralisim.⁹⁶⁾ Svazky podle zeměpisné příslušnosti a původu odesílatelů listinných pramenů seskupeny opět v řadu oddělení, jež také obyčejně vyplňují určitý svazek katalogu, jenž podle toho jest nadepsán. První část katalogu *sv. 25* označena je *Polonia* (*Barb. lat. 6559*, stará sign. LXXVI. 1. a násl.), další pak *Malta* (6676—6702), *Baviera a Colonia* (*sv. č. 6703 až 6785*); *Fiandra a Belgio* (6792—6829); katalog č. 26, nadepsaný *Germania*, obsahuje oddělení pro nás nejdůležitější (*Barb. lat. 6830—7087*, stará sign. LXXX. 31 a další). Následující svazky obsahují akta vztahující se k zemím a provinciím italským: katalog č. 27 pro svazky 7088—7357 Švýcarsy, Savojsko, Turín a Toskánu.⁹⁷⁾ V katalogu č. 28 pro *sv. 7358 až 7613* (*Parma, Modena,*

⁹⁵⁾ Příslušnost do oddělení Carteggi jest patrná již podle signatury, přesahuje-li označení číslo 6338.

⁹⁶⁾ Viz str. 14 a pozn. 18 tamže.

⁹⁷⁾ Oddělení savojské podává korespondenci vévody Karla Emanuela (1580—1630), v oddělení toskánském jsou pak nejstarší listy Ferdinanda I. Medici (1587—1609) a dalších, a souvislá řada nunciatury florencké počínající ve svazku 7252 zprávami Antonia Grimaniho, biskupa torcellského z l. 1608—1613.

Mantova a Neapol), kde největší část (sv. 7460 až 7613) zaujímá Neapol, jak značným počtem svazků nunciatur z let 1611—1670 (sv. 7460 až 7560), tak korespondencí biskupů a místokráľů z téže doby, není ovšem rovněž bohemik. Stejně je tomu v následujících odděleních (kat. č. 29 pro sv. 7614—7937), jež obsahují diplomatickou korespondenci z Benátek,⁹⁸⁾ Vallentiny, Milánu a z Lombardie. V katalogu č. 30 (*Francia*) registrovány jsou svazky č. 7938—8261, obsahující korespondenci kráľů, duchovních hodnostářů a nunciů francouzských⁹⁹⁾ a stejně v následujících svazcích, shrnutých v katalogu č. 31 (*Spagna*, č. 8262—8612) a č. 32 (*Inghilterra* č. 8614 až 8673 a *Genova* sv. 9808 a 9850) uchovány jsou obdobné písemnosti ze Španělska,¹⁰⁰⁾ z Anglie a z Janova.¹⁰¹⁾

Jak již patrně z pouhého stručného výčtu obsahu, většinu těchto svazků vyplňuje korespondence nunciů a to, jak původní zprávy nunciů do Říma, tak listy odesílané ze státního sekretariátu jednotlivým nunciům. Tento bohatý materiál doplňován jest pak i v jiných odděleních knihovny barberinské, zejména svazky obsahujícími původní korespondenci členů panovnických rodin, knížat, duchovních hodnostářů a význačných osobností politických i vojenských.¹⁰²⁾

⁹⁸⁾ Nuncii v Benátkách v době války třicetileté byli biskup askolský Mons. Sigismondo Donati, 1619—1621; arcibiskup amasijský Giov. Battista Agucchio, 1623—1631 a Francesco Vitelli, arcibiskup soluňský, jehož korespondence z l. 1633—1643 vyplňuje 113 svazků.

⁹⁹⁾ Nunciem v Paříži po Maffeo Barberinim (pozdějším papeži Urbanu VIII.) byl v letech 1609 až 1616 biskup v Monte Pulciano Roberto Ubaldini (jeho nunciatura počíná svazkem 8046), jeho nástupci pak arcibiskup roský Guido Bentivoglio v l. 1616—1621, arcibiskup tarský Ottavio Corsini, 1621—1624, Bernardino Spada, arcibiskup damiatský v l. 1624—1626, Giovanni Francesco de' conti Guidi di Bagno 1627—1631, Alessandro Bichi, biskup carpentraský, 1631—1634, Giorgio Bolognetti, biskup askolský 1634—1639 atd.

¹⁰⁰⁾ Nunciem ve Španělsku v době Pavla V. byl Decio Caraffa, v l. 1600—1611, následovali pak Antonio Caetani, bývalý nuncius pražský (1612—1618), Francesco Cennini (1619—1621), patriarcha jerusalemský, a Alessandro del Sangro od r. 1621.

¹⁰¹⁾ Svazky č. 8675—8927, obsahující korespondenci kardinálů, týkající se většinou vnitřních věcí kurie, sepsány jsou v katalogu č. 33. V nich ve sv. 8786 na fol. 58—60 jsou tři originální listy kardinála Arnošta Vojtěcha Harracha kardinálu Antonínu Barberinimu (jen blahopřání k vánočním svátkům dne 2. prosince 1640, 1. prosinci 1642 a dne 12. ledna 1652) a na fol. 61 kopie listu Harrachova rektoru kollegia Germanica v Římě, daného v Mantově dne 25. ledna 1655. Viz níže str. 132.

¹⁰²⁾ Pokud se týče formální stránky bývají tyto originální svazovány do svazků (filze), opatřených před jednotlivými skupinami listů vloženým listem s označením (Pieralisiho) následující korespondence, případně i s osobními údaji o odesílateli dopisů.

Jaký význam mají nunciatury v dějinách světových, svědčí již skutečnost, že všechny největší historické ústavy římské (rakouský, pruský, ústav společnosti Görresovy, škola francouzská i ústav belgický) ujal se úplného vydání těchto důležitých pramenů. Nejnověji i československý ústav v Římě pojal do programu své historické práce též vydání nunciatury císařské jednak v době, kdy nuncius sídlil při dvoře v Praze, jednak, kdy Čechy i po odchodu nunciů do Vídně, byly středem jeho pozornosti. Období této publikace určeno je léty 1592 až 1628. Z přehledu, který bude ještě níže podán, i z citovaných pramenů, kterých užil Novák ve svém článku o důležitosti zpráv nunciů pro edici Sněmů českých ve Zprávách zemského archivu,¹⁰³⁾ je patrné, jak značný a jak důležitý podíl právě pro toto období přináší knihovna Barberini.

Knihovna Barberini chová skoro úplně všechny nunciatury doby Řehoře XV. a Urbana VIII. a ve velikých zlomcích i nunciatury z dob jejich předchůdců Klimenta VIII. a Pavla V., i jejich nástupců Innocence X. a Alexandra VII. Je to právě nejzajímavější a nejnámennitější doba církevního státu, vrchol jeho akcí diplomatických a jeho politiky světové, je to doba, kdy přes to, že celou Evropou otrásal zápas rozpoutaný původně spory náboženskými, u kurie starosti náboženské ustupovaly ohledům politickým, kdy papežové brzy vystihli, že nejde tu tak o zápas náboženský jako o zápas o rovnováhu, resp. nadvládu ve střední Evropě mezi Habsburky a Francií; ne podle toho, kdo byl lepším katolíkem, ale podle toho, kdo byl mocenským ambicím církevního státu méně nebezpečným, řídila se politika tehdejších diplomatických činitelů i rozhodčích u kurie, zejména politika papeže barberinského Urbana VIII., který prožil v pontifikátě přes dvacet let velikého toho zápasu, a o němž již blízcí vrstevníci tvrdili, že »princeps potius videri voluit quam pontifex, rector quam pastor«. Je známo, že po celou první polovinu XVII. století poměr mezi státem církevním a předními reprezentanty katolicismu a horlivými reformátory svých zemí králem španělským a císařem rakouským, nejen nebyl vždy nejlepší, ale že byl často tak napiatým, že docházelo i k menším konfliktům. Každé konklave bylo velikou politickou událostí a výsledek jeho velikým vítězstvím francouzské nebo španělské strany kardinálů, kteří tvořili dvě nepřátelské frakce a majíce každá na své straně též mocné kardinály vlašské, používaly všech možných prostředků, aby posadily tiaru na hlavu svého kardinála, opírajícího se o mocné přátele, pěstujícího značné diplomatické

¹⁰³⁾ Jan B. Novák: O důležitosti zpráv nunciů pro »Sněmy české«. Zprávy Zemského archivu král. Českého sv. I. (1906) str. 62—95.

styky a vynikajícího schopnostmi politickými. To byly hlavní podmínky, které tehdy byly kladeny na nejvyššího představitele církevní moci. Proto první polovinu XVII. stol. vyplňují papežové tak velikých a známých rodů, jako jsou Aldobrandini, Borgheze, Medici, Ludovisi, Barberini, Doria a Chigi; proto nepotismus rozmohl se takovou měrou a proto setkáváme se tu se všemožnými kardinály-nepoty, kteří nejen řídili celou zahraniční politiku svého příbuzného papeže, nýbrž byli i hlavními faktory příštího konklave.

Papežský Řím jest na vrcholu své světské slávy a svého uměleckého rozkvětu; Carlo Maderna, Lorenzo Bernini a Francesco Borromini se svými žáky tvoří svá nesmrtelná díla pro vládcce na stolci sv. Petra a pro jejich příbuzenstvo. Pavel V. staví palác na Kvirinále, zatím co jeho synovec mladý a elegantní kardinál Scipione Caffarelli-Borghese (1576—1633),¹⁰⁴⁾ štědrý mecenáš umění výtvarných i literárních, shromažďuje umělecké poklady v nové nádherné ville za Pinciem; v její blízkosti na místě někdejších rozsáhlých zahrad Sallustiových buduje kardinál Ludovisi, neposnástupce Pavlova obrovskou villu Ludovisi, tak rozsáhlou, že na jejích pozemcích vznikla koncem XIX. století celá moderní čtvrť římská; Urban VIII., o jehož paláci v Římě stala se již zmínka výše, staví letní sídlo v Castel Gandolfo.

* * *

Nejstarší z politických korespondencí jsou z doby papeže Řehoře XIII. (1572—1585). Ve třech svazcích *Barb. lat. 5741 až 5743* (LXII. 1 a n.) zapsány jsou listy papežského sekretariátu z doby, kdy sekretářem Řehořovým byl kardinál *Galli* (*cardinal di Como*), a to ode dne 8. října 1578 do října r. 1583. Nejsou to však původní registra breví, nýbrž listy, které sebral a přepsal a v říjnu r. 1623 podal Jeronymu Aleandrovi, knihovníku v Barberině římský kněz Persius Florisanctius.¹⁰⁵⁾ První svazek obsa-

¹⁰⁴⁾ Kardinálem sv. Chrysogona byl od r. 1605; později byl hlavním penitenciářem (penitenziario maggiore), arciknězem basilik lateránské i vatikánské, bibliothekářem kurie, prefektem signatury gratiae, protektorem Germanie a řádů kazatelských, nějaký čas i arcibiskupem bolognským.

¹⁰⁵⁾ Dedikační formule v prvním svazku zní: Per illustri et admodum reverendo domino Hieronymo Aleandro, viro doctissimo atque humanissimo, domino et patrono suo collendissimo hunc et caeteros quinque germanos huic libros ut non magni forsitan momenti (?), devoti certe animi munus obtulit humilis eius servus et cliens Persius Florisanctius presbyter Romanus quinto Nonas Octobris MDCXXIII.

huje listy ode dne 8. října 1578 do konce června 1579¹⁰⁶⁾ (139 folií), zapisované v pořádku chronologickém; jest k nim však připojen seznam (tavola) »dei spacci ordinarii« a »straordinarii« podle jednotlivých nunciů, jimž dopisy adresovány. U listů jest vždy i naznačeno zvláštní literou, který ze sekretářů kardinála státního sekretáře kurie dopisy koncipoval resp. diktoval.¹⁰⁷⁾ Sekretáři byli: Giovanni Battista Canobio z Bologně, Attilio Amalteo z Oderza, Aurelio Savignano z Bologně, Christoforo Turettini z Lukky, jenž byl sekretářem šifer a osobním tajemníkem kardinálovým,¹⁰⁸⁾ Říman, Antonio Boccapadule, sekretář breví domácích (secretario de' brevi familiari) a Francouz Cesare Glorierio, sekretář breví apoštolských. Nunciem u dvora císařského byl v té době *Msgre Horatio Malaspina*, apoštolský protonotář, jemuž adresováno jest tu jedenáct dopisů od ledna do konce června r. 1579. Další dopisy, psané Malaspinovi od 11. července 1579 až do 17. prosince 1580, jsou ve svazku následujícím.¹⁰⁹⁾ Z ostatních dopisů tohoto svazku budiž ještě poznamenán list císaře Rudolfa II. z Prahy ze dne 19. dubna 1581, jimž oznamuje papeži, že jmenoval svým zástupcem u kurie radu Jana Fridricha barona Madruzzih (Madruzsche) a žádá, aby jej papež přijal (»pro oratore nostro agnoscere et habere«).¹¹⁰⁾ Dne 16. července 1501 měl Madruzzi první audienci u papeže.¹¹¹⁾

Mimo to je ve svazku (celkem 435 folií) registrována řada listů různým nunciům a legátům španělskému, polskému, Possevinovi, i kardinálům, biskupům a jiným duchovním hodnostářům.

Svazek 5743 (418 folií) jest rozdělen ve čtyři části: nejprve jsou tu listy nunciům, zapisované opět pořadem chronologickým, k nimž vztahují se rovněž údaje v seznamu v prvním svazku. Nunciem císařským po odchodu Malaspinově (v dubnu 1581) ke dvoru francouzskému stal se biskup cervijský *Msgre. Octavio a Santa Croce*, který však setrval v této hodnosti jen několik mě-

¹⁰⁶⁾ »Lettere scritte a diversi nuntii, prelati e principi al tempo di Gregorio XIII, mentre era secretario il cardinal di Como dalli otto di Ottobre 1578 sino à 29 Giugno 1579.

¹⁰⁷⁾ Na př. listy diktované sekretářem Canobiem, jsou označeny písmenou A; podobně pak i ostatní.

¹⁰⁸⁾ »secretario dele cifre et anco degli affari particolari del cardinal di Como«.

¹⁰⁹⁾ Barb. lat. 5742 fol. 1—38.

¹¹⁰⁾ Barb. lat. 5742 fol. 430 Incipit: »Post officiosissimam commendationem filialis observantiae continuum incrementum«.

¹¹¹⁾ Dopis státního sekretáře nunciu pražskému biskupu cervijskému ze dne 22. července 1581. Barb. lat. 5743 fol. 55. Téhož dne oznamuje se přijetí legátovo císaři. Ibidem fol. 277.

síců r 1581.¹¹²⁾ Již v říjnu r. 1581 ustanoven byl novým nunciem u dvora císařského *Mons. Bonhomi*, biskup vercellský, dotud nunci-
 cius ve Švýcařích.¹¹³⁾ Jemu určeny jsou dvacet dva dopisy, zapsané
 v tomto kodexu z doby ode dne 21. října 1581 do dne 11. srpna
 1582.¹¹⁴⁾ Druhý oddíl svazku, nadepsaný »Lettere di compli-
 menti, di raccomandationi et altre particolari di esso C[ardinal]
 di C[omo]« obsahuje, jak z označení patrně, listy rázu formál-
 ního, zdvořilosti a pod. — V třetím oddělení jsou listy latinské,¹¹⁵⁾
 mezi nimi list biskupu olomouckému (ze dne 17. října 1579),
 v němž raduje se kardinál sekretář z jeho zvolení, oznamuje mu
 vystavení potřebných listin a děkuje za dárek,¹¹⁶⁾ list Hurtadovi
 Perez, rektoru koleje jesuitské v Olomouci ze dne 14. května
 1580 o potřebách koleje a vřživě alumnů,¹¹⁷⁾ a list děkanu budy-
 šinskému ze dne 28. října 1581 o poměrech v provincii budyšinské,
 na něž byl již upozorněn pražský nunci-
 cius.¹¹⁸⁾ Ze čtvrté části, ob-
 sahující breve koncipovaná sekretářem Boccapadulem, budiž zde
 uveden list, jímž se dne 15. dubna 1581 oznamuje císaři odvolání
 Malaspinovo z Prahy a příchod nového nuncia biskupa cervij-

¹¹²⁾ Instrukce pro Msgr. Santa Croce jest ve sv. 5744 fol. 136 seqq. V téže svazku jest též instrukce pro Germanica Malaspinu při dvoře Karla Štýrského (fol. 83—90).

¹¹³⁾ Instrukce pro biskupa vercellského jest ve sv. 5744, fol. 203—210.

¹¹⁴⁾ Dne 9. prosince 1581 oznamuje mu státní sekretář ukončení prací o sepsání kalendáře. »Esendosi con la gratia di Dio dopo molta diligenza et fatica condotta a perfettione l' opera del' accomodamento del calendario et martirologio et dovendosi hora hora mandar fuori a la stampa da M. Antonio Lilio medico, al quale N. Sre ha dato questa cura; S. Stà m'ha commesso di scriver a V. Sria, che gli impetri de la Mtà del' imperatore il solito privilegio, che nissuno possa stampare ne vender stampato per dieci anni prossimi il detto calendario et martirologio nei regni et domini di S. Mtà Ces. et del' imperio senza espressa licenza et consenso di esso M. Antonio. V. Sria adunque procurerà il detto privilegio di ordine di S. Stà et lo manderà qua, quando sarà spedito.« (l. c. fol. 101). Stejně psal státní sekretář nunciům španělskému a savojskému, a podobně i nunciu benátskému, polskému a jinam.

¹¹⁵⁾ Oddíl nadepsán je »Lettere latine del Canobio in nome del C. di C.« [cardinal di Como].

¹¹⁶⁾ Barb. lat. 5743 fol. 299. Incipit »Cum primum audivi«. Je to biskup Stanislav Pavlovský.

¹¹⁷⁾ Barb. lat. 5743 fol. 310'. Incipit: »Gratae fuerunt litterae tuae.« Z listu císaři Rudolfovi ze dne 23. dubna 1580 nelze vyrozuměti, o jakou věc jde, o níž se tu píše (fol. 308'. »Negotium, de quo«).

¹¹⁸⁾ Ibidem fol. 321. »Quae tuis litteris«.

ského.¹¹⁹⁾ Dva dopisy císaři Rudolfovi týkají se opatství fuld-
 ského.¹²⁰⁾

Staršího původu, než uvedené svazky Barb. lat. 5741—5743, sebrané Persiem, jsou breve Řehořova ve sv. 1980 fol. 7—85. Ve svazku 4752 a 4753 jsou *annály Řehoře XIII.*, ve sv. 2413 na 65 foliích *diarium Řehoře XIII.* ode dne 15. prosince 1582 až po úmrtí papežovo (10. dubna 1585).

Z doby nástupců Řehořových Sixta V. a kratičkových pontifikátů Urbana VII. (Castagna), Řehoře XIV. (Sfondrato) a Innocence IX. (Facchinetti) není mnoho archivních pramenů v knihovně.¹²¹⁾ Z pražské nunciatury důležitá je tu obšírná instrukce, kterou r. 1589 nunci-
 cius Antonius Puteo, arcibiskup barský, zanechal svému nástupci Alfonsu Viscontovi.¹²²⁾ Mnohem více diplomatických aktů lze však již naléztí tu z doby následujícího papeže Klimenta VIII.

Hippolyt Aldobrandini, který roku 1592 vyšel z konklave jako *Kliment VIII.*, nejmladší z pěti synů florenckého právníka Salvestra Aldobrandiniho, jest po třech krátkých a málo významných pontifikátech papež určité koncepce politické. Prošel byrokratickou i diplomatickou drahou kuriální, byv auditorem Roty římské, a vypraven byv jako legát do Polska v důležitých věcech otázky nástupnictví.¹²³⁾ Pontifikát Klimentův vyznačuje se mno-

¹¹⁹⁾ Barb. lat. 5743 fol. 353: »Quia oportet nos aliis in rebus uti opera d. f. Horatii Malespina, quo hactenus apud Mtem Tuam nostro et sedis apostolicae nuntio ordinario uti sumus, mittimus ei successorem rev. fr. Octavium, episcopum ecclesiae Cerviensis, virum insigni nobilitate, rerum usu, prudentia, doctrina, integritate nobisque in primis carum, quibus etiam nominibus non dubitamus eum Tuae Mti gratum futurum. Cupimus, ut super omnibus rebus, de quibus tum in adventu ipso, cum in posterum tecum ager nostris verbis, omnem ei fidem tribuas. Datum Romae die XV Aprilis MDLXXXI pontificatus nostri a. nono.«

¹²⁰⁾ Dne 13. října 1579 o obsazení opatství (fol. 353) a dne 8. října 1583 (fol. 362).

¹²¹⁾ Jest to hlavně svazek *Barb. lat. 1985* obsahující na 118 foliích listy kardinálů v době sedisvakance po smrti uvedených papežů. Ve svazku 3376 (ms. 18. století) zapsán je list kardinála Madruzzihho Caetanimu do Prahy z r. 1591 (fol. 65—69).

¹²²⁾ Barb. lat. 5314 (LVII. 78 fol. 69—125) »Al molto illustre et revmo Sigr. Monsr Alfonso Visconte, referendario di N. Sre et destinato nuntio apostolico in corte cesarea.« Na tuto instrukci upozornil Dr. Krofta ve své zprávě o výzkumu římském r. 1906. Otištěna u Schweizra, *Nuntiatgeberichte aus Deutschland*. II. Abt. II. Hälfte (Paderborn 1912) str. 477—526.

¹²³⁾ O této cestě, za níž přišel Aldobrandini též do Prahy, napsal latinskou zprávu Antonio Martinelli; tuto zprávu z rukopisu archivu borgheského (I, sv. 840—843) vydal V. J. Nováček »Antonii Martinelli. De Hippolyti Aldobrandini, S. R. E. cardinalis legati apostolici, itinere in Polonia, eiusque Cracoviam et Pragam introitu narratio, 1588« (Věstník král. čes. Společ. nosti nauk 1903, č. XX).

hými důležitými zjevy v politice evropské a papežské zvláště (připojení Ferrary k církevnímu státu), pontifikát ten jest však i velikého významu pro dějiny speciálně české, neboť spadá do doby, kdy za císaře Rudolfa II. dochází k velikému náporu katolíků na vzrůstající posice protestantské, a hlavně ku přeskupení mocenských poměrů v nejvyšších úradech zemských ve prospěch katolíků. Papežští zástupci v Praze byli často, ne-li přímo inspirátory, tedy alespoň hybnou silou akcí katolických. Řádnými zástupci papežskými u dvora císařského byli té doby nunciové Cesare Speziano, biskup cremonský (od července 1592 do konce roku 1597) a Filip Spinelli, biskup v Polycastru a arcibiskup koloský (od konce roku 1598 do roku 1603). Hlavní řady jejich listů, zasílaných do Říma kardinálům-nepotům Petrovi Aldobrandinimu a Cynthiovi Aldobrandinimu, zv. kardinál San Giorgio, uloženy jsou v archivu rodu Borghesů (fondo Borghese v archivu vatikánském) a v oddělení nunciatury v archivu státního sekretariátu vatikánského, a nejsou zachovány v Barberině ani v originálech, ani v kopiích¹²⁴⁾; za to však najdou se i v knihovně Barberini některé cenné doplňky k listům, posílaným ze státního sekretariátu římského jednotlivým nunciům.

Rukopis *Barb. lat. 5747* (silný svazek o 655 foliích) nadepsaný: *Registro di lettere scritte al vescovo di Cremona, nunzio in Germania in tempo di Clemente VIII dall' anno 1594 per tutto il 1595*« obsahuje mezi jiným též zprávy o náboženských poměrech v Čechách (list ze dne 24. července 1594 fol. 126), o smrti Curtiově (fol. 107 až 110), o návštěvě biskupa olomouckého (fol. 129 30. července 1594). V dopisech jsou časté stížnosti do postupu císařova proti panu Jiřímu Popelovi z Lobkovic a nuncius jest vybízen, aby mu byl nápomocen.¹²⁵⁾ Ostře obrací se tyto listy proti

¹²⁴⁾ Dopis nuncia Speziana kardinálu Aldobrandinimu ve sv. 5365 (při fol. 10) jest případ ojedinelý.

¹²⁵⁾ V listě ze dne 14. května 1594 »Come è possibile che la Mtà dell' imperadore permetta modi di tanta impietà con l'infelice Signor Giorgio Popel non dico di confiscatione, di cattura o di altra strettezza che questi se lasciano passare con i termini di giustitia, ma con denigrare a lui ed alli figliuole (sic) sue le cibi comandati dalla chiesa e con attringerlo alli vietati di quella, con che si ravvicinano le memorie delle violenze fatte in tempi antichissimi a gente fedele da' più barbari principi del mondo. Beato il signor Giorgio Popel, se sa tollerare queste calamità con pazienza pur essendo egli cattolico ed essendosi mostrato liberale verso la chiesa è par conveniente, che verso di lui si mostri da noi altri qualche carità, perche non resti abbandonato nelle tribulationi sue. Però V. S. potrà trattare di ciò con l'illmo signor legato e vedere in che si possa e si debba aiutarlo.« (fol. 108 p. v.)

utrakvistickým úředníkům českým, zejména proti místokancléři Kryštofu Želinskému ze Sebusína.¹²⁶⁾

Svazek *Barb. lat. 5783* (stará sign. LXII, 43) označený »*Lettere a Pietro e Cintio Aldobrandino da Inspruch, Varsavia, Praga, Stocolm, Upsalia ed altri luoghi dal 1592—1594*«, neobsahuje listů z Prahy, jak uvedeno v označení, nýbrž jsou zde jen opisy některých spisů daných v Praze a týkajících se volby polské; věci polských týká se vůbec největší část zpráv chovaných v tomto svazku a jen na některých místech dotýkají se tyto zprávy též biskupa olomouckého Stanislava Pavlovského, který vyslán byl císařem do Varšavy k jednání se stavy o volbě královské.

Ve svazku *Barb. lat. 5786*, nadepsaném »*Lettere del card. Aldobrandino scritte a vari nunzii gli anni 1595—1597 nel pontificato di Clemente VIII*« jest (fol. 1—9) 9 listů, vesměs kratších a menšího významu, adresovaných nunciu pražskému Spezianovi v době ode dne 7. ledna do dne 1. dubna 1595,¹²⁷⁾ kdežto ostatní listy obsažené v tomto svazku určeny jsou nunciům na území italském, hlavně nunciům benátskému a neapolskému, někdy též florenckému.

Registrum listin kardinála-nepota Petra Aldobrandininiho z let 1593 až 1606 obsaženo je v silném svazku (648 fol.) *Barb. lat. 1992*, kde jsou registrovány též listy papeže Klimenta VIII. Rudolfa II., a kde jsou i některé listy císařovy papeži. Minuty brevů Klimentových vyplňují svazek *Barb. lat. 2043* o 432 foliích; ve svazku *Barb. lat. 2930* zapsány jsou »*bullae de provisionibus Clementis VIII.*« (239 folií). Breve Klimentova naleznou se též v rukopise sign. *Barb. lat. 2073*, který obsahuje breve Innocence IX., Klimenta VIII., Pavla V. a Řehoře XV. (celkem 137 folií); nejsou tu však bohemika.

Ze spisů mimořádných vyslanců papežových, kteří vedle nunciů byli posíláni ke dvoru císařskému nebo do Vídně s určitým posláním, naleznou se ve sv. 2412 (st. sign. XXXII. 203) akta o legaci kardinála Madruzzioho ke sněmu řezenskému roku 1593 (fol. 111—117), ve svazku č. 5211 zapsána jest instrukce Klimentova pro *Lottaria Contioho*, vévodu z Polí, vyslaného k císaři, datovaná dne 3. října 1594 (fol. 73—86).¹²⁸⁾

¹²⁶⁾ O úsilí o odstranění nekatolických úředníků a o účasti nunciů, při změně celého kollegia nejvyšších úředníků, jehož nejvýznačnější osobou mezi nekatolíky byl právě zmíněný Želinský, pojednal Jos. Borovička ve článku Pád Želinského v Čes. Čas. Hist. XXVIII. (1922).

¹²⁷⁾ Listy jsou ze dne 7. a 28. ledna, 4., 11. a 25. února, ze dne 18. a 25. března a ze dne 1. dubna 1595; některé z listů (na př. ze dne 11. února fol. 3' a ze dne 25. března na fol. 6') podány jsou jen ve stručném výtahu.

¹²⁸⁾ Ve sv. 5365 při fol. 10 jest list tohoto vyslance poslaný ode dvora císařského do Říma.

Také korespondence s nunciem u druhého dvora habsburského v době Klimentově a na sklonku panování Filipa II. a v prvních letech vlády Filipa III. jest tu četně zastoupena. Korespondence španělského nuncia Camilla Caetana, patriarchy alexandrinského, v letech 1592 až 1597 vyplňuje jedenáct svazků sign. *Barb. lat. 5835 až 5845*, španělská nunciatura Domenica Ginnasia, arcibiskupa sipontského, v l. 1600 až 1605 dalších šest svazků *Barb. lat. 5847—5852*.

Diarium z doby Klimenta VIII. a z doby krátkých pontifikátů předcházejících (1589—1605) zachováno je ve svazku *Barb. lat. 2448* (176 fol.).

Když dne 5. března 1605 zemřel papež Kliment VIII., byl proti výslovnému přání krále španělského zvolen kandidát strany francouzské, příbuzný královny francouzské z rodu Medici, *Lev XI.*, hlavně přičiněním kardinála-nepota Pietra Aldobrandiniho; byl tu snad starý, dluh splacen Medicejům. Když r. 1527 ve vzpouře Medicejové byli z Florencie vyhnáni a Francouzové povoláni, byl děd Aldobrandiniho Messer Salvestro Aldobrandini z hlavních osnůvatelů povstání; teď byl Aldobrandini tvůrcem medicejského papeže. Ovšem nutno zdůraznit fakt, že kardinál Alessandro Ottaviano Medici, který dne 1. dubna jako sedmdesátiletý stařec dosedl na stolec Petrův a který pocházel z vedlejší větve rodu medicejského knížat Ottaiano, byl blízký příbuzný královny francouzské a že jeho volba provedená proti přání krále španělského, byla ve Francii uvítána s jásotem;¹²⁹⁾ a tato skutečnost byla jistě vedoucím motivem kardinála Aldobrandiniho, nakloněného vždy v duchu rodové tradice Francii.

O božím hodě velikonočním dne 10. dubna 1605 korunován byl Lev XI. trojnásobnou korunou. Uplynulo však sotva čtrnácte dní od tohoto slavnostního okamžiku, když dne 27. téhož měsíce v paláci kvirinálském vydechl nový papež naposledy.

Znovu uprázdnil se stolec sv. Petra a znovu nastaly známé boje, provádějící konklave. I tehdy zvítězil všemocný Aldobrandini, vedoucí kardinály francouzské; dne 16. května 1605 zvolen jeho kandidát Camillo Borghese, Pavel V., znamenitý kanonický jurista s vysokým ponětím o moci papežské.¹³⁰⁾ Na místo kardinála

¹²⁹⁾ Srv. Ranke, *Die römischen Päpste II*, str. 210.

¹³⁰⁾ Volba byla rozhodnuta neočekávaně v posledním okamžiku, takže sekretář vicekancléřův Martino Capelletti poznamenal o ní v čelo konsistorních zápisů Pavla V.: »In huius (sc. Pauli V.) electione Spiritus Sancti numen manifeste presens apparuit, eum enim de alio cardinale eligendo maxime obortae essent concertationes« a v dalším, zmíniv se o jednomyslné volbě kardinálů, uzavírá pak záznam: »Sicque ab ipso Deo electus, a cardinalibus renunciatus fuit Pontifex Maximus, qui felix diutissime vivat.« (*Barb. lat. 2926*.)

Aldobrandiniho pak nastoupil 26letý synovec Pavlův Scipione Caffarelli, jehož dne 18. července 1605 kreoval papež kardinálem-nepotem a přijav ho zároveň do rodiny Borghesů, udělil mu jméno i znak svého rodu.¹³¹⁾

Šestnáctiletý pontifikát Pavla V. (1605—1621) spadá do období českých dějin z nejdůležitějších; zástupce kurie u císařského dvora s obavami sledoval tu postup jednání císařova s protestantskými stavy, které skončilo ústupky v majestátu roku 1609, zasahoval tu činně do průběhu celé akce, podrobně referoval o sporu císaře Rudolfa II. s bratrem jeho arciknížetem Matyášem; nuncius byl tu nejen očitým svědkem, nýbrž i důležitým účastníkem událostí, které s dramatickým spádem od konce roku 1610 přes vpád pasovský vedly k abdikaci Rudolfově a korunování krále Matyáše; a nedlouho potom na počátku roku 1612 po smrti Rudolfově bylo opět nunciiovi věnovati zvýšenou pozornost poměrům říšským při volbě nástupce Rudolfova. Důležitým činitelem byl nuncius při volbě arciknížete Ferdinanda králem českým roku 1617 a ovšem i při všech dalších událostech, které pro český stát měly tak tragický výsledek.¹³²⁾

Nunciatura u císařského dvora v Praze je hodností první v pořadí papežských nunciatur a předchází tudíž i nunciaturě španělské; vyžadovala zvláštních schopností a byla pokládána u kurie za přechod k purpuru kardinálskému.¹³³⁾ Jako nunciiové papežští vystřídali se v době Pavla V. u dvora císařského: Giovanni Stefano Ferreri, biskup vercellský (v letech 1604 až 1607);¹³⁴⁾ Antonio Caetano, arcibiskup capujský (1607 až 1610), Giovanni Battista Salvaggio, biskup saržanský (v letech 1611 až 1612), s nímž po nějaký čas současně působil v Praze Placido de

¹³¹⁾ Srov. též vyše pozn. 104 str. 46.

¹³²⁾ Nunciaturou tohoto důležitého období, současného s pontifikátem Pavla V., obírá se výhradně citovaný článek Novákův ve Zprávách českého zemského archivu.

¹³³⁾ V rukopise knihovny barberinské sign. L. 141 (fol. 80) čte se ve výčtu nunciatur Pavla V. (»Nuntiatore che si possegono da Nostro Signore in tempo di Paolo V.«) tento záznam o pražské nunciaturě: Praga — Questa per la qualità del principe, appresso di cui il nuntio risiede, è in dignità la prima. Per se stessa è dispendiosa, ma per molte conseguenze, chi le vanno appresso potrebbere riuscire a persona, che per rispetto de' parenti havesse interesse con l'imperio utilissima e per mezzo di acquisto fatto della gratia dell'imperadore o per valore dimostrato ai negotii, che in quelle parti occorrono gravissimi, potrebbere facilmente aprire al nuntio la strada al cardinalato. Oggi risiede in questa nuntiatore Mons. Della Marra, prelado napoletano, huomo di dolce tratto e da secondare corso di presenti tempi.

¹³⁴⁾ Instrukce pro něho, datovaná dne 20. ledna 1604, otištěna je v Meyerově edici nunciatury císařské z l. 1603—1606 (*Nuntiaturreichte aus Deutschland Abt. IV., Bd. 1*) pag. 102—118.

Marra, biskup melfský, který akkreditován byl původně u arciknížete Matyáše ve Vídni (1609—1611) a po korunování a volbě Matyášově stal se nunciem u dvora císařského (1612—1616); Vitalio Visconti, arcibiskup drinopolský (1616—1617) a Ascanio Gesualdo, arcibiskup barský a patriarcha cařihradský (1617 až 1621).

Jestliže pro korespondenci nunciů papežských z prvních let pontifikátu Pavlova přináší knihovna Barberinů některé cenné doplňky k jejich spisům, chovaným v oddělení nunciatur archivu státního sekretariátu ve Vatikáně a v rodinném archivu knížat Borghese (dnes rovněž v archivu vatikánském), jsou akta nunciatury z posledních let vlády Rudolfovy a z doby krále Matyáše zachována v této knihovně ve zvláštní úplnosti, ba pro některá období této doby jsou svazky knihovny Barberini jediným pramenem.

Ferreri, který přijal úřad pražského nuncia ještě z rukou kardinála Aldobrandiniho, zůstal v Praze nejen po dobu krátkého pontifikátu Lva XI., ale i v době pontifikátu Pavlova a státního sekretariátu kardinála Borghese. Jeho obšírná relace o politické a náboženské situaci v říši německé »*Relazione dello stato infelice della Germania cum propositione delli rimedii opportuni*«, datována dne 25. dubna 1605,¹³⁵⁾ adresována jest v jednom rukopise knihovny (*Barb. lat. 5314*, stará sign. LVII. 78 fol. 255 až 275) ještě papeži Lvu XI., v druhém (neúplném) rukopise (*Barb. lat. 5109*, stará sign. LVI. 23) však již Pavlu V. Rukopis č. 5925 (svazek o 641 fol.) obsahuje »*Registro di lettere della segreteria di Paolo V. al vescovo di Vercelli, nuntio al imperatore gli anni 1605—1607*« a jest obsahem souběžný se svazkem č. 16 v oddělení Nunziatura Germania, s nímž shoduje se také svazek Borgh. I. č. 926.¹³⁶⁾

Obšírný, panegyrický životopis nástupce Ferreriho nuncia Antonia Caetaniho, arcibiskupa capujského, obsažen je v rukopise čís. 6030. Z listů jeho posílaných z Prahy do Říma zachovány jsou v této knihovně originální listy z l. 1608—1611 ve svazku *Barb. lat. 6910*,¹³⁷⁾ jsou to jednak listy spíše formálního rázu (blahopřání a pod.) posílané kardinálu Maffei Barberinimu v l. 1608

¹³⁵⁾ Otiskl ji Meyer, Nutiatuerberichte aus Deutschland Abt. IV, Bd. I, pag. 338—362.

¹³⁶⁾ Ve sv. 6463 jest originál dopisu Ferreriho poslaného kardinálu Barberinimu dne 2. března r. 1608, tedy z doby, kdy již nebyl pražským nunciem.

¹³⁷⁾ Listy Caetaniho v souvislé řadě zachovány jsou v archivu vatikánském ve fondu Borghese ser. II. sv. 147, 149, 150, 158, 160, 169 a v Nunz. di Germ. sv. 16 a svazek 111 C.

až 1610, jednak listy psané kardinálu Borghese v lednu a únoru r. 1611.¹³⁸⁾

Listy posílané z Říma nunciu Caetanimu do Prahy obsahují svazky:

Barb. lat. 5926 (st. sign. LXV. 15; 558 fol.) »*Registro di lettere della segreteria di stato di Paolo V. a Mons. Caetano arcivescovo di Capua, nuntio all' imperatore gli anni 1607—1609.*«

Barb. lat. 5927 (st. sign. LXV. 16; 655 fol.): »*Registro di lettere della segreteria di stato di Paolo V. a Mons. arcivescovo di Capua, nuntio a Praga 1609—1610.*«

Listy z r. 1610 (od ledna do 11. prosince jsou též ve svazku *Barb. lat. 5955* fol. 64—102.¹³⁹⁾

V říjnu r. 1607 vyslán byl Caetano na sněm řezenský; jeho instrukce ze dne 20. října 1607 zapsána je ve svazku č. 5193 fol. 93—101. K říšskému sjezdu v Řezně roku 1608 vyslán byl jako papežský zástupce generální provinciál řádu augustiniánského v Německu P. Felice Milentio; instrukce pro Milentia je ve svazku č. 5193 fol. 79—86.¹⁴⁰⁾ Zpráva o sněmu (*Ragguaglio della dieta imperiale fatta in Ratisbona l'anno 1608*) obsažena je ve svazku *Barb. lat. 5137*. V březnu téhož roku vyslán do Německa kardinál Millino jako papežský legát a latere s důležitým posláním pro smír v rodě Habsburském a pro projednání otázky nástupnictví v říši. Legace Millinova neměla žádoucího výsledku, po krátkém pobytu v Praze vrátil se kardinál s nepořízenou do Říma.¹⁴¹⁾ Jeho relace je v uvedeném kodexu 5193 fol. 106—115. Sporů mezi Rudolfem a Matyášem týkají se některé zápisy ve svazku *Barb. lat. 5293*.¹⁴²⁾

Nástupcem Caetanovým u dvora císařského stal se dosavadní nuncius štyrskohradecký biskup sarzanský Giovanni Battista Sal-

¹³⁸⁾ Devět týdenních zpráv z Prahy ze dne 3. (tři), 10. (tři), 17. (dvě) a 24. ledna 1611 a list z Inšpruku ze dne 13. února 1611.

¹³⁹⁾ Viz níže str. 60.

¹⁴⁰⁾ *Istruzione al P. Felice Milentio, provinciale generale in Alemania dell' Ordine Augustiniano, dovendo assistere per servizio di N. Sre alla dieta in Ratisbona del 1608.*

¹⁴¹⁾ Instrukce legátova je ze dne 12. května 1608, Millino přibyl však do Prahy teprv v červenci. Srv. Novák l. c. str. 72 nsl. Srovnej též výše zprávy z akt konsistorních, str. 37. V konsistoři dne 14. července 1608 pokládal papež posláni Millinovo za úspěšné a rozbroje mezi Rudolfem a Matyášem za odstraněny.

¹⁴²⁾ *Capitoli d'accordo concluso tra l'arciduca Mattias e l'imperatore* (fol. 103 a 106 až 110), — »*Capitoli domandati da Boemi*« (fol. 105).

vaggo, který přijel do Prahy právě na nový rok r. 1611. Souvislá řada jeho původních zpráv z Prahy¹⁴⁶⁾ vyplňuje svazky:

Barb. lat. 6911 (st. sign. LXXXI. 65), kde obsaženy jsou zprávy ode dne 3. ledna do 28. března 1611.

Barb. lat. 6912 (LXXXI. 66) se zprávami ze dne 2. května do dne 27. června 1611.

Barb. lat. 6913; kde pokračují zprávy Salvaggovy ze dne 4. července až 26. září 1611.

Barb. lat. 6914, obsahující další zprávy nunciovy do konce roku 1611.

Barb. lat. 6915; zprávy z r. 1612, pokud ještě Salvaggo dlel u dvora Rudolfova.

Listy posílané z Říma ze státního sekretariátu Salvaggovi registrovány jsou ve svazku *Barb. lat. 5928* (LXV. 17., fol. 427), jenž označen jest: »*Registro di lettere della segretaria di stato di Paolo V. scritte a Mons. vescovo di Sarzana, nuntio a Praga 1610—1612.*«¹⁴⁴⁾

Auditorem pražské nunciatury Salvaggovy byl *Camillo Cattaneo*, jehož listy z Prahy z doby ode dne 10. ledna 1611 až po 4. června 1611 obsaženy jsou ve svazku *Barb. lat. 7045* (stará sign. LXXXIV. 1) fol. 61—85.¹⁴⁵⁾

Roku 1608 rozhodl se Pavel V. vyslati též řádného nuntia ke dvoru krále Matyáše do Vídně; stal se jím biskup v Melfi *Placido de Marra*, který roku 1611 přišel s Matyášem do Prahy, takže odtud sídlili v Praze zároveň dva nunciové: Salvaggo, biskup sarzanský a *Placido de Marra*, biskup melfský. *Placido de Marra* byl nunciem při dvoře Matyášově i po jeho zvolení císařem německým a setrval tu až do r. 1616. Jeho zprávy vyplňují tyto svazky:

Barb. lat. 6916 (LXXXI. 70): zprávy z let 1608 až 1611 do července 1612.¹⁴⁶⁾

Barb. lat. 6917 (LXXXI. 71): zprávy z měsíců srpna až října 1612.

¹⁴⁴⁾ Zprávy Salvaggovy z knihovny Barberini otištěny jsou ve velkém počtu v publikaci zem. archivu Sněmy české 1611 (Díl XV. část 1.), vydané řed. J. B. Novákem r. 1917.

¹⁴⁵⁾ Tento kodex je duplikát svazku vatikánského archivu: *Nunziatura di Germania* 114.

¹⁴⁶⁾ Na následujícím listě (fol. 86) jest list *Cattaneov* z Prahy ze dne 24. října 1616. Také listy *Cattaneov* z r. 1611 otištěny jsou z veliké části v uvedené publikaci Sněmů českých.

¹⁴⁷⁾ Z r. 1608—1610 jen nepatrná část, největší část kodexu vyplňují listy počínající rokem 1611.

Barb. lat. 6918 (LXXXI. 72): zprávy z doby od října do konce roku 1612.

Barb. lat. 6919: zprávy z ledna a února 1613.

Barb. lat. 6920 (LXXXI. 74): zprávy z března až května roku 1613.

Barb. lat. 6921 (LXXXI. 75): zprávy nunciovy z ledna až června 1616.

Odpovědi a rozkazy státního sekretariátu (kardinála *Borghese*), posílané biskupu melfskému do Vídně obsaženy jsou zároveň s listy, adresovanými kardinálu *Millinovi* ve svazku *Barb. lat. 5929* (LXV. 18., folií 365): »*Registro di lettere della segretaria di stato di Paolo V. scritte a Mons. vescovo di Melfi nuntio a Vienna ed a Millino 1608—1609.*« Z listů sekretariátu *Placidovi de Marra* v dalších letech jeho nunciatury u dvora Matyášova zachovány jsou v knihovně jen listy z r. 1614 ve svazku *Barb. lat. 5930* (387 fol.). Naproti tomu jsou však v následujícím svazku (*Barb. lat. 5931*) registrovány listy, posílané generálnímu komisaři a pak nunciovi u krále Matyáše *Mons. Serrovi* v l. 1605 až 1611.¹⁴⁷⁾

Nástupcem biskupa melfského u dvora císařského stal se *Vitalio Visconti*, jehož listy od konce října 1616 do 6. února 1617 naleznou se ve svazcích *Barb. lat. 6922 a 6923*. Auditorem nunciatury byl v této době stále ještě *Alessandro Vasoli*, který byl auditorem již v srpnu r. 1611. Jeho listy, posílané do Říma, uloženy jsou ve svazcích *Barb. lat. 6926, 6927 a 6928.*¹⁴⁸⁾

V nejdůležitější době českého povstání byl nunciem u císařského dvora arcibiskup barský *Ascanio Gesualdo*, rodák neapolský, někdejší nuncius bruselský. *Gesualdo*, který účastnil se velmi horlivě již jednání o volbě arciknížete *Ferdinanda* králem českým r. 1617, zůstal v nunciatuře císařské až do konce pontifikátu *Pavlova*, do r. 1621. Bohužel, jeho korespondence v knihovně *Barberini* je velmi skoupá. Vyplňují-li listy ze dvou let nunciatury 1617 až 1618 jediný, ne právě silný, svazek *Barb. lat. 6924*, a jestliže pro celé následující období z l. 1618 až 1621 musíme se opětně spokojiti jediným svazkem (*Barb. lat. 6925*), mimo to ještě značně poškozeným, lze si u srovnání s bohatou korespondencí

¹⁴⁷⁾ »*Registro di lettere della segretaria di stato di Paolo V. a Mons. Serra, commissario generale e poi nuntio in Vienna appresso il re d'Ungheria 1605—1611*« (749 fol.).

¹⁴⁸⁾ Ve svazku *Barb. lat. 6926* jsou listy ze srpna 1611 až června 1616, ve sv. 6927 z července až září 1616; ve svazku 6928 z r. 1617. Oba první svazky jsou silně poškozeny vlhkem.

předchůdců i nástupců Gesualdových snadno představití, jak nepatrný zlomek nunciatury Gesualdovy je tu zachován.¹⁴⁹⁾

Z doby pontifikátu Pavlova uložena jest v knihovně Barberinů i korespondence jiných nunciů papežských. Listy nunciá polského *Francesca Simonettiho*, biskupa folignského, z října až prosince r. 1611 naleznou se ve svazku *Barb. lat. 6575*, listy jeho nástupce *Cesare Baroffiho* z r. 1612 až 1613 seřazeny jsou ve svazcích následujících. Listy posílané z Říma nunciu polskému v letech 1609—1611 registrovány jsou ve svazku *Barb. lat. 5932* (LXV. 21).¹⁵⁰⁾ Korespondenci s nunciem kolínským i zahajují listy posílané nunciu Amaltheovi, arcibiskupu athenskému v l. 1606—1607 (*Barb. lat. 6738*) a v l. 1608—1609 (*Barb. lat. 6739*). Listy nunciá *Antonia Albergatiho*, biskupa biseljského z r. 1610 (prosinec) až 1612 obsaženy jsou ve svazku 6740, další jeho listy z r. 1613 v následujícím svazku 6741. Listy nunciá bruseleského *Guidona Bentivoglio*, arcibiskupa rožského z l. 1608—1610 adresovány jsou kardinálu Maffei Barberinimu (*Barb. lat. 6803*), listy téhož nunciá z r. 1611 až 1613 posílané kardinálu Scipionu Borghese jsou ve svazcích *Barb. lat. 6804 až 6809*.¹⁵¹⁾

Z další flanderské nunciatury *Lucia Morry*, arcibiskupa otrantského, uloženy v knihovně jen některé listy, posílané kardinálu Maffei Barberinimu.¹⁵²⁾

Z aktů nunciatury francouzské té doby budtež zde alespoň uvedeny listy nunciů *Roberta Ubaldiniho* (1607 až 1616) a *Guidona Bentivogliho* (1616 až 1621).¹⁵³⁾ Při dvoře španělském zastupovali politiku Pavla V. nunciové *Millino* v l. 1605 až 1606,¹⁵⁴⁾ *Decio Carafa*, arcibiskup damašský, v l. 1609 až 1611,¹⁵⁵⁾ bývalý nuncius pražský *Antonio Caetani*, arcibiskup

¹⁴⁹⁾ Listy Gesualdovy pocházejí z doby ode dne 2. října 1617 do 9. května 1621. Vykazují však veliké mezery, z roku 1619 není tu na př. zachována ani jediná stránka.

¹⁵⁰⁾ »*Registro di lettere della segretaria di stato di Paolo V. a Mons. nuntio di Polonia degli anni 1609—1611*« (460 folií).

¹⁵¹⁾ V jednotlivém svazku jsou vždy listy z poloviny roku: ve svazku 6804 (stará sign. LXXX. 5) z ledna až června 1611, ve svazku 6805 z června až prosince 1611 atd.

¹⁵²⁾ Dva listy z r. 1618 a jeden list z r. 1619 ve sv. 1869.

¹⁵³⁾ Srv. pozn. 99. Listy posílané nunciům francouzským jsou ve svazcích následujících po svazku 5852.

¹⁵⁴⁾ Registrum listů Millinovi posílaných v l. 1605—1606 ve svazku *Barb. lat. 5933*.

¹⁵⁵⁾ Jeho listy ve svazcích *Barb. lat. 8262* a násl.; listy posílané Carafovi z Říma v l. 1609 až 1612 registrovány jsou ve svazku *Barb. lat. 5934* (731 fol.).

capujský v l. 1612—1618¹⁵⁶⁾ a *Francesco Cennini*, biskup amelský a tit. patriarcha jerusalemský (1619—1621).¹⁵⁷⁾ Ve svazcích *Barb. lat. 6907* obsaženy jsou listy nunciá štyrského hradeckého *Pietra Antonia da Ponte*, biskupa trojského, z doby ode dne 24. října 1611 do 26. srpna 1613, jež týkají se sice často arciknížete Leopolda, známého z pasovského vpádu do Prahy, (hlavně restituce zabavených statků biskupství pasovského), nikoliv však přímo věci českých. V následujícím svazku *Barb. lat. 6908* jsou zprávy nunciá hradeckého *Erasma Paraviciniho*, z nichž však jen jediná ze dne 3. ledna 1619 (fol. 3) spadá do doby pontifikátu Pavlova,¹⁵⁸⁾ kdežto ostatní, z let 1621 až 1622, přišly již do sekretariátu kardinála Ludovisiho.

Auditor štyrskohradecké nunciatury *Tiberio Carnevale* odebral se r. 1618 z uložení Eggenberkova s císařem na sněm do Moravy a psal odtud zprávy, z nichž některé uloženy jsou ve svazku *Barb. lat. 7058* (LXXXIV. 14). Jsou to zprávy z Vídně a z Brna, počínajíc v červenci r. 1618. Na fol. 52—53 jest zpráva Carnevalova z Brna ze dne 17. srpna 1618 o odboji českých a moravských stavů, z téhož dne pochází jeho dopis kardinálu Borghese (fol. 54—55); na fol. 56 a 57 jest důležitá zpráva auditorova z Vídně ze dne 29. srpna 1618, za níž na fol. 58—59 následuje list jeho z téhož data.

V témže svazku (*Barb. lat. 7058*) zachována jest ještě korespondence některých jiných členů diplomatického sboru pražského. Jsou tu listy *Vincenze Laureficiho*, sekretáře pro italskou korespondenci španělského vyslance Zuñigy, psané kardinálu Maffei Barberinimu z Vídně, z Lince a z Prahy (fol. 92—112). První list, psaný z Vídně, jest z 1. prosince 1612; z Lince psal dne 9. června 1614 (fol. 111), poslední list (fol. 112) dán je v Praze dne 20. prosince 1614. V dalším obsahu svazku následují (fol. 119—125) dopisy *Giuliana Mediciho*, toskánského vyslance v Praze, psané kardinálu Maffei Barberinimu; listy tyto jsou spíše jen formální povahy a neobsahují význačných údajů. První listy pocházejí z 1. února, 12. října a 8. prosince 1608; v listě posléze jmenovaném, (fol. 121), vyslovuje potěšení, že našel v Praze nunciá Caetaniho a vyslance Zuñigu; dne 16. listopadu 1609 kondoluje Medici kardinálovi k úmrtí matčiny (fol. 122), dne 14. prosince téhož roku blahopřeje k vánočním svátkům,

¹⁵⁶⁾ V odd. španělské nunciatury (sv. *Barb. lat. 8262* a násl.) a *Barb. lat. 5935 až 5937* listy posílané Caetanovi do Španěl v l. 1611 až 1615.

¹⁵⁷⁾ *Barb. lat. 5939*. »*Registro di lettere scritte al cardinale Cennini, nuntio di Spagna, l'anno 1621 per l' Illmo cardinale Ludovisio*«.

¹⁵⁸⁾ List týká se vyslání Giovanni Petrignana k papeži se zprávou o lize uzavřené v Olomouci proti Turkům.

stejně blahopřeje mu roku následujícího (13. prosince 1610); poslední list pochází z Vídně z r. 1615. Na konci svazku uloženo jest osm listů španěl. vyslance v Praze *hraběte de Oñate*,¹⁵⁹⁾ psaných r. 1617 z Prahy kardinálu Borghese a papeži Pavlu V. a roku 1621 z Vídně kardinálu Ludovisimu a papeži Řehoři XV. Listy kardinálu Borghese, psané španělsky, jsou ze dne 6. února (fol. 166); 15. března (fol. 147), 27. března (fol. 148), 10. dubna (fol. 149) a 8. června 1617 (fol. 151); list Pavlu V. jest ze dne 8. června 1617 (fol. 150), listy kardinálu Ludovisimu a Řehoři XV. ze dne 7. srpna 1621 (fol. 152 a 153).¹⁶⁰⁾

Mimo písemnosti nunciů jest však v knihovně Barberinů i velmi četná korespondence kardinála Borghese i papeže Pavla V. s jednotlivými evropskými panovníky a knížaty, s duchovními hodnostáři a korporacemi a podobně. Kopie brevi Pavla V. obsaženy jsou ve svazcích *Barb. lat. 6437* (LXXIII. 40), kde jsou zapsány listy papežovy panovníkům, kardinálům a biskupům z let 1612 a 1614, a ve svazku *Barb. lat. 2059*, jež obsahuje nejen breve Pavla V., nýbrž i jeho nástupců až po Alexandra VII. Korespondence kardinála Borghese vyplňuje pak tyto svazky:

Barb. lat. 5952 (stará sign. LXVI. 13): Borghese a diversi 1606—1607 (260 fol.),

Barb. lat. 5953 (LXVI. 14), listy různým osobám z r. 1607 (643 fol.),

Barb. lat. 5954, listy kardinálům, legátům a různým osobám z r. 1608.

Svazek *Barb. lat. 5955* (LXVI. 16) »*Registro di lettere della segretaria di stato di Paolo V. scritte a diversi date 1609 sino al 1611*«, (738 fol.) začíná (fol. 1—32) řadou listů poslaných kardinálu Frant. Dietrichštejnovi z doby ode dne 3. října 1609 až po 15. října 1611,¹⁶¹⁾ k nimž připojena je též (fol. 34—41) instrukce pro intervenci Dietrichštejnovu při sňatku krále Matyáše ve Vídni dne 13. listopadu 1611.¹⁶²⁾ Následují (fol. 41—64) listy arciknížeti

¹⁵⁹⁾ Don Inigo Velez de Guevara hrabě de Oñate stal se vyslancem u císařského dvora v únoru roku 1617 a setrval tu až do roku 1622. Srv. Jos. Borovička, Archiv v Simancasu ve Zprávách Zem. archivu sv. III, str. 141.

¹⁶⁰⁾ O jiných písemnostech tohoto svazku, pocházejících z doby pozdější v. níže.

¹⁶¹⁾ Celkem 22 listy ze dne 3. a 10. října 1609, z 2. (dva), 16., 23. (dva) a 30. ledna 1610, z 18., 20. a 27. února, z 13. a 23. března a z 20. června, z 10. a 17. července 1610, z 8. ledna, 30. dubna, 27. května, 16. července a 15. října (dva) 1611.

¹⁶²⁾ Instructio pro Ilmo D. cardinali Dietrichstein legato, qui intervenire debet matrimonio serenissimi regis Hungariae et Bohemiae in civitate Viennae die 13 Novembris 1611. Inc. »Si voluerit«.

Ferdinandu Štýrskému, listy nunciu pražskému Caetanimu z r. 1610; listy nunciu pražskému Salvaggovi, biskupu sarzanskému z doby od 1. ledna do dne 12. listopadu 1611 (fol. 102 až 121);¹⁶³⁾ listy nunciům španělskému a belgickému, listy různým provinciálům a generálům řádovým, mezi nimi na str. 313 až 319 listy Frà Pietro Paolo Gianellimu, provinciálu konventuálních minoritů ve Vídni, z doby od 20. listopadu 1609 až 12. listopadu 1611, z nichž některé týkají se i věcí českých; na str. 397 jest list biskupu Khleslovi do Vídně z Říma ze dne 10. dubna 1610;¹⁶⁴⁾ většinu kodexu zaujímají pak listy psané do Portugalska, a to nunciu papežskému, velkému inkvizitoru, biskupům portugalským a řádovým představeným tamže. Listy v tomto kodexu jsou vesměs koncipovány sekretářem Confalonierim z uložení partikulárního sekretáře Pavla V. kardinála Lanfranca Margottiho.¹⁶⁵⁾

Následující svazky *Barb. lat. 5956 a 5957* obsahují listy kardinála Borghese různým osobám v Itálii a ve Španělsku z let 1609 až 1614, k nimž poji se ještě svazek *lat. 5938* »*Registro di lettere della segretaria di stato di Paolo V. scritte a diversi di Spagna 1605—1607*«, kdežto listy téhož kardinála kollektorům v Portugalsku z l. 1612—1614 vyplňují svazek *Barb. lat. 5940* (LXVI. 1).

Původní listy císařů Rudolfa II., Matyáše i Ferdinanda II. papeži Pavlu V. i kardinálu státnímu sekretáři obsaženy jsou především ve třech svazcích knihovny č. 6830 až 6832:

Barb. lat. 6830 (stará sign. LXXX, 31):

1. *V Praze, 1608 Nov. 24.* — Císař Rudolf II. papeži Pavlu V.: list týká se některých biskupů uherských. Císař žádá za obsazení stolce ostríhomského a upozorňuje při tom na Herrmanna Ortemberga »qui nominatione nostra inter Rotae Romanae auditores multis ante annis cooptatus fuit.« Inc. »Post officiosissimam commendationem.« (Orig. lat., perg. s přitištěnou pečetí).

2. *V Praze, 1612 Jan 9.* — Rudolf II. Pavlu V.: žádá, aby papež ve sporu mezi arcibiskupem salzburským a Maxmiliánem vévodou bavorským svou autoritou zdůraznil, že kapitula salzburská

¹⁶³⁾ Celkem 14 dopisů.

¹⁶⁴⁾ Na str. 310 je list »à Don Alvero da Costa, capitano generale del mare per Sua Mtà Cattolica in Olmutz« ze dne 5. dubna 1610.

¹⁶⁵⁾ Listy nunciu Caetanimu ukončeny jsou na př. poznámkou: »Finiscono le lettere del segretario Confalonieri all'arcivescovo di Capua, nuntio a Praga.« Listy, adresované nunciu portugalskému a biskupům portugalským zakončeny jsou poznámkou: »Le lettere scritte dal segretario Confaloniero alli vescovi di Portogallo finiscono per occasione della morte del signor cardinal Lanfranco, che seguè a di 30 di Novembre 1611« (pag. 725). — Kodex je patrně shodným s rukopisem fondu Borghese I 952, jehož jiná (horší) kopie je v archivu vatikánském v oddělení »Nunziature diverse« svazek 233.

podle starého zvyku má právo voliti nástupce arcibiskupova.¹⁶⁶⁾ Inc.: »De quotibus« »Datum in arce nostra regia Pragae die nona mensis Januarii a. d. millesimo sexcentesimo duodecimo regnorum nostrorum...« (Orig. perg. s přitištěnou pečetí. Podepsán je sám císař Rudolf).

3. *V Praze, 1608 Nov. 24.* — Rudolf II. kardinálu Scipionu Borghese přimlouvá se za to, aby biskup vacijský (episcopus Vaggiensis) a auditor roty římské Herrmann Ortemberg jmenování byli kardinály. »Cum tempus appropinquat« »Datum in arce nostra regia Pragae, die vigesima quarta m. Novembris a. d. millesimo sexcentesimo octavo, regnorum...« (Orig. pap. s přitištěnou pečetí).¹⁶⁷⁾

4. *V Praze, 1611 Apr. 18.* — Rudolf kardinálu Scipionu Borghese, protektoru německého národa u stolice apoštolské: o smlouvě s hraběnkou Isabellou Binasci o císařském lénu piombinském. »Quemadmodum contractu« »D. in arce nostra regia Pragae die decima octava mensis Aprilis a. d. millesimo sexcentesimo undecimo, regnorum...« (Orig. pap. s přitištěnou pečetí).

5. *V Praze, 1611 Apr. 18.* — Rudolf II. kardinálu Borghese: doporučuje opět biskupa vacijského (episcopum Vaggiensem), Ortemberga a biskupa adrijského Porziu pro jmenování kardinály. »Ut ante hoc« »D. in arce nostra regia Pragae die decima octava m. Aprilis a. d. millesimo sexcentesimo undecimo, regnorum...« (Orig. pap. s přit. pečetí.)

6. *V Praze, 1612 Jan. 9.* — Rudolf II. kardinálu Borghese: děkuje za intervenci jeho ve věci salzburské a žádá, aby této věci věnoval další pozornost. »Quanta solitudine« »Datum in arce nostra regia Pragae die nona m. Januarii a. d. millesimo sexcentesimo duodecimo, regnorum...« (Orig. pap. s přitištěnou pečetí).

Barb. lat. 6831 (stará signatura LXXX. 32):

1. *Ve Vídni, 1611 Jan. 5.* — Matyáš papeži Pavlu V.¹⁶⁸⁾ stěžuje si, že smlouvy o Abdankování vojska pasovského nebyly císařem zachovány, a že zatím co Matyáš propustil již část vojska a chystal se propustiti ještě další, vpadlo vojsko pasovské do Horních Rakous. Podává o tom zprávu papeži, aby byl správně informován. »Quem admodum non ita pridem« »Datum in civitate

¹⁶⁶⁾ »ut metropolitano ecclesiae Salisburgensis capitulo, quando ad hoc res haec redacta est par Stem Vram, iuxta dicti capituli consuetudinem liberum et integrum sit, alium e suo gremio, qui recte praesit, eligere successorem«.

¹⁶⁷⁾ Na listu podpisy Leopolda ze Stralendorfu a Jana Barvitia.

¹⁶⁸⁾ V oslovení papeže užívají Rudolf i Matyáš této formy: »Post officiosam commendationem et filialis observantiae continuum incrementum.«

nostra Vienna die quinta m. Januarii a. d. millesimo sexcentesimo undecimo« (Orig. perg., pečeť odloupená.)

2. *Ve Znojmě, 1611 Mart. 11.* — Arcikníže Matyáš Pavlu V.: doporučuje papeži Alexandra Perettiho, kardinála Montalto, jemuž dopsal, aby zpravil papeže o sporu v habsburském rodě. »Perscripsimus ob res« »D. in civitate nostra Znoyma undecima Martii a. d. millesimo sexcentesimo undecimo, regnorum nostrorum Hungariae anno tercio.« (Orig. pap. se sekretem.)

3. *Ve Vídni, 1611 Dec. 16.* — Král Matyáš Pavlu V.: protestuje proti případnému jmenování arciknížete Leopolda arcibiskupem salzburským a doporučuje pro tuto hodnost arciknížete Karla, biskupa vratislavského. »Adhuc recenti memoria« »D. Viennae die decima sexta Decembris a. d. millesimo sexcentesimo undecimo« (Orig. perg. s přitištěnou pečetí.).

4. *V Praze, 1612 Febr. 20.* — Král Matyáš Pavlu V.: doporučuje Ottavia Rudolphiho (»Octavium Rudolphium, utriusque signaturae referendarium«) k hodnosti kardinálské. (Orig. perg. s přit. pečetí).

5. *Ve Vídni, 1612 Apr. 24.* — Král Matyáš Pavlu V.: o vylovení domu habsburského z účasti na volbách arcibiskupů salzburských. (Orig. perg.)

6. *Ve Frankfurtě, 1612 Maii 24.* — Král Matyáš Pavlu V.: o incidentu na sněmě kurfiřtů ve Frankfurtě; o sněmu píše více kardinálu Borghese, který papeže podrobněji zpraví. »D. in imperiali civitate Francofurto die 24. m. Maii a. d. millesimo sexcentesimo duodecimo.« (Orig. perg.)

7. *V Praze, 1612 Jul. 28.* — Císař Matyáš Pavlu V.: děkuje za blahopřání k volbě římským císařem. »D. in arce nostra regia Pragae die vigesima octava m. Julii a. d. millesimo sexcentesimo duodecimo.« (Orig. perg.)

8. *V Praze, 1612 Oct. 18.* — Matyáš Pavlu V.: doporučuje pro arcibiskupský stolec pražský, uprázdněný smrtí arcibiskupa Lamberka, Jana Lohelia a žádá, aby pro neutěšený finanční stav pražského arcibiskupství byly mu pallium a hodnost uděleny bez poplatků. (Orig. perg. s přit. pečetí.)

Beatissime in Christo pater. Domine reverendissime. Post officiosissimam commendationem filialis observantiae continuum incrementum Sti Vrae precamur. Cum defuncto nuper venerabili Carolo a Lamberg, archiepiscopo Pragensi, pro iure, quod ab antiquo nobis competit, habita etiam Sti Vrae confirmatione venerabilem Joannem Lohelium, episcopum Sebastianensem, ecclesiasticae huic dignitati subrogandum existimaverimus, virum pietate, vitae modestia ac rerum experientia aliisque praesule dignis virtutibus adeo celebrem, ut memorato archiepiscopatu tam in iis, quae ecclesiae istius statum et curam, quam eiusdem administrationem concernunt magno cum fructu praefuturum haudquaquam dubitemus, utpote in variis hactenus occasionibus in deum pietatem et religionis zelum domi forisque abunde explicarit, Prae-

monstratensem ordinem in regnis et ditionibus nostris iuxta sanctorum patrum praescripta reformans eique nunc porro curandum sit, ut quod restat pallii beneficium a Ste Vra sine morae dispendio consequatur, cum religionis plurimum intersit sacerdotum ordinationes continuari, ne operariorum paucitas alienis a fide catholica in ovile Christi irruendi occasionem praebet. Quamquam non ambigamus Stem Vram, quod archiepiscopus huius reditus exiles, et bona gravi aere alieno obstricta non ignoret, ut desideratum pallii ornamentum gratis et absque onere taxae mittatur facile assensuram. Cum tamen de intercessione nostra plurimum nobis polliceamur et venerabilem Joannem archiepiscopum dignum putemus, quem caesarea nostra gratia quibuscunque occasionibus benigne clementerque prosequamur, praetermittere volumus, quod praesertim Pragensis ecclesiae graves necessitates nobis probe perspectae sint, quia Stem Vram hac de re interpellaremus, eandem peramanter et omni filialis observantiae studio rogantes, ut in beneficio hoc gratis largiendo ita se benignam facilemque exhibere velit, quod Stem Vram praeter alia nostrae quoque intercessionis haud exiguum rationem habuisse cognosci possit. In quo Stas Vra officium paternae suae erga nos voluntatis consentaneum nobisque gratissimum factura est, quin filialis nostrae observantiae cultu quavis occasione reponemus. Quod reliquum est Stem Vram in communis ecclesiae solatium diutissime superesse ac prospera valetudine frui ex animo optamus.

Data e regali nostra Praga decima octava die mensis Octobris anno sexcentesimo duodecimo, regnorum nostrorum Romani primo, Hungarici quarto, Bohemiae vero secundo.

Eiusdem Stis Vrae obsequens filius

Matthias. (m. p.)

Sdenco Ad. Popel de Lobcovic, S. R. Bohemiae cancellarius.

9. *Ve Vidni, 1612 Dec. 18.* — Matyáš Pavlu V.: potvrzuje příjem breve, jímž zplnomocňuje papež nuncia Placida de Marra, biskupa melfského, k referování o některých věcech; i Matyáš odpoví prostřednictvím nunciovým. (Orig. perg.)

Beatissime in Christo Pater domine reverendissime, post officiosissimam commendationem filialis observantiae continuum incrementum.

Breve Stis Vrae pridie nonas Decembris ad nos scriptum, quo fidem facit iis, quae nobis Revdus Placidus episcopus Melphiensis, apostolicus apud nos nunciatus, suo nomine iussa dicturus sit. reverenter accepimus ipsumque Melphiensem, quae in mandatis habuit pluribus exponentem audivimus. Ad ea, quid responderimus, idem nunciatus iuxta mentem nostram renunciaturus est. Cui fidem, quae nobis ipsis haberetur, haberi cupimus ac Sti Vrae nos sincerissima animi devotione offerimus et commendamus.

Datum in civitate nostra Vienna die decima octava mensis Decembris anno domini millesimo sexcentesimo duodecimo, regnorum nostrorum Romani primo, Hungarici quinto, Bohemici vero secundo.

Obsequens filius

Matthias (m. p.)

10. *Ve Vidni, 1613 Jan. 4.* — Matyáš Pavlu V.: o smrti biskupa eistadtského, o volbě a potvrzení nového biskupa. (Orig. perg.)

11. *V Lanci, 1613 Jul. 20.* — Matyáš Pavlu V.: o potvrzení nového benediktinského opata v Kremsmünsteru (praelatus Cremisfani). (Orig. perg.)

12. *V Praze, 1617 Maii 8.* — Matyáš Pavlu V.: žádá za poskytnutí pomoci arciknížeti Ferdinandovi proti Benátčanům a Turkům. (Orig. perg. s přitištěnou pečeti).

13. *Ve Vidni, 1611 Nov. 25.* — Matyáš kardinálu Borghese: o svém sňatku s arcikněžnou Annou.

14. *V Praze, 1612 Febr. 18.* — Matyáš kardinálu Borghese: přimlouvá se, aby Jan Bapt. Remboldi, juris doctor, probošt u sv. Ondřeje ve Freisinkách, jmenován byl auditorem Roty římské. (Orig. pap.)

15. *V Praze, 1612 Febr. 20.* — Matyáš kardinálu Borghese: doporučuje Octavia Rudolfiho »utriusque signaturae referendarium et vicelegatum Romandiolae« k hodnosti kardinálské a žádá kardinála-nepota za přímluvu. (Orig. pap.)

16. *V Praze, 1612 Mart. 9.* — Matyáš kardinálu Borghese: děkuje za soustrast při smrti císaře Rudolfa II. a doporučuje se přízni kurie. (Orig. pap.)

17. *Ve Frankfurtě, 1612 Maii 24.* — Matyáš kardinálu Borghese: o událostech při frankfurtském sněmu. (Orig. pap. s přitištěnou pečeti).

Matthias dei gratia Hungariae et Bohemiae etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, marchio Moraviae, comes Tyrolis etc. Revmo in Christo patri Dno Scipioni Sanctae Romanae Ecclesiae presbytero cardinali Burghesio, amico nostro charissimo salutem etc. Intermittere haud potuimus, quin Paternitatem Vestram revmam paucis in praesentibus requireremus simul etiam occasione litterarum per serenissimum archiducem Albertum, fratrem nostrum charissimum, ad nos datarum, quarum paria pro uberiori rei notitia transmittimus, eidem tamquam protectori Germaniae insinuaremus, ubi Sua Dil.^o instinctu, uti ex eisdem apparet, Stae Sedis apostolicae nuntii apud eum residentis catholicae avitaeque religionis ardentem nos commonet, neve protestantibus, in quorum partes nos magis propendere iisque affectum proniorem declarare ferretur, adhaereremus. Auget rem, quod hoc totum ad paternam Suae Stis commissionem per serenissimum archiducem apud nos effici debere ipse nuntius apostolicus exposuerit. Et sane considerantes rerum et temporis modernam constitutionem graviter utique ferre debuimus, quod hoc plane tempore, ubi Frankofurti electioni imperiali interessemus (cum tamen ad ea ne per levem quidem suspicionem induci, debuisse occasio haberetur) moverentur Quae, si aliqua ratione spargerentur, apud electores tam ecclesiasticos quam saeculares, non exiguum mentibus eorum ingereret considerationem, quod de nobis insimulatio fiat dubiosae et minus firmae religionis ad eiusque ardentiorum observationem a fratre nostro natu minore commoneamur, quam tamen nos ad instar piorum et zelosorum proavorum nostrorum unice colere haud desinimus. Cognoscenter inquam hanc levi opositione concitatam et rumore sparsam hanc de infirmitate religionis famam rei praesenti, quae dei benignitate et motu proprio haud dubie totius Christianitatis, augmentoque sincere religionis prosperis successibus hactenus ferebatur, non solum moram aliquam interierit, verum etiam de graviiori atque periculosa perturbacione inde exscutanda periclitaretur. Ea porro Suam Sanctitatem omissa per singulares suos et Sanctae Sedis apud nos residentes nuntios, requisitione usitatisque paternis hortamentis sepositis per peregrinorum principum nuntios agere voluisse haud existimamus. Verum privato duntaxat motu eundem talia insinuari voluisse,

quod tamen cum praeter Suae Stis expressam et specialem voluntatem commissum sit haud dubite id effecturam Suam Stem confidimus, ut eam demonstrationem nos advertere possimus haudquaquam conscia aut monente Sua Sanctitate illud peractum fuisse. Item, ut talis ad praedictum serenissimum archiducem eiusdem et sanctae sedis apostolicae legatus constituatur, ne in posterum in gravioribus et magni momenti sane negotiis intempestive privatoque solummodo ductu apud principes viros agat, unde graviora quevis et difficilioris compositionis facile emergere possent. Scripsimus etiam Suae Sti super hoc eodem negotio suscite tamen si quidem in iisdem ad hasce Paternitatis Vestrae reverendissimae litteras nos referamus, [qua]e uti Suae Stis ad exhibitionem praesentium literarum noscendum communicare non intermittat, desideramus. Eandem porro in reliquo feliciter valere optatisque rerum successibus abundare cupimus.

Datum in imperiali civitate Francofurtensi ad Moenum die 24. mensis Maii anno domini MDCXII., regnorum nostrorum Hungariae et reliquorum quarto, Bohemiae vero anno secundo.
Matthias. (m. p.)

18. *V Norimberce, 1612 Julii 16.* — Matyáš kardinálu Borghese: děkuje za blahopřání k dosažení hodnosti císařské. (Orig. pap.)

19. *V Praze, 1612 Oct. 9.* — Císař Matyáš Maffei Barberinimu, kardinálu tit. s. Petra in Monte Aureo: děkuje za blahopřání k dosažení hodnosti císařské. (Orig. pap.)

20. *V Praze, 1612 Oct. 10.* — Matyáš kardinálu Borghese: žádá, aby ve všem podporoval vyslance jeho Gottfrieda, biskupa bamberského. (Orig. pap.)

21. *V Praze, 1612 Oct. 29.* — Matyáš kardinálu Borghese: žádá za potvrzení nového probošta katedrály ve Vídni. (Orig. pap.)

22. *V Bratislavě, 1613 Mart. 19.* — Matyáš kardinálu Borghese: žádá za přímluvu, aby spor mezi dominikány a jesuity bez pohoršení byl urovnán.

23. *V Řezně, 1613 Aug. 19.* — Matyáš arciknížeti Ferdinandovi: o škole dominikánů ve Vídni. (Cop. pap.)

24. *V Praze, 1617 Jan. 20.* — Matyáš kardinálu Maffei Barberinimu: děkuje za projevenou přízeň. (Orig. pap.)

25. *V Praze, 1617 Maii 6.* — Matyáš kardinálu Maffei Barberinimu: oznamuje, že vysílá do Říma radu Ludvíka Ridolfiho a doporučuje ho kardinálovi.¹⁶⁹⁾ (Orig. perg.)

26. *V Praze, 1617 Sept. 18.* — Matyáš kardinálu Borghese: o Arnoldovi Ludvíku Distlingovi, který nemůže dosáhnouti kanonikátu v Cáchách a za něhož císař podal žádost. (Orig. pap.)

27 a 28. *Ve Vídni, 1618 Mart.-Apr.* — Dva dopisy Matyáš-

¹⁶⁹⁾ »Redit in Urbem iussu nostro honorabilis fidelis nobis dilectus Ludovicus Ridolfi, consiliarius noster, ut istic commoretur ac negotiis nostris, quae apud Stem Suam ac Sedem apostolicam curanda ea ac tractanda habebimus, vigilat.« (»D. in arce nostra Pragae die sexta Maii a. d. millesimo sexcentesimo, regnorum...«)

šovy kardinálu Borghese, které týkají se obsazení beneficíí v Řezně.

29. *Ve Vídni, 1618 [Sept. 6.]¹⁷⁰⁾* — Matyáš stavům nebo direktorům českým. (Kop. Latinský překlad):

Mathias. Chari, fidi, vestras nobis transmissas 29 Augusti huius 1618 anni lingua germanica nos ipsimet perlegimus et tenorem earundem intelleximus. Quantum ad primum et quidem ad progressum nostri exercitus attinet, sufficienter vobis in praecedentibus litteris patentibus et admonicionibus explanavimus, quid nos ad eundem colligendum moverit, quamquam difficulter et illibenter eundem conscribi fecerimus, prouti et futura provinciae totius et regni damna, quae per grassantem militem contingere possent, mature consideravimus nobisque una cum aliis circumstantiis ob oculos posuimus. Interea vero multum temporis et plurimae hebdomadae effluerint et nostrum exercitum (quamvis summis cum circumiacentium regionum, praesertim vero nostri inferioris Austriae archiducatus, incommodis) retraximus. Sed quandoque nostrae multiplices fideles admoniciones apud vos locum non invenerint, et a vestris militem colligere et ultro progredi coeptum sit, ac interim nostros obedientes et fideles, subditos tam saeculares quam religiosos spoliaverint et hinc inde per totum regnum summe gravarint atque angustiarint alique plurima et gravissime quidem antea, nobis nota et partim a nobis significata vobis, attentaverint. Tanto malo occurrere et obviare volentes sine ulteriore dilatione nostrum exercitum coacti sumus mittere. Quod vero interea temporis innocentes patiantur et regnum destruat, hoc nos ipsi, tamquam vester rex et fidelis pater patriae, dolenter et compacienter audimus. Culpa vero nulli alteri, nisi ex vobis paucis personis, adscribi potest, cui plurimos ex vobis falsis persuasionibus allexerunt (ac si totum de religione ageretur), cum tamen nihil aliud nisi tantum illam particularem offensionem et ultionem hoc totum negotium concernat, imo vi, gravibus minis attraxerunt.

At quandoque in vestris litteris nos assecuretis, vos esse et permanere nostros fidos subditos etc., si itaque secundum vestram declarationem opere compleveritis, quod promittitis, iniuste a vobis assumptum regimen deposueritis, exercitum dimiseritis, cuncta in bonum pristinum statum redigeritis, nostris ad vos missis patentibus obedienter satis feceritis et vos ad tractationem bonam capaces reddideritis, tunc sine mora vestras personas ad competentem compositionem huius rei destinabimus. Nos autem praesertim ad tam egregiam intercessionem nostrae dilectionis regis Ferdinandi, nostri charissimi filii et affinis, uti et ad bonam oblationem electoris imperialis, ita paterne nos exhibebimus, ut bonitas et nobis innata clementia, quam erga nostra regna, provincias et subditos gerimus, toti mundo innotescat. Nos, sicut in vestris patentibus ad exacerbandum tantum populi et vulgi animum ponitur, nostrum exercitum hostilem esse, et nos consequenter capitalem hostem imo quod et bohemicam nationem in perpetuum servitutem redigere, extirpare eandem et eradicare totum regnum et omnia bona per exterarum nationes occupare ac per eosdem tyrannidem exercere decreverimus, cum tamen nihil horum unquam cogitatum fuerit, sed potius, prouti nos per nostras litteras et publicas patentes obtulimus nostros Bohemiae regni status tam sub una quam sub utraque specie iuxta illorum privilegiorum maiestatis litteras, comitiarum, conclusiones, iura etc., defendere ac manu tenere velle et penes haec interum negotium manere sinimus. Et quandoque nostri prefati regni status sufficienter in hoc assecurari sint, si vero ultra haec quispiam graveretur, illi iuxta nostros praecedentes litteras et comi-

¹⁷⁰⁾ List není datován, německý text datován je dnem 6. září 1618.

tiorum conclusiones satisfiet. Finaliter tandem noster exercitus expresse et competenter in mandatis habet, ne quidquam hostile erga nostros fideles obediens et constantes subditos incipiat, sed sine damno illos ipsorumque omnia bona in pace, tranquillitate ac quiete permanere sinat, ut contra profecto nullus aequae aut iuste conqueri poterit. Si vero alicui ex vobis in nostro regno Bohemiae (quod non speramus), qui paternis admonitionibus nostris et publicatis patentibus aquiescere nollet vel obaudire seseque in obedientem praeberet, ipsi quidpiam adversi vel incommodi contingeret, id non nobis aut nostro exercitui, sed sibi ipsi et suae inobedientiae ac contumaciae imputet atque ascribat. Quod hisce vobis respondemus. Datae Viennae (sic).

30. *Ve Štýr. Hradci, 1619 Mart. 5.* — Italský list Matyášův, týkající se probošta v Pisinu.

31. *Ve Vídni, 1618 Mart. 15.* — Matyáš stavům uherským, shromážděným na sjezdu v Bratislavě, k němuž vyslal jako zástupce arciknížete Ferdinanda. (Kopie.)¹⁷¹⁾

32. 1619. — Stručné současné italské poznámky o smrti Matyášově a volbě arciknížete Ferdinanda ve Frankfurtě. (Incipit: »Ferdinando II. vivente fu eletto li 28 di Agosto 1619 in Francoforto. Alli 8 di Settembre arrivò l' avviso dell' elettione a Paulo V.«).

33. *V Praze, 1612 Febr. 26.* — Královna Anna, manželka Matyášova, Pavlu V.: děkuje za soustrast, projevenou k úmrtí Rudolfa II. (Orig. perg.).

34. *V Praze, 1612 Maii 4.* — Královna Anna papeži Pavlu V.: o papežském dovolení, že smí navštěvovati ženské kláštery. (Orig. perg.).

35. *V Praze, 1617 Apr. 17.* — Královna Anna papeži Pavlu V.: žádá, aby v den narození bl. Aloise Gonzagy mohly býti slouženy zvláštní bohoslužby, zejména v kostelích jezuitských. (Orig. perg.).

Na konci svazku jest ještě jeden list císařovny Anny papeži Pavlu V. a jeden její list kardinálu Borghese, oba spíše jen povahy formální.

Barb. lat. 6832 (LXXX. 33):

Svazek zahajuje dvanáct původních listů arciknížete Ferdinanda papeži Pavlu V. z doby ode dne 28. července 1612 do dne 27. prosince 1618. Listy opět většinou povahy konvenční, neobsahují bohemik. V listě z Bratislavy ze dne 21. března 1618 doporučuje Ferdinand přízni papežově Alessandra Vasolih, který se vrací ze svého působení v Německu a v Rakousku do Itálie, a vyslovuje uznání jeho činnosti, hlavně v Praze, (byl zde auditorem nunciatury). Další listy Ferdinandovy, pocházející z let 1617 a 1618, určeny jsou kardinálu-nepotu Scipionu Borghese. Následují pak tyto listy:

¹⁷¹⁾ Týká se věci uherských.

V Praze, 1617 Aug. 30. — Arcikníže Ferdinand kardinálu Maffei Barberinimu: děkuje za blahopřání ze dne 29. června t. r. ke zvolení králem českým. »Gratissima mihi accidit« »Pragae die XXX. Augusti MDCXVII.« (Orig.).

V Praze, 1617 Jul. 12. — Arcikníže Ferdinand kardinálu Scipionu Borghese: děkuje za blahopřání ze dne 25. června ke zvolení králem českým. »Quod Dilectio Vestra« »Pragae die 12. Julii 1617«. (Orig., poškozenej na pravém okraji.)

Ve Štýrském Hradci, 1617 Dec. 12. — Arcikníže Ferdinand kardinálu Scipionu Borghese: chválí nuncia hradeckého Erasma Paravicina a přeje si, aby ještě zůstal u jeho dvora. K jednání o té věci posílá ke kardinálovi jako agenta Alfonsa Pico, jehož doporučuje. »Revmo dom. Erasmo Paravicino« »Graecii 12. Decembris 1617. (Orig. pap.).

Ve Vídni, 1618 Dec. 27. — Arcikníže Ferdinand papeži Pavlu V.: jednání o katolickou ligu, ve kteréž věci posílá do Říma jako zvláštního posla Jana Bapt. Petriagnana.¹⁷²⁾

Ve Vídni, 1618 Dec. 27. — Arcikníže Ferdinand kardinálu Borghese o úmyslu založiti nový řád rytířský na ochranu církve katolické, o němž blíže zpraví papeže Jan Bapt. Petriagnano, kte-

¹⁷²⁾ List Ferdinandův zní: Beatissime pater, domine, domine colendissime. Post obsequiorum meorum humilem commendationem filialis meae erga Stem Vram et hanc sedem apostolicam perpetuum incrementum. A principe Nivernensi, qui iam hic commoratur, et comite Adolpho de Althaim multa mihi communicata sunt, quae a christianis quibusdem regibus, principibus et primariis viris in Italia, Gallia, Polonia, ac partim etiam in Germania de instituendo novo ordine militari iam pridem pertracta sunt. Quod negotium cum eo iam pene deductum sit, ut eiusdem fructus aliquis haud dubie sperari possit, visum est eidem principi et collegis suis horum latorem Joannem Bap. Petriagnanum ad Stem Vram mittere, qui eidem rem omnem fusius exponat. Et cum eo perspiciam, omnia ista in reipublicae christianae consecrationem et stabilimentum instituta esse, operae pretium mihi visum est, eidem Petriagnano literas has ad eandem perferendas dare, quae, cum huius instituti a me vehementer probati testes essent, tum, ut Stem Vram cum debita ac filiali demissione rogarem, ut quod hactenus summa cum laude et multorum consolatione fecit, porro etiam progressum, ac maturam huius ordinis perfectionem paterna sua ope et autoritate promovere dignetur. Id quod presentium temporum status, quo res catholica summopere afflicta sit, vehementius postulare videtur, ut adversariorum conatus ordinis viribus et instituto reprimantur. Eo vero institutum hoc non parum promotum iri existimatur, si Stas Vra confirmationem suam, et quae ad rem perficiendam praeterea necessaria erunt, huc ad nuncium suum et ordinis istius auctores mitteret, quod Stem Vram pro paterno suo in rem publicam animo et desiderio facturam nihil ambigo eique me cum humili pedum osculo commendo. Viennae Austriae die 27. Decembris anno 1618. [vl. r.] Ferdinandus [vsak přetřeno a rozmazáno.] Stis Vrae humillimus et obsequentissimus filius Ferdinandus.

rého Ferdinand zároveň doporučuje.¹⁷³) (Orig. papírový s přitřetnou pečetí.)

Ve Vídni, 1621 Mart. 8. — Císař Ferdinand II. kardinálu Ludovisimu: blahopřeje k dosažení hodnosti kardinálské.¹⁷⁴) »Duplex nobiscus« »D. in civitate nostra Viennae die octava Martii a. d. mil. sexcentesimo vigesimo primo.« (Orig.).

Ve Vídni, 1621 Mart. 27. — Císař Ferdinand kardinálu Ludovisimu: zpravuje ho všeobecně o potlačení odboje a žádá ho za další podporu. (Orig. — Do listu vložen návrh odpovědi papežovy.)

Ve Vídni, 1621 Apr. 9. — Císař Ferdinand kardinálu Ludovisimu: žádá, aby při příštím jmenování kardinálů bylo přihlédnuto k žádostem císařovým. (Orig. — Koncept odpovědi papežovy vložen do listu.)

Následují listy císaře Ferdinanda kardinálu Ludovisimu (vesměs originály papírové s přitřetnou pečetí) ze dne 17. dubna 1621 (doporučení kardinálů), ze dne 9. května 1621 (o vítězném postupu v Uhrách), ze dne 27. června 1621, 14. srpna, 8. září a 8. prosince 1621; ze dne 15. dubna 1622 (o přijetí mimořádného

¹⁷³) List kardinálovi zní: Revme Domine. Dil. Vrae iam pridem perspectum esse scio, quod inter Christianos ac pios quosdam reges, principes ac primarios viros in Italia, Gallia, Polonia ac partim etiam in Germania de novo ineundo ordine militari pertractari captum sit. Quae tractatio Stis Suae auctoritate apostolica corroborata eo iam perducta est, ut de ipsius felici progressu et stabilimento nihil dubitandum est, velut Dil. Vrae ex harum latore Joanne Bapstista Petrignano latius intelliget. Cum igitur princeps Niverensis, qui iam hic commoratur, ac comes Adolphus de Althaim multa mihi de pio isto instituto communicaverint, idque ego in summam reipublicae Christianae catholicae salutem divini spiritus instinctu excogitatum esse censeam, id non potui non vehementer probare. Huius autem instituti perficiendi eo maior sese offerre videtur necessitas, quo res catholica in Germania in maiori discrimine constituta est. Scribo igitur Sti Suae eamque rogo, ut negotium maturandum conficiendumque curet, ut quae idem Petrignanus exponet, ea paterna sua benignitate iuvare dignetur. Porro quamvis Dil. Vram pro singulari sua in rempublicam voluntate idem facturam minime dubitem, volui tamen, ut meis etiam literis stimulus aliquis accederet, ac Dil. Vrae se mihi et rei catholicae arctius devinciendi occasio praeberetur. Cui vicissim omnia grati ac propensi animi studio defero, et a divina benignitate felicissimos rerum successus adprecior. Viennae Austriae die 27. Decembris anno 1618.

Dilectionis Vrae benevolus Ferdinandus.

Na tergu listu poznamenáno jest rukou sekretáře papežského: »Nostro Signore commanda, che si risponde brevemente, che si consoderà e consularà per vedere quello, che converrà di fare e pigliar risoluzione quantoprima si potrà.« Pod tím touže rukou: »Nostro Signore commanda, che si scriva di novo, si è fatto, quanto è stato possibile par gratificar S. Mtà come intenderà dal nuntio, al quale si remette. E in questo tenore si risponde all'imperatore.«

¹⁷⁴) Ludovisi kreován dne 15. února 1621 (srv. zde str. 38).

nuncia papežova Fabia Verospio),¹⁷⁵) ze dne 20. srpna 1622 (doporučuje přízni papežově Jeronyma Strassera, »Ordinis Minorum reg. observ. s. Francisci sacerdotem ac per Germaniam superiorem commissarium generalem«).

Ve Vídni, 1622 Sept. 24. — Ferdinand kardinálu Ludovisimu: doporučuje syna Jindřicha Kolovrata, mladého Kolovrata, kterého posílá za vzděláním do Říma otec, dobrý katolík (»meretur id parentis constans in religione zelus et singularis integritas«). »Ut eorum, qui bene de nobis...¹⁷⁶) »Datum in civitate nostra Viennae die vigesima quarta m. Septembris a. d. millesimo sexcentesimo vigesimo secundo, regnorum nostrorum Romani quarto, Hungarici quinto, Bohemici vero VI.« (Orig. pap. s přitřetnou pečetí.)

Původní listy arciknížete a císaře Matyáše papeži Pavlu V. obsaženy jsou ještě ve svazcích *Barb. lat. 1766* (XXIX. 110), kde je čtrnáct originálních pergamenových listů Matyášových, a *Barb. lat. 2165* (XXXI. 50), kde (fol. 155) jest list Matyášův z r. 1618.

Z listů arciknížete Maximiliána, bratra Rudolfova, jež obsaženy jsou ve svazku *Barb. lat. 6859* (LXXXI. 13), týkají se poněkud českých věcí listy ze dne 7. května 1611 (fol. 3), list z Inšpruku ze dne 10. března 1612 (fol. 8), v němž lituje smrti Rudolfovy a slibuje chrániti víru katolickou v říši, listy (na fol. 6 a následujících), které jednají o kostele chebském a o domě německého řádu v Chebu (značně porušené vlhkem) a listy z Prahy ze dne 15. dubna 1617 (fol. 11 a 12), jež týkající se sukcese v říši. Listy arciknížete Leopolda, jež v počtu 99 kusů vyplňují následující svazek *Barb. lat. 6860* spadají jen z nepatrné části do období pontifikátu Pavlova. První list je ze dne 26. července 1610, druhý z roku 1611, neobsahují však bohemik; následující list ze dne 17. ledna 1612 (č. 3) jedná o smíření s Matyášem a o vrácení zabavených statků biskupství pasovského, již pátý list pochází však z roku 1621, kdy arcikníže Leopold jest již mimo zájem českých dějin; poslední list je z 10. února 1632.

¹⁷⁵) Na konci svazku jest kopie listu Ferdinandova Verospimu z Melku z 29. října 1622. List ten netýká se však nijak věcí českých.

¹⁷⁶) V dopise se píše o Kolovratech: »Mittit in Urbem filium, quem habet unicum, consiliarius et cubicularius noster generosus, fidelis nobis dilectus Henricus à Kolowrath e vetusta in regno nostro Bohemiae baronum stirpe oriundus, qui generali rebellionem exaestuante fidem in exilio fortunis et patriae anteposuit, et quidem eum in finem mittit, ut pietate et litteris humanioribus iuventutem excolat, quo olim in virum efflorescens non modo inter spectabiles, sed utiles quoque religioni et reipublicae cives connumerari possit, eius adolescentiam Patris Vestri Reverendissimi auctoritate et patrocinio fovendam impense commendamus.«

Mnohem větší důležitosti, než listy arciknížat habsburských posléze uvedené, jsou pro české dějiny svazky *Barb. lat. 6883* (LXXXI. 37), jež obsahuje listy kardinála Františka Dietrichštejna z doby mezi 1. červencem 1599 a 15. prosincem 1624¹⁷⁷) a *Barb. lat. 6887* (LXXXI. 41), obsahující korespondenci pražských arcibiskupů Jana Lohelia z doby ode dne 14. listopadu 1611 do 21. září 1622, kardinála Harracha z doby ode dne 22. května 1623 do 12. března 1667 (fol. 29—148), a list arcibiskupa Jana Viléma (Libštejnského z Kolovrat) ze dne 11. prosince 1667.

Z listů kardinála Dietrichštejna dlužno uvést obsahem tyto:

V Kroměříži, 1616 Jan. 26. — Kardinál František z Dietrichštejna papeži Pavlu V.: oznamuje, že z pravomoci, propůjčené mu papežem, udělil dispens ke sňatku zem. hejtmana moravského Ladislava Popela z Lobkovic s neteří jeho zesnulé choti Annou Marií hraběnkou Salmovou, jejíž je poručníkem, stejně jako jejich dvou sester a čtyř bratří. Hraběnka Salmova veřejně přijala nejsv. svátost pod jednou a před notářem a svědky dobrovolně odpřísáhla víru luterskou přestoupivši ke katolicismu; dobrovolně vydala všechny protestantské knihy svému zpovědníku, projevila lítost, že již dříve nebyla katoličkou a že její rodiče zemřeli v heresi; pečuje o to, aby také její mladí sourozenci, z nichž tři bratří jsou již na vzdělání u pražských jezuitů, byli vychováni ve víře katolické a radí k přestupu i starší sestře. Lobkovic, přísný katolík, a hraběnka Salmova snaží se též o návrat poddaných k církvi katolické; z rozkazu Lobkovicova vypuzení byli protestantští duchovní z Holešova a nahrazení jesuity; této snaze napomáhá postup rekatolisace na sousedních statcích chropišském, jež nedávno koupil sám biskup, a tovačovském, jež je majetkem Salmovým.

Dietrichštejn doufá, že vším tím, co uvedeno, bylo dosti učiněno podmínkám, jež položil papež pro udělení dispense ke sňatku Lobkovicovu. »Premisso humillimo beatorum pedum osculo« »Datum Cremsiri XXVI Januarii a. d. MDCXVI« (fol. 20—23).

Ve zprávě je inserován list papežův kardinálu Dietrichštejnu, daný v Tusculu dne 15. října 1615, v němž na základě suppliky Lobkovicovy ukládá papež kardinálovi, aby »deposita omni spe cuiuscunque muneris aut premii, etiam sponte oblati«

¹⁷⁷) Následující svazek *Barb. lat. 6884* (XXXI. 38) obsahuje listy kardinála Dietrichštejna a dalších biskupů olomouckých výhradně již z doby pontifikátu Urbana VIII. (viz níže).

vyšetřil všechny okolnosti sňatku Lobkovicova, a splnomocňuje ho k udělení dispense.¹⁷⁸) (Orig. latinský.)

V Brně, 1617 Mart. 3. — Kardinál František z Dietrichštejna papežskému sekretáři Portvriu Felicianovi, biskupu folignskému: přimlouvá se, aby novému biskupu senjskému Agalichovi, řádu sv. Augustina, pro neutěšený stav biskupství a chudobu biskupovu zaslány byly instalační bully jen jednoduše »per viam secretam«. »Le gratie che del continuo ricevo« »Di Bruna 3 Marzo 1617«. (Orig. italský. Fol. 35.)

V Kroměříži, 1617 Mart. 23. — Kardinál František z Dietrichštejna papežskému sekretáři Porfyriu Felicianimu, biskupu folignskému: žádá za papežské schválení, aby mohl proboštví uprázdněné úmrtím svého suffragana, připojiti k jezuitské kolleji olomoucké. »Per non infastidir Vra Sgria Illma« »Di Crimsir 23 Marzo 1617.« (Orig. italský. Fol. 36).

V Mikulově, 1617 Maii 4. — Kardinál František z Dietrichštejna žádá papeže Pavla V., aby z důvodů zdravotních a pro pokročilý věk zprostil ho správy diecese olomoucké. (Orig. latinský. Fol. 42).¹⁷⁹)

Ve Vídni, 1618 Jul. 28. — Kardinál František z Dietrichštejna Pavlu V.: o hrozivém postupu českých stavů, kteří jsou podporováni Slezany a říšskými knížaty protestantskými a o vojenských přípravách císařových, který žádá za pomoc též papeže (Orig. l. c., fol. 45).¹⁸⁰)

Ve Vídni, 1618 Jul. 29. — Kardinál František z Dietrichštejna Pavlu V.: na včerejší poradě císařově s králem Ferdinandem a arciknížetem Maximilianem bylo usneseno, že ve věci kardinála Khlesla nebude podniknuto nic bez vědomí a souhlasu papežova. »Perchè Msgre nuncio« »Di Vienna a 29 di Luglio 1618«. (Fol. 50).

V Mikulově, 1618 Aug. 24. — Kardinál František z Dietrichštejna Pavlu V.: oznamuje, že stavové moravští shromáždění za přítomnosti krále Ferdinanda zvolili ho svým generálem, a žádá, aby podobně jako za vpádu Bočkajova na Moravu, byly mu udě-

¹⁷⁸) Inserovaný list začíná »Oblata nobis nuper« a končí sankcí proti případným úplatkům: »Volumus autem, quod si tu spreta monitione nostra huiusmodi muneris aut premii occasione dispensationis praefatae exigere aut oblatum recipere temere presumpseris, eo ipso a iurisdictionis et pontificalium exercitio fructuumque mensae tuae episcopalis perceptione tamdiu suspensus sis, donec relaxationem suspensionis huiusmodi per satisfactionem condignam merueris obtinere. Datum Tusculi sub annulo piscatoris die XV. Octobris MDCXV pont. nostri anno undecimo.«

¹⁷⁹) Text listu otištěn v příloze I.

¹⁸⁰) List otištěn v přílohách, č. II.

leny dvě dispense, totiž z irregularity pro případ, kdyby došlo ke střetnutí zbraní a osvobození od denního růžence v případě naléhavého zaměstnání jiného.¹⁸¹⁾ »Questi stati di Moravia« »Di Nicholspurg 24 Agosto 1618«. (Orig. l. c., fol. 52.)

V Praze, 1621 Apr. 22. — Kardinál František z Dietrichštejna papežovi Řehoři XV.: blahopřeje ke sňatku neteře jeho Hippolyty s knížetem Aldobrandinim. »Richiede l'humilissima devotione« »Di Praga li 22 Aprile 1621« (fol. 60).

Ve svazku *Barb. lat. 6887*, výše citovaném, uloženo jest těchto devět listů pražského biskupa resp. arcibiskupa Jana Lohelia z doby pontifikátů Pavlova a Řehořova:

1. V Praze, 1611 Nov. 14. — Jan Lohelius, biskup-suffragán arcibiskupa pražského, kardinálu Scipionu Borghese: brání se proti výtkám, jako by správu pražské arcidiecése a úřad koadjutora pražského arcibiskupa, o jehož převzetí napsal do Říma, byl vzal na sebe bez vědomí papežova. Když úřad přejímal, nabyl ze zprávy císařských komisařů přesvědčení, že toto opatření učiněno bylo za součinnosti papežských nunciů u císaře Rudolfa i u krále Matyáše, a teprve nyní z listu biskupa melfského (nuncia u krále) se dovídá, že vše stalo se na úkor práv papežského stolce a že nutno vyčkati souhlasu papežova. Podrobí se rozhodnutí papežovu a je připraven i vzdáti se tohoto úřadu. Ujišťuje však, že zatím nekoná nic, co souvisí s hodností arcibiskupskou, nýbrž, že, jako inspektor, účastní se jen správy hospodářství arcibiskupova, které propadalo již zkáze. Žádá za přímluvu a omluvu u papeže.¹⁸²⁾ »Proxime superioribus diebus« »Datum Pragae in monasterio nostro B. Virginis Mariae Montis Syon 14. Novembris 1611.« (Orig.; fol. 1 a 4).

2. V Praze, 1611 Dec. 5. — Biskup Jan Lohelius Pavlu V.: prosí za odpuštění, že omylem, ne ze zlé vůle, ujal se koadjutorství pražského arcibiskupství bez svolení papežova a prosí, aby papež ho v tomto úřadě potvrdil. (Orig. fol. 2—3).¹⁸³⁾

3. V Praze, 1611 Dec. 5. — Jan Lohelius kardinálu Borghese: popisuje okolnosti, za jakých převzal správu pražského arcibiskupství, omlouvá se, že tak učinil bez vědomí papežova a žádá za přímluvu u papeže za prominutí a za potvrzení svého

¹⁸¹⁾ V dopise poznamenává Dietrichštejn: »Questo carico è stato da me anco volentieri accettato par farmi più atto in ogni occorrenza à servire non solo la Santità Vostra, ma ancho l'Eccelma casa Borghese.«

¹⁸²⁾ Na tergu dopisu naznačena jest takto odpověď kardinálova: »Faccia spedire la coadiutoria in Roma quantoprima, che cessarà ogni dubbio et troverà sempre in Sua Stà ogni buona dispositione verso di quella chiesa e persona sua.«

¹⁸³⁾ V přílohách č. III.

úřadu; líčí neutěšený stav katolické církve v Čechách vůbec a arcibiskupství pražského zvláště. (Fol. 5—10).¹⁸⁴⁾

4. V Praze, 1612 Jan. 2. — Opat Jan Lohelius kardinálu Borghese: děkuje za přímluvu a přízeň, projevenou mu u kurie ve věci jeho koadjutorství, a oznamuje, že převzetí apoštolské bully svěřil císařskému sekretáři Bernardu Rossimu. »Postridie kal. Januarii anni ineuntis« »Datum Pragae in monasterio meo B. Virginis Mariae Montis Syon postridie kal. Januarii an. 1612.« (Orig.; fol. 11 a 16).

5. V Praze, 1612 Aug. 27. — Jan Lohelius kardinálu Borghese: stěžuje si do průtahů, pokud jde o papežské potvrzení jeho v úřadě koadjutora arcibiskupa pražského. »Varie hactenus optima mea« »Datum Pragae 27. Augusti 1612« (Orig.; fol. 12 a 15).

6. V Praze, 1617 Febr. 13. — Jan Lohelius, arcibiskup pražský, Pavlu V.: stěžuje si do opata a konventu praemonstratského kláštera sv. Vincence ve Vratislavi, kteří dovolávají se pochybného privilegia Jana XXIII. a prohlašují se za klášter eximovaný z pravomoci generálních visitatorů řádu, odmítají uznávati nadále visitaci opatů strahovských ve svém klášteře, a žádá, aby papež výslovně tento klášter postavil na roveň všem ostatním klášterům praemonstratským. »Litteras, quibus clementissime« »Datum Pragae in residentia mea archiepiscopali 13. Februarii anno 1617« (fol. 13—14).

7. V Praze, 1617 Febr. 13. — Arcibiskup Lohelius kard. Borghese: stěžuje si do opata a mnichů kláštera sv. Vincence ve Vratislavi, kteří »peccant in omnium religiosorum ordinis Praemonstratensis schandalum, negligunt fundatorum voluntatem et evanescentes impunitatis praesumptione regulam, quam professi sunt, ignorant.« Byla by již obnovena kázeň v klášteře, kdyby nepředstírali mimořádné svobody na základě privilegia Jana XXIII., které však podle názorů Loheliova získali nesprávně, jak patrně zejména z toho, že od žádného papeže nedosáhli jeho potvrzení. »Etsi frequentioribus« »Datum Pragae in residentia mea archiepiscopali 13. Februarii 1617«. (Fol. 17—18.)

8. V Praze, 1618 Apr. 9. — Jan Lohelius kardinálu Borghese: děkuje za povolení osmiměsíčního odkladu »ad visitanda sanctorum apostolorum limina«. »Gratias habeo maximas« »Praegae 9. Aprilis 1618« (fol. 20).

9. V Praze, 1622 Sept. 21. — Jan Lohelius, arcibiskup pražský, jménem svým i všeho kněžstva království Českého zpravuje

¹⁸⁴⁾ Text listu otištěn v přílohách o č. IV.

papeže Řehoře XV. o neutěšeném stavu katolického kněžstva v Čechách, o úmyslech císařských prodati někdejší církevní statky, konfiskované nekatolickým stavům, a žádá, aby papež ujal se jejich práv a aby doporučil je přízni císařově. (Fol. 24—27.)¹⁸⁵⁾

V tomže svazku (*Barb. lat. 6883*) jest též (fol. 23) list pražského kanovníka Jana Arnošta Platejza kardinálu Ludovisimu ze dne 26. února 1622; žádá tu za potvrzení a vydání bully pro sebe na proboštví u Všech Svatých v Olomouci, ve kterouž hodnost byl řádně zvolen příslušnými řeholníky i potvrzen již papežem Pavlem V., ale pro některé nároky, vznesené jesuity, zrušené však rovněž Pavlem V., bylo dosud zdrženo vydání bully papežské. (Incipit: »Cognoscendo che la divina Mtà« »Di Praga alli 26 di Febraio del 1622«.)

Listy vřatislavského arcibiskupa Karla ke kurii z let 1613 až 1624 uloženy jsou ve svazku *Barb. lat. 6898* (LXXXI. 52), k nim připojen je též list kardinálu Harrachovi z roku 1620. Následující svazek *Barb. lat. 6899* (LXXXI. 53) obsahuje pak originály listů kardinála Khlesla ode dne 31. května 1612 do 31. srpna 1630 (celkem 145 fol.), tedy již také z doby Urbanovy.

* * *

Listy různých korporací, především ovšem duchovních, z doby pontifikátu Pavlova obsahuje svazek *Barb. lat. 7056* (st. sign. LXXXIV. 12):

1. *V Praze, 1610 Oct. 25.* — Italská kongregace v Praze (Congregazione Italiana dell' Assunta B. Virg. Maria) kardinálu Borghese: žádá za příspěvky pro špitál, který založili v Praze před šesti léty »in cinto de' moltissimi infermi poveri, che vedevamo miserabilissimamente morire per le strade senza provisione nessuna all' anima.« Uznávají, že dostali sice od císaře dosti značný příspěvek, ale události poslední doby a přítomná situace navaly jim v cestu nové překážky. Psali již kardinálu Lanfrancovi,¹⁸⁶⁾ a kardinál Bellarmin sdělil s nimi již písemně, že kardinálové jsou ochotni přispět, aby jen vyslali někoho pro příspěvky. I vyslali Giovanni Pietra Zaniho »qual è stato qui auditor di Mons. nuntio Ferreri.« Bude-li kardinál Borghese dobrým příkladem předchá-

¹⁸⁵⁾ Viz v přílohách o č. V.

¹⁸⁶⁾ T. j. kardinál Lanfranco Margotti, zvláštní sekretář (segretario particolare) papežův.

zeti, dají zajisté i ostatní kardinálové.¹⁸⁷⁾ »Sono già anni 6...« »Di Praga e di 25 Ottobre 1610«. (Orig. Fol. 4—5.)

2. *V Praze, 1611 Apr. 18.* — Italská kongregace (»Tota Italorum Congregatio Assumptae B. Mariae Virginis«) v Praze papeži Pavlu V.: prosí za příspěvky pro špitál. »Edocta Basilianum« »Pragae 18 Aprilis 1611.« (Orig.). Fol. 6.

3. *V Praze, 1612 Jan. 2.* — Italská kongregace v Praze (»Tota Italorum Assumptae B. Mariae Virginis Congregatio«) kardinálu Borghese: prosí za příspěvky pro vlašskou kapli v Praze. »Pragae 2. Januarii 1612«. (Orig. Fol. 7.)

4. *V Praze, bez data.* — Táž kongregace italská v Praze kardinálu Borghese: o téže kapli. (Fol. 8—9.)

5. *V Praze, 1612 Jan. 2.* — Táž kongregace italská kardinálu Borghese: opět prosí o příspěvky na kapli. Fol. 10.

6. *V Olomouci, 1622 Febr. 5.* — Konvent řádu Augustiniánů ve Fulneku kardinálu [Maffei] Barberinimu: žádá za přímluvu u papeže v rozhodnutí pře, jinak neoznačené, ve prospěch klášteřa. »Olomucii 5. Februarii a. 1622.« Podepsáni: »Franc. Adamus prior monasterii Fulnucensis cum conventu« a »Franc. Matthias Feretius, praepositus monasterii. (Orig.). Fol. 11.

7. *V Olomouci, bez data.* — Johannes Floridus Tengelott a Valtelin, »patritius Romanus, canonicorum regularium Lateranensium ordinis s. Augustini Olomucii ad Omnes Sanctos professus« kardinálu Borghese: prosí ho, jakožto protektora řádu, za přímluvu a povolení, aby mohl dokonati svá studia filosofická. »D. Olomutii e monasterio Omnium Sanctorum, die (sic).¹⁸⁸⁾ (Fol. 12.)

8. *V Brně, 1618 Novemb. 6.* — Christoforus de Massa, kapucín, kardinálu Borghese: o neutěšeném stavu katolické církve a císařského vojska v Čechách a na Moravě. (Fol. 14.)¹⁸⁹⁾

Následují listy kapucína Frà Salvatore da s. Salvatione z Prahy ze dne 1. května 1623 (fol. 19) a z Vídně ze dne 14. července téhož roku (fol. 20) a latinský list kapucína Josefa Poláka (Polonus) z Českých Budějovic ze dne 20. května 1624 (fol. 21). Z ostatních dopisů, sestavených v kodexu, budtež ještě uvedeny alespoň tyto:

V Praze, 1629 Februarii 10. — Franciscus Antoninus Ribas, provinciál dominikánského řádu v Čechách, ohlašuje svůj

¹⁸⁷⁾ »Se V. Sigria Illma sarà il primo in questo christianissimo fatto, tutti li altri cardinali senza fallimento seguiranno.«

¹⁸⁸⁾ Na listě nahoře nadepsáno 1. Novembris.

¹⁸⁹⁾ Viz přílohu VI.

příjezd do Říma k volbě generála řádu dominikánského. »Datis in nostro conventu s. Aegidii die 10. Februarii a. 1629.« (Fol. 39.)

V Prase 1629 Februarii 10. — Michael de Spiritu Sancto, převor dominikánského řádu v Čechách, ohlašuje rovněž svůj příjezd do Říma k volbě generála řádu dominikánského. (Fol. 40.)

V Prase, 1630 Oct. 14. — Rektor koleje pražské, provinciál český a jiní jesuité prosí papeže, aby členové řádu nebyli uváděni v hodnosti biskupské. (Fol. 60—61.)

* * *

Těžké mraky, které od prvních let XVII. století stahovaly se nad celou říši německou, objevovaly se stále patrněji i na obzoru kuriální politiky paláce kvirinálského; situace v Německu, kde obě veliké skupiny, katolická i protestantská, připravovaly se diplomaticky i vojensky k účtování, vyžadovala také zvláštní pozornost papežovy. Jestliže v popředí zájmů prvních let pontifikátu Pavlova, pokud šlo o události za Alpami, stál rodinný spor v domě habsburském a náboženské otázky v dědičných zemích rakouských, obracela se po smrti Rudolfově pozornost papežova značně i k poměrům v říši. Na říšském sněmu v Řezně býval papež pravidelně zastoupen, r. 1608 byl tam jako zástupce kurie kardinál Millino,¹⁹⁰⁾ na sněmu roku 1613 vyslán byl jako legatus a latere biskup tridentský Karel Madruzzi,¹⁹¹⁾ jehož písemnosti týkající se tohoto posláni a listy jeho psané z té doby různým osobám, ovšem také kardinálu Scipionu Borghese, uloženy jsou v knihovně ve svazku *Barb. lat. 5912*: »*Registro del negotio della legatione imperiale 1613.*«

Ve svých zájmech o řešení nástupnické otázky v říši a o náboženských poměrech německých byl Pavel V. od počátku svého pontifikátu vyrušován sporem s Benátkami, vyvolaným právě přílišným sebevědomím papežovým o své moci, a mimo to přešlo naň nepříjemné dědictví po Klimentu VIII., vleklý a dosud nevyřízený spor dominikánů a jesuitů o Molinovo učení o milosti, projednáváný kongregací de auxiliis gratiae a vlekoucí se již od

¹⁹⁰⁾ Viz výše str. 55 a 57.

¹⁹¹⁾ Kardinál Karel Madruzzi byl biskupem tridentským r. 1600—1629. Biskupství tridentské bylo po 120 let obsazeno členy rodiny Madruzzi, z nichž tři byli kardinály. Byli to Karel a Krištof Madruzzi (1539—1567), kard. Ludvík Madruzzi v l. 1567—1600, kard. Karel Madruzzi 1600—1629; posléze Emanuel Madruzzi v l. 1629 až 1658.

r. 1594.¹⁹²⁾ Pro oba spory najde se ovšem v knihovně Barberini pramenů s dostatek.

Pavel V. dočkal se ještě vypuknutí konfliktu mezi českými stavy a císařem Matyášem a potom Ferdinandem. Tato první část války třicetileté měla daleko více ráz náboženského boje, než období pozdější, a proto sympatie a přání kurie byla přirozeně úplně na straně římsko-španělské. Pavel V. mohl s radostí slyšeti o porážce vojsk Fridricha Falckého a ve vítězství císařově na Bílé Hoře viděl i vítězství svoje. Zdá se to samozřejmým, ale v době jen o málo pozdější nebylo tomu tak vždy.

Z doby českého povstání a krátké vlády Fridricha Falckého zachovány jsou v knihovně Barberini mimo diplomatickou korespondenci, o níž stala se výše zmínka, ještě některé zprávy. Ve svazku *Barb. lat. 5116* (LVI. 30) jest zapsán (fol. 68) »*Processus in coronando rege Bohemiae Friderico eius nomine Primo breviter consignatus 1619.*« Ve svazku *Barb. lat. 5308* (LVII. 72) čte se (fol. 48—55) »*Manifesto pubblico di noi Federico, per la di Dio gratia re di Bohemia, palatino del Reno et Elettore dell' Imperatore, perchè abbiamo accettato la corona di Bohemia et il commando dell' paesi incorporati.*«

Svazek *Barb. lat. 2454* (stará sign. XXXII. 235) obsahuje zlomek většího rukopisu, který je nyní označen fol. 1—40, avšak v původním rukopisu tvořil folia 378 až 387 a 348 až 376. Zlomek ten nadepsán je »*Germania breviter descripta anno salutis 1619*« a počíná se výkladem o rozsahu území: »*Germania provinciarum Europae etiam nunc maxima, quamquam angustioribus, quam antea limitibus circumscribitur, late tamen in Germanicum ac Balchicum oceanum ad septemtrionem excurrit.*« Při titulu poznamenává se »*Addita ad Bohemiae descriptionem Bohemiae motus ac belli historia.*« Zmíněný tu popis Čech počíná se na fol. II všeobecnými údaji o povaze země, o jazyku národa, o rozloze a přírodním bohatství země,¹⁹³⁾ zmiňuje se stručně o Praze,¹⁹⁴⁾ z ostatních

¹⁹²⁾ Srv. Ranke, Die römischen Päpste II, str. 210.

¹⁹³⁾ Bohemia Germaniae ea quidem provincia est et quidem nobilissima amplissimaque quippe quae una regium servat nomen ac decus, nisi si quis forte Daniam quoque Germaniae accensendam putet. Sermonem tamen particulari utitur eoque a germanico dissimillimo, illirico nihilominus polonicoque persimili; eum vero antiquum nativumque non esse, sed ab exteris gentibus aut certe ab exteris regibus invectum conicere facile licet. Provincia forma circulari proxima montibus ac silvis, quae Hercinae portiones sunt, nativo veluti muro in amphiteatri speciem circumsepta; ex montibus flumina multa partim externis partim internis profluunt, praecipua ex his Multavia seu Molda, quae Pragam abluit, regionemque fere secat mediam, et Albis, qui Moldam recipit expetusque Bohemiam longissimo tractu ad Cimbricam Chersonesum, quae nunc Olsacia atque Dania, in mare volvitur. Montes,

měst pak toliko o Budějovicích a o Plzni. Po velmi stručném nástinu dějin českých líčí se pak podrobněji události od uzavření protestantského kostela v Broumově a zboření kostela ve Hroboch (od fol. 14) dále po celý rok 1619.

Autor této »historie«,¹⁹⁵⁾ přísně katolického smýšlení, byl patrně Videaňan; o příčinách povstání a bouřlivých událostech

quos diximus, circum obtindi alicubi ramos veluti quosdam inexortum ducunt metallorum omnis generis auri inprimis foetos, marmora quoque gignunt pulcherima inter qua perlucidi lapilli gemmaeque promicant genere multiplices, specie praestantes. Prae ceteris laudantur piropi, quos granatos nuncupamus, hi namque orientalibus praeferruntur, reliquae gemmae non item adamantes longe infra censetur, marmoribus, ut diximus, innascuntur, quandoque inter fluminum ac torrentium arenas inveniuntur, non raro etiam ex concretis glacie lignis ac lapidescentibus eruantur.« — V dalším zmiňuje se pak o podnebí a rostlinné produkci země: »Coelo utitur frigidior, non tamen insalubri, hinc rarae ibi vites et ex his vina acidiora austerioraque nam oleae non hic tantum, sed in universa Germania desiderantur; frumentum vero atque ordeo adeo ferax est, ut exteris quoque suppeditare facile possit. Verum enim vero, quod natura negavit, ars efficit: cervisiam enim incolae coquant tantae bonitatis, quantae in reliqua Germania non alibi. Itaque vini indigentiam tolerare non egre possunt praeterque quod ut quique paulo ditiores nobilioresque, quales in Bohemia multi, externa vina et quidem liberalius bibunt, impensius maximis, allata. Sunt enim Bohemi in mensis extrudendis effusi et Germanis cedere palmam, ut in reliquis, quae ad gloriam pertinent, ita et in conviviorum apparatu laetitiaque probrum putant. Plebs nobilioribus obnoxia, nobilium plerique omnes elatioris sunt inque externos fastidiosi. Superbiam vultu quoque atque incessu praeseferunt quodque notatu dignum, ut quibus sint moribus praedici facile despiciamus omni aevo suis principibus negocium exhibuisse memoriae proditum, contra reges enim omnes, duobus tantum exceptis, seditiones maximas excitarunt.«

¹⁹⁴⁾ Primaria urbs totius provinciae metropolis Praga amplitudine atque splendore inter non modo Bohemicas, verum etiam Germanicas omnes urbes, facile princeps, ut non immerito eam pro domicilio tot reges, tot caesares elegerint. Ex tribus enim veluti urbibus constat, quibus, suum cuique nomen veteri, novae et parvae, a duabus prioribus flumine seunctae, ponte lapideo superiniecto, qui ex viginti duobus arcibus constat, opus Vladislai regis. Praeter pontem aedificia alia, cum publica, tum privata magnificentissime exstructa, populi frequentia maxima, rerum omnium sive indidem provenientium sive invectarum copia singularis. Ceterae Bohemiae urbes longe infra Pragam, quamquam ex his quaedam nobiles florentesque, una Budvicium vulgo Budvais, fortasse, ab albo solo ita germanico vocabulo nuncupata, sine laude non est praetereunda, non tam quia argenti fodinis dives, quam quia hoc tempore una totius Bohemiae seditionis expertus Ferdinando regi fida regium exercitum multis aluit mensibus, regiisque ac perduellium vexati castus cives non constanti modo, sed et libenti animo obsidionis incommoda, hostium incursiones, agrorum vastationes pertulerunt, quamquam et Pilsna laudanda, quae non tam suo quam hostium amissa scelere est, ut suo loco dicendum.«

¹⁹⁵⁾ Od podrobnějšího rozboru tohoto vypravování tu upouštím, nejen proto, že není to v úkolu tohoto článku, nýbrž i z té příčiny, že historie bude vydána tiskem v souvislosti s jinými zprávami o českém povstání, čerpanými z archivů italských.

v květnu r. 1618 zpraven byl od Fabricia, o němž, líče pražskou defenestraci, praví: »Tertius, quem dixi, cui Philippo nomen, vir est apprime pius ac religiosus, quo ego Vienne familiariter usus; facti seriem ex eodem didici.«¹⁹⁶⁾ Mluvě o příjezdu Bouquoyově, Dampierrově a jiných důstojníků ke králi do Vídně dne 6. července 1619, zmiňuje se o množství munice, kterou odtud dne 11. července odváželi zpět do Tábora a podotýká »sexaginta enim currus numerati a me sunt.«¹⁹⁷⁾ Pojednává o volbě Ferdinanda II. císařem německým, podává při této příležitosti stručnou charakteristiku jednotlivých kurfiřtů.^{197a)}

Kurfiřt falcký: »Hodiernus palatinus Federicus huius nominis Quintus iuvenis admodum est, nec dum enim vigessimum quintum explevit annum, moribus tamen gravibus et supra etatem austeris, statura nec brevis nec tamen provectus, colore subnigro, tota corporis constitutione vegetus, aures faciles operum implorantibus praebet. Probos homines consultationibus adhibet, nec facile tamen arcana imperii aliis credit. Senatores quotidie ferme statis horis praesens ipse cogit, pubem optime armatam velitationibusque ac lustrationibus optime exercitam habet, magna denique consilia versare animo videtur. Utinam quinquennium Neronis ne referat illudque hoc maxime tempore expleverit, cum de Boemiae regno cogitare dicitur.

Superioribus annis Angliae regis filiam sibi matrimonio iunxit, ex qua quinquennem iam sustulet filium nec multos ante menses largitionibus ac morum dexteritate tandem efficit, ut ab Angliae proceribus adnitente etiam rege socero ad regnum novaretur, eo tamen demum potiturus, si regis filius altero iam extincto superstes nulla suscepta prole decedat.

Kurfiřt saský charakterisován jest takto: Ioannes Georgius [Saxoniae dux], qui fratre, paucis ante annis sine liberis extincto, superstes etiam nunc regnat annum agens trigessimum quintum, statura est breviori, facile epatis causmate animo (ut aiunt) vini potu rubicundiore, moribus agrestibus, ut plane venatorem agnoscas. Iustitiae tamen tenax nec libidini, uti frater, obnoxius. Plures iam ex secunda uxore filios sustulit, Luteri maiorum ac regni veluti malo fato sectator est, amice tamen catholicis omnibus, principibus Austriacis inprimis utitur, quod sane hoc tempore omni commendacione dignum, cum a Boemis vocatus et legationibus plurimis ad regnum capessendum sollicitatus, constantissime semper abnuat.

Secundum principes Austriacos, qui regna possident, di-

¹⁹⁶⁾ Fol. 16. — ¹⁹⁷⁾ Fol. 24 p. v.

^{197a)} Otiskují ji zde podle prepisů zesnulého ředitele Dra Nováčka.

tionesque plurimas, quas modo recensuimus, nullus Germaniae princeps ditior habetur potentiorque. Anni redditus, qui ad decies centena aureorum millia pertingere dicuntur, ex cervisiae praesertim vectigalibus metallorumque fodinis proveniunt. Vires ex iisdem divitiis tum ex urbibus atque arcibus munitissimis denique ex subditis obsequentissimis metiri licet. Luterani enim, quales nunc Saxones, genus hominum molle. Ergo principem nacti suis innutritum moribus quique ipsos nullis implicet bellis altissimaque pace frui sinat, quod reliquis Germanis vix contingit, nec simulate eum diligunt et quasi alterum deum venerantur.

Saxoniae dux inter electores, quos vocant, sexto loco ante Brandenburgensem, qui postremus est, sedet et peculiari munere ac titulo imperii archimaresciallus barbaro quamvis absurdoque vocabulo nuncupatur.

O kurfiřtu braniborském píše pak autor takto (fol. 32): Postremus inter septem viros electores Brandenburgensis marchio; is hoc tempore Ioannes Sigismundus virilis plane aetatis annum agens prope quinquagesimum, moribus tamen nequaquam virilibus quasi enim virilitatem cum palatino senilium morum iuvene, quod iam diximus, commutaverit, ebrietati et luxui mire deditus administrationem senatoribus neque iis tamen sobriis, pridem demandavit, quamvis filios habeat, quorum natu maior annum iam attingit vigesimum paternis tamen innutrite moribus, quasi ab iis discedere degenare sit vix generosius quiquam spondere hactenus videntur. Religione Calvinianus, an luteranus an epicuraeus potius, non plane perspectum. Sane luteranos incolas, qui Calviniani fieri voluissent, superioribus annis adnitente fratre (qui dux Lagerendorum, quasi dixeris, venatorum pagi, nuncupatur) edicto proposito expellere conatus coorta seditione uxore insuper Lutero patrocinante edictum abrogare uxori ac luteranis morem gerere coactus est. Quotidianae tamen dissidentis populi contentionis huic principis fratre hinc uxore quodammodo praeunte factisque furiosis hominibus subdente usque adeo infaelix Germania postquam semel agitari coepta assiduis procellis pervia miserandum in modum fluctuatur.

Duchovní kurfiřti takto jsou popsáni (fol. 37): Hodiernus archiepiscopus (Moguntinus) Joanes Suicardus a Cronenberg sexagenarius hoc tempore est, viribus tamen vegetus et totius constitutione corporis optime efformatus, somni cibique inprimis moderatus, moribus gravis non tamen in imundis catholicae religionis cultum antecessorum incurrit paene collapsum restituit.

O kurfiřtu trevířském následuje: Is hoc tempore Lotha-

rius Meternich, vir adprime gravis et subausterus, aetate ac viribus Maguntino par, redditibus impar, neque enim ad trecenta aureorum milia ascendere existimantur. Catholicae religionis assertor acerrimus, nobiliores enim e subditis, qui catholici esse nolint, omnium publicorum munerum ac magistratuum expertes esse iubet, cives ac paganos bona sua dividere ac alio migrare compellit.

Podobně i kolínský (fol. 38 p. v.): Hodiernus elector (Coloniensis) Ferdinandus Guilielmi Bavariae ducis filius, ut alibi diximus, Hernesto patruo successit. Praeter Columniensem alios administratoris, ut mos est, nomine episcopatus et quidem opulentissimos possidet Leodiensem, Monasteriensem, Paderboriensem, Heildensem(!), quo fit, ut quemadmodum regias opes habet, ita regios quoque sumptus faciat, non tamen inanes, ut mos fuit patrum. Aetatis est paulum infra quadragesimum annum, procerae staturae, iucundi oris ingeniique perameni, venationi maxime deditus, curam tamen commissi gregis praesertim sacerdotum, qui exemplo caeteris esse debent, nequaquam negligit. Consiliis optimos viros adhibet denique omnia sapientissime administrat, ut ecclesiastici ordinis catholicaeque religionis columen iure diu posse videatur.

Posléze možno ještě z pojednání uvésti zde charakteristiku císaře Ferdinanda, která podává se tu takto: »Ferdinandus hoc ipso tempore caesar electus, quadragenarius est natura sane mitis ac clemens, adprimeque pius ac religiosus et nisi si quis ei nimiam indulgentiam vitio vertat, plane innocens, quibus tamen moribus efficere nequaquam potuit, quominus suscitatus in Bohemia a perduellibus ignis vicinas quoque provincias afflaverit, nec dum (ita deo moderante) deflagaverit. Ferdinando filii tres optimae indolis adolescentuli et domus Austriacae spes altera, totidem enim et Philippo Hispaniarum regi sunt. Hi Grecii in Styria avita ditione hoc tempore degunt, matre non ita pridem orbat, quae Maximiliani Bavariae ducis soror fuit, Ferdinandi fratres superstites Leopoldus et Leopoldus et Carolus, hic episcopus Brisinonensis ac Vratislavensis, ut iam diximus, in Silesia commoratur. Leopoldus et ipse episcopus Passaviensis atque Argentoractensis neuter tamen sacris initiatus, hactenus fere in Alsatia in oppidis partim avitis partim Argentoractensis ditionis degere solitus aliquot ante menses aversus a cesare Matthia tum superite Maximiliano eiusdem caesaris fratre iam demortuo Tirolensis comitatus administrationi impositus, quam nunc sub auspitiis Ferdinandi fratris atque Alberti patrualis retinet.«

Známa »Secretissima instructio Gallo-Brittanno-Batava Fre-

derico V. comiti Palatino electori data« z r. 1620¹⁹⁸) přepsána jest ve čtyřech svazcích knihovny: Barb. lat. 2457 fol. 84-96, 2591 fol. 139-153, 2648 fol. 1-20 a Barb. lat. 2675 fol. 53-65.¹⁹⁹)

Ve svazku Barb. lat. 2595 (st. sign. XXXIII. 115) naleznese (fol. 20—29) známý fingo vaný list Václava Merošvy: »*Epistola Wenceslai Meroschwa Boemi ad Joannem Traut Norimbergensem de statu praesentis belli inter Ferdinandum imperatorem et Federicum comitem Palatinum*, et cui ex his adhaerendum esset urbibus imperialibus liberis. Ex castris Boemicis missa, a Wallonibus intercepta anno 1620.«²⁰⁰) Datováno k 15. květnu toho roku. Tento list, jenž hájí zájmů Ferdinandových a jehož autor i adresát jsou patrně osoby smyšlené, vyšel též německy (v Augšpurce), francouzsky a holandsky.²⁰¹)

Porážka českého vojska na Bílé Hoře byla v Římě papežem oslavena chrámem zasvěceným P. Marii Vítězné.²⁰²) Dlouho však Pavel V. Bílé Hory nepřežil; je známo, že v lednu 1621 při oslavném procesí, jehož se účastnil, podceňuje svou chorobu, ač ozvala se důtklivěji již koncem předešlého roku, zachvácen byl návaem mrtvice, a že brzy potom zemřel dne 28. ledna 1621.

Po šestnácti letech bylo opět rozhodnuto o obsazení papežského stolce a uvéstí v pohyb všech diplomatický aparát nejen kardinálův, ale hlavně diplomacie španělské a rakouské, v době pro ně tak rozhodující. Kandidátem strany francouzské, vedené kardinálem Bentivoglio, a stoupenců zesnulého papeže byl kardinál Camponi, který však byl značně kompromitován svou ne právě nejlepší minulostí, tím více, že v kollegiu byli kardinálové příkladného života a svaté pověsti, jako Rochefaucault, Federico Borromeo a zvláště ovšem jesuita Bellarmin, jenž také v prvních hlasováních konklave, uzavřeného dne 8. února, soustředil na sebe nejvíce hlasů. Triumfovali však tentokrát posléze kardinálové směru španělského, vedení Ubaldinim: dne 9. února zvolen byl kardinál Alessandro Ludovisi, Řehoř XV. Dne 14. února byl slavně korunován.

Zvolený papež byl sice již stár, na prahu sedmdesátky (narozen 1554), ale vedle něho vystupuje do popředí mladý sotva 25letý

¹⁹⁸) Zíbrt, Bibliografie české historie sv. IV, str. 321, č. 5466—5482.

¹⁹⁹) Srv. též Brom, Archivalia in Italië, díl II. str. 359, č. 273.

²⁰⁰) Srv. Zíbrt, Bibliografie české historie sv. IV., str. 379, č. 6235 a 6236. Latinské vydání listu otiskl Matěj Kovář ve Sborníku Historického Kroužku Vlasti II. 1893 str. 60—73.

²⁰¹) Viz Zíbrt, I. c., č. 6237 až 6240.

²⁰²) S. Maria della Vittoria na dnešní Via Venti Settembre.

nepos Ludovico Ludovisi, vchovanec jesuitů.²⁰³) Jako Řehořovou i jeho hlavní myšlenkou bylo, aby co nejvíce bylo využito vítězství císařova a aby upevněn byl znovu co nejvíce katolicismus. To mělo se stát pomocí jesuitů a založení nové výbojné kongregace. Tehdy kanonisováni oba největší světci jesuitští sv. František Xaverius a sv. Ignác z Loyoly, jemuž vystavěn nový chrám v Římě, tehdy prohlášena svatou typická světice španělská sv. Terezie. kanonisováni sv. Isidor i sv. Filip z Neri, tehdy založena kongregace de Propaganda Fide. Je přirozeno, že velké úsilí věnovala kurie na znovuzískání zemí českých, kde situace pro ni po více, než dvou stech letech, počala se ukazovati tak příznivě. Přední úkol v této akci připadl ovšem zástupci a strážci zájmů církve katolické u dvora císařského, nunciu papežskému. Kurie, dobře jsouc si vědoma důležitosti a významu tohoto úřadu v té době nejen pro politiku papežovu, nýbrž i pro restauraci katolického náboženství, vyslala k císařskému dvoru diplomata ze svých nejlepších, jehož jméno úzce je spojeno s rekatolisací v Čechách a s českými dějiny namí pobělohorskými. Je to *Carlo Carafa*.

Carlo Carafa, rodák neapolský (kolem r. 1585),²⁰⁴) od června r. 1616 biskup averský, byl pro nový úřad zvláště vyškolen nejen po stránce theoreticko-právní a úřední, studoval v mladých letech horlivě práva v Římě, kde dosáhl hodnosti doktorské a byl úředníkem obojí Signatury, — nýbrž i po stránce církevní správy a organizace, neboť od svého jmenování biskupem zdržoval se pilně ve své diecesi, hleděl si tu všestranně poměrů náboženských a svolal i diecesní synodu r. 1619; a přinášel si do nového působení již jisté zkušenosti z nunciatury štyrskoohradecké, kde pobyl od r. 1619 do počátku r. 1621. Carafa vyslán byl ke dvoru císařskému brzy po zahájení pontifikátu Řehořova; již dne 12. dubna 1621 datována je instrukce pro nuncia a z její obsáhlosti je patrné, jak velikou důležitost přikládala kurie poslání Carafovu. Instrukce, jež je dílem apoštolského protonotáře Giovanni Batt. Agucchia²⁰⁵) a kardinála-státního sekretáře Ludvíka Ludo-

²⁰³) V jesuitském oddělení (Fondo Gesuistico) národní knihovny v Římě jsou četné spisy tohoto kardinála, zejména též poučení dané mu papežem Řehořem XV. 1621 a dne 1. dubna 1622. (Svazek 120.)

²⁰⁴) O Carlu Carafovi srv. Ig. Kollmann, Acta S. Congregationis de Propaganda fide res gestas bohemias illustrantia. Tomi I. pars I. (Pragae 1923) str. 55, kde uvádí se i další literatura. — Srv. též Ottáv Slovník Naučný sv. V. str. 131—138 (V. J. Nováček).

²⁰⁵) Giovanni Batt. Agucchio (Aguicchi), protonotář apoštolský, byl po založení kongregace di Propaganda fide r. 1622 Řehořem XV. přidělen této kongregaci. Srv. Moroni, Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica tom. XVI, pag. 243.

visiho, jest celý obsáhlý spis, zachovaný v knihovně Barberini ve třech svazcích: *Barb. lat. 5187* fol. 65—119; *Barb. lat. 5232* (LVI. 146) fol. 2—43 p. v. a *Barb. lat. 5513* fol. 1—32.²⁰⁶⁾

Listy Carafovy, zasílané z Vídně kardinálům Ludovisimu a později Barberinimu v l. 1621 až 1628 vyplňují celé 24 svazky *Barb. lat. 6929 až 6952*, takže svazek *Barb. lat. 6929* obsahuje zprávy z doby od dne 2. května až 25. prosince 1621; sv. 6930 zprávy z 1. polovice r. 1622, *Barb. lat. 6931* zprávy z 2. poloviny r. 1622; zprávy z r. 1622 obsaženy jsou pak ve svazcích *Barb. lat. 6932* (LXXXII. 1), *6933 a 6934*, ve kterémž posléze uvedeném počínají se dnem 19. srpna 1623 zprávy adresované novému kardinálu-sekretáři Francesco Barberinimu; zprávy z r. 1624 vyplňují toliko jediný svazek *Barb. lat. 6935*, kdežto zprávy z r. 1625 vyplňují čtyři svazky *Barb. lat. 6936 až 6939* a stejně i zprávy z r. 1626, obsažené ve svazcích *Barb. lat. 6940—6943*; zprávy z r. 1627 jsou ve sv. 6944, listy z posledního roku nunciatury ve svazku *Barb. lat. 6945*. Další sedm svazků obsahuje šifry Carafovy z celého období nunciatury a to svazek *Barb. lat. 6946* šifry od června 1621 do července r. 1623, tedy z doby pontifikátu Řehořova, *Barb. lat. 6947* šifry z posledních dvou měsíců r. 1624, *Barb. lat. 6948* z roku 1625, *Barb. lat. 6949* z r. 1626, *Barb. lat. 6950* z r. 1627, svazky *6951 a 6952* z roku 1628. Mimo tuto souvislou řadu naleznou se ještě dešifrované listy Carafovy od počátku roku 1625 do dne 25. května 1626 ve svazku *Barb. lat. 6217* a listy z r. 1627 v následujícím svazku *Barb. lat. 6218*.²⁰⁷⁾

Z listů posílaných z Říma Carafovi, a to jak z doby sekretariátu kardinála Ludovisiho, tak z doby úřadování jeho nástupce kardinála Barberiniho, zachoval se v knihovně jen zlomek nepatrný: 18 listů ze září až prosince 1623 ve svazku *Barb. lat. 6143 a 6222*.²⁰⁸⁾ Jinak dlužno hledat tyto listy, pokud pocházejí z kanceláře kardinála Barberiniho, v celkových konceptářiích tohoto kar-

²⁰⁶⁾ Část instrukce vydal Ranke ve spise *Die römischen Päpste* sv. III. (vyd. XI.) str. 110*—121*; část týkající se věcí českých vydal Ig. Kollmann, l. c. str. 56 až 62 z rukopisu *Barb. lat. 5232*.

²⁰⁷⁾ V knihovně Barberini jest nejuplněnější řada nunciatury Carafovy. Pieper ve článku o relacích Carafových (*Hist. Jahrbuch* II. 388—415) uvádí (str. 396 pozn. 2) z archivu vatikánského jen tyto dva svazky listů Carafových: *Nunziatura di Germania* 115 »Registro di cifra di Vienna dell' anno 1623 par tutto il 1625« a *Nunz. di Germ.* 117 »Lettere del nuntio a Vienna 1627«.

²⁰⁸⁾ Ani v archivu vatikánském není zachováno mnoho z této korespondence. A. Pieper v citovaném článku o relacích Carafových (v. níže pozn. 211) upozorňuje na svazek knihovny vatikánské *Cod. Ottob.* 3218, jenž na fol. 494—586 obsahuje minuty k šifrovaným listům, posílaným Carafovi v prosinci 1621 a v r. 1622.

dinála, jež vyplňují řadu svazků v knihovně a čítají daleko přes dva tisíce listů.²⁰⁹⁾

Mimo pravidelné zprávy, které posílal nejen kardinálu sekretáři, nýbrž i nové kongregaci de Propaganda fide,²¹⁰⁾ podával Carafa časem též větší úhrnnou relací o poměrech v zemích, v nichž jako nuncius měl střežiti zájmy církve katolické. Pro nás z relací těch²¹¹⁾ nejdůležitější jsou ovšem relace věnované zvláště poměrům českým, z nichž první »*Relatio Bohemica*« datována je dne 8. října 1622, druhá »*Ragguaglio dello Stato di religione nel regno di Boemia*« pochází ze září r. 1622, třetí pak »*Relatione della riforma del regno di Boemia*«, referuje o událostech v době jednoho roku od září 1623 do září r. 1624. Z těchto relací není sice ani jediná samostatně zachována v rukopisech knihovny Barberini,²¹²⁾ převzaty však byly z veliké části do konečné veliké relace Carafovy z r. 1628, ve které shrnul své poznatky a zkušenosti z celého dlouholetého pobytu při nunciatuře vídeňské a kterou vydal r. 1628. Tato relace, jež v archivech i knihovnách římských zachována jest v několika exemplářích,²¹³⁾ naleznou se také v knihovně Barberini ve třech kopiích a to ve svazku *Barb. lat. 5162* (stará sign. LVI. 76) fol. 529 a násl. »*Relazione dello stato dell' Imperio et della Germania per tutto l'anno 1628*«, ve svazku *Barb. lat. 5232* (LVI. 146), kde čte se na fol. 48 až 544 p. v., a ve svazku *Barb. lat. 5281* (st. sign. LVII. 45) fol. 1—485: »*Relatione di*

²⁰⁹⁾ V. níže str. 100.

²¹⁰⁾ Srv. v citované edici Kollmannově čís. 14, 19, 21, 22, 28, 41, 47, 51 atd., i listy adresované kardinálu Ludovisimu, ale odevzdané kongregaci Propagandy, srv. tamže str. 24, 25, 40, 44 atd.

²¹¹⁾ Srv. A. Pieper, *Die Relationen des Nuntius Carafa über die Zeit seiner Wiener Nuntiatur (1621—1628)*, *Hist. Jahrbuch* II (1881) str. 388—415, kde o těchto relacích zejména na str. 396 a násl.

²¹²⁾ *Relatio Bohemica* zachována je v knihovně Corsini Ms. 677 fol. 49—69; *Ragguaglio* v tomže svazku fol. 1—48; obě kopie pořízeny byly sekretářem kongregace Propagandy, v jejímž archivu uloženy; odtud vydány tiskem Hynkem Kollmannem v *Acta s. Congr. de Propaganda fide* sv. I. č. 25 (str. 93—155) a č. 85 (str. 350—411). Mimo to obsaženy jsou však v archivu vatikánském v oddělení *Miscellanea Arm.* III. ve svazku 72 (fol. 1—84) originál Carafovy relace o přítomné situaci v Germanii a na následujících foliích 84—131 zmíněná *Ragguaglio dello Stato di religione nel regno di Boemia* (srv. Pieper l. c. str. 348 a 399); *Relatione della Riforme del regno di Boemia* ze dne 25. září 1624, pak tamže fol. 147—175 (Nováček v *Ottově Slovníku Naučném* V, 137).

²¹³⁾ Pieper v uvedeném článku vypočítává sedm textů římských a dva turinské. Z knihovny Barberini uvádí rukopis LVII. 45 (nyní *Barb. lat. 5281*) s marginálními poznámkami Lukáše Holstenia a svazek LVI. 76 (nyní *Barb. lat. 5162*).

*Msgr. Carafa, nuncio apostolico apresso la Mtà ces. dello stato dell' Imperio et della Germania per tutto l'anno 1628.*²¹⁴⁾

Zpráva Carafova rozvržena je na čtyři díly: První část, pojednávající o příčinách náboženských rozbrojů v Německu, jde zpět až k počátkům reformace, zmiňuje se o šmalkaldské válce, posuzuje nepříznivě slabý postup Karla V., který nevyužil prý dosti vítězství svého proti protestantům, zdržuje se u koncilu tridentského a líčí pak podrobněji běh událostí od vypuknutí českého povstání až po rok 1628.²¹⁵⁾ Druhá část podává přehled o stavu říše v době odchodu Carafova, popisuje residence císařovy Vídeň a Prahu; při popisu Prahy následuje tu delší exkurs, zvláště pro české dějiny důležitý, o náboženských poměrech v Čechách od přijetí křesťanství, o husitství a rozšíření protestantismu v Čechách, o stavu katolické církve zde, o majestátu Rudolfově, o příchodu Carafově do Prahy, o poměrech církevních na Moravě a o postupu reformace v Čechách. Do tohoto oddílu pojal Carafa celé části uvedené již relace české z 8. října 1622 a uzavírá jej zdůrazněním významu království Českého pro náboženské poměry i v zemích okolních, neboť Čechy lze zvatí »centro di tutto il paese aquilonare.« Podrobně zabývá se pak Carafa charakteristikou císaře Ferdinanda, vypravuje o volbě arciknížete Ferdinanda králem uherským, načrtává portréty i jiných členů rodiny císařovy i dvorských hodnostářů, promlouvá o ústředních úřadech říšských, o poměru císařově k jednotlivým státům evropským, zejména též ke stolci papežskému; chválí císaře jako oddaného služebníka církve,²¹⁶⁾ který nemá výbojných plánů v Itálii, a oznamuje, že císař má v úmyslu odjetí do Říma dáti se korunovati císařem, jakmile se uklidní poměry v Německu.²¹⁷⁾ Ve třetí části relace promlouvá Carafa o jednotlivých krajích říše německé, podává ve každém kraji stručnou historii jednotlivých biskupství, charakteristiku biskupů, zmiňuje se mimo to i o výstavnosti a poměrech některých měst (Salzburk, Pasov,

²¹⁴⁾ Relaci Carafovu otiskl Josef Godhard Müller v Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen sv. XXIII, (Vídeň 1860) str. 101—449 o názvu Carlo Carafa »Relatione dello stato dell' Imperio e della Germania Fatta dopo il ritorno della sua nuntiatura apresso l'imperatore«.

²¹⁵⁾ Tato část vyplňuje v edici Müllerově str. 188—210.

²¹⁶⁾ Praví tu o císaři: »L'imperatore è così devoto e bene affetto verso le Sede apostolica, che credo da Constantino in qua non habbiamo havuto simile a lui, et ancorchè non tutti li suoi ministri habbiano così buona volontà, tuttavia non riesce loro il far piegare, nè anco per imaginatione, il santo intento della Maestà Sua, la quale mi ha detto, che ogni giorno fa speciale oratione per tutti li pontefici, che sono stati a tempo suo, cominciando da Gregorio XIII. (Müller, l. c. 301.)

²¹⁷⁾ Druhá část relace otištěna jest u Müllera str. 211—324.

Mnichov atd.); dospěv k líčení poměrů bavorských, zabývá se jednáním, spojeným s přenesením hodnosti kurfiřtské na vévodu Maximiliána, jehož zvláště chválí pro jeho přísný postup proti nekato-likům. Pořadem probírá Carafa v tomto oddílu relace kraje franký, bavorský, rakouský, švábský, dolnorýnský, hornorýnský, vestfálský, hornosaský, dolnosaský a burgundský. Promlouvaje v kraji dolnorýnském o falckrabích rýnských, zmiňuje se též o knihovně heidelberské, jejíž největší část r. 1623 přenesena byla zásluhou Carafovou do Vatikánu;²¹⁸⁾ v kapitole o kraji vestfálském zabývá se též dědickým sporem jülišskoklevským. I v těchto kapitolách, týkajících se věcí říšských, nalezneme ovšem vedle zpráv všeobecného významu, často zajímavé poznámky o institucích nebo osobách, které přišly do užšího styku s českými dějinami, tak poznámky o universitě v Lipsku,²¹⁹⁾ charakteristiku kurfiřta saského a pod.²²⁰⁾ Čtvrtá a nejkratší část relace²²¹⁾ jedná o různých spolcích německých měst a knížectví, zejména o hanse, o spolku šmalkaldském, o unii hallské a o lize katolické.

Konečná relace Carafova, která svým rozsahem daleko převyšovala obvyklou míru pravidelných úředních zpráv, byla také skutečně mnohem více, než jen závěrečným služebním vyúčtováním vysokého diplomata, bylať zajisté určena, aby nejen současným čtenářům, nýbrž i před soudem dějin ukázala zásluhy horlivého katolického reformátora, který vyslán byv v dobách těžkých politických otřesů i dalekosáhlých náboženských převratů v zemích habsburských na místo exponované s úkolem stejně těžkým, jako se stanoviska kuriálního důležitým a významným, vrátil se nyní po mnohaleté nejvyšší úspěšné činnosti do svého biskupství nedoceněn, odvolán v důsledcích radikálního obratu politiky kuriální ve směr protišpanělské linie papeže barberinského, bez nejmenšího zevního uznání. Kardinálský purpur, pro jehož dosažení bývala nunciatura při císařském dvoře pro svou důležitost pokládána za jistý přípravný stupeň, purpur, který v době odchodu Carafově do Vídně skvěl se jistě již v nedaleké budoucnosti člena rodu mocných kardinálů renaissančních, neozdobil nikdy významné postavy tohoto vynikajícího diplomata kuriálního.

²¹⁸⁾ »Ornava grandamente questa università la magnifica libreria, ch'era delle più celebri d'Europa, che havevano i Palatini nel loro palazzo, la quale nell'anno 1623 fu distratta in diverse parti, ma il fiore et il meglio procurai essendo all'ora nel convento di Ratisbona, che fosse mandato a Roma alla felice memoria di Papa Gregorio Decimo Quinto, che la fece porre nella libreria Vaticana.« Müller, l. c. str. 377. Viz též níže str. 90—91.

²¹⁹⁾ Müller l. c. 402.

²²⁰⁾ Třetí část relace otištěna u Müllera str. 325—424.

²²¹⁾ Müller, l. c. str. 425—449.

Carafa nebyl však jediným zástupcem kurie u císaře, brzy po jeho příchodu do Vídně odebral se tam auditor Roty *Fabrizius Verospi*, jako mimořádný nuncius v důležité věci přenesení kurfiřtské hodnosti falcké na vévodu bavorského, a pro vyřízení nepříjemné affairy Khleslovy. Jeho instrukce datována jest 13. ledna 1622 (*Barb. lat. 5187 fol. 347—376, 5203 fol. 5—38, 5539 fol. 1—22*); zvláštní instrukce pro jednání ve věci Khleslové je připojena ve sv. *Barb. lat. 5187 (fol. 377 až 382)*, ve sv. 5203 fol. 43—48, mimo to pak ještě v sv. *Barb. lat. 5538 fol. 1—9*. Instrukce k intervenci při sňatku císařově je v kodexu sign. 5187 fol. 383—386, ve svazku 5203 fol. 50—54. Zprávy Verospího ze dne 2. února 1622 až 31. října téhož roku jsou v *Barb. lat. 7046 (st. sign. LXXXIV. 2)*. Úhrnné zprávy o obvinění a o procesu Khleslové přináší svazky *Barb. lat. 5308 »Ristretti delle colpe del card. Clesel, che hanno dato alla Mtà dell' Imperatore Matia il rè Ferdinando e l' arciduca Massimiliano« (fol. 196—203) a Barb. lat. 5311 (fol. 78—85)*; o jeho vězení a propuštění *Barb. lat. 5312 (fol. 71—76)*. Již před Verospim a pak zároveň s ním spravoval kurii o těch věcech *Martin Becanus*. Listy jeho papeži o věci bavorské i o Khleslovi ze dne 7. srpna 1621 až 8. října 1622 jsou ve svazku *Barb. lat. 7058 fol. 42—48*. Khlesl byl později rehabilitován a osvobozen, roku 1627 byl propuštěn z vězení Andělského hradu; (značný počet jeho listů z roku 1630 nalezne se pak ještě v bibliotece.²²²)

I otázka kurfiřtská skončila podle přání papežova, ačkoli byla ohrožena již i odporem krále španělského.²²³) Dne 25. února 1623 přenesl císař hodnost kurfiřtskou na Bavorsy. Tato světová událost má i své místo ve speciálních dějinách soukromé knihovny Barberinů. Velikou a cennou biblioteku falckou v Heidelbergu daroval císař papeži; tvoří dnes pode jménem Palatina zvláštní oddělení knihovny vatikánské.²²⁴) K jejímu převzetí vyslán byl se zvláštní relací Leone Allacci. skriptor knihovny vatikánské, bibliotekář Barberiny.²²⁵) Než však celé převedení bylo provedeno, vystřídal již

²²²) Listy Khleslovy z doby ode dne 31. května až 31. srpna 1630 v *Barb. lat. 6899 (145 folií)*.

²²³) Této věci týkají se také »Reconciliationis et restitutionis conditiones Caesariae Maiestati a Magnae Britanniae regi Jacobo generi sui nomine oblatae in causa Palatinatus Rheni« ze dne 12. listopadu 1621 v *Barb. lat. 2667 fol. 21—25*.

²²⁴) Srv. co o převzetí této knihovny praví Carafa ve své relaci.

²²⁵) Srv. k tomu *Curzio Mazzi*, Leone Allacci e la Palatina di Heidelberg. Bologna, Fava e Cavagnani 1893, str. 228. Zde na str. 165 otištěna jest instrukce, vypracovaná kustodem vatikánské knihovny Niccolò Alemannim. Jinou instrukci pro Allacciho, nadepsanou »Istruzione al signor Dottor Leone Allaccio, scrittore greco della Biblioteca Vaticana per andare

Řehoře XV. na stolci papežském Urban VIII. a ten podle současných zpráv mnohými cennými kodexy palatinské knihovny obohatil také svou soukromou knihovnu barberinskou.²²⁶)

Řehoř XV. nepodporoval Ferdinanda II. jen vysláním vytrvalých a horlivých funkcionářů církevních a posilováním výbojných řádů a kongregací katolických; z pokladen vatikánských plynul i značný příspěvek peněžní na válečné účely Ferdinandovy, papež platil přímo některé pluky císařovy, jak se dovídáme z instrukce pro Mattea Pina (*Barb. lat. 5187*), který byl vyslán, aby zaplatil vojska, »che si devono assoldare in Germania a nome S. Stà per servizio della Mtà dell' Imperatore«, jak zní titul instrukce, a který posílal o tom zprávy kardinálu Ludovisimu. Tato avisa z doby ode dne 1. října 1621 do 30. července 1622 jsou ve svazku *Barb. lat. 7059 (LXXXIV. 15.) fol. 13 až 20*. Také pluk jízdy, jehož velitel Pietro Aldobrandini posílal 1621—1623 zprávy kardinálu Ludovisimu, byl vlastně ve službách papežských.

Původní listy Aldobrandiniho z doby ode dne 3. srpna 1621 do dne 1. ledna 1623 uloženy jsou ve svazku *Barb. lat. 7058 (LXXXIV. 14.) fol. 1—41*. Pietro Aldobrandini ležel tehdy se svým plukem na Moravě, a větší část listů pochází z této doby:

1. *Ze Znojma, 1621 Aug. 3 (fol. 1)*: týká se vojenských kvartýrů;

2. *Z Jihlavy, 1621 Aug. 26 (fol. 2—3)*: Aldobrandini oznamuje tu, že stav jízdního pluku je dobrý, a že v pěším pluku má přes tisíc vojáků. Kardinál Dietrichštejn a tajný rada Sigfried Prainer oznámili Aldobrandinimu přání císařovo, aby jeho pluky zůstaly posádkou na Moravě. »Io ho replicato al Sr. card. Dietrichstein et à S. Prainer, che la mente di Nostro Signore et di V. Signoria Illma è, che la sua gente sia oprata nelle occasioni, ove possi

in Germania per servizio di Nostro Signore« a datovanou dne 23. října 1622 otiskuje v přílohách (str. 57 a násl.) své práce *Aug. Theiner*, Schenkung der Heidelberger Bibliothek durch Maximilian I. an Papst Gregor XV. und ihre Versendung nach Rom, München 1844 (105 stran).

²²⁶) *Friedrich Wilken* (Geschichte der Bildung, Beraubung und Vernichtung der alten Heidelbergschen Büchersammlungen, Heidelberg 1817) vypravuje (str. 209 a násl.) o tom, jak Urban VIII. pečlivě installoval a upravil i novými vazbami opatřil heidelberské rukopisy v knihovně vatikánské; nechce však tvrdit, že by se byly některé kodexy heidelberské dostaly do knihovny barberinské. Naproti tomu Mazzi v uvedeném spise (v pozn. 225) ukazuje, že Urban VIII. daroval svému bratru Karlovi některé tisky nejen z knihovny palatinské, nýbrž též z vatikánské, cituje k tomu list Urbanův ze dne 23. dubna 1625, uveřejněný *Beltramim* v *Rivista Europea* sv. XXVIII (»Registro dei Chirografi pontifici dall'anno 1624 all' anno 1625« ve státním archivu v Římě). Inventář těchto knih jest zapsán v knihovně ve sv. *Barb. lat. 3132* z téhož chirografu; podle poznámky tam připojené, jde tu však o duplikáty knihovny palatinské.

acquistare honore et riputationi, e non starsene otiosa nell[e] guar-nigioni; mi hanno soggiunto, che S. Mtà ces. scriverà costa per revocare quest' ordine, ch'io tengo d'impiegar questa gente nel modo di sopra« atd. Aldobrandini zdůrazňuje, že nebylo by dobrou pověstí papežského státu, kdyby jeho vojska zůstávala v posádkách.

3. *Z Jihlavy, 1621 Sept. 1.* (fol. 4): Aldobrandini provede přehlídku dvou setnin vojska, které má podle přání císařova poslati do Uher; jeden mustruňk bude v Jihlavě, druhý ve Znojmě; očekává dalších zbraní. Císař poslal k němu plukovníka Valdštejna: »che havea il commando della gente di armi di questa provincia«.

4. *Ze Znojma, 1621 Sept. 10.* (fol. 5): Aldobrandini oznamuje, že se bude konati přehlídka jízdního regimentu a že je ve Znojmě také nuncijs.²²⁷⁾

5. *Z Vídně, 1621 Sept. 18.* (fol. 6—7): Aldobrandini podává zprávu o přehlídce jízdního vojska papežského, která se konala dne 13. září za účasti nuncia Carafy. Dnes (t. j. 18. září) vrátil se nuncijs z Moravy do Vídně. Aldobrandini změnil svůj náhled o účasti papežského vojska na bitevních operacích a zůstane nyní raději v posádkách v zemi, jednak proto, že nyní v poli stejně neděje se nic, než se týrá ubohý lid (distrugger la povera gente) pro veliký nedostatek potravin, jednak však také proto, aby se vyhnul třenicím s jinými veliteli, kommandujícími v poli, neboť nemohl by jim býti podřízen.²²⁸⁾

6. *Z Vídně, 1621 Sept. 25.* (fol. 8): Aldobrandini oznamuje, že se císař konečně rozhodl, aby Aldobrandini se svým vojskem zůstal v zimě na Moravě.

7. *Z Mikulova, 1621 Octob. 1.* (fol. 9): O schůzi s Dietrichštejnem. Vojsko má býti rozděleno do posádek v Jihlavě, ve Znojmě, v Brně, v Szobu a v Sedmíhrádku. Nepřítel je již u Skalice (»presso Scalix«) a obsadil Strážnici.

8. *Z Jihlavy, 1621 Octob. 6.* (fol. 10): O papežském vojsku a o jeho italských důstojnících.

9. *Z Jihlavy, 1621 Octob. 13.* (fol. 11): Jihlavou projížděl arcikníže Karel, který jede do Slezska smlouvat se saským

²²⁷⁾ Carafa odjel dne 7. září 1621 z Vídně do Znojma přímo za účelem přehlídky vojska papežského. Srv. Kollmann, Acta S. Congr. di Propaganda fide etc. str. 65.

²²⁸⁾ »E per sfuggire le differenze con gli altri capi, che di presente comandano, non potendo io con mia reputatione ubbidire ad alcuno di quelli, che hora sono in campo.«

vévodou; o smlouvě bavorské s hrabětem Mansfeldem. O vojenských operacích a o Uhřích u Strážnice a u Skalice.²²⁹⁾

Následující listy Aldobrandiniho z Brna ze dne 28. října 1621 (fol. 13), z Jihlavy ze dne 4. a 18. listopadu a ze dne 1. prosince téhož roku (fol. 14—16) týkají se událostí v poli. V listě ze dne 18. listopadu zmiňuje se o pobytu Mattea Pinna ve Vídni, který prý se však zase rychle vrátí do Jihlavy. Na vánoční svátky odejel Aldobrandini do Prahy, o čemž zpravil kardinála Ludovisiho listem odtud poslaným dne 30. prosince (fol. 18). Další listy, počínajíc listem z Jihlavy ze dne 5. ledna 1622 (fol. 19) až po list z Vídně z 9. září 1622 (fol. 38) jsou z velké části poškozeny vlhkem a týkají se poukázání peněz na propuštění vojska Aldobrandiniho.²³⁰⁾ Kdežto pěchota byla propuštěna již 20. srpna,²³¹⁾ pomýšlelo se na to převést jízdní pluk do Alsaska, ale již v listě z 9. září oznamuje Aldobrandini, že vojska do Alsaska nebude potřeba a že jeho pluk jízdy má býti brzy propuštěn. Aldobrandini pak sám chce sloužiti jinde; v listě ze dne 28. října 1622 (fol. 39) oznamuje, že půjde do Flander, a skutečně také poslední list jeho, který je v tomto svazku zachován, pochází z Bruselu ze dne 1. dubna 1623.²³²⁾

Svazek *Barb. lat. 6906* (LXXXI. 60) obsahuje některé originální listy Viléma Slavaty a Jaroslava Bořity z Martinic kardinálu Ludovisimu a papeži Urbanu VIII.:

V dopise ze Salzburku ze dne 12. února 1622 (fol. 26) děkuje Slavata kardinálu Ludovisimu za zprávy, které s ním sdělil Larmorain o kardinálových úmyslech a plánech na restauraci katolické církve v Čechách, a žádá kardinála, aby ve svých podnicích vytrval. Oznamuje zároveň, že Martinice na jeho cestě zdržela v Pasově nemoc dětí.²³³⁾

²²⁹⁾ Quei del Gabor non volendo sentir altro accordo; si era risoluto di haverlo per assalto uno di questi giorni della presente settimana con speranza, che sarebbe caduta e se ne attendi d'ora in hora l'avviso.

²³⁰⁾ Jsou to listy datované ve Vídni dne 8. ledna (fol. 20), dne 19. března (fol. 21), dne 21. března (fol. 25), dne 16. července (fol. 33), dne 27. srpna (fol. 35—36) a dne 9. září 1622 (fol. 38).

²³¹⁾ V listě ze dne 27. srpna mluví o propuštění pěšího pluku, provedeném dne 20. srpna »fù licentato il regimento d' infanteria, che stava a Bruna, et tutto passò con ogni quiete, si di ufficiali, come anche degl'istessi soldati privati, restando ben sodisfatti dellí pagamenti et del modo, che si è tratto seco«.

²³²⁾ l. c. fol. 40—41.

²³³⁾ O Martinicovi píše Slavata: »...tam mei, quam collegae mei, omnium certaminum meorum curarumque pro re catholica socii fidelissimi Illmi comitis de Martinic...« Incipit dopisu: »Mirifice me recrearunt ea«. Datum »Salisburgae ex itinere Oenipontano 12 Februarii anno 1622«. Originál vlastnoručně podepsaný.

List, kterým dne 25. dubna 1622 Vilém Slavata a Jaroslav Bořita z Martinic společně projevují kardinálu Ludovisimu své potěšení ze založení kongregace »de propaganda fide«²³⁴) uvádím v plném znění v příloze.²³⁵)

Dne 1. září 1623 píše Slavata z Prahy nově zvolenému papeži Urbanu VIII. a prosí jej, aby pokračoval v díle Řehoře XV. o restauraci katolického náboženství v Čechách. O sobě pak píše tu: »Multum ego apud illius²³⁶) ecclesiam adhuc summo imperio moderantis Sanctitatem vulnera reipublicae nostrae Boemiae explicare ac medicae ipsius manui vehementer commendare identidem studui et videbatur ipsius benignissimus animus sollicitudinem meam et qualescumque pro re catholica in his partibus erigenda meos conatus approbare. Geminum certe breve apostolicum ab eius sanctissima sede ad exilitatem meam missum thesauri instar sacratoribus scriniis conservo velut insigne familiae meae decus et posteritatis egregium calcar ad omnia pro sedis apostolicae exaltatione audenda, facienda, ferenda. Hoc ipsum duobus meis grandioribus natu, quos nunc Senae Italiae delictum ad omnem honestatem erudiunt, filiis assidue incalcare studeo.« Pošle tyto své syny do Říma, aby se poklonili papeži.²³⁷)

V listu ze dne 26. října 1624 omlouvá Slavata Urbanu VIII. sebe i manželku svou Lucii Otilii, že nemohli se podle svého přání dostavit do Říma k jubilejnímu roku; vyslali však své syny Adama Pavla a Jáchyma Oldřicha, kteří již před tím byli u papeže. Slavata prosí papeže, aby správci kostela jindřichohradeckého, nyníššímu i pro budoucí časy, udělil nějaký prelátský titul a infuli; zároveň prosí, aby vydal odpustkové privilegium pro oltář sv. Maří Magdaleny, který v Jindřichově Hradci hodlá zříditi.²³⁸)

V tomže svazku (*Barb. lat. 6906*) zachovány jsou na fol. 34 až 87 listy Jana hraběte Tillyho kardinálu Ludovisimu, papeži Řehoři XV., kardinálu Franc. Barberinimu i papeži Urbanu VIII. V prvním listě z Heidelbergu ze dne 21. září 1622 píše Tilly o dobytí Heidelbergu a o své snaze zachrániti knihovnu palatinskou, kterou chce papež připojiti ke knihovně vatikánské, a oznamuje,

²³⁴) Barb. lat. 6906 fol. 27 a 32. Originál papírový s vlastnoručnými podpisy.

²³⁵) Viz. příl. VII.

²³⁶) Totiž Řehoře XV.

²³⁷) Barb. lat. 6906 fol. 28 a 31. Incipit dopisu »Ad sacra venerab. Beat. Vrae pedum oscula« Datum »Pragae Cal. Septembris 1623«.

²³⁸) Barb. lat. 6906 fol. 29—30. Originál, vlastnoručně podepsaný, s pečtí. Incipit »Quod me coniungemque mihi charissimam«. »Datum 26. Octobris an. MDCXXIV.« Místo není udáno.

že zajistil klíče knihovny. Dopisy Tillyho spadají chronologicky až do dne 11. srpna 1631.²³⁹)

Původní listy císaře Ferdinanda II. papeži Řehoři XV. ze dne 11. března 1621 až 24. června 1624 jsou ve svazku *Barb. lat. 6833* (celkem 18 orig. listů); listy kardinálu Ludovisimu od 28. července do 29. října 1622 v *Barb. lat. 6832* (LXXX. 33). Listy Maximiliána vévody bavorského papeži Řehoři XV. a kardinálu Ludovisimu jsou v *Barb. lat. 6704* společně s listy téhož panovníka Pavlu V. a kardinálu Borghese; poslední dopis je z 23. března 1623.

Mimo nunciaturu Gesualdovu u dvora císařského, jež, jak bylo již výše uvedeno, je velmi neúplná a nad to značně poškozena vlhkem, a počátek nunciatury Carafovy, spadající do doby Řehořovy, dlužno tu z korespondence jiných nunciů vytknouti alespoň listy štyrskohradeckého nuncia *Erasma Paraviciniho* z roku 1621 (*Barb. lat. 6908*) a z doby ode dne 6. září 1621 do 18. dubna 1622 (*Barb. lat. 6909*), listy kolínského nuncia *Francesca Montoria*, biskupa nicasterského z l. 1621—1622 (*Barb. lat. 6742 a 6743*)²⁴⁰) a z roku 1623 (*Barb. lat. 6744*); zprávy brusselského nuncia *Lucia Sanseverina*, arcibiskupa salernského z ledna až května 1621 (*Barb. lat. 6810*), jakož i listy *Chrysogona Flacchia*, který po odjezdu Sansverinově pověřen byl správou nunciatury brusselské v květnu až září 1621 (*Barb. lat. 6811*) až do příchodu řádného nuncia *Giovanni Francesca Guida del Bagno*, arcibiskupa patrasského, a zprávy posléze jmenovaného z roku 1621 a 1622 (*Barb. lat. 6812*). Nový nunciatus ke královskému dvoru španělskému *Msgre Alessandro di Sangro*, patriarcha alexandrijský, vypraven zároveň s Carafou; jeho instrukce datována jest jen o pět dní dříve, než instrukce pro nuncia ke dvoru císařskému.²⁴¹)

Z listů posílaných z kanceláře a sekretariátu papežova není v knihovně mnoho zachováno; některé listy Řehořovy naleznou se ve svazku *Barb. lat. 2054* (hlavně fol. 9—137); listy kardinála

²³⁹) Na fol. 88—92 následují Responiones deputatorum comitis Tilly ad resolutionem inferioris circuli Saxoniae exhibitae 28. Octobris 1625. « Datováno v Brunšviku v lednu 1626. Z dalšího obsahu kodexu mimo dva listy Sigmunda Bathoryho z r. 1611 (fol. 100—101), o nichž stala se již dříve zmínka, možno ještě vytknouti dva listy Gabriela Bethlena z r. 1625, a tři dopisy Trautmannsdorfory z Vídně a z Řezna r. 1640 (fol. 117—122).

²⁴⁰) V kodexu 6743 zejména též »L'argomento principale e storico della guerra dei collegati contro Federico elettore Palatino.

²⁴¹) Istruzione a V. S. monsignor di Sangro, patriarcha d'Alessandria et arcivescovo di Benevento, per andare nuntio ordinario di N. S. papa Gregorio XIII. alla Mtà del re Cattolico. « de dato Roma li 7. Aprile 1621 « v *Barb. lat. 5352* (LVIII. 31) a *Barb. lat. 5558* (LIX. 210) fol. 1—9. Část o Holandsku otiskl Brom, *Archivalia in Italië II*, n. 324, pag. 401.

Ludovisiho různým adresátům z roku 1621 registrovány jsou ve svazku *Barb. lat. 5962*, z let 1622 a 1623 ve svazku *Barb. lat. 5963*. Z písemností zachovaných v knihovně Barberini, stejně jako ze spisů jiných oddělení archivu vatikánského jest zřejmo, jak úzký a přátelský byl styk mezi papežem Řehořem XV. a císařem Ferdinandem II.

Ale tento dobrý spojenec císařův neseděl dlouho na stolci svatopetrském, stížen vleklou chorobou ledvinovou, podlehl prudšímu záchvatu kaménků a zemřel 8. července 1623 v paláci kvirinálském.²⁴²⁾ Císař ztratil mnoho. Bylo skoro životním zájmem strany španělské a císařské, aby strana mladého energického kardinála Ludovisiho a neohroženého zastance zájmů španělských kardinála Borgiův zůstala při vládním vesle. Vyslán do Říma moravský reformátor kardinál Dietrichštejn, který měl hlavně s kardinály Ludovisim a Madruzzim a se Savellim přičinit se o to, aby zvítězil kandidát vítaný císaři. Jejich úsilí bylo marné: třebaže na této straně byli oba poslední nepoti Borghese i Ludovisi, i kardinálové mocných rodů Aldobrandini, Ubaldini a Bentivoglio a ovšem i kardinálové španělští s Borgiou a Spinolou v čele, zvítězili kardinálové francouzští, vedeni protektorem francouzským kardinálem Mořicem Savojským a Italem Stefanem Pignatellim. Dne 6. srpna 1623 zvolen papežem 55letý kardinál titulu sv. Onofria Maffei Barberini, který přijal jméno Urbana VIII.

* * *

Urban VIII. Barberini, papež nově zvolený, svou někdejší nunciaturou při dvoře krále Jindřicha IV. a svým kmotrovstvím králi Ludvíku XIII. příliš dobře byl znám svými francouzskými sympatiemi, aby někdo jen na okamžik mohl býti o nich v pochybnosti. Někdejší protonotář papežský, mimořádný nuncius Klimenta VIII. a legát Pavla V., neobdržel také za posledního hispanofilského pontifikátu žádného důležitého úřadu ani poselství. Mezi nám a kardinálem Ludovisim zela hluboká propast, která dospěla tak daleko, že brzy po svém nastoupení vykázal Urban VIII. přímo

²⁴²⁾ V konsistorních záznamech jest smrt Řehořova takto poznamenána: »Romae in palacio apostolico Montis Quirinalis die Sabbati 8. Julii hora 22 cum dimidio Ss. D. N. Gregorius XV., cum die nona Junii praecedentis nephando dolore ex calculo in renibus impacto laborare coepisset et postmodum nausea seu inappetentia cum vomitu accessisset, tandem calculo licet feliciter emisso superveniente febre acuta una cum alvi fluxione sumptis omnibus sacramentis ecclesiae sanctissime animam Deo reddidit (Barb. lat. 2926, pars II. fol. 50).

tohoto nepohodlného kardinála z Říma do jeho působiště — do Bologně. Urban VIII. jest energický a sebevědomý papež; kurs proti politice Řehoře XV. změnil se po všech stránkách. Je to opět papež, vedle něhož, aspoň z počátku, kardinál nepos, kterým byl jeho synovec Francesco Barberini, jen málo mohl se uplatňovati v řešení otázek politických. Urban má o všem svůj názor, konsistoř kardinálská schází se zřídka, a stejně kongregace, a těm ještě předkládány věci málo významné. Anekdota, že na jeho psacím stole bývaly jen nejmodernější básně a plány pevností, není asi daleka pravdy. Oba tyto příklady jsou jen výrazem jeho opravdových zálib a sklonů; první z nich děkuje knihovna Barberini nejen svému vlastnímu založení, ale i prvotnímu rozmachu a rozkvětu. Prostředky pro upevnění a bezpečnost církevního státu pojmál Urban VIII. docela jinak, než jeho předchůdce. Ani v je-suitech ani v Propagandě neviděl pravého zabezpečení církevního státu, ač Propagandě byl obzvláště nakloněn, rozšířiv jí o zvláštní seminář zvaný po něm Collegium Urbanum, a vystavěl jí r. 1637 i vlastní palác, onu pověstnou massivní budovu na Piazza di Spagna, která jest podnes sídlem této kongregace. V mocném, na žádných vlivech nezávislém církevním státě, opírajícím se o vládní dobré vojsko a silné pevnosti viděl nejlepší zabezpečení církve a uchránění jí cizích vlivů; ostatně církev byla vždy to, co přicházelo v druhé řadě, v první řadě měl na zřeteli jen politický církevní stát. Jeho zbrojnice, umístěná pod knihovnou vatikánskou a mající nade vchodem nadpis »Urbis et Ditionis Ecclesiasticae securitati« byla brzy proslulou a mohla prý vyzbrojiti 40.000 mužů; že na vyzbrojení sv. andělského hradu novými děly použito bylo bronzových ozdob z Pantheonu a že to vyneslo Barberinům známý Pasquinův výrok o barbarech a Barberinech, je příliš známo, aby bylo třeba o tom se více zmiňovati.²⁴³⁾

Ve spisech rodu Barberini jest ovšem těžiště knihovny, resp. archivu Barberini a mezi jednotlivými členy rodiny jsou papež Urban VIII. a jeho státní sekretář Francesco Barberini ústředními osobami, kolem nichž řadí se všechna ostatní korespondence a fondy knihovny. O staré rodině Barberini, jež pochází ze XIII. století z Toscany z kraje kol Castello Barberino di Val d'Elsa, najdou se v knihovně zprávy v souborných vypsáních šlechtických rodin římských, jako jsou na př. »Descrizione delle

²⁴³⁾ Na pamětních deskách, podnes umístěných po stranách vchodu do Pantheonu, vysvětluje sám Urban VIII., že tyto bronzové ozdoby »in vaticanas columnas et bellica tormenta conflavit, ut decora inutilia et ipsi prope famae ignota fierent in vaticano templo apostolici sepulchri ornamenta, in Hadriana arce instrumenta publicae securitatis«.

Famiglie nobili e antiche di Roma« (*Barb. lat. 4846*) nebo »Discorso sopra le famiglie papali moderne« (*Barb. lat. 4910*).²⁴⁴) Papeži samotnému věnováno jest rozsáhlé kompilační dílo *Andrea Nicolettiho*, jež v osmi svazcích (*Barb. lat. 4725* a násl.) vypisuje pontifikát Urbanův především na základě pravidelných zpráv nunciů.²⁴⁵) *Diarium pontifikátu Urbanova* do konce června r. 1637 jest ve svazku *Barb. lat. 2415*, *diarium* od r. 1638 do 14. září 1644 ve svazku *Barb. lat. 2416*.

Urban VIII., syn Antonia Barberina a jeho manželky Camilly, narodil se r. 1568 ve Florencii;²⁴⁶) již za Sixta V. stal se jako 19letý mladík abbreviatorem vyšší třídy (*parcus maioris*), referendářem oddělení justičního (*segnatura di giustizia*), později i oddělení milostí; roku 1592 stal se gubernátorem ve Fanu. Kliment VIII. jmenoval Maffea Barberiniho apoštolským prototypotářem; když pak r. 1598 posvěcen byl ve Ferrare za přítomnosti Klimentovy dvojí sňatek Filipa III. krále španělského s arcikněžnou Markétou Rakouskou a arciknížete rakouského Alberta s Isabelou Klárkou, infantkou španělskou, sepsal o tom Barberini podrobný notářský instrument.²⁴⁷) Vlastní jeho kariéra diplomatická i politická začíná roku 1601, kdy, jak již výše uvedeno, vyslal jej Kliment VIII. v hodnosti mimořádného nuncia do Paříže u příležitosti narození francouzského daufina (Ludvíka XIII.), r. 1604 vrátil se ke dvoru Jindřicha IV. jako řádný nuncijs, obdržev před tím titul arcibiskupa nazaretského. V odměnu za prokázané služby v této hodnosti jmenoval Pavel V. Maffea Barberiniho již dne 11. září 1606 kardinálem s titulem s. Petra in Montorio (později zaměnil jej Barberini za titul sv. Onofria) a ustanovil jej r. 1608 biskupem spoletským. Stav se však později prefektem signatury justitie, vzdal se dobrovolně jmenovaného biskupství. Po smrti Řehoře XV. vyšel z konklave

²⁴⁴) Některé zmínky jsou také v pramenech Ferdinanda Ughelliho pro jeho spis *Italia Sacra*. Tyto prameny (monumenta) vyplňují delší řadu svazků počínajíc svazkem *Barb. lat. 3204* (XL. 1), a násl. Ještě za života Urbanova napsal *Carlo Moroni* »Il trattato dell' origine a nobiltà della famiglia Barberini«, který vyšel v Římě roku 1640.

²⁴⁵) Srv. o ceně a významu tohoto díla L. Ranke, *Die römischen Päpste*, sv. III. *Analecten* str. 157. K životopisu srv. též *Moroni*, *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica* vol. 86, str. 41—76.

²⁴⁶) Podle některých též v Římě. Srv. *Moroni*, *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica* 4 str. 107. Nově však udává se všeobecně Florencie, srv. na př. *Hauck*, *Realencyklopädie für protest. Theologie und Kirche* sv. 20 (1907), str. 327.

²⁴⁷) Tři exempláře instrumentu o tomto sňatku v *Barb. lat. 2395*, 2396 a 2397.

po zápasu mezi stranou španělskou a francouzskou, o němž stala se již výše zmínka,²⁴⁸) jako zvolený papež Urban VIII.

Listy Urbana VIII. registrovány jsou v souvislé řadě svazků, počínajíc svazkem *Barb. lat. 2193* (XXXI. 78), jež jsou stejné velikosti a stejné úpravy, jako obdobná registra brevů předchůdců Urbanových ve vatikánském archivu.²⁴⁹) Na přední desce každého svazku jest vytačen znak barberinský (tři včely). První svazek²⁵⁰) jest nadepsán: »*Sanctissimi domini nostri domini Urbani VIII. epistolae ad principes viros et alios anno pontificatus sui I. Pars prima. Joanne Ciampolo secretario.*« Listy z roku prvního pokračují pak ještě ve svazku *Barb. lat. 2194*. Listy z roku druhého registrovány jsou ve svazku *Barb. lat. 2195*, listy z roku třetího ve svazku *Barb. lat. 2196*; listy z roku čtvrtého obsahuje svazek *Barb. lat. 2197*, z roku pátého *Barb. lat. 2198*, z roku šestého *Barb. lat. 2199*, z roku sedmého *Barb. lat. 2200*, z roku osmého *Barb. lat. 2201*, z roku devátého pak svazek 2202; k nim ve svazku *Barb. lat. 2203* připojil Ciampolo ještě 9 brevů z roku desátého. Mimo to jest v témže svazku index brevů; zároveň však již pokračují tu »*Registra brevium, quae a sanctissimo domino nostro Urbano papa VIII. ad principes scripta sunt anno pontificatus decimo Francisco Herrera secretario.*« Breve z jedenáctého roku pontifikátu (*Barb. lat. 2204*) zapisoval však opět Ciampolo, breve z roku dvanáctého (*Barb. lat. 2205*) pak Franc. Herrera. V dalších letech působil jako sekretář brevů *Julius Rospighiosi*, od něhož registrována jsou ve sv. *Barb. lat. 2206* brevía z let dvanáctého, třináctého a čtrnáctého, v *Barb. lat. 2207* z roku patnáctého a šestnáctého, ve svazku *Barb. lat. 2208* pak ze sedmnáctého a osmnáctého roku pontifikátu Urbanova.²⁵¹)

V ohromném počtu brevů Urbanových, takto registrovaných, jsou ovšem četná bohemika. Z adresátů v zemích českých nejvíce zastoupen je tu kardinál Dietrichštejn.²⁵²)

²⁴⁸) Rukopis *Barb. lat. 4435* přináší skrutinia tohoto konklave z 20. července až 6. srpna 1623. — Také svazek *Barb. lat. 2415* má zprávu o konklave. — *Panegyricus Theodora Ameydana* o zvolení Urbanově ve svazku *Barb. lat. 1749*.

²⁴⁹) V armariu XLIV. a XLV., zejména registra Pavla V. a Řehoře XV.
²⁵⁰) Jednotlivé listy nejsou číslovány. Ve 2. svazku (*Barb. lat. 2194*) pokračují folia ze svazku prvního.

²⁵¹) V hlavní řadě register brevů ad principes v archivu vatikánském je toliko jediný svazek brevů Urbana VIII., jsou to breve z posledního roku jeho pontifikátu (*Arm. XLV*, tom. 28). V serii všeobecných brevů tamže je šestnáct svazků register Urbanových z celého období jeho vlády (*Arm. XLII*, tom. 58-63 a *Arm. XLIII*, tom. 1-10); v originálních brevích (brevia autographa) zastoupen jest Urban VIII. 7 sv. svých listů (*Arm. XXXVIII*, sv. 10-16).

²⁵²) *Barb. lat. 2193*: fol. 95 p. v. z 25. listopadu 1623, fol. 211 p. v. z 24. února 1624; — *Barb. lat. 2194*: fol. 276 p. v. z 20. dubna 1624; — *Barb.*

Vedle listů poslaných Dietrichštejnovi jsou tu též listy adresované Lichtenštejnovi, Slavatovi, arcibiskupu pražskému, kardinálu Harrachovi; ²⁵³⁾ zejména dne 21. září 1624 adresováno několik listů českým pánům, ²⁵⁴⁾ kdy měl být svolán sněm. Urban navrhol tehdy (24. srpna) Ferdinandovi, aby dal svého syna prohlásit králem českým, ²⁵⁵⁾ v několika dnech (3. září) tuto radu opětuje. ²⁵⁶⁾ V brevích z 21. února 1626 králi Ferdinandovi i arcibiskupovi Harrachovi dotýká se Urban VIII. otázky českých sv. patronů; ²⁵⁷⁾ v některých z těchto brevů gratuluje Ferdinandovi k porážce heretiků a pod. Ferdinand II. stejně jako později Ferdinand III. je mezi adresáty velmi čteně zastoupen. ²⁵⁸⁾

Mimo hlavní serii svazků brevů Urbanových naleznou se ještě listy Urbanovy ve svazku *Barb. lat. 1998*, kde obsažena jsou jeho brevia »ad principes« z doby ode dne 19. února do dne 25. března 1625 (69 folií) a ve svazku *Barb. lat. 2023* (243 folia). Ve svazku *Barb. lat. 1981* obsažena jsou brevia z posledního roku pontifikátu Urbanova (r. 1644). Ojedinelé listy Urbanovy Ferdinandu II. a Octaviu Piccolominimu, jemuž dne 22. září 1634 blahopřeje k vítězství, zapsány jsou v *Barb. lat. 6557*. ²⁵⁹⁾

Korrespondence státního sekretáře kardinála-nepota *Francesca Barberiniho* vykazuje rovněž velikou řadu svazků. Listy císaři, králi římskému a jiným osobám z let 1627 až 1629 registrovány jsou ve svazku *Barb. lat. 6253* (260 folií), listy z následujících let 1630 až 1631 ve svazku *Barb. lat. 6254* (211 folií). Ve svazku *Barb. lat. 6292* registrovány jsou listy kardinála Barberiniho různým osobám (121 folií), mezi nimi na př. kardinálu Harrachovi. Listy Barberiniho posílané různým osobám

lat. 2195: fol. 49 z 14. prosince 1624, fol. 71 p. v. ze 4. ledna 1625, fol. 164 z 15. května 1625; fol. 208 z 2. srpna 1625; — *Barb. lat. 2196*: fol. 16 z 22. listopadu 1625, fol. 67 p. v. ze 14. února 1626, fol. 148 p. v. z 30. května 1626 atd. atd.

²⁵³⁾ Na př. *Barb. lat. 2193*: fol. 127 p. v. z 16. prosince 1623; — *Barb. lat. 2195*: fol. 39 ze 7. prosince 1624; — *Barb. lat. 2196*: fol. 75 z 21. února 1626, fol. 148 z 30. května 1626 atd.

²⁵⁴⁾ Jsou to listy Lichtenštejnovi, Adamovi z Valdštejna, Slavatovi, Martinicovi, Michnovi a arcibiskupu pražskému v *Barb. lat. 2194* fol. 450—453 p. v.

²⁵⁵⁾ *Barb. lat. 2194*: fol. 415 p. v. — 416 p. v.

²⁵⁶⁾ Ibidem fol. 436.

²⁵⁷⁾ Srv. níže str. 125 a list v přílohách č. VIII.

²⁵⁸⁾ V listech ze dne 23. ledna 1626 (*Barb. lat. 2196* fol. 38 p. v. a 39) mluví papež o purpuru pro arcibiskupa Harracha.

²⁵⁹⁾ Brevia Urbanova jsou také ve svazku *Barb. lat. 2128*, jenž obsahuje brevia z doby Urbana VIII. až Innocence XII. (235 folií).

v l. 1627 až 1633 obsaženy jsou ve svazku *Barb. lat. 6009*, ²⁶⁰⁾ podobné listy z r. 1634 až 1638 v *Barb. lat. 6255*, listy různým prelátům, biskupům atd. z l. 1634 až 1636 v *Barb. lat. 6018*, listy různým osobám (též Harrachovi) v letech 1636—1642 ve sv. *Barb. lat. 6021*, z let 1642 a 1643 ve svazcích *Barb. lat. 6256 a 6257*. Zvláště registrovány byly listy kardinála-nepota adresované kardinálům a osobám titulovaným (církvním hodnostářům), které vyplňují svazky *Barb. lat. 6258* (z r. 1622), *Barb. lat. 6259* (z l. 1623 až 1626), *Barb. lat. 6260* (z let 1627 až 1629), *Barb. lat. 6261* (z l. 1630—1631), *Barb. lat. 6263* (z let 1632—1633), *Barb. lat. 6264* (z l. 1634 až 1634 až 1639), *Barb. lat. 6265* (z l. 1643—1644). ²⁶¹⁾

Z korespondence, došlé ke kurii, nejčelněji zastoupeny jsou listy dvou předních katolických panovníků, císaře Ferdinanda II. a bavorského vévody Maximiliána. Původní listy císaře Ferdinanda II. papeži Urbanu VIII. obsaženy jsou ve svazcích *Barb. lat. 2834 až 2840*, takže svazek *Barb. lat. 2834* (LXXX. 35), obsahuje listy Ferdinandu II. z let 1623 a 1624 (17 orig.), svazek *Barb. lat. 2835* listy z r. 1625 (15 orig.), *Barb. lat. 2836* listy z r. 1626 (11 orig.), *Barb. lat. 2837* z l. 1627 a 1628 (25 orig.), *Barb. lat. 2838* z let 1629—1630 (21 orig.), *Barb. lat. 2839* z let 1631 až 1633 (20 orig.), svazek *Barb. lat. 2840* posléze listy z let 1634 až 1636 (29 orig.). Listy císaře Ferdinanda II. kardinálu Francesco Barberinimu vyplňují svazky *Barb. lat. 6841*, kde obsaženy jsou listy z l. 1623 až 1630 (24 orig.), *Barb. lat. 6842* s listy císařovými z l. 1631 až 1633 (29 orig.) a *Barb. lat. 6843*, obsahující listy Ferdinandovy z let 1634 až 1637 (16 orig.). V následujících svazcích *Barb. lat. 6844 až 6846* uloženy jsou listy choti Ferdinanda II. císařovny Eleonory. Listy císařovny kardinálu Barberinimu z let 1633—1643 jsou ve svazku *Barb. lat. 2134* (124 fol.), kde naleznou se i listy jiných osob z Rakouska, adresované jmenovanému kardinálovi. Mimo to uloženy jsou některé originální listy Ferdinanda II. i jeho choti Eleonory, psané kardinálu Barberinimu, ve svazku *Barb. lat. 2165* (XXXI. 50). ²⁶²⁾

²⁶⁰⁾ Odtud otištěn list Valdštejnovi u Gregorovia, Urban VIII. im Widerstreit zu Spanien und dem Kaiser, str. 106—117.

²⁶¹⁾ Listy kardinála Frant. Barberiniho, protektora řádu františkánského, Františkánům obsaženy jsou ve svazku *Barb. lat. 2136* (183 fol.).

²⁶²⁾ Zde jsou (fol. 1—36) listy Ferdinandovy z let 1624—1628 (14 orig.), listy císařovny Eleonory z l. 1624 až 1644 (fol. 37—46, 5 listů), následují pak ještě list Ferdinanda III. z r. 1644 (fol. 47) a 13 listů arciknížete, pak císaře Leopolda, z let 1624—1669 vesměs kardinálu Barberinimu. Na fol. 75—124 téhož svazku jsou listy polských králů Zikmunda a Vladislava kardinálům Maffei a Františku Barberinimu.

Listy syna Ferdinandova arciknížete Ferdinanda z let 1627 až 1636 vyplňují svazek *Barb. lat. 6847* (LXXXI. 1); v následujících svazcích pokračují pak listy Ferdinandovy po jeho nastoupení na trůn roku 1637, a to listy papeži Urbanu VIII. z r. 1637 ve svazku *Barb. lat. 6848* (24 orig.), z let 1638—1644 ve svazku *Barb. lat. 6849* (28 orig.); listy kardinálu Barberinimu z let 1636 až 1640 ve svazku *Barb. lat. 6851* (23 orig.), listy z let 1641 až 1657 ve svazku *Barb. lat. 6852* (31 orig.); ve svazku *Barb. lat. 6850* obsaženy jsou listy arciknížete z l. 1626 až 1634 (20 orig.). Také choť Ferdinandova císařovna Maria Anna má tu větší počet (51) listů z l. 1626 až 1645 ve svazku *Barb. lat. 6853*, v následujícím pak svazku *Barb. lat. 6854* obsaženy jsou listy třetí choť Ferdinandovy Eleonory z let 1652—1678 v počtu 46 originálů.

Korrespondence vítěze bělohorského, bavorského vévody Maximiliána, jest ještě početnější, než korrespondence císařů německých. Původní listy jeho papeži Urbanu VIII. i kardinálu Františku Barberinimu ze dne 15. srpna 1623 až 5. listopadu 1626 obsaženy jsou ve svazku *Barb. lat. 6705* (69 orig.), listy z doby ode dne 23. ledna 1627 do 27. prosince 1629 (79 orig.) ve svazku *Barb. lat. 6706*, listy z 2. ledna až 5. prosince 1630 (52 listy) ve svazku *Barb. lat. 6707*, listy z 2. ledna až 24. prosince 1631 (69 orig.) ve svazku *Barb. lat. 6708*, listy z 1. ledna až 28. prosince 1632 (37 orig.) ve sv. *Barb. lat. 6709*, listy z roku 1633 (72 orig.) ve sv. *Barb. lat. 6710*, z let 1634 až 1636 (111 listů) ve svazku *Barb. lat. 6711*, z let 1637 a 1638 (107 orig.) ve svazku *Barb. lat. 6712*, z let 1639 a 1640 (59 a 72 listy) ve sv. *Barb. lat. 6713*, z let 1641 a 1642 (71 a 63 listy) ve sv. *Barb. lat. 6714*, z r. 1643 (99 listů) ve sv. *Barb. lat. 6715*, posléze pak listy z let 1644 až 1651, z nichž ovšem největší část adresována jest již jen kardinálu Barberinimu, (113 listů) ve svazku *Barb. lat. 6716*. Čítá tedy jen tato korrespondence na 1100 listů. Maximilián posílal však mimo to pravidelně šifrované listy svému residentu v Římě *Františku Crivellimu*, který odevzdával je pak kardinálu-státnímu sekretáři. Tyto listy z doby od 21. prosince 1628 až do 13. prosince 1629 vyplňují svazek *Barb. lat. 6717* (114 folií), z let 1630 až 1632 sv. *Barb. lat. 6718* (114 folií), v dalším obsahují pak svazek *Barb. lat. 6719* tyto šifry z r. 1633 (118 fol.), *Barb. lat. 6720* z r. 1634 (175 fol.), sv. *Barb. lat. 6721* depeše z 3. ledna 1635 až 30. prosince 1636 (187 fol.), sv. *Barb. lat. 6722* depeše z r. 1637 (108 fol.), *Barb. lat. 6723* depeše z let 1638 (224 fol.), *Barb. lat. 6724* depeše z let 1639 (165 fol.), *Barb. lat. 6725* depeše z r. 1640 a 1641 (135 fol.), svazek *Barb. lat. 6726* pak obsahuje tyto depeše Maximilia-

novy z let 1642—1644 (179 folií).²⁶³ Listy vévody bavorského z let 1629 až 1643 obsaženy jsou posléze ještě v pěti svazcích *Barb. lat. 6164* až *Barb. lat. 6168*.

Odpovědi a listy císařovy vévodovi bavorskému dlužno hledati v hlavní řadě breví Urbanových, jež uvedena byla výše. Koncepty listů kardinála státního sekretáře, které posílány byly Maximiliánovi Bavorskému, registrovány jsou ve svazcích *Barb. lat. 6728* (98 listů z let 1629—1630), *Barb. lat. 6729* (134 listů z let 1631 až 1633), *Barb. lat. 6730* (140 listů z let 1634 a 1635), *Barb. lat. 6731* (z let 1636—1637), *Barb. lat. 6732* (136 listů z let 1638 až 1639), *Barb. lat. 6733* (121 list z let 1640 a 1641), *Barb. lat. 6734* (100 listů z let 1642 a 1643).

Různé listy knížat, arcibiskupů, biskupů atd., posílané kardinálu Františku Barberinimu v letech 1624 až 1667 obsaženy jsou ve svazcích *Barb. lat. 2166* až *Barb. lat. 2171*. Různé listy, adresované papeži Urbanu VIII., sestaveny jsou abecedně podle jmen odesílatelů ve svazku *Barb. lat. 2175* a svazcích následujících.

Diplomatická korrespondence nunciů papežských z doby Urbana VIII. zachována je v knihovně Barberini téměř úplně. V popředí našeho zájmu stojí ovšem nunciatura při dvoře císařském; na tomto důležitém místě působí v prvních letech pontifikátu Urbanova biskup averský *Carlo Carafa*, o němž bylo již promluveno. Po odchodu Carafově vyslán do Vídně arcibiskup soluňský *Giovanni Battista Palotto*, jako mimořádný nunciatus »per la pace d'Italia«, jeho listy a šifry z let 1628 až 1630 vyplňují svazky *Barb. lat. 6953* až *Barb. lat. 6962*; mimo to některé listy Palottovy z r. 1628 obsaženy jsou ve svazku *Barb. lat. 6218*, listy z roku 1629 ve svazku *Barb. lat. 6219*. Minuty listů kardinála Barberiniho nunciu Palottovi z let 1628 až 1630 jsou ve svazku *Barb. lat. 6223* a ve svazku *Barb. lat. 7062*.²⁶⁴

Nástupcem Palottovým u dvora císařského stal se r. 1630 arcibiskup patraský *Ciriaco Rocci*, jehož zprávy a šifry z let 1630 až 1635 vyplňují čtrnáct svazků *Barb. lat. 6963* až *Barb. lat. 6976*. Některé listy Rocciho jsou ve svazku *Barb. lat. 6220*. Koncepty listů kardinála Barberiniho, posílaných Roccimů do Vídně, re-

²⁶³) Úhrnný počet těchto depeší přesahuje počet půldruhého tisíce folií.

²⁶⁴) Akta nunciatury Palottovy vydal *Hans Kiewning* ve IV. oddělení publikace *Nuntiaturberichte aus Deutschland nebst ergänzenden Actenstücken*, které je nadepsáno *Nuntiaturberichte aus Deutschland 1628—1635 nebst ergänzenden Actenstücken*. Nuntiatur des Palotto 1628—1630. I. Bd. 1628 (CVI a 380 str.), II. Bd. 1629 (LXXIX a 464 str.). Im Auftrage des k. Preussischen historischen Instituts in Rom bearb. v. Hans Kiewning, Berlin 1895, 1897. Srv. referát H. Kollmanna, v celku nepříznivý, ve IV. ročníku *Čes. Čas. Hist.* 1898.

gistrovány jsou ve svazku *Barb. lat. 6223* (z r. 1631), *Barb. lat. 6224* (z let 1632 a 1633) a ve svazku *Barb. lat. 6225* (z r. 1634 a 1635), zejména pak v souvislé řadě svazků *Barb. lat. 7063* až *7067*, kde registrovány jsou minuty 460 listů kardinálových ode dne 3. srpna 1630 do března 1635.

V době nunciatury Rocciho pobývali u dvora císařského v souvislosti s důležitými událostmi a novou koncepcí papežské politiky ještě mimořádní vyslanci papežovi. První z nich *Msgr Giorlamo Grimaldi* odešel jako mimořádný nuncius k císařskému dvoru v červnu r. 1632 a pobyl tu do roku 1634. Jeho listy a šifry z doby ode dne 25. června 1632 do dne 31. prosince 1633 obsaženy jsou ve čtyřech svazcích *Barb. lat. 6977—6980*. Odpovědi a pokyny, posílané mu ze státního sekretariátu kurie zachovány jsou v konceptech kardinála Barberiniho z l. 1632 až 1634 ve svazcích *Barb. lat. 7077 a 7078*; částečně též v citovaném již svazku *Barb. lat. 6225*. Druhým mimořádným vyslancem papežovým byl kapucín *P. Alessandro d'Ales*, jehož zprávy z let 1633 až 1635 uloženy jsou ve čtyřech svazcích *Barb. lat. 7048* až *7051*. Větší jeho relace o stavu války v Německu, nadepsaná »Relatione succinta dell' origine, progresso e stato presente della guerra della Germania con alcune considerationi per il rimedio di quello, in riguardo alla religione cattolica« čte se ve svazku *Barb. lat. 5108*. Listy kardinála Barberiniho, posílané tomuto zástupci papežskému, zapsány jsou ve svazcích *Barb. lat. 7086 a 7087*.

Rádným nunciem u dvora císařského po Ciriacu Roccim stal se koncem roku 1634 *Msgr Malatesta Baglioni*, biskup pesarský. Nunciatura Baglioniho, jenž pobyl ve Vídni pět let a zastupoval papeže u dvou císařů, vyplňuje 34 svazky *Barb. lat. 6981* až *7014* počínajíc depešemi a listy ze dne 7. září 1634 až do dne 10. listopadu 1639.²⁶⁵) K nim připojují se ještě dva svazky (*Barb. lat. 7015 a 7016*) listů tohoto nuncia, adresované *Antoniu Ferragallovi*, sekretáři šifer, z let 1636 až 1639. Koncepty listů kardinála Barberiniho, posílaných Baglionimu v době od listopadu 1634 do konce roku 1635 registrovány jsou ve svazcích *Barb. lat. 7068* až *7069*, koncepty listů z roku 1636 ve svazku *Barb. lat. 7070*, listů z roku 1637 ve svazcích *Barb. lat. 7071* až *7072*, z roku 1638 ve svazcích *Barb. lat. 7073* až *7075*, z roku 1639 pak ve svazku *Barb. lat. 7076*. Svazek *Barb. lat. 6225*, již výše uvedený, obsahuje listy kardinálovy nunciům Roccimu, Grimaldimu i Baglionimu z let 1634 až 1637.

Roku 1639 vysláni byli dva mimořádní nunciové k císařskému

²⁶⁵) Ve svazku *Barb. lat. 6988* počínají se šifry Baglioniho od prosince r. 1634.

dvoru. Dne 21. května 1639 datována jest instrukce pro mimořádného nuncia *Msgr Facchinettiho* (*Barb. lat. 5691*, fol. 102 p. v. až 152); již před tím však odebral se do Vídně rovněž jako mimořádný nuncius *Msgr Gaspare Mattei*, jehož instrukce čte se ve svazku *Barb. lat. 5691* (fol. 179—221). Mattei stal se ještě během roku 1639 po odchodu Baglioniho nunciem rádným a setrval při dvoře císařském až do sklonku roku 1643. Jeho zprávy, listy a šifry od 3. května 1639 až do listopadu 1643 procházejí souvislou řadou 25 svazků *Barb. lat. 7017* až *Barb. lat. 7041* (LXXXIII. 32 až LXXXIII. 56). Svazek *Barb. lat. 7042* obsahuje listy Matteiovy sekretáři šifer Ferragallovi z let 1639 až 1642. Mimo to nunciatury Matteiovy z celého období týká se svazek *Barb. lat. 6221*. Koncepty listů kardinála státního sekretáře, posílané Matteiovi do Vídně, vyplňují sedm svazků; ve svazku *Barb. lat. 7079* registrovány jsou listy od počátku nunciatury Matteiovy do konce dubna 1640; ve svazku *Barb. lat. 7080* listy z ostatních měsíců roku 1640, ve svazku *Barb. lat. 7081* listy z ledna až července 1641, v *Barb. lat. 7082* do konce května 1642, v *Barb. lat. 7083* listy z června 1642 až července 1643, ve svazku *Barb. lat. 7084* listy z července 1639 až prosince 1640 a ve svazku *Barb. lat. 7085* posléze listy od ledna 1641 až do července 1643.²⁶⁶) Jako mimořádný vyslanec papežův se zvláštním posláním pro vyjednávání míru vypraven byl v době nunciatury Matteiovy do Německa roku 1641 *Msgr Carlo Paolucci*, jehož akta naleznou se v knihovně ve svazku *Barb. lat. 5413*.

Nástupce Matteiovy *Camillo Melzi*, arcibiskup capujský, vypraven byl sice ke dvoru císařskému roku 1643 ještě Urbanem VIII., ale z dlouholeté nunciatury jeho spadá do pontifikátu papeže barberinského jen malý zlomek jediného roku. Proto také veškery zprávy a spisy Melziho nunciatury, jejíž trvání protáhlo se na deset let až do roku 1652 a do jejíhož období spadá jednání o mír vestfálský, vyplňují toliko jediný svazek *Barb. lat. 7043*. Jsou to listy a šifry odesílané kardinálu Barberinimu, kdežto spisy z let následujících, odesílané státnímu sekretáři Innocence X. dlužno hledati jednak v archivu vatikánském, jednak v archivu rodu Doria-Pamphili. Kardinál Francesco Barberini sledoval však postup diplomacie papežské i po smrti Urbanově a po svém odchodu ze státního sekretariátu kurie. Je to patrné i z toho, že ještě z korespondence nástupce Melziho u dvora císařského, arcibiskupa pisanského *Msgr Scipiona Elciho*, uchována jest v knihovně Barberini řada listů a šifer z let 1652 (21. prosince) až 1657, jež vy-

²⁶⁶) Několik málo listů poslaných nunciu vídeňskému r. 1642 zapsáno je ve svazku *Barb. lat. 6008* fol. 1—6.

plňují svazky *Barb. lat. 6109* (LXIX. 16) až *Barb. lat. 6112*;²⁶⁷⁾ některé jeho listy jsou též ve svazku *Barb. lat. 7043*, již výše zmíněném.

Nunciem u dvora bruselského byl na počátku pontifikátu Urbanova ještě *Giovanni Francesco de' Conti Guidi del Bagno*, arcibiskup patraský, jehož listy z roku 1623 až 1627 jsou v *Barb. lat. 6813*, listy z počátku roku 1627 (do března) jsou ve svazku *Barb. lat. 6140*.²⁶⁸⁾ — Toho roku vystřídal Guidiho *Fabio da Leonissa*, arcibiskup v Conse, jehož listy od března 1627 do roku 1628 jsou ve svazku *Barb. lat. 6815* a *Barb. lat. 6140 a 6141*; listy z roku 1630 v *Barb. lat. 6209*; listy z roku 1627 až 1633 ve svazcích *Barb. lat. 6816* a *Barb. lat. 6817*; listy nuncia *Lelia Falconieriho*, arcibiskupa thebského, z let 1635 až 1637 jsou ve svazku *Barb. lat. 6818*.

Korrespondence internuncia bruselského *Riccarda Paola Stravia* z let 1634 až 1636 uložena je ve svazku *Barb. lat. 6819* a *Barb. lat. 6210*, listy z roku 1634 až 1638 v *Barb. lat. 6142*, z roku 1637 a 1638 v *Barb. lat. 6820*, listy z roku 1638 až 1641 v *Barb. lat. 6211*, z roku 1639 až 1640 v *Barb. lat. 6822*. Následující svazky *Barb. lat. 6823* a *6824* obsahují zprávy a přílohy Straviovy z let 1634 až 1642, zároveň však již také odpovědi a pokyny kardinála státního sekretáře. Dalším internunciem v Bruselu (od dubna 1642) byl *Antonio Bichi*, jehož listy z let 1642 až 1651 vyplňují svazky *Barb. lat. 6825* až *6827*. Stejně jako tomu je při nunciatuře císařské, i zprávy internunciů bruselských přesahují v knihovně časově dobu pontifikátu Urbanova; ovšem daleko ne v úplnosti, v jaké zachována jest diplomatická korespondence z pontifikátu Urbanova. Ve svazku *Barb. lat. 6828* zastoupeni jsou internunciové *Andrea Mangelli*, opat svatoandělský (z let 1653 a 1654), *Girolamo de Vecchi*, opat montrealský (z let 1656 až 1662), *Giacomo Rospigliosi*, opat svatomariánský (z roku 1667) a *Francesco Airoidi* (z l. 1668—1672); ve svazku *Barb. lat. 6829* internuncius *Ottavio Falconieri* z let 1673 a 1674.

²⁶⁷⁾ Mimo to ve svazku *Barb. lat. 6112* fol. 132 až 352 jsou »Osservazioni storiche delle cose più notabili occorse in Germania et nella corte dell' imperatore durante la nuntiatura di Mons. arcivescovo di Pisa«. Stejně poznámky najdou se také ve svazku *Barb. lat. 5632* »Osservazioni storiche di quanto successe in Germania nel tempo della nuntiatura di Mons. Elci (226 folií). Ve svazku *Barb. lat. 6112* jest mimo to připojena (fol. 353) »Breve relatione di trattati par l'ellectione di Leopoldo I. Imperatore l' anno 1659«.

²⁶⁸⁾ Ve svazku *Barb. lat. 6814*, kde jsou listy Guidiho kardinálu Ludovisimu a Barberinimu z let 1621 až 1627, jsou též některé pokyny a odpovědi kardinála Franc. Barberiniho.

Koncepty listů kardinála Barberiniho nunciům bruselským Guidimu v letech 1623 a 1626 a Fabiovi della Leonissa v letech 1627 až 1631 registrovány jsou ve svazcích *Barb. lat. 6206* a *Barb. lat. 6207*. Následující svazek *Barb. lat. 6208* obsahuje listy Barberiniho *Fabiovi della Leonissa*, internunciovi *Straviovi* a nunciu *Falconierimu* z let 1632 až 1638.

Také v Kolíně byl na počátku pontifikátu Urbanova nunciu z doby Řehoře XV. *Pietro Francesco Montorio*, biskup nicasterský, jehož zprávy z let 1621 až 1624 zachovány jsou ve svazcích *Barb. lat. 6742* (LXXIX. 1) až *Barb. lat. 6745*, a jehož roku 1624 vystřídal biskup tricarický *Pietro Luigi Carafa*; jeho nunciatura obsahuje léta 1624 až 1634 a vyplňuje i s některými listy kardinála Barberiniho, určenými nunciovi, svazky *Barb. lat. 6746* až *Barb. lat. 6753*. Nástupcem Carafovým stal se roku 1634 *Martino Alfieri*, biskup isolský, později cosenský, jehož listy z roku 1634 až 1639 obsaženy jsou ve svazcích *Barb. lat. 6754* až *6762*. Následující svazky *Barb. lat. 6763* až *6769* obsahují zprávy dalšího nuncia kolínského, kterým v letech 1639 až 1644 byl *Fabio Chigi*, biskup v Nardo. Zároveň s řádným nunciem dlel v Kolíně v letech 1636 až 1640 jako legatus a latere *Marzio Ginetti*, jehož korespondence vyplňuje devět svazků *Barb. lat. 6770* až *6778*; jako mimořádný nunciu vyslán byl do Kolína roku 1641 *Francesco Maria Macchiavelli*, jehož zprávy zachovány jsou ve svazcích *Barb. lat. 6781* (LXXIX. 40) až *6783*.

Ke dvoru španělskému vyslal Urban VIII. hned na počátku svého pontifikátu schopného a vynikajícího preláta *Giulia Sacchettiho*, který setrval u krále Filipa IV. až do své promoce kardinálem roku 1626. Jeho nunciatura obsažena jest ve svazcích *Barb. lat. 6113* až *6125*, (LXIX. 20—LXIX. 32); v dalších svazcích pak zprávy nástupců Sacchettiho, *Giovanni Bat. Pamphiliho* (pozdějšího papeže Innocence X.) v l. 1627 až 1631 a *Cesare Montioho* v roce 1631 a 1632 (obou tit. patriarchů antiochejských).

Zvláště důležitou v době Urbana VIII. byla nunciatura pařížská; politika francouzská, která v posledním období války třicetileté za vedení Richelieuova dosáhla mimořádného rozmachu, nemohla zůstati bez vlivu na diplomacii papežskou, zvláště, když v této době stanoviska obou mocí značně se zblížila, jak ještě níže stane se o tom zmínka, a když na stolci sv. Petra seděl papež, jenž někdy býval nunciem francouzským. Důležitý úřad nuncia pařížského v této době zastávali *Ottavio Corsini*, arcibiskup tarsský (1621 až 1624), *Bernardino Spada*, arcibiskup damiátský (1624 až 1626), *Giovanni Francesco de' conti Guidi di Bagno* (1627 až 1631), *Alessandro Bichi*, biskup carpentraský (1631 až 1634),

s nímž zároveň v letech 1632 až 1634 působil jako mimořádný nuncius *Francesco Adriano Ceva*, *Giorgio Bolognetti*, biskup ascolský (v letech 1634 až 1639), *Ranuccio Scoti* (1639 až 1643), posléze pak *Girolamo Grimaldi* (1641 až 1643), bratr někdejšího nuncia *Nicolò de' conti Guidi di Bagno*, jenž setrval tu po dobu celého pontifikátu Innocence X. Rozsáhlá korespondence těchto nunciů uložena je ve svazku *Barb. lat. 8046*²⁶⁹) a následujících až po *Barb. lat. 8261*, jakož i ve svazcích *Barb. lat. 6094* až *6104*, k nimž připojují se pak ještě ve svazcích *Barb. lat. 6105* až *6108* koncepty instrukcí a listů kardinála Pamphilioho.

Duchovní kníže, který tolik zájmy církevní podřizoval zájmům politickým, nemohl ovšem dobře pochopiti, že by snad světský panovník mohl vésti válku čistě náboženskou. Urban neuznal války Ferdinanda II. za války náboženské a odpíral přispívati na ně tak, jak činil jeho předchůdce. Ferdinand to trpce pocítoval. Konflikt mezi oběma vyličen byl na základě mnohých relací vrstevníků Rankem, kde v přílohách můžeme sledovati, jak velký podíl má tu opět knihovna Barberini. Katoličtí historikové snaží se poněkud vyrovnati tyto rozpory, které tu vznikly mezi papežskou stolicí na jedné a horlivým katolickým knížetem na druhé straně, ovšem ani oni (na př. Ehses) nemohou zapřítí diferencí, které tu skutečně byly, a mohou jen korigovati tam, kde zejména Gregorovius zase na druhé straně dosti nadsadil.²⁷⁰)

Nemohu se zde zdržovati líčením celého tohoto boje, který dá se v pramenech knihovny barberinišské dobře sledovati a který vyvrcholil v otázce dědictví mantovského.²⁷¹) I sám Ehses nazývá válku mantovskou nešťastným nápadem císařovým, ke kterému se dal posléze strhnout i přes původní odpor Valdštejnův. Ve Vídni pomýšlelo prý se na tažení na Řím, mluvilo se o novém Sacco di Roma, naproti tomu podle zprávy agenta mnichovského v Římě Crivelliho volal papež již v lednu r. 1629 na Habsburky trest boží.²⁷²) Pád a plnění Mantovy 12. července 1630 císařskými

²⁶⁹) Zde počíná již nuntiatura Roberta Ubaldiniho (z l. 1609—1616) i Guidona Bentivoglia z l. 1616 až 1621.

²⁷⁰) Gregorovius, Urban VIII. im Widerstreit zu Spanien und dem Kaiser. Stuttgart 1879. Spis podrobil nepříznivé kritice Pieper v Hist.-politische Blätter, sv. 94 (1884) str. 471—492. — Srv. též článek Ehsesův, Papst Urban VIII. und Gustav Adolf v Hist. Jahrbuch XVI (1895) str. 336—361. Ehses používá tu především listů Urbanových z kodexu Barb. lat. 2202 a 2203 (XXXI. 87 a 88).

²⁷¹) O dědictví mantovském viz Ranké, Die römischen Päpste II. sv. (II. vyd.) str. 346 a násl.

²⁷²) La casa d'Austria si è tanto insuperbita, che non stimava nessuno principe — ma che Dio l'haverebbe mortificata. Srv. Gregorovius I. c. 19, pozn. I.

vojsky generála Gallasa a Aldringena popudily celou Itálii a rozšířily znovu trhlinu mezi Římem a dvorem císařským, kde měl papež přece však ještě svou stranu hlavně v jesuitech a zpovědníku císařském Lamormainovi; — naproti tomu největší duchovní knížata rakouská Ditrichštejn a Pazmány byli odpůrci tohoto směru Urbanova a s nimi kapucíni Quiroga, zpovědník královny uherské a P. Valeriano Magno, vedoucí missie restaurační v Čechách. Také část jeho korespondence zachována je v knihovně Barberini (viz níže).

Urban VIII. vyprostil se úplně z vlivu rakouského a především španělského — Španělů přímo nenáviděl a vytýkal císaři Ferdinandovi spojení s Filipem IV.; ale domníval-li se, že osamostatnil politiku papežskou od všelikého vlivu cizí diplomacie, sám sebe klamal. Skoro zároveň s povýšením kardinála Maffei Barberiniho na stolec papežský, vystupuje v politice francouzské do popředí geniální kardinál Richelieu, který dovedl výborně využití francouzských sympatií Urbanových pro svou politiku protirakouskou.²⁷³) Urban VIII. a kardinál Francesco Barberini nebyli vzdáleni myšlenky Richelieuovy povýšiti na říšském sněmu na krále římsko-německého kurfiřta bavorského. Přes půldruhého tisíce folií obsahuje korespondence Maxmiliána Bavorského Urbanu VIII. a kardinálu Fran. Barberinimu z l. 1623 až 1644 ve svazcích 6705 až 6720 a jeho residentu v Římě Francescu Crivellimu, který zastával důležitou úlohu prostředníka. Mnoho tu lze se dovéděti také hlavně z nunciatury mons. Bagniho z Paříže, který prostředkoval mezi Francií a Mnichovem. Nevím, pokud celý tento dalekosáhlý plán byl i u kurie pojmán vážně, ale jisto jest, že samotný kurfiřt Maxmilián ztratil v poslední chvíli odvahy vésti na sněmu řezenském r. 1630 věc až do posledních důsledků. Napětí mezi Habsburky a Wittelsbachi však potrvalo, r. 1632 stáli císař Ferdinand a král Filip osamoceni, ani na Ligu nebylo lze úplně se spolehnouti.

Pod dojmem vítězství švédských však vznikl plán veliké katolické ligy; za tím účelem rozjeli se v únoru r. 1632 vyslanci cí-

²⁷³) Politice Urbanově v konfliktu francouzsko-rakouském věnována je velká práce vydavatele instrukcí francouzských nunciů *Augusta Lemana*, Urbain VIII et la Rivalité de la France et de la Maison d'Autriche de 1631 à 1635 (Paris 1920). Z druhého dílu práce, který zabývá se politikou papežovou v l. 1635 až 1641 vyšla zatím jen kapitola »Urbain VIII et les origines de congrès de Cologne de 1636« v Revue d'histoire ecclésiastique XIX. (1923) str. 370—383. Z italských historiků připravil podobnou práci o politice papežské ve švédském období třicetileté války na základě archivních pramenů *Rosario Russo*. Kratší úhrnný článek věnoval nejnověji politice Urbanově *Paolo Negri* v Nuova Rivista storica VI. (1922).

sařovi do Paříže i k italským knížatům a k papeži. Tam vysláni byli Federico Savelli a kardinál Pazmány, ale nepochodili. Papež odmítl přistoupiti k lize rakousko-španělské. Do té doby spadá bouřlivý výstup v kardinálské konsistoři, kde kardinál Borgia počal jménem krále španělského čísti známou protestaci, ve které mu však bylo papežem zabráněno pokračovati a která dala podnět k bouřlivé srážce mezi oběma skupinami, zejména mezi Borgiou a Sandovalem na jedné a Antonínem Barberinim na druhé straně. Ale konečně snad ze strachu před hrozícími úspěchy švédskými počal Urban v letech 30tých platiti zase příspěvky císaři, měsíčně 12.000 tolarů, polovinu císaři a polovinu lize.

Lze-li z diplomatické korespondence státního sekretariátu i nunciů sledovati podrobně postup světové politiky v době pontifikátu Urbana VIII., možno mimo to v knihovně najíti i zápisy, paměti a spisy, týkající se jednotlivých důležitých událostí v tomto období. Rukopis *Barb. lat. 5161* obsahuje »*Discorso ad Urbano VIII. delle rivoluzioni d'Europa avvenute dieci anni prima dell'assunzione del medesimo pontefice.*« Ve svazku *Barb. lat. 5675* (fol. 180 až 191) jest zpráva o korunování Ferdinanda II. králem uherským v Soproni dne 8. prosince 1625, ve svazku *Barb. lat. 5340* (fol. 80 až 83) pak zpráva o jeho korunování v Řezně dne 1. ledna 1637. V témže svazku (fol. 68 až 71) poznamenán jest »*Discorso sopra la dieta imperiale che si pensava di fare 1624.*« Z vyslanců císařských u kurie věnována je tu zvláštní pozornost knížeti z Eggenberku, o jehož příjezdu do Říma zachovány jsou v knihovně dvě relace.²⁷⁴⁾ Francouzské politiky týká se pojednání nadepsané »*Duplex cuneus ad enodandam dierum nostrorum pacem caesari Ferdinando II. et regi Ludovico XIII. anno 1633 mense Septembri*« (*Barb. lat. 2410* a *Barb. lat. 2482*), zvláště pak charakteristický »*Discorso politico sopra lo stato della Germania e se l'imperio sia, meglio collocato nella casa d'Austria, ovvero nel re di Francia*« (*Barb. lat. 5610*, fol. 25 a následující).

Války třicetileté týká se stručné vypsání války Gustava Adolfa II. proti císaři Ferdinandu II. v rukopise *Barb. lat. 4920* (fol. 1 až 29). O míru vestfálském jest v knihovně velký spis »*De sacri Romani imperii pacificatione Westphalica libri II*« ve svaz-

²⁷⁴⁾ »*Relazione dell'entrata che fece in Roma il duca di Ecchemberg in occasione dell'obediencia che rese a papa Urbano in nome dell'Imperatore.*« (*Barb. lat. 5653* fol. 1—60) a »*Relazione della venuta del principe d'Ecchemberg duca di Cremau, ambasciatore cesareo a Roma*« (*Barb. lat. 5322* fol. 100—109). V tomže svazku (fol. 110—121) zapsán je »*Discorso sopra la cerimonia della corte di Roma preso argomento della pretensione che l'anno 1638 ebbe il principe d'Ecchemberg, ambasciatore cesareo.*«

cích *Barb. lat. 2709* (XXXIV. 26; 626 fol.), *Barb. lat. 2710* (302 fol.).

Z vojenských vůdců třicetileté války zastoupeni jsou v knihovně vedle Tillyho, o němž stala se již výše zmínka,²⁷⁵⁾ Arnošt a Wolfgang hrabata Mansfeldové, jejichž dopisy z let 1623, 1627 a 1628 jsou ve svazku *Barb. lat. 6905* (fol. 71 a následující), zejména pak též Albrecht z Valdštejna, vévoda frýdlandský, jehož listy kardinálům Borghese a Barberinimu i papeži Urbanu VIII. z 31. srpna 1629 až 15. ledna 1633 uloženy jsou v uvedeném svazku *Barb. lat. 6905* (16 orig. listů, fol. 76 až 107).²⁷⁶⁾ Čtyři původní listy Valdštejnovy z let 1626 až 1628 (tři Urbanu VIII. a jeden kardinálu Barberinimu) jsou ve svazku *Barb. lat. 6902* (fol. 136 až 140). Ve svazku *Barb. lat. 5348* (fol. 91 až 114) zapsán jest veliký obranný list Valdštejnův císaři, počínající slovy »*Hanno finalmente, o cesare, vinta la vostra bontà i miei nemici.*« O Valdštejnovi přináší zprávy též rukopis *Barb. lat. 5243* (fol. 291 až 331); o jeho smrti zapsán je »*Discorso*« v *Barb. lat. 5311* (fol. 61 až 77). Známý list ze Sulmony ze dne 28. března 1634 o smrti Valdštejnově najde se v knihovně ve dvou exemplářích (*Barb. lat. 5323* fol. 20 až 36 a *Barb. lat. 5325* fol. 206 až 213). Listy *Octavia Piccolominiho*, rytíře maltézského, z 22. července 1628 až 5. listopadu 1642 zachovány jsou v *Barb. lat. 7059* (fol. 21 až 30).

Mezi duchovními hodnostáři z českých zemí, kteří byli v písemném styku s Urbanem VIII. a jeho sekretariátem, první místo zaujímá stále biskup olomoucký kardinál František z Dietrichštejna, jehož listy z doby od 10. července 1599 do 15. prosince 1624 vyplňují svazek *Barb. lat. 6883*²⁷⁷⁾, listy z let 1624 až 1636 obsaženy jsou v následujícím svazku *Barb. lat. 6884*.²⁷⁸⁾

Ve svazcích právě naznačených jsou tyto listy Dietrichštejnovy kardinálům Ludovisimu a Barberinimu a papeži Urbanu VIII.:

1. *V Brně, 1621 Apr. 22.* — Kardinálu Ludovisimu: poněvadž pro nepřítomnost u kurie nemohl vykonávati úřad protektora zemí rakouských, požádal již svého času kardinála Aldobrandiniho za spoluprotektora; žádá Ludovisiho, aby nyní po smrti Aldobrandinově převzal tento protektorát nebo alespoň

²⁷⁵⁾ Viz str. 94.

²⁷⁶⁾ V prvním dopise z Halberstadtu dne 31. srpna 1624 oznamuje papeži, že ustanovil svým agentem u kurie protonotáře Giovanni Gonaria.

²⁷⁷⁾ Viz výše str. 72—74.

²⁷⁸⁾ Také v korespondenci Giovanni B. Confalonieriho (*Barb. lat. 6462*; LXXIV. 8; fol. 100—110) jest zastoupen kardinál Dietrichštejn.

spoluprotektorství. »Stando io absente« »Di Bruna 22 Aprile 1621«. (Barb. lat. 6883 fol. 61.)

2. *V Brně, 1621 Jun. 2.* — Kardinálu Ludovisimu: stvrzuje příjem listu kardinálova, který mu odevzdal Carafa. »Msgre Carafa« »Di Bruna 2 Giugno 1621«. (l. c. fol. 62.)

3. *V Brně, 1621 Jul. 28.* — Papeži Řehoři XV.: přijal breve, které mu odevzdal nový nuncius polský Cosmus de Torres, arcibiskup drinopolský, na své cestě do Polska, a bude podle možnosti nuncia podporovati. »Rendo humilissime gratie« »Di Bruna 28 Luglio 1621«. (l. c. fol. 63.)

4. *V Brně, 1621 Jul. 28.* — Kardinálu Ludovisimu: přijal nového polského nuncia Cosma de Torres, jenž na své cestě do Polska odevzdal mu list kardinálův; zdrží ho však u sebe, až budou cesty bezpečnější, neboť nyní všechny přechody ve Slezsku jsou obsazeny vévodou krňovským a Bethlenem Gaborem, kteří tu operují. »Mons. di Torres« »Di Bruna 28 Luglio 1621«. (fol. 64.)

5. *V Mikulově, 1621 Dec. 10.* — Papeži Řehoři XV.: blahopřeje k vánočním svátkům. »La lontananza« »Di Nichilspurg a 10 di Dicembre 1621« (fol. 65.)

6. *V Olomouci, 1622 Februarii 5.* — Řeholní kanovníci řádu sv. Augustina u Všech svatých v Olomouci papeži Řehoři XV.: stěžují si, že ve své svobodné volbě preláta i v držení svých statků jsou omezováni pretensemi jezuitskými, jimž přeje též kardinál Dietrichštejn, visitator kláštera, a žádají, aby papež obnovil rozhodnutí Pavla V., jimž ukládá se jezuitům »perpetuum silentium«, pokud jde o nároky na statky klášterní, a v němž schválena byla klášteru svobodná volba nebo postulace preláta (»etiam renuente Ill^{me} nostro visitatore«); postulovali již tehdy svým prelátem doktora Jana Arnošta Platejse, který však za českého povstání vržen do vězení. Heretici pak poukazují prý veřejně na to, že jako nepřátelé mohou tím spíše přivlastňovati si majetek klášterní, kdyžte postupuje se tak od jezuitů proti klášterům téže víry. Prosí také, aby uváženy byly útrapy, jež členové kláštera vytrpěli během povstání, a aby klášteru bylo pomozeno. »Post humillima sanctorum pedum oscula« »Olomucii 5 Februarii 1622« (fol. 72 a násl.).

7. *V Mikulově, 1622 Febr. 10.* — Kardinál Dietrichštejn kardinálu Ludovisimu: projevuje své potěšení z narození mladého potomka knížete Aldobrandiniho. »Mi sarà facile« »Di Nichilspurg 10 Febraro 1622« (fol. 75.)

8. *V Mikulově, 1622 Mart. 11.* — Kardinál z Dietrichštejna kardinálu Ludovisimu: žádá za přímluvu u papeže ve věci obsa-

zení probošství Všech svatých v Olomouci, aby kurie přiklonila se k jeho stanovisku a probošství bylo vyhrazeno jezuitům, nebo aby proboštem byl jmenován Ludvík Ridolfi nebo jiná osoba, kterou oznámí agent Dietrichštejnův, vyslaný ke kurii. »La causa della prepositura« »Di Nichilspurg 22 Marzo 1622« (fol. 76.)

9. *V Mikulově, 1622 Mart. 30.* — Kardinál z Dietrichštejna papeži Řehoři XV.: uložil svému agentu v Římě šlechtici Olivierimu požádati jménem kardinálovým papeže, aby probošství Všech svatých v Olomouci spojil s klášteřem jezuitským, jak bylo vždy úmyslem kardinálovým i císařovým; kdyby však papež nepokládal to za vhodné, aby alespoň jmenoval proboštem Monsignora Ludvíka Ridolfiho nebo jinou osobu, kterou mu navrhně agent kardinálův. »Ho commesso« »Da Nichilspurg 30 Marzo 1622« (fol. 77.)

10. *V Brně, 1622 Julii 7.* — Kardinál František z Dietrichštejna Řehoři XV.: přimlouvá se za to, aby na příští svatodušní generální kapitule řádu minoritů konventuálních byl za generála zvolen na tři roky opětně dosavadní generál, který právě s velkým úspěchem vykonal visitaci klášterů minoritských na Moravě a na svém návratu do Itálie zastavil se též u kardinála v Mikulově. »Fù a Nichilspurg« »Da Bruna li 7 Luglio 1622« (fol. 73.)

11. *V Praze, 1621 Aug. 28.* — Christoforo da Massa, kapucín Řehoři XV.: cítí se božím vnuknutím nutkán ke službě pro církve, žádá, aby byl poslán buď do boje proti nekatolíkům nebo do války proti Turkům. »Con ogni humiltà« »Di Praga li 28 Agosto 1621« (fol. 79.)

12. *V Brně, 1622 Jul. 7.* — František kardinál z Dietrichštejna kardinálu Ludovisimu: děkuje za milost, kterou papež na jeho přímluvu projevil určitému biskupu. »È tanto grande« »Da Bruna 7 Luglio 1622« (fol. 80.)

13. *V Brně, 1622 Jul. 7.* — František z Dietrichštejna [kardinálu Ludovisimu]: žádá, aby u papeže podporoval jeho návrh, aby na příští generální kapitule minoritů konventuálních zvolen byl na další tři léta generálem generál dosavadní. »Proponendo io« »Da Bruna 7 Luglio 1622« (fol. 81.)

14. *V Brně, 1621 Aug. 6.* — Dietrichštejn kardinálu Ludovisimu: polský nuncius di Torres, který pro nejistotu cesty v Slezsku vyčkával na své cestě do Polska v Brně, nemohl se dočkat bezpečnějších zpráv o cestě, odjel do Vídně. »Con l'ordinario« »Bruna 6 Agosto 1621.«²⁷⁸⁾ (fol. 91.)

²⁷⁸⁾ Nejasné označení letopočtu způsobilo, že ve svazku zařazen je tento dopis k roku 1622; je patrně však, že souvisí věcně s dopisem ze dne 28. července 1621, o němž se tu praví: »Con l'ordinario passato diedi parte

15. *Ve Vídni, 1622 Sept. 17.* — Kardinál Dietrichštejn kardinálu Ludovisimu: raduje se z promoce čtyř nových kardinálů, zvláště ze jmenování biskupa paduanského.^{298a)} »Ho sentito« »Da Vienna 17 Settembre 1622« (fol. 92).

16. *V Mikulově, 1622 Dec. 10.* — Kardinál z Dietrichštejna Řehoři XV.: blahopřeje k vánočním svátkům a k novému roku. »S'avvicina« »Da Nicolspurg 10 Decembre 1622« — (fol. 93).

17. *V Mikulově, 1623 Februarii 16.* — Kardinál z Dietrichštejna kardinálu Ludovisimu: Mons. Lancelotti, biskup nolský, nový nuncius v Polsku, zastavil se na své cestě do Polska u kardinála a odevzdal mu breve papežské i doporučující list kardinála Ludovisiho. Poněvadž napadlo tolik sněhu, že nejsou toho pamětníci a stále ještě jsou vánice, navrhoval Dietrichštejn nunciiovi, aby zatím zůstal u něho, ale Lancellotti, poslušen přesně vůle papežovy, chce ještě dnes za každého počasí vydati se na cestu. »È gionto quà« »Da Nicolspurg 16 Febraio 1623« (fol. 100).

18. *V Praze, 1623 Maii 8.* — Kardinál Dietrichštejn [kardinálu Ludovisimu]: Fra Domenico, dominikán z Mantovy, přinesl doporučující list Ludovisiho pro zřízení katolického studia v Praze. »Il padre maestro« »Da Praga 8 Maggio 1623« (fol. 101).

19. *V Bologni, 1623 Oct. 11.* — Kardinál Dietrichštejn Urbanu VIII.: doporučuje mu generála konvent. minoritů, který se ubírá do Říma k papeži. »Passandosene il padre« »Di Bologna a 11 d'Ottobre 1623« (fol. 103).

20. *V Bologni, 1623 Oct. 11.* — Kardinál František z Dietrichštejna [kardinálu Františku Barberinimu]: doporučuje generála konventuálních minoritů, který jede do Říma. »Diedi notita« »Di Bologna a 11 d'Ottobre 1623« (fol. 103).

21. *Ve Vídni, 1623 Nov. 3.* — Kardinál František z Dietrichštejna Urbanu VIII.: od posledního října je ve Vídni, kde ujistil císaře přátelským smýšlením papežovým. Vedeno Bethlenem Gáborem a provázeno českými vystěhovalci vtrhlo na Moravu vojsko o 60.000 mužích, nejvíce Turků a Tatarů; proti nim má císař k dispozici jen 10.000 vojáků. Vojsko Bethlenovo pustoší prý celou Moravu a zajíždí do Rakous. Mimo to však jest ještě v okolí Pešti shromážděno dalších 30.000 asijských Turků, kteří se mají připojit k vojsku Bethlenovu. Aby mohl čelit tomuto nenadálému a nečekanému nepříteli, odvolal prý císař některé pluky z říše. Císař Ferdinand uložil kardinálovi, aby poslal papeži kurýra

a V. Sria come Mons. Torres era arrivato qua per passarsene alla sua nuntiatura.«

^{298a)} T. j. biskup Marco Cornaro.

se zprávou o tomto velikém nebezpečství nejen pro tyto země, nýbrž pro celé křesťanstvo, a aby požádal ho za pomoc; kardinál připojuje se důtklivě k této žádosti. »Subbit' arrivati« »Di Vienna alli 3 di Novembre 1623« (fol. 104).

22. *Ve Vídni, 1623 Nov. 3.* — Kardinál František z Dietrichštejna kardinálu Barberinimu: oznamuje mu, že zároveň zvláštním kurýrem zpravuje papeže o hrozícím nebezpečství pro katolickou moc v zemích habsburských a že žádá za pomoc papežovu. »Dalla lettera« »Di Vienna alli 3 di Novembre 1623« (fol. 110).²⁷⁹⁾

23. *Ve Vídni, 1623 Nov. 18.* — Kardinál z Dietrichštejna kardinálu Barberinimu: děkuje za vlídné přijetí, kterého na jeho doporučení dostalo se generálu minoritů. Na Moravě je vojsko nepřátelské; nelze proti němu zatím nic činiti, poněvadž očekává se pomoc ze vzdálených krajů. »Giache non cessa« »Di Vienna a 18 di Novembre 1623« (fol. 111).

24. *Ve Vídni, 1623 Dec. 9.* — Kardinál Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: o stavu v zemích rakouských; blahopřeje k svátkům vánočním. »Per due altre« »Di Vienna a 9 di Decembre 1623« (fol. 112).

25. *Ve Vídni, 1624 Jan. 20.* — Kardinál Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: předseda rakouské rady válečné Stadion žádal ho za kopii svatého obrazu Kristova, který má od P. Dominika; poněvadž však dostal tento obraz se zvláštní milostí a s podmínkou, aby ho nikomu nepostupoval, žádá za svolení, aby mohla býti pořizena kopie obrazu pro Stadionu. »Il Sre di Stadion« »Vienna a 20 di Gennaro 1624« (fol. 113).

26. *V Mikulově, 1624 Mart. 11.* — Kardinál Dietrichštejn papeži Urbanu VIII.: těší se z toho, že papež svého cubicularia Jana Baptistu jmenoval kanovníkem kostela P. Marie in Trastevere, jejímž je Dietrichštejn titulárním kardinálem. »Praemisso beatissimorum pedum« »Nicolspurgi die XI. Martii an. 1624« (fol. 114).

27. *V Mikulově, 1624 Maii 10.* — Kardinál Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: doporučuje Francesca Longa (podrobněji neoznačeného). »Havendo experimentato« »Da Nicolspurg 10. Maggio 1624« (fol. 120).

28. *V Mikulově, 1624 Maii 10.* — Kardinál Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: doporučuje mu Gauco Gankeho (jinak neoznačeného), který odjížděje do Říma, ho o to požádal. »Persuadendosi« »Da Nicolspurg 10 Maggio 1624« (fol. 121).

²⁷⁹⁾ Podle poznámky papežského sekretariátu bylo na tento list odpověděno 2. prosince 1623.

29. *V Mikulově, 1624 Jun. 14.* — Kardinál z Dietrichštejna kardinálu Barberinimu: doporučuje mu svého přítele dona Jeronyma z Cordovy. »Io eleggio piütosto« »Da Nicolspurg 14 Giugno 1624 (fol. 122).

30. *V Brně, 1624 Aug. 2.* — Kardinál z Dietrichštejna Urbanu VIII.: na žádost kanovníků svého titulárního kostela v Římě s. Maria in Trastevere prosí, aby papež kapitule tohoto kostela udělil podobné privilegium, jaké mají tři hlavní basiliky v Římě (s. Giovanni in Laterano, s. Pietro in Vaticano a s. Maria Maggiore), že totiž civilní i kriminální spory jejich kapitul mohou býti projednávány jen jejich vikářem. »Havendo le basiliche« »Da Bruna 2 Agosti 1624« (fol. 123).

31. *V Brně, 1624 Aug. 2.* — Kard. Frant. z Dietrichštejna kardinálu Frant. Barberinimu: žádá za podporu a příznivé vyřízení žádosti, uvedené v předešlém dopise: »Il capitolo e canonici« »Da Bruna 2 Agosto 1624« (fol. 124).

32. *V Mikulově, 1624 Nov. 8.* — Kardinál František z Dietrichštejna papeži Urbanu VIII.: projevuje své potěšení z poslední promoce kardinálů, jež se stala dne 5. října. »Farei torto a me stesso« »Da Nicolspurg 8 Novembre 1624« (fol. 130).

33. *V Mikulově, 1624 Nov. 8.* — Kard. František z Dietrichštejna kardinálu Františku Barberinimu: připojuje se ke všeobecné radosti, jež je z poslední promoce kardinálů, provedené v říjnu 1624. »Mentre tutto il mondo« »Di Nicolspurg 8 Novembre 1624« (fol. 131).

34. *V Mikulově, 1624 Nov. 20.* — Kard. František z Dietrichštejna kardinálu Frant. Barberinimu: žádá za udělení benefícia pro svého bývalého římského kaplana Don Baltazara Morana, Španěla z diecese zamorské. »Mentre dovevo partire« »Da Nicolspurg 20 Novembre 1624« (fol. 132).

35. *Ve Vídni, 1624 Dec. 13.* — Kard. František z Dietrichštejna [kardinálu Barberinimu]: císař velmi rád by vyhověl jeho přimlouvě přednesené Dietrichštejnem za šlechtice Marescottiho, nemůže ho však uspokojiti ve službě vojenské, neboť jest zde mnoho zasloužilých důstojníků z poslední války a také komora císařská je plně obsazena, jakmile se však naskytne příležitost, projeví svou ochotu vůči papeži; těžce však nese, že při poslední promoci kardinálské byl opomenut biskup sarzanský, bývalý nuncius pražský,^{270a} za něhož se císař přimlouval. »In conformità« »Viena a 13 di Dicembre 1624« (fol. 133).

36. *V Mikulově, 1624 Dec. 13.* — Kardinál Frant. z Dietrich-

^{270a}) Giovanni Battista Salvaigo, nuncius u dvora Rudolfova v r. 1611.

štejna kardinálu Františku Barberinimu: blahopřeje ke svátkům vánočním. »Il mio desiderio« »Da Nicolspurg 13 Dicembre 1624« (fol. 134).

37. *V Mikulově, 1624 Dec. 15.* — Dietrichštejn kardinálu Barberinimu přeje ke svátkům vánočním. »Secondo l'uso« »Da Nicolspurg 15 Dec. 1624« (fol. 135).

38. *V Mikulově, 1625 Febr. 15.* — Kard. Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: děkuje za blahopřání k novému roku. »Da V. Sria Illma« »Da Nicolspurg 15 Febraro 1625«. (Barb. lat. 6884 fol. 1).

39. *V Mikulově, 1625 Apr. 16.* — Kardinál Frant. z Dietrichštejna kardinálu Františku Barberinimu: blahopřeje mu ke jmenování legatem a latere ke dvoru španělskému a francouzskému a doporučuje ve Španělsku jeho přízni svou sestru markýzku de Mondesax. »Se mentre tutto il mondo« »Da Nicolspurg 16 Aprile 1625« (Barb. lat. 6884 fol. 2).

40. *V Mikulově, 1625 Jun. 10.* — Dietrichštejn Urbanu VIII.: oznamuje narození syna svého synovce. »Havendo Dio« »Da Nicolspurg 10 Giugno 1625« (l. c. fol. 3).

41. *V Mikulově, 1625 Jun. 25.* — Dietrichštejn [Tadeovi Barberinimu]: soustrast s úmrtím Karla Magalottiho. »Mi condogo« »De Nicolspurg 25 Giugno 1625« (fol. 4).

42. *V Kroměříži, 1625 Dec. 15.* — Dietrichštejn Urbanu VIII.: ke svátkům vánočním. »La qualità del tempo« »Di Cremsir 15 Dicembre 1625« (fol. 5).

43. *V Kroměříži, 1625 Dec. 15.* — Dietrichštejn kardinálu Františku Barberinimu: ke svátkům vánočním. »Poichè la lontananza« »Di Cremsir 15 Dicembre 1625 (fol. 6).

44. *V Mikulově, 1626 Jan. 25.* — Dietrichštejn [kardinálu Barberinimu]: děkuje za blahopřání k svátkům vánočním. »Devo rendere« »Nicolspurg 25 Gennaro 1626« (fol. 13).

45. *V Mikulově, 1626 Oct. 26.* — Kardinál z Dietrichštejna kardinálu Františku Barberinimu: znovu přimlouvá se za udělení benefícia pro svého bývalého kaplana římského Baltazara Morana z diecese zamorské. »Si ricordarà V. Sria Illma« »Di Nicolspurg 26 Ottobre 1626« (fol. 14).

46. *V Mikulově, 1626 Dec. 8.* — Kardinál z Dietrichštejna Urbanu VIII.: ke svátkům vánočním. »L'obbligo dell'humilissima mia« »Di Nicolspurg 8 Dicembre 1626 (fol. 15).²⁸⁰⁾

²⁸⁰⁾ Podobná čistě konvenční blahopřání kardinálova k svátkům vánočním a k novému roku papeži Urbanu VIII. jsou v dalších listech ze dne 11. prosince 1627 (fol. 26), dne 8. prosince 1628 (fol. 50), ze dne 7. prosince 1629 (fol. 15), ze dne 2. prosince 1631 (fol. 87), ze dne 10. prosince 1632 (fol. 98),

47. *V Mikulově, 1626 Dec. 26.* — Kardinál František z Dietrichštejna kardinálu Františku Barberinimu: zpravuje ho o sporu mezi cisterciáckými kláštery na Velehradě a v Klášteřu Králové v Brně a knížetem Liechtenštejnem o Hustopeč a další statky, které r. 1598 proti vůli opata velehradského i abatyše královéklášterské prodány byly od těchto klášterů císařem Rudolfem knížeti Karlu z Liechtenštejna.²⁸¹⁾ Kláštery odmítly tehdy nabízenou peněžní rekompensaci a žádají nyní statků zpět, dovolávajíce se toho, že král český nemá práva zcizovati jmění církevní. Přes přátelské styky s Liechtenštejnem i přes nastávající sňatek starší dcery Liechtenštejnovy se svým synovcem zastává kardinál v tomto sporu zájmy klášterů. Nyní opět nabízí Liechtenštejn klášterům na odškodněnou ročně 4000 tolarů, k nimž císař připojuje ještě pátý tisíc. Byl však na Moravě visitator řádu, opat zbraslavský, který oznámil kardinálovi úmysl klášterů zapsati knížeti 56.000 tolarů, t. j. částku, kterou kdysi za statky zaplatil; poněvadž však nemají hotových peněz, platily by zatím roční úrok ve výši 3360 tolarů. Připočte-li se k tomu summa nabízená knížetem, přišly by podle názoru kardinálova jmenované statky klášterům mnohem dražší, než skutečně vynášejí. Před soudem zemským bude spor projednáván soudci, z nichž většina je nekatolíků neznajících zásad práva kanonického. Visitator řádový obrátí se ještě na řádového generála v Římě; kurii zpraví o sporu podrobně ještě auditor nunciatury. »Tra gli altri negotii« »Di Nichilspurgh 26 Dicembre 1616« (fol. 16 a násl.).

48. *Ve Vídni, 1627 Marti II.* — Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: přimlouvá se za hraběte Viléma Vratislava z Mitrovic, který jest velmi oblíben u císaře Ferdinanda, aby mohl doživotně zastávati úřad velkopřevora v Čechách a podržeti zároveň komendu v Mailberce. »Se ne viene l'agente« »Di Vienna 11 Marzo 1627« (fol. 21).

49. *Ve Vídni, 1627 Oct. 30.* — Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: projev radosti ze sňatku Taddea Barberiniho. »Professai sempre partialità« »Di Vienna 30 Ottobre 1627« (fol. 22).

50. *Ve Vídni, 1627 Oct. 16.* — Dietrichštejn Urbanu VIII.:

ze dne 10. prosince 1633 (fol. 105), 7. prosince 1634 (fol. 108); kardinálu Frant. Barberinimu ze dne 8. prosince 1628 (fol. 51), ze dne 3. prosince 1629 (fol. 63), ze dne 7. prosince 1630 (fol. 83) atd.; papeži ke svátkům velikonočním dne 6. dubna 1631 (fol. 85).

²⁸¹⁾ O získání těchto statků, t. j. Hustopeče, Starvic a Starviček a Přítluk Liechtenštejnem v náhradu za velké peněžité půjčky, poskytnuté císařské komoře, srv. K. Stloukal, Karel z Liechtenštejna a jeho úcast ve vládě císaře Rudolfa II. v Čes. Čas. Hist. 1912 (roč. XVIII.), str. 29.

vyslovuje potěšení z poslední promoce kardinálů. »L'honore, che ha fato« »Di Vienna 16 Ottobre 1627« (fol. 23).

51. *Ve Vídni, 1627 Oct. 30.* — Dietrichštejn Urbanu VIII.: projevuje radost ze sňatku Taddea Barberiniho. »M'impone la mia devotissima osservanza« »Di Vienna 30 Ottobre 1627« (fol. 26).

52. *Ve Vídni, 1627 Novemb. 13.* — Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: děkuje za oznámení sňatku Taddea Barberiniho s Annou Colonnou, kteréž oznámení pokládá za zvláštní projev přízně. »Si come riconosco« »Di Vienna 13 Novembre 1627« (fol. 25).

53. *Ve Vídni, 1627 Decemb. 28.* — Dietrichštejn papeži Urbanu VIII.: včera pozdravil ve Vídeňském Novém městě kardinála Khlesla vracejícího se z Říma do Vídne, přijal od něho papežské breve a bude dbáti, aby ve Vídni dostalo se mu patřičné úcty. »Praemisso beatissimorum« »Vienna 28. Decembris 1627« (fol. 27).

54. *Ve Vídni, 1628 Januarii 29.* — Kardinál Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: děkuje za blahopřání k novému roku. »Doveva V. E.« »Di Vienna 29 Gennaio 1629« (fol. 34).

55. *Ve Vídni, 1628 Mart. 4.* — Dietrichštejn kardinálu Antoniu Barberinimu: blahopřeje k promoci kardinálem. »Come riconosco« »Di Vienna 4 Marzo 1628« (fol. 35).

56. *Ve Vídni, 1628 Mart. 4.* — Kardinál z Dietrichštejna Urbanu VIII.: projev potěšení z poslední promoce kardinálů. »È ben conveniente« »Di Vienna 4 Marzo 1628« (fol. 36).

57. *Ve Vídni, 1628 Mart. 4.* — Kardinál František z Dietrichštejna kardinálu Františku Barberinimu: projevuje svou radost z toho, že v poslední promoci kardinálské stali se kardinály Antonio Barberini a Girolamo Colonna. »Può V. Emza certissimamente« »Di Vienna 4 Marzo 1628« (fol. 37).

58. *V Brně, 1628 Apr. 6.* — Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: doporučuje mu provinciála minoritů observantů P. Václava, který odjíždí ke generální kapitule řádové, a žádá o jeho podporu. »Il padre Venceslao« »Di Bruna 6 Aprile 1628« (fol. 38).

59. *V Mikulově, 1628 Jun. 14.* — Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: podporuje ve všem mimoř. nuncia u dvora císařského Mons. Palotto. »Vorrei esser tanto habile« »Di Nicolspurgh 14 Luglio 1628« (fol. 44).

60. *V Mikulově, 1628 Jul. 21.* — Dietrichštejn kardinálu Frant. Barberinimu: o návštěvě Khleslově u Leopolda Viléma. »In conformità« »Di Nicolspurgh 21 Luglio 1628« (fol. 45).

61. *V Mikulově, 1628 Jul. 25.* — Kardinál Dietrichštejn Urbanu VIII.: kardinál Harrach vysílá k papeži P. Valeriana Magniho, jemuž též císař a Dietrichštejn svěřili některá poselství; doporučuje tudíž P. Valeriana zvláštní důvěře a přízni papežově. »Dal s. cardinal d'Harrach« »Di Nicolspurgh 25 Luglio 1628« (fol. 46).

62. *V Mikulově, 1628 Oct. 23.* — Dietrichštejn kardinálu Františku Barberinimu: zasílá v příloze orig. dokument, blíže neoznačený, který z uložení papežova žádal od něho nuncius Palotto. »L'acclusa lettera« »Di Nicolspurgh 23 Ottobre 1628« (fol. 47).

63. *V Mikulově, 1628 Nov. 28.* — Dietrichštejn Urbanu VIII.: blahopřeje k narození dítěte Taddea Barberiniho. »Il parto della Sig^{ra} D. Anna« »Di Nicolspurgh 28 Novembre 1628« (fol. 48).²⁸²⁾

64. *V Olomouci, 1629 Jan. 12.* — Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: děkuje za blahopřání k novému roku. »Quest uffitio« »Di Olmiz 12 Gennaio 1629« (fol. 60).²⁸³⁾

65. *Ve Vídni, 1629 Jul. 25.* — Dietrichštejn kardinálu Frant. Barberinimu: nuncius a P. Valeriano Magni zpraví ho o návrzích, které ve Vídni podal internuncius krále francouzského. »Giachè Msgr nuntio« »Di Vienna 25 Luglio 1629« (fol. 61).

66. *Ve Vídni, 1629 Nov. 11.* — Kardinál Frant. z Dietrichštejna kardinálu Frant. Barberinimu: převor peltenberský podle zpráv z Říma byl jmenován čestným komořím papežským; nuncius však ještě nemá mandátu, aby mu tuto hodnost odevzdal; přimlouvá se proto, aby tato hodnost probošta, jenž je rodákem liežským a jenž v řádě křižovnickém zaujímá druhé místo po kardinálu Harrachovi, byla skutečně udělena.^{283a)} »Il Sr prevosto di Peltenberg« »Vienna a di 11 Novembre 1629« (fol. 62).

67. *V Kroměříži, 1629 Dec. 7.* — Dietrichštejn Urbanu VIII.: projev potěšení a díky pro poslední promocii kardinálů. »Le qualità humane« »Di Cremsir 7 Dicembre 1629« (fol. 64).

68. *Ve Vídni, 1630 Mart. 23.* — Kardinál Dietrichštejn papeži Urbanu VIII.: soustrast s úmrtím bratra papežova Karla Barberiniho. »Per debito dell' humilissima« »Di Vienna 23 Marzo 1630« (fol. 74).

69. *Ve Vídni, 1630 Maii 23.* — Kardinál Dietrichštejn Ur-

²⁸²⁾ Při téže příležitosti blahopřeje Dietrichštejn následujícího dne též kardinálu Frant. Barberinimu (fol. 49).

²⁸³⁾ Podobně i v jiných letech na př. dne 9. ledna 1632 (fol. 95) atd.

^{283a)} Gerhard de Schlesin, probošt kláštera v Hradišti sv. Hippolyta u Znojma.

banu VIII.: omlouvá se, proč nemohl uskutečniti svůj úmysl a přijeti do Říma, posílá k papeži svého kanovníka a kancléře Sebastiana Lustriera, někdejšího císařského residenta v Cařihradě, jehož zároveň doporučuje. »Non è cosa« »Di Vienna 23 Maggio 1630« (fol. 75).

70. *V Janově, 1630 Maii 23.* — Kardinál Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: byv odvolán zpět ke dvoru vídeňskému nemůže jeti do Říma, posílá tam kanovníka Lustriera, jehož doporučuje důvěře i přízni kardinálově. »So che in ogni luoco« »Di Genova 23 Maggio 1630« (fol. 76).

71. *V Janově, 1630 Junii 8.* — Frant. z Dietrichštejna kard. Františku Barberinimu: blahopřeje k narození syna Taddea Barberiniho. »Siche continuamente bramo l'accrescimento« »Di Genova 8 di Giugno 1630« (fol. 82).

72. *Ve Vídni, 1631 Mart. 8.* — Kard. Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: o výkonu své legace [při sňatku krále Ferdinanda]. »Havendo io con il precedente ordinario« »Di Vienna 8 Marzo 1631« (fol. 84).

73. *V Mikulově, 1632 Aug. 27.* — Kard. Frant. z Dietrichštejna papeži Urbanu VIII.: o příchodu a přijetí mimořádného nuncia Jeronyma Grimaldiho. »Ad sacratissimos Stis Vrae pedes« »Datè Nicolspurgi die 27 mensis Augusti 1632« (fol. 96).

74. *V Mikulově, 1632 Oct. 14.* — Kard. Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: o obsazení biskupství vesprimského a pěti-kostelního. »Già con triplicate lettere« »Di Nicolspurgh li 14 Ottobre 1632« (fol. 97).

75. *V Mikulově, 1632 Dec. 10.* — Kardinál Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: žádá za přimluvu, aby P. Jiřímu Gladichovi, převoru augustiniánského kláštera sv. Tomáše v Brně, propůjčena byla výsada užívání infuly, udělená též Pavlem V. jeho předchůdci. »Il padre Giorgio Gladich« »Di Nicolspurgh li 6 Maggio 1633« (fol. 104).

76. *V Mikulově, 1633 Dec. 23.* — Kardinál Dietrichštejn Urbanu VIII.: projevuje svou radost z promoce nových kardinálů, zvláště ze jmenování nuncia u dvora císařského.²⁸⁴⁾ »Non solo humilissimamente« »Di Nicolspurgh li 23 Dicembre 1633« (fol. 106).

77. *V Mikulově, 1634 Mart. 10.* — Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: o přijetí opata Maffei, který přišel do Vídne a při-

²⁸⁴⁾ Ciriaco Rocci kreován byl kardinálem již r. 1629, byl však rezervován »in pectore« a prohlášen teprve 28. listopadu 1633. Srv. Moroni, Dizionario etc. 58, str. 78.

vezl listy pro Dietrichštejna. »Gode V. Emza« »Di Nicolspurgh li 10 Marzo 1634« (fol. 107).

78. *V Šoproni, 1634 Dec. 23.* — Kardinál Dietrichštejn Urbanu VIII.: oznamuje, že ho císař jmenoval protektorem Germanie. »Se bene l'ambasciator« »Di Edemburgh li 23 Decembre 1634« (fol. 109).

79. *V Šoproni, 1634 Dec. 23.* — Kardinál Dietrichštejn kardinálu Barberinimu: oznamuje mu totéž. »Intenderà V. Emza« »D'Edemburg li 23 Decembre 1634« (fol. 110).

80. *V Olomouci, 1636 Jan. 23.* — Kardinál Dietrichštejn Taddeovi Barberinimu: blahopřeje k narození syna. »L'haver S. D. Mtà« »D'Olmitz li 23 Gennaro 1636« (fol. 118).

81. *V Brně, 1636 Mart. 6.* — Kardinál Dietrichštejn Urbanu VIII.: přijal nového nuncia polského Msgra Maria Filonardiho, arcibiskupa avignonského, ubírajícího se na své působišť. »Studium, cum imprimis meum« »Brunae 6 Martii an. 1636« (fol. 120).

82. *V Brně, 1636 Mart. 6.* — Kardinál Frant. z Dietrichštejna kardinálu Barberinimu: přijal polského nuncia Filonardiho, jenž odevzdal mu list Barberinův. »Qual volta Vra Emza« »Di Bruna li 6 di Marzo 1636« (fol. 121).

83. *Ve Vídni, 1636 Sept. 5.* — Kardinál Dietrichštejn Urbanu VIII.: posílá do Říma svého kancléře Sebastiana Lustriera, kanovníka olomouckého, aby za něho vykonal visitaci liminum a podal zprávu o diecesi olomoucké; žádá za příznivé přijetí jeho a omlouvá se, že pro válečné poměry a domácí situaci nemůže tak učiniti sám, doufá však, že ještě před smrtí složí papeži svou poklonu. »Dimitto tandem ad Sanctam sedem« »Viennae 5 Septembris 1636« (fol. 122).

V radě císaře Ferdinanda náležel kardinál František z Dietrichštejna, jak již bylo naznačeno, ke skupině, která nepřála směru politiky Urbanovy; byl sice jednou jmenován papežem legátem, roku 1631 při sňatku krále Ferdinanda a španělské infantky Marie, byl to konečně nejmírnější protivník Urbanův, kterého mohl papež k této slavnosti delegovati. Po smrti kardinála Borghese roku 1634 ucházel se Dietrichštejn horlivě o uprázdněný protektorát Germanie, ke kterémuž úřadu byl jistě ze všech kardinálů nejpůsobilejší. Byl také císařem navržen i Urbanem VIII. jmenován, ale již po roce musil z politických důvodů ustoupiti kardinálu savojskému.²⁸⁵⁾ Pro starého kardinála

²⁸⁵⁾ O poměru kardinála Dietrichštejna k Ferdinandu II. a papeži Urbanu VIII. pojednal na podkladě korespondence Dietrichštejnovy v mikulovském archivu prof. *Albert Rille* ve článku *Der Kardinal Franz Fürst von*

byl to jistě ústupek ponižující a trapný. Brzy na to dne 10. září 1636 kardinál Dietrichštejn zemřel. Řeč, proslovená nad hrobem kardinálovým, jest posledním dokumentem v knihovně (*Barb. lat. 1824*, stará signatura XXIX. 168; fol. 55 až 57), který se dotýká významné postavy Dietrichštejnovy.²⁸⁶⁾

Nástupce Dietrichštejnův Jan Arnošt Platejz oznamuje papeži svou volbu biskupem olomouckým dne 25. listopadu 1636, vysílaje do Říma za tím účelem dva kanovníky kapitulní a omlouvaje se, že pro mimořádné poměry na Moravě nemůže sám se dostavit, a vzpomíná přívětivého přijetí, jakého se mu dostalo kdysi v Římě v paláci Salviati od papeže, tehdy ještě kardinála, i pocty, kterou mu papež udělil, jmenovav jej domácím prelátem.²⁸⁷⁾ Téhož dne oznamuje papeži též děkan kapituly Jan Friedrich baron Breiner i celá kapitula olomoucká, že po smrti Dietrichštejnově zvolili dne 12. listopadu toho roku biskupem olomouckým probošta kapituly Jana Arnošta Plateje, doktora filosofie i práv, apoštolského protonotáře a císařského radu; se zprávou o volebním procesu a se žádostí za konfirmaci vysláni jsou do Říma kanovníci Kašpar Karas, cubicularius papežský a apoštolský protonotář a František de Requesenz.²⁸⁸⁾ Zároveň oznamuje nový biskup své zvolení též státnímu sekretáři kurie kardinálu Františku Barberinimu, jehož přízni se doporučuje²⁸⁹⁾ a jemuž též kapitula olomoucká oznamuje provedenou volbu i vyslání dvou kanovníků v této věci do Říma.²⁹⁰⁾

Arcibiskup pražský kardinál Arnošt Vojtěch hrabě Harrach zastoupen je větším počtem listů z dlouhého období svého řízení pražské arcidiecése, jednak souvislou řadou listů z 22. května 1623 až 12. března 1667 v *Barb. lat. 6887* (LXXXI. 41) fol. 29 až 148, jednak listy, posílanými kardinálu Antonínu Barberinimu v *Barb. lat. 8786* (tři orig. listy na fol. 58 až 61).²⁹¹⁾

Ve svazku *Barb. lat. 6887* jsou tyto listy kardinála Harracha:

1. *Z Prahy, 1623 Maii 22.* — Arnošt hrabě Harrach, arcibiskup

Dietrichstein in seinen Beziehungen zu Kaiser Ferdinand II. und Papst Urban VIII.« v *Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens* roč. XVI. (1912) str. 115—125.

²⁸⁶⁾ Ve svazku *Barb. lat. 6902* (fol. 106—127) jsou listy knížete Jana Adama a Ferdinanda Dietrichštejna, synovce a prasynovce kardinálova, z let 1637 až 1655.

²⁸⁷⁾ *Barb. lat. 6884*, fol. 128.

²⁸⁸⁾ *Barb. lat. 6884* fol. 129.

²⁸⁹⁾ L. c. fol. 132. Tento list je italský.

²⁹⁰⁾ Latinským listem ze dne 25. listopadu 1636 (l. c. fol. 133).

²⁹¹⁾ List Harrachovi z Vratislavě o administraci z r. 1629 jest v *Barb. lat. 6898* (LXXXI. 52).

biskup pražský, kardinálu Ludovisimu: oznamuje, že po návratu z Říma ujal se správy arcibiskupství, jež našel ve stavu zuboženém »senza operarii, senza magistrati molto zelanti«. Císař má sice nejlepší vůli povznést stav i úroveň duchovenstva, ale jsou tu mnohé překážky.²⁹²⁾ Arcibiskup ordinoval již nové kněží, zatím však jen tři; bylo by výhodným, kdyby mu papež propůjčil moc udělení uchazečům dispens od věku, zejména jsou takové případy v řádě Křížovníků s červenou hvězdou, jehož je generálem. »È parte del debito« »Da Praga li 22 di Maggio 1623«. (Orig.; l. c. fol. 29 a 36.)

2. Z Prahy, 1623 Sept. 23. — Arnošt hrabě Harrach kardinálu Františku Barberinimu: vyslovuje své potěšení ze zvolení Urbana VIII. papežem, jež oslaveno bylo v Praze mariánským procesím. »All' arrivo della felice nuova« »Praga 23 Settembre 1623« (fol. 30 a 35).

3. Z Prahy, 1624 Jun. 29. — Arnošt hrabě Harrach kardinálům kongregace de Propaganda fide: porážka nekatolíků v nynější klidné období v Čechách dovolují pomýšletí na úspěšnější obnovu katolického náboženství. Zároveň s chystaným sněmem královským hodlá arcibiskup svolati arcidiecesní synodu a žádá, aby mu byly dány pokyny pro propagandu víry v království Českém. »Il regno di Boemia« »Di Praga il giorno di santi apostoli Pietro e Paolo 1624« (l. c., fol. 31 a 34).

4. Z Prahy, 1624 Aug. 2. — Arnošt hrabě Harrach kardinálu Františku Barberinimu: hodlá užití služeb minority Girolama Lappiho z Bologny, který již za Lohelia velice se zasloužil o katolickou církev v Čechách, zejména tím, že mnohé katolíky zdržel od přísahy Fridrichu Falckému. Poněvadž však jmenovaný Lappi chystá se nyní do Říma prositi za svého nemocného bratra Marc' Antonia, aby nemusil jeti do Říma k soudu, žádá Harrach na místě Lappiově, aby spravedlnosti mohlo býti učiněno žádost v Bologni, a aby tak Girolamo Lappi nemusil odjížděti do Říma. »Il P. M. Girolamo Lappio da Bologna« »Praga li 2 Agosto 1624« (fol. 32 a 33).

5. V Římě, 1624 Aug. 24. — Sept. 5. — Dekret kongregace de Propaganda fide, jimž na žádost arcibiskupa pražského navrhuje, aby papež poslal předním českým pánům brevia,²⁹³⁾ v nichž by je vybídl, aby na sněmu podporovali návrhy arcibiskupu-

²⁹²⁾ »È ben vero, che vi sono molti buoni propositi per la pietà di S. Mtà da restituire all' ecclesiastici il loro, d' augmentare il numero e l' entrata de' canonici, d' erigere vescovati e seminarj nuovi, ma sempre si trova chi vi mette in mezzo qualche trattamento e ritardatione.«

²⁹³⁾ Podle italského úvodu předcházejícího dekretu jsou to páni Karel z Liechtenštejna, Valdštejn, Slavata, Martinic a Pavel Michna.

povy na propagandu katolické církve v Čechách, jakož i aby byli nápomocni při vykonávání této propagandy. »S. Congregatio censuit«²⁹⁴⁾ (fol. 37 a 44).

6. Z Prahy, 1624 Sept. 21. — Arnošt arcibiskup Harrach kardinálu Frant. Barberinimu: do Itálie odjíždí P. Valeriano Magni, provinciál kapucínů, aby se zúčastnil generální kongregace řádové v Římě. Arcibiskup nerad ho ztrácí, neboť je to nejlepší jeho pomocník. Prosí alespoň, aby Magni, který bude vyčkáváti v Benátkách, byl co nejdříve obeslán do Říma, aby tam podal zprávu o stavu náboženství v Čechách, »nel qual negotio egli è stato il più da me adoprato et ne saprà dare pieno ragguaglio«. »Parte per Italia« »Di Praga li 21 Settembre 1624« (fol. 38).

7. Z Prahy, 1624 Dec. 21. — Arcibiskup Harrach kardinálu Františku Barberinimu blahopřeje k vánočním svátkům a k novému roku. »In questo« »Praga li 21 Dicembre 1624« (fol. 39 a 42).

8. Z Prahy, 1625 Jan. 4. — Arcibiskup Harrach kardinálu Františku Barberinimu oznamuje, že císař mu slíbil, že ho navrhne ke jmenování kardinálem a žádá za přimluvu u papeže pro příští volbu kardinálů. »Spero conforme alla parola« »Praga li 4 Gennaio 1625« (fol. 40 a 41).

9. Ze Šoproně, 1625 Dec. 5. — Arnošt hrabě Harrach Urbanu VIII.: jménem všech stavů království Českého žádá, aby jména českých světců Václava a Vojtěcha zařazena byla do římského kalendáře (fol. 45 a 50) »Post omnipotentis Dei« »Sopronii 2 Decembris 1625«. ²⁹⁵⁾

10. Ze Šoproně, 1625 Dec. 10. — Arnošt hrabě Harrach kardinálu Franc. Barberinimu: žádá, aby u papeže podporoval žádost císařovu a stavů českých za zařazení českých svatých patronů do římského kalendáře, aby byli všeobecně uctíváni. »Sua Mtà ces.« »Di Oedemburg li 10 Decembre 1625«²⁹⁶⁾ (fol. 46—49).

²⁹⁴⁾ Kardinál Ottavio Bandini poznamenává k dekretu, že papež dekret schválil a uložil Ciampolovi, aby breve byla co nejdříve expedována, »ut eis archiepiscopus Pragensis in dieta Boemica mense Octobris habenda uti possit.« Listy jmenovaným pánům vypraveny byly dne 21. září 1624. Srv. výše str. 100.

²⁹⁵⁾ Žádost s arcibiskupem Harrachem podepsal jménem českých stavů Zdenko Popel z Lobkovic, jehož jméno tuto vypadlo. Patrně tak z poznámky na kraji listu Harrachova kardinálu Barberinimu. Srovnej pozn. 296. Viz přílohu VIII.

²⁹⁶⁾ Žádost císařova i arcibiskupova postoupena 6. ledna 1626 kongregaci ritu k vyřízení. Na tergu listu arcibiskupova poznamenáno: »Sopra questa materia furono scritte tre lettere; una dell' imperatore, una dal' arcivescovo di Praga medesimo e di conte Edinco Pardoelovich (t. j. Zdenko de Lobkovic) in nome delli stati di Boemia, la terza dalli stati d'Ungaria, le

11. Z Prahy, 1626 Jan. 3. — Arcibiskup Harrach [Františku] kardinálu Barberinimu: komise nařízená císařem v otázce církevních statků zdržela se, protože Praha byla zamořena; nyní po návratu úředníků do Prahy, obnoví arcibiskup své úsilí, aby komise rychle pokročila; nedoufá však, že nalezne příliš mnoho ochoty, neboť úředníci, vlastníci sami církevní statky, jsou komisi dotčení. »La contagione« »Di Praga li 3 Gennaro 1626« (fol. 47—48).

12. Z Castelnovo, 1626 Febr. 3. — Kardinál Harrach [Františku] kardinálu Barberinimu: děkuje za promoci kardinálem. »Mi conosco« »Castelnovo 3 Febraro« (fol. 51 a 58).

13. Z Vídně, 1626 Nov. 18. — Kardinál Harrach [Františku kardinálu Barberinimu]: těší se ze šťastného návratu Barberiniho z říšské legace do Říma a oznamuje, že dlí právě u dvora císařského, připravuje důležité věci, týkající se reformy náboženských poměrů v Čechách.²⁹⁷) »La legatione terminata« »Viena 18 Novembre 1626« (fol. 52 a 57).

14. Z Prahy, 1627 Nov. 6. — Kardinál Harrach [Františku Barberinimu]: o ukončení příprav k restauraci náboženských poměrů a církevní správy v Čechách a žádá za breve, jímž by byl zmocněn visitovati též kostely a kapituly, eximované dotud z jeho jurisdikce. »Dopo lunghe vigilie« »Praga 6 Novembre 1627« (fol. 53 a 56).

15. Z Prahy, 1627 Nov. 6. — Kard. Harrach [Františku kard. Barberinimu]: konvenční list ve věci rodinné. »S'io ho sentito« »Praga 6 Novembre 1627« (fol. 54—55).

16. Z Prahy, 1628 Maii 7. — Kard. Harrach [kardinálu Barberinimu]: ve věci Khleslově. »A quanto mi vien commandato« »Praga 7 Maggio 1628« (fol. 59 a 68).

17. Z Prahy, 1628 Maii 9. — Kard. Harrach [Frant. kardinálu Barberinimu]: oznamuje mu úmrtí svého otce.²⁹⁸) »Mi è si sensibile« »Praga il 9 Maggio 1628« (fol. 60 a 67).

18. Z Prahy, 1628 Maii 30. — Kardinál Harrach Františku kardinálu Barberinimu: odpovídá na pověřující list nuncia Palotta, jehož přijal a jemuž chce býti nápomocen. »Con vero riconoscimento« »Praga 30 Maggio 1628« (fol. 61 a 66).

quali tutte furono mandate alli 6 di Genaro alla Congregatione de' Riti.« Papež odpovídá o této věci Ferdinandovi i Harrachovi v brevích dne 21. února 1626. Srv. výše str. 100.

²⁹⁷) Lascio che V. Sria ritorna al maneggio di negotii per me molt' a proposito, poichè di presente mi ritrovo in corte cesarea con speranza di ridurre a segno gravissimi negotii, concernenti la riforma del regno di Boemia, et lo stabilimento del stato et governo ecclesiastico.«

²⁹⁸) Karel hrabě Harrach, státní ministr Ferdinanda II.

19. Z Prahy, 1628 Aug. 15. — Kardinál Harrach papeži Urbanu VIII.: P. Valeriano Magni zpraví papeže o stavu katolické reformace v Čechách a o jednáních, která kardinál ve věcech církevních uzavřel s císařem; doporučuje P. Valeriana k příznivému přijetí a plné důvěře.²⁹⁹) »Il stato presente« »Di Praga 15 Agosto 1628« (fol. 62 a 65).

20. V Praze, 1628 Oct. 24. — Kardinál Harrach papeži Urbanu VIII.: oznamuje, že Albrecht z Valdštejna odevzdal mu benediktinské opatství v Bergu v Sasku, kterého dobyl z rukou protestantů; kardinál učinil opatření, aby opatství bylo ihned obsazeno katolickými kněžími; v císařské radě vystupují však někteří proti postupu kardinálovu, zvláště opat kremsmünsterský. Poněvadž prý tu jde o zájmy soukromé, kdežto katolické víře prospěje více, bude-li opatství v rukou arcibiskupových, který jako kardinál bude odtud moci dále rozšiřovati víru katolickou v Sasku, žádá Harrach, aby mu byl udělen generální indult, aby mohl podržeti ve správě toto opatství i jiná beneficia, která ještě budou získána z moci nekatolíků. »La premura« »Praga 24 Ottobre 1628« (fol. 63—64).

21. V Praze, 1629 Maii 19. — Kardinál Harrach kardinálu Františku Barberinimu: žádá, aby se přimluvil u papeže za suppliku pro českou protestantskou šlechtičnu, která hodlá přestoupiti ke katolictví se značným počtem poddaných, jakmile dosáhne legitimního sňatku s podatelem suppliky. Harrach dovolává se praecedenciho případu již za svého předchůdce. »Per le gratie« »Praga 19 Maggio 1629« (fol. 70 a 74).

22. V Praze, 1629 Jun. 2. — Kardinál Harrach kardinálu Frant. Barberinimu: žádá za podporu přiložené suppliky, podrobněji neoznačené.³⁰⁰) »L' inclusa supplica« »Praga li 2 di Maggio 1629« (fol. 71).

23. Ve Vídni, 1629 Nov. 14. — Kardinál Harrach kardinálu Františku Barberinimu: proboštu peltenberskému (Hradiště sv. Hippolyta u Znojma) byl za pobytu jeho v Římě vyjednan P. Magnim titul čestného komoří papežského, byl prý mu již také propůjčen a probošt je i z Říma tak titulován. Nuncius však nedostal v té věci dosud vůbec pokynů. Poněvadž jmenovaný pro-

²⁹⁹) Harrach nazývá tu P. Valeriana »primo instrumento ch'io havuto in questo negotio et che dal principio sin'al fine è informatissimo di tutte le cose di Germania«. Srv. též list Dietrichštejnův z 25. července 1628 (str. 120).

³⁰⁰) Práví tu Harrach jen, že tato supplika »concerne l'utile et reputatione tanto mia, quanto della mia religione de' Crucigeri et della propagatione della fede et sarà presentata an proportionata informatione da Mons. Motmanno, al quale si degnerà prestar fede.«

bošt³⁰¹⁾ zaujímá v řadě křižovnickém druhé místo hned po Harrachovi, jest z předních prelátů na zemském sněmu moravském, jsa sám dominikální vrchností s důchody na 3000 zlatých ročně, a poněvadž má i veliké zásluhy při rekatolisaci země, přimlouvá se kardinál za to, aby čestný titul byl proboštovi skutečně udělen. »Al signor preposito di Peltemberg« »Di Vienna li 14 di Novembre 1629« (fol. 76 a 83).

24. *V Praze, 1631 Maii 3.* — Kardinál Harrach Urbantu VIII.: přimlouvá se za udělení dispense ke sňatku vévody Neuburského s hraběnkou falc-zweibrückenskou, která sice není katolíčkou, ale o níž lze doufat, že právě vlivem svého manžela, horlivého katolíka, přestoupí k víře katolické. »Merita il Sermo Sre duca di Naiburg« »Praga 3 Maggio 1631« (fol. 77 a 82).

25. *V Praze, 1631 Nov. 1.* — Kardinál Harrach kardinálu Frantu Barberinimu: P. Filippo z Alcary, jehož generál minoritů si přeje míti visitátorem ultramontánních klášterů, jest velice váženou osobností u císaře Ferdinanda a zasluhuje nové důstojnosti. »Desidera il Padre generale« »Praga primo Novembre 1631« (fol. 78 a 81).

26. *V Mostě n. Lit., 1632 Febr. 20.* — Kardinál Harrach kardinálu Frantu Barberinimu: jsa pro přítomnost nekatolických vojsk v Čechách nedobrovolně vzdálen své diecese, hodlá využití tohoto stavu k návštěvě Říma; zatím vysílá napřed svého majordoma a auditora Josefa Corteho. »Nel mio esilio« »Di Pruk 20 Febraro 1632« (fol. 79 a 80).

27. *V Praze, 1636 Aug. 27.* — Kardinál Harrach kardinálu Františku Barberinimu: zavedl řízení proti studentu university, který zpoličkoval klerika; obviněný dovolává se však jakéhosi privilegia papeže Bonifáce IX., běře v pochybnost příslušnost arcibiskupovy jurisdikce. Proti tomu mluví však mnohé důvody, které budou předneseny kongregaci de Propaganda fide; žádá za hájení svých zájmů. »Essendo occorso quà« »Di Praga li 27 d' Agosto 1636« (fol. 85 a 90).³⁰²⁾

28. *V Řečici, 1636 Sept. 28.* — Harrach kardinálu Františku Barberinimu: lituje, že nemůže vyhověti, pokud jde o doporučeného mu minoritu konventuálního Pietra Cugiu, neboť při zřizování kolleje Ferdinandy byla mu rezervována dispoice místy zaalpskými (»delle piazze oltramontane«), kdežto místy italskými

³⁰¹⁾ Je to Gerhard de Schlesin, rodák liežský.

³⁰²⁾ Na tergu listu je poznámka: »Il signor Ingoli dice, che in una congregazione ordinata da N. Sre sopra i negotii di Boemia si è trattato anco di questo e che al ritorno di Sua Beatudine si riferirà il tutto nella congregazione da tenersi avanti S. Stà.«

disponuje generál jesuitů. »L'essere stata« »Regitz 28 Settembre 1636« (fol. 87—88).

29. *V Praze, 1636 Mart.* — Harrach kardinálu Barberinimu: prosí za vyhovění žádostem, které přednese jeho zástupce, vyslaný do Říma. »M'affida la benignità« »Praga Marzo 1636« (fol. 92 a 101).

30. *V Praze, 1638 Maii 20.* — Harrach kardinálu Barberinimu: žádá, aby Dru Dawantovi, jeho theologu a odchovanci kardinála Hohenzollerna, udělena byla prebenda katedrálního kostela olomouckého, uprázdněná úmrtím Dra Girolama Piccinardiho, nebo některá z nejdříve uvolněných. »Devo raccomandare« »Di Praga li 20 di Maggio 1638«.

31. *V Praze, s. d. [1638.]* — Kardinál Harrach papeži Urbanu VIII.: dovolává se své relace ad limina, z níž je patrné s jakými potížemi musí zde pracovat o reformě katolické víry, žádá Harrach za udělení některých milostí: 1. aby zvláštním brevem byl vybičdnut císař, aby podporoval arcibiskupa ve správě jeho diecese, zvláště aby v souhlase se slibem daným zemřelým císařem, jeho otcem, bylo právo patronátu uplatněno v Čechách podle zásad koncilu tridentského; aby faráři, kteří žijí jen z pouhých desátků bez vlastních poddaných, byli osvobozeni od obvyklých kontribucí; aby císař na důkaz, že v obnoveném zřízení nevylučuje duchovních z hodností a úřadů zemských, svěřil příležitostně tyto hodnosti kněžím a zvýšil tak úctu kleru; 2. aby byly rozšířeny facultates, kdysi Harrachovi udělené; 3. aby podobně jako se stalo za Pia IV. Martinu Medkovi a za Klementa VIII. Zbynku Berkovi bylo zvláštním motu proprio uděleno arcibiskupovi právo visitovatí též kláštery eximované, i když jsou »nullius diocesis«; 4. aby nařízeno bylo kongregaci sv. Officia a datarii, aby rychle a blahovolně vyřizovaly žádosti za dispense v manželství, předkládané Harrachem zejména pro šlechtice vrátivší se k víře katolické; 5. aby jesuité, kteří v době sporů o universitu, chovali se k němu nepěkně (»malissimo«), byli poučeni o náležitě úctě vůči svému arcibiskupu a kardinálu církve; 6. aby nunciům u dvora císařského bylo uloženo a připomenuto (»per un ordine e ricordo generale«), aby postupovali ve shodě s arcibiskupy a chovali se k nim s větší úctou, než jakou nedávno projevil k Harrachovi Mons. Baglioni; 7. aby bylo uloženo kongregaci de Propaganda fide, aby zkoncovala věc university Carolíny, jakož i při vyloučeného žáka a aby vyřídila žádosti za zřízení semináře arcibiskupova a učiliště opata strahovského; 8. poněvadž arcibiskup nedisponuje ani jediným beneficiem v království, kde by mohl umístiti zasloužilého kněze, žádá, aby z pokladny solní

bylo uvolněno čtyři až pět tisíc zlatých na zakoupení domu, kde by mohli býti ubytováni kněží, kteří pro stáří nebo chorobu nemohou již býti ve správě duchovní; 9. poněvadž úrok solní pokladny je dosti skrovný, aby zatím mohlo se přestatí na založení jediného biskupství, odkudž pak by se postupovalo k dalšímu; zvláště, kdyžť je možnost nyní umístiti peníze vhodněji než v nemovitostech. »Dalla mia relatione ad limina«³⁰³) [sine dato] (fol. 72—73).

32. *V Praze, 1640 Jun. 6.* — Kardinál Harrach [Mons. Ingolimu, sekretáři kongregace de Propaganda fide]: stěžuje si do neutěšených poměrů finančních, zaviněných velikými výdaji za delšího pobytu ve Vídni; požárem, jenž způsobil škody 20.000 zlatých na jeho statcích a špatným stavem, uvádí, nemohl-li by pro další úhradu výdajů ve Vídni vypomoci si penězi ze solní pokladny, dotud nedotčené. »Confido al sincero compatimento« »Praga 6 Giugno 1640« (fol. 94 a 111).

33. *V Řečici, 1642 Oct. 1.* — Kardinál Harrach kardinálu Barberinimu: doporučuje barona Hausmanna, jenž odjíždí do Lorety, odkudž odebere se též do Říma složit poklonu kardinálovi. »Il signor barone« »Recitz primo Ottobre 1642« (fol. 95 a 98).

34. *Ve Vídni, 1643 Nov. 19.* — Harrach kardinálu Františku Barberinimu: právě na odchodu z Vídne do Prahy obdržel breve papežské, jež odevzdal císaři poukazuje zároveň na důležitost obsahu; císař projevil velikou ochotu vyhověti papeži a brzy odpoví, což mu má ještě v nepřítomnosti kardinálově připomenouti jeho bratr František Harrach. »Il concetto, che porta V. Emza« »Vienna 19 Novembre 1643« (fol. 102 a 111).

35. *V Řečici, 1643 Nov. 15.* — Harrach kardinálu Františku Barberinimu: kdyby byl věděl, že bude moci něco prospěti ve věcech apoštolského stolce ve Vídni, nebyl by odtud odjížděl do Prahy; napíše však císaři a zpraví kardinála o postupu jednání ve Vídni, které jde dosti pomalu, jak patrně z odpovědi na první breve papežovo. »Sono così strettamente« »Recicz 15 Novembre 1643«.

36. *V Praze, 1643 Dec. 23.* — Harrach kardinálu Frant. Barberinimu: prohlašuje, že císař nepovolil odvodů pro Geldry ani pro Benátky; císař napsal kardinálu Savellimu, aby o někte-

³⁰³) List není datován, následuje za listy z června r. 1629. Poněvadž však mluví tu Harrach o otci císařovu, t. j. o Ferdinandu II., již jako o mrtvém a zároveň stěžuje si tu do chování nuncia Baglioniho, který byl u dvora vídeňského v l. 1634 až 1639, patrně, že list nutno klásti do roku 1637 až 1639.

rých věcech zpravil podrobněji papeže, patrně také o stanovisku císařovu k otázce církevních statků v říši. »Stimo debito mio« »Praga 23 Dicembre 1643« (fol. 106—107).

37. *V Řečici, 1643 Dec. 1.* — Harrach kardinálu Františku Barberinimu: lituje, že jsa vzdálen ode dvora, nemůže osobně jednati s císařem o věcech týkajících se zájmů papežských. »Ricevo la lettera di V. Emza« »Recitz 1 Dicembre 1643« (fol. 104 a 109).

38. *V Řečici, 1653 Jul. 16.* — Kardinál Harrach kardinálu Františku Barberinimu: blahopřeje ke sňatku synovce kardinálova s princeznou Olympií Giustiniani. »Mi porge V. Emza« »Recitz 16 Luglio 1653« (fol. 120 a 127).

39. *V Praze, 1654 Apr. 25.* — Harrach kardinálu Františku Barberinimu: blahopřeje ke sňatku princezny Lukrecie Barberini s vévodou modenským. »Con il continuoarmi« »Praga 25 Aprile 1654« (fol. 122 a 125).

40. *V Praze, 1656 Apr. 15.* — Kardinál Harrach kardinálu Frant. Barberinimu: doporučuje minoritu Santiho, který odjíždí do Říma. »La venuta a Roma« »Praga 15 Aprile 1656« (fol. 129 a 136).

41. *V Praze, 1656 Jul. 19.* — Kardinál Harrach kardinálu Barberinimu: doporučuje šlechtice italského Carla Peroniho. »Dalla pienissima confidenza« »Praga 19 Luglio 1656« (fol. 130 a 135).

42. *V Praze, 1663 Dec. 29.* — Kardinál Harrach kardinálu Barberinimu: doporučuje generála provincie minoritů-observantů Electa Zwinnera, který odjíždí do Říma ve věci svého řádu. »Dovendo il Padre Frà Eletto Zwinner« »Di Praga 29 Dicembre 1663« (fol. 140 a 144).

43. *V Praze, 1667 Mart. 12.* — Kardinál Harrach kardinálu Barberinimu: přimlouvá se za příznivé vyřízení [disciplinární] věci P. Dominika Ferrariho, převora celestinského kláštera v Sarce v diecesi tridentské, o kterémž případu podrobněji zpraví kardinála generální vikář Harrachův v Tridentě Alberti. »Con le informationi« »Praga 12 Marzo 1667«.

44. [Bez data i bez místa.] — Kardinál Harrach žádá za obnovení assignátů na 1000 skudů, jež mu byly vydány při jeho odjezdu do Říma a jejichž termíny již propadají. »Il cardinale d'Harrach« (fol. 147).

45. *V Praze, bez data.* — Kardinál Harrach kardinálu Barberinimu: doporučuje svého synovce Karla z Valdštejna, kterého vysílá do Říma. »Non potevo in questa lontananza« »Praga« (sic.) (fol. 148 a 155).

Mimo listy zde uvedené jest ve svazku řada listů rázu jen formálního, zvláště blahopřání ke svátkům vánočním a k novému roku, poděkování za taková blahopřání a podobně. Zajímavější je list Harrachův odeslaný rektoru kolleje německé v Římě z cesty kardinálovny na konklave po smrti Innocence X. a datovaný v Mantově dne 25. ledna 1655.³⁰⁴⁾ Kardinál děkuje tu za připravené místo v koleji po dobu pobytu v Římě³⁰⁵⁾, nemůže však odmítnouti nabízeného pohostinství Kolínských. Vyslovuje při té příležitosti svou rozmrzelost z třenic v konklavích, nechtěl se již po smutných zkušenostech vůbec účastniti tohoto konklave³⁰⁶⁾; s potěšením slyší však o založení třetí strany v kardinálském kolegiu, která seskupuje kardinály stojící mimo frakci španělskou i barberinskou a nazývá se »stranou boží« (»fazione di Dio«).

Nástupci Harrachovi zastoupeni jsou v uvedeném svazku *Barb. lat. 6887* těmito původními listy:

1. *V Olomouci, 1667 Dec. 11.* — Jan Vilém z Kolovrat kardinálu Františku Barberinimu: oznamuje své jmenování arcibiskupem a žádá za přízeň a ochranu kardinálovu, zejména prosí za slevu annatů pro špatný stav království a rozchvácení arcibiskupských statků; a za dovolení, aby mohl podržeti olomoucký kanonikát. »La vacanza dell'arcivescovato di Praga« »Olmiz li 11 Dicembre 1667« (fol. 149 a 153).

2. *V Chrásti, 1668 Jun. 21.* — Matouš Ferdinand z Bilenberku kardinálu Františku Barberinimu: oznamuje své jmenování arcibiskupem pražským a doporučí se přízni kardinálově. »Non dubito, quin Suae Eminentiae innotuerit« »Chrasti 21 Junii 1668« (fol. 150 a 152).

3. *[V Hradci Králové, koncem r. 1668.]* — Matouš Ferdinand z Bilenberku kardinálu Františku Barberinimu: blahopřeje k novému roku. »Troppo piccolo« [s. d.] (fol. 151).

4. *V Praze, 1669 Maii 15.* — Matouš Ferdinand z Bilenberku kardinálu Františku Barberinimu: oznamuje, že po papežské konfirmaci svého jmenování přestěhoval se do Prahy a vzdává svou úctu a dík papeži. »Essendosi degnata« »Praga 15 Maggio 1669« (fol. 156).

³⁰⁴⁾ List zachován je v italské kopii z latinského originálu ve svazku *Barb. lat. 8786* fol. 61.

³⁰⁵⁾ »Io son certo, che in cotesto collegio mi è serbato quel luogo, che io riempii nella mia adolescenza e che nell'età maggiore ho dimostrato di haver ben riempito.«

³⁰⁶⁾ »Havevo affatto rimosso il pensiero da questo viaggio, standomene fermo nel proponimento che fui nell'orrore dell'ultimo di non intervenire già mai più in altri.«

5. *[V Hradci Králové 1668—1669 ante Maii 15.]* — Matouš Ferdinand z Bilenberku kardinálu Františku Barberinimu: žádá, aby při vyměřování taxy za papežské potvrzení jeho jmenování arcibiskupem pražským bylo přihlédnuto k omezeným důchodům arcibiskupství, zvláště uvádí, že nelze vycházeti od příjmů kardinála Harracha, který požíval zvláštního důchodu ročního od císaře Ferdinanda II. ve výši 7000 zlatých a mimo to byl generálem Křižovníků, kterážto hodnost vynáší prý ročně více než 3000 zlatých; byla-li by nějaká pochybnost o počítání arcibiskupství, nechť je nunciiovi uloženo, aby je přísně vyšetřil. »Ob tot gratias ac favores« (fol. 157 a 158).

6. *V Praze, 1669 Dec. 4.* — Matouš Ferdinand z Bilenberku kardinálu Františku Barberinimu: projevuje svou úctu a oddanost ke kardinálovu. »Non posso concepir« »Praga 4 Dicembre 1669« (fol. 159).

Listy olomouckých biskupů Jana Arnošta Platejse z Plattenštejna a Leopolda Viléma jsou ve svazku *Barb. lat. 6884*.

Mimo korespondenci biskupů naleznou se však v knihovně Barberini ještě jiné významné zprávy duchovních hodnostářů z českých diecésí. V důležité době provádění protireformace v Čechách působili tu vedle papežských nunciů, kteří ovšem stáli v čele protireformační činnosti, ať již duchovně či skutečně, ještě duchovní, vysílání sem s určitým posláním nebo k pravidelným sice visitacím řádovým, které však v této kritické době nabyly zvláštní důležitosti. Stala se již výše zmínka o listech kapucína *P. Valeriana de Magni*, provinciála českorakouské provincie řádové, který byv roku 1625 jmenován kongregací de Propaganda fide prefektem misse české, po řadu let působil v missijní činnosti v Čechách.³⁰⁷⁾ Ve svazku *Barb. lat. 7052* jsou jeho listy psané z Vídně a z Prahy v době ode dne 16. května 1629 do 5. května 1644.

Z jiných duchovních, činných té doby v Čechách možno uvést generálního visitátora konventuálních minoritů *Frà Girolama Lapio* z Bologně³⁰⁸⁾, který v listě z Litoměřic ze dne 3. září 1624 podává zprávy, příslušející před kongregací Propagandy, vyslovuje uspokojení se svým posláním; jest prý již viděti ovoce činnosti; píše, že minulú neděle odvolal v katedrálním kostele heresi kazatel »di età di 50 anni, di bellissima presenza et mol-

³⁰⁷⁾ Srv. o něm H. Kollmann, *Jednání kard. Harracha s dvorem císařským r. 1626—1627 v příčině náboženství*. Č. Č. H. IV. (1898) str. 397.

³⁰⁸⁾ Srv. o něm H. Kollmann, l. c. str. 392 a jeho zprávy v I. svazku edice Kolmannovy, *Acta s. Congregationis de Propaganda fide etc.* str. 165, 310, 315 a j., zvláště též jeho spis podaný Ferdinandu II. o obsazení katedry theologie na universitě Karlově (ibidem str. 234 násl.).

to eloquente nella lingua bohemica», složil vyznání katolické víry v ruce visitatorovy; jiný poslal suppliku, v níž odvolal a učinil tak v krátké době ještě veřejně. Lapi upozorňuje na knížete holštýnského, který se vrátil z Vídně do Litoměřic a který má u sebe stále protestantského kazatele (*Barb. lat. 7057* fol. 8). Listy generálního komisaře minoritů observantů *P. Antonia Gabbiana* od 4. srpna 1629 do 28. dubna 1631 jsou ve svazku *Barb. lat. 7047*. Na Moravě působil *Frant. Hyacinthus*, jehož list kardinálu Barberinimu ze dne 31. května 1641 jest ve svazku *Barb. lat. 6659* (fol. 63).³⁰⁹⁾

Dne 8. února 1642 stěhuje si *Giovanni Batt. Sanzio*, generální komisař konvent. minoritů v Čechách do opatření visitátora řádového, který prý ho nespravedlivě pronásleduje, a žádá, aby pře jeho byla svěřena k projednání buď arcibiskupu pražskému, do jehož domu se již uchýlil, nebo papežskému nunciu (*Barb. lat. 7057* fol. 11 až 12). Ke stížnosti jsou připojeny přílohy, z nichž je patrné, že Sanzio dekretem kongregace de Propaganda fide ze dne 7. dubna 1629, podepsaným kardinálem Bandinim a sekretářem Ingolím, vyslán byl do provincie české, saské a pomořanské, že podle breve papežského z 20. dubna 1629 obdržel správu konventu sv. Jakuba v Litoměřicích, že dne 14. prosince 1629 ustanoven byl kardinálem Harrachem farářem jirkovským a dne 13. března 1636 správcem děkanství mělnického a fary v Luži na statcích lobkovických.

V tomže svazku (*Barb. lat. 7057*) následují pak (fol. 25 a n.) listy provinciála uherské provincie františkánské *Paola de Tauris* z padesátých let XVII. století, odeslané z Bratislavy a týkající se volby provinciálů františkánských v Rakousích, i listy jednotlivých františkánů z Čech a z Moravy. Ludvík Strobel z Kladska, koncionátor františkánský u P. Marie Sněžné v Praze žádá dne 8. září 1662 (fol. 56) za dovolení, aby směl navštívit svatou zemi, jako společník nabízí se mu laik téhož kláštera Onuphrius Erman; Ludvík Gessner prosí za nějaký svatý ostatek (část těla nějakého svatého) pro klášterní kostel v české provincii a pro kapli nějakého hraběte, císařského rady, jehož jméno se však neudává; David Neugebauer z Kladska žádá koncem roku 1667, aby mohl přijeti do Říma ke generálnímu komisaři jednati o svých soukromých věcech, o nichž nemůže psáti; klášter szakolzský brání se koncem roku 1667 (fol. 63 p. v.) komisaři a žádá kardinála Barberina o přímluvu u generála řádového, aby od tohoto úmyslu

³⁰⁹⁾ Je patrně totožným s *P. Hyacinthem de Casale*, jenž dlel v Německu jako legát Urbanův pro válku třicetiletou a jenž již od dob Pavla V. zdržoval se hlavně v Belgii, odkud zpravoval kurii o postupu války falcké. Jeho korespondence od r. 1613 do r. 1625 uložena je v knihovně hlavně ve svazcích *Barb. lat. 6792* a *6793*, instrukce jemu z Říma ve sv. *Barb. lat. 5962*.

upustil, neboť podle privilegia Urbanova jsou kláštery uherské vyňaty z jurisdikce komisařů a podřízeny přímo generálu řádovému. Svazek *Barb. lat. 7055* obsahuje listy opatů benediktinských z let 1611 až 1674. Dopisy řádových mnichů, srovnané takto v úhrnné svazky, přesahují však již časově pontifikát Urbana VIII.

Ale té doby již ubývá bohemik nejen v knihovně barberinské, ale i ve vatikánských pramenech vůbec. Prameny další mají povahu již čistě vnitřně-církevní, ale ani ty nepostrádají zajímavosti. Tak z r. 1627 a 1629 máme v knihovně Barberiní k českým dějinám některé dokumenty, které bychom hledali v archivu kongregace de Propaganda fide, totiž zprávy o missiích v Čechách z 13. srpna 1627 a o církevních statcích českých z 8. července 1629; najdeme je při korespondenci prvního sekretáře Propagandy *Francesca Ingoliho* Františku Barberinimu (ve svazku *Barb. lat. 6442*).³¹⁰⁾ Všeobecného významu je *Roveniův »Tractatus de missionibus ad propagandam fidem et conversionem fidelium, paganorum, judaeorum, hereticorum et schismaticorum instituendis«* ve sv. *Barb. lat. 954*.³¹¹⁾

Z písemností papežských úřadů v době Urbanově naleznou se v knihovně na příklad zápisy o bussole v řadě svazků *Barb. lat. 2211* až *2226* (XXXII. 2 až XXXII. 17), registra listin kongregace sv. Officia, posílaných různým osobám v letech 1626 až 1628 v *Barb. lat. 6334* až *6336*.

Po míru vestfálském sotva lze ještě něco v bibl. Barberiní nalézt, co by nás více zajímalo.³¹²⁾ Míru toho se již Urban VIII. nedočkal, zemřel krátce po zahájení jednání, k nimž ještě vyslal mons. Rosettiho, 29. července 1644; zabezpečiv dokonale celý rod barberinský. Tři z jeho nejbližších příbuzných byli kardinály; ze

³¹⁰⁾ Tato korespondence obsahuje listy Ingoliho ode dne 15. ledna 1626 do 16. prosince 1648.

³¹¹⁾ Filip Rovenius, arcibiskup filippský, byl vikářem apoštolským v Nizozemsku. Traktátu předchází list kardinálu Frant. Barberinimu ze dne 2. října 1623.

³¹²⁾ Jsou tu některá brevía nástupců Urbanových až po Innocence XII. (*Barb. lat. 2128*) a brevía papežů Klimenta XI., Innocence XIII. a Benedikta XIII. (*Barb. lat. 2842*). Konklave Alexandra VII. r. 1655 týkají se svazky *Barb. lat. 1418* a *Barb. lat. 2456*. V prvním z nich registrovány jsou (fol. 159—180) listy psané v době konklave kollegiem kardinálů císaři a jiným. — Ve svazku *Barb. lat. 5324* (fol. 190—193) jest manifest císařského vyslance Martinice, týkající se aféry o Božím těle r. 1696. Sbírká avis z r. 1680 a z l. 1693 až 1706, mezi nimi též z Prahy a z Vídně, je ve svazcích *Barb. lat. 6390* a *6395* až *6399*. — Ve svazku *Barb. lat. 5683* jest relace benátského vyslance u dvora císaře Leopolda I. *Giov. Batt. Naniho*, ve svazku *Barb. lat. 5559* pak relace benátského vyslance *Giov. Sagreda* o turecké válce v r. 1661—1664 (tuto otiskl Adam Wolf v Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen XX. 1858).

tří jeho synovců jeden byl kardinálem vicekancléřem, druhý kardinálem kamerlengem, třetí z nich Don Taddeo zaujímal důležitý úřad generála církevního státu a prefekta římského, z jeho papírů lze přesně se zpravit o poměrech papežského vojska.³¹³⁾ Všem plynuly obrovské důchody, takže Ranke odhaduje, že během Urbanova pontifikátu připadlo Barberinům 160 millionů skudů. Ale přes to, že Urban VIII. během svého pontifikátu jmenoval 78 kardinálů a že 48 v nich účastnilo se konklave, neprorazila frakce barberinská svým kandidátem Sacchettim, nýbrž v konklave dne 16. září 1644, zvolen papežem kardinál Pamphili, také sice kreovaný Urbanem, orientace však silně španělské. Ještě nedlouho před smrtí Urbanovou vyšla brožura o potřebě, aby zvolen byl papež strany císařské a ne barberinské; tento spisek je také v knihovně.³¹⁴⁾ Tak opět ovládli Španělé, jichž se chtěl Urban VIII. zbavit svého času tak rázným prostředkem, jako byla bulla Sancta Synodus z 12. prosince 1634, která pod hrozbami přísných církevních trestů nařizovala biskupům pobyt v jejich residenci. Dnes krásný palác Barberini Urbanem VIII. vystavěný, odkud r. 1902 přenesena byla knihovna do prostor vatikánských,³¹⁵⁾ je sídlem římského vyslanectví španělského.

³¹³⁾ Listy kardinála Frant. Barberiniho generálu Taddeovi vyplňují svazky Barb. lat. 8810—8822.

³¹⁴⁾ Discorso contro i Barberini e per l'elezione di un Papa favorevole agli interessi dell' Austria. (Barb. lat. 5351 fol. 128—142).

³¹⁵⁾ Po dotištění článku dochází mě právě vyšlý III. svazek Bulletin de l'Institut historique belge de Rome (1924), kde (str. 43—157) belgický badatel v novějších dějinách abbé Pasture uveřejňuje inventář rukopisů knihovny barberinské, pokud se vztahují k dějinám belgickým. — Arménské kodexy knihovny pojaty jsou do seznamu »Codices Bybliothecae Vaticanae armenis«, který připravují F. C. Conybeare a E. Tisserant.

Díky zavázán jsem Mons. Giovanni Mercatimu, prefektu knihovny vatikánské a řediteli zem. archivu, p. zem. vrchnímu archivnímu radovi Dru Janu B. Novákovi, koll. Dru Karlu Stloukalovi a p. Dru Zdeňku Kristenovi, kteří kollacionovali většinu textů otiskovaných v přílohách, jakož i sl. Dr. Věře Kosinové, která četla druhou korekturu tohoto článku, vzdávám zde rovněž svůj srdečný dík.

Přílohy.

I. Kardinál František z Dietrichštejna papeži Pavlu V.: žádá, aby byl zproštěn správy diecese olomoucké.

V Mikulově, 4. května 1617.

Beatissime Pater,

Ex quo miseratione divina sanctaeque apostolicae sedis gratia cathedrae Olomucensis regimen, licet immeritus, ante annos octodecim accepi, omni studio in id incubui, ut pene collapsa in his partibus religio catholica, si non omnino restaurari et in pristinum suum florentissimum statum reduci, saltem fulciri et quasi postliminio paulatim revocari posset. Quo et diminutus divinus cultus et obedientia Romanis pontificibus debita, quae plurimum periclitabatur, non solum tutior esset, sed et in dies maiora ac maiora sumeret incrementa.

In quo quidem negotio eo zelo sum usus, ut non innumeras difficultates, non labores immensos, non pericula praesentissima subterfugerem, quinimo vitam cum sanguine profundere et cum vita corpus meum ponere semper essem paratissimus.

Quia vero saepius et oneris mei magnitudinem et propriae salutis inde promanantem neglectum consideranti occurrere consuevit, quid tandem mihi profuturum sit, etiamsi universum mundum lucrer, animae vero meae detrimentum patiar? Ideo, ne cum aliis praedico, ipse reprobis efficiar; cum aliorum salutem procuro, meimet ipsius non meminisse videar, de resignatione libera episcopatus mei cogitare et tutioribus vitae salutisque meae rationibus ineundis consilium capere sum coactus, ut nimirum ab omnibus turbis segregatus tam pro negligentis in officio meo commissis hactenus quam pro aliis plurimis delictis meis salutarem agere possim, dum est tempus acceptabile, poenitentiam, ne mors, quae iam senescenti paulatim appropinquat, incautum hinc ad severum iusti iudicis tribunal abripiat, unicoque eo momento, a quo pendet aeternitas in irreparabile animam meam discrimen adducat. Cum etenim praeter quotidianas easque gravissimas tum universalem tum mihi specialiter commissam ecclesiam concernentes curas, sollicitudines longe molestissimae atque periculosissimae rerum temporalium seculariumque negotiorum, quibus mi-

litantes deo implicari minus convenit, animum meum non prement solum, sed et opprimant; nescio quemadmodum mihi satisfacere valeam tantisque occupationibus, una et salutis propriae cuius cura totum sibi hominem deposcit, sedulo vacare.

Quam ob rem ad Sanctitatis Vestrae pedes supplex provolutus, quam humillime peto et oro, ut eadem consilio meo paterne annuere et liberae resignationi meae locum dare gratiosissime dignabitur. Nam cum plurimos Sancta Mater Ecclesia non minus vitae sanctitate, quam rerum experientia summaque in administrandis cum ecclesiasticis tum secularibus negotiis dexteritate insignes habet, qui hoc onus recentioribus et firmioribus humeri excipere possent, non existimo quicquam damni ex hac mea resignatione accepturam. Quod et si nemo nunc, quod non sentio, talis occurrere videretur. Deus tamen Maximus, qui potens est de lapidibus excitare filios Abrahae, de viro undequaque numeris omnis absolutisquoque loco mei ecclesiae suae clementissime sine dubio providere dignabitur. Porro quod ageretur si me nunc e vivis decedere contingeret, id me resignante peragi potest.

Quam gratiam si consecutus fuero a Sanctitate Vestra, potissimam inter alias innumeras iudicabo Deum Optimum Maximum pro eadem exorans, ut salvam et incolumem reipublicae Christianae in plurimos annos conservet.

Nicolspurgi IV Maii anno MDCXVII.¹⁾

StiVrae submus et minimus servus
humillimus et obstrictus sacellanus
Fr. card. a Dietrichstain.

Barb. lat. 6883 fol. 42.

II. Kardinál František z Dietrichštejna papeži Pavlu V.: o hrozivém postupu českých stavů, podporovaných Slezany a říšskými knížaty protestantskými, a o vojenských přípravách císařových.

Ve Vídni dne 18. července 1618.

Beatissimo Padre.

Mi ha commandato Sua Maestà Cesarea di accompagnar le sue lettere dirette alla Santità Vostra per corriere, et notificar lo stato, in che ci troviamo, et io come tanto divoto di Vra Beati-

¹⁾ Papež resignace nepřijal, jak patrno z poukazu k odpovědi, naznačené sekretáři brevi apoštolských Porfyriu Felicianimu na tergu listu: »A monsignor il vescovo di Foligno, che si risponda per breve, accusando la ricevuta della lettera et essortandolo a continuare le fatiche sostenute sin qui per servizio di Dio et di quell anime con tanto frutto com'ha fatto per il passato, per la qual ragione la Santità Sua non inclina ad ammeterli la resignatione di quella chiesa.

tudine et osservante della Maestà Sua non devo tralasciare di ciò fare, come con ogni dovuta humiltà inchinandomi dico, che l'ardire delli Bohemi è venuto à tale, che non solo cresce per se stesso ritrovandosi ora in essere et facendo levata al numero di 12 mila fanti et 4 mila cavalli, con essersi in parte dichiarata la Slesia à favor loro, mà fomentati da prencipi protestanti, li promettono d'assistere et somministrare ogni aiuto, et di qui hanno temerariamente preso ardire di scrivere à Sua Maestà, che quando si muovi un minimo soldato in voler entrar nel regno, non potranno contenere il volgo, che non mandi à fuoco et ferro tutti li cattolici et monasteri, taccio le aroganti parole et minacie.

Il duca di Sassonia con il Palatino del Reno hanno significato à Sua Maestà, che s'interporranno per l'accomodamento, ma essendo quello capo de Luterani et questo de Calvini, dobbiamo persuaderci, che questo lor zelo non tenda ad altro, che à far restar macchiato l'honore di Sua Maestà et depressa la religion Cattolica, se bene del duca, via dalla religione, si potrebbe fidare.

Di modo che, Beatissimo Padre, la perdita di queste provincie sta in puncto, et in conseguenza della nostra fede, che se bene da Sua Maestà non si manca di fare ogni sforzo per reprimere l'orgoglio di questi ribelli, havendo sin hora da 12 mila combattenti, et fattone marciare in parte alla volta di Boemia, tuttavia essendo superiori le forze inimiche aggiuntivi gl'aiuti che sono per havere dalli prencipi eretici convien trovar modo per superarli; il che considerando la Santità Vostra ha voluto con paterno zelo darne un benigno sussidio, quale è stato tanto gradito da Sua Maestà, quanto in così urgentissimo bisogno ogni picciolo aiuto è grande, et maggior li parrebbe, se gl'inimici non fossero così potenti. Spera perciò Sua Maestà che Vostra Beatitudine per quella pietà Christiana, che regna nella sua incontaminata fede, et per la somma osservanza, che porta non solo alla persona della Santità Vostra, mà à tutta la sua casa, non sia per abbandonarlo in così estremo bisogno, nè mancarli di maggiore aiuto, come già ha incominciato, non havendo altra colonna, che possi sostenere tanto peso, nè scudo per riparare così gravi colpi, che la benigna protezione di Vostra Santità, la quale sarà specchio che tutti li altri prencipi, vedendo fare à Vostra Santità puoco ò assai, seguiranno l'esempio suo, sempre facendo manco di Vostra Beatitudine di maniera che se saranno piccioli li suoi aiuti manco faranno essi.

Per il che Sua Maestà cesarea commandò à tener secreta la risolutione di quello, che Vostra Beatitudine si era dichiarata.

Il rè di Spagna farà et farà il debito suo. L'arciduca Alberto si è dichiarato ieri per corriero à posta voler pagare 500 corazze.

Io mi trattengo qui sforzato da Sua Maestà, mà quanto prima io possi sbrigar mi da tanti laberinti me ne ritornerò à casa, non per fuggire le fatiche, nelle quali voglio morire per servizio dela religion cattolica, mà perche lo stare sequestrato da tali rumori mi par molto meglio.

Da monsignor nuntio sarà dato minuto conto à Vostra Beatitudine del caso occorso nella persona del cardinal Gleselio, per il quale essendo restata disgustata molto Sua Maestà Cesarea con il rè Ferdinando et arciduca Massimiliano ci affatichiamo, che non nascano inconvenienti et gravissime rovine alla religione et disunione frà questi precipi, che dell' uno et dell' altro stiamo in gran pericolo, et per non tediare più la Santità Vostra prostrato humilissima mente a terra chiedo la sua santissima beneditione. Di Vienna 26 Luglio 1618. Di V. Santità

minimo et infimissimo servo, humil.mo
et obsequ^{mo} capellano

Fr. cardinale Dietrichstain.

Barb. lat. 6883 fol. 45.

III. Jan Lohelius papeži Pavlu V.: omlouvá se, že omylem ujal se beze svolení papežova koadjutorství pražského arcibiskupství a prosí, aby byl v tomto úřadě potvrzen.

V Praze, dne 5. prosince 1611.

Beatissime Pater.

Post humillima pedum oscula Sanctitati Vestrae prostratus supplico, ut me obedientissimum filium suum benedictionis gratia relevet. Qualiter hisce diebus Ser^{mi} regis imperio in coadiutoriam archiepiscopatus Pragensis ascitus sim, et quae circa processum eundem contingerint, Stas Vestra Ill^{morum} credo cardinalium Dni Burghesii et Dni Mellini, ac nunciorum suorum apud Caesaream et Regiam M^{tem} residentium, relatione cognovit.

Iure Stem Vestram succenseri humillime agnosco, quod datam archiepiscopalium bonorum possessionem acceperim, nondum Stis Vestrae, cui uni iudicandi similibus occasionibus potestas Dei imperio permittitur, conclusione audita. Rationes vero facti, si reddere iubeor, culpam agnosco, et ad pedes pronus accidens, deprecor, sic tamen, ut errorem, non praesumptionem vel ullam ma-

litiam confitear, de quibus omnibus enucleatius ad Ill^{mos} et R^{mos} D. D. Cardinales Burghesium et Mellinum scribo et idem opinor, praedicti Stis Vestrae nuncii testabuntur, quos innocentiae meae patronos fidenter appello.

Interim supplico Sti Vestrae humillime, uti paterne perpensis praesentium temporum periculis, confirmationis apostolicae diploma, clementissime expediri mandet, si quo modo schandalis maioribus Dei auxilio obviam iri possit. Polliceor enim ut obedientissimus filius, quod omni ope, industria et studio quibuscumque modis et rationibus acturus sim, ut omnis haec actio cum erroribus negligentiae, et minus providae curae in gaudium Stis Vestrae, et emolumentum ecclesiae catholicae proficiat ac emendetur.

Novere quidem omnes regni proceres, quod hos honorum titulos nunquam affectarim, sed huc usque (vel reclamante me) negotio protelato rebus diligenter perpensis, metuo, ne infidelis et piger servus audiam, si manus, in desidiosam quietem prospiciens subtraxero, et flammam iam in intima domus Dei penetrantem pro viribus restinguere detrectarim. Stas Vestra, cui pascendas oves praetiosae sanguine suo redemptas Christus commendavit, in ratificanda clementissimi regis voluntate, ecclesiae suae amore, se facilem nobis, ut pater filiis ostendat, hoc ipso enim aegrotum sanasse, abiectum reduxisse, et perditum quaesiisse censebitur. Interim et ego obedientissimus filius ac indignissimus sacellanus praepotentem Deum devotissimis precibus interpello, ut Stem Vestram exulceratis his temporibus in squalentis sponsae suae refrigerium, aeterna animae salute felicissime sospitet eiusdemque pedes humillime exosculor.

Datum Praegae in monasterio meo B. V. M. Montis Syon die 5. Decembris 1611.

Stis Vestrae obedientissimus filius Franciscus
Joannes episcopus suffraganeus et abbas.

(Barb. lat. 6887, fol. 2—3)

IV. Jan Lohelius kardinálu Scipionu Borghese: o převzetí správy pražského arcibiskupství a o neutěšeném stavu katolické církve v Čechách.

V Praze, dne 5. prosince 1611.

Ill^{me} et R^{me} Domine, Domine Patrone Colendissime.

Ill^{mae} et R^{mae} Domnis Vestrae benevolas literas S^{mi} Dni nostri ad Sacram M^{tem} Caesam nuncius mihi reddidit et coetera uberiori relatione prosecutus est.

Initio gratias Ill^mae Domⁿⁱ Vestrae humillimas ago, quod singulari humanitate, amore devotissimi sacellani sui de re omni cum Ste sua conferre non renuerit, memoriam accepti beneficii constantem ut tuear, mihi curae est.

Rationes autem, traditae et susceptae a me possessionis archiepiscopaliū bonorum, si St^{as} Sua iustitiae rigore poscit, fatebor candide culpam, quae subest, et rerum ordinem dicam, ut valem, quantum pastorum princeps et Christi in terris vicarius iusserit.

Venit huc, ut prioribus significabam, R^{mus} D^{nus} Cleselius episcopus Vienenſis, Ser^{mi} regis sanctioris consilii praeses, meque, quod longius domesticorum negotiorum causa abessem, diversis nunciis, invicem sibi post horarum spatia succedentibus, pro regis voluntate celerrime redire iubet, nec, licet iam dies in vesperum declinaret, crastinum expectandum denunciat.

Attonitus ego rei novitate et veritus, ne periculum in publicis subesset, media nocte domum festinans regressus sum, in mane sequentis diei accersitus, in procerum regni huius solennem consessum, Rev^{mo} D^{no} Cleselio, Ser^{mi} regis voluntatem exponente, archiepiscopatus administrationem cum onere successionis suscipere iubeor. Iam ego firmiter gravibus de causis, cum animo meo concluderem, huius dignitatis ponderi humeros nequaquam submittere, quod non ignorarem, difficultates maximas et confusiones, quibus ecclesia haec afflicta moret. Rationes igitur protuli et excusationes serio dixi, multis etiam lachrimis me tantarum animarum periculum bibere non posse contestatus. Sed interpellatus nullum excusationibus locum relinqui, regis iussionem urgere, maturato opus esse, sic ecclesiae et regni utilitatem poscere, sic ipsum R^{mum} archiepiscopum petiisse, nequicquam me in contrarium niti, acquiescendum necessario, ni[si] publica domesticae quieti postponenda crederem, animo graviter affectus subitici.

Eodem temporis puncto praesentes proceres per ordinem faustis imprecationibus dignitatis mihi accessionem gratulantur, cum interim constanter excusationum mearum rationes proferrem, et protestatus, nihil opus gratulationibus eius modi assererem. Nec mora regni quibusdam proceribus comitatus, progredi in aulam archiepiscopalis residentiae iubeor, cuius dum possessionem ex regis decreto commissarii mihi tradidere, iterum protestatus, quod in illa non sufficerem nec ferendis tantis oneribus par essem, respondi, me interim, donec diversa regis consilia maturescant libenter (ne contumacior viderer) in custodiam domus, quod habitatore vacua sit, prospecturum, caeterum non defuturos alios, cui et corporis robore et animi ornamentis abundant, cum

et aetate et valetudine ferme consumpta iam ego in sepulchrum proscipiam. Mox tamen perurgentibus commissariis Praga in Osseck, quondam ordinis Cisterciensium monasterium, iam in commendam Pragensi archiepiscopatu St^{is} Suae dispensatione annexum abeo, ubi Ill^{res} regni proceres, clementissimam regis voluntatem exposuere archiepiscopo. Ac tum, illomet (licet cerebri iuditio laeso) approbante, subditis, qui vocati aderant, dominus dicor, iidemque (ne quid dissimulem) fidelitatem mihi in manus promiserunt. Actiones illas nihil subsequutum est aliud, supra enim quam dici potest consternatus sum. lectis litteris R^{mi} Dⁿⁱ episcopi Melphiensis, St^{is} Suae apud Ser^{mum} regem nuntii, dum praesumptuose haec decreta in contemptum auctoritatis sanctae sedis et preiudicium libertatis ecclesiasticae testaretur. Velut privatus interea cuncta dissimulo, nec quantascunque plurimi necessitates ingemiscant manus admoveo St^{is} Suae oraculum praestolaturus.

Porrho si rationes susceptae traditae mihi possessionis dare iubeor, culpam aliquam fatebor et deprecor, non arrogantiae praesumptionis aut malitiae, sed nec crassae quidem ignorantiae.

Dum enim ego graviter ingemiscerem, et invisum hoc pondus humeris iniectum excutere deliberarem, confusis animi mei sensibus, et languente iudicio, Deo et conscientia teste, mortuo similior quam intentis sensibus vigilanti praedictis actionibus astiti, nec semel in mentem venit (licet probe instructus nihil similibus occasionibus sine St^{is} Suae assensu et decreto fieri licere) quicquam contra Sedis apostolicae dignitatem decerni. Solidissima enim hac ratione dicta, me facile in quietioris vitae libertatem, animo obfirmatus vindicasset.

Sed et illud audieram, rem omnem cum St^{is} Suae nunciis conclusam, et regem singularibus litteris Pontificem Maximum requisivisse, nec difficultatem ullam superesse.

Quicquid sit, fateor, sollicitior dispicere tam raris actionibus debebam, ne quid vel specietenus admitteretur, quod adversari Romanae ecclesiae iuribus censi posset, sed quod dixi, res est, doloris pondere ac tristitiae nebula pressus ac circumfusus permissi me trahentium arbitrio, occaecato discretionis oculo, caensuram St^{is} Suae humillime auditorus, eiusdem me ut obedientissimus filius pedibus substerno.

Nec alias praeteritarum actionum obvias rationes habeo; absit autem ut fucum faciam, vel in spetiem spetiosas excusationes comminiscar, vindex enim iniquitatis, in omni loco oculus Dei est, cuius vicem Romanae ecclesiae sanctissimus episcopus, plena sibi potestate a Christo tradita, subit.

Verum Ill^{mam} et R^{mam} Dom^{nam} Vestram plenissimo obser-

vantiae affectu oro, ut rerum ordinem Stⁱ Suae exponat, et benigna interpretatione emendet errorem patrocínio etiam suffragii sui concurrere dignetur, ut confirmationis indultum S. D. N. clementer ac paterne iuncta apostolicae benedictionis gratia largiatur, quod et praesentibus hisce, velut obedientissimus filius sanctissimo patri humillime ad pedum osculum proiectus supplico.

Etsi hactenus vehementer horrerim tanti oneris curas, rebus tamen hucusque productis, quid agam, nec enim gemitus in auxilium suspirantis ecclesiae patriae huius dissimulare possum.

Quam misera enim sit et squallida facies religionis quam in dies magis ac magis, et adversariorum malitia et nostrorum impietate in lutulentum lacum mergatur, nullus unquam sermo condigne explicet. Protestantium factiones privilegiis erectae nobis insultant, et ut verbo dicam, parum abest, quin in servitutem trahant, pro libitu decernunt, quae opportuna illis videntur ad extinguendas aut supprimendas religionis raras, quae supersunt, scintillas. Nostrorum etiam sacerdotum impietas, quae certe vindictam gravem et castigationem meretur, agit, ut omni bono vita supplicium sit. Ne enim longa commemoratione dolor animi mei recrudescat, unum scribam, unde reliqua facile manifesta evadant.

Catholicarum ecclesiarum parochi sacerdotes, iidemque Stⁱs Suae alumni, quorum unus pascendis subditis ecclesiae cathedralis praefectus erat, publico concursu uxores ducunt praeeuntibus tubicinibus solenni comitatu in ecclesias, iuncti meretricibus adulteri pessimi pergunt, et in ipsis catholicorum templis pro concione potentes in malitia gloriantur, ac factum venditant. Non est interim, qui contra mutiat aut ascendat ex adverso, ut vere de nobis dici possit. Grex perditus factus est populus meus, pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus, caeci omnes sunt, canes muti non valentes latrare.

Rmum archiepiscopum cerebri excusat debilitas, interim silentio gravissima scelera approbare videmur.

Quae vero archiepiscopatum bonorum et reddituum constitutio sit, ne ambitiosus privata urgere velle videar, non contingo. Hoc unum saltem, subsidiis agenda vitae distractis et aliorum translatis, nec remedium nec consilium superesse, maxime quod et debita non leviter contracta sint, et contributiones gravissimae solvendae restent, quas importunis exactionibus praestari status iubent, si cunctamur, iuxta regni leges confiscationem denunciant.

Tot praecibus et literis a plurimis sollicitor, ut iam ruentibus rebus saltem qua possum succurram, ut animo ferme concidam. Expeditionum etiam variarum fasciculi ab illustribus regni stati-

bus frequentes ad me perferuntur, quibus responderi desiderant, cum interim ego velut iners altum agens, silentium delitescam. Mirum plerisque etiam, si ab inspectione Stⁱs Suae autoritate repellar, cum Christi et pauperum haereditas, nemine prohibente foede dilaceretur.

Plura scribenda occurrerent, sed vereor, ne Ill^{mae} Dominationi Vestrae importunus sim, hoc unum humilis eiusdem sacellanus oro, velit ipsa religionis amore, compassa afflicto statui patriae huius, ne inulta magis crescat malitia, et nos, plus quam ferendo simus, afflicti catholici, domesticorum ac hostium perfidia uno impetu conteramur, Stⁱ Suae efficacibus rationibus propositis persuadere, ut tanta seculi huius et nostrarum partium iniquitate considerata, paterno amore celeri conclusionem decernat, quod spiritu sancto inspirante opportunum agnoverit, ne sero aliquando medicina pareatur, cum remedio locus relictus non fuerit.

Haec scribo, ne iusto Dei iudicio negligentiae aut taciturnitatis, in tam miserabili animarum praetioso Christi sanguine ablutarum perditione reus percellar. Et Ill^{mam} Dom^{nam} Vestram humillime ac sollicitus rogo, si quo modo personam indignitatis meae respicit, primo quoque tempore rescribat, quid St^s Sua fieri mandet ac iubeat, eandemque Dei benignissimi clementissimae protectioni, in solatium Germanicae nationis ac universae Christianae reipublicae pietatis officio commendans manus eiusdem reverenter exosculor.

Datum Pragae in monasterio meo B. V. M. Montis Syon die 5. Decembris 1611.

Ill^{mae} et R^{mae} Dom^{nis} Vestrae

episcopus suffraganeus et abbas.

humilis sacellanus Franciscus Joannes

[A tergo:] Illmo et R^{mo} Domino D^{no} cardinali Burghesio nationis Germanicae protectori etc., domino patrono colendissimo. (*Barb. lat. 6887, fol. 5—10.*)

V. Jan Lohelius, arcibiskup pražský, Řehoři XV.: o neutěšeném stavu katolické církve v Čechách.

V Praze, dne 21. září 1622.

Beatissime pater,

post humillima sanctissimorum pedum oscula Stⁱ Vrae valetudinem prosperissimam et bonorum desideriorum successum in communis ecclesiae gaudium devotissime precatus de ecclesiastici

status in regno Bohemiae conditione et, quae a Ste Vra capitulum metropolitanae Pragensis ecclesiae, praelati et clerus omnis una mecum humillime rogent, pro officii mei munere brevibus enarro.

Status ecclesiasticus neglectus hactenus et ludibrio habitus. Archiepiscopi, nedum praelatorum et coeterorum sacerdotum, nulla fuit auctoritas. Facultates eorum pro cuiusvis facile libidine, suffragantibus etiam regiis decretis, diripiebantur et eorundem votis e comitiis iam diu proiectis pronunciabant politici regi Bohemiae licere, ecclesiasticorum et monasterium bona vendere, donare et quocunque contractu in laicorum usum transferre nequicquam nobis iura meliora allegantibus. Ob quae (si legitime diiudicamus) venit ira Dei super inhabitatores regni huius, dum enim haereditate possidere sanctuarium Dei festinant, persequente illos Deus (!) in tempestate sua ad nihilum fere redacti sunt. Plura de ecclesiastici status miserima in his partibus conditione dici possent, sed nota Sti Vrae non replico. Occasionem praesentem (qua caes. Mtas Deo e celestibus benedicente adversus religionis suae et domus Austriacae hostes triumphat) optare hactenus potuimus vix sperare. Neque enim (si humana cogitemus) alia via supererat, statum ecclesiasticum in locum et ordinem dignitati suae convenientem restituendi, quam si memorabili victoria haereticorum omnium perfidiam, Caesar maximus detriumpharet. Hunc si sacra caes. regiaeque Mtas in praesenti conscientiae suae gravissimo vulnere negligit, frustra aliquando requireret. Pietas quidem et zelus S. Mtis in optima procedit, sed quorundam Mtem S. obsidentium peregrina iudicia eandem subinde in errorem trahunt.

Beatissime pater, non incerto ad nos rumore perlatus Sacram caes. Mtem a sede apostolica licentiam et dispensationem rogare, ut bona ecclesiasticorum et monasteriorum, quae hactenus temporum iniuria et haereticorum malitia praevalente abalienata sunt, nunc vero belli iure regio Mtis S. fisco adscripta sunt, vendere et pleno iure in saecularium potestatem transferre possit, a causis, quas spetiosas politici suggerunt. Caeterum ego, venerabile capitulum, praelati et totius regni clerus humillime et cum omni filiali observantia protestamur haec occulte et insciis ecclesiasticis, quibus praeiudicare disponunt, fieri. Et iniuriam hanc Dei servis irrogari iure ingemiscimus, quod dum fidelitatis in ecclesiam orthodoxam et imperatorem ac regem nostrum mercedem cum ecclesiastici status augmento praestolamur, etiam haereditatis patrum nostrorum iactura vapulemus; audiit enim Stis Vrae et commotis paternae pietatis visceribus indoluit (ut credimus), quam nefanda per hos proximos annos sacerdotes patiamur, dum

fidem Deo et regi nostro probamus. Non honorum enim iactura solum, expellimur, sed alii carceribus et vinculis mulctati, alii suppliciis examinati, alii saturati opprobriis proscripti sunt. Quin et alii inter ipsa tormenta defecerunt, ut fidos se probarent. Aliud certe de pientissimi regis nostri clementia nobis polliceri non potuimus, quam ut divina virtute prostratis omnium malignantium exercitibus, liberalissime sacerdotum omnium commoditatibus prospiceret, quin et veteribus piissimorum regum largitionibus adiiceret. Nunc si dispensante Ste Vra in dereptionem permittimur, oculis in coelum sublatis querimur. Addidit dolorem dolori meo. Hactenus enim nullae tam iniquae regni leges fuere, quin repetundarum actionem ecclesiasticis indulgerent etsi eandem variis artibus, remoretur haereticorum tyrannis, dispensatione permessa, omni iure excludimur. Et victoria haec memorabilis in ministrorum Dei et ecclesiae eiusdem iniuriam transfertur (sunt qui procaces asserant a praedecessoribus Stis Vrae in hunc et similes eventus, dispensationes collatas; sed manibus id verbis astruunt, nec nobis ecclesiasticis, etsi varie petentibus, has unquam inspicere licuit. Si quae autem iam ante legitima dispensatio data, causa non est, cur Stem Vram novum hoc beneficium rogent. Nec Rudolphus Secundus, caesar augustissimae memoriae proceribus quibusdam, quorum praecipui catholici erant quastionem hanc: Utrum ecclesiasticorum bona a se, ut rege Bohemiae, vendi possent examinandam proposuisset. Nec illi (dispensatione indulta) improbe respondissent: Liberum omnino esse regi Bohemiae ecclesiasticorum et monasteriorum bona pro arbitrio donare, vendere, transferre, etiam inscio vel reclamante pontifice. Quae cum ita sunt, ego et totus clerus devotissime ac humillime supplicamus Sti Vrae, ne premat insontes poena, quam perduelles meriti, neque occasio praesens per saecula desiderata, nec reditura forte amplius, sine fructu, in insignem Christi servatoris nostri contumeliam evanescat. Ut non facile quicquam indulgeat, nisi ecclesiasticorum iuribus, privilegiis, praetensionibus, et replicis ad ea, quibus alii fucum forte Sti Vrae facere disponunt, cognitis inspectis et examinatis.

Omnibus enim, quae Stas Vra partium rationibus cognitis et ponderatis pronunciarit, nos ut obedientissimos sanctae sedis filios submittimus, quorum gloria in Stis Vrae gaudium maiore in coelestibus retributionis pondere resultat.

Interim, cum iam quarundam regni partium, quibus ecclesiasticorum possessiones immixtae venditionem caesar cum politicis quibusdam proceribus paciscatur et meo et totius ecclesiastici ordinis nomine supplicatum est, ut commissionem decerni

imperaret, ex religiosis non interessatis, et politicis regni Bohemiae et imperii proceribus, coram quibus ecclesiastici audiantur iustitiae idem complementum praestolaturi; vel rebus in ancipiti deprehensis, sede apostolica annuente in facilem et rationabilem compositionem descenduri. Sed cum de voluntate et mente imperatoris nondum nobis renunciatum sit, coniunctim omnes Sti Vrae propter amorem Christi et ecclesiae eiusdem in terris (quae Sti Vrae pascenda irrevocabili decreto tradita est) gloriam, instantissime supplicamus, ut huic adminus humillime petitioni nostrae clementissime, compassa filiorum suorum diuturniore exilio inhaerere, nec dispensationem aliquam sine commissione praevia indulgere dignetur, ne ex male informatis et minus fundamentalibus rationibus eadem procedat.

Supplicamus etiam Sti Vrae, ut communem ecclesiastici ordinis causam Mti caes., domino et regi nostro clementissimo paterno affectu commendare, et ut status hactenus neglectus in locum suum restituatur, summae (in qua praesidet) autoritatis patrocinio adiuvari dignetur. Nos, ut decet, interim in Domino collecti vota facimus, ut Stas Vrae in orbis christiani gaudium diutissime sospes, vivat, et pristino nitore restitutam ecclesiam in diebus suis exultet donec in altissimam aeternitatis domum transferatur. Datae in archiepiscopali mea residentia Praegae 21. Septembris anno Domini 1622.

Stis Vrae obedientissimus filius
nomine meo et totius cleri in regno Bohemiae
Joannes archiepiscopus

(Barb. lat. 6883 fol. 24—27.)

*VI. Kapucín Christoforus de Massa kardinálu Scipionu Borghese:
o špatném stavu katolické církve a císařského vojska v Čechách
a na Moravě.*

V Brně, dne 6. listopadu 1618.

Illustrissimo et reverendissimo Signore.

Con questa vengo a far reverentia a V. S. Illma e poiche questo Luglio, quando andai a basciare i piedi a S. Stà e domandarli licentia di venire in questi paesi, venni ancora per fare il simile con V. S. Illma, si come era debito mio, ma per essere occupata non li potei parlare, tanto che fui sforzato con mio disgusto partirmi senza vederla, hora con questi 4 versi la vengo a salu-

tare. E con gran dispiacere li vengo ad accennare la gran rovina, che sopra sta in questi paesi dell'imperio per gastigo di tante eresie, che se Iddio per sua infinita bontà non ci mette la sua sunta mano, è impossibile humanamente parlando poterci rimediare, che tutto l'imperio non vadi peggio del regno d'Ingriterra, poiche i Boemi son potenti e ben provisti e tutti li eretici concorsa si la Moravia come l'Austria maggiore et inferiore e quelli, che son chatolici la maggior parte son di nome, essendo sforzati e non bramano altro, che i Boemi comincer(?) haver vittoria, che tutti si ribellerano all'imperio. I soldati dell'imperatore sono sei mila e van[no] fuggendo e si tien per certo, che i Boemi li sequitino e di già sono usciti di Boemia e se ciò è tutti questi paesi vanno in oblio con la casa d'Austria e la santa fede, talmente, che tutti aspettiamo d'essere tagliati in pezzi, se Iddio non ci provvede. So che se danno tempo ci si provvedrà e di già l'Imperatore e l'arciduca Ferdinando, re di Boemia hanno spedito un imbasciatore a S. Stà per trattar di far la lega con tutti i principi per estirpare questa peste di tanti eretici, ma di gratia V. S. Illma non ne tratti avanti non lo sa per altra strada, perche le cose son segretissime e non vorre[i], che si sapessero per causa mia, e dato caso, che i Boemi niente sapess[ino], accelererebbono in negotio, se bene si tien per certo, che lo faccino, hora, come li dissi a Frascati, che desideravo d'andare tra gl'infideli per morire per la fede de Christo, sono stato mandato in questi paesi e facendosi la lega tanto necessarissima, poiche si tratta di perder totalmente la fede nel'imperio, quale e capo dopo nostro Signore della santa chiesa. Et essendo animato da S. D. M. ritrovandomi sano e disposto per fare il tutto bramando di servire la santa chiesa ne' maggior bisogni, che si ritruova non solo con l'oratione, ma con la persona stessa. Et si come il P. Brindis, nostro frate in Ungheria, con un chrocifisso in mano più fece con l'animo, che dava ai soldati che tutto l'esercito, cosi bramo di fare l'istesso d'andare innanzi a tutti con un chrocifisso in mano, che di già ho trovato ad animare i soldati in questa impresa e spero in S. D. M., che sarà vittoria. Pero V. S. Illma per esser partecipe di tanto bene, ne può trattare con S. Stà con pregarla, che mi voglia dar licentia e mandare in questa opera tanto accetta a S. D. M. e li dica, che ogni giorno fo con grande affetto in tutti i miei sacrifici et orationi per lei e prostrato avanti a suo (sic) santissimi piedi li domando la sua beneditione (et anco non manco di pregare il Signore per V. S. Illma) e la saluti da parte mia.

Et anco desidero, che mi resolvesse d'un dubio, che ho et è che havendi date alquante beneditioni S. Stà, quando mi licentiai da lei,

se io le posso dare ad altri, che le dispensino come io ch' ho l'autorità da nostro Signore e di gratia. Mi dia aviso del tutto, che ne li restero obligatissimo e mandi la risposta a Michilspug (sic) al sr cardinale, che me la manderà subito. E con questo fine li bascio le sagrate mani e pregoli da S. D. M., che la mantenghi et agumenti (sic) nella sua santissima gratia.

Di Brunna li 6 di Novembre 1618.

Di V. S. Illma

humilissimo servo in Christo

Fra Christoforo da Massa capucino, indegno sacerdote, fratello del Sr Lorenzo Colombi, al quale, quando lo vede, lo saluti da parte mia.

(Barb. lat. 7056 fol. 14.)

VII. *Vilém Slavata a Jaroslav z Martinic kardinálu Ludovisimu: projevují radost ze založení kongregace de Propaganda fide.*

V Pasově, dne 25. dubna 1622.

Illustrissime princeps ac reverendissime domine, cardinalis amplissime, domine et patronae nobis colendissime.

Salutem a praepotente Deo nostrorumque obsequiorum promptissimam oblationem. Quae vice ac nomine nostro amborum, non ita pridem R. Pater Gulielmus Lamormaini Soc. Jesu sacerdos, egregius honoris et gloriae Dei zelator, de re catholica in afflictissimo regno Boemiae restauranda Illmae Celsi Vrae diligenter et gnare suggestisset, quamque propensa esset Illmae Celsi Vrae ad hanc desertissimam et proculcatissimam vineae dominicae partem adiutandam ac in pristinum decus reponendam, voluntas et benignitas, abunde ex ipsius literis Vienna ad nos communiter datis intelleximus mirificeque recreati et in spem restituendae apud Boemos religionis erecti sumus. Cuius spei grande incrementum proximo, ex urbe allato, nuncio coepimus, quando non sine ingenti gaudio cognovimus recenter a sanctissimo D. No. decemvirale purpuratorum patrum sanctae fidei propagandae collegium erectum et institutum. Quo vero opere nihil pulchrius et ad medicandas laesas in hisce partibus reipublicae christianae partes salubrius praesentiusque potuit excogitari. Augurari certe possumus non parum ad huius tantae rei institutionem Illmae Celsi Vrae nostris enixis precibus ac postulatis sollicitatae consilia et conatus contulisse. Sane est, quod nobis et patriae nostrae de tam gratioso et

benevolo patrono gratulemur Ludovisianumque nomen feramus in oculis, praesertim, si Illma Celso Vra ea, quae feliciter inchoata atque affecta sunt, pro sua propensissima erga hanc maestissimam et afflictissimam ecclesiae Dei portionem voluntate studiose apud Suam Sanctitatem atque apud recens decemvirale collegium promoverit et perfecerit. Quae nos his inculcare nolumus, cum sciamus omnia esse particulatim et magna industria per memoratum R. F. Gulielmum Illmae Celsi Vrae designata et proposita. Deus benignissimus Illmam Celsam Vram diu servet incolumem et gravissimis ac vigilantissimis summi ecclesiae rectoris curis gratiose et salubriter faciat in multos annos assistere.¹⁾ Passavii die s. Marci Evangelistae anno domini 1622. — Illmae ac Reymae Celsis Vrae

ad officia paratissimi

[m. p.] Guilhelmus Slavata Comes m. p.

[m. p.] Jaroslav Borzita Comes à Martinitz m. p.

(Barb. lat. 6906 fol. 27.)

VIII. *Kardinál Harrach jménem všech stavů království Českého Urbanu VIII.: žádá, aby čeští svatí patroni Václav a Vojtěch zařazeni byli do kalendáře římského.*

V Šoproni, 1625 Decembris 2.

Beatissime pater.

Post omnipotentis Dei assistricem manum non est, cui magis victoriam ad moenia triurbis Praegae gloriose obtentam deferamus, quam primariis Bohemici regni patronis, sancto nimirum Adalberto ac Wenceslao, qui (praeter quam, quod in ipsa acie timorem hostibus insolitum visibiliter Wenceslaus intrusisse et similiter suam multifacie assistentiam ac intercessionem probasse Adalbertus creditur) procul dubio, velut alius Iudas Machabeus non cessarut continuo pro fratribus, ecclesia et universo regno deprecari, et pro sua ipsorum gloria contra hostes decertare. Cuidem etiam exinde caelitus datam credamus eandem victoriam, quod innumera secum attulerit reipublicae christianae commoda. Religionis verae in regno ab antiqua primi sui episcopi Adalberti doctrina tam de genere restitutionem, divini cultus accurationem

¹⁾ Podobný projev potěšení i důvěry v dobrý výsledek církevních plánů o protireformaci v Čechách poslali Slavata i Martinic téhož dne též kardinálům kongregace »de propaganda fide«. Otištěn u Kollmanna, Acta S. Congr. de Propaganda fide I. část 1. čís 4a, str. 14 násl. Tamže (čí. 4b, str. 17 až 41) otištěn návrh Lamormainův jak pomoci katolické víře v Čechách.

curam sollicitam magis S. S^{rum} venerationem et plura olim alia a sancto Wenceslao regnicolis omnibus sedulo commendata pietatis iustitiae ac clementiae instituta, quae collapsa penitus iam delitescabant et oppressa mole tam diuturnae haereseos nequam erigere sese, aut in lucem prodire denuo poterant, nisi qui ea primitus exemplo et praedicationibus sancti constituerunt, rursum occasione sumpta sustollerent et depressis hostibus feliciter restituerent practicanda. Non defuit pro solito suo zelo sacra caes. ragiaque Mt. dominus noster clementissimus, officio suo et occasionem coelitus datam arripiens, omni conatu divino cultui, fidei catholicae, bonis moribus, ac christianae perfectioni et aequitati, quam primum ita prospexit, ut ubique vera Petri fides nativa pietas et primaria iustitiae observatio in regno effulgeat, tum etiam Deo, quae Dei sunt, et suum cuique aequissime ac liberaliter appareat dispensatum. Unicum eandem Mtem et ordines omnes ac status totius regni Bohemiae adhuc angit circa sanctos patronos, qui etsi iam dudum romanae sedis assensu specialem per universum regnum in eorum festivitatibus sub duplici cum octava habuerunt venerationem, sanctus quidem Adalbertus vigesima tertia Aprilis, translato in sequentem diem sancto Georgio, sanctus autem Wenceslaus vigesima octava Septembris, tamen hoc novo tam praeclaro et singulari beneficio maius aliquid a nobis promeriti et efflagitare videntur. Quare ut iis ingrati minime videamur, tum dictum beneficium universaliter notissimum sit ac maximum Stem V^{ram} humiliter omnes ordines ac status regni Bohemiae catholici, quorum in dies augetur numerus, deprecamur, ut ad maiorem patronorum nostrorum venerationem eorum nomina calendario romano inseri, festa etiam sub duplici per universum orbem, qua die Sti V^{rae} magis libuerit, celebrari, clementissime demandare dignetur, ut, qui minus sufficientes ad referendum condignas gratias regnicolae soli agnoscimur, tot etiam aliorum vota ac preces exitando saltem pro posse affectum et voluntatem promptam erga patronos sanctos commonstremus. A quibus Sti V^{rae} felicissimum regimen ac vitam diuturnam cum longa serie prosperitatum humillime et ardentem exoptamus et exoramus. Sopronii 2. Decembris 1625 Stis V^{rae}

humillimi et obsequentissimi filii

Ernestus archiepiscopus Pragensis
nomine statuum et ordinum omnium catholicorum
regni Bohemiae.

(Barb. lat. 6887 fol. 45 a 50.)

Rejstřík jmen osobních a místních.

- Aachen v. Cáchy.
Adamus Franciscus, převor konventu augustiniánského ve Fulneku 77.
 Adria, biskup v. Porzia.
Agalič, řádu sv. Augustina, biskup v. Senji 73.
Agucchio Gio. Battista, arcibiskup amasijský, nuncius v Benátkách v l. 1623—1631 44, protonotář apoštolský 85.
Airoldi Francesco, internuncius v Bruselu v l. 1668—1672 106.
 Albani Gianfrancesco v. Kliment XI.
Albano, biskup albánský, kardinál 31, v. též Balue.
Albergati Antonio, biskup biseljský, nuncius kolínský (1610 až 1612) 58.
Albert, arcikníže rakouský 65, 83, 98, manželka jeho Isabella Klára 98.
Alberti, generální vikář Harrachův v Tridentě, 131.
Albertus Magnus 5.
 Albis v. Labe.
Alcara, P. Filip z Alcary 128.
Alciati, kardinál 31.
Aldobrandini rod 10, 46, 74, 112.
 — Cynthio, kardinál San Giorgio, kardinál-nepos Klimenta VIII. 50, 51.
 — Hippolyt, kardinál, papežský legát v Polsku 33, 49, v. Kliment VIII.
 — Salvestro 49, 52.
 — Pietro, kardinál, komoří kurie, kardinál-nepos Klimenta VIII. 36, 38, 50, 51, 52, 53, 54, 96, 111.
 — Pietro, velitel papežských sborů ve vojsku císařově 91, 92, 93.
Aldringen, generál císařský 109.
Alexander Jeronym, knihovník Barberiny 46.
Alemanni Niccolò, kustos knihovny vatikánské 90.
d'Ales Alexander, kapucín, mimoř. nuncius u dvora císařského v r. 1633—1635 104.
Alexander VI. Borgia (1492—1503) 20, 42.
Alexander VII. Chigi (1655—1667) 40, 41, 45, 60, 100, 135.
Alexander VIII. Ottoboni Pietro (1689—1691) 40.
 Alexandria, patriarcha v. Caetani Camillo, v. Sangro Alessandro.
Allieri Martino, biskup isolský, nuncius kolínský v l. 1634—1639 107.
Allacci (Allatius) de Chio Leone, bibliotekář kard. Františka Barberiniho a prefekt knihovny vatikánské 11, 90.
de Alliaco Petrus 16.
 Alois svatý v. Gonzaga.
Alsasko 83, 93.
 Altaemps v. Atemps.
Althan (Althaim) Adolfo 69, 70.
 Altieri Emilio v. Kliment X.
Amaltheo, arcibiskup athenský, nuncius kolínský v l. 1606—1607 58.
Amalteo Attilio z Oderza, sekretář kardinála Galliho (di Como) 47.
 Amasia, arcibiskup v. Agucchio.
 Amelia, biskup v. Cennini.
Ameydenus Theodoricus 99.
Anglie (Inghilterra), diplom. korespondence 44, král: Jakub 90, dcera králova (chof Friedricha Falckého) 81.
Anna, manželka krále Matyáše 36, 65, 68.
Antiocheia, patriarcha Jan 16; tit. patriarchové v. Monti Cesare, Pamphili Gio. Battista.

- Aragonia* 13.
Argentoractum v. Strasburg.
Arnošt, arcibiskup kolínský, kurfiřt 83.
Ascoli, biskupové v. Bolognelli, Donati.
Atemps, knihovna 13,
 kardinál-legát 26, 27.
Atheny, arcibiskup v. Amaltheo, v. Mattei.
Augšpurg (Augusta): konfesse 28, 29,
 sněm 33,
 tisk 84.
 sv. *Augustin* 15.
 Augustiniáni: gen. provinciál řádu v Německu v. P. Felice Milentio; kláštery v. Brno, Fulnek.
Aversa, biskupství v. Carlo Carafa, Filip Spinelli.
Avignon, archiv 13,
 arcibiskup v. Filonardi.
 papeži avignonští 13, 16.
- Baglioni* Malatesta, biskup persarský, nuncius u dvora císařského (v l. 1634—1639) 104, 129, 130.
 di Bagno v. Guidi.
Balue Jan, kardinál-biskup alban-
 ský 16.
Bamberg, biskup v. Gottfried.
Bandini Ottavio, kardinál 125, 134.
Barberini rod 10, 46, 97.
 Castello Barberino di Val d'Elsa 97.
 archiv a knihovna passim.
 knihovna: knihovnici v. Alexander Jeronym, Holstein Lucas, Moroni Carlo, Pieralisi Alessandro, Pieralisi Sante, Suarez Josef Maria.
 — Antonio, otec Urbana VIII. 98; manželka jeho Camilla 98.
 — Antonio, kardinál, bibliotekář knihovny vatikánské 12, 44, 110, 119, 123.
 — Carlo, bratr papežův, 91, 120, kardinál 13, 42.
 — Francesco starší, kardinál sv. Onofria, kardinál-nepos Urbana VIII., státní sekretář kurie, bibliotekář a vicekancléř kurie 9,
- 11, 12, 16, 86, 87, 94, 97, 101, 102, 103, 104, 105, 109, 111, 115—122, 123—132, 133—136.
 — Francesco mladší, kardinál 11.
 — Lucrezia 131.
 — Maffei, arcibiskup nazaretský, kardinál tt. sv. Petra in Montorio, sv. Onofria, biskup spoletský r. 1608, nuncius v Paříži (1604—1608) 44, 54, 58, 59, 66, 69, 77, 96, 98, 109, v. Urban VIII.
 — Taddeo, generál církevního státu 117, 118, 119, 120, 121, 122, 136.
 Barbo Pietro v. Pavel II.
 Barchinona 23.
 Bari, arcibiskup v. Gesualdo Ascanio, Puteo Antonio.
Baroffi Cesare, nuncius v Polsku r. 1612—1613: 58.
Barvitijs Jan, rada císaře Rudolfa II. 62.
Basilej, koncil 16.
Bathory Sigmund 95.
 Bavorsy, vévoda v. Maximilián.
 diplomatická korespondence 43.
Becanus Martin, zástupce kurie u dvora císařského 90.
Belgie, diplom. korespondence a nunciatura 43.
 nuncius: 61, 65.
 nunciové: v. Ascanio Gesualdo, Guido Bentivoglio, Sanseverino, Giov. Francesco de'conti Guidi del Bagno; Fabio da Leonissa, Lelio Falconieri.
 internunciové: Riccardo Paolo Stravio, Antonio Bichi, Andrea Manzetti, Girolamo de Vecchi, Giacomo Rospigliosi, Franc. Airolti, Ottavio Falconieri.
Bellarmin, kardinál 76, 84.
Benátky 65, 78, 125, 130.
 diplom. korespondence a nunciatura 44.
 dože 22, 23.
 nuncius: 48, 51.
 nunciové: v. Agucchio, Donati, Vitelli.
 vyslanci u dvora císařského v. Nani, Sagredo.
 vyslanec u kurie v. Venereo.

- 66—69, 70, 74, 75, 76, 77, 78, 95, 96, 111, 122.
Borgia, kardinál 96, 110; v. též Alexander VI.
Borromeo Carlo, kardinál státní sekretář 19, 26, 27.
 kanonisace: 35.
 — Federico, kardinál 84.
Borromini Francesco 46.
 Bořita v. Martinic.
Bouquoy hrabě 81.
Brancacci Cesare, nuncius Pavla IV. v Paříži 18.
Branibory, kurfiřt Jan Sigmund 82.
Bratislava 68.
Breiner baron Jan Friedrich, děkan kapituly olomoucké 123.
Brno 59, 92, 93, 113.
 probošt kolleg. kostela: Stanislav Pavlovský 33,
 Hynek Kolovrat 36;
 klášter králové 118;
 klášter augustiniánský sv. Tomáše 121.
Broumov, protestantský kostel 80.
Brussel 93.
Budějovice České 77, 80.
Budín 22.
Budyšin děkan 48;
 provincie 48.
Burgundsko 89.
 vévoda v. Matyáš.
- Caesarini* Alexander, kardinál apoštolský protonotář 25.
Caetani Antonio, arcibiskup capujský, nuncius u dvora císařského v Praze v l. 1607—1610, pak u krále španělského v l. 1612 až 1618, kardinál-legát v Bologni 38, 44, 53, 54, 55, 58, 59, 61.
 — Camillo, patriarcha alexandrijský, nuncius u dvora císařského v Praze v l. 1591—1592 49; nuncius ve Španělsku v l. 1592—1597 52.
 Caffarelli Scipione v. Borghese.
Cáchy (Aachen), kanonikát: Arnold Ludvík Distling 66.
Campeggi Lorenzo, kardinál legát v říši německé 21, 22.
Camponi, kardinál 84.
- Benedikt XIII.* Orsini Vincenzo Maria (1724—1730) 41, 135.
Benedikt XIII., papež avignonský (1394—1415), jeho knihovna: 13.
 Benevento, arcibiskup v. Sangro.
Bentivoglio Guido, arcibiskup rodu, nuncius v Bruselu v l. 1608—1613, v Paříži v l. 1616 až 1621, 44, 58, 108; kardinál 84, 96.
Berg (Sasko), opatství benediktinské 127.
Berka z Dubé Zbyněk, arcibiskup pražský, kanovník salzburský 34, 129.
Bernini Lorenzo 11, 12, 46.
Bethlen Gabor 93, 95, 112, 114.
Bichi Alessandro, biskup carpentrský, nuncius v Paříži v l. 1631—1634 44, 107.
 — Antonio, internuncius v Bruselu v l. 1642—1651 106.
 z *Bilenberku* Matouš Ferdinand, arcibiskup pražský 132, 133.
Binasci Isabella, hraběnka 62.
 Biselje, biskup v. Albergati.
Boccapadule Antonio z Říma, sekretář breví domácích v kanceláři Řehoře XIII.: 47, 48.
Bočkal 73.
 Bohemia v. Čechy.
Bologna (Bononia) 24, 47, 97, 124.
 papežský legát 38.
 arcibiskup: kard. Borghese: 46.
Bolognelli Giorgio, biskup askolský, nuncius v Paříži v l. 1634—1639 44, 108.
Bonhomii, biskup vercellský, nuncius ve Švýcařích, nuncius u dvora císařského v Praze v l. 1581—1584: 48.
Boniřác VIII. (1295—1303) 14, 17.
Boniřác IX. (1394—1404) 128.
Borghese rod 9, 10, 46.
 archiv 50.
 — Camillo v. Pavel V.
 — Scipione (Caffarelli), synovec Pavla V., kardinál-nepos a státní sekretář Pavla V. (1576—1633), kardinál tt. sv. Chrysona, hl. penitenciář, protektor Germanie, arcibiskup bolognský atd. 46, 53, 54, 55, 57—63, 64, 65,

- Canobio* Giovanni Battista z Bologně, sekretář kardinála Galliho (di Como) 47, 48.
- Capello* Pompeius, kustos archivu avignonského 13.
- Capelletti* Martin, sekretář kard. vicekancléře Perettiho 33, 34, 35, 38, 52.
- Capranica*, kollej. knihovna 13, 15.
- Capua*, arcibiskup v. Caetani, Melzi.
- Carafa*, rodina 18.
— Antonio, kardinál tt. sv. Eusebia 28, 30, 31, 32, 33.
— Carlo, kardinál-nepos Pavla IV. 18.
— Carlo, referendář obojí signatury, pak biskup averský, nuncius štyrskohradecký (1619 až 1621), nuncius u dvora císařského (1622—1628) 37, 85—90, 92, 95, 103, 112.
— Decio, arcibiskup damašský, nuncius ve Španělich v l. 1600 až 1611 44, 58.
— Giovanni, hrabě de Montorio, vévoda di Paliano, kardinál-nepos Pavla IV. 18.
— Giovanni Pietro v. Pavel IV.
— Pietro Luigi, biskup tricarický, nuncius v Kolíně v l. 1624 až 1634 107.
- Carthrad*, patriarcha v. Gesualdo Ascanio.
- Carnavale* Tiberio, auditor štyrskohradecké nunciatury 59.
- Carpentras*, biskupové v. Bichi Alessandro.
- Casale* v. Hyacinthus.
- de Cascia* Šimon 15.
- Cassiodorus* 15.
- Castagna* v. Urban VII.
- Castello Barberino* v. Barberini.
- Castel Gandolfo* 46.
- Cattaneo* Camillo, auditor pražské nunciatury Giov. Salvagga biskupa sarzanského: 56.
- Cecchini* Dominik, referendář obojí signatury a sekretář kardinála Ludovisiho v úřadě vicekancléřském 38.
- Cennini* Francesco, biskup amel-
- ský a patriarcha jerusalemský, nuncius ve Španělich v l. 1619 až 1621 44, 59.
- Cervia*, biskup v. Santa Croce.
- de Cesis*, kardinál-jáhen 23, 24.
- Ceva* Francesco Adriano, mimoř. nuncius ve Španělich v l. 1632—1634 108.
- Chigi*, rod 9, 10, 46.
— Fabio, biskup v. Nardo, nuncius kolínský v l. 1639—1644 107; v. též Alexander VII.
- de Chio v. Allassi.
- Ciampolo* Johannes, sekretář brevi ad principes Urbana VIII. 99, 125.
- Cibo*, kardinál 23.
- Ciocchi* del Monte v. Julius III.
- Colonna* Anna, manželka Taddea Barberiniho 119, 120.
— Girolamo, kardinál 119.
- Commendone*, kardinál-legát 28.
- Como, kardinál v. Galli.
- Compostella*, kardinál compostellský 25.
- Confalonieri*, sekretář papežský 61.
- Confalonieri* Jan Bapt., kustos archivu sv.-andělského 13, 111.
- Contelori* Felix, archivář papežský 13, 14, 16.
- Conti* Lottario, vévoda z Poli, vyslaný k Rudolfu II. r. 1594 51.
— Michelangelo v. Innocenc XIII.
- Cordova*, Jeronym z Cordovy 116.
- Cornaro* Marco kardinál, biskup padovský 114.
- Corsini* Lorenzo v. Kliment XII.
- Corsini* Ottavio, arcibiskup v. Tarsu, nuncius v Paříži v l. 1621 až 1624 44, 107.
- Corte* Josef, majordus a auditor kardinála Harracha 128.
- Cortona* Pietro da, 11.
- da Costa* don Alvero, námořní kapitán císařský v Olomouci 61.
- Cremsifanium v. Kremsmünster.
- Cremona, biskup v. Speziano.
- Crivelli* František, resident bavorského vévody Maximiliána v Římě 102, 108, 109.
- Cugia* Pietro, konv. minorita 128.
- Curtius* 50.
- Cybò Biovanni v. Innocenc VIII.

- Čechy* království 67, 68, 79, král 20, 30, 36, 118.
stavové 67, 73, 79, 81,
požadavky stavů 55,
stav kněžstva 76,
rekatolisace 85 násl., 123 a násl., sněm 124,
povolení kalicha 17, 18,
boj Pavla II. proti utrakvistům a další postup kurie 20,
patroni zemští 125,
pomoc proti Turkům 22,
smír s církví 22,
podněbí 80,
popis 79, 80.
- Damašek, arcibiskup v. Carafa Decio.
- Damiata, arcibiskupové v. Spada.
- Dampière* 81.
- Dánsko* 79.
- Dawant* Dr., theolog 129.
- Delfino* Zachariáš, nuncius u dvora císařského 19, 26.
z *Dietrichštejna* František, biskup olomoucký, kardinál tt. sv. Sylvestra, pak tt. P. Marie v Trastevere 32, 35, 36, 60, 72, 73, 74, 91, 96, 99, 100, 109, 111 až 123, 127,
— Jan Adam, synovec předsleho 123,
— Ferdinand, prasynovec kardinálův 123.
- Distling* Arnold Ludvík (kanonikát v Cáchách) 66.
- Domenico* Frà, dominikán z Mantovy 114, 115.
- Dominikáni*: spor s jesuity 66, 78, škola ve Vídni 66,
provinciál řádu v Čechách 77,
převor řádu v Čechách 78.
- Donati* Sigismondo, biskup askol-
ský, nuncius v Benátkách v l. 1619—1621 44.
- Doria*, rod 9, 10, 46.
- Doubravský* Jan z Hradiště (Dubravius), biskup olomoucký 25.
- Dragonelli* Jacopo, knihtiskař římský 11.
- Drinopol, arcibiskup v. Visconti, v. Torres.
- z Dubé v. Berka.
- Dubravius v. Dubravský.
- Eggenberg* Hanuš Oldřich, vyslanec císařský v Římě 59, 110.
- Eichstadt*, biskup 64.
- Elci* Scipio, arcibiskup v. Pise, nuncius u dvora císařského v l. 1652 až 1657 105, 106.
- Eleonora*, císařovna rakouská, manželka Ferdinanda II. 102,
manželka Ferdinanda III. 102.
- Ermann* Onuphrius, laik kláštera františkánského u P. Marie Sněžné v Praze 134.
- Eugen* IV. 1431—1447 16, 17.
- Fabricius* Filip 81.
- Facchinetti* v. Innocenc IX.
- Facchinetti*, mimoř. nuncius u dvora císařského r. 1639 105.
- Falconieri* Lelio, arcibiskup thebský, nuncius v Brüsselu v l. 1632—1638 106, 107.
— Ottavio, internuncius v Brüsselu v l. 1637—1674 106.
- Fano*, gubernátor ve Fanu Maffei Barberini 98.
- Farnese* knihovna 13.
- Farnese* Alexander, kardinál tt. s. Lorenzo in Damaso, vicekancléř kurie (1535—1589), děkan kollegia (1580—1589) 13, 25, 27, 32.
— Alexander v. Pavel III.
- Feliciani* Porfyrio, biskup folignský, sekretář papežský 73.
- Ferdinand* I., král český 17, 23, 24, 26, 27.
- Ferdinand*, arcikníže rakouský, syn Ferdinanda I. 27.
- Ferdinand* II., císař římskoněmecký, král uherský a český (Ferdinand, arcikníže rakouský) 37, 38, 53, 57, 61, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 79, 80, 81, 83, 84, 88, 91, 95, 96, 100, 101, 108, 109, 110, 114, 115, 118, 126, 128, 133,
manželka jeho Eleonora 101.
- Ferdinand* III., císař římskoněmecký, král český atd. 100, 102, 121, 129, 130,
manželka jeho Maria Anna 102, 122.
Eleonora 102.
- Ferdinand* I. Medici v. Medici.

Ferdinand Vilém, vévoda bavorský, arcibiskup kolínský, kurfiřt 83.
Ferretius Franc. Matthias, probošt kláštera augustiniánského ve Fulneku 77.
Ferragallo Antonio, sekretář šifer v sekretariátu kurie 104, 105.
Ferrara, 98, připojení k církevnímu státu 50.
Ferrari Dominik, převor celestinského kláštera v Sarce (diec. tridentská) 131.
Ferri Giovanni Stefano, biskup vercellský, nuncius u dvora císařského v Praze (1604 až 1607) 53, 54.
Filip svatý z Neri 39, 85.
Filip II., král španělský 52.
Filip III., král španělský 52, 83, 98.
Filip IV., král španělský 109.
Filippi, arcibiskup v. Rovenius.
Filonardi Mario Msgr, arcibiskup avignonský, nuncius polský (r. 1636) 122.
Flacchio Chrysogono, auditor a v r. 1621 dočasný správce nunciatury bruselské 95.
Flach ze Schwarzenberka Filip, velmistr Johannitů 31.
Flandry 93, diplom, korespondence 43.
Florebello Antonio, sekretář breví Pia V. 42.
Florence 29, 49, 52.
Florence, nunciatura v. Toskána.
Florisanctius Persius, kněz římský 46, 49.
Foligno, biskup v. Feliciani, Simonetti.
France, diplomatická korespondence a nunciatura 44, nunciové v. Paříž, politika 45, 107, 109, královna 52, katolická knížata 69, 70, internuncius ve Vídni 120, legatus a latere v. Francii 117.
Frankfurt, sjezd kurfiřtů 63, 65, 66, 68.
František Xaverský svatý 39, 85.
Freisinky (Friesingen), probošt kostela sv. Ondřeje v. Remboldi.

Fridrich Falcký, král český, falckrabí rýnský 79, 81, 84, 95, 124.
Fugger Antonín, knihovna v Kirchberce 13.
Fulda, opatství 49.
Fulnek, konvent řádu augustiniánského 77, probošt Frant. Matthias Feretius 77, převor Frant. Adamus 77.
de Fuxo Petrus, kardinál, legát v Aragonii 13.

Gabbiato Antonio, generální komisař minoritů observantů 134.
Gallas, generál císařský 109.
Galli Tolomeo, kardinál di Como, státní sekretář Rehoře XIII. 46, 47.
Gambara, kardinál 25.
Ganke(?) Gauco 115.
Geldry 130.
Genova v. Janov.
Germania v. Německo 79.
Germania, protektor Germanie v Řím — kardinálové.
Gerson Jan 16.
Gessner Ludvík, františkán 134.
Gesualdo Ascanio, arcibiskup barský, patriarcha cařihradský nuncius v Bruselu, pak (1617 až 1621) nuncius u dvora císařského 37, 54, 57, 58, 95, — kardinál 34.
Ghislieri Michael v. Pius V.
Gianelli Pietro Paolo, provinciál konventuálních minoritů ve Vídni 61.
Ginetti Marzio, legatus a latere v Kolíně n. R. v l. 1636—1640 107.
Ginnasio Domenico, arcibiskup sipontský, nuncius u krále dvora španělského v l. 1600—1605 52.
Giustiniani Olympia 131.
Gladič Jiří, převor augustiniánského kláštera sv. Tomáše v Brně 121.
Gloriero Cesare, sekretář breví apoštolských 47.
Gonario Giovanni, protonotář papežský, agent Albrechta z Valdštejna a kurie 111.
Gonzaga bl. Alois 68.

Gottfried, biskup bamberský, vyslanec Matyášův ke kurii 66.
Gregorius v. Řehoř.
Grimaldi Girolamo, mimoř. nuncius u dvora císařského v l. 1632 až 1634 104; nuncius v Paříži v l. 1641—1643 108, 121.
Grimani Antonio, biskup torcellský, nuncius ve Florencii v l. 1608—1613 43.
Grotta Ferrata, řecké opatství 11.
Gualterio Sebastiano, nuncius Pavla IV. v Paříži 18.
Guidi del Bagno Giovanni Francesco arcibiskup patrauský, nuncius v Bruselu (v l. 1621—1627) 95, 106, 107; v Paříži (v l. 1627—1631) 44, 107, 108, 109.
 — Niccolò, bratr předešlého, nuncius v Paříži (v l. 1643 až 1657) 108.
Gustav Adolf II., král švédský 110.

Habsburkové, politika 45, 108, 109.
Hadrian VI. (1522—1523) 21.
Halle, unie hallská 89.
Hamburk 11.
Hansa 89.
Harrach hrabě Arnošt Vojtěch, arcibiskup pražský, kardinál, probošt kostela saalského, kanovník olomoucký a pasovský 38, 39, 44, 72, 100, 101, 120, 123—132, 133, 134, — František, bratr arcibiskupův 130, — Karel, státní ministr císaře Ferdinanda II., otec arcibiskupův 126.
Hausmann baron 130.
Heidelberk, knihovna 89, 90, 94, 95.
Hercinae silva 79.
Herrera Franciscus, sekretář breví ad principes Urbana VIII. 99.
Hildesheim biskupství 83.
Hohenzollern kardinál 129.
Holešov 72.
Holstein (Holstenius) Lucas, knihovník barberinské knihovny 11, 12.
Holštýn kníže 134.

Hora Bílá 79, 84.
Hradec Jindřichův:
 správce kostela 94,
 oltář sv. Maří Magdalény 94.
Hradec Štýrský 83,
 nuncius v. Salvaggio, da Ponte, Paravicini, Carafa Carlo, auditor nunciatury v. Carnavale.
Hradiště hory sv. Hippolyta u Znojma, převor Křížovníků s červenou hvězdou 120, 127.
Hroby, protestantský kostel 80.
Hus Jan 13.
Hustopeč na Moravě 118.
Hyacinthus Franc. de Casale 134.

Cheb, kostel a dům německého řádu 71.
Chersonesus Cimbrica 79.
Chropiň, panství na Moravě 72.

Ignác z Loyoly 39, 85.
Inghilterra v. Anglie.
Ingoli Francesco, sekretář kongregace de propaganda fide 128, 130, 134, 135.
Innocenc VI. (1352—1362) 13, 17.
Innocenc VII. (1404—1406) 16.
Innocenc VIII. Cybò Giovanni (1484—1492) 20.
Innocenc IX. Facchinetti (1591) 32, 34, 41, 42, 49, 51.
Innocenc X. Giovanni Batt. Doria-Pamphili (1644—1655) 39, 45, 60, 100, 108, 132.
Innocenc XI. Odescalchi Benedetto (1676—1689) 40, 100.
Innocenc XII. Pignattelli Antonio (1691—1700) 40, 100, 135.
Innocenc XIII. Conti Michelangelo (1721—1724) 41, 135.
Innsbruck 51, 55.
Isabella Klára, infantka španělská, choť Alberta, arciknížete rakouského 98.
Isidor svatý 39, 85.
Isola, biskup v. Alfieri.
Italie
 desátky 35,
 příjemci listů 61,
 katolická knížata 69, 70.

Jakub, král anglický 90.
Jan XII. 16.

Jan XXII. (1316—1334) 17.
Jan XXIII. (1410—1415) 16, 75.
Jan patriarcha antiochejský 16.
Jan vévoda Zápoleský 23.
Jan Jiří, kurfiřt saský 81, 82.
Jan Sigmund, kurfiřt braniborský 82.
Janov (Genova), diplom. korespondence 44.
Jeronym svatý 15.
Jeronym z Cordovy v. Cordova.
Jerusalém, patriarcha v. Cennini.
Jesuité: spor s dominikány 66, 78, 85,
 kostely 68,
 generál 129,
 jesuité v Praze 129,
 kolej v Praze v. Praha.
 v Olomouci v. Olomouc,
 v Holešově 72,
Jihlava 92, 93.
Jindřich IV., král francouzský 96,
 98.
Jirkov, farář Sanzio 134.
Johannes v. Jan.
Johannité, velmistr Filip Flach ze
 Schwarzenberka 31.
Jülich-klevský spor 89.
Julius II. della Rovere (1503—1513)
 17, 20, 42.
Julius III., Giovanni Ciochi dell
 Monte (1550—1555) 25, 41, 42.
Karas Kašpar, kanovník olomou-
 cký a apoštolský protonotář 123.
Karel IV., markrabí moravský 16.
 císař německý 17.
Karel V. 31, 88.
Karel, arcikníže rakouský, syn Fer-
 dinanda I. 27.
 — biskup vratislavský 63, 76, 83.
 arcikníže 92.
Karel Emanuel, vévoda savojský
 (1580—1630) 43.
Khlesl Melchior, biskup vídeň-
 ský, kardinál 61, 73, 76, 90, 119,
 126.
Khuen Marek, biskup olomoucký
 25, 28.
Kládko 134.
 Klášter králové v. Brno.
Klément VI. (1342—1352) 16.
 — *VII.*, papež avignonský (1378
 až 1394) 13.

— *VII.*, Giulio Medici (1523—1534)
 19, 21.
 — *VIII.*, Aldobrandini Hippolyto
 (1592—1605) 10, 19, 25, 32, 34,
 35, 42, 45, 49—52, 78, 96, 98, 129.
 — *IX.* Rospigliosi Giulio (1667—
 1669) 40, 41, 100.
 — *X.*, Emilio Altieri (1670—1676)
 39, 40, 41, 100.
 — *XI.*, Albani Giaufrancesco (1700
 až 1721) 40, 41, 135.
 — *XII.*, Lorenzo Corsini (1730 až
 1740) 19, 41.
Kolín n. Rýnem, diplomatická kor-
 respondence (nunciatury) 43.
 nunciové: v. Amaltheo, Alber-
 gati, Montorio.
 arcibiskup v. Arnošt, Ferdinand
 Vilém.
Kolos, arcibiskup v. Spinelli.
 z *Kolovrat H y n e k*, biskup nigro-
 polenský, suffragán biskupa olo-
 mouckého 36.
 — *Jindřich* 71.
 z *Kolovrat Libštejnský Jan Vi-
 lém*, kanovník olomoucký, arci-
 biskup pražský 72, 132.
Konrád, arcibiskup pražský 13.
Kostnice: koncil 13, 15, 16.
Krakov 49.
Kremsmünster (Cremisfanium), klá-
 šter benediktinský: opat 64, 127.
Krňov, vévoda 112.
Kronenberg v. Schweickhardt.
Křížovníci s červenou hvězdou
 120, 124, 127, 133.
Labe (Albis) 79.
Lagonissa v. Leonissa.
 z *Lamberka* baron Karel, arci-
 biskup pražský 36, 63.
Lamormain, zpovědník císaře Fer-
 dinanda II. 93, 109.
Lancelotti Giovanni, biskup nol-
 ský, nuncius v Polsku 114.
Lanfranco Margotti, kardinál 61,
 76.
Lapi (Lappi) Girolamo, konv.
 minorita z Bologně, generální
 visitator řádu 124, 133, 134.
 — *Marc' Antonio*, bratr Giro-
 lamův 124.
Laurefci Vincenzo, italský sekre-
 tář španělského vyslance v Pra-
 ze Zuřigy 59.

Leodium v. Liège.
Leonissa (Lagonissa) Fabio, arci-
 biskup v Conise, nuncius v Brus-
 selu v l. 1627—1633 106, 107.
Leopold I., císař římskoněmecký
 101, 106, 135.
 — arcikníže rakouský, biskup pa-
 sovský a štrasburský 59, 63, 71,
 83.
 — *Vilém*, arcibiskup rakouský, bi-
 skup olomoucký 119, 133.
Lev X. Medici (1513—1521) 21, 42.
 — *XI.* Alessandro Ottaviano Me-
 dici (1605) 32, 34, 35, 52, 54.
Libštejnský v. Kolovrat.
Liège (Leodium, Lüttich) 120.
 biskupství 83.
 z *Liechtenštejna* Karel 100, 118,
 124.
Lilio Antonio, vydavatel oprave-
 něho kalendáře Řehoře XIII. 48.
Linec 59.
Lipsko 89.
Litoměřice 134.
 konvent sv. Jakuba 134.
Litomyšl, biskupství 16.
 z *Lobkovic Jiří Popel* 50.
 — *Ladislav Popel*, zem. hejt-
 man moravský 72.
 — *Zdeněk Popel*, nejv. kanc-
 leř království Českého 64, 125.
Lohelius Jan, opat strahovský,
 biskup sebastiánský, arcibiskup
 pražský 34, 36, 39, 63, 64, 72, 74,
 75, 124.
Lombardia, diplom. korespon-
 dence 44.
Long (Lang) František 115.
Loretto 130.
 z *Loyoly* v. Ignác.
Ludovisi, rod 46.
 — *Alexander* v. Řehoř XV.
 — *Ludvík*, kardinál-nepos Ře-
 hoře XV., komoří a vicekancléř
 kurie 38, 46, 59, 60, 70, 71, 76,
 85, 86, 91, 93—95, 96, 106, 111,
 112—114, 124.
Ludvík II., král uherský a český
 22, 23, 24.
 — *XIII.*, král francouzský 96, 98,
 110.
Lukka v. Turetini.
Lullus Raymundus 15.
Lustrier Sebastian, kanovník olo-

moucký a kancléř kardinála
 Dietrichštejna (dříve cís. resi-
 dent v Čáhradě) 121, 122.
Luže, fara na statcích lobkovic-
 kých 134.

Macchiavelli Francesco Ma-
 ria, mimoř. nuncius v Kolíně n.
 R. v r. 1641 107.
Maderna Carlo 46.
Madruzzi (Madrutsch) baron Jan
 Fridrich, rada cís. Rudolfa II.
 a zástupce jeho u kurie 47.
 — *Emanuel*, biskup tridentský
 v l. 1629—1658 78.
 — *Karel*, kardinál, biskup tri-
 dentský v l. 1600—1629, papež-
 ský legát na sněmu v Řezně
 r. 1613, 78, 96.
 — *Křištof*, biskup tridentský
 78.
 — (Madrutius) *Ludvík*, kardi-
 nál-protektor Germanie 31, 33,
 35, 49, 51.
Maffei, opat 121.
Magalotti Carlo (podrobněji ne-
 označený) 117.
Magni Valerián, provinciál ka-
 pucínů v Čechách, vedoucí re-
 staurační missie v Čechách 109,
 120, 125, 127, 133.
Malaspina Horatio, apoštol,
 protonotář, nuncius u dvora cí-
 sařského v Praze 47, 48.
 — *Germanico*, nuncius při
 dvoře Karla Štýrského 48.
Malta, diplomatická korespon-
 dence 43.
Mangelli Andrea, opat svatoanděl-
 ský, internuncius v Bruselu v l.
 1653—1654 106.
Manstfeld Arnošt 93, 111.
 — *Volfgang* 111.
Mantova, diplom. korespondence
 44.
 válka mantovská 108.
 dominikán 114.
Marc' Aurelius, spisy 11.
Marcell II. 25, 42.
Marescotti, šlechtic 116.
Margotti v. Lanfranco.
Maria Anna, císařovna německá,
 choť Ferdinanda III. 102.

Markéta Rakouská, manželka Filipa III., krále španělského 98.
de Marra Placido, biskup v Melfi, nuncijs u dvora Matyášova (1609—1611), pak u dvora císařského (1612—1616) 53, 54, 56, 64, 74.
Martin V. (1417—1431) 13, 17.
 — penitenciář papežský 17.
Martinelli Antonio 49.
Martinic Jaroslav Bořita 93, 94, 100, 124.
 — [Bernard] císařský vyslanec v Římě 135.
de Massa Christoforus, kapucín 77, 113.
Mattei Gaspare, arcibiskup athénský, nuncijs u dvora císařského v l. 1639—1643 105.
Matyáš, král uherský a český, arcikníže rakouský, císař římsko-německý, vévoda burgundský, markrabí moravský, hrabě tyrolský 36, 37, 53—57, 60, 61, 62, 63, 64—68, 71, 73, 74, 79, 83.
 nuncijs při dvoře Matyášově: 74, v. de Marra.
Maximilián II., král český 17, 18, 26—30.
 — arcikníže rakouský, bratr Rudolfa II. 71, 73, 83.
 — vévoda bavorský 61, 89, 90, 95, 101, 102, 103, 109.
 sestra jeho: 83.
Medek Martin, arcibiskup pražský 33, 129.
Medici: knihovna 13.
 rod 46, 52.
 — Alessandro Ottaviano v. Lev XI.
 — Cosimo, velkovévoda toskánský 29.
 — Ferdinand I. (1587—1609) 43.
 — Giovanni Angelo v. Pius IV.
 — Giuliano, toskánský vyslanec v Praze 59.
 — Julius, kardinál, vicekancléř kurie římské 21.
 — Julius v. Kliment X.
Meißberg, komenda řádu maltéžského 118.
 Melfi, biskup v. de Marra.

Mělník, děkanství 134.
Melzi Camillo, arcibiskup capujský, nuncijs u dvora císařského v l. 1643—1652 105.
Merošva Václav 84.
Metternich Lothar, arcibiskup trevírský, kurfiřt 82, 83.
Michna Pavel 100, 124.
Mikulov 113.
Milán, diplomatická korespondence 44.
Milentio Felice, generální provinciál řádu augustiniánského v Německu 55.
Millino Giangarzia, legát papežský 37, 55, 57, 78.
 nuncijs ve Španělsku 58.
Minorité konventuální 61, 113, 114, observanti 71, 119, visitator ultramontánských klášterů 128.
Mnichov 89.
Modena, diplom. korespondence 43, vévoda, choť Lukrezie Barberini 131.
Moháč, bitva 23.
Mohuč arcibiskup 30, kurfiřt v. Schweickhart.
Mollina, spor o jeho učení 78.
 Monasterium v. Münster.
Mondesax markýzka, roz. Dietrichštejnová 117.
 Monreale, opat v. de Vecchi.
 Mons Syon v. Strahov.
 de Montalto v. Peretti.
 Monte Pulciano, biskupové v. Ubaldini Roberto.
Monti Cesare, tit. patriarcha antiochejský, nuncijs ve Španělsku v l. 1631—1632 107.
 Montorio hrabě v. Carafa Giovanni.
Montorio Pietro Francesco, biskup nicasterský, nuncijs kolínský (v l. 1621—1623), 95, 107.
Morano Baltazar, kaplan Dietrichštejnův v Římě 116, 117.
Morava (Moravia) přijímání pod obojí 17, markrabí v. Matyáš, stavové 73, 74, císařské vojsko na Moravě 92,

zemský sněm 128, sněm 59, kláštery minoritské 113, vojenské operace 114, 115.
Morone Jan, kardinál děkan a protektor Germanie, kardinál legát u císaře 26, 27, 28, 30.
Moroni Carlo, knihovník Barberiny 12, 98.
Morra Lucius, arcibiskup otrantský, nuncijs v Belgii 58.
Münster (Monasterium) biskupství 83.
Nani Giov. Battista, benátský vyslanec u dvora císařského 135.
 Nardo, biskup v. Chigi Fabio.
 Nazaret, arcibiskup v. Barberini Maffei.
Neapol, diplom. korespondence a nunciatura 44, nuncijs 51.
Německo 21, 25, 26, 29, 35, náboženské poměry 88, sněm 33, diplomatická korespondence a nunciatura 43, katolická knížata 69, 70, protestantská knížata 73.
 z Neri v. Filip svatý.
Neuburk, vévoda 128.
Neugebauer David z Kladska, františkán 134.
 Nicasterum, biskup v. Montorio.
Nicoletti Andrea, historiograf Urbana VIII. 98.
Nigropolis, biskupství in partibus infidelium, biskup v. Kolovrat Hynek.
Nitra, biskupství 16, biskupové: Štěpán 34, František Forgách 34.
Nivernensis kníže 69, 70.
 Nola, biskup v. Lancelotti.
 Norimberk, měšťani v. Traut.

Oderzo 47.
 Odescalchi Benedetto v. Innocenc XI.
Olomouc 61, biskupství 16, 25, 122, biskupové viz: z Dietrichštejna František, Doubravský z Hradiště Jan,

Khuen Marek,
 Pavlovský Stanislav,
 Prusinovský Vilém,
 Zoubek ze Zdetina Bernard,
 biskupové, suffragán v. z Kolovrat Hynek,
 kapitola 33, 123,
 děkan Breiner 123,
 kanovníci v.:
 Harrach Arnošt Vojtěch,
 Karas Kašpar,
 z Kolovrat Hynek,
 Lustrier Sebastián,
 Piccinardi Girolamo,
 de Reguesenz František,
 jezuitská kolej: rektor Hurtado Perez 48,
 snahy o připojení probošství Všech Svatých 73, 76, 112, 113, řeholníci Všech Svatých 77, 112, liga proti Turkům 59,
Oñate, hrabě Jñigo Velez de Guvara, vyslanec španělský u dvora Matyášova a Ferdinandova 1617—1622 60.
 Orsini Vincenzo Maria v. Benedikt XIII.
Ortemberg Herman, biskup vaticanský, auditor Roty římské, navrhovaný Rudolfe II. pro arcibiskupství ostráhomské 61, 62.
Ostřihom, arcibiskupství 61.
Ota, císař německý 16.
Ottaviano, vedlejší větev Medicejů 52.
 Ottoboni Pietro v. Alexander VIII.
Paderboru, biskupství 83.
 Padova, biskup v. Cornaro.
 Paliano, vévoda v. Carafa Giovanni.
Palotto Giovanni Battista, arcibiskup soluňský, mimoř. nuncijs u dvora císařského (v l. 1628—1630) 103, 119, 120, 126.
Pamphili Giovanni Battista, tit. patriarcha antiochejský, nuncijs ve Španělsku v l. 1627—1631 107, 136, v. též Innocenc X.
Pamphili [Camillo], kardinál-nepos Innocence X. 108.
Paolucci Carlo, mimoř. nuncijs v Německu r. 1641 105.

- Paravicini Erasmo*, nuncius štyrskohradecký v l. 1619—1622 59, 69, 95.
- Paravicini*, kardinál 36.
- Parma*, diplom. korrespondence 43.
- Paříž*: nunciové v. Barberini Maffei, Bentivoglio Guido, Bichi Alessandro, Bolognetti Giorgio, Braccacci Cesare, Corsini Ottavio, Gualterio Sebastiano, Guidi del Bagno Giovanni Francesco, Spada Bernardino, Ubaldini Roberto.
- Pasov*, 88, 93, kanovník kostela v. Arnošt Vojtěch Harrach, statky biskupství 59, 71, biskup v. Leopold arcikníže, vojsko pasovské 62, vpád pasovský do Prahy 59.
- Patras*, arcibiskup v. Guidi del Bagno, v. Rocci Ciriaco.
- Pavel II.*, Barbo Pietro (1464—1471) 20.
- *III.* Farnese Alessandro (1534 až 1549) 21, 24, 27, 42.
- *IV.*, Caraffa Giovanni Pietro (1555—1559) 18, 25, 41, 42.
- *V.* Camillo Borghese, papež (1605—1621) 10, 11, 14, 35 a násl., 42, 45, 46, 51—65, 68, 69, 71, 72, 73—77, 78, 79, 84, 95, 96, 112, 121.
- Pavel*, biskup vratislavský 34.
- Paylovský Stanislav*, biskup olomoucký 25, 33, 48, 51.
- Pázmány Petr*, kardinál, arcibiskup ostřihomský 109, 110.
- Peltenberk (Pölsenberg) v. Hradiště hory sv. Hippolyta*.
- Peretti de Montalto Alexander*, kardinál, vicekancléř 33, 38, 63.
- Felix v. Sixtus V.
- Perez Hurtado*, rektor koleje jezuitské v Olomouci 48.
- Perna Magnus* de 13.
- Peroni Carlo*, šlechtic italský 131.
- Pesaro*, biskup v. Baglioni.
- Pešť 114.
- Pětikostelí*, biskupství.
- Petrarca* 15.
- Petrignano Giovanni*, vyslaný k papeži Pavlu V. 59, 69, 70.
- Petrus de Alliaco v. Alliacum*.
- Piccinardi Girolamo Dr.*, kanovník olomoucký 129.
- Piccolomini Octavio* 100, 111.
- Pico Alfons*, vyslaný Ferdinandem Štyrským ke kardinálu Borghese 69.
- Pieralisi Alessandro*, knihovník Barberiny 14, 15, 43, 44.
- Sante, knihovník Barberiny 14, 15, 18.
- Pignattelli Antonio v. Innocenc XII.*
- Pignattelli Stefano*, kardinál 96.
- Pino Matteo*, jednatel kurie u dvora císařského 91, 93.
- Piombino*, léno císařské 62.
- Pisa*, koncil 15.
- arcibiskup v. Elci Scipione.
- Pisino*, probošt 68.
- Pius IV.*, Medici Giovanni Angelo (1559—1565) 17, 25 násl., 28, 41, 42, 129.
- V., Ghislieri Michaele (1566 až 1572) 13, 17, 25, 28, 29, 42.
- Pla' Joachim*, Hispanus, knihovník Barberiny 14.
- Platejs z Plattenštejna Jan Arnošt*, kanovník pražský, apoštolský protonotář, probošt u Věch svatých v Olomouci, biskup olomoucký 76, 112, 123, 133.
- Plzeň* 80.
- Pogiani Giulio*, sekretář Pia V. 42.
- Polák (Polonus) Josef*, kapucín 77.
- Poli*, vévoda v. Conti.
- Polsko* 33, 51, 69, 70.
- diplom. korrespondence 43.
- nuncius 48.
- pap. legát v Polsku 49.
- nunciové v. Simonetti, de Torres, Lancelotti, Filonardi, král v. Zikmund, Vladislav.
- Polycastro*, biskup v. Spinelli.
- da Ponte Pietro Antonio*, biskup trojský, nuncius štyrskohradecký v l. 1611—1613: 59.
- Popel z Lobkovic v. Lobkovic*.
- Portugalsko*: nuncius 61, velký inkvizitor 61, biskupové 61, kolektoři 61.
- Porzia*, biskup adrijský 62.
- Possevino Antonín* 47.
- Praha* 10, 49, 51, 55, 79, 80, 88, 93, 126, 135.

- arcibiskupství: 16, 17, 20, 36.
- arcibiskup 18; arcibiskupové v. Berka z Dubé Bbyněk, z Bilenberku Matouš Ferdinand, Harrach Arnošt Vojtěch, z Lamberka Karel, Liebštejnský z Kolo-vrat Jan Vilém, Lohelius Jan, Medek Martin, Prus z Mohelnice Antonín; správa arcibiskupství 21, 74; koadjutor 74.
- biskup-suffragán 34.
- arcidiocesi synoda 124.
- kapitula metropolitní 21.
- pokladna solní 129, 130.
- universita 128, 129, 133.
- katolické studium dominikánů 114.
- kolej jezuitská 78.
- klášter františkánský P. Marie Sněžné 134.
- klášter praemonstratský P. Marie na Strahově (in Monte Sion): opati 75, v. Lohelius.
- kongregace italská Nanebevzetí P. Marie 76, 77.
- vlašská kaple 77.
- nunciatura při dvoře císařském: 53.
- nunciové 35, 74; v. Bonhomí, Cعاتani, Ferreri Gio. Stefano, Malaspina, de Marra Placido, Salvaggio Giovanni Battista, Santa Croce, Speziano, Spinelli.
- auditor nunciatury v. Vasoli Alessandro.
- artykule pražské 15.
- Prainer Siegfried*, tajný rada císařský 91.
- Prus z Mohelnice Antonín*, arcibiskup pražský 33.
- Prusinovský Vilém*, biskup olomoucký 28.
- Přítluky*, statek na Moravě 118.
- Pucci Lorenzo*, kardinál čtyř sv. korunovaných 24.
- Puteo Antonio*, arcibiskup barský, nuncius u dvora císařského v Praze 49.
- Quiroga*, kapucín, zpovědník královny uherské 109.
- Rakousko* 21, 25.
- Rakousy Horní* 62.
- Dolní 67.
- Ratisbona v. Režno.
- Raw Georgius S. J.* 13.
- Remboldi Jan Bapt.*, doktor práv, probošt u sv. Ondřeje ve Freisinkách 65.
- Requesenz František de*, kanovník olomoucký 123.
- Ribas Frant. Antonín*, provinciál dominikánů v Čechách 77.
- Richelieu Jean Armand*, kardinál 38, 107, 109.
- Ridolfi Ludvík*, rada Matyášův 66, 113.
- Rocci Ciriaco*, arcibiskup patraský, nuncius u dvora císařského v l. 1630—1635, kardinál 103, 104, 121.
- Rodos, arcibiskupové v. Bentivoglio Guido.
- Rochefaucault*, kardinál 84.
- Romagna (Romandiola), vicelegát v. Rudolfi.
- Rosetti*, legát papežský k mru vestfálskému 135.
- Rospigliosi Giacomo*, opat svatomartinský, internuncius v Bruselu 106.
- Julius, sekretář brevi ad principes Urbana VIII. 99.
- Rossi Bernardo*, císařský sekretář 75.
- Rovenius Filip*, arcibiskup filippský, apoštolský vikář v Nizozemsku 135.
- Rudolf II.*, císař římsko-německý 29 a násl., 35, 36, 37, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 56, 61, 62, 65, 68, 71, 78, 118.
- Rudolfi Ottavio*, referendář obojí signatury a vicelegát v Romagni 63, 65.
- Rýn*, kraj dolnorýnský 89.
- kraj hornorýnský 89.
- Řehoř XII.* 1406—1409, resp. 1415 16.
- *XIII.* Buoncampagni (1572 až 1585) 25, 28, 30, 42, 46, 49, 88.
- oprava kalendáře 48.
- *XIV.* Sfondrato (1591) 32, 34, 49.

Řehoř XV. Alessandro Ludovisi (1621—1623) 10, 35, 38, 42, 45, 51, 60, 74, 76, 84, 85, 91, 94, 95, 96, 97, 98, 107, 112, 113.

Řezno (Ratisbona) 95, 110.

říšský sněm 35, 36, 51, 55, 78, 89, 109.

Řím 22, 51, 55, 61, 71, 108, 109, 110, 114, 119, 120, 123, 127, 128, 129, 131.

kurie: papeži v. jednotlivá jména.

papežský státní sekretariát 46, 47, 54, 55, 56—60, 61.

sekretáři breví a šifer 47.

sekretáři šifer v. Ferragalo.

nunciatury 43, 44, 45.

nunciové u dvora císařského (v Praze a ve Vídni) v. Praha, Vídeň.

nunciové v Belgii v. Belgie.

nunciové v Benátkách v. Benátky.

nunciové v Paříži v. Paříž.

nunciové v Polsku v. Polsko.

nunciové ve Španělsku v. Španělsko.

papežští legáti 17, 18, 19, 21, 26, 28, 30, 33, 35, 36, 37, 38, 49, 55, 60, 78, 117, 126.

vyslanec císařský v Římě 29.

ceremoniel cizích vyslanců 29, 30.

kancelář papežská: 42.

regule a konstituce 17.

taxy 42.

vicekancléř v. Barberini Francesco, Farnese Alessandro, Ludovisi Lodovico, Medici Julius, Peretti de Montalto.

signatura: reformátoři 37.

prefekt signatury gracie: kard. Borghese 46.

penitenciář papežský 17.

velký penitenciář 46.

apoštolský protonotář 47.

cubicularius papežův 115.

čestný komoří papežský 120.

datarie: 129.

bussola 135.

Rota Romana 41, 42.

auditoři 61, 65.

kardinál-komofí: Petr Aldobrandini 38. — Ludvík Ludovisi 38.

bibliothekář: Francesco Barberini starší 11.

kardinálové: jména 17.

promoce 35, 114, 116, 118, 120, 121, 126.

návrhy: 62, 63, 65, 70.

kardinál-protektor Germanie 30, 122, v. Borghese, Madruzzi, Morone.

konsistoř kardinálů 19 a násl.

konsistorní akta 19 a násl.

archiv konsistorní 19.

kongregace: de auxiliis gratiae 78.

kongregace indexu knih zakázaných 13, 42, spisy 13.

kongregace sv. Officia 42, 129; archiv 13.

kongregace de Propaganda fide 11, 85, 87, 97, 124, 125, 128, 129, 130, 133, 134, 135.

sekretář v. Ingoli.

archiv 8, 135.

kongregace ritu 42, 125, 126.

visitatio liminum 75, 122.

volba generála řádu dominikánského 78.

generál řádu cisterciáckého 118.

hrad sv.-andělský 22, 90.

archiv sv.-andělský 13.

Laterán 16.

basilika: s. Giovanni in Laterano 116.

arcikněz basiliky: kard. Borghese 46.

oratorium sv. Vavřince v basilice Sacrosanctorum 16.

basiliky: sv. Apoštolů 27.

sv. Jana v Lateráně v. Laterán.

P. Marie Větší (s. Maria Maggiore) 116.

P. Marie in Trastevere 115, 116.

sv. Petr ve Vatikáně 13, 37, 39, 116.

arcikněz basiliky: kard. Borghese 46.

kostely: sv. Bartoloměje na Ostrově 35.

sv. Ignáce 85.

sv. Klementa: kardinál titulu 27.

sv. Marka 26, 27.

kostel P. Marie in Aracoeli 27.

kardinál titulu: 26, 27.

chrám P. Marie Vítězné 84.

kardinál tit. sv. Petra in Monte Aureo 66.

sv. Sylvestra 35.

collegium Germanicum 44, 132.

Kvirinál (Mons Quirinalis) 36, 37, 46.

palác Salviati 123.

Sabellus v. Savelli.

Sacchetti Giulio, nuncius ve Španělsku v. l. 1623—1626, kardinál 107, 136.

Sagredo Giovanni, vyslanec benátský u dvora císařského 135.

Salerno, arcibiskup v. San Severino.

Salez Jakub, biskup vratislavský 21.

Salm hrab. Anna Maria, provdaná Lobkovicová 72.

Salvago Giovanni Battista, biskup sarzanský, nuncius štyrskohradecký, pak nuncius u dvora císařského v Praze (1611—1612): 53, 55, 56, 61, 116.

Salvatore da s. Salvatione, kapucín 77.

Salviati, palác v Římě 123.

Salzburg 88, 93.

arcibiskup: 61, 62, 63.

kapitula: 61, 62.

kanovník: Zbyněk Berka z Dubé 34.

Sandoval Balthasar, kardinál 110.

San Giorgio, kardinál v. Aldobrandini Cynthio.

del Sangro Alessandro, patriarcha alexandrijský a arcibiskup, beneventský, nuncius ve Španělsku od roku 1621 44, 95.

San Severino Lucio, arcibiskup salernský, nuncius belgický (1613 až 1621) 95.

Santa Croce, kardinál 31.

— Octavio, biskup cervijský, nuncius u dvora císařského v Praze v r. 1581: 47, 48.

Santa Severina, kardinál v. Santorio.

Santi (Sanzio?), minorita 131.

Santorio Julius Antonín, kardinál, arcibiskup ve Sv. Severině 28, 32.

Sanzio Giovanni Battista, generální komisař konvent. minoritů v Čechách 134.

Sarca (Sarche), klášter celestinský v diecesi tridentské 131.

Sarzana, biskup v. Salvaggio.

Sasko, kurfiřt: Jan Jiří 81, 82, 89.

rekatolisace: 127.

Savelli (Sabellus) kardinál 26, 27.

— Federico, kardinál 96, 110, 130.

Savignano Aurelio z Bologně, sekretář kardinála-státního sekretáře Galliho di Como 47.

Savojsko, diplom. korespondence a nunciatura 43.

vévoda Karel Emanuel 43.

nuncius: 48.

Savojský Mořic, kardinál 96, 122.

Sceschius (recte Sitsch) v. Sitsch.

Scoti Ranuccio, nuncius u krále francouzského v l. 1639—1643 108.

Sebastianum, biskupství in partibus infidelium, v. Lohelius.

ze Sebužina v. Želinský.

Senj, biskup v. Agalič.

Seripando Girolamo, kardinál, papežský legát na koncilu tridentském 18.

Serra Giovanni, generální komisař pro věci uherské u krále Matyáše 57.

Sfondrati v. Řehoř XIV.

de Schlesin Gerhard, převor křižovníků v Hradišti hory sv. Hippolyta 120, 127, 128.

ze Schwarzenberka v. Flach.

Schweickhardt Johann Adam z Kronenberku, arcibiskup a kurfiřt mohučský 82.

Simonetti Francesco, biskup folignský, nuncius v Polsku r. 1611: 58.

Sipont, arcibiskup v. Ginnasio.

Sirletti, kardinál 31.

Sitsch Jan (Sceschius), biskup vratislavský 34.

Sixtus IV. della Rovere Franciscus (1471—1484) 13, 20, 42.

— V. Peretti Felix (1585—1590) 28, 32, 34, 41, 42, 49, 98.

Skalice 92, 93.
Slavata z Chlumu Vilém 93, 94, 100, 124.
 — Lucie Ottilie, manželka Slavatova 94.
 — Adam Pavel, syn Vilémův 94.
 — Jáchym Oldřich, syn Vilémův 94.
Slezsko: 83, 112, 113.
 stavové: 73.
Soluň, arcibiskupové: v. Vitelli Francesco, v. Palotto Giov. Battista.
Spada Bernardino, arcibiskup damiatský, nuncius v Paříži v l. 1624—1626 44, 107.
Speziano (Speciano) Cesare, biskup cremonský, nuncius u dvora císařského v Praze v letech 1592—1597 50, 51.
Spinelli Filip, arcibiskup koloský, nuncius u dvora císařského v Praze v l. 1598—1603, kardinál tit. sv. Bartoloměje in Insula, biskup v Polycastu, pak v Averse 35, 37, 50.
de Spiritu Sancto Michael, převor dominikánského řádu v Čechách 78.
Spoleto, biskup v. Barberini Maffei.
Stadion, předseda rakouské rady válečné 115.
Starvice na Moravě 118.
Starvičky na Moravě 118.
Stokholm 51.
 Strahov v. Praha.
ze Stralendorfu Leopold, rada císaře Rudolfa II. 62.
Strasser Jeronym, generální komisař řádu minoritského v Německu 71.
Stravio Riccardo Paolo, internuncius v Bruselu v l. 1634—1642 106, 107.
Strážnice 92, 93.
Strobel Ludvík z Kladska, koncinator františkánský u P. Marie Sněžné v Praze 134.
Suarez Josef Maria, knihovník Barberiny 12.
Suicardus Johannes v. Schweickhardt.
Sulmona 111.

Szokolcz, klášter františkánský 134.
Szob 92.

Šoproň 110.
Španělsko, diplom. korespondence a nunciatura 44; nunciové v. Caetani Antonio, Caetani Camillo, Carafa Decio, Cennini, Ginnaio Domenico, Millino del Sangro Alessandro.
 nuncius 48, 61,
 nunciatura 53,
 legatus a latere 117,
 vyslanci v Praze: Zúñiga, Oñate,
 příjemci listů 61,
 král 90,
 dvůr 117.
Špýr, sněm 29.
Štěpán, biskup nitranský 34.
Strasburg (Argentoractum), biskup v. Leopold arcikníže.
Švábsko 89.
Švýcarsy
 diplom. koresp. a nunciatury 43,
 nuncius v. Bonhomí.

Tábor 81.
Tarsos, arcibiskupové v. Corsini Ottavio.
de Tauris Paolo, provinciál uherské provincie františkánské 134.
Tengelott Johannes Floridus z Valtelliny, řeholní kanovník sv. Augustina u Všech svatých v Olomouci 77.
 Terezie svatá 39, 85.
 Theby, arcibiskup v. Falconieri Lelio.
 Tilly hrabě Jan 94, 95, 111.
Toledo, Antonín z T. 17.
 sv. Tomáš Aquinský 15.
Tonner z Trappachu Jan Dr., císařský dvorský rada 31.
Torcello, biskup v. Grimani.
de Torres Cosmus, arcibiskup drinopolský, nuncius polský 112, 113, 114.
Toskána, diplom. korespondence a nunciatura 43.
 nuncius v. Grimani,
 nuncius 51,

vyslanci v Praze v.: Medici Giustiano.
Tovačov, panství na Moravě 72.
 z Trappachu v. Tonner.
Traut Johann, měšťan norimberský 84.
Trautmannsdorf 95.
 Trevír, kurfiřt a arcibiskup v. Metternich Lothar.
 Tricaricum, biskup v. Carafa Pietro Luigi.
Trident 131.
 — biskup v. Madruzzi.
 — koncil 17, 18, 25, 88.
 Troja, biskup v. de Ponte Pietro Antonio.
 Turci 22, 23, 24, 35, 65, 114,
 liga proti Turkům 59.
Turetini Christoforo z Lukky, sekretář šifer a osobní tajemník kardinála-státního sekretáře Galilho di Como 47.
Turin, diplom. korespondence 43.
Tyroly, hrabě v. Matyáš,
 hrabství 83.

Ubal dini Robert biskup v Monte Pulciano, nuncius v Paříži v l. 1609—1616, kardinál, legát v Bologni 38, 44, 58, 84, 96, 108.
Uhry 21, 22, 23, 24, 70,
 biskupové 61,
 kláštery františkánské 134, 135,
 král uherský 24, 30 v. Ludvík, Vladislav,
 stavové 68, 126.
Upsala 51.
Urban V. (1362—1370) 16, 17.
 — VI. (1378—1379) 14, 17.
 — VII. Castagna (1590) 32, 34, 49.
 — VIII. Maffei Barberini (1623 až 1644) 9, 10, 11, 12, 19, 39, 43, 44, 45, 46, 60, 72, 91, 93, 94, 96—99, 100, 101, 102, 103 a násl. do konce textu.
Ursini Niccolò, sekretář vicekancléře kardinála de Montalto 38.

Vacium, biskup v. Ortemberg.
 P. Václav, provinciál minoritů observantů 119.
 Václav svatý 125.
 z *Valdštejna* Adam 100, 124,
 — Albrecht 101, 108, 111, 127,

jeho agent u kurie v. Gonario,
 — Karel, synovec kard. Harracha 131.
 Valtellina v. Teugelott.
Valtellina, diplom. korespondence 44.
Varšava 51.
Vasoli Alessandro, auditor císařské nunciatury 57, 68.
de Vecchi Girolamo, opat montrealský, internuncius v Bruselu v l. 1656—1662 106.
Veglia, biskupství 37.
Velehrad, klášter cisterciácký 118.
 Velez de Guevara v. Oñate.
Venerio Domenico, vyslanec benátský u kurie 22, 23.
 Vercelli, biskup v. Bonhomí, Ferreri.
Verospi Fabricio, mimoř. nuncius Rehoře XV. ke dvoru císařskému 71, 90.
Vesprim, biskupství 121.
Videň 26, 51, 59, 60, 61, 81, 88, 90, 92, 93, 95, 113, 119, 120, 121, 130, 135,
 nunciatura 56, 57,
 nunciové u dvora císařského v. Baglioni Malatesta, Carafa Carlo, Elci, Gesualdo Ascanio, Grimaldi, de Marra Placido, Mattei, Melzi, Palotto, Rocci, Visconti Vitelio; provinciál konventních minoritů 61,
 biskup v. Khlesl,
 kathedrála: probošt 66,
 škola dominikánů 66,
Videňské Nové město 119.
Visconti Alfonso, referendář papežský, nuncius u dvora císařského v Praze r. 1589: 49.
 — Vitelio, arcibiskup drinopolský, nuncius u dvora císařského (1616—1617) 54, 57.
Vitelli Francesco, arcibiskup soluňský, nuncius v Benátkách v l. 1633—1643 44.
Vladislav, král uherský a český 20.
Vladislav, král polský 101.
Vltava 79.
Vojtěch svatý 125.
Vratislav, kapitula 21, 34,
 biskup: v. Saleza Jakub,
 v. Sitsch Jan,

Pavel (Albert) 34,
Karel, arcikníže rakouský 63,
administrace biskupství 123.
Vratislav, praemonstratský klášter
sv. Vincence 75.
Vratislav hrabě Vilém, velkopře-
vor řádu maltéžského 118.
Westfálsko 89, mír 110, 135.
Wittelsbachové, politika 109.
Zamor diocese ve Španělsku 116,
117.
Zani Giovanni Pietro, auditor
pražské nunciatury Ferrerihovo 76.

Zápolský vévoda v. Jan Zápolský.
Zbraslav, opat kláštera cistercián-
ského 118.
Zikmund, král polský 101.
Znojmo 92.
Zoubek ze Zdetína Bernard, biskup
olomoucký 25.
Zuñiga Balthasar, vyslanec španěl-
ský u dvora císařského v Praze
59.
jeho sekretář v. Laurejci.
Zweibrücken, hraběnka 128.
Zwimmer Electus, generál provincie
minoritů observantů 131.
Želinský ze Sebužína Kryštof, mí-
stokancléř král. Českého 51.

Přehled obsahu.

Úvod str. 5—11.
Vznik knihovny, knihovníci, katalogy knihovny a indexy jiných knihoven
str. 11—15.
Rukopisy středověké — koncily církevní str. 15—17. — Koncil tridentský
str. 17. — Rukopisy rodiny Carafů str. 18—19.
Akta konsistorní str. 19—41.
Rozhodnutí sv. Roty římské; spisy kongregací str. 41—43
Carteggi diplomatici str. 43—46.
Sekretariát Řehoře XIII. 46—49. — Diplomatická korespondence z doby
Klimenta VIII. 49—52. — Lev XI. str. 52.
Nunciatury, korespondence císařů německých a jiná korespondence
diplomatická v době Pavla V. str. 52—71; listy kardinála Dietrich-
štejna Pavlu V. a Řehoři XV., kardinálům Borghese a Ludovisimu
str. 72—74; listy Jana Lohelia str. 74—76; listy různých korporací
duchovních i jednotlivců ze zemí českých str. 76—78.
Prameny, týkající se českého povstání str. 78—85. — Nuncius Carlo Carafa
str. 85—89. — Jiní diplomatictí zástupci Řehoře XV. a dvora císař-
ského str. 90—91. — Komandant papežského vojska na Moravě Aldo-
brandini str. 91—93. — Korespondence z doby Řehoře XV. str. 93—96.
Urban VIII., osobnost a politika str. 96—99. — Brevia a korespondence
s německými císaři a bavorským vévodou Maximiliánem str. 99—103.
— Nunciatura při dvoře císařském str. 103—106. — Nunciatury u ostat-
ních dvorů evropských str. 106—108. — Poměr k císaři a politika
v říši str. 108—111. — Listy Dietrichštejnovy papeži Řehoři XV.
a Urbanu VIII., kardinálům Ludovisimu a Barberinimu str. 111—123.
— Nástupci Dietrichštejnovi str. 123. — Listy Harrachovy str. 123—132.
— Nástupci Harrachovi str. 132—133. — Korespondence duchovních
z českých zemí str. 133—135. — Franc. Ingoli, sekretář kongregace
de Propaganda fide str. 135. — Závěr str. 136.
Přílohy str. 137—152.
Rejstřík jmenný osobních a místních 153—170.

RUDOLF KOSS

PROVENIENCE ČESKÝCH ARCHIVÁLIÍ
VE STÁTNÍM ARCHIVU VÍDEŇSKÉM.

I.

Zřízení státního archivu pro země české při české dvorské kanceláři. Mýlné názory. Úkoly českého zemského místopísaře Löwa z Erlsfeldu. Tehdejší nanejvýš ubohý stav českého archivu korunního. Netečnost Habsburků k němu. Vzrůstající zájem o listiny českého korunního archivu, podmíněný readmisí českého hlasu kurfirstského v říši. Plán Erlsfeldův rekonstrukce korunního archivu. T. zv. »švédské« neb »nostické« knihy. Adaptace místností pro korunní archiv určených. Hlavní inventář z r. 1719. Pátrání hraběte Kuffsteina po ztracených listinách korunního archivu.

V úvodu ke knize »Geschichte der k. k. Archive in Wien«¹⁾ praví Gerson Wolf, že prý císař Josef I. dal zřídití pro dědičný stát království Českého a přivtělené země archiv a rozkázal, aby se zaslaly do Vídně všechny říšské dokumenty z říšských archivů (archivi regni) v Praze, Vratislavi a Brně. Český zemský místopísař Jan Löw z Erlsfeldu, tvrdí Wolf²⁾ dále, roku 1710 prý navrhl, aby se ve Vídni zřídil archiv ústřední a důležité archiválie se ze zemí dostaly do Vídně. Později vyslovil Gustav Winter,³⁾ hledě k zvláštnímu výtahu z instrukce pro českou dvorskou kancelář z r. 1719, podle Wolfa⁴⁾ mínění, že se na návrh nejvyššího českého kancléře hraběte Vratislava stal pokus o založení státního archivu pro české země dědičné při české dvorské kanceláři. Naposledy Alfred Fischel⁵⁾ pojednal o tom, že po r. 1705 došlo při české dvorské kanceláři k založení zvláštního státního archivu pro země koruny České.⁶⁾

¹⁾ 1871, str. 10.

²⁾ tamže, str. 12, pozn. 1.

³⁾ »Die Gründung des k. u. k. Haus- Hof- u. Staatsarchivs 1749—1762« v »Archiv für öster. Geschichte« 92. sv. (1902), str. 11.

⁴⁾ »Gesch. der k. k. Archive in Wien« str. 15. a 16. Instrukce sama (Fellner-Kretschmayer, Die österr. Zentralverwaltung, I. sv. 3. str. 301 násl.) neuvádí pranic z toho, čeho se z ní domníval dočísti Wolf o agendách archiváře při české dvorské kanceláři.

⁵⁾ »Studien zur öster. Reichsgeschichte«, 1906, str. 248

⁶⁾ Ostatně již Hormayer položil založení archivu při české dvorské kanceláři k roku 1703 a počátkem 18. století píše Lukesch (Öster. Staatsarchiv für Inneres und Justiz in Wien III A2, karton 18:30 ex Maio 1810) ve svém memoriálu, že »das besagte Archiv, soweit aus der Tradition bekannt sei, im Jahre 1712 mit hinreichendem Personal errichtet worden sei.«

Naproti tomu budiž zdůrazněno, že při české dvorské kanceláři zajisté již kolem polovice 17. století byl samostatný »královský český archiv.«⁷⁾ Neboť tehdy dal bývalý appelační rada a král. český dvorský sekretář Daniel z Freislebenu ke svému domu ve Wiplingergasse, v němž byla královská česká dvorská kancelář umístěna, »se vši pílí« zbudovati zvláštní přístavek pro lepší uložení tohoto archivu, aby⁸⁾ nebyl královský český archiv, jak tomu vskutku bývalo před lety, na místě bídném a nejistém a vydán rozličným nebezpečenstvím.⁹⁾ Počátkem 18. stol. stalo se naléhavým nikoli teprve zřízení archivu české dvorské kanceláře, nýbrž spíše nové umístění archivu, od delší doby již trvajících. R. 1708 musel totiž býti zakoupen pro archiv ve Vídni dům v uličce »Schultergässchen«, patřící klášteru zvanému Neukloster v Novém Městě za Vídní, neboť »na tom záviselo zachování tohoto archivu a dílem i udržení znamenitého království Českého.«¹⁰⁾

Dále budiž konstatováno, že ani císař Josef I. ani Karel VI. neměli úmyslu dáti převzati originály listin českého korunního archivu do Vídně,¹¹⁾ aby tam byly přičleněny buď archivu české dvorské kanceláře neb ústřednímu archivu rakouských zemí dědičných, který by teprv byl zřízen.¹²⁾ Jisto spíše jest, že Karel VI. nařídil r. 1712 z návodu českého zemského místopísáře Löwa z Erlsfeldu, aby z listin korunního archivu českého byl

⁷⁾ Tak se tento archiv výslovně nazývá v aktech toho času. Österr. Staatsarchiv für Inneres und Justitz 5 ex 1661 NÖ.

⁸⁾ Jak se praví v žádosti vdovy po zmíněném Freislebenovi o volný byt z r. 1660.

⁹⁾ Tehdy se asi také již začal zaznamenávatí tehdejší stav archivu české dvorské kanceláře v onom starém »Repertorium über die kais. u. königl. böhm. Hofcantzley befindliche Akta«, ve kterémžto repertoriu se pak až do 18. století pokračovalo (I. sv. čís. 1—2047 a II. sv. —2600, obojí opatřeno indexem) a bylo až do převratu chováno v archivu nejv. soudu (»oberste Justizstelle«). Dnes je zmíněné repertorium v archivu ministerstva vnitra v Praze, kamž bylo Rakouskem vydáno podle pražské úmluvy z 18. května 1920 spolu s akty české dvorské kanceláře.

¹⁰⁾ 15. III A2 NÖ. Srov. Rich. Irmisch, Beiträge zur Baugeschichte des Palais des k. k. Ministeriums des Innern (ehemal. Palais der böhmischen Hofkanzlei). Vídeň 1913, str. 1 a násl. a Fellner-Kretschmayer na uved. místě I, str. 205, pozn. 3.

¹¹⁾ V návrhu nového zemského zřízení pro Čechy sepsaném z rozkazu císaře Josefa I. a Karla VI. se praví: »auch Sie [stavové] versichert sein sollen, dass wir und unsere nachkommenden Könige von Böhmen, die kgl. Kleinodien, Landtafel und Kronarchiv in Ehren des königlichen Stuhls von Prag ohne notbringende Ursachen erheben werden.« Mitt. des Ver. für Geschichte der Deutschen in Böhmen VIII (1870) a Bachmann, Ein böhmischer Ausgleich unter Kaiser Josef I. und Kaiser Karl VI. v »Deutsche Arbeit« IV (1904).

¹²⁾ viz níže str. 178.

zřízen »archiv dvojí.«¹³⁾ Za tou příčinou měl jmenovaný Löw z Erlsfeldu vyhledati a poznamenati všechny význačné listiny, pokud se týkají české koruny a stavů, nejen u král. zemských desk v Praze »als dem Archiv regni«, nýbrž i z registratury starého královského místodržitelství. Český korunní archiv, takto doplněný a uspořádaný, měl zůstat i na dále v Praze a býti uložen v starodávném bezpečném »repositorium secretum maius« nad kaplí Svatováclavskou v katedrále Svatovítské. Jinak tomu bylo s druhým archívem, který podle císařského nařízení měl býti zřízen a jež uspořádati bylo svěřeno řečenému Erlsfeldovi. Tento archiv měl býti utvořen vesměs z autentických kopií listin korunního archivu a po té přivtělen k archivu české dvorské kanceláře. Za Karla VI. nešlo tudíž naprosto o vydání listin českého korunního archivu archivům vídeňským, nýbrž jedině a výhradně o pořízení opisů listin a jejich odevzdání do Vídně.

Když se ujal Löw z Erlsfeldu úkolu daného mu nařízením z let 1706 a 1709 a počal sbíratí privilegia, týkající se koruny České a jejích práv, zejména však když počal pátratí po listinách, které určovaly poměr jednotlivých území Horní Falce k České koruně, došel k neblahému poznání, že český korunní archiv, kterýž tehdá byl v opatrování královských českých zemských desk, byl ve stavu svrchovaně ubohém.^{13a)} Mnoho jeho listin bylo zubem času zle dotčeno, jmenovitě vlhkem, u mnohých byla pečet odtržena. Dokonce byla pohřešována jedna zlatá bulla. Místnost, v níž byly listiny korunního archivu uloženy, byla plisní přeplněna do té míry, že registrator, pověřený pořádáním a opisováním jednotlivých listin, od zkaženého vzduchu ochuravěl a dlouho se nemohl zotaviti. Listiny byly přeházeny, páté přes deváté, nebyly srovnány ani chronologicky ani podle jednotlivých zemí a území. Nebylo již ani stopy po onom principu uspořádání, který shledáváme v »Registrum deseti truhlic« z r. 1501 a v knihách privilegií z r. 1547. Četné listiny, zapsané v těchto pergamenových knihách privilegií, nemohly se již vůbec naléztí, jako zase nebyly v knihách privilegií zapsány mnohé, které při zemských deskách ležely tu i tam pohozeny. Český korunní archiv — někdy záštita práv a privilegií České koruny, jak českých stavů proti českým králům, tak proti říši Německé — přišel po bitvě na Bílé hoře nadobro o někdejší svůj význam. Upačl téměř v zapome-

¹³⁾ Příslušná akta byla nalezena ve vídeň. státním archivu mezi akty česko-moravsko-slezskými (abecední pořad) ve fasc. 95 a patří podle své proveniencie do české dvorské kanceláře.

^{13a)} Viz akta »die Herstellung eines Lokales zur Aufbewahrung des böhm. Kronarchivs betreffend« fol. 1—59 ve svrchu řečeném fasciklu 95 abecedního pořadu českých akt z vídeň. státního archivu.

nutí. Štěstí ještě, že byl ušetřen švédského plenění.¹⁴⁾ Teprv počátkem 18. století nabyly listiny, chované v korunním archivu, pojednou zas aktuality, když se totiž Habsburkové snažili nabytí pro sebe znovu oněch práv, která náležela druhdy českým králům, jakož i oněch území, nad nimiž králové čeští kdysi vládli. Bezprostředním podnětem pro Habsburky, aby se obeznámili s listinami českého korunního archivu a aby se starali o uvedení jich v lepší stav, bylo právě uskutečnění readmisse českého hlasu kurfirstského v říši a nad to zvláště revise poměru jednotlivých území hornofalckých k České koruně.

Dne 28. září 1706^{14a)} rozkázal císař Josef I. nejvyššímu purkrabí Heřmanu Jakubovi hraběti Černínovi, aby přibíra si jednoho z místodržících a appellační rady Františka Karla hraběte Vratislava z Mitrovic a Jana Wolfganga Ebelina na Friedbergu neb v jejich nepřítomnosti Jana Josefa Löwa z Erlsfeldu, pořídil opisy dokumentů, které se týkají českého volebního práva v říši, jakož vůbec všech ostatních privilegií, které České koruně byly uděleny od německých císařů, a aby je zaslal české dvorské kanceláři. Vlastní práci vykonal Löw z Erlsfeldu, tehdy již úředník úřadu podkomořského. O dvě léta později dostalo se

¹⁴⁾ Při dobytí Hradčan a Malé Strany od Švédů r. 1648 obrátil se archiv Římské říše, který byl v Praze zůstaven od dob císaře Rudolfa II., v pravou hromadu papíru řádním švédské soldatesky, která v obou budovách registratury pátrala po ukrytých pokladech. Ještě více poškodil pražský říšský archiv švédský vojenský president Alexander Erskain, který projevil zcela zvláštní zájem o staré spisy, a nesmírné jich množství z pražské říšské registratury odvezl s sebou do Němec a Švédska. Část těchto spisů byla zanechána ve Stade u Hamburka a po zřízení státního archivu v Hannoveru k němu přičleněna s názvem Stader Reichsarchiv (Erskain'sche Sammlung); srov. Max Bär, Geschichte des königl. Staatsarchivs zu Hannover (Mitteilungen der k. preussischen Archivverwaltung, seš. 2, str. 44, 49—51) a téhož »Übersicht über die Bestände des kgl. Staatsarchivs zu Hannover (tamže, seš. 3., str. 41). O hrůzách zpuštění a o ztrátách, jež bylo snéstí pražským říšským registraturám za švédského vpádu, jsme velmi dobře zpraveni. Zachovala se nám dosti objemná korespondence, již měl pražský říšský registrator Leonhard Pipius s říšským místokanclérem hrabětem Kurzem. Je uložena ve vídeň. státním archivu: Reichshofkanzlei, Verfassungsakten Fasc. 42. Úvalu o této věci hodlám uveřejniti co nejdříve. O nic lépe nevedlo se tehdy jiným českým registraturám, na př. registratuře české komory (Hofkammerarchiv: Böhmen; 13. července 1650 prosí na př. česká komora císaře Ferdinanda III., aby urychlil navrácení českých komorních spisů Švédů uloupených). Za okolností takových zdá se věru šťastnou náhodou, že český korunní archiv, nalézající se v době švédského vpádu v klenuté komoře Svatováclavské kaple při chrámu sv. Víta, zůstal ušetřen nejen plenu švédských vojáků, nýbrž i návštěv milovníka archiválií Erskaina, jichž právem bylo se obávat.

^{14a)} Desky zemské, fasc. 48.

mu dalšího vyzvání, aby vyhledal všechny takové dokumenty, které by mohly posloužiti komissi pro vyšetření sporu o hranice mezi městem Chebem a klášterem Waldsasským. Dekret z 10. prosince 1709 mu pak ukládal, aby se zabýval listinami vztahujícími se k českým lénům v Horní Falci. Kromě lenního referenta při appellaci JUDra Václava Hanela byl mu za tím účelem dán k ruce kancelista Jan Filip Balbus, kterýž pomáhal již po nějakou dobu lennímu komissaři v Amberce ve vyhledávání lén a vyřizování příslušných expedic a nabytí o tom nejlepších vědomostí. Löw z Erlsfeldu měl se však v té příčině dorozuměti také s archivářem král. české dvorské kanceláře Janem Antonínem z Widmannů, který měl v archivu české dvorské kanceláře rovněž pátrati po listinách českých lén v Horní Falci.

Všechny tyto práce přiměly Erlsfelda k tomu, aby předložil Karlovi VI. dalekosáhlý plán na rekonstrukci českého korunního archivu. Zamýšlel sjednotiti všechny listiny, pokud by se vztahovaly ke koruně České, v jediném archivu. Ba, chtěl dokonce za tím účelem prozkoumati také děkanský archiv na Vyšehradě, registraturu české komory, metropolitní archiv kapitulní, městský archiv pražský, jakož i jednotlivé archivy soukromé (tak na př. starý archiv pána z Rožmberka). Listiny korunního archivu, které časem byly ztraceny, měly býti nahrazeny opisy. O jeho návrhu, aby se opisy všech listin korunního archivu přivtělily k archivu české dvorské kanceláře, byla již řeč výše. Obzvláštní však péči hodlal věnovati inventarisaci a uložení listin. Mimo jiné chtěl dokonce ke všem listinám založiti rejstřík osobní, místní a věcný.

Právě tehdy dostalo se českému korunnímu archivu značného přírůstku. Karel VI. dal totiž r. 1712 spisy a písemnosti o koruně České, které byly vráceny ze Švédska na zakročení nejvyššího hofmistra království Českého hrab. Nostice, v uschování královským zemským deskám v Praze.

Byly to listiny, akta a knihy, uloupené švédským vojenským presidentem Alexandrem Erskainem r. 1648 při dobytí Hradčan a Malé Strany, jakož i jinde, na př. při dobytí Mikulova.¹⁵⁾ R. 1681 byly pak jeho synem prostřednictvím císařského residenta v Hamburku von Rondecka nabídnuty za 3000 tolarů císaři Leopoldovi I. ke koupi. Leč císař nabídl za ně švédskému podplukovníkovi baronu Erskainovi pouze 4—500 říšských tolarů,

¹⁵⁾ V seznamu tak zv. švédských kněh (viz poznámku další) pocházejí zajisté čísla 16, 18, 23, 24, 26, 38 a 39 z kníž. Dietrichsteinské registry v Mikulově a jsou totožné s fasciklem 16a—25 velké korespondence vídeň. státního archivu (Korrespondenz des Kardinals Dietrichstein und seines Vaters).

poukazuje k tomu, že tyto spisy, nejspíše z Prahy odvečené, po právu dávno měly být vráceny na základě míru westfálského. Skutečně koupeny byly tyto listiny teprve později. Hrabě Nostic, tehdejší císařský vyslanec ve Švédsku, který celou tuto věc uvedl v pohyb, složil za ně 1000 dukátů, které mu nahradil vrchní berní úřad.¹⁶⁾ Erlsfeld dostal také pokyn, aby založil inventář k těmto t. zv. švédským nebo Nostickým knihám.¹⁷⁾

Zvláštní pozornost věnoval Erlsfeld příslušné adaptaci místnosti, určených pro uschování korunního archivu. Tato opatření přerušil však v letech 1712—1714 mor, který se tehdy v Praze rozpoutal. Teprve v r. 1714 mohlo se pomýšlet na pokračování v práci. R. 1715 nařídil Karel VI. nejvyššímu purkrabí Janu Jos. hraběti z Vrtby vše potřebné ve příčině adaptace korunního archivu. Erlsfeldovi nezamlouvaly se však naprosto místnosti, určené pro korunní archiv, kterým se říkalo »repositorium secretum maius ob der St. Wenzelskappelle«. Vytýkal jim hlavně dosti nepohodlný přístup po úzkých neschůdných točitých schodech. Místnost pro archiv zdála se mu nevhodnou i z té příčiny, že byla velmi nepravidelná, jsouc se všech stran obklopena massivním zdívkem a nad to velmi temná. Kromě toho bylo by se tam musilo uschovávat také rozličné kostelní náčiní, jež bylo tam beztoho uloženo ve zvláštních skříních, a jinde nebylo pro ně místa. Poněvadž tudíž kostelníci museli tam velmi často docházeti, nebylo přípustno, aby se tam chovaly tak vzácné dokumenty. Erlsfeldovi zdála se příhodnější pro zařízení archivu a reponování jeho listin jiná místnost chrámu Svatovítského, do níž se vcházelo z kaple Sv. Trojice. Tato sousedila s kaplí Svatováclavskou a byla s ní stejné výšky. Zdála se i proto Erlsfeldovi vhodnější, že měla přístup z venčí a nikoli jen z kostela. Toto repositorium, které bylo v těsném jejím sousedství, bylo dostatečně vysoké, dobře klenuté, zabezpečené jak proti ohni tak proti vloupání a tak světlé,

¹⁶⁾ Vídeň. státní archiv, Kurrentakten No. 29 ex 1750.

¹⁷⁾ Zemské desky, fasc. 48 (kus 40): Císař Karel VI. píše dne 11. července 1713 místodržitelství ve příčině inventáře dokumentů zakoupených hrabětem Nosticem. Do hlavního inventáře českého korunního archivu z r. 1719 (o jeho sestavení viz níže) byly pojaty obě konsignace t. zv. švédských spisů o lit. F a G. Lit. F.: »Konsignation deren von Ihro Excell. dem königl. böheimb. obristen Landhofmeistern Herrn Grafen von Nostitz aus Schweden anhero überbrachten böhmischen Original-Dokumenten.« — Lit. G.: »Konsignation derjenigen Büchern, welche bei letzteren schwedischen Einfall in Böhmeib. von ihnen Schweden hinweg und hiewiederumb durch S. Excell. den jetzigen böhm. Landhofmeistern H. Grafen von Nostitz gelöst und anhero in hiesiges Archivum regni gebracht wurden.« Srov., co o těchto spisech napsal Dobrovský, Literarische Nachrichten von einer Reise nach Schweden v »Abhandlungen der böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften« II, str. 126 a násl.

že se tam mohlo dobře čísti. Také tam chovaly se sice kostelní paramenty, náčiní všeho druhu, sochy, svícny, reliquiáře a j. v., leč děkan Svatovítského kostela slíbil Erlsfeldovi, když s ním tuto místnost prohlížel, že dá vše vykliditi.

O zařízení archivu navrhl Erlsfeld tento plán. Mělo se skládati z jednotlivých skříní opatřených rukojetí a tak sestavených a zařízení, aby je mohly dvě osoby co nejrychleji v okamžiku nebezpečnosti odnésti a dopravit do bezpečí. Uvnitř měly mít zásuvky po způsobu skříněk na medaile. V nich by pak ležely jednotlivé listiny v obálkách s přesně označenými nadpisy v chronologickém pořádku. Jiný pořad listin než chronologický nezdál se prozatím Erlsfeldovi uskutečnitelným »pro přespřílišné promíchání (Vermischung) látky«. Archivní místnost měla být vykrášlena buď osmi sloupy s anděly, kteří by na štítech nesli odznaky zemí koruny České a přivtělených území, nebo sochami zemských patronů.¹⁸⁾ Útraty adaptace odhadl Erlsfeld na 3881 zlatý.¹⁹⁾

Dne 17. prosince r. 1715 bylo předsevzato za přítomnosti hradního stavitele Křištofa Dienzenhofera komisionelní řízení o místnostech v Svatovítském chrámu, vyhlédnutých Erlsfeldem.²⁰⁾ Ale Erlsfeldovi nebylo souzeno, aby se dočkal uskutečnění svého záměru.²¹⁾ Zemřel již rok po té.²²⁾ Dne 21. června 1717 učinila

¹⁸⁾ Böhm. Akten: Fasc. 95.

¹⁹⁾ Práce řemeslnické byly v této sumě rozpočteny na 2656 fl. (z toho mělo připadnouti jen na pořízení 1300 zásuvek z ořechového dřeva 2000 fl.), kovové dveře na 75 fl., odměna zaměstnanců při zařizování archivu na 1000 fl., výlohy za papír a pergamen na 100 fl., jinaké práce na 50 fl. »Specification der zu den Kronarchivsrepositorio erforderlichen Unkosten«. Böhm. Akten, vid. st. archiv, Fasc. 95.

²⁰⁾ Zemské desky, fasc. 48 (kus 52): Dne 9. března 1716 píše Karel VI. nejvyššímu purkrabímu o zařízení korunního archivu. Přiložen plán Křištofa Dienzenhofera.

²¹⁾ Také zařízení archivu německých lén u české appellační komory účastnil se Löw z Erlsfeldu. G. A. 95: 10. března 1716 byl vyzván, aby odevzdal souhlasně se svým návrhem (bohužel, nám neznámým) kterési lenní listiny ze zemského (korunního) archivu appellační komoře jakožto úřadovně německých lén, aby tam byly pořízeny podle nich ověřené opisy. Zemské desky, fasc. 48 (kus 54 a 55): 4. ledna 1716, Löw Karlu VI. o odevzdání latinského kopiáře appellační komoře, při níž měl být zřízen německý lenní archiv. — 10. března 1716: Karel VI. místodržitelství o dokumentech pro úřad německých lén.

²²⁾ Dne 17. listopadu 1716 vyzván nejvyšší purkrabí, aby vyzdvihl z pozůstalosti Erlsfeldovy listiny patřící do korunního archivu. B. A. 95 II, fol. 58. Dne 23. listopadu 1716 píše místodržící Václavu Křištofu Hložkovi ze Žampachu a Václ. Janu Kriegersteinovi ze Šternfeldu o soupisu inventářů pozůstalých po Löwovi z Erlsfeldu. Do hlavního inventáře korunního archivu z r. 1719 byly archiválie nalezené v domě Löwově zaznaménány o lit. H. »Inventarium so auf gnäd. Befehl Ihrer Excellenz und

česká dvorská kancelář potřebná opatření, aby se pokračovalo v rekonstrukci korunního archivu, započaté Erlsfeldem. Další práce tato byla svěřena zemskému místopisaři Františku Maxovi Alsterlovi z Astfeldu.²³⁾

U příležitosti sněmovního zasedání dne 24. července 1710 ohlásil nejvyšší purkrabí Jan Josef říš. hrabě z Vrtby stavům, že tajné repositorium pro uložení korunního archivu bylo právě náležitě uspořádáno. Po té usnesli se shromáždění stavové jednohlasně, aby dokumenty z tohoto archivu, vyzdvižené svého času z tajného repositoria nad kaplí Svatováclavskou, jakož i zatím jinde vyhledané, byly tam nyní zase uloženy, pokud by jich nebylo ovšem již potřebí k opisování. Za tím účelem ustavila se zvláštní sněmovní komise, do níž z každého stavu jmenování dva komissaři, totiž: ze stavu duchovního: Daniel Josef z Meyeru, Sv. Písma doktor, biskup v Tyberiu, cí. rada, první prelát a probošt kapituly u sv. Víta na hradě Pražském a kníž. Mtí arcibiskupa pražského generální vikář s rytířem Janem Václavem Hotovcem z Hustonice a Löwenhausu, prelátem u sv. Víta, děkanem a kanovníkem kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Ze stavu panského: Jeho Excellence Leopold Ant. říšský hrabě Trautmansdorf z Weinšpergu, svob. pán na Obříství, tajný rada, komoří a král. místopředseda s Janem Filipem říš. hrabětem z Clary a Aldringenu, páнем na Teplici, Krupé atd., appellačním radou. Ze stavu rytířského: Rytíř Václav Markvart z Hrádku, pán na Sternsdorfu a Louchově, cí. rada, král. místopředseda, předsedící většího práva zemského a zem. podkomoří s rytířem Frant. Karlem Peceliem z Adlersheimů na Oplotech a Petrovicích, cí. radou, komořím a assessorem dvorského lenního soudu. Konečně ze stavu městského: Bohuslav Jan Voříkovský z Kundratic, cí. rada, nejvyšší vachtmistr městské kumpanie a primátor Starého města pražského s Janem Frant. Crusiem, nejvyšším vachtmistrem městské kumpanie a primátorem Nového města pražského. Zvolená komise dostavila se do úřadovny desk zemských, prohlížela podle čísel jednotlivých fasciкул kus za kusem listiny tam uložené a svěřené dohledu ryt. Maxmiliana Frant. Alstrla

Gnaden der königl. Herrn Statthaltern in der Behausung des weyl. Johann Josef Löw von Erlsfeld gewesten Vicelandschreibers über die daselbst gefundenen Landesdocumente und andere Schriften aufgerichtet worden.«

²³⁾ B. A. 95 II., fol. 59 ex 15./I. 1717 a zem. desky, fasc. 48, kus 60 a 61: 1717 21./VI. Čes. dvorská kancelář místopředsedám o pokračování v pracích Löwových zemským místopisařem Frant. Maxem Alsterlem z Astfeldu a 1717 21./VI.: Místopředsedám Alsterlovi (v příloze: reskripty Josefa I. místopředsedám z 4. července 1710, 7. října 1712, 8. května 1714, zpráva Löwova z 19. ledna 1715, Karel VI. místopředsedám: 22. října 1715, 12. března 1716, 15. listopadu, 15. června 1717).

z Astfeldu, místopisaře království Českého, jehož vedením srovnávala je pak s opisy ve starých knihách pergamenových. Zároveň vyhotovila komise soupis všech listin, a to dvojí: jednak listin, které se uloží do nově zařízeného tajného repositoria v chrámu Svatovítském, jednak listin, které měly i na dále zůstat v rukou pana z Astfeldu, aby je archivářsky zpracoval,²⁴⁾ jak mu bylo uloženo. Co bylo u zemských desk převzato, uložili v tajném repositoriu do zásuvek, vchod do repositoria uzavřeli sami a o klíče se rozdělili tak, že jen společně mohli jej zas otevřít.

Jakmile se počalo s tříděním dokumentů, původně uložených ve čtyřech truhlách tajného repositoria, počato také se sepisováním inventáře. Nejdříve v něm zaznamenány listiny sub lit. A v pěti sloupcích,²⁵⁾ a to v pořádku starých inventářů a rozlišení listin českých, německých a latinských. Potom přihlédla komise k listinám, které sebral předchůdce Astfeldův Jan Jos. Löw z Erlsfeldu, a v souhlase s inventářem od něho pořízeným provedla jich soupis sub lit. B. Sub lit. C zařadila listiny, které byl Löw nalezl v registratuře u král. místopředsedám, sub D soupis listin, které rovněž Löwem byly nalezeny v světnicích pro výslechy svědků. Konečně konsignace sub lit. E obsahovala listiny nalezené Erlsfeldem pod knihami ve skříni privilegii, posud nerevidované, avšak v jeho inventáři zaznamenané. Do hlavního inventáře korunního archivu byla sub lit. F zapsána konsignace listin, které byly uloupeny od Švédů, prostřednictvím hr. Notstice přešly koupí na stavy, sub lit. G konsignace knih jiné provenience, rovněž ze Švédska dopravených.²⁷⁾ Sub lit. H byla dále konsignace listin přinesených po smrti pana Erlsfelda z jeho bytu rytířem Václavem Hložkem ze Žampachu a Václavem Kriegelšteinem ze Šternfeldu, sub lit. I konsignace listin, které se ještě objevily dodatečně mimo zmíněné inventáře. K uvedeným již byla

²⁴⁾ viz níže str. 208.

²⁵⁾ Pět sloupců konsignace A bylo rozděleno takto:

- a) První sloupec obsahuje regest s určením místa vydání a roku datování.
- b) V druhém se poznamenává, zda je listina originál a jak zachována, dále zda uložena či zapůjčena k opsání.
- c) Třetí sloupec označuje číslo fasciklu, v kterém listina byla dříve a ve kterém je nyní.
- d) Čtvrtý označuje číslo folia knih pergamenových, do nichž listina byla přepsána.
- e) Konečně v posledním jsou zaznamenána čísla zásuvek ve skříních, do kterých listiny byly uloženy ve fasciklech označených číslem sloupce třetího. Číslice sloupce třetího jsou arabské, pátého však římské.

²⁷⁾ viz výše str. 180 pozn. 17.

dále připojena sub lit. K ještě konsignace listin umístěných tehdy ve skříní zemského místopísaře, které do pergamenových knih ještě přepsány nebyly, stejně jako i všech sněmovních reversů, konečně pak sub lit. L soupis všech dřívějších inventářů a specifikací, z nichž vytvořeny výše jmenované konsignace sub lit. A, B, C, D, E, F, G a H.

Avšak ještě před dokončením těchto přípravných prací odvolán byl místopísař Astfeld, aby nastoupil místo dvorního rady při král. dvorské kanceláři. Poněvadž mu takto nebylo možno odevzdati listin, které mimo repositoryum byly ponechány k opisu, byly ve třech skříních zapečetěny a schovány při zemských deskách, až by mohly býti odevzdány jeho nově jmenovanému nástupci a archivářsky zpracovány.

Tak byla větší část čes. korunního archivu r. 1719 uložena způsobem na tehdejší dobu docela uspokojivým. Více než o třicet roků později jednalo se ve Vídni o zařízení místností pro tajný domácí archiv. Tehdy bylo poukazováno na uložení korunního archivu v Praze jako na vzor. Zdůrazňováno, že klenutí vedle kaple sv. Václava od svého zařízení k účelům archivním r. 1719 až po r. 1750 jen jednou bylo otevřeno, jakkoli pak skříně a spisy v nich za 31 rok nikdy nebyly provětrány, přece nenalezen ani jediný kousek sebe méně poškozený prachem a vlhkem nebo plísní zapáchající, když r. 1750 byly listiny českého korunního archivu přebírány za příčinou jejich převezení do Vídně.²⁸⁾

Aby byly vyvráceny námitky Bavorska proti pragmatické sankci, uložil císař Karel VI. r. 1735 dvorskému místokanceléři hraběti Janu Ferdinandu Kuffsteinovi, aby zlustroval všechny dokumenty z let 1250 až 1280, které by se případně našly v korunním archivu v Praze, a dal část listin zvláště označených, o kterých se mělo za to, že jsou právě v originálech uloženy v českém korunním archivu v Praze, opsati.

Přes nejušilovnější pátrání nepodařilo se však Kuffsteinovi nalézt ani jediné ze žádaných listin, ačkoli mu v zemských deskách byl předložen hlavní inventář z r. 1719 i knihy privilegií z r. 1547. Přesvědčil se naopak, že v korunním archivu jest jen velmi poskrovnu listin od konce 13. až asi do poloviny 14. století a ty nemnohé, které tu ze zmíněného období byly, vesměs již byly publikovány Goldastem a Balbinem. Přes to měl Kuffstein za to, že listiny, kterých pro práci potřeboval, v Praze naléztí musí. Utvrzoval jej v tomto přesvědčení formulář, který se mu náhodou dostal do ruky; seznal z něho, že vzájemné úmluvy mezi králem Rudolfem I. a Albrechtem I. jakož i mezi Přemyslem Otaka-

rem II. a jeho nástupcem Václavem II. sjednané kolem r. 1278, ještě dlouho po tom byly chovány v českém korunním archivu. Ve zprávě císaři Karlovi VI. praví Kuffstein o tomto formuláři, že zajisté byl napsán ve stol. 14. a náležel druhdy knihovně pražského kapitulního probošta Jiří Bertholda Pontana z Breitenbergu, který je na něm vlastnoručně podepsán. Později prý dostal se tento kodex do Drážďan a byl zakoupen někdejšími presidentem říšské dvorské rady hrabětem Windischgrätzem. V tomto rukopise našel Kuffstein řadu listin, o kterých se najisto domníval, že jejich originály byly kdysi v českém korunním archivu právě tak, jako ony, které měl vyhledati. Doufal, že se pilným pátráním po pražských archivech přece podaří je vynésti na světlo. Připadalot mu zcela nepochopitelným, že by byly mohly téměř všechny listiny od konce 13. do polovice 14. století z korunního archivu zmizeti; vždyť byla ještě v polovici 14. století značná jich část po ruce, jak je vidno z řečeného kopiáře. Navrhl tudíž císaři Karlovi VI., aby čes. dvor. kancelář prostřednictvím místodržitelství poručila svob. pánu Markvartovi z Hrádku, nechť všechnu píli obrátí k tomu, aby vypátral, kde by ještě mohly býti v Praze nebo kde jinde »české královské dokumenty«. Nad to měla i pražská metropolitní kapitula býti vyzvána, aby ze svého archivu oznámila všechna ona »documenta et codices manuscriptos diplomatum«, pokud se netýkají klášterů aneb duchovních věcí vůbec, ad inspiciendum et extrahendum.

Uvedený starý rukopis obsahoval nesporně sbírku formulářů Zdeňka z Třebíče (*Libera missionibus regum per manus Zdenkonis de Trebecz*), přepracování to sbírky formulářů Henrika Italika.²⁹⁾

Po provedení veřejné dražby pozůstalosti po hraběti Leop. J. Viktoru Windischgrätzovi r. 1747 dostal se odtud tento rukopis do rukou rodu Managetta.

Hned příštího roku pořízen byl jeho opis, nepochybně na zakročení Taulowa z Rosenthalu, který vždy měl opravdový zájem o prameny českých dějin. Rosenthal sám ověřil tento opis jako sekretář české dvorské kanceláře.³⁰⁾

Později převzal Rosenthal tento opis do nově založeného

²⁸⁾ Rozšíření této původní sbírky formulářů formuláři z kanceláře Václava II. — Viz: Jos. Emler: Die Kanzlei der böhmischen Könige Přemysl Ottokar II. und die aus derselben hervorgegangenen Formelbücher. *Abhandlungen der kgl. böhm. Gesellschaft d. Wissenschaften. Klasse für Phil. Gesch. und Philologie v. J. 1877—78 VI F, 9 Band (1878, str. 58).*

³⁰⁾ V ověřovací formulí (Emler na uv. m. 57 s.) praví, že starý kodex, z něhož jest pořízen opis, pochází ze XIII. století.

²⁸⁾ Víd. státní archiv, Kurrentakten Nro 22 ex 1750.

»císařského domácího archivu« ve Vídni a zařadil ho do sbírky rukopisů tohoto archivu.³¹⁾

Další osudy tohoto rukopisu až téměř do doby nejnovější jsou zahaleny v roušku temnoty.^{31a)}

Pravděpodobněji jest, že rukopis, z něhož opisoval Rosenthal, jest onen rukopis sbírky formulářů Zdeňka z Třebíče, který jest dnes uložen ve Philippovské knihovně v Cheltenhamu v Anglii č. 303.^{31b)}

³¹⁾ U Böhmera: Die Handschriften des k. k. Haus-, Hof- und Staatsarchivs (1873 str. 77, č. 196) Miscellanea Bohemica, papírový kodex 18. věku, 754 listů in fol.; č. 1 zaznamenává ve f. 1—534: Codex Membranaceus, Manuscriptus continens formulas varii generis Statutorum, Edictorum, Privilegiorum, Concessionum, Contractuum, Pactuum, Foederum etc. ad usum cancellariae Regiae Bohemicae tempore Ottocari Secundi, ejusque filii Wenceslai Secundi, quorum ille ab Anno 1253 usque 1278 Annum, Alter post excessum Patris ad Annum usque 1305 Bohemiae praefuit. — Obsahuje titulní list a 505 stran. Na str. 506 je potvrzení pravosti opisu data: Wien 1. Aug. 1748; str. 508—554 obsahují index.

^{31a)} Jan Voigt v pojednání: Das urkundliche Formelbuch des königl. Notars Henricus Italicus aus d. Zeit der Kge Ottokars II. und Wenzel II. von Böhmen. Archiv f. Kunde oesterreichischer Geschichtsquellen, 29. Bd. (1863) praví na str. 18, že původní kodex, jež měl Rosenthal před sebou a z něhož pořídil kollacionovaný opis pro českou dvorskou kancelář ve Vídni, není nic jiného než rukopis pražské kapitulní knihovny K 33. — Již Emler považoval (na uv. m. str. 58) a to právem tento Voigtův názor, že Liber a missionibus jest opisem toliko kodexu pražské kapituly za mylný.

^{31b)} Viz J. Šusta: Kritické příspěvky k počátkům Přemysla II. Otakara, Č. Č. H. XXI. 1915 str. 14 a sl.

II.

Plán Christiana Julia ze Schierendorfu zříditi ústřední archiv domu Habsburského. Theodor Antonín Taulow z Rosenthalu. Jeho znalost českých archivů a jeho první pamětní spis. Rosenthalovo »Decretum instructivum« za příčinou prohlédnutí českých archivů. Archivní cesta Rosenthalova do Prahy. Chování stavů. Přejímací seznamy listin korunního archivu českého. Ztráty listin. Snahy Rosenthalovy je odčinití. Hledání zbytků korunního archivu na Karlštejně.

Záměr zříditi »universální státní archiv« domu Habsburského vznikl již za panování Karla VI. Poukazovalo se na to, že jenom dobře zřízený hlavní domácí nebo všeobecný státní archiv zaručuje podrobné poučení o nahodilých otázkách praktické politiky v zájmu panujícího domu. Zvláštní pamětní spis nazvaný »Ohnvorgreifliche Reflexiones de archivo domus augustae« odůvodňoval tehdejší potřebu založení a líčil v hlavních rysech zařízení archivu. Ba spisovateli tohoto anonymního a nedatovaného spisu tanulo na mysli daleko více, než pouze idea, aby byly shromážděny všechny písemnosti náležející do domácího archivu, zasazoval se tu o vybudování ústředního říšského archivu »ad latius summi principis«, který by obsahoval vedle všech archiválií týkajících se panovnického domu též souhrn všech téměř odvětví veřejné správy. Autora tohoto pamětního spisu, který ukazuje v archivnictví znalosti na tehdejší dobu úžasné, nepodařilo se Wintroví³²⁾ svého času zjistiti. Také Jaksch pokládá ještě v článku »Der erste Plan zur Gründung eines oesterreichischen Staatsarchives in Wien«³³⁾, uveřejněném r. 1920, autora tohoto návrhu za neznáma. V pravdě však podařilo se již r. 1906 Alfr. Fischlovi³⁴⁾ zcela nepochybně dokázat, že nutno pokládati státníka Kristiana Julia ze Schierendorfu, rodilého z Doupova, předchůdce liberálního centralismu, za autora onoho pamětního spisu.

R. 1716 plán zříditi ústřední archiv dospěl již tak daleko, že stavové všech dědičných zemí rakouských byli z Vídně

³²⁾ na uv. m., str. 12 a násl.

³³⁾ Mitt. des Inst. für öster. Geschichtsforschung XXXVII (1920), p. 629 a násl.

³⁴⁾ Studien zur öster. Reichsgeschichte, str. 248 a násl.

vyzváni, aby povolili peněžité příspěvek na vystavění budovy dvorské kanceláře, která by především byla určena pro bezpečné uložení všech listin a akt všech rakouských zemí dědičných. Při tom se ukazovalo na to, že písemnosti od mnohých století u různých dvorských míst nahromaděné a den ze dne novými rozmnožované, které se především týkají zemí a stavů, stále jsou vydány největšímu nebezpečnosti, že budou zničeny ohněm nebo jinak. Také byl dán nepokrytý výraz politováníhodné skutečnosti, že není země ani kommunity, která by neměla svoje archivy opatřeny lépe a bezpečněji než stát.³⁵⁾

Podmínky pro realizování všech těchto centralistických záležitostí v oboru rakouského archivnictví vytvořil teprve veliký ústavní převrat na počátku vlády Marie Terezie. Že se však tehdy ihned mohlo přikročit k praktickému provádění těchto ideí, za to jest jedině děkovati osobě Theodora Antonína Taulowa z Rosenthalu,³⁶⁾ jenž vynikal tak znamenitými vědomostmi archivními, že v tomto oboru neměl v nikom z vrstevníků soupeře. Zvláště však výborně znal poměry archivnictví českého. Měl již od r. 1727 příležitost pod vedením potomního krále českého dvorního rady z Astfeldu »sich in praxi Bohemica zu üben,« jak praví v jednom promemoriu sám o sobě, později pak stav se při české dvorské kanceláři archivářem, zdokonaloval se ještě dále v českých dějinách, české diplomacie a českém státním právu, kteréžto disciplíny zůstaly také vždy později, i když mu bylo svěřeno místo archiváře c. k. tajného archivu domácího, jeho nejoblíbenějším pracovním oborem.³⁷⁾ Jaký význam pro rozsah

³⁵⁾ Viz Jaksch na uv. m. str. 629 a násl. a Ign. Zibermayer, Das oberösterreichische Landesarchiv im Bilde der Entwicklung des heimatischen Schriftwesens 1921, p. 30.

³⁶⁾ O Rosenthalovi srov. Kratochvíl v »Allgemeine deutsche Biographie« 37, str. 465 a násl. a Winter, na uv. m., str. 19, pozn. 4. Narodil se dne 12. ledna 1702 pravděpodobně v Hildesheimu a nikoli v Praze. Byl nejprve sekretářem nejvyššího českého kancléře hraběte Ferdinanda Kinského, byl r. 1735 povolán tehdejšími místokancléřem svob. pánem z Bartensteinu do Vídně a nastoupil ještě v tom roce místo koncipisty v české dvorské kanceláři. R. 1736 stal se již archivářem, 1738 prvním a ještě téhož roku druhým radním protokolistou, r. 1747 pak sekretářem české dvorské kanceláře. Tato data obsahují Rosenthalova »Promemoria« a jsou uložena ve vídeň. státním archivu v oddělení Kurrentakten, karton 4, No. 16 ex 1754.

³⁷⁾ Z četných vesměs netištěných prací Rosenthalových nalezly se ve vídeň. státním archivu rozličné články, materialie a pojednání o českém státním právu, o výsadách koruny České při obléháních, o posloupnosti v Čechách, o českých stavech a jejich výsadách, o »dědinicích« v Čechách, o t. zv. »armigarech«, zejména v Čechách, řada regestů z českých listin důležitých pro české státní právo, kritické poznámky o privilegiu Karla IV. městu Chebu ze dne 26. července 1364, příspěvky k českému glossáři a j. v. Z obsáhlého seznamu Rosenthalových prací (kolem

extradici českých archivů má právě vystoupení Rosenthalovo, lze posouditi také odtud, že zcela jinak měla se věc s převážením listin z archivů uherských, na něž Marie Terezie, jak dokázáno, pomýšlela neméně vážně, avšak provedení musela přenechati někomu jinému; do nově založeného tajného domácího archivu ve Vídni nedostalo se z Uher jediné listiny.⁴⁰⁾

r. 1762), který byl připojen ke stati »Kurze Nachricht von der Errichtung des k. k. Universal-Haus- und Kronenarchiv, otištěné u Wintra na uvedeném místě str. 67 a násl., buďtež zde ještě uvedeny: »Geschichte und Genealogie des alten herzoglichen und königlichen Hauses Böhme bis auf Ferdinand I.«; »Böhmische und österreichische Diplomatie« a »Einleitung zur böhmischen Münzwissenschaft«, zpracovaný na základě vlastních sbírek mincovních (přes půl třetího sta mincí), českých mincovních řádů a několika steh údajů o mincích v jiných listinách X. stoletím počínajíc. Původně darovali Rosenthalovy rukopisy jeho synové spojené dvorské kanceláři česko-rakouské. Viz Winter, na uv. m. str. 20, pozn. 2.

⁴⁰⁾ Wolf na uv. m. str. 28 píše, že Rosenthal z uložení jezdil v letech 1749—1753 a 1762—1764 po různých archivech a přišel nejen do Prahy, Inšpruku a Štýrského Hradce, nýbrž také do Bratislavy a Budína. Ostatně podobný názor má již r. 1808 Hörmayer. Proti tomu vystoupil však právem Winter; na uv. m. str. 39. Ani ve správních aktech vídeň. státního archivu, aniž kde jinde není nejmenší stopy o cestě Rosenthalové do Bratislavy nebo Budína, aby tam vybral archiválie pro nově založený tajný domácí archiv vídeňský. Nikterak však nemůžeme přisvědčiti názoru Wintrovu tamže pronesenému, že by archivní centralisace, jak ji Marie Terezie nařídila, neměla sahati dále než centralisace správy, o kterou usilovaly tereziánské reformy roku 1749, že by se totiž měla vztahovati toliko na země rakouské a země koruny České, nikoli však na Uhry. Že se ale odevzdáním archivních pokladů Čech, Dolních Rakous, Štýrska a Tyrolska neskončila práce pro vytvoření universálního archivu domácího, o tom poučují nás opatření, která učinila Marie Terezie r. 1753 hledíc k archivům uherským. Ukazují, že se Marie Terezie neméně zabývala úmyslem převézt do Vídně takové listiny z Uher, které by se vztahovaly k jejímu rodu a jeho následnictví. Za tím účelem dala také uherské archivy prohlížeti, aby byl sebrán další materiál pro nový ústřední archiv celé monarchie. Bylo známo, že se takové listiny nalézají ve velkém množství v archivu uherské dvorské komory v Bratislavě a při spišském komorním úřadu v Košicích. Archiv bratislavské dvorské komory byl právě v důsledku správních reforem Karla VI. v Uhrách zorganizován jako první státní archiv uherský (viz Fr. Eckhardt, Das erste staatliche Archiv Ungarns« v »Ungarische Rundschau« IV. sv., str. 528 a násl.) Jeho archivářem byl jmenován r. 1738 Adam Rajesányi. Ježto Rosenthal byl obeznámen velmi dobře toliko s českými archivy, kdežto do starších dějin Uher a jejich ústavy byl zapracován daleko méně, musila se Marie Terezie ohlížeti po jiném muži, kterému by svěřila úkol extradici v Uhrách. R. 1754 jmenovala JUDra Rudolfa Jiří Ribitse radou uherské dvorské komory a uložila mu pořádní archiv u této komory. Pod záminkou nového uspořádání archivu obdržel Ribits od Marie Terezie tajnou instrukci, aby sebral všechny dokumenty politické povahy v uherském komorním archivu a za účelem převezení do Vídně zároveň zadržel. Uherská dvorská komora neměla míti ovšem ani tušení, že důležité dokumenty z jejího archivu mají býti zavlečeny do Vídně. Marie Terezie dobře soudila, že by se uherští stavové

Že Rosenthal znal české archivy nepoměrně lépe než archivy rakouské, je patrné z jeho prvního pamětního spisu,⁴¹⁾ který předložil Marii Terezii, když se rozhodla, že »tajný archiv svého arcidomu dokonale doplní a vypraví«, a jemu uložila, aby tento archiv zařídil. Rosenthalovi byl znám obsah starého rakouského archivu (t. řeč. Regierungsarchiv) uloženého v hradní klenotnici jen kuse, totiž část listin týkajících se Čech, a to z výťahu ve starém seznamu listin pocházejícím z r. 1565. Ve zmíněném pamětním spise výslovně přiznává, že proti českým archivům zemské archivy druhých dědičných zemí nejsou mu příliš mnoho známy. Pokud se týká zemského archivu tyrolského, věděl jen tolik, že by se patrně našly některé údaje v aktech a zprávách Malanottových, který před několika lety vyslán byl do Tyrol k prohlídce tamních archivů. Ve příčině ostatních zemí bude prý nutno postarat se svým časem o potřebné zprávy. Naproti tomu o archivech v království Českém má, jak sám doznává, více vědomostí než o archivech ostatních zemí. Upozorňuje císařovnu zvláště na tak řečený korunní archiv a král. zemské desky. Je dokonce s to, aby o korunním archivu podal krátký nástin jeho dějin. Původně prý se nalézal korunní archiv na Vyšehradě,⁴²⁾ po té byl přeložen ke královskému dvoru do Prahy, potom však od dob Karla IV. byl chován na hradě Karlštejně schválně proto zbudovaném, aby v něm byly opatrovány korunovační klenoty, korunní dokumenty a svátosti pod ochranou dvou purkrabí stavu panského a rytířského. R. 1611 byl prý za příčinou vpádu Pasovských dopraven na hrad Pražský v bezpečí a od té doby

v této věci jinaak mohli zachovati než svého času čeští. A skutečně uherští stavové, jimž úmysl vídeňské vlády nezástal utajen, nepřestali jako čeští na pouhém formálním protestu (viz níže), nýbrž učinili spíše protiopatření. Aby zabránili zavlčení nejvzácnějších listin ze svých archivů, překročili stavové ke konečnému provádění článku 45. sněmovního zákona z r. 1723, v němž se byli rozhodli zříditi zemský stavovský archiv. Hledě k tomuto sněmovnímu rozhodnutí prosadil palatin hrabě Ludvík Bathanyi, že Marie Terezie dala jak bratislavské dvorské komoře tak spíšské komorní administraci instrukci, aby dokumenty, které se vztahují k právům zemským, byly odevzdány palatinovi. Založením uherského zemského archivu bylo ovšem zamýšlené odvětení do Vídně nejstarších a nejdůležitějších listin pro uherské dějiny zmařeno. Ribits, který plných 10 let stál v čele archivu uherské dvorské komory v Bratislavě, nemohl vyhověti svému tajemnému poslání, nejsa s to, aby jen jedinou listinu poslal do Vídně.

⁴¹⁾ Nazývá se: »Ohnmassgebige Reflexiones und unterthänigste Anfragen die Errichtung des k. k. geheimen Hausarchivs betreffend.«

⁴²⁾ Poněvadž vyšehradský probošt byl »cancellarius regni Bohemiae« a vyšehradský kostel slul »capella et cancellaria regia«. Tak píše Rosenthal ve svých »Notanda generalia wegen des Böhm. Kronarchivs«, které jsou přiloženy k »čes. aktům« ve víd. stát. archivu.

tam již zůstal, byv uložen ve zvláštním schválně pro archiv zařízeném repositoriu vedle kaple Svatováclavské.⁴³⁾

Po té mluví Rosenthal o inventářích listin korunního archivu a praví, že z dob, kdy korunní archiv byl chován na Karlštejně, je několik inventářů jeho listin, z nichž jeden pocházející z r. 1500 se nalézá v c. k. (dvorní) knihovně ve Vídni, druhý nedatovaný při české dvorské kanceláři, kdežto prý třetí takový inventář z r. 1598 je v jeho rukou.

Z listin českého korunního archivu, pokračuje Rosenthal ve svých výkladech, třeba nikoli ze všech, byly za Ferdinanda I. r. 1547 pořizeny autentické přepisy a po té zapsány do tří oddělených kvaternů po latinsky, německu a česku. Těchto knih privilegií je prý jeden exemplář uložen u zemských desk, druhý však byl prý odevzdán české dvorské kanceláři.⁴⁴⁾

Při srovnání starých inventářů karlštejnských se zmíněnými knihami privilegií dospěl prý Rosenthal k poznání, že v těchto nebyly zaznamenány všechny korunní dokumenty. Mnohé z listin tam náležejících byly prý nalezeny za panování Josefa I. a Karla VI. píli a péčí českého zemského místopisaře z Erlsfeldu, kterému bylo svěřeno prohlížení a doplnění korunního archivu. Jeho smrtí však prý celé dílo uvázlo a nebylo dále vedeno tak, jak bylo započato. Ani co pohromadě bylo, nebylo prý uvedeno v náležitý pořádek a patřičný stav.⁴⁵⁾ Toliko jediný hlavní inventář byl prý tehdy sepsán, ve kterém byly zaznamenány všechny listiny a spisy, které již dříve korunnímu archivu náležely i které později teprv mu připadly. Mnohé z nich byly ještě uloženy u zemských desk a praví o nich, že je ještě před několika lety na vlastní oči viděl.

Rosenthal se také domníval, že na hradě Karlštejně jsou rozličné staré dokumenty, poněvadž tam byly nalezeny r. 1720

⁴³⁾ Pokud je podání Rosenthalovo správné, srv. k těmto řádkům i k Wintrově uvedeně knize str. 23., pozn. 2., co o starších dějinách korunního archivu napsal Gust. Friedrich v článku »Korunní archiv český« (k chystané výstavě listin vrácených z Vídně) v »Českém Slově« ze dne 4. a 11. června 1921.

⁴⁴⁾ Latinská kniha privilegií při české dvorské kanceláři ztratila prý se z rukou dvorního rady von Demblina asi v druhém desetiletí stol. 18. a byla prý nahrazena novým exemplářem, který se původně nalézal u zemských desk. Než Rosenthal tuto domněle ztracenou knihu znovu objevil ve dvorní knihovně mezi knihami prince Eugena.

⁴⁵⁾ Nezdá se, že tomu bylo vskutku docela tak. V této věci nebyl Rosenthal přec jen dobře informován.

⁴⁶⁾ Příloha čís. 1 k Rosenthalovu pamětnímu spisu obsahuje úhrnný soupis opisů listin z hlavního inventáře korunního archivu z r. 1719, který se mu r. 1743 dostal v Praze do ruky.

od krajských hejtmanů berounských, kteří však nebyli s to, aby je přečetli.⁵³⁾

Druhým zemským archivem v Čechách jsou prý, píše Rosenthal ve zmíněném pamětním spise dále, královské zemské desky, při kterých nejenom se zachovává část listin a spisů korunního archivu, nýbrž (nehledíc k tomu, že toto »tabularium publicum regni Bohemiae« dnes více je k službám iuribus privatorum a tudíž každému přístupno), že by se tam asi našly mnohé jiné důležité listiny, jmenovitě takové, které za příčinou obnovy zemských desk po požáru z r. 1541 ze starých byly přepsány do nových. Vůbec prý by se tam muselo díti nejbedlivější pátrání po rozličných listinách dříve po ruce jsoucích, ale tou dobou neznámých, pokud by jich nebylo lze nalézt v archivech v relaci Erlsfeldově⁵⁴⁾ výslovně jmenovaných jako: v dekanátním archivě vyšehradském, kapitulním archivě pražském, staroměstském neb třeboňském.

Uváživ to, pokládal Rosenthal nejen za nezbytné, aby prohlédl listiny uložené v českém archivu korunním a zemském, jakož i listiny chované na hradě Karlštejně, a z nich vyhledal dokumenty panovnického domu a jiné případné listiny nebo autentické kopie a do Vídně je zaslal, nýbrž aby rozšířil tuto činnost i na archivy soukromé.⁵⁵⁾

O moravských archivech praví Rosenthal ve svém pamětním spise jen, že se zemský archiv moravský chová u zemských desk v Brně. Je mu také známa jen souhrnná specifikace tohoto archivu, kterou podali moravští stavové za času Ferdinanda III. »post motus Bohemicos« české dvorské kanceláři, když se tehdy ucházeli o potvrzení (konfirmaci) moravských zemských privilegií.

Listiny, které měly být z korunního a zemského archivu vydvíženy a do Vídně zaslány, dělí Rosenthal na tři skupiny.

Do první skupiny zahrnuje listiny, které se dotýkají soukromých zeměpanských práv panovnického domu a jiných domácích věcí. Tyto listiny patří po jeho mínění nesporně do rukou a správy zeměpána a je tudíž třeba v originále je ze zemských archivů vyjmouti a do hlavního domácího archivu ve Vídni zaslati, původním archivům pak zanechati jen kopie.

Do druhé skupiny řadí všechny listiny, jež obsahují iura coronae, moci zeměpanské a celého státu in complexu. Ponechává na uvážení Marii Terezii, nebylo-li by žádoucí, aby pro uvaro-

⁵³⁾ Za přílohu čís. 2 k svému pamětnímu spisu připojuje jiný inventář těchto spisů založený 1720. Viz níže str. 203 pozn. 79.

⁵⁴⁾ Příloha čís. 3 citovaného spisu.

⁵⁵⁾ K archivům Erlsfeldem již jmenovaným připojuje Rosenthal ještě hraběcí archiv Kolovratský.

vání všeho pohoršení originály těchto listin byly ponechány i nadále v zemích, v jejichž archivech již od staletí byly chovány. Ponevadž však zeměpán iura svých států a zemí především má obhajovati jako svá vlastní, musí je tudíž také velmi podrobně znáti, navrhuje Rosenthal, aby ze všech těch listin byly učiněny ověřené opisy. Kde by však, jak se to nezdá, stávo, byla některá listina ve dvou nebo třech originálech, může prý místo kopie být zabrán druhý originál.

O třetí skupině, v níž jsou privilegia, reversy a jiné listiny vydané stavům a týkají se stavů, jakož i poddaných, měl Rosenthal za to, že naprosto nelze vzít stavům jakožto »impetrantům« originálů z ruky. Ponevadž však zeměpánovi záleží hlavně prý na tom, aby věděl, jakých privilegií a svobod stavové a obyvatelé vlastně požívají, která vlastně mají či nemají, navrhuje Rosenthal, aby se do Vídně přibraly z příslušných listin jen ověřené opisy.

Rosenthal měl sice za to, že by se našly leckteré listiny, které by náležely do hlavního archivu domácího také ve vídeň. registraturách c. k. dvorských úřadů, avšak podrobnější vědomosti má jen o archivu nebo-li »registratuře publicorum« bývalé české dvorské kanceláře. Odkazuje předně na originály accessí a submissí českých, moravských, slezských a kladských stavů, vztahující se k pragmatické sankci, za druhé na zmíněné již knihy českých privilegií, za třetí na rozličné originály slezských písemných památek, které po odstoupení Slezska Prusku byly zadrženy a odevzdány do Vídně v bezpečí, posléze za čtvrté na rozličné původní traktáty a jiný důležitý materiál, který by bylo teprve podrobně specifikovati.⁵⁶⁾

Z registratur jednotlivých zemí zná pouze české. O registraturách druhých zemí praví Rosenthal docela krátce, že »dergleichen alte besondere Registraturen sich vermutlich auch in anderen Ländern finden dürften.« Z registratur českých jmenuje tyto: 1. starou říšskou registraturu v Praze, kde by se našla v originále snad nejedna listina od dob Karla IV., která se pohřešuje; 2. starou pražskou registraturu místodržitelenskou, kam se ukládala česká kancelářská akta a dokumenty od polovice století 15., to jest od doby, kdy se nejvyšším kancléřem stala osoba světská, až do přeložení residence do Vídně. 3. Starou registraturu komorní, které prý již Erlsfeld věnoval zvláštní pozornost a ve které prý sám Rosenthal r. 1736 viděl rozmanitá »acta publica«.

⁵⁶⁾ Tato specifikace je mezi českými akty vídeň. státního archivu.

Dekretem ze dne 13. září r. 1749⁵⁷⁾ vyzvalo directorium in publicis et camerilibus Rosenthala, aby zajel do Prahy a podnikl výzkum tamnějších archivů. Rosenthal měl, jak souhlasilo s vlastními jeho návrhy, obrátiti zřetel hlavně k třem skupinám listin. Byly to: 1. »Privilegia domus augustae; documenta genealogica; pacta familiae; dědičné úděly a smlouvy, smlouvy svatební, zápisy odříkací, závěti, poručenství a jiná acta domus singularia seu domestica«. 2. »Listiny, týkající se všech států neboli monarchie, jako: acquisitiones regnorum et provinciarum, sanctiones pragmaticae, pacta successoria confraternitatum et confederationum haereditarium, compactata, foedera, conventiones cum exteris principibus et provinciis, acta et instrumenta pacificationum, armistitiorum a pod.« 3. »Akta týkající se jednotlivých zemí, jako: privilegia et constitutiones provinciarum particularium, privilegia statuum, oppignorationes et alienationes appertinentiarum, limitanea etc.«

Jak řečeno výše, navrhoval Rosenthal o druhé skupině listin, aby byly zaslány jen v ověřených opisech. Učinil tak jen asi proto, aby nebudil u stavů zbytečného pobouření. Marie Terezie však rozhodla, aby i tyto listiny byly dodány v originálech právě jako listiny první skupiny erga recognitionem a v Praze aby zůstaly jen jejich ověřené opisy. Narazilo-li by se kde na překážky »in ipsa perlustratione« nebo jakkoliv jinak, měl to Rosenthal oznámiti a vyžádati si pokynů, jak se nadále chovati.

Jen o listinách třetí skupiny nařizoval královský reskript, aby zůstaly v Praze. Do Vídně měl z nich Rosenthal přinést jen kopie psané na pergameně.

Jak by se měl zachovati při pátrání po »tajných spisech« buď při pražské říšské registratuře anebo na hradě Karlštejně, měl Rosenthal vyčkatí dalších pokynů.

Téhož dne⁵⁸⁾ vydala Marie Terezie dva dekrety: nejvyššímu purkrabí Kolovratovi a presidentu representace a komory sv. pánu Netolickému. Oznamovala jim, že úmyslně vyslala c. k. radu a archiváře tajného domácího archivu Theodora Antonína Rosenthala, aby prozkoumal pražské archivy a vybral z nich tajné spisy a listiny. V dalším hovoří o motivech, které ji přiměly, aby nařídila převezení listin českého korunního archivu a jiných pražských registratur do Vídně. Píše nejvyššímu purkrabí, že se při smrti jejího otce Karla VI. a za nastalé potom těžké války dospělo k poznání, že listiny potřebné k průkazu jejího nástupnického práva proti rozličným praetendentům nebyly po ruce, neboť

⁵⁷⁾ »Kurrentakten« ve vídeň. státním archivu No. 5/174 G 13./9.

⁵⁸⁾ Kurrentakten vídeň. státního archivu Nro 6/174 G 13./9.

byly zanechány porůznu v zemích, kde právě její předkové sídlieli, a pokračuje: »Tobě samému je známo, kterakým nebezpečenstvím byl vydán korunní archiv v kapli Svatováclavské za nedávných bavorských a pruských vpádů do královských měst Pražských; je vskutku s podivením, že nebyl ab exemplum jako za někdejších vpádů švédských odtamtud nadobro odveden a že takto nebyl utracen nenahraditelný korunní poklad. Nemyslíme sice, že by kdy došlo ještě na nebezpečí toho druhu, avšak opatrnost velí i pro nepředvídané případy v jediném archivu soustřediti všechny a všeliké dokumenty a spisy týkající se našeho nejvyššího arcidomu nebo jinak všech států a monarchie tam, kde osoby zeměpanské vyvolily si residenci.« »Nejvyšší purkrabí«, praví dále, »necht oznámiti věrným a poslušným stavům tento náš úmysl plynoucí částečně z nezbytnosti, částečně z nejvyšší žádoucí péče a zároveň necht jim dá vědět o naší nejmilostivější důvěře, že Rosenthalovi korunní archiv otevrou, že přivolí k jeho prohlédnutí a k vydání těch spisů, jež se týkají, jak svrchu řečeno, našeho arcidomu, všech států a monarchie s výhradou, že bude vydána reknice a kde se objeví potřeba, že se zanechají authentické opisy; očekává, že se přičiní ze všech sil o uskutečnění tohoto úmyslu stejně důležitého jako žádoucího.«

Hned po příchodu do Prahy počátkem října 1749 odevzdal Rosenthal oběma adresátům řečené královské reskripty a legitimoval se předloživ jim své »decretum instructivum«. Již 13. října oznámil nejvyšší purkrabí stavům, co císařovna nařídila o korunním archivu. Stavové, aby stanovené příkazy byly provedeny, zvolili ze svého středu komisi za předsednictví nejvyššího purkrabí, jejímiž členy byli: ze stavu duchovního kapitulní děkan von Lankisch a strahovský opat, ze stavu panského nejvyšší zemský maršálek a nejvyšší zemský komorník hrabě Bucquoi, z rytířského místopurkrabí von Wiedersperg a král. hejtman Menšího města Pražského, konečně Ferdinand Reismann von Riesenburg a Celestin Cajo, radní Starého a Nového města Pražského. Již nazejtří dne 14. října se tato komise sestoupila a přibravši si za pomocníky zemského místopísaře von Sternegga a deklamatora zemských desk Rambofského, vzala v úvahu, kterak by provedla věc co nejlépe. V druhé své schůzi dne 18. října se komise usnesla, že odevzdá Rosenthalovi, který ke schůzi byl přizván, hlavní inventář žádaných listin z r. 1719, aby podle něho sestavil seznam listin, které by buď v originálech neb ověřených opisech zaslal do Vídně.

Rosenthal se zachoval podle tohoto přání a pořídil seznam, v němž rozeznával především dvě skupiny listin a spisů: jednak, které hned původně náležely k pravému obsahu korunního archi-

vu, jednak, které teprve později v něm byly uloženy a neměly s ním původně nic společného. Do druhé skupiny zařadil rozličná »acta et scripta feudalia, politica, publica et privata, též extranea«, ale zároveň písemnosti, které na výzvu císařů Josefa I. a Karla VI. svého času sebral zemský místopisatel Löw z Erlsfeldu v staré registratuře českého místodržitelství, jakož i listiny, které hrabě Nostitz přivezl ze Švédska.⁵⁹⁾ Vlastní listiny korunního archivu ze skupiny první rozřídil Rosenthal podle své instrukce ve tři hlavní oddělení: 1. listiny o věcech král. domu (königl. Haus-sachen), 2. »documenta mixta« týkající se koruny a království in corpore a 3. listiny o věcech stavovských v jednotlivých zemích. Listiny oddělení prvního a druhého měly být, jak už výše řečeno, převezeny do Vídně. Pokud nebylo jich duplikátů, hodlal v zemi zanechat jen jejich ověřené opisy. Naopak listiny třetího oddělení měly v originále zůstat v Praze a jen v kopiích být doručeny do Vídně.

O této specifikaci Rosenthalově radila se komise ponejprv dne 14. listopadu 1749. V dalších schůzích byly jednotlivé listiny podle pořadí hlavního inventáře a seznamu přítomného Rosenthala ponejvíce per extensum čteny z knih privilegií, chovaných při zemských deskách, a o každé listině uvažováno zvláště, byla-li podle svého charakteru Rosenthalem správně zařazena. Docházelo při tom často k různostem v mínění mezi komisí a Rosenthalem o listinách, týkajících se jak krále tak stavů (Rosenthalova »documenta mixta«). Komise totiž chtěla značný počet těchto listin přeradit z oddělení druhého do třetího, aby je zachovala pro Prahu. Ale Rosenthal čelil všem těmto námitkám, až konečně komise celkem jeho návrh přijala. Stal se tedy jeho seznam měřítkem pro celou extradiční.

Rosenthal si netajil, že pořízení ověřených opisů listin, které hodlal odvézt do Vídně, při velikém jich počtu bude práce perná, vyžadující při nejmenším dvou až tři roky. Nepokládal však za nutné, aby opisy byly pořízeny z listin všech, ježto většina listin korunního archivu, uloženého tehdy ještě na Karlštejně, byla již od r. 1547 opsána, a to na pergameně ve třech knihách rozdělených podle jazyka. Již tehdy byly také ověřeny podpisy osob od stavů k tomu ustanovených a přivěšením zemské pečeti. Poněvadž však Marie Terezie zvláštním reskriptem nejvyššímu purkrabí nařídila, aby podle potřeby byly stavům zanechány ověřené opisy listin, které by měly být převezeny do Vídně, navrhl Rosenthal stavům pro úsporu času a práce, aby nebyly již pořizovány nové opisy listin obsažených v knihách privilegií, nýbrž, aby se opisová-

⁵⁹⁾ viz výše str. 180.

vání obmezilo jen na listiny v knihách privilegií nezapsané a takové, jejichž originály měly zůstat v Praze. Stavové byli s tím srozuměni hlavně proto, poněvadž se nalezlo hojně duplikátů listin, o něž běželo.

Rosenthal začal ihned s opisováním listin, kde toho bylo potřeba. Byly to ponejvíce listiny chované při král. zemských deskách. K této práci byla mu vykázána zvláštní místnost v úřadovně zemských desk, kde dal u přítomnosti registrátorů zemských desk Hibschemanna a Holana pořídit nejprve makulatury opisů, aby se šetřilo potřebné péče a poněvadž mnohé listiny byly již nesnadno čitelné. Opisy ty sám kollacionoval. Čistopisy pak kollacionoval ještě jednou, jak mu bylo nařízeno. Na ty opisy pak, jejichž originály chtěl vzít do Vídně, se podepsal.

Když všechny potřebné přípravy byly vykonány, přikročilo se ke skutečnému otevření komory při kapli Svatováclavské, v němž chován korunní archiv, a k vyzdvížení původních listin odtamtud. Byli při tom dne 12. února r. 1750 pražský arcibiskup, kapitulní děkan a kanovník Wokaun za duchovenstvo; nejvyšší purkrabí, nejv. zemský maršálek a komorník za stav panský, zemský podkomoří a místopurkrabí za stav rytířský, staroměstský primátor Vejvoda a městský radní Reismann za měšťanstvo, mimo ně i Vražda a Ramhofský. Poněvadž pak pro chladné počasí nebylo naprosto lze déle pracovat v původní místnosti korunního archivu, byly listiny po částech přeneseny do t. zv. síně votantů zemských desk, aby tam byly rozříděny a odevzdány. Tam byly listiny kus po kuse tříděny zvláštní komisí od stavů subdelegovanou, v níž zasedali kanovník Ebert, hrabě Jan Vincenc Kolovrat resp. jeho zástupce hrabě z Vrtby, pak Jan Josef z Věžník a radní Reismann společně s Rosenthalem, a to nejenom listiny, které tam byly dopraveny z komory korunního archivu, nýbrž i listiny, které byly dotud chovány při deskách zemských. Pomůckou při tom byl opět hlavní inventář z r. 1719 a rozdělení Rosenthalovo vyjádřené v jeho specifikaci. Originály první a druhé skupiny byly takto Rosenthalovi postupně vydány, začož on vice versa odevzdal vyhotovené kopie a nalezené duplikáty. Listiny náležející do třetí skupiny (určené pro Prahu) byly kladeny stranou. Posléze odevzdal Rosenthal komisi seznamy převzatých listin, které sepsal a in vim recognitionis vlastnoručně podepsal. Podobně naložil s listinami, spisy a knihami, které od ostatních listin korunního archivu oddělil, aby byly doručeny nikoli c. k. domácímu archivu, nýbrž registraturám vídeň. centrálních úřadů, kam podle jeho mínění příslušely.

Při odevzdávání těchto spisů, jmenovitě knih, které býv. švédský vyslanec a pozdější český nejvyšší zemský hofmistr hrabě

Nostitz ze Švédska přivezl, vyskytly se neshody, neboť se zdálo, že stavové trvají na tom, aby největší díl těchto kněh podrželi a vydali z nich jenom kopie.

Rosenthal ovšem hleděl ve Vídni vzbuditi zdání, jakoby se byli stavové podvolili ve všem všudy intencím panovnice, než zdá se, že nešlo vše docela hladce. Mezi Rosenthalovými akty vídeň. státního archivu je totiž zajímavý zlomek opisu, který, jak se zdá, není než částí protestu českých stavů proti extradici listin korunního archivu.⁶⁰⁾ Avšak podali-li čeští stavové takový protest skutečně, nedodělali se úspěchu. Nepovedlo se jim tedy tak jako stavům uherským, kteří o několik let později dovedli se důrazně opřítí Marii Terezii, když na nich rovněž požadovala vydání zemských listin.⁶¹⁾

Rosenthalovi se však podařilo přiměti stavy, aby upustili od svého zdráhání; vstúpil jim totiž přesvědčení, že knihy od Švédů r. 1648 uchvácené byly odvečeny z dvorské registratury císařské a před tím nikdy nebyly ani v korunním archivu ani v držení stavů, nýbrž teprv r. 1719 byly uloženy v komoře korunního archivu při zemských deskách pro nedostatek místností jiných.⁶²⁾ V dalším dovozuje Rosenthal, že oněch 4000 zlatých, za které hrabě Nostitz svého času ony knihy v Štokholmě vykoupil, nepocházelo »ex fundo domestico statuum«, tedy nikoli z vlastního měšce stavů, jak se praví v úvodu k hlavnímu inventáři korunního archivu z r. 1719, nýbrž z pokladny akcízové. Posléze připomíná, že tyto knihy obsahují ponejvíce akta státní a říšská a spíše tedy více užítku přinesou vídeňským dvorským úřadům.⁶³⁾ Stavové přivolili konečně k vydání této kolekce švédských neboli nostitzovských kněh, sestávající celkem z 30 kusův, až na dva

⁶⁰⁾ Böhmische Akta, fasc. 95, kde se praví: »Und da wir so grosse Freiheiten haben, dass wir unserm Herrn und König Seiner Maj. hiezu nicht pflichtig, weder zu solchen Diensten verbunden seind, als nur in so weit es unsere Freiheiten ausweisen, auch andere schöne und viele Befreiungen, welche unter andern böhmischen Königen, unseren gnädigen Herrn, jederzeit in der Herrengewalt gewesen; wie auch all andere Landkleinodien und derjenige unter den Herren, welcher diese Sachen in seiner Gewalt gehabt hat, müssen denen Herren, der Ritterschaft und dem ganzen Lande einen Eid schwören.«

»Jetzo aber hat S. Maj. der König zu Böhme unser gnädiger Herr alle diese Sachen selbst in seiner Gewalt, wider alle Freiheiten und Rechte und unsere Befreiung und Rechten entgegen uns viele und grosse Ding widerfahren — — —«

⁶¹⁾ viz výše str. 189 pozn. 40.

⁶²⁾ viz výše str. 180.

⁶³⁾ Hlavní relace Rosenthalova v »Kurrentakten« vid. stát. archiv č. 30 ex 1750 a č. 8 ex 1771 (státní kancelář: Interiora, Archiv Nro 14 ex 1772).

svazky, které musel Rosenthal zanechat v Praze. Jeden⁶⁴⁾ z nich byl kopiář privilegií království Českého latinsky psaných, druhý⁶⁵⁾ obsahoval »rozličná akta a spisy z doby známé rebellie neboli kačířského nepokoje v zemích českých a rakouských s nimi konfederovaných z roku 1618—1620«. Poněvadž první svazek obsahoval opisy privilegií, jejichž originály byly právě odvezeny do Vídne, nad to pak poněvadž se takovéto knihy privilegií nalézají u vídeňské dvorské kanceláře, jakož i v Praze při král. zemských deskách,⁶⁷⁾ soudil Rosenthal, že má býti stavům ponechán. O druhém však měl za to, aby byl vydán, protože náleží aby uložila císařskému vyslanci při švédském dvoře pátrati po slouží více Vídni než Praze a po kterých by prý v Praze vlastně nemělo býti stopy.⁶⁸⁾

Ježto se vědělo, že ještě mnoho listin od Švédův svým časem uloupených je ve Švédsku, navrhoval Rosenthal Marii Terezii, aby uložila císařskému vyslanci při švédském dvoře pátrati po tom.⁶⁹⁾

O původních listinách z korunního archivu jemu vydaných a do Vídne převezených učinil Rosenthal podrobnou konsignaci,⁷⁰⁾

⁶⁴⁾ V hlavním inventáři č. 20.

⁶⁵⁾ V hlavním inventáři č. 31.

⁶⁷⁾ viz výše str. 191.

⁶⁸⁾ To se také vskutku stalo reskriptem nejvyššímu purkrabí Kolovratovi ze dne 27. června 1750. Kurrent-Akten č. 26/1750.

⁶⁹⁾ Kurrent-Akten č. 29 ex 27. června 1750.

⁷⁰⁾ Přiložil ji ke své hlavní relaci z 30. června 1750 o lit. E (Kurrent-akten č. 30 ex 1750).

No. 52—54. Litterae nonnullarum civitatum quem numerum armorum regibus Bohemiae observare teneantur. Nro. 55—72. Litterae nonnullarum civitatum et monasteriorum de numero frumentorum regibus Bohemiae servandorum. Nro 73—89. Quibus conditionibus civitates dotalitia reginae Bohemiae concedentur. Nro 90—100. Nonnulla feuda in regno Bohemiae. Nro 101—122. Extantialise litterae civitatum infrascriptarum homagiales. Nro 123—135. Litterae civitatum marchionatus Moraviae. Nro 136—141. Ducatus Silesiae. Nro 142, 144—148. Ducatus et civitatis Wratislaviensis. Nro 149—154, 157—171, 174—176, 178—180. Ducatus Lignicensis et Brengensis. Nro 182—187. Ducatus Glogoviensis et Saganensis. Nro 189—191. Ducatus Oppuliensis. Nro 192—195. Ducatus Münsterbergensis. Nro 196—202. Ducatus Olsnicensis. Nro 203—207. Ducatus Oppaviensis. Nro 208—213. Ducatus Stinaviensis. Nro 214—219. Ducatus Mazoviae. Nro 220—223. Ducatus Placentinus. Nro 224. Ducatus Svidnicensis et Jaurensis. Nro 225—229. Ducatus Coslensis. Nro 230. Ducatus Falkenbergensis. Nro 231. Ducatus Osvicensis. Nro 232. Ducatus Teschinensis. Nro 233—234. Marchionatus Lusatie. Nro 235—242, 244—247. Egra (De obligatione civitatis Egrensensis et eius territorii regibus et Coronae regni Bohemiae electorum imperii litterae). Nro 248—254. Electorum imperii litterae de incorporatione regno Bohemiae castrorum Parkstein, Carlswald et oppidi Weyda. Nro 255—265. Consensus omnium electorum imperii incorporationi et invisceracioni hereditarie ter-

spolupodepsanou též výše zmíněnou kommissi. Tento seznam do slova souhlasí s jiným, který zanechal stavům »in vim recognitionis. Do druhé konsignace vyhotovené stejným způsobem zahrnul všechny autentické kopie a duplikáty, které z listin druhého oddělení⁷²⁾ («documenta mixta») nalezl v korunním archivu a v něm též zanechal.⁷³⁾ Za duplikáty pokládal však jen »instru-

rarum Bavariae regno et Coronae Bohemiae. Nro 266—279. Confirmatio eiusdem bullae aureae electorum imperii. Nro 280—284, 286—290, 292—299, 301, 303—313, 319—323, 325—328. Terra et provincia Misnensis. Nro 329—332. Electorum imperii litterae super oppido Plauen. Nro 333—339. Ligae et confederationes archiducum Austriae cum regibus Bohemiae. Nro 341—343. Electorum imperii litterae, quibus easdem conventiones et renunciations inter Carolum Romanorum imperatorem et Joannem marchionem Moraviae et Rudolphum Austriae ducem confirmant et approbant. Nro 344—349. Ligae, uniones et confederationes perpetuae regum Bohemiae cum regibus Franciae. Nro 350—356. Romanorum imperatorum et regum cum regibus Bohemiae ligae et confederationes. Nro 357. Regum Hungariae cum regibus Bohemiae ligae et confederationes. Nro 358—364. Regum Poloniae cum regibus Bohemiae ligae, uniones et confederationes. Nro 365—366, 368—370. Ducum Saxoniae ligae et confederationes cum regibus et corona regni Bohemiae. Nro 371. Nonnullarum arcium et oppidorum a regibus et corona regni Bohemiae in imperio emptio et eisdem titulo pignoris ab imperio obligatio. Nro 372. Electorum imperii consensus obligationis castri Hirschberg regibus et corona regni Bohemiae. Nro 373—384, 386—388, 390—393, 395—398, 400, 401. Electorum imperii consensus obligationis titulo pignoris castri Adelburg. Nro 402—404, 406.

Lit. B: Po různu nalezené a nedatované originály: Nro 1, 3, 5, 7—14, 16, 18—24, 27—30, 32—34, 37, 38, 45—54, 56—57.

Lit. C: Lenní a jiné dokumenty při král. místodržitelství: Nro 9, 21, 58—60, 62, 67—69, 75, 123, 126, 130.

Lit. G: Listiny nalezené v síni pro výslech svědků a odevzdané úřadu královských desk zemských: Nro 5.

Lit. E: Instrumenty, které byly nalezeny ve skříních nerevidovány pod knihami privilegií: Nro 1—3, 6, 13.

Lit. F: Dokumenty přivezené ze Švédska král. čes. nejvyšším zemským hofmistrem hr. Nostitzem: Nro 2, 3, 4, 5, 6, 21, 27, 30, 51, 52, 56, 62, 65, 67, 72, 73, 127.

Lit. G: Spisy a dokumenty určené k reponování: Nro 1, 2, 3, 6, 7.

⁷²⁾ viz výše str. 196.

⁷³⁾ Konsignaci připojil Rosenthal o lit. F k své hlavní relaci.

»Verzeichnüss deren in dem königl. Cronarchiv zu Prag, bei Erhebung deren aus denselben auf allerhöchsten kais. königl. Befehl in das kais. königl. geheime Hauptarchiv nach Wien zu übertragenden geheimen Originalschriften, hinterlassenen Duplicatorum und Copiarum Authenticarum: Nach Ordnung des darüber verfasst gewesenen Inventarii.«

Lit. A: České dokumenty: Nro 45—48 (Au), 50 (Au), 53—58 (Au), 60 (Au), 62 (Au), 65 (Au), 67 (Au), 69 (Au), 75 (Au).

Německé dokumenty: Nro 14 (D), 16 (D), 21 (D), 51 (D), 52 (D), 77 (D), 104 (D), 107 (D), 108 (D), 111 (D), 160 (D), 161 (D), 163 (D), 181 (D), 191 (D), 192 (D), 232 (D), 241 (D).

Documenta latina: Nro 4 (D), 11—12 (D), 15 (D), 16 (D), 99 (D),

menta eiusdem plene tenoris et idiomatis«. Byl přesvědčen, že je jeho povinností, aby z listin vyhotovených současně v několika jazycích, jako na př. byla zlatá bulla Karla IV. »de incorporatione ditionum in Bavaria acquisitarum de a. 1355« a j., které byly v korunním archivu zároveň v latině a němčině, právě pro různost jazykovou do Vídně dostal originál. Vědělt ze zkušenosti, že se při interpretaci starých listin nezdědka vyskytují různosti v míněních, kterým v tomto případě lze čelit nejlépe srovnáváním obou různojazyčných textů. Další seznam⁷⁴⁾ obsahoval listiny třetího oddělení, které Rosenthal zanechal stavům. Také kopie těch listin, jež Rosenthal odvezl do Vídně, byly stejně pečlivě zapsány. Do konsignace, kterou přiložil ke své hlavní relaci sub lit. I,⁷⁵⁾ pojal Rosenthal listiny, akta a knihy sobě odevzdané a do

127 (D), 128 (D), 142 (D), 145 (D), 164—165 (D), 166 (D), 174 (D), 238 (D), 242—243 (D), 284—285 (D), 299—300 (D), 366—367 (D), 404—405 (D).

Lit. B: Nro 1 (Au), 3 (Au), 5 (Au), 7 (Au), 8 (Au), 9 (Au), 10 (Au), 11 (Au), 12 (Au), 14 (Au), 18 (Au), 19 (Au), 20 (Au), 21 (Au), 24 (Au), 27 (Au), 33 (Au), 37 (Au), 45 (Au), 51 (Au), 54 (Au), 56 (Au), 57 (Au).

Lit. C: Nro 9 (Au), 21 (Au), 58—60 (Au), 62 (Au), 67—69 (Au), 75 (Au), 123 (Au), 126 (Au), 130 (Au).

Lit. D: Nro 5 (Au).

Lit. E: Nro 6 (Au), 13 (Au).

Lit. F: Nro 2 (Au), 6 (Au), 21 (Au), 27 (Au), 30 (Au), 51 (Au), 65 (Au), 72 (Au), 73 (Au), 127 (Au).

Lit. I: Nro 1 (Au), 6 (Au), 7 (Au).

⁷⁴⁾ *Litera G:* hlavní relace Rosenthalovy »Verzeichnüss deren die hochlöbliche Herren Stände des Königreichs Böhmeim und das Particulare des Landes betreffenden Originaldocumenten, welche auf allerhöchsten Befehl bei Erhebung deren aus dem königl. Cronarchiv zu Prag in das königl. geheime Hausarchiv nach Wien zu übertragenden geheimen Schriften, daselbst hinterlassen worden: Nach Ordnung des darüber verfasst gewesenen Inventarii.

Lit. A: České dokumenty: Nro 1—5, 7—13, 15—17, 19—28, 33—38, 40—44, 49, 51, 59, 61, 63, 64, 66, 68, 70, 71, 76, 83.

Latina documenta: Nro 36, 37, 53, 54, 100, 140, 141, 414, 415.

Lit. B: Nro 4, 35, 36.

Lit. D: Nro 15.

Lit. E: Nro 9.

Lit. I: Nro 8.

⁷⁵⁾ Verzeichnüss deren bei der königl. Böhmeim Landtafel zu Prag verfahrt gewesenen teils Staatsachen und andern Publica Feudalia, auch sonst dienliche Nachrichten, teils imperialia betreffenden und für den kais. königl. Hof zu meinen Endesgefertigten Händen ausgefolgten Documenten, Schriften und Büchern nach Ordnung deren dem Inventario über das königl. Cronarchiv beigefügt gewesenen Consignationen.«

Lit. C: Nro 2—8, 11, 13—16, 18, 19, 22, 23, 25, 27, 30—32, 36, 39—42, 45—50, 54, 61, 63—66, 72, 73, 76—80, 82—84, 86, 88—131, 133, 134, 136, 138.

Lit. D: Nro 3, 4, 7, 11.

Vidně převezené, z nichž zřídil čtvrté oddělení, týkající se věci státních, veřejných neb feudálních a jiných zpráv též o říšských věcech.

Při přejímání listin korunního archivu objevily se značné ztráty. Rosenthal zjistil, že chybí 80 kusů. Tyto listiny ztratily se ponejvíce již v době dřívější a také v hlavním inventáři z r. 1719 tak vyznačeny. Některé z nich byly však jen založeny, kdežto zase nebylo lze naléztí některých listin, které podle inventáře z r. 1719 tehdy ještě byly po ruce. Tak na př. nemohl Rosenthal naléztí vidimus lenního zápisu vévod Boleslava, Václava a Ludvíka z Lehnice a Břehu z r. 1331, vydaný králem Zikmundem a vévodou Albrechtem r. 1426, o kterém ve zmíněném inventáři o čís. 18 je zapsáno, že je zachován; naproti tomu o jiné listině (vidimus vratislavského biskupa Preclava z r. 1358⁷⁶⁾) bylo při čís. 161 poznamenáno, že jí není, avšak Rosenthal ji našel na místě, kde skutečně měla býtí uložena. Všechno namáhavé pátrání Rosenthalovo po ztracených listinách, jmenovitě u zemských desk, minulo se cíle. Rosenthal se tudíž domníval, že pohřešované listiny buď někdo již v dřívějších dobách z korunního archivu vyňal a tam již nevrátil, anebo že byly ztraceny ve válečných letech z počátku 17. století. Bylť korunní archiv spolu s korunou a královskými insigniemi dvakrát po sobě za krátký čas z hradu Karlštejna pro větší bezpečnost dopraven do Prahy. Tam do něho nekatolíci nahlíželi při sepisování svých apologií velmi zhusta.⁷⁷⁾

Navrátiv se z Prahy do Vídně zamýšlel Rosenthal svůj výzkum o ztrátách korunního archivu postavití na základ ještě pevnější. Podjal se tudíž práce velmi svízelné, srovnáváje starší inventáře z let 1501 a 1598, tedy z doby, kdy korunní archiv byl ještě na Karlštejně, a poslední pražský inventář z r. 1719. Tak hodlal všechny ztráty zjistiti, aby po nich později pátral.⁷⁸⁾ Touto prací počet ztracených listin korunního archivu mu značně vzrostl.

V listopadu r. 1720 vydal se svobodný pán von Engelfluss,

Lit. E: Nro 5, 7, 8, 12, 15.

Lit. F: Nro 7—20, 22—26, 28, 29, 31—50, 54, 58, 60, 68, 70, 71, 76—78, 88, 91, 97, 101—104, 107—109, 112, 114, 115, 117—119, 121—123, 125, 126, 128—130.

Lit. G: Nro 1—14, 16—19, 21—26, 28—30, 32—39, 41—45.

Lit. H: Nro 9, 11—13, 19, 22, 24, 25.

Lit. I: Nro 4, 5, 9, 10, 13.

⁷⁶⁾ Seznam ztracených listin korunního archivu připojen k hlavní relaci Rosenthalově o lit. K.

⁷⁷⁾ Tak poprvé r. 1611 při vpádu Pasovských a několik let na to při vypuknutí českého povstání.

⁷⁸⁾ Kurentakten Nro 25 ex 1750.

hejtman kraje berounského, se svým sekretářem na hrad Karlštejn, aby odpečetil kaple Křížovou a sv. Kateřiny. Na blízku oltáře v kapli Křížové našel v otevřené skříni stará spisová akta a zlomky, které nepochybně tam byly ponechány, když r. 1626 byly archiv i koruna z Karlštejna odvezeny. Tyto písemnosti byly tehda zinventovány a uloženy do úředního karlštejnského archivu v zapečetěné krabici.⁷⁹⁾

O tom se dověděl Rosenthal z místodržitelského sdělení ze dne 13. prosince 1720 a z relace krajského úřadu berounského ze dne 8. listopadu 1720. Poněvadž se domníval, že najde po případě rozličné zbytky korunního archivu na hradě Karlštejně, odebral se tam v prosinci r. 1749. Leč nepodařilo se mu objeviti nic z »tajných spisů«, ač pilně hledal ve skříních a truhlicích v kapli sv. Kříže. Mohl toliko na hospodářském úřadě karlštejnském zjistiti, že asi před 30 lety byly četné pergamenové listiny odtud doručeny ovdovělé císařovně Alžbětě Kristině do Vídně.⁸⁰⁾ Později podařilo se Rosenthalovi totéž zjistiti z akt. Avšak přes všechno úsilovné pátrání, které na rozkaz Marie Terezie předsevzal jak sám tak prostřednictvím jiných, nemohl se přece dopítí, kam se ve Vídni poděly listiny, zaznamenané v inventáři svrchu zmíněném. Ba, nebyly ani mezi »karlštejnskými akty« bývalé české dvorské kanceláře, kde je Rosenthal bezpečně tušil.⁸¹⁾

⁷⁹⁾ Inventář nalezených listin a spisů. Kurrent-akten ad Nro 30 ex 1750. Viz výše str. 192. Dne 8. listopadu r. 1720 byla vyhotovena podrobnější specifikace těchto spisů, k čemuž vybrána »beeidigte, alter Schriften kundige Person«.

⁸⁰⁾ Kurentakten Nro 15 ex 1750.

⁸¹⁾ Kurentakten Nro 37 ex 1750 a Nro 2 ex 1751.

III.

Archiv pánů z Lipé. Pozůstalost děkana Pešiny z Čechorodu. České listiny a spisy lenní odevzdané Rosenthalem do českého lenního archivu ve Vídni. Listiny t. zv. sbírky Astfeldské, vyvedené od úřadů zemských desk v Praze pro státní archiv vídeňský.

P. Bonaventurou Pitrem,⁸²⁾ benediktinským řeholníkem z Břevnova, byl Rosenthal upozorněn na sbírku, v níž mezi jiným byla též řada listin, které původně dojísta asi náležely českému korunnímu archivu. Celá tato dosti objemná sbírka (sestávala asi ze 120 listin) originálů různé proveniencí, pocházejících ponejvíce z archivu vymřelého rodu pánů z Lipé, byla tehdy v rukou soukromníka, totiž kníže fürstenberského pokladníka Václava Rochlitzera v Praze. Muž ten byl dříve zaměstnán v hospodářských službách na valdštejnském zboží v Třebíči na Moravě a našel tyto listiny v jakési nepotřebné skříni. Chtěje jich ochrániti od zkázy, vzal je jakožto věc nemající pána k sobě, aby se podrobněji s nimi obeznámil.

O původu a osudech této listinné sbírky byl Rosenthal poučen tehdejšími vyšehradským děkanem von Berghauerem, který před mnohými léty spravoval archiv pražské kapituly a o nich ledacos zvěděl. Poslední potomek pánů z Lipé Čeněk (IV.) Hovora z Lipé (1631—1680)⁸³⁾ daroval část⁸⁴⁾ svého rodinného

⁸²⁾ P. Bonaventura Piter byl také již dříve Rosenthalovi nápomocen při shledávání českých originálů. Kurentakten Nro 9 ex 1755. Rosenthal navrhol, aby byl Pitrovi udělen titul »c. k. historiografa«, pravě o něm, že »er wegen seiner Gelehrsamkeit und in rebus historicis patriae ohnchin in Werk habenden Anarbeitungen halber würdig ist«, ježto prý Rosenthalovi »zur Hereinbringung vieler wichtigen Originalkunden aus Privat-händen für das geh. Hausarchiv behülflich gewesen und wirklich wieder etwas für dasselbe in Bereitschaft hat und vermutlich noch vieles herbeischaffen könnte«.

⁸³⁾ Čeněk Hovora z Lipé získal panství Schwenting nedaleko Zobtenbergu v Pruském Slezsku, když pro českobratrské vyznání bylo mu opustiti Čechy, kde byl zdědil po matce Brandýs n./Orlicí.

⁸⁴⁾ Větší část rodinného jejich archivu zůstala však ve Slezsku a teprve později dostala se do státního archivu ve Vratislavi. Viz Brunner, Die Herren von Lippa v »Zeitschrift des Vereines für Geschichte Mährens und Schlesiens« XV. roč. 1911 str. 486 a násl.

archivu známému dějepisci a děkanovi pražské kapituly Tomáši Pešinovi z Čechorodu, který jej několikrát navštívil na jeho panství Schwentingu poblíž Zobtenbergu (výběžek Sovích Hor) ve Slezsku.

Listiny, darované Pešinovi z rodinného archivu pánů z Lipé, byly spolu s jinými, které tento dějepisec sebral pro své práce z různých archivů, předloženy pražskému arcibiskupovi Janu Bedřichu hr. Waldštejnovi. Dílem již za života Pešiny zůstaly tyto listiny u arcibiskupa, dílem po smrti Pešinově (r. 1680) připadly s ostatní jeho pozůstalostí do rukou rodu Waldštejnského.⁸⁵⁾

Část Pešinovy listinné sbírky dostala se do Třebíče, kde ji Rochlitzer našel a do Prahy dopravil. Druhá část, zdá se, dostala se do Duchcova do Waldštejnské hraběcí knihovny.⁸⁶⁾

Aby neodstrašil jiných soukromníků, v jejichž rukou byly by mohly býti podobné sbírky listin, chtěl Rosenthal Rochlitzerovu sbírku získati pro sebe brevi manu. Poněvadž se však Rochlitzer zpěchoval vydati některé listiny, oznámil to Rosenthal komissi, která je pak vymohla pro sebe. V úředních místnostech zemských desk prohlédl Rosenthal u přítomnosti subdelegované komise všechny listiny, ale tehdy r. 1750 vzal jenom část jich s sebou do Vídně.⁸⁷⁾

Zbytek listin, jež mu stavové nechtěli jen tak zhola vydati, zejména t. zv. »Privatsachen« a rozličné »ad historiam et ius publicum regni Bohemiae diensame Nachrichten«, jak se jim říkalo, deponoval prozatím u král. zemských desk. Avšak již nedlouho potom rozkaz Marie Terezie vydal i je do rukou Rosenthalových. Dne 19. září r. 1750 odesílal je nejvyšší purkrabí pražský do Vídně.

Tak zv. »písemnosti rodu z Lipého«, k jejichž převezení do Vídně Rosenthal tedy zavdal podnět, sestávají z největší části z listin bývalého rodinného archivu pánů z Lipé, mimo ně však také z listin, jež nemají s ním nižádné souvislosti. Tak nalézáme v Pešinově sbírce několik listin, jež dříve byly beze vši pochybnosti chovány v českém korunním archivu a ještě v často již jmenovaném jeho inventáři z r. 1719 vyznačeny, třebaže některé jako ztracené. Jsou to čísla 10, 11, 12, 13, 14, 22, 30 a 35 první konsignace (t. j. listin, jež převezl r. 1750 do Vídně Rosenthal sám). Již Rosenthalovi bylo hádankou, jak se tyto listiny korunního archivu mohly dostat do rukou soukromníkůvých, a nemohl nikterak spo-

⁸⁵⁾ Nota Rosenthalova ze dne 3. března 1772, státní kancelář, Interiora, Archiv 1772 Nro 14.

⁸⁶⁾ Brunner na uv. místě, str. 486 a násl.

⁸⁷⁾ Byl to materiál, který Rosenthal přesněji specifikoval v příloze L své hlavní relace.

lehlivě říci, zda byly již v majetku pánů z Lipé a od nich dostaly se Pešinovi, či zda je Pešina obdržel odněkud jinud. Jsou to jmenovitě listiny stanovící poměr Lucemburska k České koruně v letech 1348—1453⁸⁸⁾ a přivtělení slezských území k ní z r. 1355. Korunnímu archivu je velmi blízká také řada listin »karlštejnské proveniencie«. Všechny obsahují pokyny karlštejnskému purkrabí o vydání, po případě převzetí českých klenotů korunovačních.⁸⁹⁾ Pro souvislost s korunním archívem chtěl dále k němu Rosenthal připojit listiny čís. 1, 28, 29, 31, 38, 39, 42, 43 a 44 z konsignace první a čís. 146 z druhé konsignace »písemností z Lipého«, přes to, že tyto listiny, jak bylo Rosenthalovi dobře známo, v korunním archivu nikdy nebyly. Rosenthal totiž pomýšlel, jakmile by k tomu měl jen trochu pokdy, všechny spisy dokonale roztríditi a spisy pouze soukromé navrátiti.

Rada jiných listin není naprosto v žádném vztahu s listinami rodu z Lipé. Listiny tyto patřily svou proveniencí nesporně do pražského archivu kapitulního, z něhož je asi vybral sám Pešina, děkan kapitolní. Jsou to zejména listiny českého repertoria ve vídeň. státním archivu XII A čís. 14, 1069, 1217, 1389 a j. v. V knize »Mars Moravicus« svědčí⁹⁰⁾ Pešina hned o první listině, že bývala za jeho doby v archivu kapitulním. Je to závět Oldřicha, vévody korutanského, kterouž ustanovuje českého krále Přemysla Otakara II. dědicem svých zemí. Listiny pocházející z kapitulního archivu litomyšlského z let 1347—1400 jsou asi v repertoriu XII A vyznačeny čísly 270, 564, 646 a 1125. Listiny tyto snadno se mohly dostat v držení Pešinovo, který byl děkanem chrámu litomyšlského dříve, než se stal kapitolním děkanem v Praze.

Také ještě později zasílali přátelé Rosenthalovi do Vídně listiny,⁹¹⁾ které náležely do sbírky Pešinovy. R. 1772 došel ho lenní zápis biskupa Konráda Friesinského králi Přemyslu Otakarovi II.⁹²⁾ o některých lénech korutanských. Tato listina byla nesporně kdysi v rukou posledního potomka rodu z Lipé, od něhož se jí dostalo Pešinovi darem. Neboť na zadní straně její čtou

⁸⁸⁾ Listiny českého repertoria ve vídeň. státním archivu XII A čís. 272, 406, 1175, 1176, 1220, 1329, 1336, 1339, 1343 a 1346. Bertholet, Histoire ecclesiastique civile de duché de Luxembourg VIII. pag. LXXVIII—LXXXIV ve Fontes rerum austriacarum II 2, 13—15, 25—30, 62, 59—68 a 74.

⁸⁹⁾ Tak na př. repertoria XII A čís. 1757, 1773, 1774, 1775, 1782, 1783, 1784.

⁹⁰⁾ Mars Moravicus lib. 3 kap. 7, p. 367 not. marg.

⁹¹⁾ Viz notu Rosenthalovu ze dne 3. března 1772: »Auskunft über die aus den böhmischen Archiven a. 1750 in das Hausarchiv überbrachten Urkunden und Schriften«. (»Kurentakten« »Fn« vídeň. státního archivu.)

⁹²⁾ Vídeň. státní archiv: »Allgemeine Urkundenreihe«.

se slova psaná vlastní rukou Pešinovou: »Ex archivo baronum de Lippa, attuli ex Silesia 1677.« Již Rosenthal poznal rukopis Pešinův, známý mu z rozličných jeho prací v pražské kapitulní knihovně.

Jak už bylo výše řečeno, oddělil Rosenthal část listin korunního archivu od ostatních a sepsal je ve zvláštní konsignaci,⁹³⁾ aby byly přikázány nikoli archivu domácímu, nýbrž jednotlivým vídeňským úřadům dvorským. Tak odevzdal dne 7. srpna r. 1750 všechny české listiny a spisy lenní⁹⁴⁾ archivu král. českých lén, který tenkrát právě připadl nejvyššímu soudnímu dvoru.⁹⁵⁾

Z těchto českých lenních listin mohla tou dobou býti zjištěna jen část v rakouském státním archivu vnitra a spravedlnosti.⁹⁶⁾ Nebylo lze až doposud zjistiti asi 63 listiny z těch, které Rosenthal tenkrát odevzdal do archivu českých lén.⁹⁷⁾

Listiny, týkající se obyvatelů a věcí říšských, odevzdal Ro-

⁹³⁾ Připojil ji ke své hlavní relaci v příloze sub lit. J. Viz výše str. 201

⁹⁴⁾ Domáci, dv. a státní archiv ve Vídní: akta odděl. Böhmen, fasc. 104 (Aktenverzeichnisse I): »Spezifikation derer von Rosenthal von Prag mit anhero überbrachten, und aus den seiner Hauptrelation über die beschene Erhebung derer dortigen geheimer Schriften sub Lit. J beiliegendes Verzeichnisses suballegierten Consignationen herausgezogenen böhmischen Lehensurkunden und Schriften, welche auf allerunterthänigsten Befehl vom 27. Juni 1750 in das böheim. Lehens-Archiv abgegeben worden.«

⁹⁵⁾ a to archiváři českých lén Antonínu Jindřichovi Purtscherovi, viz Protokoll direktoria in publicis et cameralibus (v rak. stát. archivu ministerstva vnitra a spravedlnosti) z r. 1750, fol. 228. R. 1751 byl lenní archiv přeložen od nejvyššího soudního dvoru k direktoriu. (Protokollbuch des Direktoriums z r. 1751, fol. 157.)

⁹⁶⁾ a to z listin ve svrchu řečené konsignaci uvedených sub lit. C listina čís. 2 (v tištěném seznamu listin v inventáři všeobecného archivu ministerstva vnitra (1909): I, 110), 7 (ibid.: I, 103), 18 (ibid. I, 104), 23 (ibid. I, 63), 27 (ibid. I, 62), 31 (ibid. I, 68), 32 (ibid. I, 83), 41 (ibid. I, 88), 42 (ibid. I, 105), 50 (ibid. I, 81), 73 (ibid. I, 118), 77 (ibid. I, 91), 88 (ibid. I, 402), 95 (ibid. I, 89), 104 (ibid. I, 82), 109 (ibid. I, 127), 116 (ibid. I, 102), 118 (ibid. I, 115), 119 (ibid. I, 151), 127 (ibid. I, 154), 128 (ibid. I, 405), 138 (ibid. I, 393);

sub lit. F: 10 (ibid. I, 124), 12 (ibid. I, 117), 13 (ibid. I, 126), 14 (ibid. I, 124), 20 (ibid. I, 123), 24 (ibid. I, 90), 25 (ibid. I, 79), 28 (ibid. I, 126), 23 (ibid. I, 122), 33 (ibid. I, 394), 35 (ibid. I, 104), 36 (ibid. I, 276), 37 (ibid. I, 125), 39 (ibid. I, 399), 41 (ibid. I, 120), 43 (ibid. 389), 44 (ibid. I, 128).

⁹⁷⁾ Jsou to tato čísla konsignace právě uvedené:

lit. C čís.: 3, 4, 5, 6, 8, 11, 13, 14, 15, 25, 36, 39, 40, 45, 46, 47, 48, 49, 54, 63, 64, 72, 76, 78, 79, 80, 82, 84, 89, 90, 91, 94, 96, 97, 99, 105, 107, 120, 122, 125, 129, 133, 134.

lit. F: 7, 8, 9, 11, 15, 16, 18, 19, 26, 29, 31, 32, 34, 38, 40, 42, 58, 68, 91, 101, 102.

lit. G: 1, 2.

lit. H: 11, 12, 13, 24.

lit. J: 4.

senthal říšské dvorské kanceláři, aby od ní výměnou obdržel jiné »spisy o zemích dědičných«.⁹⁸⁾

Löw z Erlsfeldu nebyl s to, aby zpracoval značnou část listin korunního archivu.⁹⁹⁾ Přirozeně tyto listiny nemohly býti pojaty do inventáře z r. 1719 a zůstaly u zemských desk v Praze neinventarisovány. Ani Rosenthal za svého pobytu v Praze r. 1750 nemohl jich požadovati. Zajisté však o nich věděl a tušil právě v těchto listinách četné mezery¹⁰⁰⁾ korunního archivu, které mohl konstatovati srovnávaje listiny zapsané v knihách privilegií a i v starých inventářích archivu karlštejského s materiálem dopraveným z Prahy do Vídně.

Péčí nejvyššího zemského písaře svobodného pána z Astfeldu došlo r. 1773 při zem. deskách v Praze k dalšímu podrobnějšímu pátrání po listinách, které byly pokládány za ztracené a vskutku byl značný díl nejdůležitějších kusů obnoven.¹⁰¹⁾ Dva deskoví registrátoři Stoll a Russ rozdělili pak tyto staré dokumenty při zemských deskách do dvou zvláštních konsignací.¹⁰²⁾

⁹⁸⁾ »Kurrentakt« dom., dvor. a st. archivu ve Vídni čís. 8 ex 1771. Byly to tyto kusy vyznačené sub lit F v konsignaci výše uvedené: 17, 22, 45—49, 54, 60, 70, 71, 76—88, 103, 104, 107, 109, 114, 115, 117—119, 123, 126, 128 a 129.

⁹⁹⁾ viz výše str. 181.

¹⁰⁰⁾ viz výše str. 183.

¹⁰¹⁾ Domáci, dvor. a státní archiv ve Vídni, »Kurrentakt« čís. 16 z r. 1773.

¹⁰²⁾ Státní archiv vnitřní a spravedlnosti ve Vídni:

Lit. A.: Konsignation deren bei der königl. Landtafel in Königr. Böhmeim in einer Truhe vorgefundenen auf Pergament gefertigten alten Original-Instrumenten ab anno 1265—1556 (No. 1—310).

Lit. B.: Konsignation deren bei der kgl. Landtafel im Kgr. Böhmeim vorgefundenen, und in den Pergamentbüchern der Privilegien nicht eingetragenen Original-Instrumenten (No 1—92 z I. 1310—1642).

O provenienci listin »sbírky Astfeldovy«, jak se nazývá tato skupina v annexu I, odstavci I, bodu 4 pražské úmluvy z 18. května 1920, připravují zvláštní pojednání. Podle své proveniencie patří většina těchto listin, skoro vesměs smlouvy státní a spolčovací, zápisy o pomoci, smlouvy svatební, listy holdovací, lenní nesporně do korunního archivu. Hojně jich nalézáme v opisích již ve starých kopiích čes. archivu korunního (srov. Salomon v Neues Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde 36. sv., str. 495), tak na př. v známém kopií Nostitzovské knihovny v Praze; at uvedeme jen některé z nejstarších listin t. zv. »sbírky Astfeldovy«: čís. 115 čes. zem. repertoria XII víd. stát. archivu (Emler, Reg. III n. 960, p. 372) zapsáno na fol. 173 codicis Nosticiani. Rovněž tak čís. 167 (ibid. IV n. 164, p. 62) na fol. 250, čís. 179 (ibid. IV, n. 368, p. 149) na fol. 277, čís. 206 (ibid. n. 732, p. 284) na fol. 258, čís. 215 (ibid. IV, n. 957) na fol. 80, čís. 227 (ibid. n. 1047, p. 422) na fol. 177, čís. 233 (ibid. IV, n. 1123, p. 450) na fol. 247, čís. 262 (ibid. IV, n. 1592, p. 636) na fol. 222, čís. 380 (Huber, Reg. VIII, n. 174, p. 547) na fol. 179, čís. 405 (Huber, Reg. VIII, n. 549, p. 189) na fol. 119 atd. Listiny uvedené v konsignaci B jsou ponejvíce vesměs kvitanční listy Karla IV. a

Reskriptem ze dne 14. ledna 1774 bylo nařízeno: »dass die in den zwei Konsignationen A und B beschriebenen in Prag bei der Landtafel befindlichen alten Dokumente mit Zurückhaltung des in der Konsignation B unter No. 42¹⁰³⁾ vermerkten, die Stände allein angehenden Stückes wohlverwahrt zu Handen der böhm.-oesterr. Hofkanzlei für das geheime Hausarchiv eingesendet werden.« Mělo býti též postaráno o to, aby tyto listiny, jak se stalo r. 1750 s ostatními dokumenty odevzdanými nejvyšším úřadům, byly v přesných a ověřených opisech zaslány do Prahy.

Václav IV. Cizí proveniencie jsou mimo jiné na př. dvě listiny čes. krále Jana Jindřichovi z Kauffungenu (Rep. XII A čís. 185 a 241), pak značně listů židovských (Rep. XII A čís. 252, 269, 316 a 343), listiny kláštera Postoloprtského (Rep. XII A, čís. 37, 51, 525) a listiny krále Jana a markraběte Karla pro Heilina Gylopera, rychtáře a správce dolů kutnohorských (tamže čís. 230, 240, 243 a 244).

¹⁰³⁾ Oldřich, pán na Hannavě, kvituje císaři Karlu IV. jakožto králi českému 4000 fl., jež obdržel za otevření svého zámku Babenhausu r. 1372.

IV.

Rosenthal v Pražské registratuře místodržitelství a komorní. Listiny Rosenthalem vyžádané. Nepořádek v těchto registraturách. Poslání Klauserovo. Rady a pokyny Rosenthalovy ohledně uspořádání registratury místodržitelství a komorní. Další průběh činnosti registrátora Klausera.

Mimo korunní archiv věnoval Rosenthal za pobytu v Praze nejvíce pozornosti staré české registratuře místodržitelství a komorní. Při prohlídce repertorií a jiných knih záznamných těchto registratur byli mu ochotně nápomocni radové král. representace hrabata ze Sintzendorfu a Textoru, k tomu zvláště ustanovení. Z místodržitelství vybral tehdy Rosenthal pro hlavní archiv celkem 46 listin, mezi nimi tři ze století XIII. Z těch jedna, vydaná vévodou Albrechtem Rakouským králi Václavu II. r. 1298, ve které mu zaručuje sprostění ode všech služebností, bude-li ho voliti za římského krále, dozajista náležela českému archivu korunnímu a jen nějakým nedopatřením byla založena do pergamenů registratury místodržitelství. 20 listin uvedených v dotyčné konsignaci¹⁰⁴⁾ pochází ze stol. XIV. Z komorní registratury určil Rosenthal 22 listiny k dopravě do Vídně.¹⁰⁵⁾ Do podrobného probírání obou těchto registratur se nemohl však pro nedostatek času dáti, třebaže byl přesvědčen o tom, že by tam ledacos našel pro domácí archiv. Omezil se prostě na to, aby požádal úředníky tam zaměstnané o další pátrání.

O pořádek bylo ve staré komorní registratuře postaráno velmi špatně, avšak ještě hůře bylo v registratuře místodržitelství. V oné prý bylo velké množství originálních majestátů, bull, re-

¹⁰⁴⁾ »Verzeichnis verschiedener in der kgl. Statthaltereiregistratur vorhandener für das Hausarchiv dienlicher Dokumente.« Exemplář podepsaný Rosenthalem, Sintzendorferem a Textorem je připojen k originálu hlavní replace Rosenthalovy o vyzdvižení listin korunního archivu v aktech directoria in publicis et cameralibus. (Österr. Archiv für Inneres und Justiz II a 2, příloha O. Opis v státním archivu: Kurrentakten č. 49 ex 1750).

¹⁰⁵⁾ »Spezifikation verschiedener in der alten Kammerregistratur vorhandener, dienlicher Originaldokumente«, příloha P výše uvedené hlavní replace Rosenthalovy. Nejstarší listina této specifikace pochází ze stol. XIV. (král Jan propůjčuje dne 4. června 1319 rychtu města Habelswerde Jakubu Ruckerovi a jeho potomkům), ostatní, zejména listiny Václavovy, Zikmundovy, Jiříka z Poděbrad, Ladislavovy a Ludvíkovy, náležejí do stol. XV.

versů rozličných stavů, »dobrých vůlí«, z nichž nejstarší byly ze 13. století, poházeno bez ladu a skladu ve čtyřech velkých skříních a desíti zásuvkách. O nic lépe neměla se věc s akty; fascikly byly zpřeházeny a navzájem promíchány. Nezřídka prý se přiházelo, že do jediného svazku byla svázána akta dvou až tří různých fasciklů. Nezřízenému tomuto stavu měl býti záhy učiněn konec tím, že císařský dekret z 18. května 1754 nařizoval, aby registratury chované na Pražském hradě byly uvedeny do náležitého pořádku vlastním personálem. Za vedení král. archiváře Bugnera byly tyto práce svěřeny německému koncipistovi ve službách král. fiskálního úřadu Janu Josefu Klauserovi.¹⁰⁶⁾ Aby nabyl potřebného přehledu o stavu komorní registratury, a aby seznal jednotlivé rubriky, do nichž byl rozdělen její spisový materiál, počal Klauser především sestavovati inventář, avšak prozatím se nestaral o obsah fasciklů, poněvadž by to vyžadovalo příliš mnoho času.¹⁰⁷⁾

Pro zakládání nových repertorií navrhl pak Klauser osnovu, podle které by jednotlivé akty mohly býti zařazovány do četných rubrik instrukcí mu předepsaných.¹⁰⁸⁾ Základem při tom mu bylo *ius publicum regni Bohemiae* podle návrhu Rosenthalova.¹⁰⁹⁾

Svůj elaborát o tom předložil Klauser Rosenthalovi k dobrému zdání s žádostí, aby ho seznámil se zásadami, kterých by si měl zvláště všimati při nastávajícím zařízení registratur. Již dříve dostalo se Klauserovi mnohého pokynu od Rosenthala.¹¹⁰⁾ Nyní dal Rosenthal podnět především k tomu, aby se jistý díl registratury komorní a místodržitelství oddělil a odvezl.

¹⁰⁶⁾ Bezprostřední popud k těmto pořadatelským pracím zavládal vlastně nejvyšší úřad mincmistrovský svou žádostí o vyřazení horních a mincovních akt z registratury. Tento úřad hradil také část nákladu spojeného s odměnou personálu za pořádání těchto starých registratur (Österr. Archiv für Inneres u. Justiz, Protocoll des Direktoriums in publicis et cameralibus, Böhmen 1754, čís. 373, 443, 748, 791, 924 a 977).

¹⁰⁷⁾ Opis inventáře uložen je v »Kurrentakten« vídeň. stát. archivu u čís. 49 ex 1750.

¹⁰⁸⁾ 1. diätalia, 2. publica, 3. feudalia et confinia, 4. commercialia, 5. montanistica, 6. monetaria, 7. militaria, 8. cameralia, 9. iudicialia, 10. miscelanea.

¹⁰⁹⁾ Klauserův návrh je v »Kurrentakten« vídeň. stát. archivu: ad n. 24 ex 1755. Staatsarchiv für Inneres und Justiz III A 4: Entwurf Klausers wegen Einrichtung der alten Statthaltereiregistratur und Kammerregistratur. Protokoll Direktoriums in publicis et cameralibus. Böhmen 1755, čís. 87, 448 a 573. K vyslání dvorního sekretáře, direktoriálního registrátora von Carqui do Prahy, aby zařídil tamní registratury, odnášejí se ibidem akta čís. 254, 295, 624 a 756.

¹¹⁰⁾ Klauser označuje Rosenthala v dopise mu adresovaném (»Kurrentakten« víd. stát. archivu) za svého nad jiné znamenitého příznivce a chlubí se tak vzácným učitelem, jemuž prý není rovna.

V kritice Klauseřova návrhu, jak zaříditi registratury, vzpírá se Rosenthal obzvláště tomu, aby se směšovala akta obojí staré registratury, aby se tedy zapisovaly bez rozdílu do předepsaných rubrik pouze dle obsahu bez všeho zřetele k provenienci. Jest vskutku velmi zajímavo, že tím již v polovici XVIII. století jediný archivář pomáhal k uznání zásadě, kterou všeobecně uplatnilo teprve moderní archivnictví. Mimo to poukazuje Rosenthal na to, že se jak při c. k. direktoriu tak při král. representaci a komoře za účelem řádného registrování odděleně vedou »publica« a »cameralia«, třebaže obojí úřad je spravován personálem jedním a týmž.

Od akt staré registratury místodržitelské, tak uvádí Rosenthal dále, musela by akta české dvorské kanceláře býti rozlišována co nejpřesněji. Již vývoj historický prý takové třídění doporučuje. Česká rebelie tvoří konečnou mez, za kterou akta české dvorské kanceláře nebyla již ukládána v Praze. Neboť až do »kacířských nepokojů« byla prý Praha sídlem dvora a tudíž i české dvorské kanceláře. Změna prý nastala v tom teprve za Ferdinanda II., který přeložil své sídlo z Prahy do Vídně. Akta české dvorské kanceláře nebyla však tehdy převezena, nýbrž zůstala i na dále v Praze při místodržitelství. O vlastních aktech místodržitelských v pražské registratuře možno prý teprve mluvit od povalení českého povstání. Než i z doby před Ferdinandem II. nalézají se prý v pražské místodržitelské registratuře rozmanité spisy, které by bylo radno tam zanechat, jakož zase naopak jsou tam spisy i z pozdější periody, které přísluší k aktům české dvorské kanceláře. Pro dobu starší budiž pamatováno, že se císař Ferdinand I. zhusta zdržoval mimo Čechy, a že na ten čas zůstavil zemskou správu nejvyšším zemským úředníkům a teprv později ustanovil svého druhozence arciknížete Ferdinanda gubernátorem v Čechách. Spisy, které vznikly za občasných těchto místodržitelství (také z doby krále Matyáše bylo by lze uvést v té příčině nejeden příklad), doporučovalo prý by se přesně odlišovati od akt dvorské kanceláře a ponechat z nich v Praze pouze takové, jež se vztahují k zemi. Z pozdější periody po českém povstání jsou spisy z r. 1632, vlastně z let 1634—1637 výjimkou. Tehdy totiž král Ferdinand III. panoval jako absolutní panovník v Čechách, které mu ještě za života otec jeho postoupil, vyhradiv však sobě potvrzování nálezů sněmovních, konfiskací a německých lén odstoupených království Českému. Měl tudíž také vlastní svou dvorskou kancelář ad latus, docela rozdílnou od oné kanceláře, která byla zůstavena ve Vídni. Vše to, co z let výše uvedených

náleží ke zvláštní dvorské kanceláři Ferdinanda III. a co by se nalezlo v aktech pražské registratury místodržitelské, sluší podle mínění Rosenthalova přičísti k české dvorské kanceláři a s ní sloučiti.

Starších akt české dvorské kanceláře v staré pražské registratuře místodržitelské nelze prý tudíž nikterak, třebaže tvoří největší její díl, počítati k vlastním aktům místodržitelským a s nimi dokonce směšovati. Spíše by se měly starší spisy české dvorské kanceláře oddělit od pozdějších akt místodržitelských a samostatně inventarisovati, aby v případě potřeby v celku nebo v částech mohly býti dopraveny do Vídně jako doplněk registratury české dvorské kanceláře ve Vídni ze starších dob velmi mezerovitě.

Taktéž je prý tomu při staré registratuře české komory. Také tuto je prý nutno spisy podobně rozdělit. Vedou prý k tomu tytéž důvody jako při staré registratuře místodržitelské, neboť akta dvorské komory z doby před vládou Ferdinanda II. jsou prý zcela jiného původu než ostatní listiny a spisy registratury české komory z dob pozdějších. Bylo prý ostatně úmyslem vlády již za Karla VI. dáti tato akta české komory převézt do Vídně. Poněvadž se však proti jejich vydání projevil odpor, muselo od toho býti upuštěno. Tou dobou je však prý podle soudu Rosenthalova po jich prohlédnutí a uspořádání nejlepší příležitost, aby byly vydány.

»Feudalia«, která by se našla v nově pořádaných registraturách, měla by se z nich vyloučiti, poněvadž k nim vůbec nepatří, a rozdělit do tří skupin, totiž: 1. na spisy, jež patří do Vídně k nejvyššímu lennímu soudu (Lehnscurie), 2. na spisy, které tvoří část úřadu německých lén (deutsche Lehnsschranne) a 3. na spisy, jež se odnášejí k lénům v království Českém a tudíž k českému dvorskému lennímu soudu. Každý spis měl by pak podle své povahy býti odevzdán příslušné registratuře.

Zvláštní pak oddělení měly by tvořiti spisy, vztahující se k duchovenstvu a jeho statkům, na které se pohlíželo ve starších dobách jako na statky komorní.¹¹¹⁾

¹¹¹⁾ Zcela zvláštní zájem projevil Rosenthal pro otázku právního poměru statků duchovenských a nakládání s nimi jako se statky komorními, tím spíše, ježto byl od Marie Terezie vyzván, aby o těchto věcech podal dobré zdání. V tomto dobrém zdání chtěl Rosenthal »durch unverwerfliche Beweistümer dartun, dass die geistlichen Güter als Kammergüter in Böhmen lang vor den hussitischen und den folgenden ketzerischen Zeiten, wie auch in Österreich und den andern katholisch gebliebenen Ländern angesehen wurden, bis endlich erst in der Regierung Kaiser Ferdinands II. man davon in der Praxis abgekommen sei«. Přes to přidržel se císař Leopold I. v jisté instrukci, jejíž originál je po ruce, a na novo Karel VI. týchž zásad, dle

Klauser byl nad to vyzván, aby hraběti Věžníkovi vydal akta o hranici česko-saské.¹¹²⁾ Dne 1. března 1755 dostal pokyn, aby se co možná nejdříve na krátko odebral do Vídně, aby tam referoval o svém zařizovacím plánu také ústně, a aby se mu tam dohovorem s rozhodujícími osobnostmi dostalo potřebného návodu. Před tím však měl sestavit seznam všech státních a hraničních věcí z obojí registratury, kterou mu bylo uspořádati. S tímto seznamem měl přijeti do Vídně.

Již dne 24. dubna 1755 mohla c. k. representace a komora v Čechách odevzdati císařovně »pokračování inventáře spisů tak zv. císař. král. české komorní registratury«,¹¹³⁾ které byl Klauser sebral. Tento inventář byl předložen k prohlédnutí Rosenthalovi, který v něm našel a pro domácí archiv požadoval jen dvě listiny¹¹⁴⁾ v předposlední rubrice.¹¹⁵⁾

Koncem července a začátkem srpna dostalo se Klauserovi, prodlávajícímu právě ve Vídni¹¹⁶⁾ od Rosenthala rozmanitých rad a poučení, jak by bylo nově spořádati obě staré pražské

nichž sluší pokládati za správce a vlastníka duchovenských statků komoru zeměpánovu. Jen za panování Ferdinanda I. z r. 1547 vyskytují se některá »contradictoria oder Zweideutigkeiten quoad effectus«. Názory, které v té věci pronášel Rosenthal, shodují se docela s názory novověkých výzkumnů. I dnes jsou všichni badatelé za jedno v tom, že se na statky duchovenské od 13. do 16. století pohlíželo jako na statky komorní. Kapras, který nejnověji o této otázce pojednával v České Revue (ročník 15., 1922) ve článku nadepsaném »O církevním majetku v Českém státě«, má o obou dekretech Ferdinanda III. z r. 1638 a 1657 za to (str. 301 a násl.), že se tu nikterak nejedná o odstranění staré právní zásady, dle níž statky duchovenské byly majetkem komorním neboli státním, nýbrž že se tu může nejvýš mluvit jen o tom, že panovník fakticky nevykonával na nich královských práv, jak se správně domníval již Rosenthal.

¹¹²⁾ »Konsignation derer S. des (Titel) Herrn Grafen von Wieschnik Exellenz aus der alten Kammerregistratur verabfolgten actorum,« Kurrentakten víd. stát. archivu čís. 49 ex 1750.

¹¹³⁾ Kurrentakten víd. státního archivu čís. 49 ex 1750.

¹¹⁴⁾ Listiny z r. 1552, jimiž uherská královna Isabella propůjčuje Janu Zvěrovskému resp. Václavu Novému některé statky nadané právy v městě a knížetství Opolském.

¹¹⁵⁾ »Spezifikation deren in der alten Kammerregistratur befindlichen k. k. Urkunden, Majestätsbriefe, Kontrakte und Schuldverschreibungen, die sich dermalen gefunden und zwar unter den aufhabenden Nummern, dessen Konsignation folgen wird.« Pag. 148 sub. no. 228 tamže.

¹¹⁶⁾ O své cestě do Vídně píše Klauser Rosenthalovi (Kurrentakten 24 ex 1755): »Und ob mir gleich meine Mitteln nicht erlauben kostbare Spazierfahrten vorzunehmen, so wurde mir jedoch die Wiener Reise umb so erfreulicher begegnen, als ich eine neue Gelegenheit vorfinden würde, von dero [Rosenthals] weitberühmten Gelehrtheit neue Eroberungen zu machen.«

registratury. Zejména důtklivě uvedl mu Rosenthal na pamět vše, co zevrubněji vyložil již dříve ve svrchu vzpomenutých dobrých zdáních. V tajné registratuře direktoria byl Klauser obeznámen s rubrikami, do kterých byla rozdělena akta při bývalé české dvorské kanceláři. Rosenthal zajisté měl za to, že by mohly býti Klauserovi nejen pomůckou a návodem k rozlišení starších spisů české dvorské kanceláře, pokud se nalézají v Praze, od pozdějších vlastních akt místodržitelství, nýbrž že mu poslouží hlavně při pořádání staré registratury místodržitelství. V staré registratuře vídeňské dvorské komory nebývaly sice spisy ukládány podle obsahu, nýbrž téměř výhradně jen podle let a měsíců, přes to však poznal Klauser i tu hlavní oddíly a rubriky, které jeho práci pořadatelské všelijak mohly býti s užitkem.

Při prohlídce akt registratury pražské komory mělo se přihlížeti zvláště k oněm spisům, které jednaly o statcích ve starších dobách eráru připadlých anebo připadlých a zase darovaných neb jinak odcizených, hlavně z té příčiny, poněvadž si fiskus při jejich zcizení zpravidla vymíňoval rozličná rezervátní práva, která potom upadla namnoze v zapomenutí.

Poněvadž pak Klauser přišel na leckterou stopu spisů, které Švédové za třicetileté války odveklí z Prahy, připomínal mu Rosenthal zvláště důrazně, aby všechny příslušné zprávy o tom sbíral se vším úsilím.

O skutečném vydání spisů staré pražské registratury komorní a místodržitelství slyšíme v dobách potomních velmi málo. Zdá se však, že Klauser nešel při svých pořadatelských pracích zcela ve šlépějích svého učitele. Nebylo zachovááno přesné třídění spisů registratury komorní a místodržitelství podle jejich proveniencie. Akta obojí, ač rozdílné, registratury byla bez rozdílu svého původu pouze dle obsahu řazena do hlavních rubrik. Ještě méně mohlo se pomyslíti na přesné oddělení starších akt české dvorské kanceláře, po případě české dvorské komory od vlastních akt místodržitelství a komorních. Ukázalo se nepochybně, že záměrů Rosenthalových, jakkoli výborných z hlediska teoretického archivnictví, v dohledné době provésti nebylo lze, neboť bylo nutno dbáti především hledisek praktických.

Dne 13. března 1756 zaslala česká representace a komora k uložení domácímu archivu ve Vídni originál listiny, kterou Zikmund, vévoda ratibořský a opoiský odstupuje císaři Rudolfovi II. knížetství Sibiňské, již našel archivář Bugner v registratuře místodržitelství. Při té příležitosti podotkla král. česká representace a komora, že i na dále bude listiny toho druhu zasílati do Vídně, kdyby se na ně přišlo. Skutečně byly již dne 10. května

1756 c. k. tajnému domácímu archivu vydány originály dvou patentů z komorní registratury, z nichž jeden odmítá stížnosti Jiřího, markraběte braniborského, ve příčině knížetství Ratiborského a Opolského, druhý se pak týká dědičného sjednocení s Falcí.

V.

Německý říšský archiv v Praze. Jeho žalostný stav a osudy. Extradice. Bohemica říšského archivu. Konsignace Rubnerova. Pražský dům říšské kanceláře. Převezení filiálky říšského archivu v Praze do Vídně. V Praze zbylé archiválie. Záhada jich dalšího osudu.

Z dob vlády císařů Rudolfa II. a Matyáše zůstaly v Praze podstatné části německého říšského archivu.¹¹⁷⁾ Byly umístěny ve dvou domech na Hradčanech¹¹⁸⁾ a dostaly se brzy po tom, kdy Habsburkové přeložili svoje sídlo do Vídně, do stavu přímo žalostného. Oba domy byly totiž na spadnutí, takže děravými střechami a velikými trhlinami ve zdivu mohla dešťová voda vnikati do místností registraturních. Tento stav, který povážlivě ohrožoval archiv tak neobyčejné ceny, připravil sice císaři i arcikanceléři, kurfirstu mohučskému, nejednu těžkou starost, ale od pomoci nebylo. Nepodařilo se ani nalézt jinou vhodnou místnost ani provésti nejnnutnější opravy. Říšský úřad taxovní byl bez peněz a česká komora se zdráhala poskytnouti něco na potřeby Německé říše. Nad to musil za českého povstání tehdejší registrátor Ostermayer opustiti pražskou říšskou registraturu, neboť se tam po domácímu zařídil sekretář zimního krále a jiní »Heidelbergčané«, ba některé části pražské říšské registratury byly dokonce přeměněny na chlévy pro vepře.¹¹⁹⁾ Brzy potom byly za velkého požáru na Hradčanech počátkem r. 1621 také oba domy říšské registratury v největším nebezpečení. U jednoho z nich dokonce uhořela z polovice střecha, takže archiválie tam uložené byly po nějaký čas pod širým nebem. Mnohem horší bylo ještě zpuštění pražského říšského archivu Švédy. Tehdejší adjunkt

¹¹⁷⁾ Domáci — dvor. a státní archiv ve Vídni, Archivsbehef čis. 123.: 1, Aktenverzeichnis vom Jahre 1578, 2. Verzeichnisse der 1628 in Prag zurückgebliebenen Akten, 3. Verzeichnis über die nach 1633 in Prag verbliebenen Akten.

¹¹⁸⁾ V jednom byla t. zv. »lateinische Registratur«, jinak také »Obere Kanzleibehausung neben dem Thor«, v druhém »deutsche Registratur«.

¹¹⁹⁾ Reichskanzlei: — Verfassungsakten fasc. 42.

registratury Leonhard Pipius byl očitým svědkem¹²⁰⁾ hanebného jejich řádění.¹²¹⁾

V r. 1682 a pak opět v roce 1723 byly založeny inventáře říšského archivu pražského.¹²²⁾ Arciže nezůstal jeho obsah neztencen, nehledíme-li ani k ničení a pustošení, poněvadž mnohé z akt tam chovaných — třeba byly původu i staršího — byly požadovány k úřední potřebě v říšské dvorské kanceláři ve Vídni. Tato akta nebyla však již vrácena, nýbrž zůstala v říšském archivu vídeňském. K rozsáhlejšímu vydání aktů došlo však v letech 1732 a 1743.

Také o filiálce říšského archivu v Praze Rosenthal věděl a zamýšlel za svého pobytu v Praze r. 1750 tamní spisy, pokud se týkaly arcidomu, vyzdvihnouti a převézt do Vídně. Ve vídeňské části říšského archivu přikročilo se již mnohem dříve k oddělení spisů, které se týkaly pouze zemí, od vlastních věcí říšských. Zemské spisy zasílal pak postupně nově založenému domácímu archivu.¹²³⁾ Kurfirst mohučský, jemuž náležel vrchní dozor nad říšskými archivy svolil k tomu s výslovným odůvodněním, že »rakouská« akta vůbec ani nepatří do archivu říšského. A právě tyto spisy jednotlivých zemí, mezi nimi také četná »bohemica«, byly ve starších fasciklech říšského archivu zastoupeny značně. Neboť až do prvních desetiletí XVII. stol. projednávaly se české věci zhusta v říšské dvorské kanceláři. Česká dvorská kancelář neměla totiž tehdy ještě výhradní kompetence v českých věcech.¹²⁴⁾

Rosenthal sám nepodjal se toho, aby vyňal z pražské říšské registratury spisy, týkající se arcidomu a jeho států. Vice-registrator Jan Adrian von Rubner, který spravoval již od let pražskou říšskou registraturu, vykonal tuto práci za něho. Již v březnu 1750 založil Rubner konsignaci rakouských akt, jež zahrnovala »acta Hungarica, Polonica, Bohemica, Austriaca, Hispanica, Belgica«, pro nedostatek času však nebyla ani pořádně dohotovena.¹²⁵⁾ Tuto konsignaci zaslal Rubner říšské dvorské

¹²⁰⁾ Viz výše str. 178

¹²¹⁾ Vídeň, státní archiv, Archivsbehelf 123: 4. Verzeichnis über die von den Schweden nicht mitgenommenen Akten 1657.

¹²²⁾ Tamže: 5. Verzeichnis der in Prag befindlichen Akten vom Jahre 1682. 6. Verzeichnis über die deutsche und lateinische Registratur in Prag 1723. 7. Quittungen über 1732 und 1743 nach Wien gesandte Akten.

¹²³⁾ Celá skupina jejich přejímacích seznamů je uložena ve vídeň. státním archivu, a to v oddělení »Reichsarchiv« (fasc. 4) archivu mohučského arcikanceláře.

¹²⁴⁾ O bohemikách německých archivů říšské kanceláře bude promluveno ještě v odstavci zvláštním.

¹²⁵⁾ »Konsignation verschiedener in der kaiserlichen alten Reichsregistratur zu Prag befindlichen des allerdurchlauchtigste Erzhaus Österreich

kanceláři, které slušelo rozhodnouti, co by se mělo státi s akty tam vyznačenými, obsahujícími 235 fasciklů a vyplňujícími tři bedny. Dne 24. června r. 1750 navrhoval o nich Rosenthal, aby se vyměnily za spisy říšské, na které sám byl přišel v českých registraturách.¹²⁶⁾ Leč zdá se, že se říšská dvorská kancelář, obrátivši se v té věci na kurfirsta mohučského, přes Rosenthalovu urgenci prozatím určitě nerozhodla o projektu výměny.¹²⁷⁾

Zatím připadlo se na to, aby se z Prahy do Vídně dopravila nejen jeho rakouská akta, nýbrž pražský říšský archiv celý. Stav tohoto archivu vzbuzoval totiž obav stále víc a více. Místnosti jeho byly tak chatrné, že spisům tam uloženým hrozilo zplesnivění a vůbec poškození. Okna byla ztrouchnivělá, takže do nich vnikal déšť a sníh, dřevěné dveře pak tak vetché, že mohly pod nimi do registratury probíhati myši. Registratura sama vyplňovala asi dva prostorné pokoje a byla v největším nepořádku. Akta nebyla zařazena do příslušných oddělení, nýbrž byla namnoze přeházena v různých fasciklech. Z jednotlivých ročníků zbylo jen velmi málo písmen.¹²⁸⁾ Na př. z r. 1588 byla tu jen dvě písmena. Největší díl aktů bylo lze nalézt jen v rubrice »Varia«. Vyhledávání prior z Vídně požadovaných často selhalo.

Ukázalo se však, že jednak peněžité prostředky říšské kanceláře nestačí na převoz archiválií, jednak, že nelze nalézt v těsných prostorách vídeňského archivu, který sotva byl s to, aby pojal běžná akta, s dostatek místa. Konečně i tyto obtíže byly překonány. Jedinou otázkou zbývalo jen ještě zodpovědět, co se má totiž na dále státi s pražským domem říšské kanceláře. Šlo o to, byl-li tento dům za Maxmilianu II. a Rudolfa II., kteří sídlili v Praze, od české koruny říšské kanceláři prostě postoupen, či byl-li svého času od říšského taxovního úřadu ex propriis zakoupen. V prvním případě byl by tento již nepotřebný dům musel

und die Erbländer betreffenden Schriften.« (Kurrentakt. vídeň. stát. archivu čís. 79 ex 1750). Jest velmi povšechná a obsahuje 71 čísel. Mezi bohemiky uvádí vedle aktů také pergamenové listiny, na př.: zakládací listinu děkanství a kanonikátu karlístejnského z r. 1357, nebo originál reversu krále Matyáše o neobdržení českých lén v říši de dato v Rezně, 12. srpna 1613.

¹²²⁶⁾ V korunním archivu totiž a při zemských deskách. Jsou to listiny konsignace, kterou Rosenthal připojil ke své hlavní relaci jako přílohu I (viz výše str. 201) o lit. T čís. 17, 22, 45—49, 54, 60, 70, 71, 76—88, 103, 104, 107, 109, 114, 115, 117 až 119, 123, 126, 128 a 129. Tyto písemnosti Rosenthal také skutečně odevzdal říšské dvorské kanceláři, aby náhradou za ně dostal spisy týkající se zemí dědičných (vid. st. archiv, Kurrentakt. čís. 8 ex 1771).

¹²²⁷⁾ Vídeň, státní archiv, říš. dvor. kancelář, Verfassungsakten fasc. 44a rak. Staatsarchiv für Inneres und Justiz II B, Staatsarchiv B 29 ex Nov. 1768.

¹²²⁸⁾ Akta byla tu dělena podle pořádku alfabetského.

připadnouti zpět České koruně cessante causa. V případě druhém jevílo se nejučelnějším dům prodati. Dlouho nebylo v této věci dosti jasno. V říšských taxovních knihách a v účtech nenalezlo se z příslušných dat nic, co by ukazovalo na koupi. Říšský místokancléř byl toho mínění, že pražský dům říšské kanceláře nikdy nesmí býti docela vyprázdněn, i když se doufalo, že celý pražský archiv bude umístěn ve Vídni, zejména proto, že říšské registratury vzrůstaly nově docházejícími spisy rok co rok. V pravdě bylo s podivěním, jak skrovná byla akta z doby Karla V. v říšské registratuře, a jak ohromná naproti tomu spousta spisů z dob pozdějších císařů. Toto hromadění akt stávalo by se postupem času vždy povážlivějším, až by se na konec nevědělo, kam je vůbec uložit. Z té příčiny třeba prý stále míti v záloze příhodnou místnost. K tomu prý je pražský dům zvláště způsobilý. Tam prý zajisté jest hojně akt jak in publicis tak in cameralibus, která již nadobro jsou odbyta, a kterých sotva kdy ještě bude potřebí. Část jich mohla by se ponechati v Praze, aby se uchovala držba domu. Kdyby snad v budoucnosti nebylo pro akta již místa v budově říšské kanceláře, říšskými stavy ve Vídni postavené, mohla by nepotřebná akta býti zasilána do Prahy, aby uvolnila místo novým. Konečně poukazoval říšský kancléř na to, že nelze věděti, nebudou-li v budoucnosti válkou neb jinými okolnostmi císařové nuceni opět dočasně sídliti v Praze, ve kterémž případě by tamní dům velmi přišel vhod. Je tedy nezbytný, leda že by se císař nebo říšští stavové odhodlali postaviti zcela novou budovu k uchování všech říšských akt. Ostatně prý roční vydání říšského taxovního úřadu na pražský dům jsou nepatrná. Také jmenování vlastního »českého registrátora« nenarazilo by nikterak na zvláštní nějaké obtíže a vždy by se pro tento úřad byla našla schopná osobnost, kdyby od nepaměti nebyl na pražském domě říšské kanceláře vysazen svobodný výčep piva.

Rozhodnutí, aby akta pražského říšského archivu byla vyhledána (zejména, která byla smíšena s akty rakouskými) a do Vídně zaslána, bylo konečně provedeno r. 1771. Dne 23. ledna toho roku byla vypravena do Vídně první zásilka v 8 bednách. Titulární registrátor Hochhaus mohl tehdy do Vídně oznámiti, že spisy v Praze zbylé »o věcech rakouských, uherských, polských, nizozemských a vlašských« sotva budou vážit více než 20 centů. Na to byl Hochhaus říšskou kanceláří vyzván, aby měl v pražském domě pohotově místo uprázdněné odevzdáním akt do Vídně pro jiná akta toho druhu. V lednu 1773 bylo na novo 6 beden s říšskými akty zasláno z Prahy do Vídně.^{128a)} Spisy, které i po-

^{128a)} Roku 1849 byla, jak známo, říšská dvorská registratura po vyří-

tom ještě zůstaly v Praze, byly podle výpovědi Hochhausovy ponějvíce jen pergamenové listiny a několik velmi užitečných zlomků, které Hochhaus »prohlížeje pražská akta se vši píli sebral, aby nebyly někam pohozeny.« Také tyto zlomky spolu s pergameny sliboval, že dobře opatřené co nejdříve zašle do Vídně. Zdá se, že na to nedošlo. Také nelze zjistiti, zda byla, jak se zamýšlelo, skutečně z Vídně do Prahy zaslána nepotřebná akta k vyplnění nastalých mezer. R. 1807 rozešel se, jak známo, říšský svaz. Téhož roku zemřel říšský registrátor Hochhaus a tak řečený dům říšské kanceláře na Hradčanech v sousedství staré radnice označený číslem 178¹²⁹⁾ byl prohlášen za majetek státní a věnován ústavu slepců založenému krajským hejtmanem Platzrem.¹³⁰⁾

R. 1849 pomýšlelo se na to, aby c. k. domácí, dvorní a státní archiv ve Vídni byl vybudován na archiv ústřední. Archiválie zemské a klášterní z Čech a Moravy, které byly již v domácím archivu, měly býti doplněny. I pomýšlelo se tu požadovati nejenom české klášterní listiny z pražské knihovny universitní, nýbrž i listiny české komorní prokuratury, valdštejniana a z registratury guberniální, akta z dob Ferdinanda I., Maxmiliana II., Rudolfa II. a Matyáše, při čemž se zvláště poukazovalo na archiválie »v jakési kapli u sv. Mikuláše v Praze.«¹³¹⁾ Také se vzaly v úvahu

zení běžné agendy spojené s extradicí přičleněna jako filiálka c. k. domácímu — dvorskému a státnímu archivu ve Vídni. Pouze akta o »propůjčování šlechticů z oddělení bývalé »Reichsgratialisregistratur« byla podle císařské patentu (otištěn ve Wiener Zeitung ze dne 2. listopadu 1836 čís. 251) o rozpuštění spisové komise říšské dvorské rady, která se ustavila r. 1807 a již říšské archivy podléhaly, připojena k spojené dvorské kanceláři, kde byla utvořila samostatné oddělení archivu šlechtického pro země dědičné. Stará pražská akta vyplňují tou dobou ve vídeň. domácím, dvorském a státním archivu 187 fasciкулů.

¹²⁹⁾ Schaller poznamenává v »Beschreibung der kgl. Haupt- und Residenzstadt Prag« (I. sv., str. 527) o domě bývalé říšské dvorské kanceláře v Praze, že prý to byl český dům stavovský, koupený za časů císaře Rudolfa II. za 5000 zl. a určen pro říšskou dvorskou kancelář. Schaller sám četl ještě na středním výstupku tohoto domu na desce pod říšským orlem nápis: »Der kaiserlichen römischen Majestät geheime Reichshofkanzlei.«

¹³⁰⁾ Přejímací seznam akt z Prahy do Vídně převezeneých z let 1772 až 1773 a instrukce o jejich rozdělení (koncept) jsou ve vídeň. státním archivu fasc. I, Archivsbehelf 124. Mezi t. zv. »Verfassungsakten« říšské kanceláře (fasc. 54 B) z r. 1778 jest pak podrobný seznam, nazvaný: »Verzeichnis (No 1 a 2) derjenigen Schriften, welche bei Durchsuchung der älteren im Reichsarchive zu Wien befindlichen und besonders deren von Prag zum Teil anhero gebrachten Akten als zu den österreich. Haus- und Ländersachen gehörig befunden und von dem Kurfürsten zu Mainz als des heil. römischen Reiches Erzkanzlers nach genomener Einsicht zur Auslieferung (an das k. k. geheime Hausarchiv in Wien) angeordnet worden.«

¹³¹⁾ Tehdy také upozornil, že i sklepy bývalé dvorské kanceláře poskytl hojnou kořist.

zbytky někdejší filiálky říšského archivu v Praze, pokud by se ještě našly. Otázkou, kam se poděly po roce 1807 zbytky tohoto archivu, zabýval se tehdejší ředitel německého říšského dvor. archivu ve Vídni svob. pán Kalkhof ve zvláštní verbální notě, nebyl však s to, aby podal uspokojivou odpověď. Místoředitel vídeň. státního archivu Chmel v promemoriu z 28. května 1849 vyslovil jen domněnku, že tyto zbytky po prodeji budovy v r. 1807 přišly možná do stoupy.¹³²⁾

Dle výpovědi registrátora Hochhause zbyly prý v Praze po poslední větší extradici r. 1773 především pergamenové listiny. Z výše zmíněné konsignace Rubnerovy víme dále, že se mezi archiváliemi, určenými Rosenthalem k extradici do vídeň. domácího archivu, nalézal též originál zakládací listiny pro karlštejské děkanství vydané Karlem IV. 27. března 1357.¹³³⁾ Leč archiválii vyznačených Rubnerem v oné konsignaci neobdržel, jak již svrchu řečeno, r. 1750 a později domácí archiv bezprostředně. Zmíněná zakládací listina karlštejského děkanství zůstala i napotom zajiště v Praze. Jest zajímavé, že je tou dobou v pražském archivu místodržitelství.¹³⁴⁾ Není tudíž zcela bezdůvodnou domněnka, že se zbytky pražského archivu říšského dostaly do českého archivu guberniálního.

¹³²⁾ Kurrentakten« vid. st. archivu čís. 144 ex 1849.

¹³³⁾ Viz výše str. 218. poznám. 125.

¹³⁴⁾ Teige, Listiny děkanství karlštejského z let 1322—1625; Věstník král. české společnosti nauk, třída filosoficko-historická 1906, str. 16 a násl.

VI.

Rosenthal v archivu Starého města Pražského, kapituly vyšehradské, řádu maltézského a kláštera broumovského. Extradice písemností archivu hrabat Kinských.

Z místních archivů prozkoumal Rosenthal nejprve archiv Starého města Pražského, kde však nenalezl než spořádané listiny a privilegia, předložené před nedávnem císařovně k potvrzení (konfirmaci). Starší listiny, mezi kterými tušil větší kořist pro svůj účel, byly v naprostém nepořádku. Tehdejší purkmistr Ferdinand Reissmann z Riesenberga byl, jak již výše řečeno, členem stavovských komissí pro vyšetřování listin korunního archivu, byl tedy dobře zasvěcen v úmysly Rosenthalovy, i slíbil, že dá neprodleně vyhledati všechny listiny a privilegia Starého Města, že je dá spořádati a vydá prý je jakož i vše, co má význam pro celé království.

Potom vyhledal Rosenthal archiv kollegiální kapituly vyšehradské, »jejíž probošti bývali ode dávna po čtyři bezmála století až do časů Ladislava Pohrobka perpetui cancellarii regni Bohemiae«. Již zemský místopisár Löw z Erlsfeldu v relaci z r. 1710 upozornil důrazně na tento archiv a doložil, že v něm viděl originály listin velikého významu pro České království. Děkan von Berghauer, který tehdy teprv krátce spravoval archiv velmi nespořádaný, nemohl sice vydati Rosenthalovi listin, jakých si přál, slíbil však ochotně, že je vydá, jakmile na ně přijde.

Pokud stačil krátký čas, vypátral a sebral Rosenthal v archivu vyšehradském, jakož i v archivech řádu Maltézského a kláštera Broumovského, sahajících do minulosti dále než archiv korunní, hojně zpráv doplňujících kusé, avšak nezbytné znalosti k českým dějinám iuris publici et rei diplomaticae.

Brzy po zřízení tajného archivu domácího projevila rodina hrabat Kinských ochotu, že mu odevzdá »státní písemnosti«, jež byly v jejím držení, t. j. listiny vzešlé hlavně z politické činnosti vynikajícího státníka císaře Leopolda I. hr. Frant. Oldř. Kinského. Jak nevšední úlohu hrála rodina Kinských koncem 17. a v první polovině 18. století v státní byrokracii, je patrné z toho,

že za jediné půlstoletí neméně než 4 členové rodiny Kinských byli instalováni za nejvyšší kancléře království Českého.¹³⁵⁾

Čekalo se, že příklad rodiny Kinských dojde následování také u jiných rodin šlechtických z úřední horlivosti («aus lobwürdigen Diensteifer») a že vydají své »in das Hausarchiv gehörigen Originalschriften« téhož rázu. Čekalo se tak tím spíše, poněvadž jim bylo dovoleno, aby si z listin těch »bez nebezpečnosti pro státní zájem« pořídily opisy jednak v upomínku na slávu předků jednak pro poučení potomstva.¹³⁶⁾

Rosenthal již r. 1751 sebral na výslovný rozkaz Marie Terenzie »staré státní písemnosti hrabat Kinských« věnované domácímu archivu, složil do beden a, poněvadž tehdy ještě domácí archiv neměl vlastních místností, uložil je prozatím v bytě direktoriálního dvorního rady Mikuláše hraběte Stelly v deposit jakožto poručníku hraběcí rodiny Kinských. Tam byly tyto spisy plných pět let; teprve po smrti hr. Mikuláše Stelly dne 28. prosince 1756 byly přeneseny do archivu domácího.

Rosenthal také potvrdil příjem těchto akt, zvaných »Acta Publica«, z pozůstalosti zesnulých hrabat Františka Oldřicha a Františka Ferdinanda Kinských:

- »1. Protocollum Vollmarianum Monasteriense . . . 3 Vol.
2. Instruktion für den Grafen Ulrich Kinsky, als kayserl. bevollmächtigten Abgesandten zu den Nimwegischen Friedenstraktaten, sammt Beylagen 2 Vol.
3. Acta Neomagensia 7 Vol.
4. Volumen Litterarum ad Aug. mum imp.: Leopoldum à Comite Ulrico Kinsky durante legatione Neomogensi datarum.
5. Correspondenz mit dem königl. schwedischen Gesandten Horn von an. 1693 bis 1696 1 Fasc.
6. Diarium privatum Ulrici comitis Kinsky . . . 2 Partes
7. Lettere del Cardinal Marazin 3 Vol.
8. Legatio Romana Franz. Ferd. comitis Kinsky . 3 Vol.
9. Hungar. Landtags-Acta von an. 1722, 1728 a 1729 3 Fasz.
10. Acta Lisoliana.«¹³⁷⁾

¹³⁵⁾ Frant. Old. hr. Kinský r. 1683, Václav Norbert Oktavian hr. Kinský r. 1700, Frant. Ferdinand hr. Kinský r. 1723 a Filip Josef hr. Kinský r. 1738.

¹³⁶⁾ Výklad Bartensteinův o zřízení dom. archivu z 18. list. 1753. »Kurrentakt« domácího, dvor. a státního archivu ve Vídni, Nro 37. ex 1753. Winter, na uv. m. str. 50.

¹³⁷⁾ »Kurrent-Akt« No 8 ex 1756.

Erv. Folkmann vyslovil ve svých dějinách rodiny Kinských¹³⁸⁾ mínění, že hrabě Frant. Oldřich krátce před smrtí své papíry spálil, a litoval této ztráty zejména v zájmu své práce o dějinách rodiny. Zdá se, že tomu tak nebylo. Že se papíry hr. Oldřicha nenalézají v rodinném archivu hrabat Kinských,¹³⁹⁾ toho příčinou je spíše, že byly svého času odevzdány domácímu archivu. Mimo jiné je tam zejména¹⁴⁰⁾ historicky zvláště cenný, podrobný denník hraběte Františka Oldřicha,¹⁴¹⁾ který nás výstižně poučuje o dvojím jeho posláni do Polska.¹⁴²⁾ V témž vídeňském archivu jsou ve fondu různé provenience nazvaném »Grosse Korrespondenz«¹⁴³⁾ uloženy četné koncepty dopisů psaných král. čes. nejvyšším kancléřem Františkem Oldřichem hr. Kinským císaři Leopoldovi z let 1684—1688 a 1692 a ještě v hojnějším počtu vlastnoruční listy císařovy jemu z let 1683—1692.

¹³⁸⁾ »Die gefürstete Linie des uralten und edlen Geschlechtes Kinsky«, 1861 str. 48.

¹³⁹⁾ R. 1907 (Kurr. Akt No 307) bylo z rodinného archivu Kinských domácímu, dvor. a státnímu archivu odevzdáno jako deposit 61 svazků a sešitů, 75 kartonů. R. 1922 rodina Kinských tento deposit vypověděla.

¹⁴⁰⁾ Viz výše čís. 6 v seznamu spisů hr. Kinských odevzdaných domácímu archivu.

¹⁴¹⁾ V kodexu (Böhmen) čís. 750 vídeň. dom., dv. a stát. archivu.

¹⁴²⁾ Na tomto denníku je v podstatě založeno líčení O. Redlicha v »Geschichte Oesterreichs« VI. sv., str. 89, pozn. 2.

¹⁴³⁾ fasc. 63/II.

VII.

Pátrání po chebských listinách, týkajících se leních a hraničních sporů. Umysl císařovny Marie Terezie, některé listiny odvézt z Chebu do Vídně. Úloha registranta Klausera prohlédnouti chebské archivy. Klauserova činnost pořadatelská a inventarisační v chebských archivech.

Již r. 1754 dostalo se Rosenthalovi vyzvání, aby vyhledal pro directorium in publicis et cameralibus a pro nejvyšší soudní dvůr všechny listiny, týkající se právního poměru města Chebu ke koruně české. Při tom měl si zvláště všimati listin, z nichž bylo by lze dovésti domnělou jeho neodlučitelnost. Leč Rosenthal zjistil, že mezi listinami korunního archivu převezeny z Prahy do Vídně není jediné z XIII. století, jmenovitě doby Přemysla Otakara II., jenž se přece psal »pánem Chebska«, která by se týkala Chebu. Ba, nebylo po nich stopy již ani v dřívějších stoletích, jak o tom jasně svědčí karlístejnské inventáře z let 1437, 1501 a 1598. I domníval se Rosenthal, že tyto jakož i mnohé jiné ztracené listiny české z doby Přemysla Otakara II. i dob předchozích, zavezl král Jan do Lucemburska, kde se, jak známo, často zdržoval. Mělo se tudíž prostřednictvím gubernia pátrati také v archivech lucemburských, aby se původní české listiny, pokud by se jaké našly, mohly odtamtud odvézt do Vídně.

Lenní a hraničné spory mezi Dolní Falcí a Bayreuthem podnítily r. 1760 znovu snahu po obhajobě souhrnu korunních práv popíraných sousedními státy. Pátralo se zase po chebských listinách, a to tam, kde se jich bylo lze načítati nejbezpečněji, totiž v archivech chebských. Z té příčiny navrhl hrabě Věžník, aby způsobilá osoba prozkoumala a pořádala v Chebu archiv městský i hradní. Císařovna si pak přála, aby se nejdříve stala dohoda s Rosenthalem o to, nemohly-li by některé spisy z Chebu býti dopraveny do Vídně. Prohlídka městského i hradního archivu chebského byla uložena zase registratoru Klauserovi, který měl k tomu potřebné znalosti, zejména »in rebus diplomaticis«, jak je byl znamenitě osvědčil již při zřizování místodržitelské a komorní registratury. Rosenthal, byv od gubernia dotázán o úsudek, vydal v té věci o osobnosti Klauserově i jeho schopnostech vysvědčení nej-

lepší. Jediné, co připomínal, bylo, aby si Klauser všiml hlavně oněch starších listin, které by mohly osvětliti otázku doposud ne dosti jasnou, totiž otázku dvojího získání Chebu ve dvou docela různých časových obdobích. Ostatně se prý ukáže z Klauserových seznamů chebských archiválií, nepatřila-li by snad tu i tam některá z chebských listin ke král. českým listinám korunním.

Dne 16. srpna r. 1760 odejel Klauser vskutku do Chebu, aby prohlédl a pořádal tamní archiv městský a hradní¹⁴⁴⁾ a aby nahlédl do tamního archivu rytířského jakož i jiných soukromých.¹⁴⁵⁾

Jakmile odevzdal svůj kreditiv úřadujícímu purkmistrovi, dal se od něho a některých radních uvésti do městského archivu, od něhož převzal klíče. Do archivu dal Klauser dopříviti také všechny listiny a spisy, které z něho byly vyňaty pro úřad, zvaný »Losungskammer«, poněvadž jich pro běžnou agendu nebylo již v registratuře potřebí. Poté počal zkoumati originály listin, a to podle instrukce nejdříve ty listiny, jež pocházely z dob, kdy byl Cheb ještě svobodným říšským městem. Z těch nalezlo se však toliko jediné privilegium Přemysla Otakara II. z r. 1266, poněvadž ostatní zničil obrovský požár r. 1270. Listiny z dob, kdy Cheb již náležel ke království Českému, sepsal Klauser ve zvláštní konsignaci,¹⁴⁶⁾ do jiného seznamu zapsal akta o král. hradě.¹⁴⁷⁾ Avšak na konsignaci lenních spisů všelijak roztroušených nemohl Klauser prozatím pomýšleti. Aby se předešlo zmatkům při pořádkání, bylo ponecháno staré archivní rozdělení a zřízeno toliko abecední rejstřík podobně jako při tajné direkt. registratuře ve

¹⁴⁴⁾ Siegel Karl, Die Kataloge des Egerer Stadtarchives, 1900, str. IV. píše, že ze starších dob nelze doložiti pokusu, aby sbírky městského archivu chebského byly pořádkány a inventarisovány, nehledíc ovšem k seznamům privilegií (vesměs ze starší doby, zhotovených zejména při odjezdu chebských posů k císařskému dvoru) a dvěma elenchům o věcech falcko-beureuthských a o aktech pro dějiny reformace. První pokus aspoň o částečné jeho pořádkání učinil velmi svědomitý městský úředník Vincenc Prokl. Srov. také Kürschner, Das Archiv der Stadt Eger (1869), str. 5.

¹⁴⁵⁾ Oester. Staatsarchiv für Inneres und Justiz IV I Eger B (Archiv), karta 1793 a 1794.

¹⁴⁶⁾ Příloha sub lit. A Klauserovy relace o chebských archivech vedle výtahu všech listin a zlatých bull chovaných v městském archivu chebském v originále. Nejstarší listina tohoto seznamu je od krále Přemysla Otakara II. a potvrzuje všechny milosti a svobody, kterých nabyli Chebané od císaře a římských králů ddo. Egrae, 1266 IIII. Non. Martii (čís. 1); nejmladší (čís. 189) instrumentum publicum, jímž se chebští stavové podvolili pragmatické sankci Karla VI. a ji přijali ddo. Egrae d. 23. Julii 1721.

¹⁴⁷⁾ Příloha lit. B. téže relace: »Consignation derer in dem Egerischen Stadtarchive befindlichen die königliche Burg zu Eger betreffenden Schriften und Acten.« Repertoria o aktech vztahujících se k tamnímu král. hradu ve skříních označených čísly 46, 47 a 48, Fasc. I—51.

Vídni a místodržitelké a komorní registratuře v Praze. Aby pak v budoucnosti byly spisy lépe zachovány pohromadě, pokládal Klauser za nezbytné, aby spojil archiv s registraturou od něho posud odloučenou a ze dvou různých repositorií učinil jedno.

Klauser postaral se též o to, aby po jeho odjezdu neuvázla pořadatelská práce v městském archivu chebském, zvláště třídění a sepisování aktů bayreuthských a falckých.¹⁴⁸⁾ Doporučil totiž, aby posavadní adjunkt Jiří Adam Otto, který se, jsa po deset let zemřelému městskému archiváři Schlechtovi vydatným pomocníkem, výborně v městském archivu vyznal, byl jmenován městským archivářem. Poněvadž pak jedinec nestačil na práci pořadatelskou, měl mu býti dále přikázán adjunkt Jan Eisenhof, který byl nápomocen již při zřizování repertorií a elenchů a také v právních otázkách věděl si rady. Každého čtvrt roku měl pak chebský městský archivář podávati »die Konsignationen der aufgefundenen, faszikulierten, registrierten und elenchisierten Schriften«, aby se zjistilo, jak archivní práce pokračují a co bylo nalezeno. Nad to zdálo se Klauserovi velmi užitečné, aby se každoročně nebo aspoň jednou za dvě léta někdo na útraty města¹⁴⁹⁾ vypravil na několik dní do Chebu, kdo by se přesvědčil, jak se šetří nařízení o »der Krone Böhme fürträgliche Archivverwaltung«.

Klauser pokusil se také vyšetřiti, proč se městský archiv chebský octl v nepořádku a zameziti, aby se tak příště nedělo. Podle jeho mínění zavinili tyto nepořádky nejvíce koncipisté, kteří ke svým podáním místo kopií přikládali originály. Odtud tak značné množství listin a spisů ztracených a nenalezených. Když pak se takovéto originální spisy, k aktům přiložené, do archivu skutečně vrátily, měly tolik rozličných signatur, že věru nesnadno bylo zjistiti, která z nich je rozhodující pro zařazení, neboť byly obvykle opatřovány běžnými čísly a písmeny došlých aktů. Zvláště však pokládal Klauser za nejvyšší nutné, aby z archivu nikdy nebyly vydávány originály zlatých bull a jiných privilegií. V případě potřeby měly býti extradovány jen opisy, »originály naproti tomu pod těžkou zodpovědností chovány jako svátost«. Bylo-li by kdy třeba nahlédnouti v originál, měl se koncipista nebo ten, kdo by toho potřeboval, dostaviti do archivu, nikdy však neměl býti originál z něho vydán. Kdyžby však některá vyšší instance požadovala zaslání originálu do Vídně, Prahy neb ke král. krajskému úřadu, měl podle mínění Klauserova archivář nebo registrátor vyhotoviti authentickou kopii, uložit ji na místo

¹⁴⁸⁾ Z bayreuthských aktů byly doposud sebrány 94 fascikly, z falckých 160.

¹⁴⁹⁾ Klauser se domníval, že nebudou převyšovati 50 tolarů.

originálu a poznamenati, kdy a kterým doprovodem byl originál vyžádán. Naproti tomu nemělo ani purkmistrovi, nadtož pak komukoli jinému z úřednictva býti dovoleno přehazovati archiv bez archiváře, který je zaň zodpověden. Klauser neústupně trval na tom, aby si měšťtí funkcionáři vše potřebné vyžadovali výhradně a jen od archiváře nebo registrátora, a to v místnostech archivních. Ti pak měli vyžádané věci zase uložit. Kdyžby však chtěla městská rada nahlédnouti do některého originálu, měl archivář osobně žádanou listinu odnésti do rady a po nahlédnutí okamžitě zase v archivu uložit na patřičné místo, aby takto zůstal archiv v pořádku a nic se z něho neztrácelo.

Klauser mínil, že »vynikající« archiv chebský se na převelikou újmu města i všeho království Českého octl v tak bídném stavu, poněvadž se nepřihlíželo ke schopnostem lidí, jimž svěřována správa archivu. Aby se tomu neb onomu dostalo platu archiváře neb registrátora, byly do archivu jmenovány osoby, které jakživy snad neměly pera v ruce, jak pak, aby co věděly o kancelářském zařízení, nebyly tedy také s to, aby spisy docházející do archivu a registratury zařazovaly do příslušných rubrik. Hlavní ztráty utrpěl prý městský archiv chebský, že městská rada zhusta důvěřovala více zahraničním cizincům než lidem domácím. Tak prý asi před devadesáti lety přijala tehdejší městská rada zahraničního advokáta Thomasa a svěřila mu spořádání archivu jakož i rozličné sporné věci se sousedy. Když však Thomas vyhledal nejdůležitější akta z městského archivu, utekl s nimi nena dále do markrabství Bayreuthského, kde se mu prý za zpronevěru dostalo ještě štědré odměny.

I navrhoval Klauser, aby pro případ, že by se uprázdnilo místo archiváře, nebyl jmenován nikdo jiný, než posavadní adjunkt, poněvadž prý se nejlépe vyzná v archivním pořádku, zařízení i manipulaci.

Archiv král. hradu poskytl pro Klauserovy účely velmi málo materiálu. Nenalezlo se tu jediné listiny v originále, která by pocházela od českého krále neb německého císaře. Akta, vvolňující na 300 fasciklů, týkala se ponejvíce rozepří hradních obyvatelů. Rubrik, předeepsaných pro pořádání archivu městského, nemohlo v tomto archivu býti užito. Jednotlivé fascikly byly jen opatřeny názvy a pořízen abecední index, aby snáze bylo lze jednotlivé spisy hledati.¹⁵⁰⁾ Klauser se domníval, že největší část ar-

¹⁵⁰⁾ Konsignaci všech spisů chebského hradního archivu připojil Klauser ke své hlavní relaci sub lit. E: »Repertorium über alle in kays. Egerische Burgrafen amtliche Archiv sich befindlichen Rescripte, Dokumenten und andere Schriften und Urkunden.« První fascikl obsahuje akta z let 1652, poslední (631) z r. 1755.

chiválií tohoto hradního archivu se ztratila při opětovných zástavách hradu rozličným osobám. Aby zbylé spisy byly již zachovány v naprostém bezpečí, navrhol, aby se hradní kaple, která byla téměř na spadnutí, adaptovala pro archiv na náklad chebského purkrabství.

Také do archivu komendy řádu křižovníků s červenou hvězdou se v Chebu Klausner dostal. Než nenalezl tam nijakých původních listin, poněvadž chebští křižovníci měli všechny své originály uloženy ve »špitále u mostu« v Praze. Co tu však bylo jinakého, dal zaznamenati ve zvláštní konsignaci.¹⁵¹⁾

V klášteře sv. Kláry v Chebu bylo sice několik originálů, leč Klausnerovi byly předloženy toliko jejich opisy. Originálů vůbec nespatriil.¹⁵²⁾

Prohlédnuv oba archivy chebské vydal se Klausner do Wildšteina k seniorovi něm. rytířského řádu panu z Trautenbergu, aby také prohlédl archiv řádový. Poněvadž byla tehdy obava před nepřátelským vpádem, byl archiv dopraven v bezpečí do koleje jesuitské. Leč Klausner ani tu nenalezl důležitých originálů.¹⁵³⁾ Asi před 16 léty byl řádový archiv povážlivě poškozen. Tehdy totiž řádový sekretář Klesel, nepohodnuv se s rytíři o plat, prchl s nejcennějšími listinami do území bayreuthského. Ve snaze, aby ztracené spisy zase dostal, německý řád uspokojil sice požadavky zmíněného Klesla, avšak ten nevrátil přece všeho, co odcizil, naopak, jak se Klausner domnívá, zadržel právě nejcennější dokumenty a vydal je straně protivné.

Mezi těmito odcizenými listinami byly pravděpodobně také asi 233 pergamenové listiny komturie německého řádu v Chebu, které se tou dobou chovají v ústředním archivu německého rytířského řádu ve Vídni.¹⁵⁴⁾ Tyto listiny byly roku 1859 nalezeny

¹⁵¹⁾ Příloha F Klausnerovy hlavní relace: »Consignatio privilegiorum et aliarum rerum commendam Egreensem concernentium.«

¹⁵²⁾ Lit. G »Consignation deren bey dem jungfräulichem Stift und Kloster Sanctae Clarae zu Eger befindlichen k. k. Privilegien«. Nejstarší tamní originál je darovací listina vsi Treunitze krále Přemysla Otakara II. z r. 1273, nejmladší (čís. 26) konfirmace privilegií císařovnou Marií Terezií z 9. března 1744. Po zrušení kláštera císařem Josefem dostaly se jeho listiny, jak známo, do pražské universitní knihovny a odtud v r. 1811 s ostatními listinami českých klášterů do vídeňského státního archivu.

¹⁵³⁾ »Konsignation deren in dem Ritterschaftlichem Archiv des Egerer Kreises befindliche Schriften« přiložena ke Klausnerově relaci sub lit. H. Má 147 čísel; o čís. 1 uvádí se zádušní kniha z Klinkhartu.

¹⁵⁴⁾ Nejstarší z nich pochází z r. 1268. Archiv německého řádu, přičleněný městskému archivu chebskému, má nejstarší listiny z roku 1317. Kürschner Fr. »Das Archiv der Stadt Eger«, 1869 str. 17.

v knihovně řádového gymnasia v Zeitz¹⁵⁵⁾ a odtud odevzdány provinciálnímu archivu v Magdeburce.¹⁵⁶⁾

R. 1874 byly pak tyto listiny u příležitosti větší výměny z Pruska do Rakouska odevzdány komendě německého řádu v Chebu. Ale z podnětu tehdejšího ředitele c. k. domácího, dvorního a státního archivu Arnetha byly však okamžitě vráceny archivu německého řádu rytířského.¹⁵⁷⁾

Koncem r. 1761 byla relace registrátora Klausnera o chebských archivech předložena Rosenthalovi nejen, aby o ní podal své dobré zdání, nýbrž především, aby se vyslovil, které z listin Klausnerem v chebských archivech zjištěných a zaznamenaných by bylo převézt do c. k. tainého domácího archivu ve Vídni.¹⁵⁸⁾ Zajisté z nich Rosenthal požadoval tehdy značný podíl. A vskutku se jich octla celá řada ve státním archivu vídeňském, jak svědčí jeho české zemské repertorium.¹⁵⁹⁾ Avšak přesného seznamu jich není ani v t. zv. »Kurrentakten« vídeň. státního archivu ani v příslušných aktech direktoriální registratury v archivech rakouského ministerstva vnitra a spravedlnosti.

V letech 1762—1764 pokračoval Klausner v prohlídce a pořádání chebských archivů. Sepsal zejména hojně repertorií o aktech v chebském archivu městském i řádovém, pokud se týkaly hranic a práv korunních. Tyto elenchy obsahují ponejvíce spisy, které jednají o hraničných sporech s Horní Falcí a neshodách mezi městem Chebem a klášteřem waldsaským.¹⁶⁰⁾

¹⁵⁵⁾ na Bílém Halštrovu v pruském vládním okrese Merseburském.

¹⁵⁶⁾ Rep. No. XXIV král. stát. archivu v Magdeburce.

¹⁵⁷⁾ Vídeň. státní archiv, Kurrentakten čís. 86/1874.

¹⁵⁸⁾ Vídeň. státní archiv, Kurrentakten čís. 2 ex 1760(!).

¹⁵⁹⁾ Rep. XII A No. 105, 169, 229, 425.

¹⁶⁰⁾ Rak. státní archiv min. vnitra a spravedlnosti: IV J Eger B (Karton 1975) 108 ex Febr. 176 a z 3. Aug. 1764, při tom je uloženo 25 sešitů konsignací falckých spisů chovaných v chebském měst. archivu (fasc. 1—22—6 chybí); karton 1976 konsignace IV. Par —26 tie 1764b) fasc. 67—99 souhrn spisů o markrab. bayreuthském (v kartoně 1973 jsou jejich konsignace z F 16—54, 64—66.

VIII.

Odvezení slezských archivů při postupu pruských vojsk roku 1740 a jejich uložení v archivu české dvorské kanceláře. Vydání slezských archiválií v důsledku provádění mírové smlouvy z 28. července roku 1742. Pozdější reklamacce. Listiny z archivu knížectví Břežského v státním archivu vídeňském.

Za pruského vpádu r. 1740 byly slezské vládní archivy dopravovány v bezpečí za hranice ohroženého území. Tak byl odeslán v listopadu toho roku archiv vratislavského královského vrchního úřadu. Leč akt tam nahromaděných bylo tolik, že nebylo lze odvéztí všech. Zvláště hojně bylo akt náboženských («Religionsakten»). Vždyť jen ona sama byla by naplnila několik velikých skříní a k jejich převezení bylo by bývalo potřeba alespoň dvou dopravních vozů. Aby se snad tato náboženská akta nedostala do rukou nepříteli, nařídil král, vrchní úřad ve Vratislavi, aby v kamnech budovy nejv. úřadu byly spáleny všechny nejvyšší reškripty došlé ve věcech náboženských, dále všechny správy nejvyššího úřadu posílané o týchž otázkách do Vídně, jakož i vůbec všechny expedované koncepty. To se také vskutku ve dvou dnech stalo. Ušetřen zůstal toliko hlavní náboženský protokol («Hauptreligionsprotokoll»), vedený při hlavní nábož. komisi od několika let v jednom foliantu; tehdy jej měl právě při sobě ředitel nejvyššího úřadu hrabě Schaffgotsch. Když už byl archiv vrchního úřadu za zemskými hranicemi a nepřátelské voje koncem roku 1740 vtrhly do Vratislavě, bylo nařízeno radnímu protokolistovi a kancipistovi král. vrchního úřadu Karlu Josefovi Salovi von Grossa, aby se vydal v poslední den v roce za temné noci do kapucínského kláštera u sv. Hedviky ve Vratislavi se všemi originálními reškripty, jež od nastoupení Marie Terezie došly král. vrchního úřadu, se všemi akty o tehdejšímu postupu nepřátelských vojsk, konečně s radním protokolem za rok 1740 a s výše zmíněným hlavním protokolem náboženským. Všechna tato akta ukryta v »postranním koutě« klášterní hrobky.¹⁶¹⁾

Při postupu pruských vojsk koncem r. 1740 byly vedle ar-

¹⁶¹⁾ Promemoria Saly von Grossa, přepis pořizený Rosenthalem v dom. dv. a st. archivu ve Vídni, »Kurrentakten« ad 5 ex 1757.

chivu král. úřadu odváženy též jiné archivy slezské, tak na př. vládní archiv knížectví Břežského a spojených s ním knížectví Lehnického a Vöhlavského. Také se podařilo dopravit za hranice archiv hlohovský a nejcennější spisy vládního archivu javornického.¹⁶²⁾ Deset vozů naplněných akty projelo prý tehdy Svídnickou branou vratislavskou a bylo prý na nich 37 beden a skříní a dva cestovní kufry.¹⁶³⁾ Zachráněné slezské archiválie byly nejprve dopraveny do tvrze Špilberku v Brně, později do archivu české dvorské kanceláře.¹⁶⁴⁾

V berlínské mírové smlouvě ze dne 28. července r. 1742 musila Marie Terezie článkem 10. slíbiti, že vydá Prusku všechny archiválie týkající se území jemu odstoupených, kdežto pruský král Friedrich měl vydati všechny listiny vratislavského vrchního úřadu i komory, pokud se týkaly Těšínska, Opavska a Krňovska.¹⁶⁵⁾

Dvor. dekretem z 12. srpna 1743 byl dvorní rada při české dvorské kanceláři v. Komergansky pověřen, aby vydal slezské archivy zplnomocněnému pruskému komisaři. A vskutku byly tyto archiválie dne 16. srpna téhož roku vydány pruskému legačnímu radovi Křištofu Jindřichovi šl. z Ammonu. Celkem podle znění jejich seznamu vydáno: »53 Verschläge, als nämlich 9 unter der Rubrique Oberamtliche Akten, 9 unter der Rubrique Rectification, 13 unter der Rubrique Brieg, 5 unter der Rubrique Wollau, 4 unter der Rubrique Glogau, 13 unter der Rubrique Jauer.«¹⁶⁶⁾ Poněvadž pak času k odevzdání archiválií bylo na mále, nemohly již býti bedny otevřeny a zjištěn jejich obsah. Proto nebyly tehdy vydány Prusům všechny archiválie, které vyvezeny byly ze Slezska před pruskou okupací. Nebylyť tehdy odvezeny skoro žádné listiny a akta, nýbrž skoro výhradně jen registraturní knihy a úřední protokolly.¹⁶⁷⁾ Docházelo tudíž i později k reklamačním

¹⁶²⁾ Bruno Krusch, Geschichte des Staatsarchivs zu Bresslau 1908. (Mitteilungen der kgl. preuss. Archivverwaltung, seš. 11) str. 133.

¹⁶³⁾ 22 bedny obsahovaly akta nejv. úřadu. Krusch, na uv. m.

¹⁶⁴⁾ 4 až 5 vozů s nejdůležitějšími a nejcennějšími spisy vládního archivu břežského dostaly prý se za úředního dozoru do Komárna v Uhrách. Krusch, na uv. m. Naproti tomu píše vládní rada Tschoppe v dopise ze dne 28. dubna 1821 (Mitteil. der preuss. Archivverwaltung, seš. 7 1904, str. 28) státnímu kancléři von Hardenbergovi o starých slezských archiváliích, že prý, když se r. 1740 blížil Friedrich I., byly na 60(!) vozech zachráněny do Olomouce(!).

¹⁶⁵⁾ Wenk, F. A. W. Codex iuris gentium aevi recentissimi I., str. 739.

¹⁶⁶⁾ Orig. potvrzení legačního rady Ammona dostalo se z archivu čes. dv. kanceláře (viz výše zmíněnou konsignaci sub č. 28) do domácího archivu (Archivsbehelf XII A).

¹⁶⁷⁾ viz Krusch, na uv. m. str. 136.

jednáním o nedodaných archiváliích.¹⁶⁸) Nepomýšlelo se však vůbec vydati akt o pruském Slezsku, vzešlých z úřední činnosti čes. dv. kanceláře, a to jejího slezského oddělení.

Již Rosenthal poukázal¹⁶⁹) ve svých »Ohnmassgebigen Reflexiones die Einrichtung des k. k. geheimen Hausarchives betreffend« na »die bei Abtretung Schlesiens an Preussen und Uebergebung deren anhero salvierten schlesischen Schriften, zurückbehaltene verschiedene Originalurkunden«, které reklamoval pro domácí archiv. R. 1870 vidělo se řediteli státního archivu abbé Michalu Ignáci Schmidtovi nutným upozorniti znovu, že »bei der böhmisch-österreichischen Hofkanzlei beträchtliche Urkunden und zwar in Sonderheit mehrere die von dem Könige von Preussen nach dem Tode Karls VI. in Anspruch genommenen schlesischen Fürstentümer betreffend, vorhanden sein sollen, es aber nicht abzusehen ist, ob nicht dies überhaupt noch nicht ganz erschöpfte Materie auf eine oder die andere Weise einmal wieder rege gemacht werden könnte.«¹⁷⁰)

V budoucnosti také vskutku došlo na vydání těchto slezských akt domácímu archivu. Při té příležitosti dostala se tam z archivu býv. čes. dvor. kanceláře také skupina listin slezské provenience, která patřila k čes. dvor. kanceláři již od r. 1676.

R. 1675 po smrti posledního potomka knížat lehnických z rodu Piastova vévody Jiřího Viléma spadla knížectví Lehnické, Břežské a Olavské jako odumřelá léna na korunu Českou. O alodní jmění Jiřího Viléma, na které si činila nárok jeho matka vévodkyně Louisa, vznikl spor, vyrovnaný dohodou r. 1679. Aby se zjistilo toto jmění přiřčené vévodkyni, byly v březnu a dubnu r. 1676 poslány do Vídně české dvorské kanceláři přčetné listiny z kanceláře a archivu knížectví Břežského.¹⁷¹) Tyto listiny se nevrátily již do Slezska nikdy.¹⁷²) Zůstaly v archivu české dvorské kanceláře až do té doby, kdy byly extradovány domácímu, dvor. a státnímu archivu.¹⁷³)

¹⁶⁸) Mitt. der preuss. Archivverwaltung seš. 7, str. 28.

¹⁶⁹) viz výše str. 190.

¹⁷⁰) Nota Schmidtova v dom., dv. a stát. archivu, Kurrent-Akten No. 4 ex 1780.

¹⁷¹) Kromě nich i dosti objemný sešit částečně vidimovaných listinných opisů ke XIV., XVI. a XVII. stol., obsahujících ponejvíce kupní smlouvy a dluhopisy; srovnaj inventář archivu c. k. ministerstva vnitra ve Vídni v oddělení rukopisném čís. 134 a také 35.

¹⁷²) Krusch, na uv. m., str. 147.

¹⁷³) Které listiny slezské provenience se dostaly z archivu čes. dvor. kanceláře do Vídně a tam vyznačeny v českém zem. repertoriu, vysvitne z tištěného inventáře korunního archivu v českém zemském archivu v Praze.

IX.

Listiny týkající se akcesního a submisního prohlášení sněmů zemí českých k pragmatické sankci z archivu české dvorské kanceláře přenesené do státního archivu ve Vídni. Spor o jejich archivní provenienci, a jich vydání republikou Rakouskou v důsledku provádění pražské archivní úmluvy z 18. května 1920. Původní úmysl doručiti nástupnické zákony stavům zemí českých prostřednictvím rakouské dvorské kanceláře. Posud nepovšimnuté spisy. Státoprávní význam. Jiné listiny a spisy z archivu české dvorské kanceláře odevzdané do státního archivu vídeňského.

Již ve svém prvním pamětním spise o zřízení tajného domácího archivu a jeho materiálu upozornil Rosenthal na registraturu bývalé české dvorské kanceláře.¹⁷⁴) Tak řečený archiv neboli »registratura publicorum« české dvorské kanceláře ve Vídni byl přikázán po zrušení tohoto úřadu registratuře direktoriální.¹⁷⁵)

Pokud jde o provenienci lze pohlížeti na archiv české dvorské kanceláře jako na pokračování archivu korunního. Tento archiv arci vzešel z činnosti staré královské české kanceláře, leč za Habsburků pozbýval vždy více praktické důležitosti¹⁷⁶) a od polovice 16. století neměl již vůbec přírůstků, takže se od této doby jeví jako výhradně středověký archiv. Pro polovinu 16. století je charakteristický přechod od listiny k aktu, i musel tedy archiv, který vznikl při české dvorské kanceláři ve Vídni, býti především archivem aktovým. Ovšem i v něm jako v starším korunním archivu byly ukládány listiny o právech dynastie. Vždyť v první polovici 18. st. právě jako v dobách předchozích neměli Habsburkové vedle archivu státního vlastního domácího archivu právě tak, jako dřívejší králové starších dynastií. Tak poukazuje Rosenthal ve svém spise z r. 1749 zvláště na prohlášení akcesní a submisní k pragmatické sankci sněmu českého, moravského a slezského, hrabství Kladského a kraje Chebského,¹⁷⁷) která vesměs byla uložena v archivu české dvorské kanceláře a která požadoval pro zakládání

¹⁷⁴) viz výše str. 193.

¹⁷⁵) t. j. registratuře direktoria in publicis et cameralibus.

¹⁷⁶) viz výše str. 176–178

¹⁷⁷) Jsou to listiny čís. 1934, 1935, 1936, 1937, 1938 a 1938½ čes. zem. repertoria XII A (Archivsbehelf 389), otištěny u Turby, Die Pragmatische Sanction, 1913 str. 113 a násl., 117 a násl., 120 a násl. a 125 a násl.

hlavní domácí archiv. Submissní prohlášení byla také skutečně tajnému domácímu archivu odevzdána, jak o tom svědčí specifikace Rosenthalova a druhého archiváře Freislebena.¹⁷⁸⁾

Podle úmluvy, sjednané dne 18. května 1920 v Praze mezi vládami republiky Československé a Rakouské, o provedení jednotlivých podmínek mírové smlouvy st.-germainské,¹⁷⁹⁾ zavázala se vláda rakouská v annexu I, odst. 2 nejen vydati všechny součásti české dvorské kanceláře z archivu bývalého vídeň. ministerstva vnitra, nýbrž prohlásila dokonce v odd. I., odstavci A sub b této úmluvy, že vydá československé vládě z archivů a registratur míst ústředních a dvorských, jakož i ze všech míst, která se v annexu I. této úmluvy výslovně připomínají, mimo jiné také »akta král. české dvorské kanceláře až do r. 1749, která byla přenesena do archivů jiných.«¹⁸⁰⁾

Je tedy rakouská vláda povinna vydati kromě »registratury publicorum« české dvorské kanceláře,¹⁸¹⁾ chované v archivu býv. ministerstva vnitra (österr. Staatsarchiv für Inneres und Justiz), rovněž registratury judičiální (registratura privatorum) a lenní

¹⁷⁸⁾ Rak. stát. archiv min. vnitra a spravedlnosti II B 1, stát. archiv B ex April 1754; domácí dvorský a státní archiv: Kurrentakten, fasc. I.

¹⁷⁹⁾ Vytištěna naposled v Časopise archivní školy I.

¹⁸⁰⁾ Zde patrně nedopatřením vypadlo slovo »listiny« před slovem »akta«, neboť je samozřejmo, že bylo úmyslem požadovati nejen akta, nýbrž i listiny. Toto ustanovení pražské úmluvy nemůže po právu býti vykládáno v nejužším slova smyslu, nelze přece tvrditi, že se vydání má týkati jen akt nikoli také listin.

¹⁸¹⁾ Obsahuje v podstatě akta po r. 1624, kdy byla česká dvorská kancelář přeložena do Vídně. Některá starší akta byla tam odeslána jako priora z české kancelářské registratury, která zůstala v Praze. Největší část této registratury byla tedy v Praze. O úmyslu dopravení také ji do Vídně viz výše. Bylo věru nemalým štěstím pro akta české dvorské kanceláře, že se nedostala do Vídně, neboť by tam dozajista doznala značných ztrát, uvážíme-li, jaké množství se dochovalo úředních knih v Praze (viz Čelakovský, O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kanceláří v Rozpravách král. čes. společnosti nauk, VII. řada III. svazek 1890 str. 134 a násl.), kdežto z úředních knih čes. dv. kanceláře ve Vídni až na malý zbytek z 18. stol. (protokoly judičiál. registratury čes. dv. kanceláře z l. 1709—1748) všechny propadly zkáze. Ale ještě v dobách Rosenthalových bylo zajisté hojně takových knih, at register majestátů, knih dekretů a patentů, at missivů, neboť si z nich Rosenthal pořídil mnoho výpisků (fasc. 99. abecedního rozdělení českých akt domácího, dvor. a státního archivu: Extractus ex repertorio u. Summarien der Maiestätssachen von anno 1611 bis 1618, Extract aus dem in Majestätssachen von anno 1612—1619, ex libro seu protokolle majestatum ab anno 1637 in Martio usque 1648; extractus ex libro registraturae, cui titulus Summarien der Missiven anno 1612, 1613, 1614, 1621, 1622, 1623, 1624; ex repertorio antiquo: Religionssachen; extractus ex protokollo missivarum 1625. Repertorium und Summarium der Missiven 1632, 1633, 1636, 1637, 1656; ex libro decretorum de anno 1621—1628.)

české dvorské kanceláře, které byly odevzdány nejvyššímu soudnímu dvoru hned po jeho zřízení r. 1749 a v době převratu uloženy do archivu býv. ministerstva vnitra. K tomu přistupují dále akta a listiny české dvorské kanceláře, které byly během času tajnému domácímu archivu postoupeny z registratury direktoriální resp. z registratury česko-rakouské dvorské kanceláře a tam zařazeny v rozličných kolekcích akt různé proveniencie. Tak na př. především do sbírky srovnané podle zemí Čech, Moravy a Slezska (všeobecné oddělení a abecední pořad) anebo do sbírek spořádaných podle hledisek věcných, jako akta válečná, náboženská a pod. Pokud to byly listiny, byly zařazeny buď do listinného oddělení českého buď všeobecného. Pozoruhodná byla by dále ještě akta, která byla z registratury české dvorské kanceláře připojena k registratuře kanceláře státní a později s ní se dostala do domácího, dvor. a státního archivu. Tak na př. zprávy českých kurfiřtských vyslanců v Řezně, jakož i relace vyslanců v Polsku z doby, kdy expedici do Polska obstarávala česká dvorská kancelář, a to její slezské oddělení. Konečně sem spadají také ta akta dvorské kanceláře, jež se během doby ocitla v archivu válečném, v archivu šlechtickém a v archivu ministerstva kultu a vyučování.

Praktické provedení dotyčných ustanovení pražské úmluvy znamená tedy úplně rekonstruovati povážlivě roztržštěnou registraturu tohoto úřadu. Tato rekonstrukce jest nutna nejen z hlediska archivního, a to jak po stránce praktické, tak theoretické (vědy archivní), nýbrž i předuležita pro české správní dějiny novější doby, neboť ona jedině může poskytnouti potřebnou látku pro žádoucí monografii o dějinách české dvorské kanceláře.

Ve smyslu pražské úmluvy byly od správy domácího dvorského a státního archivu ve Vídni vyžádány zmíněné již akcesy a submisce stavů zemí koruny České k pragmatické sankci, jakožto část registratury české dvorské kanceláře. Ale správa řečeného archivu odepřela je vydati s odůvodněním, že tyto dokumenty nepatří svou proveniencí české dvorské kanceláři a že prý se jich ustanovení pražské úmluvy z 18. května 1920 vůbec netýkají. Otázka o archivní provenienci těchto listin má zvláštní důležitost po stránce vědecké, jak archivní, tak ústavně-právní, budíž jí tedy věnována podrobnější úvaha.

Tajnému domácímu archivu byl r. 1753 odevzdán z direktoriální registratury vedle zmíněných listin o přistoupení stavů k pragmatické sankci též fascikl akt, která vesměs jednají o prohlášení pragmatické sankce v českých zemích.¹⁸²⁾ Zachoval se nám

¹⁸²⁾ Čís. 8 (»letzlichen ist ein fasciculus actorum mit Originalreferaten zu obigen Ausfertigungen gehörig vorhanden«) výše zmíněné konsignace.

seznam těchto akt v témže fasciklu obsažených z doby, kdy byl odevzdán státnímu archivu.¹⁸³⁾

Příslušná akta mohla také být zase vyhledána, ba podařilo se dokonce upravit celý fascikl tak, jak byl kdysi uspořádán v registratuře české dvorské kanceláře. Jsou to vesměs akta pocházející z běžné agendy tohoto úřadu a pro otázku promulgace nástupnických zákonů v českých zemích nesmírně cenná. Vychází z nich totiž zcela určitě na jevo, že listiny o přistoupení stavů k pragm. sankci nebyly uloženy v registratuře české dvorské kanceláře jen náhodou, nýbrž, vyšeďše z běžné její agendy, zůstaly podle svého určení v její registratuře.¹⁸⁴⁾

Rakouští archiváři ukazují zvláště na to, že pragmatická sankce byla základním zákonem bývalého státního celku; protokolem podepsaným dne 20. dubna 1713 a akcesy jednotlivých zemí vešel zákon ten jen právně v platnost. Všecky listiny, vyhotovené v této věci, mají prý tudíž tvořiti »organický celek« a nemohou prý být od sebe děleny právě tak, jako prý nelze oddělovati třeba sankčních listin o moderních zákonech od zákonného snesení parlamentů, anebo při státních smlouvách ratifikací a prohlášení od listin smluvních stran. Jest tedy prý podle bodu B pražské úmluvy pohlížeti na ně jako na podstatné součásti organického celku a tedy jako na společné archiválie bývalé říše.

Archivní příslušenství, o které v tomto případě výhradně běží, nemůže určovati poměr hlavního protokolu z 20. dubna 1713 k jednotlivým listinám akcesním, tedy právní stránka — princip obsahový; naopak archivní příslušnost určuje výhradně jen původ těchto listin z činnosti určitých úřadů, to jest princip archivní provenience. Jednotlivé skupiny těchto akcesů vznikly činností rozličných úřadů a princip archivní provenience jedině charakterisuje jejich rozdílný původ, svědčící o státoprávních rozdílech tehdejší doby. Při jejich soustředění unikají však zajímavé státoprávní a ústavní právní poměry, za kterých vznikly jednotlivé skupiny akcesních listin. Nemůže tedy být pochybností, že mnohem vědecktější bude rozdělení těchto listin podle jejich provenience úřední.¹⁸⁵⁾

¹⁸³⁾ Leží ve fasc. 103 českých akt (pořad abecední) domácího, dvor. a státního archivu ve Vídni.

¹⁸⁴⁾ Podivnou náhodou ušla tato akta Turbovi, který ve svém posledním díle o pragmatické sankci »Die Grundlagen der Pragmatischen Sanktion« (posud vyšly dva díly v Bernatzikových a Philippovichových »Wiener staatswissenschaftliche Studien« X. sv. 2. seš. a XI. sv. 1. seš. 1911 a 1912) věnoval zvláštní kapitolu (II. sv. str. 211 a násl.) zákonně záruce zemí pro pragmatickou sankci. Poněvadž jich Turba neměl po ruce, musel se omeziti jen na parafrasi znění listin akcesních.

¹⁸⁵⁾ Tím méně může být v tomto případě učiněna výjimka od striktního

Tvrdí-li se s rakouské strany, že by odloučení akcesních listin stavů zemí českých od akcesů stavů ostatních zemí »mělo v zápětí nejsmutnější následky«, a tím že »by bylo, když ne zne-možněno, tedy alespoň valně ztíženo nyní teprv proveditelné, zcela objektivní probádání problému pragmatické sankce, jež se opírá význačnou měrou o vnější kriteria listin,« mám za to, že jest tomu právě naopak. Odloučení českých akcesů od ostatních ne-bylo by »na škodu též historickému badání československému, naopak bylo by v zájmu tohoto badání. Budou-li vytrženy tyto akcesy z organické souvislosti s akty české dvorské kanceláře, »s nimiž jsou úzce spiaty«, nemohou již být hodnoceny v plném svém významu. Zájem vědy žádá toho, aby tyto akcesní listiny opět byly sloučeny s registraturou české dvorské kanceláře, z níž vyšly.

Bylo doposud nepovšimnuto, že původním úmyslem bylo do-ručiti nástupnické zákony stavům českých zemí rakouskou dvor-skou jakožto domácí kanceláři s úplným pominutím české dvorské kanceláře. Příslušnou instrukci o tom měla nejvyššímu pražskému purkrabí vydati rakouská dvorská kancelář a do Prahy měl se ode-brati císař. dvorní rada Jan Jiří von Buol, státní sekretář a tajný referendarius pro obojí Rakousy, aby tam vystupoval jako notář vybavený císařskou a arcivévodskou autoritou.¹⁸⁶⁾

Byl by pak přivezl s sebou instrukci pro nejvyššího purkrabí a byl by převzal akcesní listiny vydané stavy. Zkrátka, chtěli obejít českou dvorskou kancelář, která přece jediná byla oprávněna, aby uskutečnila garantování nástupnických zákonů stavy zemí koruny české. Vždyť při tom běželo o úpravu nástupnictví také na trůn český, a o tom jako domácí kancelář českého krále, jak se rozumí samo sebou, nemohla jednati než výhradně dvorská kancelář česká. Nemohla nikdy dovoliti, aby císař Karel VI., jakožto král český užíval »cizí« kanceláře v české věci »ma-ximi momenti«, za niž přece muselo být pokládáno prohlášení stavů zemí koruny České o nástupnickém řádu dynastie v Čechách panující.

požadavku principu archivní provenience, ježto samo Rakousko učinilo jej základní zásadou pro rozluku archivní. Srov. o tom Zibermayer, Das ober-österreichische Landesarchiv im Bilde der Entwicklung des heimatischen Schriftwesens (1921) str. 35: »dass auch in diesem Falle bei den Aktenauslieferungen das Provenienzprinzip gesiegt hat und Oesterreich von der drohenden Zerreissung und Aufteilung seiner zentralen Archive bewahrt bleibt, ist ein weithin leuchtender Beweis, dass die wissenschaftlichen Forderungen der Wiener Schule Weltgeltung erlangt haben.«

¹⁸⁶⁾ Také při renunciacích r. 1719 fungovali on a nejvyšší pražský purkrabí z Vrtby jako zastupitelé císařské moci.

Dne 17. září 1719 přednesl nejvyšší český kancléř hrabě Leopold Šlik proti tomu námitky císaři osobně a ukázal na nepřistojnost úmyslu pominouti král. českou dvorskou kancelář. Císař však setrval na svém a nedbal vývodů Šlikových. Dne 18. září 1719 psal¹⁸⁷⁾ nejvyššímu českému kancléři, že si věc rozmyslel a nemůže se rozhodnouti jinak, než aby ji obstarala dvorská kancelář rakouská a »die Expedition oder besser zu sagen Instruktion an den obristen Burggrafen in diesem Falle durch die Hofkanzlei gehe, welche dies ganz negotium principaliter auf meinen Befehl geführt hat. Sehe auch nicht, dass dies der Kanzlei präjudiziere, indem dies nicht das particulare bohemicum, sondern all mein teutsch und völlige Erblande betrifft.«

Na konec však císař celou věc přece jen znovu jinak rozvážil a dospěl k poznání, že by opomenutí české dvorské kanceláře v tomto případě bylo hrubým porušením »zvyklostí a zřízení zemského«, a že by naprosto nebylo s to, aby deklarace nástupnických zákonů vešly v právní platnost v zemích českých, jakožto veřejné právo (ius publicum).

Dne 19. ledna 1720 předložila rakouská tajná dvorská kancelář královské dvorské kanceláři české doslovné znění všech listin o primogenituře Habsburského domu od r. 1621 do r. 1719. K tomu bylo připojeno, že císař žádá od stavů svých království a zemí, aby přijali a za zákon podle zvyku a řádu každé země vyhlásili tyto dispoice o zajištění nástupnictví na trůně a nerozlučné jednotě zemí; neboť v tom prý spočívá blaho zemí a národů. Česká dvorská kancelář byla tudíž rakouskou požádána, aby v té věci zařídila vše, co by odpovídalo úmyslům císařovým.¹⁸⁸⁾

Jsmo o tom zpraveni zvláštní náhodou, jak česká dvorská kancelář přijala tento dekret od tajné dvorské kanceláře rakouské. Mezi jejími akty o zárukách pragmatické sankce jsou zajímavé poznámky pořizené rukou českého dvorního rady Freyenfelsa, které, jak se zdá, podávají názory a úvahy, jak asi byly tlumočeny v radě (consilium regium bohemicum) české dvorské kanceláře, jež rokovala o tomto dekretě kanceláře rakouské.¹⁸⁹⁾

¹⁸⁷⁾ Freyenfels si patrně vše buď hned nebo bezprostředně po konferenci zaznamenal pro referát císaři.

¹⁸⁸⁾ Kopie vlastnoručního listu císařova uložena v domácím, dvor. a státním archivu ve Vídni, Böhmen, akta, fasc. 34.

¹⁸⁹⁾ Originál dekretu rak. dvorské kanceláře je uložen v často již zmíněných aktech akcesních české dvorské kanceláře. Téhož dne byly oznámeny tyto »domácí řády« se stejnou žádostí uherské a sedmihradské dvorské kanceláři, dále španělské a nizozemské radě. Srov. jejich intimáty v »Staats- und Extraordinarium Protokoll de anno 1720«, fol. 307 a násl. tajné rak. dvor. kanceláře ve státním archivu vídeňském.

Podle nich protestovala tehdy česká dvorská kancelář velmi rozhodně proti tomu, aby iniciativa vycházela od rak. dvorské kanceláře tam, kde jde o dynastii v Čechách panující. Vždyť prý je to kancelář cizí (extranea cancellaria) a v pořadu je za dvorskou kanceláří českou (inferior cancellaria). Požadovala, aby král sám »vivo vocis oraculo« udělil nejvyššímu českému kancléři v té věci příslušné rozkazy, dovolávajíc se při tom privilegia de non evocando ad extranea fora.¹⁹⁰⁾

Ukazovala na smutné konce, kterých by se dočkala česká dvorská kancelář ochromením své kompetence ve věci garancí následnictví, kdyby se o tom dověděli stavové českých zemí. Aby se stalo po právu skutečným poměrům, bylo ustanoveno: »notetur in protocollo et a dorso insinuati [rak. dv. kanceláře], quod hoc non factum propter hoc insinuat, sed ad speciale mandatum caesaris cancellariae datum.«

Pokud protestu české dvorské kanceláře bylo vyhověno, není bohužel z akt patrno. Neboť v příslušné »alleruntertänigste Vorstellung über die in die kgl. böheimbischen Erbländer zu bringen kommende alleruntertänigste Sanctionum Regis Successarium« přirozeně není zmínky o námitkách české kanceláře.¹⁹¹⁾

Vskutku také provedla česká dvorská kancelář celou akci o zemskou zákonnou garancii stavů českých zemí výhradně sama od počátku až do konce. Nakázala král. místodržitelství v Praze a král. tribunálu na Moravě, aby publikovaly zaslané jim »Patente zur Ausschreibung einer besonderen Tagfahrt zur Anhörung des Vortrages wegen der Successionssache im Erzhause Oesterreich bei dem noch offen stehenden Landtag.« Rovněž tak nařídila král. vrchnímu úřadu ve Vratislavi svolati knížecí sjezd, od něhož žádala dobré zdání o ostatních modalitách. Z české dvorské kanceláře dostalo se instrukce také nejvyššímu purkrabí v král. Českém, pak nejvyššímu zemskému sudí na Moravě,¹⁹²⁾ obojí z 30.

¹⁹⁰⁾ Srov. naproti tomu, co o tajné dvor. kanceláři rakouské praví Biedermann, Geschichte der oesterreichischen Gesamtstaatsidee 1526 bis 1804 II. Abt. (1705—1740) 1889, líčí-li ji jako kancelář společnou všem zemím monarchovým »der durch sie insbesondere zu den Ländern sprach, welchen er noch eine gewisse Selbstständigkeit zugestand«. Redlich, Geschichte Oesterreichs in der Zeit Kaiser Leopolds I. VI. Bd. 1921 str. 20 praví, že česká dvorská kancelář jednala bezprostředně a ve veřejném posláni byla postavena na roveň druhým úřadům centrálním.

¹⁹¹⁾ Koncept psaný vlastnoručně dvorním radou Freyenfelsem stejně jako originál ze dne 8. května 1720 (recepti d. 13. Junii), podepsaný nejvyšším českým kancléřem Leopoldem hr. Šlikem a čes. kancléřem Frant. Ferd. hr. Kinským, dále čes. dvor. rady Janem Křištofem Proskauerem z Freyenfelsu a Janem Ant. z Widmannů s »placetem« Karla VI. viz na uv. m.

¹⁹²⁾ hraběti Althanovi, který měl místo zemského hejtmana hr. Kounice předložiti successní návrh příštímu sněmu svolanému na den 17. října.

září 1720 a král. nejvyššímu úřadu ve Slezsku ze dne 12. října 1720, která »von der vorigen und jetzigen kais. Majestät festgestellte und erklärte Successionswerk im Erzhaue Oesterreich an die Stände bringen sollen und wie die Stände den Access und die Submission darauf zu tun haben werden.« Návrhy k akcesním předlohám stavů byly zaslány české dvorské kanceláři 16. resp. 17. a 25. října 1720 a po schválení jejím prostřednictvím zase vráceny příslušným zemským úřadům k vyřízení. Také passus o garancích nástupnického řádu v úpravě, ve které měl být pojat do příslušných zemských snesení, byl stanoven českou dvorskou kanceláří. Dne 8. listopadu r. 1720 připojil nejvyšší purkrabí ke své zprávě o vyhlášení sukcesních zákonů jeden ze dvou exemplářů akcesních listin¹⁹³⁾ českých stavů »zu Handen der böhmischen Hofkanzlei«. Také královský tribunál na Moravě a král. nejvyšší úřad ve Slezsku zaslaly předlohy svých stavů české dvorské kanceláři. Tato potvrdila sice nejvyššímu purkrabí dne 17. prosince 1720 příjem zaslanych listin, avšak poslala je zase zpět, poněvadž v nich objevila písařskou chybu. Nejvyšší purkrabí hr. z Vrtby vyhotovil tedy exemplář nový a poslal do Vídně.

Jako celá akce o zárukách nástupnictví v českých zemích byla provedena prostřednictvím české dvorské kanceláře, tak i královský reskript zakončující celé sukcesní jednání, kterým císař akcesní a submissní zákony potvrzoval a který v hodnosti českého krále posílal nejvyššímu purkrabí, a zároveň in simili zemskému hejtmanovi moravskému i nejvyššímu úřadu ve Slezsku, byl dodán české dvorské kanceláři.¹⁹⁴⁾

Z toho, co bylo právě řečeno, vysvítá zcela nepochybně, že se nedostaly akcesní listiny stavů českých zemí k pragmatické sankci do registry české dvorské kanceláře jen náhodou, nýbrž že bez výjimky vzešly z úřední činnosti této kanceláře. Jinými slovy řečeno: svou provenienci náležejí podle moderních názorů archivní vědy registratuře české dvorské kanceláře jakožto organickému archivnímu fondu tohoto úřadu. Řečené listiny byly od české dvorské kanceláře přijaty služebně a měly také u tohoto úřadu počte svého určení být zachovány. Uvážíme-li, jak dovedla česká dvorská kancelář důrazně obhájit své ústavně-právní postavení, nemů-

¹⁹³⁾ Druhý exemplář odevzdán do Svato-Václavského »repositorium secretum«, když byl přepsán do pergamenových knih král. zemských desk českých.

¹⁹⁴⁾ Dne 6. března 1721 vyzvala česká dvorská kancelář také král. úřady hrabství Kladského a kraje Zateckého, aby daly vyhotoviti podobné listiny od stavů kladských resp. chebských a připojily je k listinám stavů českých. Všecka akta svrchu uvedená jsou obsažena v často zmíněném mnou rekonstruovaném fasciklu české dvorské kanceláře »Pragmatische Sanktion«.

žeme být v pochybnostech, že úmyslně chtělo se tomu, aby listiny o zárukách následnictví dynastie v Čechách panující, vydané císaři Karlu VI., jakožto českému králi, byly ponechány v registratuře toho úřadu, který měl císař k ruce v hodnosti českého krále, a nikde jinde. Jinaké jednání byl by jistě následoval protest neméně obrněný, než jaký se dvakráte v této věci ozval z české dvorské kanceláře. Vždyť ostatně právě Karel VI. zabýval se, jak jsme již svrchu poznali, myšlenkou, aby se »český státní archiv rozvíjel dále při české dvorské kanceláři.¹⁹⁵⁾

Proti tomu tvrdí správa státního archivu, že »není podle způsobu doručení sporu o tom, že konečně určení všech těchto listin jest jedno a totéž, totiž uschování v ústředí (beim Gesamthause).« Podle svého účelu byly prý tedy všechny listiny o přistoupení stavů k následnictví, určené císaři Karlu VI. jakožto hlavě rodu Habsburského, uloženy pohromadě. Poněvadž pak v době, kdy tyto listiny došly, nebylo ještě pro tento účel vhodného úřadu jednotného, byly prý přikázány prozatím jednotlivým úřadům zemským; jakmile však bylo zřízeno ústředí — domácí, dvorský a státní archiv — byly prý ihned uloženy v něm. »Kdyby byl existoval již r. 1720 domácí archiv«, tvrdí se se strany rakouské, »byly by prý se listiny o přistoupení k pragmatické sankci bývaly hned odevzdaly tam.« Uložení řečených listin v registratuře české dvorské kanceláře bylo prý tedy jen dočasnou, přechodnou epizodou a opatřením z nouze. Uschování to netýká se prý provenienční příslušnosti k archivním fondům přejímajícího úřadu. Rozhodujícím je prý určení archivního aktu.

Tyto akcesní listiny neplatily však naprosto celému panovníckému rodu jako takovému, nýbrž souhlasně s tehdejšími státoprávními poměry toliko králi českému. Uznáváje to, císař Karel VI., jak jsme uvedli již svrchu, přijal a ratifikoval tyto listiny jako král český. Nejpádňější důkaz, že na věc záruk stavů zemí koruny české o nástupnictví nehledělo se pouze jako na společnou věc celého panovníckého domu, nýbrž jako na věc týkající se výhradně království Českého, a to nástupnického řádu dynastie tam panující, je v tom, že česká dvorská kancelář s důrazem reklamovala pro sebe vyřízení nástupnické otázky ve svých zemích a svému stanovisku také zjednala průchod. V případě opačném, kdyby se byl totiž zdařil rakouské dvorské kanceláři centralistický záměr, byla by se vskutku stala promulgace pragmatické sankce v českých zemích vpravdě jen společnou věcí Habsburského domu; neboť tehdy byla by jí vyhlásila rakouská kancelář dvorská s pomínutím nejvyššího úřadu království Českého. Jistě byly by pak

¹⁹⁵⁾ viz výše str. 176.

akcesní listiny přišly v opatrování »tajné státní registratuře«, jak se říkalo registratuře rakouské dvorské kanceláře. Avšak jejich uložení v registratuře české dvorské kanceláře svědčí právě o jejich provenienční příslušnosti k fondům tohoto úřadu. Pro určení provenience těchto listin rozhodující jsou zajisté úřady z doby jejich vzniku a nikoli úřady později zřízené. Dokonce pak nemohou v té příčině rozhodovati úřady, které vznikly teprve v důsledcích dalekosáhlých státoprávních převratů. Nemohlo tedy na provenienci akcesních listin měniti nic, že teprv asi 30 let po jejich zařazení do registratury české dvorské kanceláře byl zřízen »tajný domácí archiv.« Ústřední archiv byl »dílem centralismu« a je nesporně v souvislosti se státoprávními proměnami z r. 1749, kterému padla za obět česká dvorská kancelář, tento nejzřetelnější výraz státní samostatnosti zemí koruny České.

S hlediska archivní vědy třeba posuzovati odevzdání akcesních listin stavů českých zemí z registratury české dvorské kanceláře do tajného domácího archivu právě tak, jako extradici přečetných listin z českého korunního archivu do archivu domácího. Vůbec všechny listiny o panovnickém domu a o státě, které Rosenthal sebral na základě instrukce ze dne 13. září r. 1749 pro domácí archiv z různých archivů a registratur, nejeví se svou archivní proveniencí organickým archivním celkem (fondem), nýbrž nahodilou snůškou různorodých dokumentů.

O původním rázu založení archivu r. 1749 pronášejí nejnověji rakouští archiváři úsudky odchylné od toho, který byl uveden svrchu. R. 1749 byl prý v souhlase s dekretem ze dne 13. září toho roku zřízen domácí archiv jakožto ústřední ukládací úřad pro listiny, jejichž ráz je ve zmíněném dekretu určen podrobněji. To prý byl původní účel tohoto archivu, kterému prý se teprve později dostalo charakteru vědeckého archivního depôtu. V této své původní povaze přijal pro domácí archiv hned po svém vzniku řadu listin, které byly tehdy rozptýleny na rozličných místech. Ale také prý v pozdějších dobách byly podle svého určení do domácího archivu odvedeny četné nově vyhotovené listiny rázu označeného dekretem ze dne 13. září 1749, které původně docházely do úřadů jiných. Tak prý byly až do převratu zasílány domácím dvornímu a státnímu archivu na př. státní smlouvy, rodinné listiny a p. hned, jakmile se jim dostalo příslušného označení úřadem, do kterého došly, kdežto ostatní spisový materiál vzešlý z činnosti těchto úřadů zůstal v jejich registraturách. Třeba prý tudíž hleděti na listiny, vydané státnímu archivu podle dekretu z 13. září 1749, nikoli jako na archiválie odevzdané pouze k uschování, nýbrž jako na došlé spisy, které mu podle svého určení přímo náležely. K nim prý patří

také *sanctiones pragmaticae*, které se v bodě 2 téhož dekretu uvádějí výslovně.

Listiny, získané takovýmto způsobem pro nově zřízený domácí archiv, nerepresentovaly archiv v tom slova smyslu, jak jej všeobecně uznávají názory archivní vědy. Nebyly produktem organické činnosti správní. Vzešly naopak z činnosti úřadů nejrozličnějších. Rosenthal sebral tyto listiny z celé řady nejrozmanitějších archivů, vytrhl je z jejich organické souvislosti a sestavil z nich tak sbírku starých dokumentů zcela nahodile, třeba podle určitého hlediska a za určitým cílem. Čeho se tehdy dopustil Rosenthal, musí ze stanoviska moderní vědy archivní býti zcela rozhodně odsouzeno a navrácení těchto extradicií, jak stanovila pražská úmluva o českých archiváliích, není než splacením starého dluhu, kterým vídeňské archivy jsou povinny archivní vědě.

To budíž zdůrazněno proti domněnce, jakoby listiny, o kterých je řeč, patřily k fondům domácího archivu svou proveniencí. O akcesních listinách zemských sněmů koruny České nemůže se zrovna tak tvrditi, že patří svou proveniencí do domácího archivu, jako o listinách korunního archivu, které Rosenthal snesl do Vídně, prováděje dekret ze dne 13. září 1749. Žádný dekret nemůže »membra disiecta« rozmanitých archivů sloučiti v jedno těleso, právě proto, že není mezi nimi organické souvislosti.

Podle provenience nutno tedy pokládati všechny tyto různorodé listiny domácího archivu za archiválie odevzdané jen k uschování. Nikdy však »als Einlaufstücke, die bestimmungsgemäss in laufenden Geschäftsgang übernommen wurden.« Došlé akty, které tehdy do domácího archivu byly odevzdány z běžné jeho agendy, jest hledati bez výjimky v správních aktech, t. zv. »Verwaltungsakten («Kurrentakten») z té doby. Listiny, o něž jde, nemohou nikdy býti posuzovány »als ein Bestandteil des aus dem Geschäftsgange des Hausarchives erwachsenen Archivkörpers«, nýbrž zůstávají stále podstatnou částí registratury české dvorské kanceláře.

Kromě akcesních listin českých stavů k pragmatické sankci a příslušných aktů dvorské kanceláře dostaly se po smrti archiváře Purtschera do tajného archivu domácího z archivu čes. dvor. kanceláře mezi jinými listinami¹⁰⁶⁾ tři exempláře originálních listin

¹⁰⁶⁾ tak na př. originálem známé listiny vydané moravskými stavy za brněnského sněmování dne 19. února 1437, která upravovala právo nástupnické (58), otiskl Kameniček v Archivu Českém X. sv. str. 254 c. XI podle kopie ze sbírky Bočkovy v zemském archivu moravském, Archivsbehef XII A. No 1293; zástavním listem císaře Rudolfa II. stavům knížectví Svidnického a Javornického o kanceláři těchto zemí ze dne 14. března 1602 (20), tamže No 1813; dvěma odevzdávacími listinami hrabství Kladského danými Ferdinandem II. arcivévodovi Karlovi ddo. 12. května a 19. října 1623

o konfederaci »nekatolických povstalců« v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Horní a Dolní Lužici s povstalými stavy v Horních a Dolních Rakousích ze dne 16. srpna 1619,¹⁹⁷⁾ pak spojenecká smlouva zimního krále Friedricha Falckého s konfederovanými stavy Čech, Moravy, Slezska, Dolní a Horní Lužice a Dolních a Horních Rakous s Bethlenem Gaborem ddo. v Bratislavě (Prešpurku) 15. ledna 1620¹⁹⁸⁾ a listiny, kterými se Prusko odříká všech nároků na státy Marie Terézie v důsledku mírové smlouvy mezi ní a králem pruským ze dne 28. července 1742.¹⁹⁹⁾

Z aktů byly při té příležitosti extradovány: 1 fascikl aktů české dvorské kanceláře o uspořádání českého korunního archivu Löwem z Erlsfeldu²⁰⁰⁾ a pak zvláště cenná korespondence Jindřicha Matesa hr. Thurna,²⁰¹⁾ kterou kapucínský kněz P. Gregor¹⁰ de la Fossa zaslal s doprovodem z Prahy císaři Ferdinandovi III. dne 18. července 1637.²⁰²⁾

(23), tamže 1882, 1883; prohlášením císaře Ferdinanda II. o darování panství Třeboňského synovi Ferdinandu III. ze dne 29. ledna 1631 (14), tamže No 1891 a konečně originální závěti poslední ovdovělé vévodkyně Lehnické, Břežské a Olavské, rozené kněžny Anhaltsko-serbištsko-fernburské ze dne 3. února 1680 (31); tamže No 1923.

¹⁹⁷⁾ Poznámka č. 21 konsign. uvedené na str. 248. Archivsbehelf XII A ab 1861, 1862 a ab 1682.

¹⁹⁸⁾ na uv. m. čís. 22 Archivsbehelf XII A čís. 1867, úplně otištěny Firnhabrem, Aktenstücke zur Aufhellung der ungarischen Geschichte des XVII. bis XVIII. Jahrhundert v Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, 28 sv. (1858) str. 453, čís. XXXI. Oesterreichische Staatsverträge (Fürstentum Siebenbürgen 1526—1690), prací Rodericha Goosa (1911) str. 487.

¹⁹⁹⁾ Čís. 18. řečené konsignace; první kus ddo. 1. července 1743 kromě jiných akt k němu příslušných celkem 12 kusů papírových, mezi nimi také potvrzení pruského legačního rady Ammona ze dne 16. srpna 1743 o převzetí akt prusko-slezských. Archivsbehelf XII A čís. 1944.

²⁰⁰⁾ Čís. 1 konsignace uvedené na str. 248. Tato akta jsou tou dobou mezi českými akty ve vídeň. domácím, dv. a státním archivu.

²⁰¹⁾ Halwich, Thurn-Valsassina v Allgem. Deutsche Biographie 39. sv. (1895) str. 70—92. O zbytku archivu hraběte Jindř. Matesa Thurna, po němž se pátralo marně, viz Konstantina Höhlbauma, Die Papiere des Grafen Heinrich Mathias von Thurn, v Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, vyd. Quiddem, roč. 1889 I. sv. str. 172 a násl. O rodinném archivu Thurnovském nejnověji pojednal Fr. Hrubý v ČČH roč. XXVIII (1922) str. 74 a násl., pokud se dostal do moravského zemského archivu.

²⁰²⁾ Josef Fiedler, Zur Geschichte Wallensteins v Jahrbuch für vaterländische Geschichte, I. roč. (1861) str. 193 a týž. Die Correspondenz des Pfalzgrafen Friedrich III. und seiner Gemahlin Elisabeth mit Mathias von Thurn v Archiv für Kunde oesterreichischer Geschichtsquellen XXXI. sv. (1864) str. 379. Část Thurnovy korespondence, o které je řeč, je ve fasc. 30 »velké korespondence« v státním archivu vídeň. Jsou to hlavně origi-

Nebudiž opomenuto povědět, že se tehdy z registratury české dvorské kanceláře dostalo domácímú archivu obohacení neobyčejně cenným rukopisem, totiž zprávou stavovských plnomocníků ze Slezska a Lužic vyslaných do Prahy r. 1616, aby urovnali spory o zvláštní kancelář slezsko-lužickou mezi stavy českými a knížaty a stavy slezskými.²⁰³⁾

nální dopisy jemu psané: od falckraběte Friedricha a jeho manželky Alžběty, od krále Kristiana dánského a jeho prince, od krále švédského Gustava Adolfa, od Bethlena Gábora, knížete sibiňského, od markraběte braniborského Kristiana Viléma, administrátora Magdeburku a Halberstadtu, od holštýnského vévody Friedricha, biskupa Verdenského a koadjutora bremského a halberstadtského, od markraběte badenského Jiří Friedricha a hraběte Arnošta Kazimíra nassavského z let 1625, 1626, 1627, 1628, 1630 a 1631, kromě toho koncepty různých vlastních listů Thurnových z rozličných let.

²⁰³⁾ Pak mezi stavy moravskými a slezskými o knížectví opavské s 16 přílohami (orig. a kop.) pap. XVII. 274 listů fol.

(1873) str. 79, čís. 200. O odporu českých stavů proti zřízení samostatné slezsko-lužické kanceláře se sídlem v Bratislavě srovnej Fellner-Kretschmayer, Die oesterreichische Zentralverwaltung I, 1, str. 186 a násl.

X.

České erbanuňky v archivu české dvorské kanceláře. Jejich postoupení státnímu archivu ve Vídni. Zavlečení českých státních smluv do Švédska, jejich navrácení do Prahy a převezení Rosenthalem do Vídně. Decentralisace ve vyřizování zahraničních věcí před zřízením státní kanceláře r. 1742. Diplomatický styk české dvorské kanceláře s Polskem. Kompaktáty sjednané mezi Čechy a Polskem. Jejich odevzdání do vídeňského státního archivu.

Brzy po zřízení tajného domácího archivu dal Rosenthal vyhledati v registratuře direktoria tak řečené »erbanuňky« (Erbeinungen), které dříve byly uloženy v archivu někdejší české dvorské kanceláře, aby také je dal přenést do nově zřízeného archivu domácího.²⁰⁴⁾

Tyto »erbanuňky«, zvané též kompaktáty, jsou skupina zvláštních státních smluv, zároveň též předchůdci dnešních smluv obchodních, spojeneckých a smluv o právní pomoci, které u nás v Čechách vešly v užívání dříve než ve státech jiných.²⁰⁵⁾ Český stát upravoval takovými smlouvami již v 14. a 15. století svoje vztahy k sousedním státům; většinou obsahují ujednání rozhodčí. Habsburkové pak jakožto králové čeští obnovovali tyto erbanuňky až daleko do 18. století.²⁰⁶⁾

Nejstarší erbanuňk mezi královstvím Českým a kurfirstvím Mohučským, sjednaný 20. srpna 1366 mezi císařem Karlem IV., českým králem Václavem, mohučským arcibiskupem Gerlachem a würzburským biskupem Albrechtem,²⁰⁷⁾ dále pak obnovení to-

²⁰⁴⁾ O výsledcích tohoto šetření poučuje nás »Consignation deren bei der k. k. geheimen Direktorialregistratur befindlichen Erbvereinungen«, uložená v českých aktech (abecední pořad, fasc. 107) domácího, dvorního a státního archivu.

²⁰⁵⁾ M. Stieber, České státní smlouvy I. v Knihovně sborníku věd právních a státních B) řada státovědecká č. XXII 1910 a týž, Die böhm. Staatsverträge des Mittelalters in den Forschungen zur inneren Geschichte Oesterreichs, vyd. A. Dopsch seš. 8. 1912.

²⁰⁶⁾ L. Bittner, Ein Schiedsgerichtsvertrag aus dem 17. Jahrhundert v Historische Blätter vyd. domácím dvor. a stát. archivem ve Vídni I. roč. 1921—22, str. 426 a násl. Tamže také zmínka o potřebě uveřejnění české erbanuňky a vydání o nich zvláštní monografie.

²⁰⁷⁾ Stieber, na uv. m. str. 290 čís. 216.

hoto »Erbbundnuss und Einung« jednak českým králem Zikmundem, jednak mohučským arcibiskupem Konrádem a würzburským biskupem Janem ddo. Norimberk, 21. srpna 1422²⁰⁸⁾ a králem Jiřím a mohučským arcibiskupem Adolfem z 15. dubna 1464²⁰⁹⁾ byly v archivu české dvorské kanceláře jen v opisech.²¹⁰⁾ Naproti tomu zachoval se tam originál, jímž obnovují císař Leopold I., jakožto král český a kurfiřt mohučský Jan Filip, jakožto biskup würzburský právě jmenované erbanuňky dne 9. července 1669 v Marienburce u Würzburka. Tento originál byl postoupen tajnému domácímu archivu zároveň s konceptem českého znění vyhotoveným v české dvorské kanceláři dne 26. července toho roku.²¹¹⁾

Z erbanuňků česko-falckých přenesl Rosenthal originál toho, jež král český sjednal s kurfiřtem falckým Ludvíkem dne 11. prosince 1509, do tajného archivu ve Vídni z českého korunního archivu v Praze.²¹²⁾ Z registratury české dvorské kanceláře dostal se do vídeňského tajného archivu,²¹³⁾ původní koncept obnovení tohoto erbanuňku ze dne 28. června 1595 ujednaného mezi Rudolfem II. na straně jedné a kurfiřtem falckým Friedrichem IV., s falckrabími Ottou Jindřichem Falcko-Sulzbašským a Friedrichem Falcko-Vohenstrauským na straně druhé.²¹⁴⁾

Se Sasy byla sjednána první česká vzájemná dohoda teprve za Habsburků dne 15. října 1546 králem Ferdinandem I. a vévodou Moricem Saským. O této smlouvě děje se zmínka v konvenci mezi Ferdinandem I. a vévodou Moricem, týkající se sporných věcí erbanuňkem nerozřešených, z 19. října 1546. Originál této konvence byl patrně s jinými česko-saskými smlouvami, o kterých bude hned promluveno níže, odcizen z registratury české dvorské kanceláře, pokud se z dob Rudolfa II. zachovala v Praze, ale počátkem XVIII. stol. nejvyšším hofmistrem království Českého hrabětem Nostitzem byl ze Švédska opět dopraven do Čech²¹⁵⁾ a

²⁰⁸⁾ Stieber, na uv. m. str. 320 čís. 292.

²⁰⁹⁾ Stieber, na uv. m. str. 334 čís. 324.

²¹⁰⁾ Rak. stát. archiv min. vnitra a spravedlnosti: Röm. Reich II. B 4.

²¹¹⁾ Čes. repertorium víd. stát. archivu (XII A) čís. 1918 ½.

²¹²⁾ Listina falckrabí v repert. XII A čís. 1537. Listina krále Vladislava je v mnich. říš. archivu (Oberpfalz 133/49). Stieber, na uv. m. str. 347 čís. 246.

²¹³⁾ Böhmen, Akten, abec. pořad, fasc. 8. Na vnitřní straně obalu napsal vlastní rukou tehdejší sekretář čes. dv. kanceláře Müllner z Mühlhausenu (viz o něm poznámku níže), že »diese Kopie so die rechte und original ist«, jak od císaře Rudolfa II. vyšla a byla vydána, »bei der Kanzlei behalten worden ist«.

²¹⁴⁾ Bittner, Chronol. Verzeichniss der österr. Staatsverträge I., str. 30. čís. 153; Lünig Reichsarchiv p. spec. I. 43.

²¹⁵⁾ viz výše str. 180.

připojen k fondu českého archivu korunního. Odtud pak dopravil Rosenthal do Vídně kromě řečené konvence²¹⁶⁾ také ještě tyto česko-saské erbanuňky a listiny jich se týkající:

1. Orig. plná moc vydaná saským vévodou Moricem a všemi stavy země Saské shromážděnými na sněmě ve Freiberce pro jejich poselstvo vyslané do Čech vyjednati nový erbanuňk ddo. Freiberg dne 11. října 1546.²¹⁷⁾

2. Originál plné moci saského kurfiřta Augusta pro poselstvo vyslané do Čech obnoviti dohodu s císařem Maxmiliánem II. ddo. Drážďany 10. června 1751.²¹⁸⁾

3. Originál listu saského kurfiřta Augusta o obnově úmluvy mezi Ferdinandem I. jakožto králem českým a Moricem Saským ze dne 15. října 1546 ddo. 10. července 1571.²¹⁹⁾

4. Obnovené ujednání kurfiřta Augusta s králem Rudolfem II. ddo. Drážďany, 20. dubna 1579.²²⁰⁾

5. Obnovovací listina o dědičné jednotě na věčné časy mezi Čechy a Sasy od kurfiřta Kristiana za sebe, bratry a strýce s králem Rudolfem II. a korunou Českou, ddo. 24. října 1587.²²¹⁾

Z erbanuňků království Českého s Franky a Würzburkem byly z archivu c. k. spojené dvorské kanceláře česko-rakouské 9. února 1823 postoupeny domácímu dvorskému a státnímu archivu tyto originální recessy ze XVII. a XVIII. století:²²²⁾

²¹⁶⁾ Inventář kor. arch. z r. 1719 sub lit. F čís. 27, Archivsbehelf XIIa, čís. 1707; Bittner, na uv. m. str. 15, čís. 74 a 75. Doplňkem erbanuňku z 15. října 1546 jest smlouva mezi českým králem Ferdinandem a saským kurfiřtem Moricem z 8. června 1540 o výměně tří saských panství: Eulenburgského, Koldického a Leissnického za české knížectví Zahaňské atd. Bittner, na uv. m. str. 16, čís. 97.

²¹⁷⁾ Inventář kor. arch. z r. 1719 sub lit. F čís. 5.

²¹⁸⁾ na uv. m., čís. 6.

²¹⁹⁾ na uv. m., čís. 2. Orig. ve vídeň. stát. archivu; Archivsbehelf XIIa čís. 1769; Lünig, R.-A. Part. specialis cont. II. str. 722; Dumont, Corps universelle diplom. V/II, str. 204; Bittner, na uv. m. str. 25, čís. 123. Na základě erbanuňku z 15. října 1546 byl ujednan nový mezi králem Ferdinandem I. jakožto králem českým, saským kurfiřtem Augustem a vévodou Janem Friedrichem prostředním Sasko-Gothským, Janem Vilémem a Janem Friedrichem mladším Sasko-Výmarským, Bittner, na uv. m. str. 21, čís. 100. V polovici 18. stol. byl uložen originální koncept tohoto erbanuňku ještě v registratuře direktoria.

²²⁰⁾ na uv. m., čís. 3. Orig. ve vídeň. stát. archivu, Archivsbehelf XIIa čís. 1788, Lünig, na uv. m. II. 162, Dumont, V/II str. 343, Bittner na uv. m. str. 27, čís. 133.

²²¹⁾ na uv. m., čís. 4, Archivsbehelf XII a čís. 1796; Goldast, Commentarii de regni Bohemiae iuribus et privilegiis, Appendix II, str. 46; Bittner, na uv. m., str. 28, čís. 140.

²²²⁾ »Kurrentakt« stát. archivu ve Vídni čís. 3 ex 1825.

1. Biskupa Würzberského Jana Hartmanna o obnovení²²³⁾ dohody Čech s Würzburkem ddo. Würzburk, dne 26. března r. 1675.²²⁴⁾

2. Biskupa würzberského a vévody franského Křištofa Františka o dědičné úmluvě s Čechy, Würzburkem a Franky, ddo. Würzburk, 6. října 1726, s originálem dopisu téhož biskupa císaři Karlu VI. ze dne 12. června 1726.²²⁵⁾

3. Obnovená dohoda sjednocovací mezi Čechy a Würzburkem z 21. ledna 1730.²²⁶⁾

Konečně byl tajnému dom., dv. a stát. archivu odevzdán archivem c. k. spojené dvorské kanceláře česko-rakouské originál relace rady české dvor. kanceláře sv. pána z Widmannů císařovně Marii Terezií ddo. Norimberk, 19. července 1747 o úmyslech biskupa a kapituly würzberské.

Nemnoho, co se až dosud vědělo o decentralisaci zahraniční politiky Habsburských zemí před zřízením státní kanceláře r. 1742, zejména pokud se vyřizovaly zahraniční věci i jiné kanceláře než dvorská kancelář rakouská, omezuje se jen na několik slov věnovaných v přednášce z 21. května 1749²²⁷⁾ staršímu způsobu vyřizování diplomatických věcí.

Z ní se dovídáme, že se vedle rakouské a říšské užívalo občas také české dvorské kanceláře k výkonům diplomatickým, neboť diplomatický styk s Polskem prostředkoval její departement slezský.²²⁸⁾

²²³⁾ Viz výše str. 249 orig. recess kurfiřta mohučského a biskupa würzberského Jana Filipa ddo. zámek Marienberg u Würzburku 9. června 1669.

²²⁴⁾ Orig. v dom. dv. a stát. archivu, Archivsbehelf XIIa čís. 1921½; Bittner na uv. m. str. 80 čís. 417. S promemoriem mohučského residenta ve Vídni Křištofa Gudenusa a würzberského poslance Jana ze Sliců řečeného Görtze o obnově tohoto ujednání.

²²⁵⁾ Archivsbehelf XII A čís. 1940; Bittner na uv. m., str. 145 čís. 770. Vložky týkající se obnovy tohoto erbanuňku (vlozku téhož instrumentu do zem. desk pražských) obsahuje »Protocollum feudaliu« čes. dvor. kanceláře z let 1723 až 1739 na fol. 167—177.

²²⁶⁾ Archivsbehelf XII A čís. 1941; viz také »Protocollum feudaliu« fol. 269, totiž vlozku ze dne 21. června 1730: »Renovation der anno 1366 zwischen der Krone Böheim aufgerichteten Erbverbundnus und Vereinigung«.

²²⁷⁾ Tato přednáška, psaná rukou Bartensteinovou, je uložena ve fasciklu I (interiora) státní kanceláře a obsahuje údaje o personálu státní kanceláře. Srov. Biedermann, Geschichte der oesterreichischen Gesamtstaatsidee II. odd. (1889), str. 18, pozn. 45 a Fellner-Kretschmayer, Die österreichische Zentralverwaltung, I. odd., 1. sv., str. 159, 169 a 160. Srov. Bartensteinovu přednášku z 18. XI. 1753 u Wintra, na uv. m., str. 50, kde se také mluví o výjimkách, jichž bývalo užíváno v diplomatických stycích.

²²⁸⁾ Fellner-Kretschmayer, na uv. m., str. 160; Biedermann, na uv. m., str. 18; Kapras, Právní dějiny zemí koruny České. II. díl, část II., str. 215.

Pro české ústavní a správní dějiny je nesporně úlohou stejně nalahovou jako zajímavou, aby nás seznámily podrobněji se zahraniční agendou české dvorské kanceláře na základě jejich akt registraturních, na základě instrukcí české dvorské kanceláře královským českým poselstvům do Polska a jejich relací na kancelář. Doposud se tak nestalo. Pohříchu však byl příslušný aktový materiál velmi zle roztržěn, ne-li docela zničen jednak tím, že zahraniční agenda polská byla odevzdána r. 1733 rakouské dvorské kanceláři, a to jejím oddělení zahraničnímu (expeditio status), jednak tím, že později opětovně byly listiny a akta toho druhu odevzdávány tajnému archivu domácímu, konečně i přímo bohopusté skartování správy archivu spojené dvorské kanceláře česko-rakouské má o to smutnou zásluhu.²²⁹⁾

Úkolem král. českých poselstev vysílaných do Polska bylo především, aby při změnách na trůně vymohla obnovu kompaktát sjednaných mezi Čechy a jejich přivtělenými zeměmi na straně jedné a Polskem na druhé a aby na obecném říšském sněmě usilovala o splnění jednotlivých jejich článků.

Obsah těchto kompaktát je téměř v každém případě týž. Obsahují většinou dohody o vzájemném vydání a potrestání zběhů, rebellů a jiných zločinců, pomoci v případě války, svobodném verbování žoldněřů a nákupu zbraní v druhé zemi, svobodném obchodu, úpravě celnictví, rovnoprávnosti peněžního oběživa, úpravě cen soli a jejího vývozu a dovozu, úpravě hranic polsko-českých, ustanoveních o způsobu, kterak řešiti vzájemné spory mezi příslušníky obou států.

Takovéto erbanuňky neboli kompaktáta byly ujednány a obnoveny mezi Ferdinandem I. a polskými králi Zikmundem I. a II. v letech 1527 resp. 1549.²³⁰⁾ Další obnovy česko-polských kompaktát následovaly v r. 1589 mezi císařem Rudolfem II. a polským králem Zikmundem III.²³¹⁾ r. 1613 mezi týmž a císařem Matyášem,²³²⁾ r. 1621 mezi Zikmundem III. a Ferdinandem II., r. 1633 mezi Ferdinandem II. a Vladislavem IV.²³³⁾ Císař Leopold I. ujednal takováto kompaktáta s polskými králi Janem II. Kazimírem r. 1657.²³⁴⁾ Michalem v letech 1670—71 a Janem III. Sobienským r. 1677.²³⁵⁾ K poslední obnově těchto úmluv česko-

²²⁹⁾ O diplomatickém styku české dvor. kanceláře s Polskem pojednám obšírně ve zvláštní úvaze. Pokusil jsem se totiž o to, abych roztržštění odčinil a také po této stránce rekonstruoval archiv české dvor. kanceláře.

²³⁰⁾ Dogiel, Codex diplomaticus regni Poloniae I., str. 216.

²³¹⁾ Dogiel, na uv. m. str. 246.

²³²⁾ Dogiel, na uv. m. str. 294.

²³³⁾ Dogiel, na uv. m. str. 300.

²³⁴⁾ Dogiel, na uv. m. str. 317.

²³⁵⁾ Dogiel, na uv. m. str. 333.

polských došlo pak za Karla VI. a krále Augusta III. v letech 1732 a 1733.²³⁶⁾

Tato poslední ratifikační listina česko-polského erbanuňku, kterou vyhotovila ještě česká dvor. kancelář, je datována 20. prosince 1732 a obnovovala smlouvu ze dne 24. dubna 1677, leč její exemplář (a to »diploma solemne«) zůstal v kanceláři. Sešlo tedy s vyhotovení listiny, poněvadž Poláci přijali za vděk »Rescriptum ostensibile approbatorium«, které zaslala česká dvorská kancelář tehdejšímu polskému vyslanci hraběti Wlczkovi.²³⁷⁾

Kromě erbanuňku z r. 1732 zůstaly v archivu spojené dvorské kanceláře česko-rakouské ještě dva jiné originály listin o kompaktátech sjednaných s Poláky r. 1676. Nebyly tedy tyto listiny zaslány do Polska k podpisu a zpečetění, poněvadž byly vyhotoveny říšskou kanceláří a podepsány říšským vicekancléřem. Vyhotoviti a expedovati tato kompaktáta příslušelo výhradně české dvorské kanceláři, poněvadž jich římská císařová nevydávali v hodnosti císařské, nýbrž jako králové čeští.

Obě tyto nevypravené listiny o úmluvách s Polskem z r. 1676 byly r. 1823 odevzdány z archivu spojené dvorské kanceláře česko-rakouské k uložení do tajného domácího dvor. a státního archivu.²³⁸⁾

Zároveň s kompaktáty z 10. července 1559 převzal tehdejší domácí dvor. a státní archiv v uschování z archivu řečené dvor. kanceláře také ještě mírovou úmluvu mezi císařem Rudolfem II. a králem Zikmundem III. ze dne 9. března 1589, kterou se vzdává arcivévoda Maxmilian nároků na polský trůn.²³⁹⁾ Dále se tam tehdy dostal i originál obranné aliance mezi císařem Ferdinandem

²³⁶⁾ Dogiel, na uv. m. str. 351.

²³⁷⁾ Viz příslušné záznamy v protokolu »der Feudalia der böhmischen Hofkanzlei aus den Jahren 1730—39« fol. 512—515. Na fol. 520 je zmínka o relaci hr. Wlczka ze dne 10. února 1733 ve příčině komise pohraniční a částečných rozporů mezi Slezskem a Polskem a o obnově kompaktát a expedici na to následující z 26. února 1733.

²³⁸⁾ »Kurrentakten« čís. 17 ex 1823.

²³⁹⁾ Dogiel, na uv. m. str. 231 a násl. a 246 a násl. Obě tyto listiny nalézáme s jinými týkajícími se ukončení úmluv v konceptáři sekretáře Jana Müllnera z Mühlhausenu (byl prý podle Biedermanna, na uv. m. I. díl str. 31 přidělen za sekretáře rak. dvor. kanceláři pro věci české; Šimák ve své knize »Bohemica v Lipsku« (Histor. archiv české Akademie č. 29) praví o něm, že byl sekretářem říšské kanceláře, srov. naproti tomu Borovička v Č. Č. H. roč. 1922 str. 283, který jej má právem za sekretáře vicekancléře čes. dv. kanceláře Želinského), chovaném v městské knihovně v Lipsku Rep. IV. 12 g, na lístech č. 299—304, 307 a 317. Na listu č. 311 je zapsán instrument, kterým čeští stavové potvrzují kompaktáta s korunou Polskou.

dem III. a králem polským Janem II. ze dne 1. prosince 1656²⁴⁰⁾ s oběma separátními konvencemi.

R. 1823 byl z archivu spojené dvorské kanceláře postoupen státnímu archivu také fascikl obsahující »acta ratione foederis polono-veneti de anno 1684«. Tento fascikl, který měl starou signaturu registratury dvorské kanceláře 4/50 1/2, obsahuje originály listin a aktů o smlouvách obranných a útočných sjednaných za papežova prostředkování a záruk mezi císařem Leopoldem I. a králem Janem III. Sobieským ve Varšavě dne 31. března 1683 proti Portě a ratifikovaných ve Vídni dne 2. května téhož roku. R. 1684 byla tato úmluva, když k ní byla přistouplá republika Benátská, obnovena a rozšířena úsilím papeže Innocence IX.²⁴¹⁾

JAROSLAV WERSTADT:

STŘEDISKA DOKUMENTŮ A STUDIÍ
Z DĚJIN VÁLKY SVĚTOVÉ V CIZINĚ.

²⁴⁰⁾ Bittner, na uv. m. 63, čís. 332.

²⁴¹⁾ Dogiel, na uv. m. str. 342 a 347. Bittner, na uv. m. str. 92, čís. 482 a 484.

Téměř ve všech zemích a národech, které měly aktivní účast ve velkém dějinném dramatu války světové, vznikly zvláštní ústavy, v nichž shromažďují se dokumenty z let 1914 až 1918 — ať psané a tištěné nebo hmotně předmětné a obrazové — a to jednak jako památky a relikvie jedné z nejzávažnějších epoch lidské historie pro paměť příštích pokolení, jednak jako prameny a pomůcky dějepisného i jiného poznání doby, pro vývoj civilisovaného světa tak rozhodné a směrodatné.

Postavení oněch cizích národů a zemí ve válce bylo většinou podstatně jiné než naše a vytvořilo také zcela jiné podmínky pro vznik a činnost středisek dokumentů a studií k historii světové války. Naším zvláštním českým poměrem k válce bylo dáno, že u nás nevznikl již v letech válečných ústav, který by pečoval o dokumenty a studium těchto let. Čeští vojáci a s nimi i čeští občané a vlastenci zaujali dvoje stanovisko a hráli dvojí úlohu ve válce, kterou habsburské a německo-maďarské Rakousko-Uhersko vedlo po boku hohenzollernského Německa proti slovanskému Srbsku, Rusku a jejich spojencům blízkým českému srdci: buď s resignací, sebezapřením, po př. s přetvářkou konali uloženou povinnost a hráli vnučenou úlohu, cítíce nad sebou karabáč neslýchané persekuce, jakou despotický vojenský režim v Rakousku rozpoutal v prvních letech války, anebo — když měli možnost — dali svému pravému smýšlení a cítění výraz tím, že na druhé straně fronty anebo doma v podzemí zvedli revoluční odboj proti svým utiskovatelům. Ani v prvním, ani v druhém případě nebylo zajisté vnitřních předpokladů nebo vnějších možností pro vytvoření střediska památek a dokumentů české a slovenské účasti ve válce národů, které by byly namnoze ani nesnesly rakouského denního světla. Proto takové středisko stalo se skutkem teprve nazítří revolučního převratu, následujícího po válečné kapitulaci Vídně a Pešti, a proto nazváno Archivem nár. osvobození nebo Památníkem odboje. Teprve tehdy bylo možno v Čechách myslití na soustředění českých dokumentů z války, které se týkaly osvobozenského hnutí za hranicemi a teprve tehdy bylo možno ukázati veřejně a s pýchou spořejší dokumenty osvobozenského hnutí doma, které byly skrývány. Ovšem toto poměrně hodně pozdní utvoření zvlášt-

ního střediska dokumentů u nás má velice nepříznivé následky v tom, že je velmi obtížno a v některých případech docela nemožno soustřediti zde dodatečně po několika letech materiál, který bylo nutno sbírat současně.

Naproti tomu v jiných zemích a u jiných národů, které vedly válku s nadšením nebo aspoň s pocitem, že bojují za svou vlastní věc, za svou budoucnost a osud, které vedly válku jako samostatné státy a svobodné síly, vznikaly zvláštní ústavy k uchování dokumentů z doby světové války pravidlem hned v prvních letech jejích. Byly zřizovány buď iniciativou a nákladem soukromým a teprve později postátněny nebo od počátku byly vytvořeny a udržovány státem či jinou korporací veřejnou. Dokumentární materiál, který se v nich soustřeďuje, lze zhruba rozdělit podle jeho povahy a vnější formy ve čtyři hlavní kategorie. První skupinu tvoří hmotné předměty (jako zbraně, vojenské uniformy a odznaky, prapory atd.); druhá obsahuje dokumenty ikonografické a kinematografické (na př.: obrazy, rytiny, sochy, karikatury, pohlednice nebo fotografie, filmy a pod.); třetí skupinu představují dokumenty tištěné (tak knihy, žurnály, periodické časopisy, letáky, plakáty, mapy atd.); posléze čtvrtá skupina zahrnuje dokumenty písemné (registratury a archivy úřadů a korporací, osobní písemnosti soukromé). Podle toho, který druh dokumentárního materiálu je zastoupen nebo má převahu, utváří se i celkový ráz a účel ústavů tyto dokumenty soustřeďujících a uchovávajících. Jejich rozmanitost dochází projevu i v různém oficiálním pojmenování: tato střediska bývají označena jako »archivy«, »musea« a »bibliotheky« nebo kombinovaně »musea a knihovny« a pod. Převládá u nich někde účel památkový a výchovně propagační, jinde zájem studijní, ať již všeobecně historický nebo jinak odborný. Také šíře úkolu a programu není u všech stejná: kdežto některá obracejí zájem k světové válce jako celku a chtějí shromáždit dokumentární a studijní materiál k všeobecným dějinám světového otřesu válečného a revolučního z let 1914—1918, jiná mají ráz specificky národní, sledující užší a speciálnější úkol dokumentovati účast a osudy vlastního národa nebo státu v zápoleh světovém. Vůbec lze říci, že vedle společných cílů a úkolů a vedle četných analogií programových i organizačních vystupují — přehlízíme-li tyto cizí ústavy — též četné odlišné stránky odpovídající poměrům země a okolnostem vzniku jejich.

Nesmíme ovšem zapomínati, že důležité fondy a sbírky dokumentů ze světové války nejsou chovány jen v těchto zvláštních ústavech k tomu cíli zřízených, nýbrž i v institucích a na místech, která již před válkou byla povolána soustřeďovati podobný památ-

kový a dokumentární materiál a v nichž dokumenty z let 1914 až 1918 řadí se zcela organicky k dokumentům dob předešlých. Máme na mysli jednak starší veřejná a státní musea, zvláště vojenská či válečná a starší vědecké a veřejné knihovny, jednak státní archivy politické i vojenské. Tyto archivy jsou nad jiné důležité, neboť v zemích, které vedly válku jako státy, nejvýznamnější akta a dokumenty týkající se vedení války mají povahu úřední a jsou uloženy v archivech (nebo napřed v registraturách) státních; tak akta osvětlující válečné vedení, organizaci a operace armádní jsou uložena v archivu válečném nebo vojenském, dokumenty diplomatické, odhalující cíle a cesty státní politiky zahraniční za války, v archivu ministerstva zahraničních věcí, prameny k poznání vnitřních poměrů země, ať politických nebo hospodářských a sociálních, v archivech různých ministerstev (vnitřní, financí, obchodu a j.). Ústavům zřízeným speciálně jako střediska dokumentů světové války zbývá pak z písemného materiálu hlavně jen materiál neúřední, jako písemnosti soukromé nebo písemnosti různých korporací, jejichž činnost souvisela s válkou, ale neměla rázu oficiálního; převahou však koncentrují materiál tištěný. Nabudeme přesnějšího názoru a živější představy o střediscích dokumentů a studií z války světové v cizině z následujícího informačního přehledu, jehož úplnost a dokonalost závisí ovšem naprosto na úplnosti a dokonalosti informačních pomůcek a zdrojů, z nichž je čerpán.¹⁾

¹⁾ Kromě několika menších nebo větších zpráv speciálních, na něž se odvoláme na příslušném místě zvláště, jsou to hlavně dvě celkové a přehledné stati francouzské: starší, nazvaná »Bibliothèques et Musées de la Guerre« z pera ředitele pařížské knihovny a musea války Camilla Blocha, jež vyšla v »Revue de Paris« z 1. února 1920 (str. 608—633) a věnuje ovšem hlavní pozornost ústavu pařížskému, a novější: »Centres d'études et de documentation pour l'histoire de la Guerre«, jejíž první část informující o »Bibliothèque et Musée français de la Guerre« napsal opět jmenovaný C. Bloch a druhou nadepsanou »La documentation de Guerre à l'étranger« zpracoval Blochův spolupracovník Pierre Renouvin. Tato dvojdielná informační stat vyšla v květnu 1922 ve zvláštním svazku »Revue de synthèse historique« (označen rokem 1921, tome XXXIII, Nos 97—99; str. 37—64), který byl vypraven jako »úvod do historie světové války« a obsahuje řadu zajímavých a cenných příspěvků informačních, metodologických a kritických. Při jednotlivých kapitolkách nebo odstavcích přihlídnuto v podrobnostech též k přednáškám, jež se konaly o některých cizích střediscích dokumentů světové války ve zvláštní (XII.) sekci V. mezinárodního kongresu historického v Bruselu na jaře 1923, jež byla věnována »dokumentaci světových dějin za veliké války«. Bohužel byla nám k dispozici z těchto přednášek toliko stručná resumé, otiskovaná v protokole sjezdovém: »Compte rendu du Ve Congrès international des sciences historiques Bruxelles 1923«, vydaném v Bruselu 1923 péčí dvou sekretářů sjezdu, na str. 425—445.

Francie.

Francouzská »Bibliothèque et Musée de la Guerre« v Paříži je nejstarší z podobných ústavů ve světě. Vznikla ze soukromé iniciativy průmyslníka Henri Leblanca a jeho chotí, kteří od počátku války pořádali soustavnou sbírku dokumentů tištěných i výtvarných, zahrnující v oblast svého zájmu a své péče nejen Francii, nýbrž postupně i cizinu, jak spojeneckou, tak neutrální a nepřátelskou (cestou přes Švýcarsko). Vytvořili tímto způsobem velkou knihovnu i museum, jejichž materiál byl tříděn a katalogisován odbornými silami (první z řady dosud vyšlých mohutných svazků tištěného katalogu vyšel v říjnu 1916) a učinili své sbírky přístupnými veřejnosti. V srpnu 1917 věnovali tyto sbírky státu jako základ veřejného státního institutu, který by pokračoval v jejich díle; tehdy obdržel také ústav dnešní jméno.

Několik dní před odevzdáním sbírek manželů Leblancových státu (23. července 1917) byl také z iniciativy parlamentu učiněn projekt sledující stejný cíl a vyjádřený v resoluci přijaté celou sněmovnou. V ní se vláda vybízela, aby bezodkladně pečovala o shromáždění ve zvláštní knihovně všech děl a publikací jakékoli povahy, jež se vztahují k válce, ať periodických nebo neperiodických, ať úředního nebo soukromého původu, ať vyšlých ve Francii nebo v cizině; dále se žádalo, aby bylo překročeno ke třídění a katalogisaci shromážděných dokumentů i ku zhotovení soupisů a pomůcek bibliografických podle metod historické práce; konečně, aby k této knihovně byly přičleněny všechny sbírky války se týkající, jež budou státem získány, k účelu studijnímu a dokumentačnímu. Darem manželů Leblancových byl podstatný kus tohoto projektu realizován a novému ústavu poskytnuty potřebné prostředky z pokladny státní.

Nový ústav nemohl se státi střediskem všech pramenů k dějinám války, totiž psaných, tištěných a názorných, i kdyby se byl omezil toliko na prameny francouzské, ježto hlavní část dokumentů je uložena neodvolatelně v archivu ministerstva války a ministerstva zahraničních záležitostí, kde budou dlouho pracovníkům nepřístupny²⁾; rovněž ostatní ministerské archivy chovají a budou chovati písemné rameny politických, hospodářských a sociálních dějin Francie za války. Knihovna a museum války sbírá

²⁾ Historické oddělení hlavního štábu francouzského vojska, nazvané »Le Service historique de l'Armée«, užívá nyní písemností pocházejících od jednotlivých armádních sborů a divísi, aby vytvořilo velkou řadu monografií provázených dokumentárními přílohami a podávajících historii válečných plánů nejvyššího velení a rozvoje válečných operací během různých časových období války.

tedy doma i v cizině jednak tištěné publikace, jednak dokumenty názorné a ikonografické, jako obrazy, kresby, ilustrované plakáty, fotografie, medaile, mince, příležitostné bibeloty, hračky, známky a pod., jež tvoří malebný doplněk knih a žurnálů. Tak v těsném svazku s knihovnou vyvíjí se i museum války, které však nesmí býti směřováno s museem vojenským (Musée de l'Armée), jež ovšem bude míti velký podíl na trofejích Veliké Války (zvláště prapory budou mu odevzdány), jehož úkol a obsah je však odlišný a pro něž světová válka není vlastním a výlučným předmětem zájmu.

Knihovna války obsahuje knihy, brožury, periodica, plakáty (pouze textové, neilustrované), zeměpisné mapy, fotografie a akta. Hledí k velkým otázkám mezinárodní politiky stejně jako k vnitropolitickému vývoji každé země, k hospodářskému a sociálnímu životu národů stejně jako k jejich činnosti duševní a mravní. Velké místo zaujímají ve sbírkách dokumenty vyjadřující veřejné mínění a duševní stav národů pod vlivem války, osobní svědectví bojovníků a mužů života veřejného, dílo propagandy oficiální i soukromé, tajně rozšiřované tiskoviny různých skupin a tendencí; podobně i publikace vztahující se k činnosti různých společností a skupin, vzniklých nebo přetvořených k potřebám války. Jestliže po stránce předmětné knihovna nabývá téměř neomezeného rozsahu, chtějíc dokumentovati všechny stránky života světového za války, bylo nutno vytknouti jí určité hranice časové. V zásadě a v podstatě má být knihovnou veliké války. Počátečním datem je 1. srpen 1914, při čemž ovšem nutno jíti daleko nazpět při shromáždění dokumentárních a kritických publikací o vzdálených příčinách války; konečné datum bylo voleno nikoli uniformně pro všechny země, nýbrž pro každou zvláště na základě úvahy, že nejenom s hlediska formálního ukončení války mírem není konečná hranice všude stejná, — ježto po hlavním míru versailleském následují další mírové smlouvy se spojenci a spoluvinníky Německa, které mají různý význam pro zúčastněné státy staré i nové, — nýbrž i s hlediska vnitro-politického, k němuž je nutno přihlížeti rovněž, poněvadž vnitřní historie národů má býti v knihovně dokumentována stejně jako jejich historie vojenská nebo diplomatická. Proto byl posunut pro knihovnu »terminus ad quem« více nebo méně za data mírových smluv a voleno nejčastěji datum prvních voleb po válce nebo v nových státech datum, kdy vešla v platnost nová ústava; pro Československo jsou zde mezníkem volby z 18. dubna 1920. Nicméně i tyto hranice jsou vědomě překračovány při sbírání dokumentárního materiálu s odůvodněním, že nelze zanedbávati historie vztahů mezi Francií a spojenci v období poválečné dosud neuzavřené, v níž dochází k uplatnění mí-

rových smluv a jejich rozmanité události a problémy jsou jejich výsledkem nebo přirozeným doplňkem, na př.: otázka reparací a něm. dluhu, znovuzřízení území zrušených válkou, vnitřní revoluce ve státech následkem války, plebiscity, dočasná okupace území nepřítelů z války, revize míru s Tureckem, otázka Tichého oceánu, mezinárodních organizací povahy oficiální jako Společnost národů a Mezinárodní úřad práce nebo soukromé atd. Konečně vyskytl se plán prodloužení úsilí ústavu, v němž bezpochyby bude mnoho dokumentárního materiálu pro otázky mezinárodní politiky poválečné, i do budoucna další a vytvoření z něho hlavního střediska mezinárodních dokumentů současných vůbec, jehož vyhodnocením byl by rok 1914.

Pokud se týče vnitřní organizace, knihovna je rozdělena na 5 sekcí podle jednotlivých hlavních oblastí jazykových a národních. Jsou to sekce: 1. německá (pro tisk německý, skandinávský a nizozemský), 2. anglická (pro Anglii a její dominie i pro Spojené státy severoamerické), 3. francouzská (pro Francii a Belgie), 4. latinská (pro Itálii, Španěly, Portugalsko i státy jihoamerické) a 5. sekce jazyků východních (pro věci slovanské a v tom i české, pro dokumenty řecké, turecké, arabské, čínské, japonské atd.). K těmto jazykovým sekcím poji se zvláštní oddělení periodik ve všech jazycích, denních i jiných tisků, jež z praktických důvodů bylo nutno oddělit od tisků ostatních a sloučiti v soubor zvláštní, a sekce administrativní a archivní věnovaná souboru dokumentů původu oficiálního jako jsou publikace parlamentů a vlád, sdružení a organizací všeho druhu, dále fondů archivních, sbírek soukromé korespondence a jiných rukopisů.⁹⁾ Samostatný obor zvláštní představuje služba katalogizační společná všem sekcím a oddělením, která opatřuje hlavní katalog a zvláštní repertoria a indexy shromážděného materiálu.

V čele ústavu stojí nyní jako ředitel generální inspektor archivů a knihoven Camille Bloch a jeho spolupracovníky jsou odborní lingvisté, historikové, knihovníci a archiváři, jimž náleží v první řadě tvořiti sbírky ústavu stálým vyhledáváním a výzku-

⁹⁾ Sem náleží na př.: archivy mnoha pomocných organizací válečných, ústavu věnované, jež budou sloužiti k napsání dějin dobročinné a pomocné akce za války a svými účetními výkazy přispějí i k studiu hospodářských poměrů, jmenovitě pohybu cen; sem patří dále objemná sbírka dopisů a vojenských knížek německých zajatců postoupená příslušným oddělením ministerstva války; poměrně málo obsažný je dosud oddíl dopisů a zápisníků bojujících vojáků, hlavně proto, že rodiny padlých i živí autoři jejich neradi se loučí s těmito pozůstatky a památkami, i když státní ústav jim poskytuje všechny záruky diskretnosti; teprve později lepší známost ústavu a čas utiňující krutost vzpomínek prý snad napraví — podle nadějí ředitelství ústavu — tuto mezeru.

mem materiálu, jež třeba získati, neboť neběží o obyčejnou knihovnu, jež se tvoří více méně automaticky bez větší iniciativy pracovníkovy, nýbrž jde o dílo, při němž kromě běžné knihovnické techniky třeba uplatniti kritickou pátravost a vynalézavost a celkové znalosti současných dějin i cizích jazyků. Nejdůležitější po té stránce silou je šéf této »service de la documentation«. Posléze hlavní sekretariát společný knihovnickému i musejnímu oddělení ústavu vyřizuje záležitosti administrativní a osobní a kontroluje veškeru práci.

Stav sbírek knihovnických vyjádřený v číslicích koncem roku 1921 (ke dni 31. prosince) byl tento: 75.440 děl (knih a brožur), 6111 periodických tisků, 430 žurnálů z fronty a zajateckých táborů; úhrn děl a periodik činí okrouhle asi 100.000 svazků. Vedle toho bylo 9.061 svazků (dossí) ze sekce administrativní, 10.449 map a fotografií aviatických, 15.830 plakátů textových a 2.352 hudebních skladeb tištěných za války.

Musejní, jež je druhou hlavní složkou ústavu, obsahuje (čísla v závorkách vyznačují stav sbírek v době, kdy byl psán článek Blochův v Revue de Paris z 1. února 1920): 1. původní díla umělecká, jako malby, akvarely a kresby (2.371), skulptury a reliéfy, vytvořené hlavně umělci z řad bojujících nebo vyslanými zvláště k armádám; 2. medaile, rytiny, fotografické rytiny, fotografie (kolem 10.000), ilustrované plakáty (přes 3000), ilustrované pohlednice; 3. předměty ze života vojenského, mezi nimiž ukázky umění prostých vojáků v zákopech (více než 700), zajatců a raněných; 4. předměty vztahující se k životu v zázemí jako rozmanité průmyslové výrobky s náměty vlasteneckými nebo vojenskými: výšivky, tkaniny, čalouny, majoliky a porcelány (650 kusů), keramika a skleněné věci, bibeloty, hry a hračky atd.; 5. peníze, peněžní poukázky (5955), známky, vignety. I když nemají tyto předměty vždy umělecké hodnoty, mají přece význam dokumentární a evokační, který je zde rozhodující. Musejní materiál je rozdělen na jednotlivé sekce podle zemí a o jeho hodnotě, bohatství a rozmanitosti podává nám ředitel ústavu ve stati z »Pařížské revue« zajímavé zprávy, k jejichž podrobnostem můžeme zde toliko odkázati.

Užití a zužitkování shromážděného dokumentárního materiálu, zejména knihovnického, a tím naplnění studijních účelů velkého podniku umožňuje teprve řádná práce katalogizační a bibliografická. Katalog je dvojitý: abecední a metodický (t. j. věcný nebo obsahový), který byl zřízen podle určitého plánu třídění, vypracovaného pečlivě na základě zkušeností a povahy sbírek, a který je pořizován s úsilovnou snahou držeti pokud možno krok se vzrůstem sbírek a neopožďovati se příliš v katalogisaci za

přirůstky. Tento hlavní katalog je potom spolehlivým základem pro speciální bibliografie nejrozmanitějšího druhu, sestavované buď z vlastní iniciativy a k vlastní potřebě ústavu nebo na žádost interesovaných úřadů nebo jednotlivců-badatelů; takových byla již vypracována velká řada o nejrůznějších otázkách a zjevech války. Z dosavadních publikací ústavu, které sem spadají, třeba upozorniti nejprve na katalog sbírek knihovních a musejních vydávaný pod názvem: »La Grande Guerre: Iconographie, Bibliographie, Documents divers. Catalogue raisonné«, jenž se dělí ve 2 řady: ikonografickou a bibliografickou a z něhož — jak jsme se již výše zmínili — vyšla už řada svazků;⁴⁾ z těch jeden (VI.) podává první díl »Répertoire méthodique de la presse quotidienne française pendant la guerre«, (zatím pro rok 1914; soupis článků revuálních a časopiseckých byl v knihovně rovněž zpracován), díla redigovaného samotným ředitelem ústavu, jehož prací je také jiná významná publikace tohoto druhu: »Bibliographie générale méthodique de l'histoire économique et sociale de la France pendant la guerre«, tvořící první z francouzských publikací zvláštní dotace Carnegiovy, která má zorganizovati a vydati velikou řadu monografií o hosp. a soc. poměrech jednotlivých zemí ve válce.

Pařížská »Knihovna a museum války« má tedy býti podle ideálu zakladatelů a podle slova ředitele jejího »historickou laboratoří«, »laboratoří dějin války z r. 1914 v její světové všeobecnosti, v jejích různých stránkách a v jejích mezinárodních důsledcích«. A bude prý moci býti i »pracovnou mezinárodních dějin současných«.⁵⁾ Při tom však zůstane svou musejní a výstavní částí vždy také nástrojem vysoké výchovy národní.

V této souvislosti zasluhuje zmínky zvláštní soukromá organizace nazvaná »Société de l'Histoire de la Guerre de 1914 et des Amis des Bibliothèques et Musées de la Guerre« založená v červenci r. 1918 za předsednictví posl. Honorata, vlastního parlamentního iniciátora ve věci »Knihovny a musea války« a za účasti vynikajících osobností vědeckého světa; účelem společnosti je jednak podporovati studium dějin světové

⁴⁾ Ze 7 statných svazků katalogu, jež se pisateli dosud dostaly do rukou, tři jsou věnovány bibliografií, tři ikonografií. Dokončení bibliografie k 1. srpnu 1917, datu věnování Leblancových sbírek státu, zaujme prý další 2 svazky, třetí nový svazek má obsahovati všeobecný index; dokončení ikonografie obsáhne ještě 2 svazky (o dokumentech něm. a rak.-uher.).

⁵⁾ K plnému rozvinutí činnosti ústavu bylo již dávno třeba dostatečných a důstojných místností. V nejbližší době bude se ústav stěhovati ze svých dosavadních malých místností (v Paris VIII, 39, rue du Colisée) do Vincennes.

války po všech jejích stránkách a vydávati publikace věnované těmto dějinám, jednak poskytovati státu pomoci ve vydržování a rozvoji sbírek vztahujících se k válečné historii, zvláště »Knihovny a musea války«, s níž má společné sídlo.⁶⁾

Tato »Společnost pro dějiny války z r. 1924« vydává od dubna r. 1923 svůj vlastní historicko-vědecký orgán »Revue d'Histoire de la Guerre Mondiale«, vycházející čtvrtletně za redakce obou vedoucích úředníků válečné knihovny a musea C. Blocha a P. Renouvina a přinášející jednak kritické studie a dosud neuveřejněné dokumenty a svědectví (po př. překlady dokumentů cizích), jednak bibliografické přehledy děl i revuálních článků a zprávy týkající se studií o válce světové. Je to již druhý francouzský časopis věnovaný speciálně historii světové války vedle měsíčníku »Les archives de la Grande Guerre et de l'histoire contemporaine«, který vychází od r. 1919 v Paříži pod patronací předních osobností vojenských i politických a soustřeďuje hlavně příspěvky rázu memoirového a monografického, kdežto kritické rozhledy po literatuře jsou pravidlem pomijeny. Pařížská »Société de l'Histoire de la Guerre« vydává také mimo jiné podrobné katalogy dokumentárního materiálu, chovaného v knihovně a museu války, s nímž kooperuje, a to podle národních skupin. Vyšel dosud ve 3 svazcích »Catalogue méthodique du fonds allemand des Bibliothèques et Musées de la Guerre« (hledící v 1. části k mezinárodní krizi, v 2. k Německu a v 3. ke spojencům Německa, dohodě a neutralům) a jednosvazkový »Catalogue méthodique du fonds italien«, po nichž budou následovati další; jsou to vesměs práce úředníků ústavu. Posléze iniciativou a nákladem »Společnosti« byla zřízena na universitě pařížské zvláštní stolice věnovaná »kritickému studiu pramenů k dějinám války světové«; byla svěřena častěji jmenovanému Petru Renouvinovi, sekretáři společnosti a šefu dokumentační služby v bibliotéce a museu války, který zahájil svůj kurs v prosinci r. 1922.

Vedle velkého pařížského střediska dokumentů světové války zaslouží aspoň zmínky jiný francouzský pokus o podobný cíl, podniknutý v menším měřítku v Lyoně: je to utvoření zvláštního válečného oddělení v městské knihovně, o něž se zasloužil též nynější ministerský předseda francouzský Herriot jako starosta lyonský. Byl vydáván také obsáhlý tištěný katalog této válečné sbírky, který však nebyl dokončen.

Věnovavše zevrubnější pozornost ústavu pařížskému, který

⁶⁾ Bližší možno se dověděti v brožuru »Société de l'Histoire de la Guerre« obsahující kromě stanov společnosti též zprávy z hlavního shromáždění jejího 18. ledna 1919 (řeč posl. Honorata, zpráva sekretariátu a j.).

je zajisté z největších a nejvýznamnějších a českému badateli poměrně nejpřístupnějších a nejbližších, všimneme si nyní zběžněji podobných institutů jinde v cizině, nejprve v zemích románských (Belgii a Itálii), potom v oblasti anglického jazyka (Anglii a Spojených státech), v zemích německých (Německo a Rakousko) a slovanských (Rusko, Polsko, Jugoslavie).

Belgie.

V Belgii byla královským rozhodnutím z 15. listopadu 1919 zřízena zvláštní »Komise pro sebrání a soupis dokumentů týkajících se války a okupace«, jež se ustavila v Bruselu 14. února 1920 pod jménem »Commission des Archives de la Guerre«. Je podřízena ministerstvu věd a umění a skládá se jednak z ústředního výboru v čele s prof. H. Pirenem, předním současným historikem belgickým, jednak z 9 výborů provinciálních (v hlavním městě každé provincie). Jejím úkolem je shromáždit a sepsati historické materiály, na jejichž základě bude možno napsati dějiny Belgie za války. Jde při tom o prameny psané, tištěné i obrazové, avšak toliko takové, jež se týkají civilního obyvatelstva, ježto vojenské památky, pokud jsou musejní povahy, jsou shromažďovány a chovány v Musée de la guerre v Cambre, kdežto písemné archivní dokumenty k historii vojenské účasti Belgie ve válce světové jsou shromažďovány, tříděny a zpracovávány historickou sekcí hlavního štábu armádního, jejíž práce rozděluje se podle operačního území válečného na věci evropské a africké. Zvláštním úkolem výborů provinciálních je pátrání po dokumentech v provinciích u veřejných úřadů, obecních správ, různých organizací a sběratelů.

Belgický »Archives de la guerre« je na rozdíl od většiny zvláštních středisek dokumentů světové války skutečně a hlavně archivem v pravém smyslu slova. Soustřeďuje z větší části dokumenty písemné, pocházející z orgánů úředních i organizací soukromých, jež působily v Belgii nebo v cizině od srpna 1914 až do smlouvy versailleské (do června 1919). Charakteristickým a originálním rysem belgických sbírek válečných je tedy jejich povaha administrativní: obsahují sice také písemnosti původu soukromého a jiné věci shromážděné jednotlivci, obsahují také knižní a obrazový materiál, ale největší masa dokumentů, chovaných v Bruselu, je původu veřejného, pocházejíc z úřadů, administrativních míst, z oficiálních orgánů. Proto tyto nejnovější dokumenty z války řadí se přímo věcně i časově k staršímu materiálu archivnímu a jejich soubor zasluhuje opravdu názvu archiv.

Komise pro válečný archiv má své místnosti v Bruselu (rue Terre-Neuve, 105), kde se shromažďují sbírky dokumentů svěřené řízení J. Vannérusa, čestného konservátora státního archivu. Jsou velmi rozmanité a tvoří podle původu dvě hlavní skupiny: 1. archivy německé a vůbec papíry, pocházející z různých administrativních orgánů německých v Belgii, jež byly zůstaveny v zemi v době překotné evakuace v listopadu 1918 a dostaly se v držení Belgičanů — tak na př. archiv štábu IV. armády vévody württemberského a něm. vojenských velitelství v různých městech belgických, akta rozmanitých správních ústředí při generálním gouvernementu a pod., vedle plakátů, proklamací, vyhlášek, dokumentů o rekvisicích, deportacích, soudech, exekucích atd.; 2. archivy a dokumenty původu belgického, ať v zemi nebo v cizině, pocházející z míst vládních, úřadů obecních, od soudů a z různých organizací a institucí pomocných nebo dobročinných — na př. korespondence měst a obcí s okupačními úřady německými, dokumenty odevzdané belgickými konsuláty ze všech dílů světa, písemnosti různých kanceláří pro belgické uprchlíky v Anglii nebo Francii, akta belgického Červeného kříže, materiál komise vyšetřující porušení mezinárodního práva atd. Zvláštní skupinu tvoří písemnosti původu soukromého, na př. osobní deníky a zápisky, paměti, korespondence vojáků z fronty, zajatců, deportovaných a pod. Podle povahy a formy jejich možno dokumenty chované v bruselském válečném archivu dělit na dokumenty rázu archivního, jejichž přehled jsme právě naznačili, na věci tištěné a posléze dokumenty obrazové. Knihovna, soustřeďující tištěný materiál, čítá nyní asi 9000 děl týkajících se války v jejích vztazích k Belgii (mezi jiným i noviny a tajné publikace vydávané za války v Belgii). Z jiných tištěných a ikonografických dokumentů nejčetnější jsou plakáty, mapy, fotografie, pohlednice a pod.

Belgický válečný archiv vydává také svůj Bulletin, v němž podává veřejnosti obraz svých sbírek a své činnosti, oznamuje přírůstky dokumentárního materiálu, přináší bibliografii nové válečné literatury týkající se Belgie a j. Cílem archivu je především sloužit historické práci, při čemž však na rozdíl od ústavu pařížského omezuje se na užší pole národní, máje na zřeteli nikoli všeobecné dějiny války, nýbrž toliko bolestný a hrdinský podíl Belgie v ní.

Vedle právě zmíněného oficiálního podniku státního byla v Belgii podniknuta zvláštní akce se strany katolické. Hned po příměří belgičtí biskupové pojali úmysl poříditi bilanci utrpení katolické církve a belgického obyvatelstva za invase a okupace německé a obrátili se na své duchovenstvo zvláštním oběžníkem a

dotazníkem týkajícím se poměrů církve a obyvatelstva v každé farnosti za války. Odpovědi, podávající cenný materiál pro historika, sešly se ve velikém počtu a úspěch této akce vedl k dalšímu kroku: k ustavení zvláštního »Comité interdiocésain chargé de recueillir les documents relatifs à l'histoire de la Belgique pendant la guerre«, jehož předsedou je profesor církevních dějin na lovaňské universitě a nyní ředitel historického ústavu belgického v Římě Cauchie. Mezi diocesní výbor, v němž je po jednom členu z každé provincie a po zástupci velkých řádů náboženských vedle několika historických badatelů, učinilo si úkolem nejprve sebrati a roztržiti dokumenty, poté vytvořiti plán historické práce, která by se opírala hlavně o jejich data a hleděla k tomu, co o předmětu bylo již uveřejněno, a konečně i zhotoviti bibliografii a utvořiti knihovnu, kde budou shromážděna díla všeho druhu, jak celková, tak monografická, jež dosud byla věnována vytčené stránce válečných dějin belgických. Práce komitétu má záležeti ze 3 částí: nejprve připraviti a publikovati celkovou, všeobecnou historii okupace; potom pěstovati studie o životě jednotlivých diecésí za války a obsazení německého, k čemuž budou ovšem povoláni jednotliví reprezentanti jejich, kteří doprovodí své líčení statistikami trestů a pod. na základě sebraných dokumentů (stejnou práci o životě svých řádů vykonají zástupci řádů v komitétu); posléze publikovati aspoň nejdůležitější z dokumentů, jejichž celek bude uložen v knihovně university lovaňské, kde bude k dispozici pracovníkům. Jde tedy opět o podnik v prvé řadě historicko-vědecký, přísně a výlučně vědecký — jak se ujišťuje — jehož úkol je však již specialisovaný: jsou to dějiny německého vpádu a okupace se zvláštním zřetelem k životu církevnímu.⁷⁾

Italie. — Španěly, Portugalsko.

Snaha historicko-studijní a nacionálně výchovná byla sloučena také v italském ústavě »Ufficio storiografico della mobilitazione«, který — jak naznačuje již název — učinil si úkolem dokumentovati a vědecky studovati italskou národní mobilisaci po všech jejích stránkách: vojenské, technické,

⁷⁾ O válečném archivu belgickém informuje přehledně a při tom bohatě oficiální brožurka: »La commission des Archives de la Guerre. Son organisation. Les collections«. Detailní zprávy obsahuje zmíněný archivní Bulletin. O katolickém středisku čteme podrobnou zprávu v belgické »Revue d'histoire ecclésiastique« vydávané katolickou universitou lovaňskou, v I. č. XVII. roč. z 15. ledna 1921 (str. 179—182).

hospodářské i sociální. Byl organisován péčí italského hlavního štábu, aby byl též zdrojem informací k jeho potřebě. Práce ústavu, omezující se stejně jako v případě belgickém toliko na jeviště domácí, byla rozdělena mezi 4 sekce: politicko-sociální, hospodářsko-statistickou, právní a technickou (tato v sídle italského průmyslu Miláně), z nichž zvláště významná sekce prvá, řízená bývalým ředitelem revue »La Voce« G. Prezzolinim, doznala poměrně největšího rozvoje; jí zvláště připadlo vytvořiti archiv a knihovnu, určovati plán a metodu celému podniku a pomocí kritických dotazníků připravovati bibliografii a četné monografie. Při tomto studiu šlo hlavně o rozvoj národního vědomí a vývoj veřejného ducha italského za války, o poznání Nové Itálie, z války se rodící. Bohužel v tomto díle slibně zahájeném a pro nejčerstvější italskou historii tak významným nebylo soustavně pokračováno.

Po příměří italská vláda ustanovila, že všechny dokumenty válečné, jmenovitě knihovna dosavadního »Ufficio storiografico della mobilitazione« mají býti odevzdány římskému »Museo del Risorgimento«, soustřeďujícímu památky a dokumenty italských bojů za sjednocení a osvobození. Zde tedy, v museu italského vzkříšení národního, bude nejdůležitější sbírka dokumentů o italské účasti ve válce světové, jež vskutku dokonala proces spojení a osvobození všech Italů; nyní je však ještě ve stadiu organisace. Z italských vědeckých nebo veřejných knihoven vybudovala bohaté a cenné oddělení válečné literatury a vůbec tištěných dokumentů universitní knihovna v Bologni zásluhou svého bibliotekáře prof. Fumagalliho; řádná katalogisace již dlouho umožňuje využití plně knihovní sbírky. Jiné kolekce podobné chová římská Biblioteca Alessandrina, knihovna vatikánská a milánské Museo del Risorgimento.

Koncem roku 1920 utvořilo se zvláštní komitét, které si vzalo za úkol vytvořiti v Roveretu, samotném srdci kraje, který byl nejhavějši půdou italsko-rakouských bojů, válečné museum italské, v němž by byly shromážděny hlavní názorné dokumentární a vzpomínkové předměty z pole bitevního vedle dokladů o rakouské persekuci italských poddaných a rakouské brutalitě válečné. Toto »Museo Storico Italiano della Guerra« vybudované symbolicky na osvobozeném území Trentina a umístěné v historicky památném městském hradě roveretském, který byl v poslední válce ještě sídlem posádky rakouské, bylo slavnostně otevřeno 12. října 1921 za přítomnosti královských manželů italských u příležitosti jejich triumfální cesty skrze »Trentino redento«. V II místnostech musea jsou vystaveny zbraně, děla a náboje, ukoristěné prapory i ukázky uniforem vojsk ra-

kouských, zvláště tyrolských, materiál vojensko-geografický (mapy, plastické obrazy území a náčrty), četné akvarely a fotografie z válečného pásma a z bojů (zvláště též z míst válkou zpuštěných a opět znovuzřízených), podobizny a fotografie vojévůdců a generálů, stejně jako padlých dobrovolníků, válečné surrogáty (na př. rakouský válečný »chléb«, »tabák« a pod.) i jiné rozmanité památky. Nejpietněji hledí zde italský návštěvník k podobiznám a památkám padlých legionářů tridentských a zvláště k písemnostem a jiným předmětům upomínajícím na popravené rakouské velezrádce a veliké italské vlastence, jakým byl poslanec vídeňské říšské rady Cesare Battisti. V roveretském museu, jež je dílem soukromého zájmu a jehož tvůrci si do nedávna stěžovali na nedostatek podpory státní, je také zvláštní expozice francouzská a ještě dříve československá, jež se podle souhlasného mínění italských listů reprezentuje nad jiné pěkně.⁸⁾

Také v Portugalsku bylo zřízeno rozhodnutím vládním ze října 1917 válečné museum s programem hodně širokým a všeobecným na rozdíl od španělského ústavu zřízeného v dubnu 1921 v Madridě, který podává většinou toliko ukázky válečného materiálu německého.

Anglie.

Sám válečný kabinet anglický rozhodl 5. března 1917 o zřízení londýnského »Imperial War Museum«, které až do r. 1918 nazývalo se »National War Museum«. Podobně jako ústav pařížský spojuje museum s knihovnou, avšak na rozdíl od něho dává museu převahu nad bibliotekou, majíc podle intencí zakladatelových spíše úkol památkový a lidově výchovný, než historicko-studijní; chce být především »memoriálem«, památkou války a sloužit kultu vzpomínky na slavné a tragické dny národní historie. Proto tištěný dokument ustupuje dokumentům názorným a ukázkám, které mají živě připomínati všecky charakteristické zjevy a činnosti doby válečné.

Museum obsahuje především bohaté ukázky výzbroje, výstroje a válečného materiálu, buď ve skutečném provedení a velikosti, nebo v zmenšených modelech a na fotografických snímcích, které budou ustavičně obnovovati a oživovati vzpomínky bojovníků a usnadňovati potomkům představu o prostředcích a způsobech největší z válek, jež znají dosud dějiny. Touto hlavní slož-

⁸⁾ Popis musea roveretského podává propagační brožurka »Il Museo Storico Italiano della Guerra nel Castello di Rovereto«, která je jakýmsi průvodcem po museu i hradu.

kou svých sbírek podobá se londýnské válečné museum nejspíše pařížskému Musée de l'Armée u Invalidů. První oddělení musea je věnováno námořnictví, kde vedle modelů a ukázek válečných lodí a jejich výzbroje a vedle fotografických reprodukcí podobného obsahu nejvíce místa zaujímají rozmanité předměty, které mají význam a cenu relikvií nebo trofejí (na př. dělo z německé ponorky nebo troska z křížáku, který vezl lorda Kitchenera na jeho osudné poslední cestě a pod.). Podle stejných zásad jsou organizována oddělení vzdušného loďstva a pozemního vojska. Zde na př. možno viděti zmenšenou ukázkou zákopu a jeho zařízení spolu s fotografiemi života zákopového, nebo tanky užívané na frontě západní a pod.; při tom není zapomenuto ani na službu zdravotní.

Vedle zmíněných vojenských oddělení má museum 3 sekce nevojenského rázu. Jsou to oddělení: ženského (Women's Section), jež má za úkol nejen oslavit hrdinství a oddanost ženy prokazané v těžkých zkouškách války, nýbrž osvětliti veškerou válečnou činnost žen — též v pracích průmyslových a zemědělských — jednak sbírkami fotografií, portretů a kreseb, jednak ukázkami vyráběných předmětů, zvláště munice; plakátové, které sbírá plakáty jak z válčících, tak z neutrálních zemí, tvořící jakési ilustrace k dějinám světové války; fotografické a kinematografické utvořené z části z darů ministerstva války a rozmnožované dary cizích vlád, jehož sbírky čítaly v dubnu 1921 60.000 snímků a více než 600 filmů. Museum však nepřestává jen na těchto obrazových dokumentech přímých, o něž mu jde ovšem v první řadě, nýbrž shromažďuje též původní díla umělecká, podávající obraz války viděný a cítěný duší umělcovou. Tato Art Section je jakousi válečnou obrazárnou a obsahuje více než 4000 maleb, kreseb a rytin vystavených a uložených — nepříliš dokonale zatím — v místnosti Crystal Palace.

Knihovna je do jisté míry zatlačena museem a tvoří spíše jen jistý přívěsek jeho, ač čítá kolem 22.000 čísel. Její umístění ve veřejné knihovně westminsterské (Westminster Public Library), která jí poskytla přístřeší ve svých nových sálech, je provisorní. Hlavní její zájem obrací se k publikacím, jež těsně souvisí s válkou. Doplnuje se výměnou za publikace domácí i organizovaným nákupem v cizině a je roztržena v 50 oddílů podle rozvrhu dílem metodického, dílem geografického. Zvláštní oddělení tvoří mapy (více než 8000 kusů), peněžní poukázky, známky a pod. Periodickým publikacím nevěnuje se tolik péče jako v knihovně pařížské; jsou zachovány toliko ve výběru a obsáhlé doplnění této části knihovny třeba hledati v knihovně »British Museum«.

Londýnské Imperial War Museum, jsouc vydržováno státem a nacházejíc ve všech úřadech vzniklých za války a v archivech ministerských cennou podporu, plní s úspěchem své poslání obracející se k massám a sloužící výchově veřejného ducha. Svědčí o tom výmluvně počet návštěvníků v době 10. měsíců (od začátku června 1920 do konce března 1921): bylo jich neméně než 1.434.000! Hlavní ředitelství ústavu bylo od počátku svěřeno p. Martinu Conway-ovi, odborníku v oboru geodesie a autoru prací umělecko-kritických, knihovníkem je prof. Oman, známý historik a autor úřední sbírky diplomatických dokumentů o válce (oba byli v předminulém sněmovním období členy parlamentu). Umístění ústavu není dosud uspokojivé a definitivně rozřešeno. S počátku byl nucen složit své sbírky ve vzdálených předměstích a spokojiti se částečným jich vystavením v jednotlivých čtvrtích. Později pronajal (na 4 roky) Crystal Palace (— je to jakási galerie strojů —) v Sydenhamu, kde je dosud. Ředitel musea učinil však již sněmovně návrh na postavení nové, krásné budovy, jež má býti z nejpozoruhodnějších staveb londýnských, v samotném středu města, aby byla snadně přístupna a opravdu důstojná svých vnitřních pokladů. V ní bude též věnováno hodně místa podobiznám a poprsím nejen generálů a vyšších důstojníků, nýbrž i prostých vojáků, kteří padli pro vlast — to vše ve shodě s národně památkovým a výchovným posláním ústavu.

Vytčený ráz londýnského válečného musea má za následek, že historická práce o dějinách světové války musí si hledati jiná ohniska: je jím jednak historické oddělení výboru pro obranu říše (Committee of the imperial defence), které počalo vydávati velké soustavné dílo »History of the Great War based on official documents«,⁹⁾ jednak »Institute of foreign affairs«, založený nejnověji lordem Greyem s rozsáhlým programem, jenž vydal řízením H. W. V. Temperley-e pětisvazkovou »History of the Peace Conference in Paris«.

Také v některých anglických dominiích existují podobná střediska dokumentů světové války jako v mateřské zemi; tak v kanadské Ottawě byl zřízen válečný archiv (Canadian War Records), jenž sbírá dokumenty týkající se expedičního sboru kanadského, v australském Melbourne bylo vybudováno válečné museum (Australian War Museum) a j.

⁹⁾ Vycházejí dosud 4 řady: Naval operations (zatím 3 sv.) od J. Corbetta, Military operations (zatím 1 sv.) od J. E. Edmondse, The war in the air (dosud 1 sv.) od W. Raleigha a Medical Service general history (1 sv.) od Macphersona.

Spojené státy americké.

Od té doby, kdy také Spojené státy americké vstoupily do války, stále rostoucí počet federovaných států uznal úředně důležitost sbírání a zachování dokumentů státní i lokální účasti ve válce světové. Již v roce 1919 bylo možno napočítati aspoň 35 států, jejichž ústřední vlády nebo vládní orgány učinily zvláštní, více či méně vhodná opatření za účelem systematického shromažďování všech vhodných dokumentů válečných služeb, vykonávaných různými jejich obcemi a orgány. V mnoha případech státní rada pro obranu nebo jiné podobné těleso, buď z vlastní iniciativy nebo z podnětu odjinud, a zvláště často v těsné součinnosti s vůdčí historickou institucí státní, podnítila místní hnutí, sledující zmíněné cíle tím, že zřídila nebo ustanovila zvláštní »výbor pro dějiny války« či »komisi pro válečné dokumenty«, po př. zvláštního »státního historika« nebo jiný podobný orgán, kterého orgány jsou buď zcela samostatné nebo různě přičleněny k stávajícím státním historickým společnostem, komisím, archivním oddělením, museím nebo knihovnám. V nemnoha státech ujal se podobných úkolů historické instituce již existující a rozšířily v tom směru svou dosavadní pravidelnou činnost, kdežto v jiných státech rozmanité ústavy chopily se této úlohy, na př. státní university nebo státní knihovny, při nichž někde utvořena zvláštní oddělení pro literaturu a dokumenty z války, na př. — chceme-li jmenovati případy zvláště pozoruhodné — New-York State Library, State Library of Connecticut nebo knihovna university v Texasu, kde zřízeno zvláštní oddělení Texas War Records Collection, knihovna Princeton University (New-Jersey), Clark University (Worcester, Massachusetts) a j. Rozumí se, že všechny činné historické instituce státní shromáždily během války přirozeným chodem věcí mnoho materiálu, jenž v mnoha případech tvoří jádro zvláštních státních sbírek válečných dokumentů. Mnohá pak ze shora zmíněných dokumentačních středisek byla utvořena nebo zařizena více méně jen provisorně, a jejich další existence a rozvoj byly zajištěny teprve přičleněním státu; zákonodárné sbory nejméně 18 států usnesly se v r. 1919 na opatřeních více méně podstatných a trvalých — spojených ovšem s příslušnou finanční dotací státní — za účelem pokračování a dovršení významného díla, počatého v jejich různých oblastech.

Aby splnily své poslání, musily příslušné orgány — ať to byly zmíněné komise pro dokumenty a dějiny války nebo zvláštní státní historikové — hledati podporu u občanstva každé obce po celém státě; proto byly utvořeny v některých státech zvláštní dobrovolné organizace. Obvyklý postup je ten, že příslušný státní

orgán zřídí ve všech okresech a městech výbory nebo zastupitelstva, která sbírají dokumenty z různých tamních obcí; v některých státech však existují již organizace a instituce, jež spontánně se ujaly sběrací akce v jejich obvodu, jako na př. okresní rady pro obranu, historické společnosti a knihovny. Materiál sebráný místními výbory jest obyčejně shromažďován v hlavním městě státním a ukládán ve zvláštním ústředním skladišti, ačkoli v některých státech je úmysl vytvořiti dvoje sbírky: státní i okresní, z nichž poslední jsou nyní umístěny aspoň v hlavních okresních knihovnách, okresních budovách a jiných místních střediscích.

Všeobecně řečeno, je úkolem organizace válečných archivů sebrati a uchovati veškerý hodnotný materiál, ať jakkoli rozmanitý co do původu, obsahu a formy, který se vztahuje jakýmkoli způsobem k válečným službám vykonaným občany dotyčného státu buď individuálně nebo kolektivně, doma nebo za hranicemi, jakož i k celému běhu života v domácích obcích v době války. Tento materiál tvoří 2 hlavní kategorie: jednak sbírky nebo snůšky dokumentů předem nespořádaných, jednak souvislý materiál, jenž tvoří hotovou registraturu. Zmíněné snůšky dokumentů jsou považovány za nejdůležitější pro historii jednotlivců, při čemž doplňující materiál — jako fotografie, denníky a korespondence — je vždy pozorně vyhledáván. Naproti tomu pro historii organizovaných nebo skupinových činností zdůrazňuje se zvláště význam shromážděných registratur, nebo onoho druhu materiálu, který vznikl v souvislosti s nynějším vedením činností, o něž jde, a potřebuje toliko, aby byl shromážděn a uchován. V některých státech klade se zvláštní váha na sebrání a zachování místních novin a vedle toho na různý tištěný materiál, jako letáky, programy a plakáty; dále na rukopisné dokumenty, jako jsou protokoly jednání, korespondence a úřední zprávy; k tomu přistupují obrazové dokumenty, na př. fotografie, filmy, obrazy a mapy; posléze památkový a musejní materiál, jako odznaky, prapory, trofeje a různé památky. K utvoření bohatých snůšek zpráv, svědectví a dokumentů různých, zejména vojenských osob, zúčastněných ve válce, slouží zvláštní dotazníky pro vojíny, plavce a námořníky. Od případu k případu jsou tyto dotazníky různě přizpůsobeny a formulovány, na př. pro raněné nebo k získání zpráv o těch, kteří přišli ve válce o život, pro ošetřovatelky Červeného kříže, kazatele, dopisovatele a jiné lidi sloužící ve spojení s ozbrojenou mocí národní. Jiné formuláře podobného druhu obrazejí se k civilním činitelům pro vedení války důležitým, ať jednotlivým osobám nebo organizacím. Tak na některých místech dány do oběhu dotazníky pro zemědělské výrobce, pro obchodní a průmyslové pod-

niky a různé organizace; někde pomocí zpráv místních zastupitelstev shromažďují se informace o rozmanitých otázkách.

Při sbírání zmíněného dokumentárního materiálu užívá se různých metod. Z opatření, jež byla učiněna státními orgány touto činností pověřenými za tím účelem, aby zájem místních činitelů o věc byl povzbuzen a udržen, možno uvést vydávání zvláštních bulletinů a letáků, v nichž jsou načrtnuty povaha a cíl podnikaného díla, rozesílání řady cirkulářů čili oběžných dopisů účinně napsaných a poskytujících vysvětlení, podnikání okružních cest po okresích zvláštními agenty a udílení cen za nejlepší sbírky. Ústřední orgán sběratelský a konservátorský pečuje sám o získání důležitých dokumentů celostátního zájmu, podnikaje pronikavý výzkum jak státního ústředí všech válečných organizací, tak i zdrojů zpráv mimo hranice státu. Někdy část úlohy nebo i celá úloha organizace válečného archivu je svěřena pomocným a podpůrným institucím, a zvláště je všude vyhledávána příslušnými orgány činná spolupráce nově utvořených sdružení vojenských vysloužilců. Vydatné služby prokazuje celé věci tisk a jiné prostředky působení a vlivu na veřejnost, jako výstavy shromážděného materiálu a pod. V celku je dílo ve většině států na dobré cestě a vykazuje již pěkné výsledky. Při tom jednotlivé státy docilují zvláštních úspěchů v různých oborech sběrací činnosti a v různých druzích sbíraného materiálu.

Bezprostředním úkolem organizací pečujících o válečné dokumenty je sebrání materiálu. Avšak v mnoha případech pokročilo se dále a byly učiněny plány pro publikování seznamů a historických zpracování, ať již běží o obsáhlé válečné dějiny jednotlivých států nebo jednotlivých vojenských sborů z nich rekrutovaných, nebo konečně o válečnou historii jednotlivých okresů, projektovanou místními komitáty pro dokumenty války za podpory státních historických ústavů, které svými pokyny snaží se dáti těmto pokusům a plánům správný a jednotný směr.

K dovršení organizace veškeré této práce, zařízené — jak patrně ze všeho — vskutku po americku prakticky a ve velkém měřítku, byla založena zvláštní ústřední organizace »National Association of State War History Organizations«. Stalo se tak na konferenci zástupců komisi pro dějiny války a podobných organizací asi z 15 států severoamerických spolu se zástupci rozličných vládních úřadů, chovajících důležité válečné dokumenty, která se konala ve Washingtonu v září r. 1919, aby prodiskutovala otázky sbírání materiálu v různých státech a vyměnila názory i výsledky zkušeností dosud učiněných. Členy tohoto »Národního sdružení státních organizací pro dějiny války« jsou instituce v každém státu úředně určené ke

sbírání a uchování válečných dokumentů. Sdružení bude společným nákladem udržováno ve Washingtonu kancelář za účelem umístění, rozřídění a opsání dokumentů chovaných ve vládních archívech a jiných ústředních úschovištích, které se týkají válečné činnosti různých států. Byly již učiněny kroky k organizování této kanceláře a opatřen rozsáhlý přehled rozličných těles obírajících se sbíráním a uchováváním dokumentárního materiálu. V čelo výkonného výboru byl pro první rok volen jako předseda James Sullivan, státní historik new-yorský. Podle usnesení zmíněné ustavující konference má »Sdružení« mít každý rok výroční shromáždění ve Washingtonu. První všeobecné shromáždění konalo se vskutku koncem prosince roku 1920 ve Washingtonu ve spojení se shromážděním American Historical Association a na něm přednesena jednak zpráva o pokroku ve sbírání válečných dokumentů státními organizacemi pro dějiny války, jednak podány prof. Mc Kinleyem pokyny a návrhy pro státní a místní publikace z dějin války. Tyto projektované publikace mají zahrnovat historii vojenské účasti americké ve válce, historii hospodářského úsilí a konečně historii pomocného a dobročinného hnutí.¹⁰⁾

Z velkých publikací věnovaných historii válečného pětiletí jedna, která má podati všeobecné dějiny války, připravuje se v ministerstvu války, jehož zvláštní »historická sekce« omezuje se na prototo na studium amerického účastenství ve válce, při čemž však nespokojí se toliko vylíčením operací vojenských, nýbrž v iotí z projektovaných 17ti svazků vypíše vztahy diplomatické, mobilisací hospodářskou i činnost úřadů a institucí pečujících o výživu a hmotné otázky; jiná souborná publikace (z níž řada svazků byla již vydána) vychází pod titulem »How America went to war« pod ochranou university yalské; péči a nákladem známého Carnegie-ova nadání pro mezinárodní mír vychází mnoho-svazková »Economic and social history of the world war« za organizované součinnosti odborníků jednotlivých zemí, z nichž každá bude mít svou řadu monografií, a za hlavního řízení J. T. Shotwella, prof. historie na universitě new-yorské.

Poznavše ze zběžné informace předešlé, jak jsou v Americe

¹⁰⁾ Předchozí vylíčení americké organizované péče o archívy a dokumenty světové války je čerpáno ze stati Franklina F. Holbrooka, jednoho z členů výboru zmíněného amerického »Nár. sdružení stát. organizací pro dějiny války«: »The Collection of State War Service Records« v »American Historical Review« sv. XXV. č. 1, říjen 1919, str. 72—78 a ze zpráv uveřejněných tamtéž, sv. XXV. č. 1, str. 149—150 a sv. XXVI. č. 3, duben 1921, str. 418 (v obšírné stati »The meeting of the American Historical Association at Washington«).

organizovány sbírky dokumentů veliké války a které hlavní publikace na ten čas soustřeďují se k velkému thematu dějin této války, všimneme si ještě poněkud blíže dvou velkých podniků, které jsou nejdůležitější z dlouhé řady ústavů, hlavně knihoven veřejných nebo univerzitních, v nichž se koncentrují převahou tištěné památky a dokumenty z let válečných vedle menších souborů písemností nebo musejních pamětihodností. Jsou to jednak sněmovní knihovna: Library of Congress ve Washingtonu, jednak Hooverova válečná sbírka: Hoover War Collection přičleněná ke Stanford University v Kalifornii.

Knihovna kongresu věnuje zvláštní úsilí vytvoření válečných sbírek z knih, novin a tištěných dokumentů administrativních nebo úředních, které hledí netoliko k historii vojenské, nýbrž také k vývoji hospodářskému a k problémům rekonstrukce poválečné; menší péči však věnuje již dokumentům prchavé existence, jako letákům, plakátům, tajným brožurám nebo projevům národní či politické propagandy. Rozšiřuje a doplňuje se jednak odváděním povinných výtisků, jednak dary (na př. State department a General Staff College odevzdaly jí r. 1920 veliké sbírky publikací statistických, zeměpisných a politických) a koupí (na př. celých sbírek knih a brožur utvořených v Evropě, při čemž vyhledávány též denní noviny a zvláštní periodické tisky, jako žurnály z fronty a zajateckých táborů). Výsledky dosud docílené jsou nestejně pro různé oblasti územní a národní: kdežto západoevropské spojenecké státy a Německo jsou zastoupeny bohatě, střední a východní Evropa je opatřena buď velmi prostředně nebo docela slabě a bezvýznamně. Rozhodnou předností knihovny však je, že zapisování a katalogisace knih provádí se rychle a metodicky, takže je možno pohodlně užívatí bohatství uloženého v této War Section americké knihovny kongresní.

Hooverova válečná sbírka má ráz dosti odlišný. Byla utvořena v r. 1919 na podnět p. Hoovera, známého náčelníka zásobovací a vyživovací akce podnikané z Ameriky k záchraně Evropy poválečné, který jí poskytl nutné finance ze svých vlastních prostředků. Za řízení prof. stanfordské university Adamse dosáhla značného rozvoje, ač byla počata pozdě. Její úkol sledovaný vskutku soustavně a s dobrým smyslem historickým je poměrně omezený: běží zde toliko o knihovnu — nikoli též o museum — jež předem resignuje na úplnost pokud se týče válečné literatury a válečných dokumentů tištěných, spokojujíc se účelným výběrem, a jež vlastní svou oblast, v níž se specialisuje, nachází v dílech a produktech propagandy všeho druhu, v nejrůznějších letácích a publikacích vydaných politickými skupinami, nebo rozmanitými sdruženími; vedle toho pečlivě jsou vyhledávány a shro-

mažďovány zejména sbírky dokumentů úředních nebo administrativních povahy diplomatické, vojenské nebo zákonodárné, při čemž nejvíce pozornosti a nejlepší úsilí věnuje se problémům výživy a zásobování. Díky osobním výpravám buď ředitele sbírek nebo jeho spolupracovníků do jednotlivých oblastí evropských získala Hoover War Collection mnoho cenného materiálu, který jí dává ráz všestrannosti. Poměrně slabé jsou její sbírky periodických tisků, které však rozmnožuje stále výměnou s knihovnou kongresu. Tato Hooverova bibliotéka literatury a dokumentů ze světové války slouží též za základ zvláštního ústavu pro studium otázek vyživovacích, zřízeného při universitě stanfordské.

Možno zaznamenati, že také latinská Amerika již učinila některé pokusy o sbírání a shromáždění dokumentů světové války, z nichž třeba uvést zvláště sbírku »Spojenecké ligy« v brazilské residenci Rio-de-Janeiro.

Německo.

O mnohonásobném německém úsilí na poli válečného archivnictví, musejnictví a knihovnictví hledícího k světovému konfliktu let 1914—1918 svědčí výmluvně jak počet válečných sbírek veřejných a soukromých, státních a městských, který r. 1917 byl vyjádřen číslem 217 v brožuře A. Buddecke, »Die Kriegsversammlungen«,¹¹⁾ tak existence zvláštní ústřední organizace »Verband deutscher Kriegssammlungen«, připomínající podobnou, avšak oficiální asociaci americkou.¹²⁾ Podle původu či vlastnictví různých těch středisek válečných dokumentů lze je rozdělit asi ve 4 oddělení: 1. sbírky náležející buď státu (hlavně při universitních knihovnách), nebo obcím (hlavně při knihovnách městských); 2. sbírky různých společností; 3. sbírky jednot-

¹¹⁾ Ein Nachweis ihrer Einrichtung und ihres Bestandes (Oldenburg, Stalling, str. 52). Pisatel sám dosud brožury v ruce neměl a zná ji toliko z výše citovaných statí Blochovy v Revue de Paris a Renouvinovy v Revue de synthèse historique.

¹²⁾ Tento »Svaz německých válečných sbírek« byl založen v Lipsku v prosinci 1917 hlavně dík propagandě, již vyvinul známý »Börsenblatt des deutschen Buchhandels«, a sdružuje všechny německé sběratele dokumentů válečných, at jakékoli povahy; mohou v něm býti organizovány též knihovny, musea, akademie a jiné ústavy. Jeho úkolem je pracovati ke sjednocení válečných sbírek, pečovati o výměnu, podporovati podniky mající za cíl dějiny světové války, organizovati výstavy a bdíti nad knižním trhem pokud se týká válečné literatury; sám tedy nové a vlastní sbírky nevytvořil. Hojnou a užitečnou činnost, již »Verband« rozvinul, možno sledovati podrobněji ve zvláštních »Mitteilungen«, které jako svůj orgán vydával.

livců; 4. sbírky obchodníků s památkami. Uvedeme zde aspoň několik nejdůležitějších dokumentačních středisk, náležejících různým skupinám a typům právě zmíněným.

Dva podniky soustřeďují na sebe největší pozornost a zájem: Kriegsarchiv zřízený při universitě v Jeně a veliká knihovna světové války nazvaná Weltkriegsbücherei a soutěžící namnoze se známou nám již Bibliothekou pařížskou.

Universita v Jeně utvořila na jaře r. 1915 zvláštní »Kriegsarchiv«, který se brzy osamostatnil jako »Forschungsinstitut für Geschichte des Krieges«, za čestného předsednictví bývalého pruského ministra Klementa v. Delbrücka. O vybudování sbírek majících od počátku sloužit studiu všech otázek politických, vojenských, hospodářských a všeobecně kulturních zasloužili se nejvíce profesori jenské university von Seidlitz a Mentz, výkonný ředitel ústavu, který své finanční prostředky čerpal z darů soukromých i subvencí veřejných. S počátku většina dokumentů Kriegsarchivu jenského byla opatřena durynským svazem pro šíření pravdivých válečných zpráv v cizině, utvořeným již na podzim roku 1914, a druhou ústřednou válečných zpráv XI. armádního sboru z téže doby. Potom však různé úřady a kanceláře pro propagandu, štáby a ministerstva, hospodářské skupiny a odborové syndikáty přispívaly stejně k obohacení sbírek rozdělených v deset velkých oddělení a záležejících z knih, novin, novinových výstřížků, publikací společností a korporací, návštějí a plakátů, rytin, dopisnic, map, dopisů z fronty, zásobovacích poukázek, papírových peněz atd. Knihovna obracela hlavní péči ke sbírkám periodik a zvláštní velmi bohaté a dobře utříděné oddělení věnovala výstřížkům z novin. Podobně jako americká sbírka Hooverova pečovala též mimořádně o publikace různých korporací, sdružení a skupin, zvláště pokud jsou dokumentem válečného hospodářství a dobročinných a pomocných institucí nebo akcí. V roce 1919 knihovna čítala 13.000 děl, 750 periodik rázu vojenského, politického a hospodářského, 727 válečných deníků (ze zákopů a z táborů), 650 plakátů barevných a 10.000 textových (z Alasky, Belgie, Polska), 1000 obrazů (pohlednic a pod.) atd. Kriegsarchiv jenské university byl od počátku svými zakladateli určen k tomu, aby se stal střediskem studia dějin války světové — zvláště s hlediska občanského — a aby této historické práci připravoval dokumentární materiál nejen německého, nýbrž i cizího původu. K tomuto cíli však nedospěl, ochabnuv ve své činnosti následkem nedostatku finančních prostředků a ztrativ živější zájem veřejný, takže nyní jako uzavřený fond má býti uložen v universitní knihovně jenské.

Podobně jako pařížská »Bibliothèque et Musée de la guerre« také německá »Weltkriegsbücherei« vznikla ze soukromého počínů bohatého jednotlivce a byla jím později věnována státu. Tuto německou »Knihovnu světové války«, která je nyní nejdůležitější ze všech sbírek válečných dokumentů v Německu, založil v červenci r. 1915 průmyslník Richard Frank. Zprvu měla sídlo v Berlíně, od r. 1921 je ubytována v zámku Rosenstein in Berg ve Württembersku, blíže Stuttgartu; zdatným a agilním jejím ředitelem je Dr. Friedrich Felger. Pařížskému ústavu staví se po bok šíří svého programu a bohatstvím svých sbírek. Jako onen zabírá v okruh svého zájmu nejen dokumenty týkající se válečné historie vlastní země, nýbrž celého světa zúčastněného v ohromném konfliktu buď aktivně nebo pasivně. Jako onen rozděluje se ve dvě velká oddělení: knihovnu pro potřebu pracovníků, především historiků a museum určené k veřejným výstavám. Vedle sbírek letáků a plakátů, žurnálů z fronty, peněz, známek a medailí a vedle propagační literatury, tajných publikací a brožur rozšiřovaných a rozhazovaných různými skupinami národními usiluje shromáždit knihy, brožury a noviny, které by umožnily sledovatí všechny stránky světového života za války; při tom problémům hospodářským a sociálním věnována je stejná pozornost jako otázkám vojenským a politickým. Pokud se týká časového ohraničení dokumentárního materiálu je u německé knihovny světové války stejně jako u pařížské stanoveno hodně široce v tom smyslu, že do ní náleží všechny významné publikace týkající se událostí a otázek války světovou připravujících a podmiňujících i publikace osvětlující její přímé reflexy a následky; proto je zde na př. také důležitý soubor dokumentů německé revoluce. Systematický katalog zpracovávající ihned veškeren nový materiál umožňuje plné využití bohatství knihovního a vůbec dokumentačního, o němž nám dává představu několik čísel zachycujících stav sbírek s počátku r. 1920, jež ovšem zatím pozdější rozvoji daleko ještě předstihl. Před 2 lety čítala německá »Weltkriegsbücherei« okrouhle 60.000 děl, 3800 žurnálů, 16.400 plakátů, z nichž 6400 ilustrovaných, 6000 válečných peněz. Ústav chce sloužití především historickému studiu veliké války a i v tomto hlavním účelu shoduje se s pařížskou Knihovnou a museem světové války, vedle níž je největším ústavem toho druhu v Evropě.

Z přechetných jiných institucí a sbírek soustřeďujících dokumenty a studium světové války a věnujících většinou — na rozdíl od obou právě zmíněných ústavů s programem všeobecným — zájem a úsilí buď určitým speciálním stránkám nebo lokálně ohraničeným úsekům života válečného, upozorníme na »Deutsches

Kriegswirtschaftsmuseum« založené v dubnu roku 1917 v Lipsku u příležitosti sjezdu 40 obchodních komor německých. Shromažďuje tištěné dokumenty a vlastní musejní památky za tím cílem, aby poskytlo přesný obraz německého hospodářského života za války. Jeho sbírky mají také — jsouc vy-staveny — sloužit lidovému poučení, ale především jsou určeny historikům, kteří budou chtít studovat proměny společenského hospodaření, opatření učiněná k podpoře hmotných potřeb národních, nová užití věd pod vlivem války a blokády a pod. Ústav, který je zároveň museem i knihovnou je řízen odborníky národohospodářskými a rozdělen v řadu sekcí, jako zemědělskou, průmyslovou, obchodní, pojišťovací, rukodílnou, finanční, sekci pro organizaci obsazených zemí atd. Nyní je připojen k velkému hospodářskému museu již dříve v Lipsku existujícímu. V témže městě, které je ohniskem knižního trhu německého, byla hned v září 1914 utvořena z iniciativy časopisu »Börsenblatt des deutschen Buchhandels« a péčí spolku »Börsenverein der deutschen Buchhändler«, jehož je orgánem, obsáhlá a velmi rozmanitá »Kriegssammlung der deutschen Bücherei«, sbírka knih, novin a obrázkových dokumentů, která v r. 1917 čítala již 38.000 čísel.

Ze starších velkých knihoven německých, které věnovaly velkou péči vybudování svého zvláštního válečného oddělení možno uvést býv. královskou (nyní národní) knihovnu berlínskou, která od r. 1917 shromáždila více než 50.000 svazků ve všech jazycích, opatřujíc si válečnou literaturu ze západních zemí dohodových (Francie, Belgie, Anglie a Itálie) prostřednictvím knihkupce švýcarského, literaturu ruskou cestou přes Švédsko; dále knihovnu mnichovskou, jejíž válečná sbírka je rovněž velice bohatá díky spolupráci německých konsulátů a etapních velitelství, zemskou knihovnu badenskou v Karlsruhe, býv. dvorní knihovnu ve Stuttgartě, při níž je zvláště pozoruhodná sbírka filmů, fotografií, ilustrací nebo obrazů jak proveniencie úřední, tak privátní. Z universitních knihoven, které mají v Německu téměř vesměs svou zvláštní Kriegssammlung, významné válečné sbírky má univ. knihovna v Drážďanech a Vratislavi, kde vedle toho také městská knihovna vytvořila podobné oddělení. Vůbec možno říci, že také každé větší německé město vyhradilo ve své knihovně nebo museu zvláštní oddíl publikacím a památkám z doby válečné. Nejznámější sbírky toho druhu jsou v měst. knihovnách v Drážďanech, Hamburku, Frankfurtu a j., ve válečných museích ve Štětíně, Výmaru, Hildesheimu a j., ve vlasteneckém museu v Hanoveru a pod.

Mezi soukromými sbírkami má význačné místo válečná kolekce samotného císaře Viléma, který byl z prvních sbě-

ratelů válečných dokumentů a který shromáždil ve své zámecké bibliotéce do r. 1917 na 10.000 publikací z válečné literatury německé i cizí vedle sbírky obrazů a fotografií z fronty i ze zázemí, jejíž zvláštní část má výhradním předmětem osobu císařovu. Také v berlínském museu Hohenzollerů je uloženo mnoho památkových a vzpomínkových předmětů vztahujících se k císařské rodině německé za války, podobně jako v Poznani zvláštní museum Hindenburgovo, vytvořené jeho obdivovateli, shromažďuje vše, co se týká osobnosti maršálov a zároveň dokumentárně osvětluje rozvoj války na východní frontě v Polsku a v Rusku. Z hojných soukromých sběratelů každý skoro má svůj speciální obor a zálibu: tak na př. jedni sbírají hlavně válečné známky, plakáty, jiní porcelány, třetí nouzové peníze, čtvrtí tajné časopisy atd.

Hlavním střediskem vojenského archivního materiálu souvisejícího s německým válčením v l. 1914—1918 je nově utvořený Reichsarchiv (založen 1. října 1919), který má své sídlo v imponantní budově bývalé válečné školy v Potsdamu u Berlína. Jeho základ tvoří staré pruské vojenské archivy, především archiv generálního štábu, jehož zrušení jakožto vojenského ústavu bylo stanoveno mírovou smlouvou versailleskou, jeho největším fondem pak jsou ohromné massy akt ze světové války, vedle nichž poměrně nepatrnou složkou budou akta říšských centrálních úřadů, která mají být uložena v tomto novém říšském archivu počínajíc založením severoněmeckého spolku r. 1867. Avšak archiválie politicky nejdůležitějšího ústředního úřadu říšského, totiž ministerstva zahraničních věcí, nebudou náležeti tomuto novému ústavu, jelikož ministerstvo zahraničí má mít archiv vlastní. Z vojenských a válečných archivních dokumentů zůstanou mimo říšský archiv také akta říšského námořnictva, pro něž byl vytvořen zvláštní Marine-Archiv.¹⁴⁾ Říšský archiv německý má své jakési filiálky nazvané »Reichsarchivstellen« v řadě hlavních míst jednotlivých spolkových států a provincií — tak v Mnichově, Würzburgu, Stuttgartu, Heilbronnu, Münsteru, Hannoveru, Špandavě, Děvině, Drážďanech a Vratislavi — které shromažďují spisový a archivní materiál jednotlivých vojenských těles bývalé německé armády z dotyčné části říše a vyřizují příslušnou agendu s materiálem tím související. V Bavořích vedle »Reichsarchivstellen« v Mnichově a Würzburgu významnou část vojenských akt ze světové války, totiž archivů některých sborů, chová zmíněný

¹⁴⁾ Tyto informace o německém »Reichsarchivu« mám z knížky Dr. Viktora Loewe, štát. archiváře ve Vratislavi: Das deutsche Archivwesen. Seine Geschichte und Organisation. Breslau 1921.

již mnichovský »Kriegsarchiv«, který je starým ústavem úplně nezávislým na novém říšském archivu německém, s nímž se o materiál týkající se bavorských sborů částečně dělí. Také vojenské museum berlínské, rozdělené v řadu oddělení, chová vedle musejních dokumentů a památek z veliké války, které se v něm soustřeďují, též materiál tištěný a rukopisný.

Pokud se týče historické činnosti publikační související se středisky dokumentů a studií z dějin světové války, rozvíjí se v Německu až dosud hlavně v rámci berlínského »Reichsarchivu« a »Marine-Archivu«, to jest historických ústavů a služeb samotné armády, jako tomu je, nebo podle známých projektů a informací teprve má býti, ve Francii, Belgii, Itálii, Spojených Státech a j. Tak Marine-Archiv vydává souborné dílo »Der Krieg zur See 1914—1918«¹⁴⁾ za vedení přednosty tohoto archivu viceadmirála von Montey-a a »Reichsarchiv« přikročil v poslední době (koncem 1924) k publikaci velkého úředního díla »Der Weltkrieg 1914—1918«, připravovaného jím již od r. 1920.¹⁵⁾ Kromě těchto oficiálních publikací vojensko-historických vydává ministerstvo zahraničních věcí řadu sbírek diplomatických dokumentů a textů — a některé neoficiální instituce odborné pečují o studium a publikace zvláště v oboru hospodářských a sociálních problémů válečných. Zvláštní zmínky zasluhuje »Zentralstelle für Erforschung der Kriegsursachen«, instituce oficiální, která vedle čistě badatelského zájmu je vedena též cíli politicky propagačními. Od r. 1923 vydává speciální měsíčník »Die Kriegsschuldfrage«, věnovaný — jak titul ukazuje — řešení jedné z nejzávažnějších, politicky nejdůležitějších a nejvíce přetřásaných otázek válečné historie.

Rakousko. — Maďarsko, Švýcarsy.

Nejdůležitějším střediskem dokumentů, které se týkají účasti a úlohy bývalé rakousko-uherské monarchie ve světové válce jsou ústřední archivy vídeňské, především starý K. und k. Kriegs-Archiv založený již r. 1801 a vzrostlý

¹⁴⁾ Dosud tři řady: »Der Krieg in der Nordsee« (4 sv.), »Der Krieg in der Ostsee« (1 sv.) a »Der Kreuzerkrieg in den ausländischen Gewässern« (2 sv.).

¹⁵⁾ Vyšly současně rozsáhlé první dva svazky: »Die Grenzschlachten im Westen« a »Die Befreiung Ostpreussens«; další svazky budou vycházeti asi v ročních lhůtách (jako 3. a 4. sv. mají vyjít »Die Marne-schlacht« a »Der Feldzug im Osten im Jahre 1915«).

za války a po válce o celé ohromné samostatné oddělení nazvané Neue Kriegsaktenabteilung a shromažďující akta ze světové války v l. 1914—1918. Základní důležitost tohoto válečného archivu vídeňského z období veliké války pro českého historika těch let je dána nejenom skutečností, že český člověk byl nucen ve svazku císařské rakouské armády prožít a protrpět kus lidské i národní tragiky, nýbrž i tím, že podle ustanovení mírové smlouvy a příslušné úmluvy mezi vládou republiky rakouské a československé akta světové války — až na výjimku, o níž bude zmínka — zůstanou jako celek ve Vídni a budou nutiti české i jiné badatele z t. zv. nástupnických států, jimž ovšem všestranné užívání válečného archivního materiálu je plně zaručeno, k častým a dlouhým výpravám do bývalé residence habsburského mocnářství. Proto seznámíme se zhruba s obsahem t. zv. nového oddělení válečných akt, jež je hlavním archivem světové války. Přehled obsahu toho poskytuje holé schema vnitřního rozdělení a seskupení jmenovaného oddělení, v němž sice v poslední době staly se určité změny a přesuny hlavně spojením některých oddílů v důsledku redukce pracovních sil, jež však k účelu naší obsahové informace zcela postačí. Oddělení světové války mělo 4 sekce rozdělené opět na řadu referátů: v I. sekci akta vrchního armádního velitelství a to: 1. akta o válečných operacích, 2. akta prezidiální, 3. akta zpravodajské služby, 4. akta ubytovatelského oddělení; v II. sekci polní akta: 1. vyšších velitelství severovýchodní a východní fronty, 2. týchž velitelství fronty jihovýchodní a jihozápadní, 3. velitelství armádních sborů, pěších divisí a velitelství skupinových, 4. jízdních divisí a všech brigád, 5. zeměbrany, 6. honvédů a tainá akta, 7. akta týkající se dopravy; III. sekci tvoří oddělení akt týkajících se platů; IV. sekci vojenský soudní archiv. Mimo toto zvláštní oddělení spisů ze světové války jsou akta a dokumenty k ní se vztahující jednak ve staré »Schriftenabteilung« v sekci akt vojenské kanceláře císařovy a generálního štábu a v sekci archivu námořnictva, jednak v ohromném oddělení mapovém a pokud jde o knihy a tisky vůbec, ve veliké knihovně archivní. Z archivního materiálu týkajícího se světové války a uloženého ve vídeňském válečném archivu bude odevzdána do Prahy toliko část vojenského soudního archivu a to — podle zmíněné pražské úmluvy archivní — »veškeré vojenské trestní spisy týkající se výlučně příslušníků československé republiky, i když jako spisy polních soudů spadají pod pojem spisů světové války«; kromě toho ustanoveno, že »pomůcky společného rázu — i když se týkají světové války — jež byly vydány tiskem a vyskytují se v několika výtiscích, budou vydány nejméně v jednom výtisku«.

Vedle Kriegsarchivu mají pro historii rakouského podílu na válce světové a pro vnější i vnitřní politiku monarchie v době posledního jejího zápasu o existenci velkou důležitost ostatní ústřední archivy, respektive příslušné registry vídeňské (zvláště dvorní a státní archiv a všeobecný archiv ministerstva vnitra), z nichž však dostane se značná část důležitého materiálu do příslušných archivů českých na základě ustanovení a ujednání o t. zv. spisové rozluce. Pokud jde o t. zv. válečnou literaturu a vůbec o tištěný dokumentární materiál světové války týkající se zvláště Rakousko-Uherska a Střední Evropy, ale i všech ostatních činitelů a zájmů srážejících se v nesmírném konfliktu let 1914—1918, přichází v úvahu též bohatá po té stránce dvorní knihovna ve Vídni, jejíž doplňování po pádu habsburské monarchie bylo ovšem znemožněno hospodářským a finančním zhroucením německého Rakouska. O Maďarsku můžeme zatím povědět toliko, že má vedle svého státního archivu v Budapešti též své válečné museum, jež světová válka významně obohatila, a zvláštní válečné oddělení v knihovně národního musea; v peštském archivu státním najdou osvobozené národnosti a území bývalých Uher — my máme při tom na mysli především naše Slováky a Slovensko — nejdůležitější dokumenty o svých osudech v železném maďarském objetí za války, v níž Tiszova Pešť spojila svůj osud nerozlučně s Berlínem Viléma II.

Ve Švýcarsku mohou mít zájem některá větší nebo menší střediska tištěných dokumentů války. Jsou to: oddělení ženevské městské knihovny nazvané »Archives internationales de la guerre et de la Croix-Rouge«, kde zejména jsou shromažďovány úřední publikace vlád a dokumenty švýcarské pomocné akce válečné, knihovna štábu v Bernu, chovající díla vojenská a zvláštní sbírka děl zakázaných švýcarskou censurou, jež je umístěna v paláci spolkové vlády.

Rusko.

Od velikého roku 1917 válku vystřídala v Rusku revoluce, nejprve únorová, potom říjnová a z ní se vyvinuvší válka občanská. Stejně zájem o velikou ruskou revoluci, její vznik, vývoj a význam, ne-li docela pohltil, tedy alespoň daleko zatlačil pozornost k ruskému podílu a ruské úloze ve válce světové, jakkoli byly veliké a důležité. To se projevuje i faktem, že v novém Rusku nevznikl vůbec zvláštní ústav věno-

vaný dokumentům a studiu války, zato však v popředí interese vědeckého a publicistického jsou materiály a publikace hledící k dějinám revolučního převratu. Tento převrat dokonce vážně ohrozil dokumentární materiál z doby války a starého režimu vůbec, a bylo třeba velkého a včasného úsilí, aby se zabránilo větším ztrátám a pohromám. Na štěstí sovětská vláda učinila v plném souhlase s tužbami odborných kruhů archivních a historických dosti záhy rozhodný krok k reorganizaci a centralisaci ruského archivnictví a tím i k soustředění a ochraně archivního materiálu k nejnovějším dějinám Ruska carského, předrevolučního, k dějinám Ruska ve válce světové, ale též k dějinám velké ruské revoluce i revolučního hnutí staršího, které jí předcházelo a připravovalo.

Dekretem sovětu lidových komisařů z 1. června 1918 byl zřízen jediný veliký státní archiv (Edinnyj gosudarstvennyj archivnyj fond), jemuž stojí v čele hlavní archivní správa (Glavnoe upravlenie archivnym delom, zkráceně Glavarchiv), která tvořila zprvu zvláštní oddělení národního komisariátu pro osvětu a později byla podřízena přímo všeruskému ústřednímu výkonnému výboru. Sídlem Glavarchivu byl s počátku Petrohrad a v Moskvě zřízeno zvláštní oddělení jeho, kdežto později situace se obrátila: do Moskvy, jež se stala vládním střediskem sovětského Ruska, byla přeložena hlavní archivní správa a v Petrohradě zůstalo její oddělení. Dekretem z 31. března 1919 přikročeno též k organizaci archivnictví v provinciích tím, že zřízeny guberniální archivní správy (gubarchivy), podřízené Glavarchivu, po případě vsunuty podle potřeby ještě mezi archivní ústředí státní a lokální krajské archivní správy pro širší oblasti provinciální. Stejným způsobem byla řešena tato otázka v sovětské republice ukrajinské, kde archivním ohniskem stal se Charkov, nové sídlo vládní.

Do velikého státního archivu sovětské republiky ruské (RSFSR.) vešly tedy jednak dokumenty z epochy starého režimu, to jest archivy státních a veřejných institucí, ať zrušených nebo trvajících, až do revoluce, jednak dokumenty k historii revolučního hnutí a velké ruské revoluce. Podle referátu jednoho z vedoucích členů Glavarchivu (na I. všeruské konferenci archivních pracovníků v Moskvě v září a říjnu 1921) možno rozdělit celý archivní fond státního archivu ruského na 4 oddělení: 1. dokumenty vnější i vnitřní politiky do konce XVIII. stol., 2. dokumenty z období rozvoje buržoasních řádů od počátku XIX. stol. do 1. března 1917, 3. dokumenty k historii revolučního hnutí do 1. března 1917 a 4. archiv říjnové revoluce, t. j. dokumenty z doby

po 1. březnu 1917. Archiv říjnové revoluce, posledně jmenovaný, obsahuje pak dokumenty nejenom politické, nýbrž všechny, a jeho fondy rozpadají se v důsledku toho v 5 sekcí: politickou, hospodářskou, kulturně historickou, právní a vojenskou. Stejně sekce jsou vytvořeny při celé hlavní archivní správě, která má dvě hlavní oddělení: vědecko-teoretické, kam náleží také organisovaná činnost vydavatelská, a všeobecné s pododdíly organizačně-instruktorským a administrativně materiálním.

Pokud se týče provinciálních archivů státních mají obsahovatí toliko materiál náležející do posledních dvou oddělení v celkovém rozvrhu uvedených: historicko-revolučního a archivu říjnové revoluce, kdežto dokumenty náležející do oddělení 1. a 2. mají býti odesílány do ústředního státního archivu v Moskvě. Petrohradskému oddělení státního archivu má sice zůstatí celá řada fondů pocházejících z vyšších ústředních vládních orgánů, avšak nejdůležitější, jako archivy ministerstva zahraničních věcí, byly odevzdány z Petrohradu moskevskému »Centrarchivu«.

V Petrohradě byl také záhy utvořen zvláštní Istoriko-revolucionnyj archiv (s odbočkou v Moskvě), jehož základem je někdejší archiv policejního departementu s jeho bohatým úředním materiálem o stopování a stihání skrytého revolučního hnutí, a v němž badatelskou a publikační činnost vedl od počátku prof. Pavel Ščegolev.

Zájem o říjnovou revoluci, která nastolila v Rusku nynější řády a nynější vládní moc, a zájem o historii bolševického hnutí a komunistické strany, které byly a jsou nositelem této vítězné revoluce a státní soustavy, má dnes zřejmě vrch nad každým jiným interese historickým. Tento zájem je patrný z důrazu, jaký kladl prof. M. N. Pokrovský, nynější náčelník Glavarchivu, když zahajoval zmíněnou konferenci archivních pracovníků, na to, že nejde jen o uchování starých dokumentů, nýbrž i o sebrání nových, že zachránění dokumentů revolučního převratu je dnes předním úkolem historika a přední starostí Glavarchivu, že je to povinností současníků k budoucím pokolením. Hledisko stoupenců třídní revoluce je také přímo patrné v citovaném přehledu archivního materiálu soustředěného ve státním archivu ruském a prakticky dochází výrazu v požadavku, aby v čele politických archivů (resp. sekcí archivních) stáli toliko příslušníci komunistické strany, nejlépe náčelníci nebo členové místní kanceláře »Istparta«.

»Istparta« — jak se v běžné zkratce jmenuje zvláštní »Komissija po izučeniju istorii oktjabskoj revolucii i rossijskoj kommunističeskoj partii« — je hlavním ohniskem tohoto revolučně dějepisného ruchu. Ko-

mise byla zřízena vládním dekretem z 26. září 1920 a jejím úkolem je sebrání, roztrídění, zpracování a vydání materiálů k historii říjnové revoluce a bolševické strany. Ústředí je v Moskvě, a v jiných městech jsou zřizovány místní komitety a zvláštní kanceláře p'nomocníků. Istpart chce sice sbírat revoluční dokumentární materiál, avšak nehodlá tvořiti a organisovati své vlastní archivy nebo knihovny; péči o opatrování a uchovávání archivního materiálu ponechává Glavarchivu a jeho orgánům a má vůbec snahu prováděti svou práci v souhlase s historicko-revolučním nebo státním archivem. Podle svého účelu a své povahy je to ovšem instituce ryze komunistická, jeho členové a vědečtí spolupracovníci musí býti členy strany. Organisačně je Istpart přičleněn k nár. komisariátu osvěty, jehož šef (nebo jeho zástupce) spolu s členem Ústředního výk. výboru zasedá ve vedoucím orgánu Istparta. Komise vyvíjí v posledních letech značnou činnost publikační: vedle svých zvláštních historických časopisů: »Proletarskaja revoljucija«, která vychází v Moskvě od r. 1921, a »Istoriiko-revoljucionnyj sbornik«, vydávaný nověji (od r. 1924) a věnovaný dějinám ruského revolučního hnutí vůbec a dělnického zvláště, vydává Istpart značnou řadu samostatných publikací, přinášejících různé kroniky revoluce, skorníky statí, historické studie, biografie a autobiografie, zejména však memoáry a sbírky materiálů. Také petrohradská odbočka Istparta vydává od roku 1922 vlastní »istoričeskij žurnal«, nazvaný »Krasnaja letopis«. Stejně jako ruská hlavní archivní správa a ruský centrální archiv má také ruský Istpart svůj ukrajinský protějšek: je to »Vseukrajinskaja komissija po izučeniju istorii oktjabskoj revoljucii i kommunističeskoj partii (bolševikov) na Ukraine«, která má své středisko v Charkově a vydává od r. 1922 rovněž svůj historický sborník »Letopis revoljucii«. Ruský Istpart reklamuje vůbec rozhodný vliv na publikační činnost státního archivu svým požadavkem, aby při vydávání archivních dokumentů bylo vyhrazeno první místo edicím materiálů k historii ruské strany komunistické a k dějinám revoluce, a dokonce, aby publikace dokumentů z dějin XIX. a XX. století dala se vůbec pod kontrolou Istparta.

Kromě jmenovaných »istpartovských« časopisů a sborníků historických významným orgánem studia a dokumentace dějin revoluce a revolučního hnutí je ještě oficiální podnik moskevského »Centrarchivu«: »Krasnyj archiv«, jenž vychází od r. 1922 a vedle něhož ústřední státní archiv vydává též samostatně velké publikace dokumentární, a dále historická revue »Byloe«, jež od svého obnovení v r. 1917 (byla založena před válkou, která

ji donutila k přestávce) a zvláště péčí svého redaktora prof. Ščegoleva věnuje se hlavně revoluční historii ruské.

Nicméně jakkoli velká je převaha institucí a publikací hledících ke vnitřním osudům a otázkám Ruska v posledním desetiletí, to jest k vývoji revoluce a občanské války, můžeme přece za znamenati pracovní a publikační středisko zájmu a studia, které se obrací k zevnímu vystoupení, k válečné roli Ruska v pětiletém ohromném zápolení ozbrojených národů. Je to zvláštní »Komissija po issledovaniju i ispolzovaniju opyta vojny 1914—1918 g.«, později nazývaná toliko »Voenno-istoričeskaja komissija« a její orgán »Voenno-istoričeskij sbornik«, který vychází od r. 1919 v Moskvě. Komise je vedena k soustavné práci o dějinách ruského válčení za vojny světové dvojím zřetelem: naučným a výchovným, odborně či technicky vojenským a pietně-oslavným. Chce totiž na jedné straně poznati průběh a význam bojů na ruské frontě, aby získané poznatky a zkušenosti mohly býti zužitkovány pro vojenské umění nové ruské armády, na druhé straně pak chce ukázati v pravdivém světle kvality ruského vojáka a sloužití kultu vojenských ctností, chce vzíti v ochranu válečný výkon Ruska v letech 1914—1917, dílem zapomínaný, dílem podceňovaný, a postavití těm, kdo svými skromnými hroby pokryli západní okraj Ruska, památník ve formě oficiální historie války. Práce této komise jest a bude tedy jakýmsi vnitřním pojítkem mezi ruskou vojenskou minulostí a tradicí a vojenskými potřebami a ctižádostmi Ruska dnešního s jeho mladou revoluční armádou. V pracovním programu vojensko-historické komise je především vypracování a vydání celkového nástinu dějin války pro potřebu širokých kruhů v armádě i v národě a vedle toho zpracování a publikace velké řady monografií, z nichž jedna serie by byla věnována historii války ve vlastním smyslu, kdežto druhá sledovala by hlavně otázky válečných příprav, organisace týlu, vojenského umění a pod. Vskutku k prvnímu úkolu soustředila se práce velké části spolupracovníků komise, a výsledkem je výcesvazkový, posud neukončený »Strategičeskij očerk vojny 1914 g.«, kdežto řada monografických prací a dokumentárních příspěvků vyšla ve zmíněném Vojensko-historickém sborníku, který má publikovati také zajímavé deníky a korespondence účastníků války a referáty o literatuře věnované její historii.

Pokud se týče musejních památek a tištěných knižních dokumentů z války a revoluce, nemáme o nich zvláštních zpráv. Správa museí a knihoven byla sjednocena a zcentralisována podobně jako správa archivů, a v jejím rámci, respektive v rámci státních mu-

seí a knihoven, nepochybně najdou své místo i materiály z válečných a revolučních let.¹⁶⁾

Než také ona část ruského národa, jež dobrovolně nebo nuceně odešla za hranice své otčiny, nezůstává mnoho pozadu za domovem v publikační činnosti týkající se ruské historie posledních let. Vydává řadu sborníků věnovaných speciálně nebo převážně publikaci pamětí, dokumentů a vůbec materiálů všeho druhu, jež osvětlují různé stránky dějin ruské revoluce a občanské války, osudy dobrovolnických protibolševických armád, otázku spojenecké intervence v Rusku, vývoj a stav sovětského Ruska i veliké ruské emigrace rozptýlené po celé Evropě. Tak vychází v Berlíně od r. 1921 »Archiv ruskoj revoljucii« za redakce kaděta I. V. Gessena, od r. 1922 »Archiv graždianskoj vojny« a »Letopis revoljucii« (tento z kruhů eserovských, onen socialistických; oba však zatím uvázly na prvních svazcích); v Paříži od r. 1921 vydávají monarchisté časopis »Russkaja letopis« a v Bělehradě vychází od r. 1923 péčí Donské historické komise »Donskaja letopis«, zvláštní sborník materiálů po nejnovější historii donského kozáctva od ruské revoluce r. 1917. Vedle těchto speciálních časopisů a sborníků mnoho historicko-dokumentárních příspěvků přináší i jiné ruské revue, jako »Na čužoj storoně« (v Berlíně a Praze), »Istorik i sovremennik« (Berlín) atd.

Byly a jsou také činěny pokusy o soustředění památek a dokumentů ze života, úsilí a bojů Ruska protibolševického, emigrantského. Tak podle některých zpráv byla v Rostově na Donu koncem r. 1919 připravována sbírka památek týkajících se dobrovolnické ruské armády a jejích prvních vůdců, generála Aleksejeva a Kornilova, jejíž osud patrně nebyl šťastnější než osud těch, jež chtěla oslaviti. V Praze pak v posledních dvou letech organizuje se zvláštní »Ruský archiv« za účasti některých významných historických odborníků ruských a za přispění našeho ministerstva zahraničí, který má sloužiti dokumentaci a studiu poslední veliké etapy ruských dějin, to jest revoluce a občanské války, vývoje nového Ruska a hnutí ruské emigrace. Převahu v něm bude mít materiál tištěný.

¹⁶⁾ Co tu pověděno o pracích, ústavech a publikacích v sovětském Rusku, zakládá se většinou na referátu prof. Pičety o zmíněné první všeruské konferenci archivních pracovníků, obsaženém v I. svazku odborného časopisu »Archivnoe delo«, vydaném r. 1923 moskevským »Centrarchivem« (str. 102—133) a na informační stati prof. A. Presniakova »Historical research in Russia during the revolutionary crisis« v »American historical review« z ledna 1923 (sv. XXVIII. č. 2, str. 248—257).

Konečně je přirozeno, že v nových státech vzniklých na periferii bývalé carského imperia existují střediska památek na osamostatnění těchto národů a zemí. Tak v baltických zemích Riga, hlavní město nezávislého Lotyšska, má svou knihovnu a spolu museum, kde obrazové dokumenty vedle proklamací, letáků a plakátů upomínají na pohnutá léta války i revoluce, v estonském Revalu rovněž památky z let 1918 až 1919 tvoří celou sbírku, a litevské Kovno vytvořilo zvláštní museum, věnované historii osvobození Litvy. Nejdříve a nejvýznamněji rozvinuli však činnost v tom směru Poláci.

Polsko.

Poměrně příznivé postavení Poláků rakouských a jejich politická orientace vysvětlují nám, že odtud vyšla hned v prvých měsících války iniciativa k vytvoření zvláštní instituce, která by shromažďovala a uchovávala památky a dokumenty, osvětlující osud polského národa ve válce světové.

Již v lednu r. 1915 založeno ve Vídni, která byla tenkrát, v době ruské okupace v Haliči, útočištěm a střediskem rakousko-polských kruhů politických i vědeckých, zvláštní »Polskie Archiwum Wojenne«, jež jako instituce všepolská a přitom povahy čistě vědecké mělo zabrat v okruh své akce v budoucnosti celek polských zemí i ohniska polského živlu za jejich hranicemi a státi nade všemi politickými tábory, varujíc se jakékoli jednostrannosti. V čelo tohoto »Polského archivu válečného« bylo jednak zvoleno čestné předsednictvo s rektory obou polských universit, krakovské a Lvovské, a vynikajícími historiky jako prof. Oswald Balzer, jednak postavena vlastní správa pod vedením Wlad. Semkowicze (prof. pomocných věd historických na univ. krakovské). Úkolem archivu bylo sebrání a uchování dokumentů osvětlujících podíl Polska ve světovém zápolení válečném a vůbec pravem kladli váhu na to, aby bylo počato s akcí sběrací hned v době války, která na jedné straně produkuje až nadbytek historických dokumentů, avšak na druhé straně také působí v tom ohledu rychlé ztráty; aby historický materiál z let válečných byl koncentrován, pokud možno, v jediném ohnisku archivním a musejním, které by umožnilo a usnadnilo budoucím dějepiscům, pro něž je toto dílo především podnikáno, práci o dějinách národních v osudové době; posléze aby program sbírek byl co nejšířší,

to jest, aby bylo sbíráno všechno, co má jakoukoli přímou nebo nepřímou souvislost s polskou věcí za války.

Památkový a dokumentární materiál náležející do polského archivu válečného byl rozdělen ve 3 velké skupiny: I. Tisk, jako: knihy, brožury, letáky, provolání a vyhlášky, plakáty, programy, pozvánky a jiné tiskopisy. Hlavní důraz v tomto oddílu položen na časopisy, jak polské — tyto pokud možno všechny — tak důležitější zahraniční, buď kompletní nebo ve formě výstřížků. II. Rukopisy, jako paměti, vzpomínky, zápisky, dopisy a polní listky vojáků i osob civilních, které prožívaly události válečné, statistické výkazy i zprávy o poměrech hospodářských a kulturních, vojenské písně tiskem nerozšířené, zvláště pak veliká akta týkající se činnosti polských národních výborů, vojenských organizací i komitétů pro péči o uprchlíky. III. Museálie, jako: ilustrace vážné i karikaturní, fotografie, pohlednice, poštovní známky, válečné bony, bankovky, pečeti, mapy, příležitostné odznaky, prsteny, pamětní medaille, peníze, řezby, plakáty, hudební výtvořy, zvláště však zbraně všeho druhu, vojenské výstroje a uniformy atd.

Jak patrně, »Polský archiv válečný« nebyl jen archivem v užším slova smyslu, nýbrž byl zároveň i muzeem, obrazárnou i knihovnou války, a celý podnik označen jako archiv patrně pro jednoduchost a stručnost takového názvu. Zakladatelům, kteří se oddávali snům a nadějším, že veliká válka přinese Polsku svobodu, tanulo od počátku na mysli, že sídlem historicko-památkového ústavu bude po válce — v případě úplné nezávislosti polské — budoucí hlavní město obnoveného státu polského a že tam bude tvořiti jakýsi pomník časů a bojů, z nichž povstala Polska k novému samostatnému životu. Toto umístění válečného archivu v budoucnosti odpovídalo i jeho všennárodní, všepolské povaze, neboť v něm měly míti místo archivy všech národních organizací, jak vojenských, tak politických a humanitních, působících v době války na půdě zemí polských i za hranicemi. Tak sem měly přijíti archivy předválečných spolků, jejichž cílem byla příprava branného povstání (střeleckých organizací, skautských družin) a zvláště archivy institucí, které v letech válečných přímo nebo nepřímou sloužily věci polské a myšlenky války za národní nezávislost, jako: archivy politicky vůdčích polských komitétů národních v Království i v Haliči, archivy vojenských organizací jako byly »Legiony Polskie« a »Polska Organizacya Wojskowa« i institucí s nimi spojených, dále archivy zahraničních organizací národních bez ohledu na jejich politické zabarvení, archivy politických stran polských, komitétů uprchlických a pro pomoc obě-

tem války. Vůbec archiv takto vybudovaný mohl a měl se státi zárodkem a tvořiti zvláštní oddělení budoucího archivu státního, který nepochybně povstane při vládě polské.

Archiv změnil několikrát své místo: do září 1915 zůstal ve Vídni, načež po vyklizení větší části Haliče ruskými vojsky přesídlil do Lvova, odkud po ročním pobytu následoval náčelníka archivní správy prof. Semkowicze do Krakova, kde mu ve své budově poskytla pohostinství Akademie věd a kde vytrval až do doby, kdy jeho sbírky mohly býti převezeny do Varšavy jako hlavního města osvobozené a sjednocené již Polky. Od počátku archiv snažil se vybudovati rozsáhlou síť svých expozitur, buď ve formě místních komitétů nebo delegátů či důvěrníků, kteří organisovali sběrací a propagační činnost v jednotlivých okresech. Tato síť objímala nejen území centrálních mocností, nýbrž i území států neutrálních. Rozšířili ji i na druhou stranu válečné fronty, to jest ve státech dohodových, bylo ovšem nemožno. Ostatně i v zemích polských a ve státech středoevropských bylo možno tvořiti lokální organizaci archivu toliko postupně podle toho, jak ustupovala okupace ruská, a někde — zejména v polském území německém nebo Němci okupovaném — narážela akce na nepřázeň a překážky. Místní expozitury vznikly také v některých českých a moravských městech (Praze, Příbrami, Brně, Mor. Ostravě, Uher. Hradišti atd.).

Když v r. 1917 a 1918 počaly se tvořiti ve Varšavě prozatímní vlády polského státu, jehož nezávislá existence jevila se stále určitěji jako výsledek válečných událostí spějících k svému dramatickému vyvrcholení, správa archivu jednala o přeměnu archivu, který až dosud byl podnikem privátním, v ústav oficiální, nebo aspoň o oficiální podporu tohoto dokumentárního střediska, jehož sbírky měly se státi majetkem státním. Podle stavu z konce r. 1918 sbírky archivu v jeho centru krakovském vykazovaly 1856 knih a brožur, 4435 provolání a plakátů, 1600 různých formulářů a legitimací, 251 kompletních časopisů, 63 pamětí, deníků a vzpomínek válečných, 460 dopisů a polních listků, 208 vojenských písní a veršů (v rukopise), 285 obrazů a kreseb, 2084 fotografií, 1603 pohlednice, 1450 pečeti (razítek a otisků), 429 válečných bonů a peněz, 855 map, 210 odznaků, 48 medailí a plaket, vedle několika tisíc výstřížků z novin a j. drobnějších věcí. Kromě uvedeného materiálu, který archiv sám shromáždil, získal ještě celé komplexy archiválií a museálií darem od řady institucí i soukromých osob, a nadto byly v něm uloženy jako deposit soubořby písemností některých organizací národních, z nichž nejdůle-

žitější byl archiv velitelství polských legií. (Jiné vůdčí orgány polské za války slíbily odevzdati akta po skončení své činnosti.)

Cíl, který měli na mysli zakladatelé »Polského archivu válečného« uskutečnil se sice v podstatné části: jeho sbírky mohly být po válce odevzdány svobodnému polskému státu a uloženy v hlavním městě obnovené Polosky; avšak nedošel splnění v tom, aby všechny památky a dokumenty polské účasti ve válce světové zůstaly trvale soustředěny na jediném místě, v jediné instituci. Sbírký P. A. W., který chtěl být tímto místem a touto institucí, byly roztrženy a rozděleny mezi několik interesovaných ústavů státních, a to tak, že knihovna ministerstva války čili »Ústřední vojenská knihovna« obdržela knihy, noviny a letáky, vojenské museum všechny věci musejní a oddělení ministerstva veřejného vyučování v archivu státním vsuchen archivní materiál povahy administrativní. Tak skončil svou samostatnou existenci »Polský archiv válečný«.

Rovněž již v první době války vznikla jiná polská instituce s cílem sloužití historickému studiu o veliké válce a jejím vlivu na národní věc polskou. Je to Centralna Biblioteka Wojskowa utvořená v r. 1915 ve Varšavě při organizaci polských vojsk (Polska Organizacya Wojskowa), jež byla v té době ještě tajná. Tato knihovna, která byla na jistou dobu (r. 1917) přičleněna k vojenské komisi Zatímní státní rady (zřízené v Království ústředními mocnostmi), tvoří nyní samostatné oddělení ve vědeckém a školském odboru ministerstva války a čítala v roce 1922: 1. katalogisovaných a inventarizovaných děl 28.396 v 41.610 svazcích, 756 map na 6.407 listech a 2.541 duplikátů v 10.173 svazcích; 2. kolem 30.000 svazků dosud v katalogu a v inventáři neobsažených. Kromě toho dostalo se jí r. 1922 zmíněného již přírůstku z likvidovaného P. A. W.

Nejdůležitějším střediskem archivního materiálu k dějinám aktivní vojenské účasti Poláků ve válce světové, která byla pro ně stejně jako pro nás a pro Jihoslovany válkou osvobozovací, je ústřední vojenský archiv — »Centralne Archiwum Wojskowe« — který byl ustaven v listopadu r. 1918 jako oddělení vojensko-vědeckého odboru při generálním štábu armády a v němž jsou postupně koncentrovány archivy a spisy všech vojenských formací polských vzniklých za války, a to jak na území polském a ve spojení s mocnostmi ústředními, tak na půdě států dohodových (v Rusku a Francii), tedy v rámci obou válčících táborů. mezi něž byli Poláci za války roztrženi politicky i vojensky. Kromě toho zvláštní oddělení tvoří akta zanechaná na území polském starými vládami a okupačními úřady

jak ruskými, tak německými a rakouskými, a konečně velký archivní fond, který se zvětšoval každým dnem, jak byla likvidována vojenská tělesa a velitelství polská z doby války a jak armáda přecházela v mírový stav, vyrostl ve zvláštním oddělení spisů polských vojsk počínajíc listopadem 1918 (sem patří zejména také spisy vojenských soudů). V r. 1922, kdy větší část tohoto bohatého archivního materiálu nemohla ještě být roztržena a sepsána, byl jeho objem vyjádřen přibližně těmito čísly: asi 15 vagonů, 226 beden, 140 balíků s dokumenty a více než 250.000 fasciкулů.

Historicko-badatelská a studijní práce hledící k dějinám války soustřeďuje se v několika institucích a organizacích zvláště k tomu cíli utvořených. Hned od r. 1915 byl střediskem této práce vojenský odbor Vrchního národního výboru (Naczelný Komitet Narodowy) v Piotrkově, při čemž vedení bylo v rukou vynikajícího vojenského historika W. Tokarze, plukovníka a prof. krakovské university, který pokračoval potom v těchto pracích ve zvláštní vojenské komisi Zatímní státní rady král. Polského a posléze ve Vědeckém ústavu vydavatelském při ministerstvu války, který byl svěřen jeho řízení. Výsledkem tohoto úsilí je řada pramenných publikací vyšlých buď samostatně nebo v odborné měsíční revui »Bellona« (od r. 1918), kterou prof. Tokarz rediguje.

Pro Poláky válka trvala déle než pro jiné národy či státy a dělí se s jejich hlediska na dvě období: 1. období od r. 1914 do 1918, od vyhlášení války do porážky Německa, kdy rozvíjí se v rámci světové války též poslední a vítězný zápas Poláků za nezávislost, zápas vojenský stejně jako politický; 2. období objímá léta 1918—1921, t. j. dobu od zhroucení Německa do uzavření míru řížského, kdy Polsko — se svého hlediska — podniká obranu dobyté svobody a státní integrity, kdy upevňuje své mezinárodní postavení. Toto druhé období, jehož středem a těžištěm je válka polsko-ruská, těší se mnohem větší pozorností vojenských historiků než období první, snad do velké míry proto, že lze mnohem snáze zpracovati tento uzavřený, užší a jednotnější historický výsek, pro nějž také pramenný základ je přístupnější a úplnější.

Za účelem sebrání a uchování dokumentárního materiálu všeho druhu ještě během válečné kampaně polsko-ruské a k zahájení zvláštních historických studií o této válce byla utvořena r. 1919 při operačním oddělení generálního štábu historická sekce, která po skončení války byla

připojena k vojensko-vědeckému odboru téhož generálního štábu, kde se materiály sebrané třídí, aby byly posléze odevzdány Ústřednímu vojenskému archivu, a kde se jich zároveň užívá k vypracování historických děl o jednotlivých obdobích polských válek. Týmž úkol mělo na zřeteli zvláštní historické bureau generálního štábu utvořené v lednu r. 1922, jehož prací má být věrné a objektivní podání celkového obrazu války z let 1918—1921. Vědecké řízení celé práce připadlo zvláštnímu redakčnímu komitétu v čele se zasloužilým vojenským historikem, plukovníkem gen. štábu Dr. Kukiélem. Jednotlivé sekce věnují se při tom různým periodám a otázkám, v něž byla celá historická látka rozdělena. Program sekci je v přehledu tento: 1. osvobození Polska od vpádu a okupace, 2. válka polsko-ukrajinská, 3. operace na frontě německé, 4. válka pro těšínské Slezsko, 5. válka polsko-ruská, 6. tvoření a organisace polské armády, 7. základy a systém technického opatření armády od polských válek 1918—1921 a 8. organisace a činnost poských železnic za těchto válek. Vedle právě uvedených úředních, oficiálních míst, pečujících o historické dokumentování a zpracování válečných událostí z let 1918—1921, zaslouží zmínky ještě historická sekce Společnosti pro vědy vojenské, sdružující většinou důstojníky a věnující — zejména též za součinnosti důstojníků francouzské vojenské mise — řadu přednášek dějinám a problémům jak světové války vůbec, tak zvláště poslední války mezi Varšavou a Moskvou. Jinak přes velké množství menších nebo větších monografických studií nebo memoárových příspěvků k válečné historii Polska — zejména s vojenského hlediska — celkové, synthetické vyličení jak polské účasti ve válce světové, tak polského válčení z let 1918—1921 je teprve úkolem budoucnosti, úkolem, k jehož splnění je třeba delších a soustavných příprav, dílem již šťastně započatých.¹⁷⁾

Jugoslavie.

Poměrně velmi pozdě došlo také v novém, poválečném království Srbů, Chorvatů a Slovinců k pokusu o vytvoření zvlášť-

¹⁷⁾ K tomuto polskému oddílu užito jednak celkové přehledné stati Stefana Pomaranského »La contribution de la Pologne à l'histoire de la guerre« v uvedeném již zvláštním válečném svazku »Revue de synthèse historique« z r. 1922, str. 165—176, jednak dvou obsažných oficiálních zpráv o vzniku, vývoji a činnosti »Polského archivu válečného«: »Sprawozdanie zarządu Polskiego Archiwum Wojennego 1915—1916« (Kraków 1917, str. 56) a totéž »za lata 1917 i 1918« (Kraków 1919, str. 16).

ního střediska pro dokumenty a studium dějin jihoslovanského sjednocení a osvobození v rámci válečných a převratných událostí let 1914 až 1918. Péči známého srbského historika a profesora na universitě bělehradské Stanoje Stanojeviče byl na samém konci roku 1923 založen při universitě v Bělehradě zvláštní »Ustav za povijest ujedinjenja Srba, Hrvata i Slovenaca 1908—1918 god.«, jehož úkol vložil zakladatel a ředitel nového ústavu v projevu, který adresoval veřejnosti v prosinci 1923. Podle něho hodlá tento »Ustav pro dějiny jihoslovanského sjednocení« shromažďovati všechny historické dokumenty související s posledními válkami a událostmi od anekse Bosny a Hercegoviny v r. 1908 až do osvobození a sjednocení Jihoslovanů na konci světové války r. 1918. Půjde tedy o knihy, brožury, noviny a časopisy (třebas i jednotlivá čísla), letáky, oznámení a vyhlášky, korespondence, deníky a jakékoli poznámky, obrazy, fotografie, mapy atd.; při tom se klade důraz na zaznamenání a uchování i nejrůznějších osobních vzpomínek, rozmluv, dojmů a zažitků, slovem všeho, co by mohlo přispěti k vyličení života a snah národa v osudovém desetiletí, v němž se připravoval i rozhodoval konečný zápas Jihoslovanstva za svobodu a jednotu státní. Ústav nemíni uchovávatí toliko originály, nýbrž také opisy dokumentů, které mu budou zapůjčeny, jsa veden patrně v prvé řadě snahou soustřediti co nejvíce historických pramenů k vědecké historické práci o veliké epoše národních dějin. Proto také shromážděný materiál má být nejen řádně utříděn a zpořádan, nýbrž i soustavně vydáván jako pramený základ pro historii Jihoslovanstva v l. 1908—1918. Kromě toho je projektováno zvláštní musejní oddělení ústavu, které by předvádělo názorné památky z velké doby a udržovalo paměť osvobozených bojů i kult jeho obětí v myslích a srdcích potomstva. Podle povahy věci nový ústav obmezí se v podstatě na materiál soukromého, neúředního původu a rázu, kdežto úřední, oficiální dokumenty jsou či budou uchovány v archivech státních, zejména na jedné straně v srbském archivu vojenském a archivu ministerstva zahraničních věcí v Bělehradě, na druhé straně pak, pokud jde o někdejší chorvatskou banovinu, v zemském archivu záhřebském. K tomu přibude mnoho písemných svědků z posledních dob rakouského panství v zemích jihoslovanských a nepochybně i z doby válečné okupace státního území srbského. Pracný, ale krásný a radostný úkol co nejuplnějšiho sebrání, nejučelnějšího uložení a bohatého využití historického materiálu k dějinám zrození Jugoslavie teprve — jak se zdá — jihoslovanské archivnictví a dějepisceví čeká.

ZPRÁVA O ČINNOSTI
ČESKÉHO ZEMSKÉHO ARCHIVU
ZA LÉTA 1918 — 1922.

Od posledního svazku »Zpráv zemského archivu« uplynulo několik let, než bylo možno vydati svazek další. Poklesem ceny peněz po roce 1918 a zdražením výloh tiskárenských byla dotace na vydávání Zpráv tak znehodnocena, že nebylo lze na tisk ani pomýšleti. Teprve, když zemský správní výbor, který vždy štědře podporoval snahy zemského archivu, dotaci náležitě zvýšil, bylo umožněno uveřejnění tohoto svazku.

Převratem 28. října změnilo se podstatně celé postavení zemského archivu. Bylo-li dříve vedle vnitřních prací pořadatelských a úřední agendy hlavním úkolem jeho pokračovati ve vědeckých podnicích edičních vytčených mu již Palackým a Gindelym při jeho vědeckém založení, nastala nyní nevyhnutelná potřeba zasáhnouti do organizace našeho archivnictví vůbec a starati se také o to, aby archiválie do Vídně zavlčené byly navraceny a zdejší písemné památky aby nebyly ničeny a vyváženy.

Pokud jde o *organizaci archivnictví*, pečoval zemský archiv ještě za rakouské vlády o to, aby v nastávajících změnách byly připraveny veliké úkoly, které do dosažení naší samostatnosti očekávaly naše archivy. Jistě se všichni účastníci dobře pamatují na schůzi českých archivářů svolanou zemským archivem a konanou ve filiálce archivní v Bredovské ul. ještě ve stínu křídel dvouhlavého orla v září 1918.

Po převratu, jakmile se ustavil Národní Výbor, pokračoval zemský archiv v těchto snahách a podporován v nich Národním výborem, postaral se, aby při komisi na ochranu památek, vzniklé při Národním výboru, byla zřízena zvláštní sekce archivní. Tato sekce se ve schůzi 13. listopadu 1918 usnesla, aby 20. listopadu byla svolána anketa českých archivářů, která měla podati návrhy organizace archivnictví v republice Československé. Svoláním ankety byl zase pověřen zemský archiv. Ředitel zemského archivu rozeslal všem pozvaným členům ankety svůj »Pamětní spis o organizaci archivnictví«, který měl býti předmětem jednání.

Anketa se skutečně 20. listopadu četně sešla a možno říci, až na několik omluvených, shromáždili se čeští archivní odborníci nejen z Prahy, nýbrž i z Moravy, z Vídně a z českého venkova všichni. Zmíněný pamětní spis, který byl na anketě předmětem velmi čilé

debaty, navrhoval, aby byl v Praze zřízen všeobecný státní či národní archiv, který by sloučil veškeré zdejší i vídeňské státní i zemské staré archivní fondy a ovšem též po přechodné době archiv českého místodržitelství. Dále navrhoval, aby analogicky byly zřízeny ústřední archivy na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku a krajské archivy v omezeném počtu ve venkovských městech těchto zemí. Pamětní spis doporučoval, aby veškeré archivy byly podřízeny ministerstvu školství a národní osvěty, které by mělo poradní sbor a několik archivních inspektorů. Vedle těchto základních bodů požadoval spojení vědeckých podniků edičních a výzkumných s archivy, zejména s archivem ústředním, zřízení československého ústavu historického v Římě, založení archivní školy a zřízení archivu národního osvobození, podáváje mnohdy i podrobně propracované osnovy.

Bylo toho příliš mnoho, aby se to dalo vyřídit jediným seděním ankety. Mimo to předložil dr. Ad. L. Krejčík také svůj memoriál o archivech resortních, který měl jiné cíle, na nějž však při anketě ani nedošlo pro dlouhou debatu o návrzích podaných ředitelem zemského archivu. Debaty se zúčastnila řada členů ankety, jak ukazuje podrobný protokol, sepsaný zapisovatelem ankety drem B. Jenšovským. Z protokolu je patrné, že všichni účastníci ankety souhlasili a také se usnesli, aby veškeré archivnictví bylo podřízeno ministerstvu školství a národní osvěty a že téměř všichni (18 z 21, předsedu nepočítaje) byli pro zřízení ústředního či národního archivu v Praze. Různost náhledů byla jen, pokud šlo o přechodnou dobu, a tu se vyslovilo 10 členů pro okamžité spojení archivů pražských, zejména místodržitelského a zemského, a 8 členů pro spojení to až po době přechodné. Jak navrhoval pamětní spis. Anketa, vidouc, že jí nelze v jednom sedění vyřídit nesnadný úkol na ni vznesený, usnesla se, aby ministerstvo školství jmenovalo poradní archivní sbor, který by se dále zabýval těmito otázkami a aby organizační věci archivní svěřila zvláštnímu referentovi z kruhu archivních odborníků. Referentem tím jmenován ministerstvem školství a národní osvěty prof. dr. Kamil Krofta, tit. archivář zemský, a jemu přidělen zemský vicearchivář dr. Jos. Borovička, takže to byl zase zemský archiv, který svým úředníkem se zúčastnil dalších organizačních prací, ovšem ne již přímo a ne také svou vlastní úřední prací, takže zpráva o Borovičkově činnosti v ministerstvu nemůže být pojata do úřední zprávy zemského archivu.¹⁾

Také do poradního archivního sboru jmenovalo ministerstvo

¹⁾ Viz o tom níže přehledné údaje v rubrice o věcech osobních.

školství ředitele a jednoho úředníka zemského archivu, kteří se zúčastnili všech jeho jednání, z nichž jakožto pozitivní výsledek dlužno uvést založení archivní školy. Ředitel zemského archivu nejen že předložil řečenému poradnímu sboru podrobnou osnovu archivní školy, nýbrž byl také volen do užší trojčlenné komise s prof. Friedrichem a min. radou dr. L. Klicmanem, která vypracovala definitivní program školy a předložila ministerstvu školství a národní osvěty. Tím způsobem zase zemský archiv v přenesené působnosti zasáhl do organizačních prací řízených státem.

Zatím se vypracování programu vlastní archivní organizace po usnesené změně ústavních poměrů vymykalo čím dále tím více poradnímu sboru ministerstva školství a stalo se předmětem úvah meziministerských porad. Šlo především o předlohu archivního zákona, který se týkal několika ministerstev. Do meziministerských porad arci nedosáhli přístupu zemští archivní úředníci a tak další jednání svěřeno bylo odborníkům ministerským, kteří se podjali úkol vypracovati předlohu řečeného zákona.

Archiv zemský ovšem vslovoval také tiskem svoje názory. V ročníku 1918 Českého časopisu historického, vyšlém teprve roku 1919, má dr. Josef Borovička stať »Archivy v českém státě« a v r. 1920 v témž časopise v příloze »Archivnictví« dr. Bedřich Jenšovský článek »Archivy a edice«. Obě tato pojednání stojí na zásadě jednotného velkého ústředního či národního archivu a obě vyslovují přesvědčivé důvody pro jeho zřízení.

Pokud jde o myšlenku takového národního archivu, pokládá podepsaný ředitel za svou povinnost tlumočiti veřejnosti stanovisko zvěčnělého předsedícího zemského správního výboru K. St. Sokola, který měl v zemském výboru referát zemského archivu. Když uslyšel, že jde o založení ústavu, který by měl důležitost celonárodní a který by české historii mohl prokázat služby neocenitelné sloučením roztráštěného materiálu a jeho přípravou pro vědu, tu hned na počátku všeho jednání prohlásil, že, pokud jde o zemský výbor, nebude činiti námitek a rád se vzdá zemského archivu a nikterak nebude želeť, že bude jeho kompetence zmenšena, jen když opravdu bude proveden ve své celosti plán tak velkolepý. Zároveň ovšem připomenul, kdyby snad místo takového velkého projektu došlo jen k nějakému provedení nedokonalému tohoto plánu, že pak ovšem země by se nikdy svého archivu nevzdávala. Slova tato byla důstojna muže tak ryzího charakteru a tak opravdového zájmu pro české dějiny, který naprosto neváhal vzdáti se části své moci i prestiže, když nabyt přesvědčení, že se tím prospěje věci.

Záhy po těchto začátcích zřízen byl při ministerstvu školství

a národní osvěty poradní sbor historický, do něhož byl povolán také ředitel zemského archivu. V tomto sboru měly být řešeny historické otázky všeobecného rázu, hlavně pokud jde o výzkum historický a edice pramenů. Také v tomto sboru často zasáhl do porad zástupce zemského archivu, neboť právě zemský výbor český a jeho archiv to byly, kdo v době rakouské pečovali o výzkum domácích i cizích archivů, zejména též o výzkum v archivech římských a o vydání historických dokumentů. Z porad tohoto sboru vyšly návrhy, které byly ministerstvu školství a národní osvěty podnětem k založení Československého ústavu vydavatelského a k zřízení komise Československého ústavu v Římě, jemuž ministerstvem položeny základy.

Působil-li zde zemský archiv spíše jen jako poradce podniků, které stát sám organizoval, může s druhé strany ukázati na důležitý výsledek své vlastní organizační práce významu celostátního. Hned po převratu pomýšlel zemský archiv, aby písemnosti týkající se našeho národního osvobození, ať doma nebo za hranicemi, byly sebrány a náležitě opatřeny. Iž zmíněný pamětní spis pro anketu 20. listopadu 1918 usiloval o vznik instituce, která by se tohoto úkolu uchopila, máje na mysli ústřední archiv národní. Poněvadž však bylo nebezpečí v prodlení, bylo třeba postarati se, aby se hned začalo s prací a nečekati, až snad mnohé důležité písemnosti propadnou zkáze. Výhodné bylo, že tehdejší předseda zemského správního výboru dr. Boh. Franta a přisedící téhož výboru K. St. Sokol sami měli veliký zájem o věc a také usilovali, aby dokumenty našeho národního osvobození našli prozatímního uložení. Po předběžném ujednání s nimi navrhlo ředitelství zemského archivu 3. ledna 1919 zemskému správnímu výboru, aby při zemském archivu byl neodkladně zřízen archiv národního osvobození a aby do zemského rozpočtu byla vložena roční položka 40.000 Kč. Toto zadání bylo vyřízeno kladně usnesením zemského správního výboru ze dne 15. ledna 1919 a dekretem ze dne 22. ledna t. r. č. 710/I. Zároveň se podařilo ředitelství zemského archivu získati dra Jaroslava Werstadta pro práce pořadatelské, který byl 21. června 1920 imenován koncipistou a se vši energií se mohl věnovati tomuto vděčnému ač ne snadnému úkolu. Jak se podařilo učiniti z archivu národního osvobození středisko dokumentů naší revoluce, hlavně pokud jde o její politickou stránku a jak mnohé kroky bylo třeba učiniti, aby se naše akce nekřížila s jinými podniky, o tom bude v budoucím svazku zpráv zemského archivu zvláštní obšírný článek dra Werstadta a není tudíž zapotřebí zde se o tom více šířiti. Při archivu národního osvobození byla od počátku založena též zvláštní knihovna, která má shromáždit všechny tisky týkající se našeho zápasu ve světové

válce a v prvních letech dobyté samostatnosti a pro práce v této knihovně ustanoven zvláštní úředník.¹⁾ Také zde nutno zdůrazniti, že se zemský archiv v dohodě se zemským správním výborem postaral, aby archivy legií a akta našeho zahraničního odboje vůbec, které jsou dnes součástí Památníku odboje, byla uložena v prozatímních místnostech v musejní budově, kde kanceláři archivu legií poskytnuta byla zvláštní místnost. Tímto činem prokázal zemský správní výbor neocenitelnou službu našemu mladému státu, neboť tímto deponováním bylo od počátku umožněno soustřediti revoluční materiál na jednom místě, položit základy součinnosti Archivu národního osvobození a Památníku odboje a zároveň přispěti k záchraně množství akt a písemností z nejslavnějších našich zápasů za samostatnost. A nešlo při tom snad jen o fascikly, nýbrž o celé vagony jedinečného písemného materiálu. O budoucím programu archivu národního osvobození a plánu jeho spojení s Památníkem odboje přinese obšírný rozklad zmíněný článek dra Jar. Werstadta, který také podá podrobný přehled práce dosud vykonané.

S organizační snahou zemského archivu po účelném soustředění archivních fondů souvisí také kroky, které zemský archiv podnikl, aby se provedlo jeho spojení s archivem Národního musea, jehož archiválie a sbírky z veliké části doplňují fondy a sbírky archivu zemského. Toto spojení, pro něž mluví nejen vědecké požadavky archivní nauky, nýbrž i důvody pracovní ekonomie a zjednodušení správy, a na něž v odborných kruzích bylo proto již častěji ukazováno, bylo v nových poměrech tím spíše uskutečnitelným, ba žádoucím, když od 1. ledna 1919 převzal zemský správní výbor všecky úředníky a zřizence musejní do přímých služeb zemských. Ředitel archivu zemského společně se správcem archivu musejního Drem Václavem Hrubým navrhli proto ve zvláštním podání správnímu výboru Společnosti Národního musea připojení sbírek archivu musejního k archivu zemskému. Valná hromada Musejní společnosti r. 1919 schválila pak návrh správního výboru Společnosti, aby sbírky archivu musejního deponovány byly v zemském archivu, jehož ředitelství spravovalo by i archiv musejní. Poněvadž však zatím zahájeno bylo jednání o odevzdání všech sbírek musejních (s výhradou deposit) do majetku zemského, bylo zatím provedení tohoto návrhu odloženo až do konečného rozhodnutí této otázky.

Další činnost související s převratem 28. října směřovala **k zachráně ohrožených archivů** a písemností, jimž v revoluci hrozila zkáza. Národní výbor, který se hned od počátku svého

¹⁾ Viz níže ve věcech osobních: Jaroslav Jenšovský.

trvání staral o ochranu písemných památek, byl upozorněn, že hrozí nebezpečí předně tainému policejnímu archivu v Praze a pak i jiným archivům. Pokud jde o policejní archiv, uložil Národní výbor hned druhého dne svého trvání podepsanému řediteli zemského archivu společně s tehdejšími řediteli místodržitelství archivu drem Lad. Klicmanem a s drem H. Opočenským, aby zabavili policejní archiv vyvážený již z Prahy. To se jmenovaným archivářům skutečně brzy podařilo a policejní archiv zavezen do zemského archivu, kde později prohlížen zvláštní poslancekou komisí, která se pak postarala o jeho definitivní uložení. Na zprávu novinářskou ze dne 1. listopadu, že se odváží Clam-Martiničský archiv ze Smečna, dal Národní výbor řediteli zemského archivu plnou moc, aby zabezpečil ohrožené archivy vůbec. Hned 2. listopadu odešel ředitel zemského archivu do Smečna a přesvědčiv se, že zprávy o vyvezení archivu jsou mylné, archiv zapečetil. Později byl tento cenný archiv dále opatřen orgány státními. V dalších dnech docházely poplašné zprávy o jiných archivech a je následovaly rozkazy Národního výboru a tak došlo k dalším zákrokům, které byly prováděny jednak samostatně, jednak společně s ministerským radou, ředitelem drem Lad. Klicmanem. Šlo zejména o archiv v Toskánském paláci a v ústavu šlechtičen na Hradčanech, archiv hraběte Oswalda Thuna na Malé Straně, o archiv kláštera na Slovanech v Praze, o archivy v Mnichově Hradišti, v Plasech, v Nových Hradech a jinde. Na zakročení obou jmenovaných ředitelů v prezidiu zemské správy politické byly dány polit. úřadům v místech, kde byly ohrožené archivy, zejména na hranicích, rozkazy, jak si mají počínati, a tak bylo celkem zamezeno, že se z archivních dokladů za hranice nedostalo, pokud bylo lze zjistiti, nic. Ostatně zprávy o vyvážení a ničení archivů byly celkem planými podlahy, avšak právě tímto pobouřením veřejnosti a bdělostí státních orgánů na hranicích se v zárodcích potlačily podobné úmysly.

Byv dne 11. prosince 1918 upozorněn na důležitost vojenského archivu v Josefově, doporučil ředitel zemského archivu ministerstvu národní obrany ochranu vojenských archivů vůbec, načež se mu dostalo odpovědi, že ministerstvo vydalo příslušné rozkazy, aby vojenské archivy byly šetřeny a aby se z nich nic nevylučovalo a neničilo.

Ještě jednomu archivnímu fondu, který byl nedostatečně opatřen a od let byl předmětem pozornosti a opravných návrhů zemského sněmu a zemského archivu, věnoval zemský archiv po převratu svou zvýšenou péči. Jsou to desky zemské. Ještě za světové války, zvláště kdž vědecká veřejnost česká byla pobouřena zprávami, bohužel pravdivými, o tom, že některé z nejstarších

kvaternů desk zemských a dvorských ocitly se na trhu knihkupec-kém, a když v důsledku toho tehdejší prezident zemského soudu Rinesch projevil úmysl, aby fondy desk zemských, spravované úředníky kancelářskými, řádně byly zkatalogisovány pracovníkem vědecky vzdělaným, ředitelství zemského archivu, jehož tehdejší ředitel Dr. Voitech I. Nováček upozornil na smutný fakt výše uvedený a zabránil dalšímu zlořádu, vyslalo do desk zemských na delší dobu Dra Vladimíra Klecandu, aby se věnoval soustavnému vědeckému zpracování desk zemských a připravil tak řádné uložení a opatření tohoto jedinečného fondu archivního. Současně s Drem Klecandou pracoval pak o katalogisaci desk zemských též ředitel archivu místodržitelství Dr. Lad. Klicman. Mimo výpisy a kopie z desk sbíral dr. Klecanda i z jiných archivů všechny doklady a zprávy, týkající se důležité instituce desk zemských. Z těchto prací vznikl i jeho spis, načepsaný »Obnovení desk zemských po požáru roku 1541« a uveřejněny v V. svazku Zpráv zemského archivu. K částečnému zlepšení poměrů došlo ještě za rakouské vlády alespoň potud, že c. k. ministerstvo spravedlnosti ve Vídni uložilo zemskému soudu v Praze, aby s urychlením přikročil k adaptaci tří nových místností, do nichž pak zemské desky byly přeneseny. Archivní rada rakouská, která při této příležitosti podala své odborné vyjádření, zdůraznila, že tento krok může pokládati jen za opatření provisorní a že trvá na požadavku, aby správa desk zemských svěřena byla úředníku vědecky kvalifikovanému. Jest tudíž pochopitelno, že v novém státě československém z prvních starostí poradního sboru archivního při ministerstvu školství a národní osvěty bylo řádné opatření desk zemských, souhlasící nejen s významem tohoto fondu, nýbrž i vyhovující potřebám vědeckým. Ministerstvo školství a národní osvěty navrhlo tudíž dne 5. března 1919 (č. j. 11.442/1048) ministerstvu spravedlnosti, aby archivní knihy a listiny desk zemských byly odevzdány zemskému archivu, pražské knihy pak archivu hlavního města Prahy. Ministerstvo spravedlnosti ve své odpovědi (č. 6102 ze dne 4. července 1919) na tento návrh ministerstva školství i na návrh téhož ministerstva ze dne 6. května 1919 č. 19.785/2096, aby zřízen byl ústřední Národní archiv, soustřeďující veškeré archiválie, zdůraznilo, že pro návrh ministerstva školství a národní osvěty jsou zde důvody věcné, zejména potud, že v archivu zemském jest již uložena část stejného materiálu, odložilo však rozhodnutí o vydání, až bude rozhodnuto o druhém návrhu ministerstva školství o zřízení Národního archivu. Uznávajíc však zároveň nevhodnost dosavadního uložení desk zemských, ministerstvo spravedlnosti obrátilo se na ministerstvo školství a národní osvěty a na ministerstvo vnitra s dotazem, zda

pro přechodní dobu nemohla by býti dána zemskému soudu k dispozici archivářská síla, která by pečovala o dokumenty v mezích dosavadní možnosti. Ministerstvo školství a národní osvěty navrhlo pak k tomuto účelu zemského vicearchiváře Dra Vlad. Klecandu. Kompetenční spory v neujasněných poměrech archivních zabránily bohužel i uskutečnění těchto záslužných návrhů ministerstva školství a národní osvěty, a správa desk zemských od dob převratu zůstala nezměněna.

Z nejdůležitějších starostí zemského archivu spojených s převratem 28. října bylo, aby byl vvdánv naší republice **české archiválie** chované při ústředních úřadech **ve Vídni**. Zemskému archivu šlo především o vrácení té části korunního archivu, která byla na rozkaz Marie Terezie odvezena z Prahy do Vídně Taulowem z Rosenthalu. Ředitel zemského archivu ještě za rakouské vlády, když se již dalo předvídati, že dny její budou brzy sečteny, sestavil soupis písemných památek vídeňských archivů, které by nám měly býti vydány, a odevzdal spis ten v polovině října 1918 Jaroslavu Kvapilovi, který se již před převratem uímal věci kulturních a slíbil, že učiní v té věci příslušné kroky u jiných politických činitelů. Kdvyž potom v prvním víru převratovém bylo nebezpečí, že spis tento zapadne, podal ředitel zemského archivu zmíněné již archivní sekci památkové komise Národního výboru na schůzi 13. listopadu 1918 návrh pamětního spisu o vydání archiválií z vídeňských archivů. Návrh ten byl předmětem výměny názorů této sekce, doplněn některými dodatky a přítomný tehdy sekční rada Václav Kratochvíl vyhlédnut k předběžnému jednání o těchto věcech ve Vídni. Pracovní výbor jmenované archivní sekce (Klicman, Novák, Borovička) předložil zmíněný pamětní spis ministerstvu školství a národní osvěty 16. listopadu 1918 se žádostí, aby ministerstvo zahraničních věcí republiky Československé na mírovém kongresu uvedlo mezi podmínkami míru vydání označených písemností.

Další vedení těchto věcí převzaly ovšem orgány státní, a to především obě imenovaná ministerstva, ale iniciativa a první elaborát vyšel ze zemského archivu, který ovšem i dále svou prací byl zúčastněn podstatným dílem na reparačních podnicích. O tom, jak jeden z úředníků zemského archivu zúčastnil se osobně mírového jednání v Paříži v otázkách reparačních, viz níže ve věcech osobních (Borovička).

Pokud jde o vrácení korunního archivu, bylo třeba vykonati nezbytné přípravné práce, iež hned po převratu byly ředitelstvím zemského archivu svěřeny koncipistovi dru Rudolfo Kossovi. Bylo nutno především podrobně zjistiti, jakého rozsahu byl starý

korunní archiv v první polovici XVIII. století před násilným roztržením za Marie Terezie a do kterých ústředních fondů ve Vídni se dostal nejen jeho hlavní materiál, nýbrž i jednotlivé skupiny a listiny. Poněvadž v tomto svazku je uveřejněn obšírný článek dra Rudolfa Kossa o korunním archivu a jeho rozebrání Rosenthalem a převezení do Vídně, bylo by zbytečno se o tom šířiti v této zprávě. Dr. Koss byl vypraven již v květnu 1919 na podnět ministerstva školství a národní osvěty do Vídně, aby převzal archiv pražské mincovny, o němž bude zmínka níže. Již za tohoto svého prvního pobytu ve Vídni připravoval z uložení zemského archivu restituci korunního archivu. O studiích, které mu tam bylo vykonati a jejich výsledcích přinese jednak úvod k inventáři korunního archivu, jednak budoucí svazek Zpráv zemského archivu podrobné stati z pera tohoto autora. Až také vědecké výsledky jeho prací o vídeňských reparacích vyjdou tiskem, bude možno posouditi, jaké důležitosti byla práce, která ve Vídni nejen pro zem a její archiv, nýbrž i pro celý stát vůbec byla vykonána tím, že zemský správní výbor uvolnil tohoto svého úředníka k pracím celostátním.¹⁾

Otázka vídeňských archivních reparací dospěla k nejdůležitějšímu stadiu, kdvyž došlo v květnu 1920 v Praze k přímému vyjednávání mezi vládou československou a zástupci vlády rakouské v příčině provedení článků 93, 192, 195 a 196 mírové smlouvy St.-Germainské. Oběma vládami příbráni byli k poradám odborníci a také ředitel zemského archivu byl vyzván vládou československou, aby se jednání zúčastnil. Po několikadenních debatách uzavřena byla na hradě Pražském 18. května 1920 smlouva s rakouskou vládou, na jejímž základě bylo možno přikročiti k přejímání vídeňských archiválií našimi archiváři. Jakým způsobem bylo provedeno, není předmětem této zprávy. Zemského

¹⁾ Stačí uvést jen řadu fondů, které dr. Koss do konce roku 1922 přejímal ve Vídni pro archivy státní: Listiny zrušených českých archivů klášterních v státním archivu ve Vídni (nyní v archivu ministerstva vnitra v Praze); české listiny státního archivu vídeňského vyznačené v repertoriu XII B (nyní v hradním archivu v Praze); archiválie z archivu býv. c. k. ministerstva financí ve Vídni (nyní deposit ministerstva financí v archivu ministerstva vnitra v Praze); Bořkova Collectanea k poznání ústavy, správy a zákonodárství království Českého, akta českého úřadu deputovaných ve státním archivu ve Vídni (nyní v archivu hradním). Vedle toho přejímal ještě jiné fondy společně s úředníky archivů státních. Dále se zabýval dr. Koss studiem zevních značek spisů různých úřadů českých, rakouských a říšských stol. XVI.—XVIII., aby byla umožněna rozluka a převzetí akt smíšeného fondu »Böhmen, Mähren, Schlesien« ve státním archivu vídeňském, kde bylo dříve nutno zjistiti, zda opisy vzešly z činnosti úřadů českých.

archivu se týká především převzetí korunního archivu, k němuž po provedení všech příprav konečně mohlo dojít.

Byl to historický okamžik. uvážíme-li, co marného úsilí bylo věnováno od času Marie Terezie až do nejnovější doby, aby tento listinný poklad ohromné ceny historické byl vrácen tam, odkud byl proti všemu právu vyrván. Korunní archiv byl státním archivem koruny České a právě nejdůležitější listiny politické vztahující se k státoprávnímu postavení starého českého státu, jeho poměru k říši Římskoněmecké, k dynastii a k jiným státům byly Taulowem z Rosenthalu převezeny do Vídně. Byla to podle staré stavovské terminologie práva a privilegia království Českého, která byla stavy českými právě tak žárlivě strážena jako sama koruna svatováclavská, s níž byly obvykle společně uloženy.

Po skončení formalit a předběžných prací převzat byl ve státním archivě ve Vídni dne 18. prosince 1920 český korunní archiv zvláštní československou reparační komisí. Protokol o převzetí podepsán je s československé strany drem Rudolfem Kossem a archivářem přiděleným reparační komisí drem Ant. Markusem, s rakouské strany drem Oskarem Mitisem a drem Ludvíkem Bittnerem. Dne 21. prosince 1920 přijel v 8 hod. 30 min. na Denisovo nádraží vlak doprovázený zástupcem republiky Československé Robertem Flíderem, v jehož zapečetěném voze vedle jiného archivního materiálu určeného pro archiv ministerstva vnitra bylo 14 tresorů vídeňského státního archivu s listinami českého korunního archivu. Cestou byly stráženy mimo orgány dopravní koncipistou archivu ministerstva vnitra drem Fr. Roubíkem. Na nádraží Denisovu byl vlak očekáván za ministerstva vnitra a školství min. radou drem Lad. Klicmanem a drem Janem Morávkem, za zemský výbor ředitelem zemského archivu drem Novákem a vicearchivářem drem Kossem. Tresory s listinami korunního archivu převezeny byly do zemského archivu za doprovodu obou jmenovaných úředníků zemských.

Uloženy byly v zemském archivě, aby obě části korunního archivu, jak pražská tak vídeňská, opět mohly býti sloučeny podle rozhodnutí ministerstva školství a národní osvěty, ministerstva vnitra a ministerstva věcí zahraničních republiky Československé ze dne 9. května 1921.

Tímto převezením vídeňského korunního archivu dostalo se zemskému archivě v tomto pětiletí neiskvělejšího *rozmnožení sbírek*. Přibylo mu tak 2082 listin a mezi nimi 17 zlatých bul. V tomto archivním fondu jsou nejdůležitější listiny české historie vůbec. Budiž zde uvedeno aspoň několik ukázek s datem a stručným značením obsahu:

- 1158 leden 18. Řezno: Friedrich I., císař Římský, uděluje Vladislavovi II., knížeti Českému, právo nositi korunu královskou.
- 1212 září 26. Basilej: Friedrich II., císař Římský, potvrzuje Otakarovi, králi Českému, a jeho nástupcům dědičně důstojnost královskou a uděluje království značné výsady i práva (tak zv. zlatá bula sicilská).
- 1289 březen 4. Cheb: Rudolf I., král Římský, potvrzuje Václavu II., králi Českému, úřad arcibiskupský a právo voliti římského krále.
- 1339 únor 9. Krakov: Kazimír III., král Polský, zřiká se ve prospěch Jana, krále Českého, práva k slezským knížectvím.
- 1348 duben 7. Praha: Karel IV., jakožto král Římský, potvrzuje všechna práva a výsady království Českého.
- 1355 srpen 26. Praha: Karel IV. potvrzuje uzavření spolku s Janem, králem Francouzským, se slibem vzájemné pomoci a přátelství.
- 1374 červen 20. Tangermünde: Karel IV., přivtěluje marku Braniborskou ke koruně České.
- 1381 březen 20. Westminster: Richard II., král Anglický, zplnomocňuje své vyslance, aby uzavřeli smlouvu s králem Václavem IV.
- 1462 prosinec 21. Nové Město: Friedrich III., král Římský, uděluje králi Jiřímu a království Českému nová privilegia.
- 1464 červenec 18. Dieppe: Ludvík XI., král Francouzský, a Jiří, král Český, slibují sobě přátelství a spojenectví na vše časy.
- 1511 duben 14: Císař Maximilian I. uzavírá s králem Českým Vladislavem smlouvu věčného míru a přátelství.
- 1609 červenec 9. v Praze: Rudolf II. dává českým stavům majestát na svobodu náboženskou.

Tyto ukázky stačí, aby bylo lze učiniti si představu o historické důležitosti korunního archivu a oceniti, co nám bylo do země vráceno dosažením naší samostatnosti.

Vedle korunního archivu získal zemský archiv ještě jeden přírůstek z vídeňského archivního materiálu, a to archiv pražské mincovny a úřadů s ní spojených, který byl ve Vídni převzat v archivě býv. c. k. ministerstva financí drem Rudolfem Kossem z nařízení ministerstva školství a národní osvěty ze dne 16. května 1919 č. 21. 380/2250 a deponován až do zřízení ústředního archivu československého v zemském archivě v říjnu 1919 jakožto deposit ministerstva školství a národní osvěty.

Dalšího podstatného rozmnožení doznaly v zemském archivě

v uplynulém období především ony fondy, které vzniknouce z činnosti zemského sněmu českého, zemského výboru nebo jeho oddělení a jiných úřadů zemských, tvoří vlastní jádro archiválií zemského archivu. Státním převratem dne 28. října 1918 bylo ukončeno trvání sněmu království Českého, jehož činnost byla znemožňována obstrukcí německou již od roku 1908 a uzavřena posléze roku 1913. Celé období státoprávního zápasu, období vyrovnávacích jednání na jedné straně s dualistickou monarchií rakousko-uherskou, na druhé straně s Němci v Čechách, celé toto období vyplněné činností nejlepších politiků českých, stalo se uzavřenou kapitolou a spisy sněmů království Českého z let 1861 až 1913 staly se archivním a dokumentárním materiálem historickým. Dne 19. května 1920 převzaty a uloženy v zemském archivu originální vázané protokoly sněmovní z l. 1861—1911 (119 knih), podací protokoly a indexy sněmovní z l. 1861 až 1913 (70 knih), podací protokoly a indexy petiční z l. 1864—1913 (63 knihy), jakož i registratury sněmovní od roku 1861 a spisy sněmovního praesidia; celkem převzato 279 knih a 175 fasciкулů akt. sněmovních.

Z veliké registratury zemského výboru byly v dřívější době odevzdány do zemského archivu jen některé zlomky (viz Zprávy zemského archivu V, str. 280), kdežto ostatní část od 90tých let XVIII. století až do r. 1873 byla stále součástí ústřední spisovny zemského výboru, označena tu jako t. zv. starý rozvrh spisovny. Na upozornění ředitelství zemského archivu rozhodl zemský správní výbor dne 5. června 1919 (číslo 38.634/I.), aby staré spisy až do roku 1873 odevzdány byly i s elenchy do zemského archivu. Veškeré tyto spisy rozděleny jsou podle věcného obsahu na 90 oddělení, jako jsou: věci šlechtické, zemský archiv, zemský fond vyvazovací, věci obecní, věci sněmovní (též věci vyřizované na sněmu), fond domestikální, úředníci a zřízení zemského výboru (jmenování, platy, postupy, služební instrukce, služební kauce atd., dovolené, substituce, pense), zemské cvičné ústavy a jízdárna, zemské budovy, zemské statky (zvláště pak ještě statky nadační), vojenské vychovávací ústavy, školství, porodnice, donucovací pracovny, věci četnické, hnanci a přípráže, věci desk zemských, královský hrad, hudebné, daň pozemková, pивní táč a pod., zemské přírážky a věci okresní, stavba silnic, náhrady válečných škod po roce 1866, věci korunovační, stavba pomníku císaře Františka I., oddělení škol technických, zemská hospodářství v Košířích a v Bubenči, vyvazení robot, hypoteční banka, nadační ústavy, věci zemské obrany a jiná menší oddělení. Obsahuje tato registratura celkem 1059 objemných fasciкулů spisů, z nichž některé sahají zpět až do sedmdesátých let XVIII. století.

Registratura protokolů zemského výboru uložená v zemském archivu byla doplněna organicky dalšími protokoly zemského výboru, resp. zemské správní komise, z let 1904 až 1916. Rovněž uloženy do zemského archivu presidiální spisy zemského výboru z let 1861 až 1886 (13 fasciкулů).

Vedle ústřední spisovny měl zemský výbor množství knih a spisů, vztahujících se k jeho hospodářství, uloženo v registratuře zemské účtárny. Po návrhu zdejšího ředitelství rozhodl zemský výbor dne 22. dubna 1920 č. 39.225/I., aby byly tyto spisy uloženy do zemského archivu. Převzaty tudíž zemským archivem hlavní účetní knihy stavovských obligací erárních počínajíc rokem 1767 až do r. 1874, hlavní účetní knihy fondu domestikálního od r. 1739, knihy zemského fondu vyvazovacího, knihy listů asekuračních a naturálních dávek z XVIII. století, účetní knihy obligací dominikálních i poddanských z let 1768 až 1777 a pod., příznání a přihlášky k válečným půjčkám a reparticím z let 1792 až 1800 z měst pražských a z deskových statků v Čechách, registratura stavovské účtárny od osmdesátých let století osmnáctého do polovice XIX. století atd. V celku uloženy v zemském archivu 802 knihy a 482 fasciкly těchto spisů. Značná část spisů zemské účtárny, pokud neslouží již běžné potřebě, a pokud bylo shledáno, že nemají též ceny historické, byla také skartována. Mimo spisy odevzdána do zemského archivu též stará kovová pečetidla české stavovské účtárny a bývalého zemského úřadu rektifikačního.

Oddělení spisů zemské účtárny doplňují knihy, převzaté ze zemské pokladny, týkající se hospodářství jednotlivých zemských fondů vyvazovacího, domestikálního, fondu purkrabských statků, fondu korunovacího, nadání Strakova, Leopoldova, Gerstnerova a fondu střeleckého, dávky hudebné, fondu na náhradu živelných škod, staré knihy o výdajích a příjmech humanitních ústavů (nemocnice, porodnice, nalezišce a donucovací pracovny) celkem 375 knih. Také z původní registratury zemské pokladny skartována část knih a spisů, které postrádaly významu věcného i ceny dokumentární. V listopadu 1921 doplněna tato akta ještě několika fasciкулů spisů české zemské pokladny, obsahujících dlužní úpisy z r. 1875 za půjčky poskytované nemajetným rolníkům pro neúrodu, protokolární záznamy z r. 1880 o zálohách na semena k setí a sazení, o půjčkách z fondů hr. Straky a Leopoldova, konsignace garančních listin národopisné výstavy v Praze r. 1895 a seznam příspěvků na stavbu zemského musea. Písemnosti zemské účtárny i zemské pokladny doplňující se nejen v celku, nýbrž namnoze i v jednotlivých řadách knih a spisů, jsou jedním veli-

kým fondem obsahujícím důležité prameny pro dějiny stavovských financí a zemského, resp. stavovského hospodářství vůbec.

Z případů výše naznačených i z jiných zpráv nabylo ředitelství zemského archivu přesvědčení, že u mnohých zemských úřadů jsou dosud ve spisovnách nebo i jinde staré spisy a knihy, které při hromadění nových aktů do registratury a při nedostatku místa, jímž většina úřadů trpí, působí těmto úřadům jen rozpaky a jsou namnoze určeny ke skartování. Po příslušném návrhu jmenovaného ředitelství vyzval zemský správní výbor (č. 78.354/I. ze dne 18. listopadu 1920) přednosty všech svých služebních míst, aby dali prohlédnouti spisovny svých úřadů, vyřadili odtud všechny spisy z doby předcházející roku 1873 a odevzdali je do zemského archivu. Jednotlivá služební místa podala v důsledku toho zprávu o svých spisovnách. Staré spisy po předchozí skartaci odevzdal do zemského archivu zemský ústav pro choromyslné v Praze, od něhož dne 25. července 1921 převzato 28 starých knih úředních a 729 svazků spisů t. zv. ošetřovacích z let 1836 až 1881.

Pokud jde o získávání jiných archiválií hledělo ředitelství zemského archivu především vždy k rázu svých sbírek archivních i k provenienci archiválií nabízených, doplňujíc pokud možno, dosavadní sbírky at již celými fondy at jednotlivými spisy a odkazujíc archiválie jednotlivě nalezené na místa, kam by spíše příslušela svou proveniencí, pokud ovšem byla by tu záruka bezpečného uložení a pokud nebylo tu jiné výslovné přání dárce.

Oddělení patrimoniálních registratur v zemském archivu rozmnoženo bylo v tomto období především patrimoniálním archivem panství Dolnokralovického; archiv chovaný dotud na zámku Čechtickém, odevzdán byl podle rozhodnutí majitele panství p. Františka Josefa Auersperka v červenci roku 1919 do zemského archivu. Spisy z největší části z druhé polovice XVIII. a z XIX. století, převezeny byly v 17 bednách prostřední velikosti do zemského archivu.

Když před státním převratem a krátce po něm byla v nejistotě skupina patrimoniálních archiválií karlístejnských, byly tyto archiválie tehdejším správcem velkostatku, nadlešním p. Adolfem Němečkem v roce 1919 uloženy do zemského archivu. Když však krátce potom zřízen byl při ministerstvu zemědělství československý státní archiv zemědělský, v němž měly býti uloženy též staré spisy statků někdy císařských a panství nadačních, ředitelství českého zemského archivu, majíc na zřeteli archivní zásadu provenienční, vyhovělo žádosti jmenovaného ministerstva a odevzdalo do státního archivu zemědělského v květnu roku 1920 deset map vesnic, případně revírů, bývalého

panství Karlštejnského z roku 1781, později pak ještě registra gruntovní purkrabství Karlštejnského z roku 1608.

Roku 1921 daroval p. Cyril Pápušek, statkář v Malých Všelisech, zemskému archivu zlomek patrimoniální registratury statku Velkovšeliského, obsahující úřední spisy z druhé poloviny století osmnáctého (z velké části poškozené vlhkem a plísní). Profesorem české university v Praze, p. drem. Jos. V. Šimákem, odevzdány zemskému archivu výtah z příznávacích tabel panství Dolnohamerského (kopie z XVIII. století) a některé archiválie městečka a statku Křivousoudovského. Správní komise města Rokytnice uložila v červenci roku 1919 v zemském archivu purkrechtní knihu města Rokytnice z roku 1572, profesor Vincenc Oehm daroval archivu »Registra urburní městys Klecan« z roku 1629. Koupí získány dne 5. dubna 1921 kniha »Liber testamtorum« města Kouřimě z r. 1548 a dne 7. května téhož roku stará pozemková kniha býv. panství Kounického, nadepsaná »Kniha gruntovní, obnovená l. P. 1716 k panství Kounickému patřící městečka Velký Nehvizdy, Malý Nehvizdy, městečko Mochov, vesnice Kozovaz.«

Profesor české university v Praze, p. dr. Jan Peisker, věnoval archivu velikou katastrální mapu vsi Domanovic v Pruském Slezsku, zvláště zajímavou pro dějiny osídlení a dědinného zřízení, jakož i tři knihy protokolů, k mapě příslušejících. Pan Ing. Albín Stocký, ředitel praehistorických sbírek Národního musea, daroval 16 starých map jednotlivých dvorů panství Lnářského a statku Slatinského, min. rada p. Dr. Zdeněk Wirth pak mapu rozdělení dominikálních gruntů ve Velké Vsi.

Z pozůstalosti slezského poslance Dra Slámy odevzdána byla do zemského archivu p. JUDrem Janem Slámou prostřednictvím universitního profesora p. Dr. Jana Kaprasa řada originálních spisů, týkajících se slezských statků Dolnobludovického, Blahotického a Hornotošonovského a Dolnotřenovského ze XVII. a z XVIII. století, mimo to pak 19 původních listin z let 1664 a 1665 o desátcích farářů skočovského, holešovského a těrlického.

Mimo tyto archiválie, jež z největší části připojeny k velikému oddělení patrimoniálních písemností zemského archivu získány koupí nebo darem i ojedinelé dokumenty různé provenience a různého obsahu. Zvláště cenným darem jsou tu především dvě pergamenové listiny krále Ladislava ze dne 6. ledna 1454 a krále Vladislava II. ze dne 20. června 1497, darované archivu pp. Ant. Zvoníčkem, stavebním polírem v Břevnově, a Oldřichem Brandejským, zahradníkem na Smíchově, kterým podařilo se zachrá-

niti tyto dvě listiny z řady jiných listin královských, nalezených na půdě při přestavbě domu na Smíchově a zničených z neporozumění pracujícími lidmi pro kurentní charakter písma a černožluté šňůry při pečeti. Četné úlomky pečeti a zbytky pergamenů později nalezených a dodatečně odevzdaných do zemského archivu, byly svědectvím tohoto špatně pochopeného vlastnictví. Ředitelství zemského archivu učinilo sice hned příslušné kroky, avšak většina listin byla bohužel již zničena. Pan Jan Matějčík, vládní vicesekretář v Sarajevě, daroval dne 28. ledna 1918 zemskému archivu listinu purkmistra a rady Starého města Pražského ze dne 13. března 1579, kterou potvrzují relaci hejtmana kraje hradeckého Viléma z Valdštejna ze dne 5. ledna 1579 o sporu Solnických s vrchností jejich Martinem a Fridrichem z Vílkanova. Pan prof. Dr. V. Chaloupecký daroval archivu verbovní patent Ferdinanda II. do armády Bouquoyovy ze dne 1. června 1619. Koupí získán byl pergamenový originál císařského schválení fideikomisu Karla hraběte Straky z Nedabylic ze dne 20. listopadu 1737, erbovní list a pergamenový exemplář stanov pražských hedvábníků, potvrzený císařovnou Marií Terezií dne 23. října 1751 (s přivěšenou pečeti). Na příslušné místo sbírky různé provenience zařazeny dvě listiny ze dne 14. a 21. dubna 1768, týkající se úpravy vltavské školy a některé drobnější přírůstky, získané koupí neb darem, z nichž budiž uvedena ještě kopie potvrzení výsad jablunkovských Alžbětou Lukrecií kněžnou Těšínskou dne 18. června 1644 a orig. resoluce vrchního regenta ze dne 8. prosince 1795 na stížnost podanou těšínskými dědinníky, oboje darované p. Ladislavem Junou z Tržku u Litomyšle.

Koupí získány některé památky cechovní, týkající se řemesla punčochářského v Sedlčanech, cechu truhlářského, kamenického atd. ve Strakoněch (27 listin z l. 1768 až 1859) a pod., zápisky slanských piaristů z l. 1700 až 1783 atd. Společnost přátel starožitností českých darovala v červnu 1920 zápisy cechu krejčovského v Novém Kníně z let 1630—1656, »knihu cechovní počt. řemesla krejčířského v Král. městě Kníně hor zlatých« z let 1706 až 1839 a »Registra nově založená roku nyní jdoucího« (1661) cechu řeznického ve Kníně Novém, jež zařazeny do sbírky rukopisů. Z antikvariátu Cieslarova ve Štýrském Hradci zakoupen rukopis »Disputatio capituli Pragensis«.

Koupí získány některé spisy Alberta hraběte Montecuccoli-Laderchiho z doby, kdy jako plnomocný ministr rakouské vlády v Lombardii v l. 1848 a 1849 připravoval organizační statut této vlády.

Ředitelství knihovny Národního shromáždění postoupilo do

zemského archivu Sadelerův pohled na Prahu z r. 1606, plán zemské jubilejní výstavy z r. 1891 a teritoriální přehled členů České Akademie v gotých letech minulého století; jiné plány a obrazy, darované tímto ředitelstvím, postoupeny byly správě historicko-archaeologického oddělení Národního musea.

Zvěčnělý politik český Antonín O. Zeithammer krátce před svou smrtí v říjnu 1919 odevzdal do zemského archivu svou korespondenci, ustanoviv zároveň některé výhrady, pokud jde o její používání. Korespondence tato je zvláště důležitým dokladem pro dějiny české politiky v šedesátých letech předešlého století. Jsou zde dopisy Riegrovy, Clam Martinicovy, Lobkovicovy, Albertovy, Mattušovy, Ad. Schwarzenberka, protokoly státoprávního klubu poslanců českých v září a v říjnu r. 1878 a v září r. 1879, atd.; další korespondence sahá pak až do posledních let života Zeithamerova.

Také genealogické sbírky zemského archivu byly značně obohaceny tím, že v intencích závěti genealogického sběratele Jana Václava hraběte Dobřenského z Dobřenic ze dne 22. ledna 1912 odevzdal po jeho smrti (zemřel dne 14. ledna 1919) syn jeho p. Jan Dobřenský dne 5. února 1919 zemskému archivu všechny genealogické práce zesnulého sběratele, totiž rodové tabule šlechtických rodů, usazených v Čechách, výtahy z českých farních matrik, pokud obsahují údaje o členech těchto rodů, a některé přípravné poznámky k pracím genealogickým. V celku obsahuje tato sbírka 1317 rodokmenů šlechtických, srovnaných pořádkem abecedním a uložených v sedmi velikých archivních krabicích, výtahy o č. 1 až 890 (některá čísla však chybí) a různé přípravné poznámky k rodokmenům (ve dvou krabicích). Podle přání odkazatelova označena sbírka názvem »Genealogická sbírka Jana Václava Dobřenského hraběte z Dobřenic« a uložena společně s archeologickou sbírkou sv. p. z Doerrů odevzdanou zemskému archivu již roku 1914 (srv. Zprávy V, str. 324). Hrabě Dobřenský společně se sv. p. z Doerrů podnikli, podporováním pražským místodržitelstvím, v letech devadesátých soustavnou dotazníkovou akci o výzkumu českých matrik farních, jejímž výsledkem jest také sbírka právě uvedená, kdežto sbírka sv. p. z Doerrů čerpá především data o české šlechtě z archivů vídeňských. Obě sbírky, uložené nyní v zemském archivu, se tudíž vzájemně účelně doplňují.

Dalším doplňkem genealogických sbírek zemského archivu jsou písemnosti, odevzdané z pozůstalosti zemského badatele inženýra K. C. Neumanna do zemského archivu vdovou po zemřelém pí. Annou Neumannovou dne 25. února 1920. Jsou to z největší části materialie a příspěvky k dějinám rodu Horů

z Ocelovic (1836 listů v 21 sešitech a 112 výpisů v dalších 9 sešitech), výpisy z desk zemských a z archivů zemského, musejního, místodržitelského (nyní ministerstva vnitra) a j., rukopis, k tisku připravený, dodatku k vytištěné práci »Příspěvky k dějinám rodu Horů z Ocelovic« (vydané r. 1917); původní listiny (99 kusů) a fotografie (4 kusy) k dějinám jmenovaného rodu z let 1654 až 1876, korespondence s farními úřady a jednotlivými genealogickými pracovníky (Aug. Sedláček, Frant. Štědrý atd.) a jiné různé záznamy.

Posléze připojeny (v únoru r. 1920) k zdejší sbírkám genealogickým opisy tří seznamů šlechtických diplomů, uložených v bývalém archivu šlechtickém ve Vídni.

Po smrti ředitele Frant. Aug. Slavíka (zemřel na Král. Vinohradech koncem ledna 1919), který v programu publikační činnosti českého zemského archivu připravoval vydání berní rully z r. 1654 pro celé království České, odevzdal syn zesnulého, univ. prof. p. Dr. Frant. Slavík, zem. archivu literární pozůstalost otcovu, pokud se vztahovala k místopisným a statistickým pracím Slavíkovým. Jsou to rozličné výpisy a poznámky, i větší stati o obcích a osadách v Čechách po válce třicetileté, o poddanských poměrech na panstvích v Čechách i na Moravě, o statistice a národnosti v Čechách, o místních jmenech, o mírách staročeských a pod., mimo jiné též listkový katalog k zemským deskám moravským; k tomu posléze i četné výstřihy a články z časopisů o otázkách historických, statistických, národnostních a pod.

Velikého rozmnožení sbírek dostalo se zemskému archivu odevzdáním ohromných fondů katastrálních map. Ředitelství zemského archivu mělo již dávno v úmyslu svůj rozsáhlý katastrální materiál aktový doplnit též materiálem mapovým. Úmysl tento dočkal se konečně provedení, když na žádost bývalé zemské správní komise ze dne 7. listopadu 1917 č. 110.656/IV zmocnilo vídeňské generální ředitelství katastru daně pozemkové výnosem ze dne 17. ledna 1918 č. 1720 ai 1917 zemské finanční ředitelství v Praze, aby odevzdalo indikační skizzy stabilního katastru zemskému archivu k opatrování. Podmínkou bylo však učiněno mimo jiné především, že zemský archiv kdykoliv a bezplatně podá finanční správě z tohoto materiálu žádané zprávy a výpisy, že dovolí ve svých úředních místnostech i mimo ně nahlížeti do map a pořizovati jejich snímky a konečně, že vrátí tyto skizzy finanční správě zcela nebo jen z části, když by se toho naskytla potřeba. Toto zásadní svolení oznámilo zemské finanční ředitelství dne 30. ledna 1918 zemské správní komisi notou č. IX.-419 s dodatkem, že přejímací práce mohou počítati až v letních měsících.

Zemský archiv byl o tom zpraven 11. února 1918 připomínkou zemské správní komise č. 15.484/IV. a vyzván k přípravným pracím.

Indikační skizzy byly dotud uloženy v budově archivu map katastrálních v Karmelitské ulici (Praha III. č. p. 529). Byly chovány v otevřených regálech v starých přízemních ambitech, kde trpěly částečně vlhkem a plísní. Toto v zimě téměř nepřístupné depot samo už činilo podmínku, že práce počnou až v teplejších měsících.

Materiál byl předem ředitelstvím zemského archivu přehlednut, určen postup přejímání a práce počata dne 11. června 1918, když byl zemský archiv podal zemskému finančnímu ředitelství v Praze revers (č. 682 ze dne 12. června 1918), jímž se zavázal splniti podmínky výše zmíněné.

Protože se ve sbírce map objevily dosti značné defekty — v kraji scházely skizzy až i ze sta obcí — nehledě k nesrovnalostem mezi počtem nalezených čtvrtek jednotlivých map a počtem zapsaným v archivním inventáři, bylo nutno všechny mapy rozkládati a zjišťovati přesný počet zachovaných čtvrtek. Při tom bylo vždy protokolárně zjištěno kolik čtvrtek schází a které.

Každá skizza je totiž rozdělena v listy římsky číslované, a listy zase v čtvrtky přibližné velikosti 260 × 330 mm. Čtvrtky byly kdysi plátěnými hřbety slepeny v listy; vlhkostí však a stářím se tyto listy uvolnily.

Říjnovým převratem byla práce poněkud přerušena, protože úředníci archivu mapového byli zahrnuti jinými neodkladnými pracemi. V zimě pak, kdy bylo nemožno pracovat v depot, byly kontrolovány všechny defektní mapy, kterážto práce se protáhla až do jara. Na jaře bylo prohlédnuto ještě jednou depot a shledán při tom dodatečně značný počet scházejících skizz založených mezi akty katastrálními; byly skizzy uloženy ve fasciklech spolu s akty a novějšími skizzami z let sedmdesátých.

Dolejší tabulka ukazuje: 1. počet katastrálních obcí v Čechách v době sdělování indikačních skizz, to jest v druhé čtvrtině minulého století, — 2. počet obcí katastrálních, z nichž se nám skizzy zachovaly buď úplné nebo v zlomcích.

Při tom však třeba podotknouti, že v druhém sloupci jsou počítány též obce, z nichž se nám dochovala třeba jen celková croquis — a naopak zase, že číselný rozdíl mezi prvním a druhým sloupcem je z části způsoben splynutím dvou obcí v jednu obec katastrální, kterýchžto spojení je v inventáři archivním zaznamenáno do několika set.

Kraj	Počet obcí katastrálních v 2. čtvrtině XIX. století	Počet aspoň částečně zachovaných skizz
Berounský	491	427
Boleslavský	604	557
Budějovický	432	418
Bydžovský	487	426
Čáslavský	701	666
Hradecký	575	567
Chrudimský	573	550
Klatovský	551	464
Kouřimský	488	471
Litoměřický	696	664
Loketský	551	544
Plzeňský	634	597
Prácheňský	842	793
Rakovnický	417	387
Táborský	572	555
Žatecký	432	423
Úhrnem	9046	8509

Tato tabulka je výsledek detailně provedené kontroly, podle níž byl dvojmo pořízen podrobný inventář a jakožto odevzdací a převjímací protokol úředně ověřen a vyměněn mezi archivem map katastrálních a archivem zemským (č. 1685 ze dne 12. června 1919).

Převezené skizzy byly zatím složeny v přízemních místnostech filiálky zemského archivu v Bredovské ul. a počátkem leta 1919 uloženy do nových regálů k tomu zvláště pořízených. Mapy podle krajů seřazené zabírají celkem 15 velkých pětipaprskových a 8 malých dvoupaprskových regálů po celé východní straně archivního skladu, k nimž přistupuje ještě dalších sedm regálů. Regály jsou viditelně značeny podle krajův a jednotlivé paprsky zase číslem a jménem obce první a poslední mapy v nich uložené.

Rozsáhlá tato mapová sbírka byla doplněna a rozmnožena po převratu otisky map katastrálních, které převzala republika Československá z Vídně. Ředitelství českého zemského archivu bylo totiž v srpnu 1919 upozorněno, že ministerstvo financí obdrží z likvidace litografického ústavu ve Vídni povinné výtisky map katastrálních. Zemský archiv byl dotázán, chce-li žádat, aby byly v něm deponovány tyto mapy, které mají býti odevzdány i se skříněmi.

Ředitelství zemského archivu se domnívalo, že by bylo účelným doplněním aktového i mapového materiálu katastrálního, kdyby i tyto povinné otisky byly deponovány v zemském archivu.

V tomto smyslu podalo ředitelství dne 10. září 1919 (č. j. 2394) návrh ministerstvu financí.

Souhlasíc s tímto návrhem, ministerstvo financí oznámilo dopisem č. $\frac{72.841/19}{18521}$ ze dne 4. listopadu 1919 zemskému správnímu výboru zásadní ochotu odevzdati otisky map katastrálních zemskému archivu v opatrování a k vlastnímu upotřebení, zašle-li mu zemský správní výbor revers, jímž se zaváže, že uznáváje právo vlastnické ministerstva financí k těm mapám splní tyto čtyři podmínky, a to 1. vrátí je, kdyby se potřeba naskytla, zcela nebo z části, finanční správě do vlastního opatrování nebo k jinému opatření, 2. dovolí finanční správě nebo jejímu vykázanému zmocněnci podle potřeby nahlížeti do těchto map a snímky pořizovat v úředních hodinách a místnostech zemského archivu i mimo ně, 3. podá finanční správě nebo jejímu vykázanému zmocněnci kdykoli a bezplatně žádané zprávy, výtahy neb opisy, pokud to bude možno bez zvláštních obtíží, 4. provede odevzdání a převzetí těchto map na základě podrobných soupisů odevzdávacích a převjímacích personálem zemského archivu tak, aby tím finanční správě nevzešly naprosto žádné výlohy.

Zemský správní výbor projevil s navrhovaným uložením otisků map katastrálních souhlas a v sedění dne 3. prosince 1919 byl podepsán revers ministerstvem financí o závazcích země České zastoupené zemským správním výborem, vyplývajících z deponice povinných otisků katastrálních map obcí republiky Československé v zemském archivu, a o č. $\frac{114.098}{1}$ odeslán 10. prosince 1919 ministerstvu financí.

Teprve rok po této úmluvě oznámilo ministerstvo financí přípisem č. j. 118.039/13141/20-III/6 B ze dne 23. prosince 1920 zemskému správnímu výboru, že povinné výtisky katastrálních map Čech, Moravy a Slezska budou dovezeny z Vídně v měsíci lednu 1921 a uloženy hned v zemském archivu. Skutečně dne 4. února přivezly dva nábytkové vozy všechen mapový materiál — celkem 68 q — který byl složen podle krajů zatím v pracovnách a na chodbách zemského archivu. První prací bylo mapy na spěch složené jenom podle krajů, seřadit podle původního pořádku abecedního; při tom byly mapy, jež byly neočištěné převezeny z Vídně, list po listu řádně oprášený a upraveny. Potom teprve mohlo býti přikročeno k vlastnímu převjímacímu, a to podle jednotlivých obcí byly podrobně sepisovány různé výtisky map katastrálních, při čemž se přihlíželo k tomu, aby byly rozlišovány:

1. nejstarší kolorované otisky z dvacátých až čtyřicátých let minulého stol.

2. starší otisky pořizené suchou cestou od počátku let sedmdesátých minulého století do počátku stol. XX. a konečně

3. výtisky pořizované suchou cestou v době nejnovější. Při tom byl zvláště zaznamenáván počet úplných výtisků.

Hned z počátku bylo jasno, že tato zdlouhavá práce bude trvati několik měsíců, zejména když nedostatek příhodného místa ztěžoval manipulaci. Otázka definitivního uložení převzatých map musila být rychle rozřešena, neměly-li mapy utrpět nevhodným uložením. Za tou příčinou zemský archiv požádal dne 15. února 1921 (č. a. 311) zemský správní výbor, aby vyjednával s ministerstvem financí o deponování v zemském archivu mapových skříní, které jsou u berních úřadů, a byly původně určeny k uložení t. zv. »S« výtisků (t. j. Steueramtsmappen), kteréžto mapy už před lety byly staženy do archivů map katastrálních příslušné země.

Na podání, které v této věci učinil zemský správní výbor dne 25. února 1921 č. j. 20.572/X, vyzvalo ministerstvo financí dne 14. března 1921 č. $\frac{24.085}{2.769/21}$ zemské finanční ředitelství v Praze, aby nařídilo berním úřadům v Praze a blízkém okolí Prahy, najmě oněm, s nimiž byly zrušené berní úřady sloučeny, aby výše naznačené skříně bez průtahu zaslaly přímo ředitelství zemského archivu. Spolu ministerstvo oznámilo, že výlohy s dopravou těchto skříní spojené budou hrazeny z úvěru státního rozpočtu pro rok 1921 kap. XIV. tit. 1, § 3 fol. 8 (litografický ústav ministerstva financí). Toto své rozhodnutí oznámilo ministerstvo financí současně zemskému správnímu výboru (praes. 22. března 1921 pod č. 36368), a také zemské finanční ředitelství v Praze zpravilo dne 6. května přípisem č. j. IX-1042 ředitelství zemského archivu, že učinilo opatření, aby v nejkratší době, nejdéle do 8 dní, berní úřady odeslaly zemskému archivu postradatelné skříně (celkem 60) na uschování uložených otisků map katastrálních.

První zásilka skříní došla teprve dne 28. května (36 skříní), v druhé zásilce ze dne 7. července bylo 15 skříní, dodatečně přišla ještě jedna skřín. Celkem bylo zemskému archivu odevzdáno 51 skříní a 1 stůl. Některé skříně byly v dobrém stavu, jiné však v chatrném, bez zámků a bez klíčů, takže si je zemský archiv musil dáti svým nákladem opravit, opatřiti zámky, klíči a pod. Skříně, označené čísly 1—50, byly postaveny v přízemní chodbě budovy musejní.

Zatím bylo skončeno přejímání map, k jejichž první zásilce bylo dne 2. března 1921 dodáno ještě 10 beden s mapami Slezska a později ještě některé doplňky kraje Budějovického, Táborského, Brněnského, Jihlavského a Znojemského. Převzaté mapy byly pak

ukládány do skříní nahoře zmíněných, pokud nedostatek místa tomu dovoľoval, ve vrstvách co nejmenších, aby se manipulace neztěžovala. Jednotlivé skříně byly očíslovány a na paprscích označeno, z kterého kraje jsou na něm uloženy mapy, a to vždy udáním jména a čísla první a poslední mapy.

Při té příležitosti byla provedena nová revise celého fondu a seznam definitivně redigován. Podle něho byly zemským archivem převzaty mapy z těchto krajů:

Čechy:

Kraj	Počet katastrálních obcí, z nichž převzaty mapy	Počet celých výtisků
Berounský	483	485
Boleslavský	616	636
Budějovický	438	437
Bydžovský	487	489
Čáslavský	676	678
Hradecký	584	584
Chrudimský	556	555
Klatovský	518	518
Kouřimský	491	499
Litoměřický	693	695
Loketský	553	562
Pilzenský	628	629
Prácheňský	819	821
Rakovnický	426	433
Táborský	568	571
Žatecký	432	432
Úhrnem	8968	9024

Morava:

Brněnský	682	629
Hradištský	386	390
Jihlavský	494	490
Olomoucký	727	706
Přerovský	395	402
Znojemský	390	393
Úhrnem	3074	3010

Slezsko:

Opavský	285	285
Těšínský	138	140
Úhrnem	423	425

Celkem bylo tedy převzato z 12.465 katastrálních obcí 12.459 celých map o 55.835 celých a polovičních i titulních listech.

Podle prvního definitivně upraveného seznamu byl pak pořízen druhý a užito jednoho jako odevzdací, druhého jako přejímací konsignace. Podepsáním těchto seznamů dne 30. června 1922 byla přejímací akce skončena.

Pokud jde o historickou cenu tohoto ohromného materiálu mapového, není třeba ji obsírněji dokládati. Stačí jen ukázat na to, že katastrový materiál aktový a mapový z Čech, který je už od let uložen v zemském archivu, byl touto sbírkou doplněn (zejména, když indikační skizy mnohdy se nezachovaly), a mapy z Moravy a Slezska jsou v Praze jedinečnou pomůckou pro místopis obou zemí, která se dobře osvědčila při místopisné akci prováděné ministerstvem vnitra za součinnosti také zemského archivu. Bylo by tedy žádoucí, aby tato sbírka byla doplněna mapovým materiálem ze Slovenska, tak abychom měli v Praze pro historicko-místopisné studium soustředěnu na jediném místě sbírku katastrálních map území celé republiky Československé.

K těmto velikým a jednotným fondům map katastrových přistupuje ještě zvláštní sbírka map, která sestavena byla v zemském archivu jednak z map, dotud ojedinele uložených buď v knihovně nebo v různých fondech archivních (ovšem mimo mapy dominií v příslušných registraturách patrimoniálních, které ponechány na svých místech), jednak z map, které dodány byly do zemského archivu okresními výbory v Čechách v důsledku zvláštní akce zemského archivu, zahájené roku 1917. Jak poznamenáno již ve zprávě předešlé (Zprávy V. str. 338), ve snaze, aby při válečných akcích na získání starého papíru, nepřišly nazmar staré mapy ceny historické, navrhlo ředitelství zemského archivu tehdejší zemské správní komisi, aby okresní výbory uložily takové mapy, kterých nepotřebují již k potřebě úřední, v zemském archivu. V tomto smyslu vydala jmenovaná komise okresním výborům oběžník ze dne 20. června 1917 č. 3110/III.; okresní výbory zasílaly pak nejen mapy vlastních okresů, nýbrž i mapy jednotlivých obcí a plány některých měst; případně i také mapy a skizy dominií, ležících v obvodu těchto okresních soudů.

Mapy a plány v této sbírce rozděleny jednak podle účelu, jednak podle teritorií v 9 oddělení: I. Mapy Čech a historických zemí koruny svatováclavské, celkem 31 kus, II. mapy okresů (43 inv. čísla); III. mapy patrimonií v Čechách (7 kusů; pokud nejsou zařazeny u patrimoniálních registratur jako na př. mapy statků nejv. purkrabství pražského); IV. mapy katastru stabilního (28 kusů); V. plány a diagramy bojišť (39 kusů), popisy a výklady k plánům (62 čísla), výklady vojenského mapování, atlas

francouzských pevností, různé vojenské mapy a schematické obrazy bitev z třicetileté války a pod. (16 čísel); VI. orientační plány měst, výstavišť a pod. (23 kusy); VII. staré mapy států evropských (58 kusů); VIII. mapy světové (8 kusů) a IX. atlanty. Celkem obsahuje tato sbírka různých starých map a plánů 315 invent. čísel.

Z uvedených údajů o fondech zemského archivu, nově získaných v období uplynulém, je patrné, že již pouhé přejímání a instalování těchto sbírek, vyžádalo si značně času i sil pracovních, zvláště, pokud šlo o některé fondy, převzaté ve stavu úplně neuspořádaném, jako na př. veliké oddělení registratury zemské účtárny a pokladny, nebo o sbírky, kde při převzetí bylo nutno přesně zjišťovati list za listem a spis za spisem, jako u archiválií převzatých z Vídně nebo u map a skizz indikačních. Přes to však pokročily značně i práce **o pořádání a katalogisaci starých fondů archivních**; především zemských katastrů. Způsobem naznačeným ve zprávě předešlé (Zprávy V. str. 317) provedena v aktech katastrů t. zv. tereziánských úprava a konzervace celého kraje Rakovnického, který po konečné instalaci obsahuje v 43 svazcích akta 89ti panství, a to jak spisy katastru rustikálního, tak akta katastru dominikálního. V pořádání katastru josefského, uloženého ve filiálce zemského archivu, jednak pokračováno v technické úpravě i katalogisaci hlavních knih, příloh i allegátů od čísla 335I, kde upraveno dalších 146I knih až po č. 48II, jednak knihy a allegáty prvních 2000 čísel katastru, ukládané při někdejší úpravě odděleně, byly nyní spojeny, při čemž zároveň i k těmto číslům pořizován nový katalog (viz Zprávy zemského archivu V, str. 320); jest tudíž nyní katastr josefský jednotně upraven od počátku až po č. 48II t. j. až po ukončení kraje Loketského.

Koncem roku 1918 přikročeno k úpravě velikých dílčích sumářů katastru josefského (Katasterzergliederungssummarien), fondu to, který pro stav, v jakém byl dotud uchován (ohromné těžké svazky velkého formátu), přímo odrazoval od používání a byl proto skoro nepřístupný. Tyto sumáře uloženy ve dvou různých řadách; 1. v řadě, která obsahuje sumáře pro celkový přehled výměry i výnosu celých statků z devadesátých let století osmnáctého; k nim připojovány a připisovány změny v majetku, zejména pohyb dominikálu a rustikálu až do r. 1875, někde i 1876; a 2. v řadě sumářů pro každou jednotlivou obec (berní jednotku) z let 1812—1814, resp. 1824—1825, obsahujících pro každou obec vždy tři listy o výměře a výnosu pozemků, mimo to pak celkové sumáře pro celý statek. Sumáře první řady

(z r. 1792 až 1797) obsahující 1697 složek pro jednotlivé statky uložených v jednotlivých krajích podle abecedního pořádku statků, vyplňují 45 velikých fasciкул. Sumáře jednotlivých obcí, označené postupnými čísly, souhlasnými s čísly hlavních knih příslušných obcí v katastru josefském (1 až 6066), uloženy jsou podle pořadí těchto čísel a vyplňují 142 veliké fasciky, zahrnuje v to i tři svazky pro celkový dominikál z r. 1821 a z r. 1842, jakož i pro rustikál z r. 1842 (svazek pro rustikál z r. 1821 nebyl nalezen). K první řadě sumářů vypracován katalog podle panství s výčtem event. příloh; v řadě druhé, jejíž katalog podle čísel kryje se s katalogem příznavacích knih katastru josefského, poznamenány a sepsány jen důležité okolnosti, odchylky a doplňky u jednotlivých obcí.

V dalším pořádání archivu komise rektifikační přikročeno k úpravě a soupisu sumářů o peněžitém výtěžku plošin pozemních. Tyto sumáře zpracované zároveň s katastrem josefským, založeny jsou rovněž podle jednotlivých obcí tohoto katastru stejným pořadem a za stejného označení jako knihy příznavací a tvoří vždy samostatný fasciкул pro každý statek; obsahují hlavní list sumáře o výnosu a cenách obilí, píce a dříví, zvláštní rozpočty (Grundproductenberechnung) podle dominikálu a rustikálu a výkazy (Geldberechnung) o pravidelném a mimořádném osevu (lit. A. B.). Celkem čítají sumáře pro celé království České v 952 fasciklech pro jednotlivé statky 28.223 velikých sumářů, tabel a výkazů. Katalog pořízen podle jednotlivých statků s připojením čísel (josefského katastru) obcí, k nim příslušejících, a s udáním počtu aktů.

Registratura komise rektifikační, týkající se evidence katastru josefského, byla srovnána ve dvou odděleních, v něž byla rozdělena již před odevzdáním do zemského archivu. Starší oddělení obsahuje spisy od počátku gotých let století XVIII. až do r. 1849, jež uloženy jsou v jednotlivých krajích abecedně podle německých jmen panství. Novější oddělení spisů je rozděleno pak opět ve dvě řady, z nichž první vyplňují spisy z let 1849 až 1855, seřazené podle nového rozdělení krajského, druhé pak obsahuje další spisy z let 1855 až 1868, srovnané abecedně podle okresů. V celku vyplňují starší i novější oddělení těchto spisů 610 větších fasciкул.

V aktech t. zv. různé proveniencie, z nichž první část seznamu byla otištěna ve II. svazku Zpráv zemského archivu, opatřeny registry ke 150 listinám z let 1621 až 1629.

Úprava a podrobný inventář staré registratury zemského výboru, jež koncem roku 1917 dospěly k roku

1737, provedeny v období uplynulém pro akta z let 1738 a 1739 a z prvních měsíců roku 1740.

Podrobný popis starých knih pozemkových v lístkovém katalogu mohl se opět díti jen příležitostně, takže popisovány byly jednotlivé knihy nebo knihy celých statků, pokud jejich bylo právě používáno při agendě úřední. Ale i tato příležitostná práce pro nedostatek pracovních sil mohla být prováděna jen v některých případech. Celkem do konce roku 1922 popsáno 635 knih pozemkových.

Sbírka opisů v zemském archivu rozmnožena i v tomto období četnými opisy z archivů domácích i zahraničních, pořizovanými z největší části se zřetelem k velikým publikačním podnikům zemského archivu. Z domácích archivů nejvíce čerpáno v archivu ministerstva vnitra (býv. archivu místodržitelského), kde za nové správy, která věnuje zvýšenou péči bohatým fondům tohoto archivu a s nevšední ochotou vychází vstříc potřebám zdejšího archivu, učiněny přístupnými historickému badání též fondy, které dotud nebylo možno používat ani pro ediční účely zemského archivu. Opsáno odtud nově 666 aktů z oddělení moravských spisů z l. 1600—1608, a pořízeno 140 prepisů z různých jiných oddělení. Z moravského archivu zemského (Ms. 332) provedeno 11 větších prepisů, z archivu Dietrichstejnského v Mikulově (č. 158 a č. 844) 71 prepis, ze Schwarzenberského archivu v Třeboni 42 prepisy (celkem o více než 100 stranách) pro generální sněm z r. 1615 (Historica 6246a), z archivu hl. města Prahy 18 prepisů, z různých jiných archivů domácích 40 prepisů.

Ze zahraničních archivů doplněno především oddělení výzkumu italských archivů a to jednak vědeckou pozůstalostí Dra Jos. Teigeho, jednak obnoveným výzkumem v archivech římských. Počátkem roku 1922 odevzdal totiž z pozůstalosti ředitele městského archivu Dra Josefa Teigeho jeho nástupce p. Dr. Václav Vojtíšek do zemského archivu tyto spisy: prepisy z register vatikánských Klimenta V. (1305 a 1316) a Jana XXII. (1316—1334) v počtu 580 kusů, prepis formuláře Tomáše de Capua (Bibl. Barb. XXX. 21, fol. 211 násl.) s varianty z jiných rukopisů v sedmi sešitech, prepis diktamin Richarda de Pofis (Bibl. Barb. XXX. 21, fol. 101 násl.) ve třech sešitech, výpisy formulářů z různých procesů a rozpis formuláře Marina de Ebulo. Pokračováním ve výzkumu římských archivů (v. níže) získáno nově 170 prepisů z register papežů avignonských, prepisy z novověkých fondů vatikánských archivů rozmnoženy pak tímto výzkumem o 196 čísel pražské nunciatury Specianovy.

Podle mírové smlouvy St. Germainské a archivní úmluvy

s Rakouskem byly do zemského archivu prostřednictvím referátu pro spisovou rozmluku při československém vyslanectví ve Vídni velmi ochotně půjčovány k úředním i vědeckým potřebám archiváře z vídeňských archivů, především z býv. dvorního a státního archivu spisy týkající se dějin a osudů korunního archivu svatováclavského. Opsáno odtud na 200 dokumentů naznačeného obsahu. Mimo to opisováno v býv. válečném archivu vídeňském jednak pro publikaci Sněmů českých, zvláště však pro oddělení archivu národního osvobození.

Z městské knihovny v Hamburce zapůjčen do zemského archivu prostřednictvím ministerstva věcí zahraničních kodex č. 1743 (kopiář) nadepsaný »Acta bohemia de a. 1606 usque ad a. 1620«, z něhož v listopadu a v prosinci 1922 opsáno 55 kopií důležitých, většinou delších, dokumentů k českým dějinám v letech 1618—1620.

Celkem tudíž rozmnožena sbírka přepisů o 988 přepisů z archivů domácích a o 1201 přepis z archivů zahraničních, tudíž o 2189 přepisů asi o 7000 listech, mimo přepisy uložené v archivu národního osvobození. Z uvedených přepisů 946 zařazeno do zvláštního oddělení výzkumu italských archivů, kam připojeny též přepisy v sešitech z pozůstalosti ředitele Dra Jos. Teigeho.

Po delší přestávce pokračováno také v pracích o úpravě přepisů pro veliká podrobná lístková repertoria chronologická, provenienční (podle archivů), genealogická, jmén místních i hesel věcných podle obsahu listin; v l. 1918 až 1920 zpracovány tak 1082 přepisy (z nichž 650 z městského archivu chebského, další z městského archivu kutnohorského a z arcibiskupského archivu v Praze), k nimž zařazeno do lístkových repertorií 4050 lístků. Po odvolání úředníka, provádějícího tyto práce, k naléhavým úkolům reparačním, byly tyto práce opět dočasně přerušeny.

Nově založen jednotný chronologický soupis dokumentů, porůznu otištěných a vydaných v různých spisech, člancích a časopisech, dokumentů, jež netvoříce velikých skupin edičních a roztroušeny v drobných člancích, zapadají během doby a unikají evidenci badatelů. Za tím účelem rozepisovány Časopis Českého Musea, Památky archeologické a místopisné, Mitteilungen des Vereines für die Geschichte der Deutschen in Böhmen i některé jednotlivé spisy, z nichž zaznamenáno již několik set otištěných listin i jiných pramenů historických; podle možnosti pak pokračuje se v této práci, která především má být pomůckou pro publikační činnost zemského archivu, která však zajisté bude prospěšnou i jiným badatelům v dějinách československých.

Příruční knihovna archivní v období 1918—1922 trpěla v malém všemi poválečnými obtížemi jako i ostatní knihovny u nás. Především nevykazuje takový vzrůst, jaký by se dal očekávat při zvýšené dotaci (2.000 Kč povolených na historickou knihovnu v roce 1918 stoupl na 8.000 Kč v roce 1921 a opět na 9.000 Kč v roce 1922). Příčina toho je jednak obecné zdražení knih a vazeb, s nímž dotace nemohla být souběžně zvyšována, jednak omezený styk s cizinou po dobu války a v prvních letech po převratě. Následek toho byl, že se knihovna nemohla souměrně doplňovat nákupy knih zahraničních a knih výměnou nembyly zasílány, získané knihy nemohly se dát svázat, také reklamace spisů zasílaných nemohla být včas provedena atd. Pravidelného vzrůstu knihovny, jaký vykazovala před válkou, bude lze docílití teprve během doby.

Vyjádřen čísly jeví se vzrůst knihovny v uvedeném období takto: koupí přibylo 793 děl o 972 svazcích, dary 498 děl o 555 svazcích a výměnou s vědeckými korporacemi a ústavy 244 děl o 280 svazcích; celkem tedy přibylo do knihovny úhrnem 1.585 děl o 1.807 svazcích.

K dosavadním vědeckým korporacím, ústavům a středním školám, které posílají svoje publikace výměnou knihovně archivní přistoupily v tomto období tyto: Niederlausitzische Gesellschaft für Anthropologie und Altertumskunde v Gubini, Průmyslové museum východočeské v Chrudimi, městské historické museum v Plzni, československé výrobní a pracovní družstvo v Praze, československý státní archiv zemědělský v Praze, ministerstvo národní obrany v Praze, ministerstvo pošt a telegrafů v Praze, ministerstvo školství a národní osvěty v Praze, ministerstvo vnitra v Praze, spolek československých právníků »Všehrd« v Praze, státní úřad statistický v Praze, redakce revue českého náboženského života »Kalich« v Praze, »Matice Slovenská« v Turč. Sv. Martině.

Dary obohacena knihovna českého zemského archivu také v tomto období. K dárčům náležejí: státní archiv v Basileji, akademický senát v Berlíně, centrální ředitelství »Monumenta Germaniae historica« v Berlíně, ředitelství něm. gymnasia v Blankenburku, ředitelství městské dívčí odborné školy »Vesny« v Brně, městská spořitelna v Březnici, ředitelství něm. státního reálného gymnasia v Děčíně, řed. reál. gymnasia ve Dvoře Král., filosofická fakulta university v Giessenu, ředitelství státní reálky v Holešovicích-Bubnech, farní úřad v Hostiném, řed. gymnasia v Jablonci, ředitelství státní reálky v Karlíně, řed. čes. reálky v Kroměříži, zemský archiv hornorakouský v Linci, Fürstlich-Jablonski-

sche Gesellschaft v Lipsku, ředitelství něm. reálky v Litoměřicích, řed. státního vyššího gymnasia v Litoměřicích, řed. gymnasia v Mělníce, universitní knihovna v Mnichově, řed. státního vyššího gymnasia v Mostě, řed. reál. gymnasia v Náchodě, ředitelství reálného gymnasia v Opavě, městská spořitelna v Pardubicích, průmyslové museum v Opavě, městská spořitelna v Pardubicích, průmyslové museum v Pardubicích, musejní spolek v Pelhřimově, advokátní komora v Praze, akademický senát university Karlovy v Praze, akademický senát něm. university v Praze, československý zeměpisný ústav v Praze, hospodářský úřad zem. správ. výboru v Praze, ministerstvo železnic republiky československé v Praze, Národní jednota severočeská v Praze, numismatická společnost česká v Praze, praesidium města Prahy, ředitelství českomoravské strojírně v Praze, řed. I. čes. reálky v Ječné ul., řed. stát. gymn. v Truhl. ul., státní nakladatelství v Praze, synodální výbor českokobratrské církve evangelické v Praze, zemská školní rada v Praze, zemský správní výbor v Praze, musejní spolek v Rakovníce, řed. čes. reál. gymnasia v Roudnici n./L., musejní spolek »Paličský« ve Slaném, městská rada v Sušici, městské museum v Táboře, okresní výbor v Ústí n. Orli., archivní rada ve Vídni, řed. II. české reálky na Král. Vinohradech, řed. čes. ref. reál. gymnasia ve Žnojmě, ředitelství reál. gymnasia v Žižkově.

Dále byla knihovna archivní rozmnožena spisy, které darovali autoři pánové: Adámek K. V., Bartocha Josef, Borovička Josef, Čáda František, Čapek František Mir., Dobiáš Josef, Domečka Ludvík, Engel N., Florián Vincenc, Heidler Jan, Hellich Jan, Horna Richard, Hrdý Jan, Hrejša Ferdinand, Hroch Josef, Hrubý František, Hüttlová J., Jecht R., Kapras Jan, Klecanda Vladimír, Klos Jan, Kočka Václav, Koss Rudolf, Krofta Kamil, Kubitschek Rudolf, Mendl Bedřich, Neumann K. C., Novák Jan Bedřich, Peisker Jan, Rauscher Rudolf, Stiebér Miloslav, Stloukal Karel, Šimák J. V., Šittler E., Šlechta Antonín, Štědrý František, Tomíček Antonín.

Rozličnými odbornými historickými spisy obohatili knihovnu archivní tito dárcové: JUDr. František Čáda, docent práv. fak. Karlovy university, dr. phil. Julius Glücklich, profesor Masarykovy university v Brně, dr. phil. B. Lukavský, dr. phil. Michal Navrátil, dr. phil. archivář J. Salaba, dr. phil. J. V. Šimák, profesor university Karlovy, P. Frant. Tischer a úředníci českého zemského archivu.

Publikační činnost zemského archivu nemohla v období právě uplynulém (1918—1922) pokračovati takovou měrou, jak bylo by si všeobecně přáti, z důvodů vnějších i vnitřních. Všeobecné poměry v tiskárnách v tomto období, totiž naprostý nedostatek schopných pracovních sil i potřebného materiálu v posledním roce válečném i nějaký čas po válce, obrovské zvýšení všech nákladů výrobních, zvýšení, jemuž přese všechno porozumění, s jakým českým zemským výborem podporovány jsou vědecké podniky zemské, nemohly dlouhou dobu postačiti příslušné položky zemského rozpočtu, to vše nebylo příznivo publikační činnosti zemského archivu. Mimo to nové veliké úkoly, které vznikly českému archivnictví a tudíž i českému archivu zemskému v novém státě československém, značně zvýšená agenda úřední (v. níže) a nutné práce pořadatelské, spojené s převzetím nových fondů, vyžádaly si téměř veškerého služebního času úředníků zemského archivu, takže práce o publikacích, pokud bylo v nich pokračováno, mohly se díti téměř výhradně jen v hodinách mimoúředních.

Těžkou ztrátou utrpěla publikační činnost zemského archivu koncem ledna 1919 smrtí ředitele školního rady Frant. Aug. Slavíka, který připravoval k vydání první svazek staré berní rully království Českého z r. 1654 a řídil přípravné práce celého podniku. Po jeho smrti musily býti tyto práce zastaveny. Ředitelství i všechno úřednictvo zemského archivu želí ztráty šk. rady Slavíka nejen jako významného a vážného badatele historického, nýbrž i jako člověka vzorně ušlechtilého a spolupracovníka zvláště milého. Bude mu vždy zachována čestná památka.

Ale i při všech těchto okolnostech pokročily všechny hlavní publikační podniky zemského archivu. Tisk druhého svazku XV. dílu Sněmů českých, obsahující jednání o generálním sněmu r. 1611 a o korunování arciknížete Matyáše na krále českého a vydávaný prací ředitele archivu Dra Jana B. Nováka, byl započat během roku 1918 a po delší pauze zaviněné nedostatečnou dotací dospěl archu 20. Pokud jde o pokračování svazku XI., nastala delší přestávka odchodem vydavatelovým z Prahy.

Profesor české university v Praze a tit. zem. archivář Dr. Kamil Krofta, jemuž i po jeho odchodu ze služeb zemského archivu svěřena byla nadále edice Sněmů českých z r. 1605—1610 (rozhodnutí zemského výboru král. Českého ze dne 30. prosince 1911 číslo 126.160/IV.), vstoupil v republice Československé do služeb diplomatických a vzdal se dalšího vydávání Sněmů pro l. 1606—1610, ponechav si jen ukončení svazku XI. (Sněm roku 1605), jehož první část vydal již roku 1910. Ovšem dosud mu nebylo možno, ač provedl již rozsáhlé práce přípravné, zahájit tisk. Zemský správní výbor odevzdal pak v sedění dne 13. čer-

vence 1921 (čís. 79.240/X.) pokračování edice Sněmů českých pro svazek XII. až XIV. l. 1606 až 1610) zemskému archiváři Dru Josefu Borovičkovi.

Tisk rozsáhlého úvodu k publikaci Akta S. Congregationis de Propaganda fide res gestas bohemicas illustrantia, psaného ředitelem Ignácem Kollmannem dospěl do konce roku 1922 k archu 40.

Třetího svazku edice Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia (Acta Urbani V. 1362—1370), vydávaného zemským archivářem Drem Bedřichem Jenšovským, vytištěno koncem tohoto období již 35 archů, ačkoli jmenovaný archivář byl pracemi pořadatelskými přetížen. Pro uvedenou publikaci pracoval Dr. Jenšovský též v archivu pražské university Karlovy, v archivu benediktinského řádu v Břevnově a krátce též v archivu řádu Křižovníků s červenou hvězdou v Praze. Vydání IV. svazku Monument vaticanských, jež má obsahnout akta Řehoře XI. (1370—1378) vztahující se k dějinám českým, svěřil zemský správní výbor v sedění dne 21. května 1919 (dekr. č. 45.420/I. ze dne 27. května 1919) tehdejšímu substitutu zem. archiváře Dru Karlu Stloukalovi. Aby mohl doplnit římský materiál listinami uloženými případně v domácích archivech, podnikl Dr. Stloukal koncem června a počátkem července 1909 výzkum zemského archivu moravského v Brně, archivu arcibiskupského v Kroměříži a kapitulního archivu v Olomouci.

V popředí **výzkumu sahraničního** jest opět výzkum archivů italských, zvláště vaticanských, podnikaný především pro uvedenou publikaci Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia. Světová válka i mimořádné poměry v zahraničním styku, které potrvaly ještě v prvních letech poválečných, způsobily, že soustavný výzkum italských archivů pro české dějiny, v němž po čtyřleté přestávce bylo v l. 1911 až 1914 znovu slibně pokračováno, byl opětně přerušen, tentokráte na dobu delší. Jakmile však i v mezinárodních stycích vědeckých počaly se vraceti normální poměry, český zemský správní výbor u vědomí důležitosti a významu, jaký má římský výzkum nejen pro českou vědu historickou, nýbrž i pro naši mezinárodní reprezentaci v cizím vědeckém světě vůbec, ujal se opětně tohoto svého záslužného podniku vědeckého a zařadil usnesením ze dne 12. srpna 1921 č. 30.840/X. do osnovy zemského rozpočtu na rok 1922 opět položku na výzkum archivů italských, zvláště vaticanských, a to ve výši 40.000 Kč.

Zatím se však také ministerstvo školství a národní osvěty republiky Československé, uznávajíc důležitý význam Říma jakožto kulturního střediska osvětového, rozhodlo zříditi tam sa-

mostatný státní ústav historický, k jehož předním úkolům by patřilo i vědecké badání v Římě a v Itálii vůbec se vztahem k dějinám československým. Pro tento ústav snažilo se ovšem jmenované ministerstvo získati především spolupráci zemského správního výboru v Praze, resp. českého zemského archivu, jehož úředníci, zkušení již v římském výzkumu, mohli novému podniku prokázati cenné služby. Jednání, které v této věci bylo zahájeno, skončilo lehce a v úplném souhlasu obou stran dohodou, podle níž český zemský správní výbor bude svým nákladem pokračovati ve výzkumu italských, a zvláště vaticanských archivů pro edice Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia a Acta s. Congregationis de Propaganda fide res gestas bohemicas illustrantia a ovšem též pro publikaci Sněmů českých, kdežto ministerstvo školství a národní osvěty převzalo náklad na nové historické podniky ústavu. Je to předně vydávání císařské nunciatury v l. 1592 až 1628, t. j. v době, kdy nuncius papežský sídlil v Praze a účastnil se činně všech důležitých událostí v Čechách, a kdy i po odchodu jeho se dvorem do Vídně česká otázka je v popředí zájmů kuriálních. I tu bylo již mnoho vykonáno zemskými badateli při výzkumu pro Sněmy české a v zemském archivu uloženo jest několik tisíc zkollacionovaných přepisů z uvedených let císařské nunciatury, takže i zde nový výzkum bude vycházeti z prací zemského archivu. Druhým úkolem ústavu bude pak doplniti výzkum středověkých register papežských, počínajíc od r. 1316, též na území dnešního Slovenska, t. j. na obvod staré arcidiecese ostráhomské a diecesi nitranské a jagerské. Zemský správní výbor v zájmu jednotného vystoupení v cizině a pracovní ekonomie přistoupil k dohodě, aby podniky zemský i státní spojeny byly v jednotný výzkum, řízený zvláštní komisí při ministerstvu školství a národní osvěty, v níž dostalo by se zemskému výboru náležitého zastoupení, i k tomu, aby dosavadní příruční knihovna t. zv. české expedice v Římě propůjčena byla československému ústavu v Římě. Po návrhu zemského správního výboru ze dne 5. října 1922 čís. 80.516/I. jmenovalo ministerstvo školství a národní osvěty dne 7. března 1923 č. j. 130.058/22—IV. členy komise zřízené k vedení Československého ústavu v Římě za zemský výbor, resp. zemský archiv, Dra Jana B. Nováka, Dra Jos. Borovičku a Dra Bedřicha Jenšovského. Ředitel zemského archivu byl pak v ustavující schůzi dne 26. března 1923 zvolen místopředsedou komise, jejímž předsedou je řádný profesor české university Karlovy, Dr. Josef Šusta; druhým místopředsedou za Moravu zvolen prof. dr. Bohumil Navrátil.

V souvislosti s přípravnými pracemi pro Československý ústav v Římě vyslalo ministerstvo školství a národní osvěty dne

27. září 1921 č. j. 90.974 do Říma býv. archivního referenta tohoto ministerstva (v. níže ve zprávách osobních) Dr. Josefa Borovičku, jemuž za tím účelem zemský správní výbor (č. 114.548/X. ze dne 1. října 1921) udělil dvouměsíční dovolenou, jež usnesením ze dne 2. prosince 1921 (č. 143.201/X.) prodloužena byla o 10 dní. Podle instrukce dané mu ředitelstvím zemského archivu použil Dr. Borovička tohoto pobytu též k dalšímu soustavnému výzkumu pražské nunciatury pro Sněmy české a doplniv krátce materiál pro rok 1606, připravený již z největší části Drem Kroftou, pracoval o nunciaturě pražského nuncia Cesara Speziana v posledním období jeho pobytu roku 1597, zjišťuje zejména jeho účast při odstranění nekatolíků z nejvyšších úřadů zemských v Čechách. O tomto úseku z dějin rekatolisace v Čechách pojednal zvláště ve článku »Pád Želinského« v Českém časopise Historickém roč. XXVIII. (1922).

Pro pokračování ve výzkumu vatikánských archivů pro Monumenta vaticana vyslán byl do Říma rozhodnutím zemského správního výboru ze dne 8. března 1922 č. 16.113/X. Dr. Bedřich Jenšovský, jemuž bylo uloženo, aby především prozkoumal registra papeže Benedikta XII. (1334—1342). Tímto výzkumem vrací se zemský archiv k původnímu programu českých Monument, jež měla počínati pontifikátem Jana XXII. (1316—1334); bylo od něho upuštěno, když první pontifikáty avignonské pojal do svého výzkumu rakouský historický ústav v Římě, kdežto české badání posunulo tehdy svůj počátek až k registrům Klementa VI. (1342—1352), jejichž vydání vyplňuje I. svazek Monument. Rakouský ústav přešel však později k jiným úkolům a práce o registrech prvních papežů avignonských, ne bez malého významu též pro dějiny české (zvláště doba Jana XXII.), osiřely. Podle nových dispozic mají bohemika pontifikátů Jana XXII. a Benedikta XII. býti obsažena v t. zv. předběžném svazku (tomus prodromus) Monument. Ukončiv práce o registrech Benediktových, věnoval se Dr. Jenšovský výzkumu register avignonských papežů z doby velikého schismatu Klementa VII. (1376—1394) a Benedikta XIII. (1394—1415), jejichž bohemika mají býti připojena ke svazku VI. českých Monument vatikánských, obsahujícímu akta římských papežů z let 1404 až 1415. Vedle toho pokračoval Dr. Jenšovský ve výzkumu nunciatury Spezianovy, zahájeném Dr. Borovičkou a o soustavném výzkumu velikého oddělení rukopisů barberinských v knihovně vatikánské, který započal již za svého prvního pobytu v Římě v l. 1913 a 1914. Výsledkem tohoto výzkumu v knihovně je též článek, uveřejněný v tomto svazku Zpráv. Povolení, které získal Dr. Jenšovský prostřednictvím čl. vyslanectví u sv. Stolce pro

práci v archivu sv. Roty římské, dosud pro české dějiny neprobádaném, nemohlo již býti použito, poněvadž na žádost čl. vyslanectví zúčastnil se jmenovaný badatel v posledních dnech svého pobytu v Římě práci při uplatňování nároků československých na archiv býv. rakousko-uherského vyslanectví u Vatikánu.

Také státní stipendistka Dr. Věra Kosinová, již uděleno bylo římské stipendium rozhodnutím ministerstva školství a národní osvěty v Praze ze dne 3. března 1922 čis. 21.135, pracovala částečně v rámci pracovního úkolu zemského, provádějící výzkum register papeže Jana XXII. (1316—1334) pro dějiny české a slovenské. Bohemika tohoto papeže, jak již naznačeno, budou obsažena v předběžném svazku českých Monument vatikánských.

Zemský správní výbor rozhodl se též (čís. j. 2554 ze dne 9. března 1921) pečovati nadále o doplnění českého oddělení konsultační knihovny vatikánské (Biblioteca Leonina); při příjezdu Dra Jenšovského odevzdáno bylo správě knihovny dalších 96 svazků pro toto oddělení, pocházejících z daru českého zemského výboru, České akademie věd a umění, Matice české, Dědictví sv. Prokopa, Jednoty českých filologů v Praze a čestného kanovníka mikulovského P. Jana Tenory.

Výzkum archivů vídeňských prováděn byl v souvislosti s pracemi o archivní a spisové rozluce, již vedle úředníků státních archivů československých zúčastnili se též dva úředníci českého archivu zemského. Dr. Rudolf Koss, jemuž v rámci těchto prací připadl čestný a vděčný úkol repatriace korunního archivu z býv. dvorního a státního archivu vídeňského (v. výše), prozkoumal též ostatní fondy archivu posléze jmenovaného, pokud se týkaly dějin archivu korunního nebo jednotlivých archivů k němu připojených. Všecky důležitější spisy týkající se této otázky byly přepsány buď ve Vídni nebo v zemském archivu a uloženy ve sbírkách zemského archivu. Výsledkem tohoto výzkumu Kossova jest též článek otištěný v tomto svazku Zpráv; článek o archivu markrabat moravských, uveřejněný v I. ročníku Časopisu archivní školy a jiné vědecké práce připravené, z nichž zajímavý příspěvek ke známé otázce »Mocran et Mocran«, bude uveřejněn v příštím svazku Zpráv zemského archivu.

Ve válečném archivu vídeňském pracoval o spisové rozluce pro ministerstvo národní obrany republiky Československé zemský archivář Dr. Vladimír Klecanda, jemuž za tím účelem udělena byla zemským správním výborem dovolená ze služby v archivu (v. níže ve zprávách osobních). Při těchto pracích prohlížel však Dr. Klecanda též některé fondy jmenovaného archivu pro účely zemského archivu a dal opisovati potřebné listiny jednak

pro publikaci Sněmů českých, jednak pro archiv národního osvobození.

Pátraje po osudech některých listin korunního archivu a tondů s ním spojených, pracoval Dr. Koss též v době své pravidelné dovolené roku 1922 v pruském státním archivu v Hannoveru.

V době svého studijního pobytu v Německu zúčastnil se Dr. Koss též historického sjezdu v Cáchách ve dnech 10. až 14. září 1922. Dr. Vladimír Klecanda zúčastnil se za zemský archiv sjezdu v klastivědných museí v Bratislavě ve dnech 3. až 6. srpna 1922 (číslo 89.104/X. ze dne 27. července 1922). Také při všech významných slavnostech nebo sjezdech vědeckých v Praze zastoupen byl zemský archiv svým zástupcem, pravidelně ředitelem, mezi jinými na př. též na sjezdu ruských učenců v Praze ve dnech 10. až 17. října 1921.

Úřední agenda zemského archivu, která v prvních letech válečných poněkud poklesla, stoupala však již během posledních let válečných tak, že již roku 1917 předstihla v podacím protokolu největší ročníky předválečné. Od převratu však stoupla tato agenda nejen návratem normálních poměrů, nýbrž i dalšími úkoly spojenými jednak s novým zákonodárstvím, jednak s organizační prací vědecké vůbec a archivní zvláště tak, že jak počtem vyřízených kusů tak zvláště i jejich přípravou a významem jest tato agenda proti nejsilnějším létům předválečným více než dvojnásobná. Ze zajímavé činnosti spojené s novou úpravou ústavy a veřejné správy ve státě československém budíž alespoň uvedeno komisionální otevření komory, v níž uložena je koruna svato-václavská a české korunovační klenoty a jejich prohlídka, ke které došlo na popud předsedy zemského správního výboru p. Dra. Bohuslava Franty a přisedícího téhož výboru p. Karla St. Sokola v dorozumění s prezidentem zemské politické správy p. Janem Kosinou a s kanceláří p. presidenta republiky Československé dne 8. dubna 1919. Ředitel zemského archivu fungoval tu jako zapisovatel. Když pak ve veřejnosti projevil se též zájem o osud korunovačního pláště královského (poprvé stalo se tak již počátkem roku 1918), rozhodl zemský správní výbor po obsáhlém vyjádření zdejšího archivu o dispozičním právu korunovačními klenoty (č. j. 2789 ze dne 2. srpna 1920), aby hermelínové součásti královského korunovačního pláště, jež dotud byly v uschování u p. Frant. Pospíšila, kožešníka v Praze III., uloženy byly v korunním archivu v archivu zemském a aby řediteli zemského archivu svěřeno bylo jejich opatrování (č. 74.574/X. ze dne 15. října 1920). Dekretem ze dne 17. prosince r. 1920 č. 142.547/X. pak ustanoveno, aby tyto sou-

části vždy přehlíženy byly jmenovaným kožešníkem každoročně třikrát: v dubnu, v srpnu a v prosinci.

Veškerá agenda, spojená s výpisy z pozemkových knih a s podáváním zpráv ve věcech radikovaných živností, domovských práv, mešních i různých jiných nadání a pod., zůstala i po převratu, ba stoupla ještě, když novou judikaturou nejvyššího správního soudu stanoven nový normální rok (1824), který umožňuje nabýti této výhody i uchazečům, pro které stará praxe rakouských úřadů určující analogioky podle dvorního dekretu ze dne 9. prosince 1824 pro země rakouské jako t. zv. kritickou dobu pro tyto živnosti léta 1743—1775, byla nepříznivá. V souvislosti s úpravou právních poměrů statků korunních a majetku členů rodu Habsburského, jakož i se zákony o pozemkové reformě, bylo zemskému archivu vypracovati i četná, namnoze obsáhlá, dobrá zdání pro centrální úřady státní i zemské (na př. o právní povaze panství Konopištského, o Karlšteínu atd.); zvláště pak četně vyhledávan byl zemský archiv písemnými dotazy i osobními intervencemi, když v době přípravy a prvního provádění pozemkové reformy četné obce i mnozí jednotlivci reklamovali pro sebe určité části majetku dominikálního, dovozující, že je to bývalý rustikál; nebo když města domáhala se navrácení statků odňatých jim císařskými konfiskacemi po roce 1547 nebo 1620 (na př. Slaný, Milevsko). I v jiných otázkách majetkových práv a různých věcech úředních podával zemský archiv dobrá zdání úřadům státním i autonomním, tak v otázce bonifikace státních statků pro reparační jednání na základě míru st. germainského, práv patronálních, různých práv zástavních a pod.

Zvláště dlužno zmíniti se o účasti zemského archivu v komisi pro úpravu jmen místních v republice Československé.

Již od roku 1919 se český zemský archiv zaměstnával jednotlivými případy, kdy bylo třeba na podkladě historického dobrého zdání rozhodnouti o úpravě místních názvů a o zavedení nových českých označení úředních pro místa, která až dosud byla uváděna pouze německy. Tyto otázky zaměstnávaly český zemský archiv ovšem jen příležitostně, ačkoliv časem vyvíjela se agenda, která zahrnovala revisi celé okresy, takže, když na podzim roku 1920 ministerstvo vnitra svolalo anketu, zda a jakým způsobem by bylo možno provésti celkovou revisi, měl zemský archiv za sebou již značnou průpravu. Ministerstvo vnitra uznalo, že není konečně možno zůstat při dřívějším stavu úpravy této otázky, která se stala převratem aktuální a dosud jen částečně a nedostačtěně byla řešena. První potřeby se snažilo uspokojiti ministerstvo vnitra tím, že 7. listopadu roku 1919 zřídilo zvláštní

sbor poradní, t. zv. Stálou komisí pro stanovení úředních názvů míst v republice československé, do níž vedle právníků a praktiků zastupujících jednotlivé úřady byli povoláni i pracovníci vědeckí jako zástupci vědeckých ústavů, mezi nimi v první řadě český zemský archiv. Vedle toho byl povolán do této komise i zástupce České Akademie věd a umění, u níž již od roku 1912 existovala »Místopisná komise«. Úkolem této komise podle původních proposic nebylo vlastně upravovat místní jména, nýbrž sbírat místní názvy z historických pramenů i z lidové mluvy a konečně vydati tento materiál tiskem. Na její popud český zemský výbor roku 1912 dal rozeslati po všech jak českých tak německých obcích a osadách v Čechách dotazníky navržené filology, jimiž měly být zjištěny dialektické tvary. Zemský výbor usnesl se zároveň ve schůzi dne 15. května 1912 (čís. 55.083/IV. z 26. V. 1912), aby český zemský archiv vypracoval zprávu s návrhy, jaká opatření by měla být učiněna pro vydání nového »Soupisu obcí král. Čes.«, ale ovšem veškeré návrhy zůstaly neprovedeny, protože zatím činnost zemského výboru byla zastavena. Nashromážděný materiál byl později znamenitě zužitkován při celkové revizi místních názvů v republice československé.

Ustavená »Stálá komise« z roku 1919 fungovala sice v mnoha případech, ale nejednotnost a neurčitost právního stavu způsobovala v této otázce ministerstvu vnitra stálé obtíže, jež definitivně byly odstraněny zákonem ze dne 14. dubna 1920. Podle tohoto zákona byl ustanoven nový poradní sbor »Stálá komise pro stanovení úředních názvů míst v republice Československé« a v ní podle statutu vydaného ministerstvem vnitra dne 9. června 1920 (čís. 33.522) zasedal i zástupce českého zemského archivu. Ovšem vlastní úkol českého zemského archivu se projevil přímou účastí na revisních pracích. Po zkušenostech učiněných zemským archivem v dřívějších dobách při projednávání jednotlivých případů bylo jasno, že bude nutno probratí místní jméno každé zvláště a to, pokud vůbec technicky bude možno, jak obce a osad tak i částí osad, poněvadž bylo jisto, že se jedině při tomto postupu objeví vady a poklesky bývalého režimu. Na druhé pak straně nebylo vůbec myslitelno, že by se snad provádění úpravy mohlo státi bez přípravy pouze v plenu Stálé komise a proto sestaven byl užší výbor, v němž opět byl zastoupen zemský archiv, na který připadl značný podíl práce. Neboť jedině jeho sbírky byly tak bohaty pramennými doklady, že dala se na jejich základě vypracovatí dobrá zdání takovým tempem, aby se postačilo rychlé potřebě práce komise. Neposlední výhodou zemského archivu byla rovněž i plně vybavená místopisná knihovna. Avšak při pracích v zemském archivě byl položen důraz na doklady přímo

z pramenů, zejména z katastru, z nichž zvláště berní rulle z r. 1654 zachovala nám ještě nejedno neporušené české jméno, jež později v XVIII. století často úplně se pozměnilo i zaniklo a jeho místo zaujalo označení pouze německé. Další výhodou zemského archivu byla i rozsáhlá sbírka opisů z různých archivů, jejíž podrobná lístková repertoria místní poskytla dosud nepřebíraný materiál pro zodpovězení jednotlivých zhusta velmi spleťtých otázek. Ministerstvo vnitra, uznávajíc přednosti sbírek zemského archivu, také se hned od počátku na něj obrátilo ve věci organizace i dalšího postupu společné práce.

Zemský archiv uložil vedení a provádění prací jemu svěřených dru Čádovi a přidělil tomuto úkolu dvě až tři pomocné síly. Na schůzích ankety konané v prosinci 1920 pak bylo rozhodnuto, že zemský archiv má opatřovatí výpisy z pramenů u něho uložených a podati dobrá zdání a spolu s elaboráty vypracovanými v archivě ministerstva vnitra dáti tak podklad pro další řešení filologická.

Postup práce byl rozvržen teritoriálně a sice podle žup a v župách podle soudních okresů, jak místně spolu sousedí. Tento postup byl jako výhodnější zvolen proto, že při hledání pramenů se rychleji a snáze pracuje v komplexích bývalých patrimonií. Ovšem rozsah práce při celkové revizi všech místních názvů a hlavně spěšná potřeba ustanovení nových úředních jmen vyžadovala zrychlení. Zprvu byla práce zařízena tak, že zemský archiv a shodně s ním archiv ministerstva vnitra vypracovávaly dobrá zdání o jednotlivých jménech, jež bylo třeba opravití. K tomu za základ byl brán statistický přípravný materiál Státního úřadu statistického a na podkladě historických dobrých zdání činil závěry filolog delegovaný Místopisnou komisí České Akademie. Tímto způsobem byla revidována župa pražská, pardubická, královéhradecká a mladoboleslavská, tedy přibližně podle teritoria asi polovina celého území Čech. Největší nesnáze v práci způsoboval nedostatek zkušeností, jichž pro celkovou revizi bylo velmi spore a pouze z dřívějších prací v zemském archivě. Tu musela se vyvinouti teprve praxe, zvláště když došlo na území jazykově smíšená. Také zrychlený postup vyžadoval, aby sporné věci se vyřizovaly co nejkratší cestou a proto všichni zástupci jednotlivých úřadů účastněných v užším výboru Stálé komise místopisné jednali přímou cestou. Je také přirozeno, že vedle místních dotazů u obcí a osad vyvinul se čilý styk s ostatními archivy, z nichž některé (archiv tepelský, jindřichohradecký, třeboňský a pod.) poskytly pro práci materiál nesmírné ceny. Aby se práce co nejvíce urychlila, byla později nastoupena i jiná cesta při rozdělení úkolu, zvláště když se došlo do území změnčených, kde ne-

bylo vůbec neb jen velmi málo českých jmen, a to často značně zkomolených. Tak zemskému archivu připadl úkol zpracovati župu českolipskou, kde vlastně v některých okresích nebylo jediného českého názvu, kdežto ostatní zbývající župy převzal archiv ministerstva vnitra. Vedle toho, žádal-li si toho individuální případ, neb bylo-li z pramenného materiálu zemského archivu možno řešiti věci třeba z území jemu nepřiděleného, zasahoval (jako hlavně na Chebsku a na Šumavě) jednotlivými dobrými zdáními. Stejně společnou práci zemského archivu s archivem ministerstva vnitra byly prováděny superrevisé konečných elaborátů, takže celkové dílo s použitím všech pomůcek a skoro bez přerušení práce bylo možno dokončiti do počátku roku 1922. Při zcela speciálním druhu této práce není zajisté možno uvésti přesná čísla statistická o jednotlivých vyřízených podáních hledíc k tomu, že všechna jména obcí, osad i jejich části byla revidována, ale také velkou většinou bylo mnoho z nich dvakrát i vícekrát zkoumáno, jak docházelo se při soustavném badání k pramenům a doplňkům podle místního vyšetřování. Pro představu rozsahu práce vykonané zemským archivem pro tuto věc významu nevšedního pro celý stát, jakož i proto, že nemá podobného příkladu ani v cizině, snad dostačí uvésti, že pouze jmen obcí a osad je na 12.683 a spolu s označeními části osad dosahují čísla ke čtyřiceti tisícům.

Také zákon o pamětních knihách obecních ze dne 30. ledna 1920 (čís. 80 sb. z. a nař.) rozmnožil značně činnost zemského archivu i počet návštěv v archivu pracujících. Obecní kronikáři, pojímající většinou do úvodních částí svých knih pamětních též starší záznamy o stavu a osudech obce, vyhledávají v zemském archivu doklady a zprávy ve starých katastrech zemských i v knihách pozemkových a používají ovšem i rozsáhlé sbírky opisů v zemském archivu. Obecní úřady vyžadují si pro pamětní knihy nejen výpisů z knih pozemkových a spisů katastrofických, ale dotazují se i v různých otázkách odborně historických.

V jediném oboru lze zjistiti úbytek agendy, t. j. ve věcech genealogických; což lze ovšem snadno vysvětliti zákonem o zrušení šlechtictví, avšak ani tu není úbytek takový, jak by se dalo předpokládati. Docházejí četné dotazy zahraniční a v poslední době mimo to lze sledovati zvýšený zájem o dějiny rodové i u rodin nešlechtických.

Jako v letech předešlých i v tomto období vycházelo ředitelství zemského archivu v největší míře vstříc badatelům, prostředkujíc jim vypůjčování archiválií i z mimopražských archivů do pracovny zemského archivu za obvyklých záruk bezpečnostních.

V ý k a z
návštěvy stran v zemském archivu v letech 1918—1922.

Předmět bádání	1918	1919	1920	1921	1922	S ^a
Věda historická	359	201	292	253	368	1473
Historická topografie	246	197	272	621	614	1950
Genealogie, rodové pátrání, heraldika, sfragistika	141	132	184	135	66	658
Kulturní historie	92	88	79	49	14	322
Radikované živnosti	21	11	13	15	33	93
Pozemkové věci: reklamace rustikálního majetku, služebnosti, hranice a pohyb obcí	50	137	145	109	71	512
Kopírování kat. map	9	29	55	51	56	200
Knihovna	301	49	84	133	156	723
Zjištění správných místních názvů	—	4	9	6	87	106
Různé informace	145	30	49	185	47	456
Knihovna a materiál archivu národního osvobození	—	27	46	16	46	135
V hlavní pracovně v budově národního musea bylo návštěv	1178	805	1095	1314	1414	5806
Ve filiálce	186	100	133	259	144	822
Celkem	1364	905	1228	1573	1558	6628

V podacím protokolu číselně vyjádřena jeví se úřední agenda zemského archivu v l. 1918 až 1922 takto: v roce 1918 vyřízeno 1501 číslo jednací, v r. 1919, kdy zejména prováděna organisace nového oddělení archivu národního osvobození, dostoupila úřední agenda nebývalé výše 3062 čísel za rok, roku 1920 čítala 2288, roku 1921 2675, roku 1922 2640 čísel jednací. Badatelé, používající fondů zemského archivu, mohli opět stejně jako v letech předcházejících mimo dopolední hodiny návštěvní (od 9 do 2 hod.) pracovati některá odpoledne v týdnu též ve filiálních místnostech archivních v Bredovské ulici. V roce 1918 vykonány 1364 návštěvy, v roce 1919 905,

roku 1920 1228, v roce 1921 1573, v roce 1922 posléze použilo archiválií a knihovny zemského archivu 1558 návštěv. Z připomenuté tabulky je patrné, jak v tomto počtu zastoupeny jsou předměty studia a zájmů jednotlivých návštěvníků zemského archivu.

Uváží-li se, že vedle plně trojnásobného zvýšení úřední agendy a tohoto značného počtu návštěv archivní fondy zemského archivu rozmnoženy byly téměř o celou třetinu dosavadního rozsahu, že zřízeno bylo celé veliké oddělení pro písemnosti a historii národního osvobození, uváží-li se, že při tom bylo pracováno nadále o všech publikacích zemského archivu a že znovu podniknut i soustavný výzkum zahraničních archivů, uváží-li se dále, že ve všeobecném zájmu státním i v intencích zemského výboru téměř po celé uplynulé období vždy dva konceptní úředníci zemského archivu pracovali při rozsáhlé spisové odluce v archivech vídeňských, lze si vysvětliti, jaké požadavky byly tu položeny na vytrvalost úředníků archivních, kteří se mimo vlastní službu archivní podstatně zúčastnili i prací při organizaci nových státních úřadů a vědeckých ústavů, zasedající v různých poradních sborech a odborných komisích a uplatňující i hájící tu všude osvědčenou tradici a zájmy zemského výboru. (Účast v poradních sborech při ministerstvu školství a národní osvěty, v komisi pro státní znak a vlajku a pro úpravu místních jmen při ministerstvu vnitra, při organizaci státní školy archivní, československého státního historického ústavu vydavatelského a československého ústavu v Římě, v Památníku odboje atd.) Zásahu o to, že zemský archiv mohl plnit nejen všechny své staré čestné úkoly, ale že mohl zahájit i nové veliké podniky vědecké i organizační, nutno ovšem v první řadě přičísti vzácnému porozumění zemského správního výboru, s jakým se i při krajně omezených prostředcích setkávají všechny vědecké úkoly a potřeby archivu jak, pokud jde o úhradu finanční, tak v otázkách osobních. Dlužno tu s vděčností vzpomenouti účinné podpory a porozumění, s jakým se po mnohá léta vřele zastával všech podniků zemského archivu bývalý vrchní zemský rada, nyní sekční chef n. o. p. JUDr. Jaroslav Haasz, jemuž přiděleny byly zemským výborem věci archivní a který se po převratu stal tajemníkem revolučního Národního shromáždění. Tato tradice příznivá zemskému archivu je zachovávána i jeho nástupcem p. JUDrem Fr. Hochem.

Také nutno s radostí konstatovati, že konceptním úředníkům archivním v jeho pracích účinně jest nápomocno odborně zapracované a se zájmem o věc pracující úřednictvo knihovni a kancelářské i ostatní personál archivní a že při archivních pracích pořadatelských i při vyřizování agendy úřední může ředitelství zemského archivu s úspěchem zaměstnávat i též dočasné síly pomocné,

obyčejně vysokoškolské studenty, zvláště historiky, docházející do školy archivní.

V osobním stavu úřednictva českého zemského archivu nastaly v uplynulém období pěti let 1918 až 1922 tyto změny:

Řediteli zem. archivu dru Janu Bedřichu Novákovi, jenž již r. 1918 dosáhl platu i postavení, odpovídajícího V. hodnostní třídě státních úředníků, udělen byl dne 27. dubna 1921 titul zemského vrchního archivního rady (dekr. čís. 40.362/X. ze dne 30. dubna 1921). Na valném shromáždění České Akademie věd a umění dne 13. prosince 1919 zvolen byl ředitel Dr. Novák řádným členem této Akademie.

Dnem 27. února 1920 odešel ze služby zemského archivu na trvalý odpočinek tit. ředitel zemského archivu H y n e k K o l l m a n n, když byl dovršil úplně předepsanou dobu služební a podal žádost za přeložení do výslužby (dekr. zemského výboru ze dne 27. února 1920 čís. 21.593/I.). Účastnív se již od března r. 1890 výzkumných prací české zemské expedice v archivech vatikánských H. Kollmann stal se adjunktem zemského archivu ode dne 1. července 1893 a strávil tudíž v zemských službách skutečných třicet let. Během této doby pracoval po řadu let v římských archivech, hlavně v archivu kongregace de Propaganda fide, jehož úplný výzkum pro české dějiny jest především prací Kollmannovou. Rozsáhlá publikace bohemik tohoto archivu »Acta s. Congregationis de Propaganda fide res gestas bohemicas illustrantia« stala se životním úkolem tohoto badatele, a H. Kollmann, odešed na odpočinek, rozhodl se i nadále v této publikaci pokračovati a zůstal tudíž k nemalému prospěchu zdejší činnosti publikační i nadále v úzkých stycích se zemským archivem.

Rozhodnutím zemského správního výboru ze dne 18. ledna 1919 čís. 172/I. jmenován zemský vicearchivář Dr. J o s e f B o r o v i č k a zemským archivářem s platností ode dne 1. ledna 1919. Brzy po převratu povolán byl Dr. Borovička se svolením zemského výboru do ministerstva školství a národní osvěty a na ten čas mu byla udělena dočasná dovolená (čís. 3772 ze dne 22. ledna 1919). V ministerstvu pracoval v referátu »organizace vědecké práce« (mimo jiné archivnictví, knihovnictví), později také v odboru vysokoškolském; na jaře r. 1919 (březen—červen) jako člen mírové delegace čs. zúčastnil se v Paříži prací souvisejících s jednáním o reparace, jež pak vedly k archivní rozluce s Rakouskem. Zemský archivář Dr. Borovička nastoupil ve jmenovaném ministerstvu dne 1. února 1919 a po prodloužení své dovolené v březnu r. 1920, setrval tu až do dne 31. ledna 1921 a vrátil se dne 1. února toho roku opět do zemského archivu. Po

dobu pobytu zemského archiváře Dra Jos. Borovičky v ministerstvu školství a národní osvěty zastupoval jej v zemském archivu Dr. Karel Stloukal (viz níže). Usnesením zemského správního výboru ze dne 24. února 1922 (čís. 11.883/X. z 28. února t. r.) udělen byl zemskému archiváři Dru Josefu Borovičkovi titul zemského archivního rady.

Usnesením zemského správního výboru ze dne 9. dubna 1919 čís. 35.117/I. jmenován byl koncipista zemského archivu Dr. Bedřich Jenšovský zemským vicearchivářem rovněž s platností ode dne 1. ledna 1919; do započtení předběžné praxe jmenován pak byl Dr. Jenšovský usnesením zemského správního výboru ze dne 9. listopadu 1921 (č. 109.228/X. z 12. listopadu 1921) zemským archivářem v pořadí ke dni 1. června 1920 ve služebním postavení, odpovídajícím VII. hodn. třídě státních úředníků. Na valném shromáždění Král. české společnosti nauk dne 12. ledna 1921 zvolen byl zemský archivář Dr. B. Jenšovský mimořádným členem této Společnosti.

Ve schůzi zemské správní komise král. Českého dne 12. června 1918 jmenován byl koncipistou zemského archivu Dr. Vladimír Klecanda (číslo 54.100/IV. ze dne 13. června 1918), jenž dne 14. července 1919 (číslo 57.060/I.) jmenován byl zemským vicearchivářem. Po započtení praxe jmenován byl Dr. Vlad. Klecanda usnesením zemského správního výboru ze dne 9. listopadu 1921 (č. 109.228/X. ze dne 12. listopadu 1921) zemským archivářem s pořadím ke dni 1. prosince 1922 ve služebním postavení, odpovídajícím VII. hodn. třídě státních úředníků (číslo 125.322/I. ze dne 30. listopadu 1922). Dekretem ze dne 16. května 1919 č. 3509/I. určilo ministerstvo národní obrany Dra Vladimíra Klecanda k provedení reparačních prací ve válečném archivu ve Vídni pro ministerstvo národní obrany, na dobu dvou měsíců, za kterýmž účelem obdržel Dr. Klecanda od zemského správního výboru dvouměsíční dovolenou (č. 56.366/I. ze dne 26. června 1919). Dr. Klecanda nemohl však pro naléhavé práce v zemském archivu ujmouti se uvedených prací ani v roce 1919 ani v roce 1920, i byla na žádost ministerstva národní obrany — občanské sekce při hlavním štábu (ze dne 11. března 1921 č. 51.239) znovu udělena zemskému archiváři Dru Vladimíru Klecandovi dvouměsíční dovolená za účelem spolupůsobení jmenovaného úředníka při likvidaci válečného archivu vídeňského (č. 42.918/X. ze dne 22. dubna 1921). Brzy však se ukázalo, že k účasti Dr. Klecandy na uvedených pracích reparačních nestačí původně stanovená doba dvou měsíců a že bylo by s výhodou, kdyby jmenovaný vicearchivář i nadále mohl pokračovati v reparačních pracích při válečném archivu vídeňském. Byla tudíž na žádost ministerstva národní

obran, resp. jeho archivu (čís. 62.878 ze dne 8. října 1921) udělena zemským správním výborem Dru Vladimíru Klecandovi občasná placená dovolená k reparačním pracím v býv. rakouském archivu válečném ve Vídni ode dne 1. listopadu 1921 do konce r. 1922, pokud tomu dovolí služební poměry v zemském archivu (čís. 123.868/X. ze dne 12. listopadu 1921). Ředitelství zemského archivu uznávajíc všeobecnou důležitost prací reparačních hledělo i za zmenšeného počtu úřednictva při dispozicích ve službě archivní k tomu, aby Dr. Klecanda byl co nejméně nucen přerušovati tyto své práce ve Vídni, a doporučilo i novou žádost ministerstva národní obrany, aby zemskému archiváři Dru Vlad. Klecandovi poskytnuta byla další dovolená k pokračování v pracích spisové rozluky ve vídeňském válečném archivu do konce roku 1923 (m. n. o. č. 66.366 ze dne 28. prosince 1922), zemskému správnímu výboru k příznivému vyřízení za určitých předpokladů v zájmu nerušeného chodu služeb archivní.

Ve schůzi zemské správní komise dne 12. června 1918 jmenován byl dosavadní supl. profesor státního německého gymnasia ve Vrchlabí Dr. Rudolf Koss, docent rakouských dějin na německé universitě v Praze, koncipistou zemského archivu ad personam s platností ode dne 1. září 1918 (čís. 54.100/IV. ze dne 13. června 1918). Po odchodu tit. ředitele H. Kollmanna do výslužby dne 29. února 1920, přešel Dr. Koss do systemizovaného stavu úředníků zemského archivu. Dekretem zemského správního výboru ze dne 20. ledna 1920 čís. 3187 jmenován byl Dr. Rudolf Koss zemským vicearchivářem a po započtení víceleté předběžné praxe ve střední škole posléze jmenován byl zemským archivářem v pořadí ke dni 1. září 1920 ve služebním postavení, odpovídajícím VII. hodnostní třídě státních úředníků. V dohodě s ministerstvem financí republiky Československé vyslalo ministerstvo školství a národní osvěty (č. j. 21.380/2255 n. o. ze dne 16. května 1919) Dra Rudolfa Kossa k likvidaci knihovny a archivu býv. c. k. ministerstva financí ve Vídni, ke kteréž práci použil své pravidelné dovolené. Při svých pracích, které Dr. Koss z uložení zemského správního výboru prováděl od roku 1919 ve vídeňském státním archivu pro restituci korunního archivu svatováclavského a pro něž podnikl rozsáhlá přípravná studia, seznámil se jmenovaný úředník tak dokonale s fondy býv. dvorského a státního archivu ve Vídni a nabyl takových praktických zkušeností při reparačních pracích, že ukázalo se ve všeobecném zájmu velmi prospěšným, aby Dr. Koss i po ukončení prací o korunním archivu a převezení jeho do zemského archivu v Praze, zúčastnil se nadále prací o archivní rozluce ve smyslu I. přílohy pražské úmluvy ze dne 18. května 1920.

V tomto směru pracoval pak Dr. Koss v roce 1921 z uložení ministerstva školství a národní osvěty (č. j. 33.172 ze dne 6. dubna 1921), v roce 1922 pak v rámci úkolu ministerstva věcí zahraničních, které po dohodě s příslušnými resorty převzalo na svůj náklad též financování služebních cest, podnikaných za účelem studia archivů vídeňských do Rakouska (m. z. v. č. j. 34.930-V/3 ze dne 16. prosince 1921). V únoru roku 1920 vyslána do Vídně pro naléhavé pomocné práce při pořizování seznamu listin korunního archivu na dobu tří neděl též sl. Zdeňka Brožíkova (č. 8783/X. ze dne 29. ledna 1920).

K zastupování dočasně dovoleného zemského archiváře Dra Josefa Borovičky (viz výše) povolán byl na návrh ředitelství zemského archivu PhDr. Karel Stloukal usnesením zemského správního výboru ze dne 10. února 1919 (čís. j. 12.037/I. ze dne 26. února 1919 a čís. 26.701/I. ze dne 11. dubna 1919). Dekretem zemského správního výboru ze dne 4. března 1920 čís. 24.519/I. jmenován byl pak Dr. Karel Stloukal koncipistou zemského archivu, vzdal se však za krátko tohoto místa a vystoupil dne 30. dubna 1920 ze služeb zemského výboru, přijav smluvní místo v ministerstvu zahraničních věcí. Na novou žádost Dra Karla Stloukala a doporučení ředitelství zemského archivu rozhodl se zemský správní výbor dne 10. července 1920 (čís. 72.619/I.) přijmouti opět jmenovaného úředníka do svých služeb, jakmile se uprázdní některé ze systemisovaných míst konceptních úředníků v zemském archivu. Vrátil se pak do služeb zemských, Dr. Karel Stloukal byl přidělen archivu Národního musea.

V důsledku zřízení nového oddělení zemského archivu, t. zv. archivu národního osvobození, usnesl se zemský správní výbor ve schůzi dne 21. července 1920 rozmnožit počet systemisovaných míst konceptních úředníků zemského archivu a jmenoval koncipistou zemského archivu Dra Jaroslava Werstadta (čís. 76.186/I. ze dne 23. července 1920), který dotud jako pomocná síla vědecká již od počátku roku 1919 vykonával organizační a historické práce v tomto oddělení.

Ve schůzi dne 30. května 1919 rozhodl se zemský správní výbor připustiti jako bezplatného konceptního praktikanta k praxi v zemském archivu IUDra Františka Čádu (čís. 48.385/I. ze dne 10. června 1919), jemuž od 1. prosince téhož roku uděleno adjutum (čís. 119.785/I. ze dne 30. prosince 1919). Konceptní praktikant Dr. Frant. Čáda, jenž v zemském archivu vykonával především agendu týkající se úprav místních jmen a účastnil se za zemský archiv prací ve »Stálé komisi pro stanovení úředních názvů míst« při ministerstvu vnitra, jmenován byl usnesením zemského správního výboru ze dne 8. listopadu 1922 (č. 110.906/X.

ze dne 10. listopadu t. r.) koncipistou archivu Národního musea s účinností ode dne 1. listopadu 1922. Po dohodě ředitelství zemského archivu se správou Národního musea zúčastnil se však Dr. Frant. Čáda v zastoupení zemského archivu i nadále prací ve Stálé komisi pro stanovení úředních názvů míst v republice Československé i v Užším výboru pro revisi názvu míst v Čechách.

K odborné praxi v zemském archivu připuštěna byla jako konceptní praktikantka absolventka českoslov. státní školy archivní PhDr. Věra Kosinová usnesením zemského správního výboru ze dne 31. ledna 1923 čís. 142.001/X./22.

Utěšený vzrůst knihovny archivu zemského i značná agenda spojená se správou této knihovny, jakož i se správou skladu zemských publikací, vyžadovaly stále více a důtklivěji, aby vedle konceptního úředníka, jemuž přidělen je referát knihovny, pokud jde zvláště o její odborné doplnění a výměnný styk se zahraničními i domácími institucemi, ustanovena byla ještě zvláštní síla, jež mohla by se věnovati výhradně správě knihovny po stránce technické. Po návrhu ředitelství zemského archivu usnesl se zemský správní výbor ve schůzi dne 29. ledna 1919, aby dosavadní výpomocné síle zemského archivu sl. Zdeňce Brožíkové svěřena byla tato správa knihovny zemského archivu s platností ode dne 1. ledna 1919 (čís. 8095/I. ze dne 31. ledna 1919). Stejná potřeba stálé síly objevila se i ve zvlášť instalované samostatně spravované a rychle rostoucí knihovně oddělení archivu Národního osvobození; za tím účelem jmenován byl ve schůzi zemského správního výboru dne 12. listopadu 1919 praktikantem zemského archivu Jaroslav Jenšovský (čís. 100.882/I. ze dne 17. listopadu 1919), ve schůzi pak dne 9. listopadu 1921 jmenován byl absolvent státní školy knihovnické Jaroslav Jenšovský knihovním asistentem zemského výboru. Oba úředníci knihovní, absolventi středního školství, postupují podle norem platných pro účetní úředníky zemského výboru.

Ve stavu sil kancelářských zemského archivu staly se v letech 1918 až 1922 tyto změny: Za příčinou sňatku vystoupila dne 31. srpna 1918 ze zemských služeb pomocná úřednice sl. Anna Tichá; při této příležitosti vyslovila jí zemská správní komise pochvalné uznání za svědomité a pilné služby, které po více než jedenáct let konala v českém zemském archivu (čís. 84.753/IV. ze dne 16. září 1918). Výpomocná úřednice, přidělená zemskému archivu sl. Helena Brendlerová jmenována byla dekretem ze dne 22. ledna 1920 čís. 7060/I. manipulační pomocnou úřednicí; ve schůzi zemského správního výboru dne 10. března 1920 jmenována byla kancelářskou asistentkou (čís. 22.056/I. ze dne 12. března 1920). V náhradu za sl. Annu Tichou přidělena byla zemskému

archivu dočasná výpomocná síla sl. Hermína Dvořáková, dotud zaměstnaná v zemské pokladně české. U provedení nové úpravy služebních příjmů zaměstnanců zemských jmenována byl sl. Hermína Dvořáková dne 14. ledna 1920 manipulační pomocnou úřednicí (čís. 3187/I/20 ze dne 22. ledna 1920). Prováděje zásadní usnesení ze dne 8. dubna 1921 čís. 43.073/I. zemský správní výbor udělil dne 7. června 1922 sl. Hermíně Dvořákové titul a plat manipulační asistentky.

Po přeložení sl. Zdeňky Brožíkové ke službě knihovni (viz výše) přikázána zemskému archivu v náhradu výpomocná síla sl. Zdeňka Kaulichová (č. 18.253/I. ze dne 25. února 1919), jež nastoupila v zemském archivu dne 1. března 1919. Ve schůzi zemského správního výboru dne 30. června 1921 jmenována sl. Kaulichová manipulační pomocnou úřednicí od 1. ledna 1921 (č. 75.933/I. ze dne 8. července 1921). Dne 7. března 1920 zemřel vrchní komisař finanční stráže v. v. Jan Beneš, stálý písař přikázaný zemskému archivu, zaměstnaný tu manipulačními pracemi ode dne 1. ledna 1904, tudíž déle než 16 let. Náhradou za zemřelého Jana Beneše přidělen zemskému archivu kancelářský asistent Alois Hrabák (čís. 43.946 ze dne 23. dubna 1920), který tu nastoupil dne 1. května 1920. Byl přeložen do právního ochranného oddělení zemského nalezince (čís. 120.341/I. ze dne 9. listopadu 1920), asistent Hrabák opustil dne 20. listopadu 1920 zemský archiv. Manipulačním pomocným úředníkem zemského archivu byl pak s platností ode dne 1. ledna 1921 jmenován František Voldan (čís. 133.012/I. ze dne 4. února 1921), zaměstnaný již po několik let v zemském archivu jako síla výpomocná. Hledě k této několikaleté praxi v zemském archivu jmenoval zemský správní výbor v rámci zásadního usnesení ze dne 8. dubna 1921 čís. 43.703/I. ve schůzi dne 26. února 1922 Františka Voldana kancelářským oficiálem (čís. 45.410/I. ze dne 3. května 1922).

Ze zřízců zemského archivu odešel dne 20. října 1919 úřední sluha Leopold Geveř, za nějž náhradou přidělen byl zemskému archivu úřední sluha Václav Mikšátka, který odešel ze zemského archivu koncem dubna 1920. Úřední sluha Jan Černý po svém návratu z ruských legií setrvává nadále ve službě zemského archivu. Dosavadní kancelářský sluha zemského archivu František Zeman jmenován byl dne 2. července 1919 zřízcem úředním (č. 63.561/I. ze dne 4. července 1919). V souvislosti se zřízením nového oddělení archivu národního osvobození jmenován byl dne 18. června 1919 výpomocným sluhou ruský legionář Antonín Čihák, svobodník II. roty pluku Jana Žižky z Trocnova (č. 50.159/I. ze dne 20. července 1919), po jehož odchodu ze služeb zemských v březnu r. 1920 přikázán zemskému archivu

ode dne 22. března téhož roku italský legionář Jan Vlček, který dekretem ze dne 12. prosince 1920 čís. 129.146/I. jmenován byl stálým sluhou výpomocným, dekretem pak ze dne 26. května 1922 čís. 45.187/X. sluhou kancelářským. V náhradu za úředního sluhu Václava Mikšátka přikázán zemskému archivu dne 3. května 1920 jako výpomocný sluha demobilisovaný francouzský legionář Ferdinand Kaiser, který se zřetelem na službu ztrávenou v čl. legiích podle zákona ze dne 24. července 1919, čís. 462 sb. z. a n. a prováděcího nařízení ze dne 4. března 1920 čís. 151 sb. z. a n. jmenován byl úředním sluhou (čís. 126.608/I. ze dne 5. ledna 1921). Hodlaje se věnovati zaměstnání soukromému Ferd. Kaiser vystoupil dnem 30. dubna 1922 ze služeb zemských (č. 48.557/X. ze dne 7. května 1922). Náhradou za něho přikázán zemskému archivu kancelářský zřízenec Bohumil Bratršovský.

Koncem roku 1922 jest tudíž stav úředníkův a zřízců zemského archivu tento: zemský vrchní archivní rada Dr. Jan Bedřich Novák, ředitel archivu; zem. archiv. rada Dr. Josef Borovička; zemští archiváři: Dr. Bedřich Jenšovský, Dr. Vladimír Klecanda a Dr. Rudolf Koss; koncipista zemského archivu Dr. Jaroslav Werstadt; správkyňe knihovny Zdeňka Brožíková, knihovni asistent Jaroslav Jenšovský; kancelářský oficiál František Voldan a kancelářská asistentka Helena Brendlerová; manipulační asistentky: Hermína Dvořáková a Zdeňka Kaulichová, úřední zřízcenci: Jan Černý a František Zeman, kancelářští zřízcenci: Jan Vlček a Bohumil Bratršovský.

V uplynulém období uskutečněna také snaha ředitelství zem. archivu po zřízení vlastní dílny knihařské pro reparaci rukopisů a archiválií, jakož i pro běžné práce knihařské. Základ k ní položen tím, že zemský správní výbor na žádost ředitelství zem. archivu přidělil tomuto archivu některé knihařské stroje ze strojů bývalých živnostenských družstev, uložených ve skladišti technologického průmyslového musea v Praze (č. 111.289/X. ze dne 24. září 1920), načež dílna doplněna dalšími novými stroji potřebnými. Kancelářský zřízenec Bohumil Bratršovský, jenž je vyučeným knihařem a po 14 let provozoval toto řemeslo, ohlásil řádně živnost knihařskou a obdržel živnostenský list magistrátu hl. m. Prahy (č. j. IIA. 18.048/22 ze dne 12. dubna 1923) a jest členem Společenstva knihařů, pouzdrařů a ozdobařů v Praze. Zřízení této dílny jest značným ziskem jak pro okamžitou potřebu služební, tak ovšem zejména z úsporných důvodů finančních. Vazbu knih pro knihovnu zem. archivu opatřují knihařské závody mimo archiv.

Značné rozmnožení sbírek archivních vyžádalo si ovšem také nových dispozic ve skladištích zemského archivu. Při vše-

obecné tendenci po snížení nákladů ve státních i zemských rozpočtech a za neujasněné dosud situace, pokud jde o organizaci archivů ve státě československém hledíc k novým poměrům ústavním, možnost získati vlastní budovu a nahraditi zvláště některá, dnes sotva vyhovující skladiště zemského archivu, moderními stavbami odsunuta daleko do dob budoucích. Bylo tudíž nutno upravit a rozšířit dosavadní skladiště archivní v daných možnostech. V budově Národního musea získána další místnost kancelářská, v níž dočasně pracují důstojníci přidělení archivu zahraničních vojsk československých vědeckou organizací přidruženého k archivu národního osvobození. Spisy archivu ruských legií vyplňují ve 106 skříních tři chodby v prostředním traktu muzejním a společně se sbírkami archivu národního osvobození chodbu při jihozápadním dvoře musea. I při severovýchodním dvoře musea bylo nutno vyžádati si na správě budovy další chodbu, v níž v 50 skříních uloženy katastrové mapy převzaté z Vídně. Indikační skizzy, převzaté z pražského archivu map katastrálních umístěny v 30 regálech (č. 271—275 a 280—304), postavených po celé délce hlavního skladiště v Bredovské ulici. Když s převzetím spisů zemské účtárny a pokladny opět značně vzrostly sbírky archivní, rozhodl se zemský správní výbor adaptovati i druhou budovu ve dvoře (bývalé stáje) pro účely archivní, takže po náležitém zvýšení a vybetonování podlahy a vysušení místnosti, která je klenutá, zřízeno tu druhé skladiště archivní. V tomto skladišti uložena pak stará registratura zemského výboru a spisy zemské účtárny i pokladny v regálech čís. 328 až 400. Do obou skladišť za příslušných bezpečnostních a zajišťovacích opatření zavedeno světlo elektrické, v roce 1922 pak upravena kanalisace a zřízen požární hydrant v bezprostřední blízkosti obou skladišť archivních.

V kancelářských místnostech v předním traktu filiálky zemského archivu provedeny změny tím, že probouráním příčky mezi dvěma pokoji v I. patře této budovy získána větší pracovna pro badatele v zemském archivu. Dvě kancelářské místnosti v přízemí této budovy přeměněny v naturální byt vrátného. Na žádost ministerstva školství a národní osvěty svolil zemský správní výbor ve schůzi dne 8. října 1919 k tomu, aby některé přednášky nově zřízené státní školy archivní mohly býti konány v uvedené pracovně filiálky zemského archivu (č. 98.801/I. ze dne 18. října 1919); také v následujících letech propůjčil bezplatně místnosti ve filiálce zemského archivu k účelům archivní školy, pokud by toto užívání místností nebylo na újmu službě archivní. V založení této státní školy archivní, jež zřízena ministerstvem školství a národní osvěty na návrh archivního poradního sboru při tomto

ministerstvu a činné účasti ředitelství a zástupců zemského archivu, spadáje ředitelství zemského archivu částečně též uskutečnění svého vědeckého i organizačního programu (viz článek podepsaného ředitele ve Zprávách zemského archivu V. str. 304 a násl.), a zemský archiv jest tudíž v mnohých stránkách v úzkých stycích s touto státní školou archivní, na níž přednášejí též ředitel a tři úředníci zemského archivu o novověké paleografii a diplomacie, o archivnictví, o správě zeměpanské a stavovské, o správě patrimoniální a krajské a o bibliografii. Mimo to též sekretářem školy jest zemský archivář Dr. Vladimír Klecanda.

Stejně jako v letech předešlých i v tomto období konána ve filiálce zemského archivu služba odpolední, jednak pro badatele, pro něž stanoveny tu určité návštěvní hodiny, jednak však z toho důvodu, že pro neodkladné práce a značnou agendu úřední možno v poradatelských pracích archivních fondů, uložených ve filiálce, pokračovati výhradně jen v hodinách odpoledních. Pro jednotnost a z důvodů pracovní ekonomie soustředilo ředitelství zemského archivu již r. 1917 řízení těchto prací v rukách jednoho úředníka, jemuž přidělena též veškerá agenda, spojená se správou a udržováním filiálky zemského archivu; jest jím zemský archivář Dr. Jenšovský, který ovšem, jak již naznačeno, může se této činnosti věnovati jen v mimořádných hodinách odpoledních.

Na konci budiž již nyní s díky zaznamenán dar 150.000 Kč Československé komise cukerní ze dne 13. prosince 1920 Archivu národního osvobození, o němž více přinese článek Dra J. Werstadta v budoucím svazku.

Ph. Dr. *Jan Bedřich Novák*,
ředitel českého zemského archivu.

OBSAH.

	<i>Strana</i>
<i>Bedřich Jenšovský: Knihovna Barberini a český výzkum v Římě</i>	<i>1—172</i>
<i>Rudolf Koss: Provenience českých archiválií ve státním archivu vídeňském</i>	<i>173—254</i>
<i>Jaroslav Werstadt: Střediska dokumentů a studií z dějin války světové v cizině</i>	<i>255—298</i>
<i>Zpráva o činnosti českého zemského archivu za léta 1918—1922</i>	<i>299—352</i>
